

ARKIV
FÖR
NORDISK FILOLOGI

UTGIVET UNDER MEDVÄRKAN AV

SOPHUS BUGGE   GUSTAF CEDERSCHIÖLD   FINNUR JÓNSSON
KRISTIAN KÅLUND   NILS LINDER
ADOLF NOREEN   GUSTAV STORM   LUDV. F. A. WIMMER

GENOM

AXEL KOCK.

FJORTONDE BANDET.

NY FÖLJD.
TIONDE BANDET.

C. W. K. GLEERUP.
LUND.

OTTO HARRASSOWITZ.
LEIPZIG.

LUND 1898.

Innehåll.

Elof Hellquist, Om nordiska verb på suffixalt <i>-k, -l, -r, -s</i> och <i>-t</i> samt af dem bildade nomina	1 (och 136)
Axel Olrik, Tvedelingen af Saksnes kilder, et gemme	47
Hvad gælder undersøgelsen? (s. 48). Sakse (s. 51). Overleveringerne (s. 60). Mit literære materiale (s. 62). "Æmner og stil" (s. 68). Kvadene (s. 72). Stedfæstelser og skueplads (s. 76). Fornaldarsagaer (s. 78). P. E. Müller og fornaldarsagaerne (s. 82). Sproglige forhold (s. 87). Islandske hjemmelmænd (s. 90).	
F. Holthausen, Zu dem altschwedischen ratten- und mäusezauber	93
Elof Hellquist, Beriktigande	94
Axel Kock, Anmälan av "Erik Björkman, Smålandslagens ljudlära"	95
<hr/>	
Theodor von Grienberger, Beiträge zur runenlehre	101
1. Die nordischen namenreihen (s. 101). 2. Zur ableitung der runen (s. 114). 3. Erklärung einiger continentalen runeninschriften (s. 124).	
Elof Hellquist, Om nordiska verb på suffixalt <i>-k, -l, -r, -s</i> och <i>-t</i> samt af dem bildade nomina	(1 och) 136
Finnur Jónsson, Anmälan av "H. Gering, Glossar zu den liedern der Edda. 2. auflage"	195
T. E. Karsten, Några slutanmärkingar i fråga om nordisk nominalbildning	205
Andreas Heusler, Nekrolog över Julius Hoffory	206
Axel Kock, Ett par notiser	212
<hr/>	
Axel Kock, Studier i de nordiska språkens historia	213
I. Akcentueringen av ord med hiatus i det nordiska fornspråket (s. 213). II. Bidrag till fornnordisk formlära (s. 224). 1. Isl. verbalformer sådana som <i>kalliga, gerþiga</i> s. 224. 2. Tredje pers. sg. pres. ind. i fornnord. språk s. 230. 3. Tredje pers. pl. pres. ind. i fornnord. språk s. 232. 4. Andra pers. pl. på <i>-in</i> i fsv. s. 234. 5. Fsv. <i>hundrapa, þusanda</i> s. 240). III. Utveckling <i>wch > wæh</i> i nord. språk (s. 242). IV. Till frågan om Rökstens-inskriftens språk (s. 247. 1. <i>satint</i> s. 247. 2. <i>fiakura, fiakurum</i> s. 252. 3. <i>uintur</i> s. 255). V.	

Några nordiska etymologier (s. 258. isl. <i>ávalt</i> s. 258; <i>Fenia</i> och <i>Menia</i> s. 621; isl. <i>foraþ</i> s. 262; <i>Glenr</i> m. m. s. 264; <i>Häbrök</i> s. 265; isl. <i>nei</i> , fsv. <i>nē</i> s. 266; isl. <i>tá</i> s. 267; fd. <i>toll</i> s. 268; isl. <i>hynótt</i> s. 270).	
Reinhard Kraut, Der ursprüngliche modusgebrauch in temporalsätzen, welche mit <i>átr</i> (<i>en</i>) und <i>fyrr</i> (<i>en</i>) eingeleitet wurden	271
Henrik Schück, Anmälan av "Sophus Bugge, Helgedigtene i den ældre Edda, deres hjem og forbindelser"	279
Ludvig Larsson, Anmälan av "Hauksbók udgiven af det kongelige nordiske oldskrift-selskab"	288
V. Boberg, Anmälan av "V. Dahlerup, Det danske sprogs historie i almenfattelig fremstilling"	293
E. H. Lind, Bibliografi för år 1896	296
—	
Erik Brate, Fyrunga-stenen	329
H. K. Friðriksson, Um orðin <i>dyggð</i> , <i>einna</i> og <i>hreiða</i> (<i>hreyfa</i>) 351 1. Hvort er rjettara: <i>dygð</i> eða <i>dyggð</i> ? (s. 351). 2. Um orðmyndina <i>einna</i> (s. 354). 3. <i>hreyfa</i> og <i>hreiða</i> (s. 357).	
Janus Jónsson, Athugasemdir við vísurnar í Eyrbyggju og skýringarnar á þeim	360
R. C. Boer, Anmälan av "The tale of Thronð of Gate, commonly called Færeyinga saga, englished by F. York Powell"	379
C. C. Uhlenbeck, Anmälan av "W. Streitberg, Urgermanische grammatik. Einführung in das vergleichende studium der altgermanischen dialekte"	385
Elof Hellquist, Tillägg och rättelser till Arkiv XIV. 1—46, 136—194	389

Om nordiska verb på suffixalt *-k*, *-l*, *-r*, *-s* och *-t* samt af dem bildade nomina.

§ 1.

I de germanska språken finnes ett större antal verb, som förutsätta former på urgerm. *-alôn* eller *-ilôn*, *-arôn*, *akôn* eller *-ikôn*, samt *-atjan* och som i två afseenden sammansluta sig till en från öfriga germanska verb afskild grupp: de synas i allmänhet vara med nämnda suffix afleda af verb eller verbalstammar och uttrycka mer eller mindre tydligt en förstärkning af det begrepp eller ett upprepande af den handling, som genom grundordet angifves; icke sällan uppträder dessutom, i synnerhet hos de på *-l*, en diminutivisk betydelse. Härtill sluter sig ett antal verb, som åtminstone från nordisk synpunkt sedt måste anses vara med *k*-suffix bildade på adjektivstammar. — Dessa bildningstypers genesis torde lämpligast utredas på grundvalen af samlingar, som omfatta deras aflägg inom de särskilda germanska språken. En aktningvärd början i detta afseende föreligger nu i den andra delen af Wilmanns' *Deutsche Grammatik* (ss. 91—113).

I det följande meddelar jag de flesta och viktigaste bildningar af ofvannämnda eller liknande slag, som jag påträffat i de nordiska språken, jämte dem, som kunna antagas vara uppkomna på suffixalt *-s*, samt de viktigare af de nomina, som jag tror hafva sitt ursprung i dessa verb. Genom anförande af dessa senare är det afsikten att på sätt och vis komplettera min afhandling "Bidrag till läran om den nordiska nominalbildningen" i Arkiv VII, dels direkt genom att öka samlingarna af där anförda deverbativa *n*-stammar, och dels indirekt genom att anföra de nordiska nomina, där ett skenbart afledande *k*, *l*, *r*, *s* eller *t* egentligen tillhör stammen hos ett till grund liggande verb af den ofvan angifna arten. — De reflexioner eller slutsatser rörande dessa bildningstypers historia, som kunna föränledas af det förhandenvarande materialet, följa först, sedan detta framlagts.

Inledningsvis bör dock nämnas, att de ofvan anförda karakteristiska stamkonsonanterna väl från germansk synpunkt böra betraktas såsom lefvande suffix med ganska stor lifskraft, ehuru de med all sannolikhet ytterst äro nominala bildningselement.

Verben på *-atjan*, hvilka af Kögel PBB VII. 181 följ. säkert med rätta sammanställts med de grekiska på *-αζω*, *-ιζω*, erinra

osökt om de bekanta indoeur. konsonantstammarna på *-ad*, *-id*, som också nästan allmänt anses deras urkälla¹⁾; jfr got. *lauhatjan* < indoeur. **loukad-*: gr. *λευκαδ-*, ags. *liget*; se v. Bahder Die Verbalabstracta s. 113, Kluge Nom. Stamm. § 214 och Pauls Grundr. I. 381, Wilmanns D. Gramm. II. 106. Enligt sistnämnde författare är det sannolikt, att *-atjan*, sedan det utvecklats till själfständigt suffix, närmast bildat afledning af nomina och först senare af verb, något som man ock på grund af dess ursprung har skäl att vänta. — Af de här nämnda afledningarna är *-atjan* den enda, om hvilken man med tämligen stor bestämdhet kan säga, att den redan i got. uppträder såsom själfständigt bildningselement. Så är t. ex. för *swogatjan* intet nominalt grundord bekant, ehuru ej den möjligheten, att ett sådant funnits, men gått förloradt, därför är utesluten. I fornhögtyskan däremot hafva de motsvarande verben på *-az(z)en*, *-ezen*, *-izen* redan svällt ut till en tämligen betydande och lifskraftig grupp; jfr Wilmanns D. Gramm. II. 106 följ.; så ock i anglosaxiskan. Betydelsen är där vanligast iterativ eller intensiv.

Verben på *-isôn* hafva äfvenledes egentligen nominalt ursprung; jfr lat. *onerare* till *onus*, got. *hatizôn* till *hatis*, fht. *egisôn* till got. *agis* n., fht. *sigirôn* till got. *sigis* n. Möjligen är denna afledning att betrakta som själfständigt verbalsuffix redan i got. *walwisôn* till *walujan*; jfr Wilmanns D. Gramm. II. 104. I fornhögtyskan saknas ofta motsvarande *s*-stam, så i synnerhet i anglosaxiskan, hvadan man väl först för dessa språk torde mera bestämdt kunna antaga, att *-isôn* utvecklat sig till verbalt bildningselement; jfr t. ex. fht. (*h*)*riuwisôn* 'bereuen' till (*h*)*riuwān*.

Suffixen *-l* och *-r* tillhöra äfvenledes ursprungligen verba, hvilkas grundord redan är bildadt med dess afledningar. Anledningen, att dessa konsonanter sedan utlöste sig såsom själfständiga verbsuffix, var naturligtvis den, att de resp. verben äfven kunde för språkmedvetandet referera sig till beslätade ord utan suffixalt *-l* eller *-r*, t. ex. fht. *stammalôn* (till adj. *stammal*), som uppfattades såsom bildadt af *stammēn* 'stamma' eller adj. *stam(m)* 'stammande'; jfr Wilmanns D. Gramm. II. 93 o. 97.

Osäkert är, hur det förhåller sig med verben på *-k*, t. ex. fht. *hōrahôn (mht. *hōrechen* 'horchen') till got. *hausjan*. *K* har nämligen som nominalsuffix aldrig spelat någon betydande roll i germanska språk. Då det emellertid, ehuru sällan, uppträder bland annat just i adjektiv, är det sannolikt, att den talrika kategori af nordiska verb på *-k*, som tydligen äro afleda af vid sidan befintliga adjektiv, ursprungligen har sin tillvaro att tacka sådana parallella som fht. *ippihôn* 'revolvere' till got. *ibuks* eller ags. *ieldcān* 'delay' till fht. *altih* (jfr Kluge Nom. Stamm. § 213), hvarom mera nedan.

¹⁾ Nomina ur verben härleder däremot Fick Bezz. Beitr. I. 323. Om en annan numera uppgifven åsikt om denna aflednings ursprung se Leo Meyer Die got. sprache s. 101.

§ 2.

Efter dessa allmänna inledande anmärkningar öfvergår jag till att meddela de — gamla och unga — mera typiska och i etymologiskt afseende mest genomskinliga bildningar från nordiska språk, om hvilka man har anledning antaga, att den hos dem uppträdande karakteristiska konsonanten varit eller uppfattats såsom varande af själfständig suffixal natur. — De äro ordnade efter de grundord (eller deras närmaste etymologiska motsvarigheter ¹⁾), af hvilka de kunna anses vara afledda. Ordningen är i regeln: isl., no., fsv., ä. nsv., nsv., sv. diall., da., da. diall. Undantag härifrån betingas af särskilda, ofta lätt insedda omständigheter. — Anledningen därtill, att jag till indelningsgrund för afhandlingens första och hufvudsakliga del valt, icke suffixkonsonanten, såsom i detta slags arbeten annars är vanligt, utan de olika afledningarnas grundord, är den, att då i alla händelser en öfversikt af de talrika ur samma stam eller grundord härflutna parallellbildningarna på *-k, -l, -r* osv. knappast kunnat undvaras, det syntes mig af utrymmesskäl lämpligast att till detta parti af undersökningen äfven förlägga framställningen af ordens härledning, dvs. i föreliggande fall anförandet af deras närmaste grundord ²⁾, hvarmed jag då — i största korthet — velat motivera min uppfattning af de respektiva verbens bildning. Härigenom har naturligtvis detta afsnitt kommit att blifva afhandlingens hufvuddel. De olägenheter, som kunnat uppstå häraf, har jag sökt afhjälpa dels genom talrika hänvisningar och dels genom en afslutande öfverblick af de hithörande bildningarna, uppdelade efter suffixets beskaffenhet. Äfven i denna skematiska öfversikt har jag af samma skäl stundom hänvisat till motsvarande partier i den föregående framställningen.

Grundordet anföres om möjligt i den form, i hvilket det faktiskt föreligger i något af de nordiska språken, helst den dialekt, som kommer närmast den, i hvilken det afleda ordet förekommer. Ett blott östnordiskt ord på t. ex. *r-* (< äldre *hr-*) återfinnes sålunda under bokstaiven *h* endast för den händelse, att man för angifvande af det ponerade grundordet varit hänvisad ensamt till isl. Till undvikande af misstag har jag här och där begagnat mig af hänvisningar.

Öfversättningarna till de anförda orden äro ofta icke ordgrannt återgifna efter den citerade källan, utan af utrymmesskäl så mycket som möjligt förkortade. De talrika källhänvisningarna

¹⁾ Ett sådant uttryck som: "af no. *bumma* . . på *-l*: sv. diall. *bumla* . ." är sålunda liktydigt med: af den i sv. diall. icke uppvisade eller af förf. icke påträffade etymologiska motsvarigheten till no. *bumma* är på *-l* afledt sv. diall. *bumla*.

²⁾ Endast i undantagsfall har jag behandlat dettas — grundordets — etymologi och detta då hufvudsakligen, när jag genom en upplysning eller antydan härom trott mig närmare belysa de verb, som falla inom området för mitt ämne.

åsyfta icke minst att lemna läsaren uppgift om, hvar ytterligare upplysningar om ordet i fråga stå att finna. För mera kända, i synnerhet de flesta det nsv. riksspråket tillhörande ord samt i säkra och otvetydiga fall har jag af samma anledning underlåtit att översätta ordet.

Tecknet * framför ett dialektord anger, att detta anförts i den form, som direkt motsvarar eller mera närmar sig den det skulle ega, om det tillhörde riksspråket. Då samma tecken förekommer framför en helt och hållet uppkonstruerad form, frångår detta, hoppas jag, af sammanhanget.

I de fall där omedelbart framför en form icke det språk-område finnes angifvet, till hvilket det hör, åsyftas alltid det, som närmast förut omnämnts.

Af stammen *af-* (= ie. *op-* i lat. *opus*, sskr. *āpas* 'arbete') är (?) på *-l* afledt: isl. *afla* 'bringa till stånd, utföra, förvärfva', fsv., nsv. *afla*, da. *avle* (= fht. *afalōn*), se för öfrigt Tamm Et. ordb. — Anm. Osäkert är, i hvilket förhållande isl. *afl* n., no. *avl* n., fsv. *afl*, *avel* n. (o. n.?), fsax. *aval* står till verbet *afla* ofvan. Möjligen är sbst. *afl* osv. att fatta som det primära, i hvilket fall verbet naturligtvis ej faller inom området för denna afhandling. — Jfr äfven denominativet isl. *afla*, sv. *äflas*.

Af ett verb, motsvarande fsax. o. fht. *ahtōn*, ags. *eahtian* (= sv. lånordet *akta*, se för öfrigt Tamm Et. ordb.), jfr isl. *gæta* 'taga vård om' Noreen Ark. III. 16,

på *-l*: isl. *ætla* (< urgerm. **ahtilōn*) 'mena, tänka, ämna, beräkna', fsv. o. fda. *ætla* 'räkna, beräkna', sv. diall. *ättla* (*ässla*) 'ämna' Rz s. 850².

Af stammen *al-* (i isl. v. *ala*; jfr de hos Fr.² anförda särskilda förbindelserna)

på *-k*: no. *alka* 'retas' Aa., jfr Ross; da. diall. *alke* 'ælte med besvær i noget' Feilberg; jfr samma betydelsedifferenser i *t*-afledningen nedan. Möjligen är dock det da. ordet lånadt från lgt. *alken* 'in unreinen und ekelhaften Sachen rühren' Berghaus.

på *-t*(?): isl. *elta* (= got. **alatjan*?) 'trycka, klämma; drifva, jaga', no. *elta*, sv. *älta*, da. *elte* 'röra om (ler) (= isl.)', 'knåda (deg)'; no. äfven 'ägga, reta' Ross, jfr *alka* ofvan. Är grundbetydelsen alltså 'ifrigt eller värksamt syssla med'? — *Nom. dev.*: isl., no. *elta* 'jagande, förföljelse', sv. diall. *älta* 'sammansmältning, hoprörande' Rz; no. o. sv. äfven 'ältad massa'; sv. diall. dessutom namn på ett slags barnfrossa, Rz.

Anm. 1. Ofvanstående hufvudsakligen på betydelsen stödda förslag till etymologisk tydning af isl. *elta* osv. är dock osäkert. Äfven andra möjligheter äro tänkbara. Så har kanske t. ex. dess *t* tillhört den ursprungliga stammen (jfr? gr. *ἀλδαίνω* 'lasse wachsen, stärken', *ἀλδομαι* 'bringa hervor' o. a.). För öfrigt kan ju äfven släktskap ega rum med gr. *ἐλάω* 'drifver', se Jessen Et. Ordb. under *elte*.

Anm. 2. Till *ala* i bet. afåa hör väl sv. diall. *ältas* 'vara brunstig (om bockar o. gumsar)' Rz; jfr *ält* f. 'brunst', som möjligen är grundord för verbet.

Af no. *ama* 'gnida; besvära; drifva, anstränga (m. m.)' Aa. (= isl. *ama* 'plåga, besvära: sskr. *amas* 'Andrang, Betäubung', gr. *δμῖος* 'plagend, schrecklich', se Fick Vgl. Wbch⁴ I. 16, 369, Prellwitz Et. Wbch s. 224, Persson Wurzelersw. s. 147)

på *-l*: no. *amla* intr. 'idkeligen röra; arbeta, tråla' Aa.

på *-r*: no. *amra* intr. 'skynda l. drifva på' Ross.

på *-s*: no. *amsa* intr. 'ds. som *amra*' Aa.

Anm. Till *ama* hör vbalsbst. no. *amster* m. 'pådrifvande', hvaraf v. *amstra* Aa., jfr förf. Ark. VII. 169. n.

Af isl. (= no.) *anna* 'vara i stånd att tåla l. göra (ngt)'; jfr *annast* 'ägna sin uppmärksamhet l. omsorg åt' (: *önn*),

på *-s*: isl. *enza* (< urg. **aznisón*), sv. diall. *änsa* Rz, da. *ændse* 'bry sig om', sv. diall. äfven 'blifva varse, märka'. — Med oomljudd vokal: isl. *anza*, *ansa*, no. o. sv. diall. *ansa*, da. diall. *andse* 'bry sig om', no. äfven 'arbета, sträfva', sv. *ansa* 'sköta om'. — Formerna med *a* äro antingen nybildningar, se Tamm Et. ordb. s. 11, eller hafva de i suffixet haft annan vokal än *i*, se Noreen Ark. VII. 359 följ. — *Nom. dev.*: no. *ans* n. o. m. Ross, sv. diall. *ans* f. Rz.

på *-t*: isl. *enta* 'bry sig om', no. 'iakttaga' Ross. — Nybildning: no. *anta* 'hasta' Ross, hvaraf möjligen *r*-utbildningen *antra*, om hvars betydelse se Ross.

Anm. Till *anna* hör sannolikt vbalsbst. *ansl* n. (m.), hvaraf v. *ansla*, se Ross.

Af isl. adj. *aumr* 'olycklig, eländig', sv. *öm* osv.

på *-k*: isl. *aumka* 'beklaga', sv. *ömka*, *ynka*, da. *ynke*. — *Nom. dev.*: sv. diall. *ynk* n., *önk* f. abstr.

Anm. Jfr sv. diall. *ömta*: *öm* i en yngre betydelse; se under *öm*.

Af en onomatopoetisk (eg. reduplikativ) stam *ba-b(a)* (jfr nisl. *babba*), ursprungligen tillhörande barnspråket,

på *l*: sv. *babbla* (osv. se Tamm Et. ordb.); se Murray Engl. dict. under *babble*; jfr å andra sidan Noreen Urg. Lautl. s. 227. — *Nom. dev.*: *babbel* n. abstr., sv. diall. *babbla* nom. ag.

Af da. *bade* 'bada' — på *-l(?)*: da. diall. *badle* 'plaska' Feilberg.

Af nyisl. *bagga* 'to hinder' Vgf., no. *bagga* 'plåga, besvära, trycka' Aa.

på *-l*: no. *bagla* 'slåpa, tråla; fuska; gå l. falla sig motigt' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: no. *bagla* nom. ag. 'fuskare', *bagl* n. abstr. Ross.

Af sv. adv. *bak* — på *-s*: sv. diall. *baksa* 'drifva baklänges; taga sina ord tillbaka' Rz s. 19, möjligen dock: (*till*)*baks*, jfr Tamm Et. ordb. under *baxna*.

Af no. *bala* 'arbета med möda'

på *-k*: *balka* ds. Aa. — *Nom. dev.*: *balk* n. 'möda' Aa.

på *-s*: *balsa* ds., äfven 'tumla sig' (jfr *basa*) Aa., sv. diall. 'gå med möda' Rz. — *Nom. dev.*: *balsen* 'mödosam' Aa.

Anm. Från dessa bildningar böra sårhållas: sv. diall. *bala* 'sammantrycka, nedtrampa' Rz (: *bale* m. 'rede', hvarom Tamm Et. ordb.), hvaraf utvidgningarna *balsa* (ner), *balta* (ner) Rz s. 20.

Af no. *bala* 'bullra' Aa., Ross

på *-r*: *baldra* (*d*-inskott mellan *l* och *r*?; jfr nord. *buldra*, *bulder*) Aa., sv. diall. *ballra* ds. Rz, no. äfven 'tala otydligt' Ross, sv. äfven 'prata fort o. mycket'. — *Nom. dev.*: sv. *baller* n. 'pladder, skryt', *ballra* f. 'storpratetska'.

på *-s*: sv. diall. *balsa* 'prata fort o. mycket' — *Nom. dev.*: sv. diall. *balsa* 'ds. som *ballra*' Rz.

på *-t*: sv. diall. *balta* 'ds. som *balsa*'. — *Nom. dev.*: *balta* f. 'ds. som *balsa*', *balt* n. 'skvaller' Rz.

Af isl. *balla* 'packa tillsammans i form af en boll' Fr.² (: *bolllr*)

på *-k*: no. *balka* 'rulla mellan händerna' Ross.

på *-r*: isl. *ballra* ds. Fr.²

på *-s*: no. *balsa* ds. Ross.

på *-t*: sv. *balta* (ihop). Af ett no. **balta* är *baltra* ds. (Ross) afledt.

Anm. Sv. *bylta*, da. *bylte* torde vara ett denominativum (: *bult*, *bylte*, hvarom se Tamm Et. ordb.).

Af no. *basa* bl. a. 'träla; tumla sig' Aa.

på *-k*: no. *baska* Aa. ds.; jfr *balsa*.

Anm. Parallella, fast sannolikt ej besläktade bildningar äro: sv. diall. *baska* 'ymnigt öfversmeta l. öfvergjuta': *basa* (på) Rz; väl etymologiskt identiska med finl. diall. *baska* 'slå, piska': *basa* 'aga' Vll PFM.; jfr dock lgt. *batschen*.

[Om ä. da. *bedle* 'bettla' se § 5 1), ä. da. *bedle*, da. *bejle* 'fria' se § 5 2) a)]

Af sv. diall. **be(d)sa* (eg. uppkommet gm utvidgning af pass. (*bejs* osv.)) 'tigga'

på *-l*: **bedsla* ds. Rz s. 31.

Af no. adj. *bein* 'rät, jämn' eller möjligen isl., no. *beina* 'rätta, jämna; hjälpa'

på *-k*: no. *beinka* ds. Aa. — *Nom. dev.*: no. *beinka* 'hjälp, understöd' (:v. *beinka* = de likbetydande isl. *beiner* m., isl., no. *beine* : v. *beina*). no. *beinka* 'rät linje, i sht om härskal' Ross; se § 4 1) b) β).

Af isl. *bella* st. v. 'träffa, beröra (m. m.)'; jfr kaus. 'bringa till stånd, utföra' Fr.² — på *-t*: sv. diall. *bilta* intr. 'ihärdigt utföra, träget arbeta' Rz.

Af no. adj. *berr* 'bar'

på *-k*: *berka* tr. 'göra bar, blotta', intr. 'blifva bar' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: *berka* f. 'bar mark' Aa., Ross. Se § 4 1) b) β).

Af **binga* (~ isl. *banga* 'banka, hamra')

på *-l*: sv. diall. *bingla* (= lgt. *bingeln*) 'ringa med en liten klocka' — *Nom. dev.*: *bingla* 'liten klocka' Rz. — Anm. Är dock möjligen lån eller onomatopoetisk bildning utan bestämdt grundord.

Af no., sv. *bita* — på *-k*: no., sv. diall. *biska* (< *bitka) 'äta raskt' Aa., 'äta med mycken smak o. lust' Rz. Möjligen dock af *bit-ska såsom (isl. *vaska* < **wat-sk-* o. a.; litteratur o. exempel hos Noreen Urg. Lautl. s. 174 följ.).

Af no. *biva* 'bäfvä' — på *-r*: *bivra* ds. Aa. — Anm. *Bivra*: *biva* (isl. *bifa*) = da. *bævre*: *bæve*, sv. *bäfvä*.

Af no. *bjuga* 'bogna'

på *-l*: *bjugla* ds. Aa. Jfr *bjugna* ds.

Anm. No. *bjugta* ds. (Aa.) är sannolikt afledt af *bjugt* 'bugt', som i sin tur är en förnorskning af lånordet *bugt* (= det inhemska *-bot*, isl. *-bót*).

Af sv. *bjäbba* — på *-l*: sv. diall. *bjäbbla* ds. Rz s. 35, VII ÖM ss. 37, 47. *Nom. dev.*: *bjäbbel* n. abstr. Rz.

Af sv. diall. *bjäla* 'skvallra (m. m.)' Rz

på *-r*: sv. diall. *bjällra* ds. Rz, no. *bjeldra* ds. Aa. — *Nom. dev.*: sv. diall. *bjäller* n. 'löst prat, skvaller' Rz, no. *bjelder* ds. Aa., da. *bjalder*. Det förefaller mig sålunda sannolikast, att de neutrala *bjäller* och *baller* äro afledta af motsvarande verb på *-r* (liksom *bjäl* n. ds.: *bjäla*); föga talar för, att de äro *r*-bildningar på resp. *bjäla* och *bala*. På samma sätt är fsv., da. *bulder* n. sekundärt uppkommet ur nord. *buldra* (= ty. *poltern*, hvarom Kluge Et. Wbch).

Af isl., no. *blaka* 'slå fram o. tillbaka, vifta', "flagre" Fr.², sv. diall. *blacka* 'flacka' Rz (möjligen: isl. *flakka*, sv. *flacka* = t. ex. nht. *blach*, sv. diall. *blacka* 'stor flat sten å sjöbotten' Rz: nht. *flach* o. a. ex. anförda af Bugge hos Noreen Sv. landsm. IV. 2: 48; jfr *bläkta* o. *fläkta* nedan och för öfrigt Tamm Et. ordb. s. 67, Persson Wurzelersw. s. 200, Noreen Urg. Lautl. s. 125 följ.).

på *-r*: isl., no. *blakra* ds. Fr.² (: *blaka* = isl. *flakra, da. *flagre*: isl. *flaka*).

på *-s*: sv. diall. *bläksa* ds. Rz. Omljudet beror möjligen på analogibildning efter *bläkta*, jfr no. *blöksa* och *blökta*, eller är ordet afledt af ett verb, som motsvarar no. *blekkja* 'vifta'.

på *-t*: sv. diall. *bläkta* ds. Rz. — Nybildning: isl. *blakta* ds. Vgf., som ligger till grund för no. *blaktra* ds. Aa. — *Nom. dev.*: sv. diall. *kvällbläkta* 'nattblacka' Rz (: *bläkta* = *nattblacka*: v. *blacka*).

¹⁾ Af no. *bloka* 'ds. som *blaka*', till hvilket det står i afjuds-förhållande,

på *-s*: *blöksa* 'ds. som *blökta*' Ross; jfr med afseende på omljudet *bläksa* ofvan.

¹⁾ Denna artikel har fått sin plats här på grund af den etymologiska och semasiologiska samhörigheten med föreg. verb.

på *-t*: *bløkta* 'vifta lätt, fladdra l. blåsa svagt' Ross (: sv. *bläkta* = isl., no. *fløkta* : sv. *fläkta*). — *Nom. dev.*: *bløkta* f. 'redskap vid bakning, pust' Ross.

Af isl. adj. *blidr*, sv. *blid* osv.

på *-k*: isl. *blidka*, sv. *blidka* osv. 'göra blid o. d.'; no. o. fsv. äfven (genom assimilation) *blikka* enligt Aa. o. Sdw.

Anm. Sv. diall. *bliska* 'töa' Rz förutsätter sannolikt ett äldre *blidska.

I det närmast följande behandlas tillsammans åtskilliga ord af en stam *blik-*, hvilka sannolikt äro etymologiskt besläktade. I så fall är med afseende på betydelseöfvergången att jämföra mht. *vlokzen* 'fladdra' och 'skimra' samt no. *braga* 'brinna, blossa, spraka', men sv. diall. 'skälfva, darra' m. fl.

Af isl. *blika* 'glänsa', no. 'glimta, blinka', fsv. 'vara synlig l. blottad' Sdw., ä. nsv. o. sv. diall. *bleka* 'blixtra', finl. diall. *blicka* 'glimta, skimra; blixtra' VII PPM.

på *-r*: isl. *blíkra* opers. 'blifva ängslig' Fr.² (väl egentligen 'blekna' såsom ags. *blícan*?), no. *blíkra* 'glimta, blinka; svagt röra sig, bäfva, vifta' Aa.; jfr lgt. *blikkern* 'flamma upp, blinka, blixtra, glimta'.

på *-s*: fsv., sv. diall. *blíxa* 'blinka' Sdw., Rz, VII Runöm. (Sv. landsm. II. 3: 81); ä. nsv. äfven 'blixtra'; finl. diall. äfven 'fläkta' VII PPM.; jfr lgt. *bliksen* 'blixtra'. — *Nom. dev.*: ä. nsv. *blíx* m. 'blink; blix¹').

på *-t*: no. *bliktá* 'ds. som no. *blíkra*' Aa., fsv. *bliktá* 'blinka' Sdw. — *Nom. dev.*: 1) no. *bliktá* 'sädesvanna, fläkt' Ross. 2) no. *blikt* m. 'flöjel'. 3) sv. *bliktá* 'siklöja', *Coregonus albula* (: v. *bliktá* = nht. *Bletze* 'Leuciscusart': fht. *blēcchazzen*, nht. *blitzten*).

Af fsv. *blíxa* 'blinka' Sdw., ä. nsv. äfven 'blixtra', se ofvan samt not 1),

på *-t*: ä. nsv. *blixta* 'blinka; (1700-talet) blixtra', sv. diall. 'blinka, uppbrusa af vrede' Rz.

Anm. Då sv. *blixt* i sin nuvarande betydelse synes uppträda tidigare än v. *blixta* i bet. 'blixtra', är det möjligt, att det senare åtminstone i denna bet. är att härleda ur det förra. Emellertid förekommer detta under 1700-talet äfven såsom neutr., och i denna användning bör det betraktas som ett deverbativum, jfr *skämt* o. a.²). — Af *blixta* är sannolikt sv. *blixtra*, sv. diall. äfven 'blinka'

¹) Det är formellt möjligt, men alls ej troligt, att *blíx* är att likställa med ett gr. *φλεγες ~ *φλεγος*. På grund af dess relativt sena uppträdande är det nog, såvida det ej är lånat från lgt. *bliks*, att förklara som ett deverbativum af *blíxa*, liksom mht. *blícz* 'Blitz' kommer af *blíczen* (= fht. *blēcchazzen*). Däremot är det tänkbart, att v. *blíxa* själfv. är en afledning af denna *s*-stam (såsom t. ex. figt. *blídsean* : *blídsea*) och således ej har i egentlig mening suffixalt *s*.

²) Jfr Rydqvist Sv. spr. I. V. 17, för hvars uppfattning de under 1600-talet uppträdande formerna *blitz* och *blitzt* tala.

(Rz.), afledt på *-r* (möjligen dock = *blixra med *t*-inskott: *blixa*¹⁾). Ordet *blixtra* uppträder under senare hälften af 1600-talet och första hälften af 1700-talet mer sporadiskt, tidigast, så vidt jag vet, i Enchiridion (1652). Först under senare hälften af 1700-talet vinner det egentlig spridning (Sahlstedt 1773). Härtill har tilläffventyrs bidragit inverkan från former af *blixt*, hvars neutrala pluraländelse *-er* tycks hafva uppfattats såsom tillhörande stammen att döma af best. formen *blixtren* och pl. mask. *blixtar*²⁾, hvilka former möjligen hafva gjutit nytt lif i de tynande *r*-formerna. Andra möjligheter äro äfven tänkbara.

Af no., sv. *blinka*

på *-r*: fsv. *blinkra* ds. Sdw.

på *-s*: no. *blinksa* 'skela o. d.' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: no. *blinks(a)* nom. ag. Ross, Aa.

(?) Af ett *blisa, rotvariant till isl. *blása*, sv. *blåsa*, jfr Persson Wurzelersw. ss. 200, 173,

på *-k*: sv. diall. *bliska* 'fläkta', se VII PPM.

Ann. Af *bliska* är på *-r* afledt: no. *bliskra* ds. Ross.

på *-r*: isl. (fsv., sv. diall.) *blistra*³⁾ 'hvisla; hvåsa'; sannolikt < *blisra med ljudlagsenligt *t*-inskott, jfr *blixtra*. — *Nom. dev.*: 1) isl. *blistra* f. 'the mouthpiece of bellows' Vgf., sv. diall. 'blåspipa, flöjt' Rz., VII PPM. 2) no. *fjellblistra* 'pipare (charadrius)' Aa. Säkert med orätt antar Fick Et. Wbch⁴ I. 497 (dock med tvekan) ordet genom dissimilation vara uppkommet ur *blistla = lat. *fistula* (för *fistula). Med ofvannämnda bildningar sammanhänger nog på ett eller annat sätt sv. diall. *blister* f. 'bladen af Arundo Phragmites; Salix Pentandra' Rz.⁴⁾. Dock synes det mig sannolikast, att i så fall endast stammen *blis-* är gemensam, och att suffixet är af samma art som i sv. *jälster*, isl. *jölstr* (som äfvenledes är ett namn på 'Salix Pentandra'), *glimster* o. a., hvarom förf. Ark. VII. 170, till hvilken framställning således detta ord bör läggas⁵⁾.

Af nord. *blunda*

på *-r*: fsv., no. *blundra* ds. Sdw., Aa., jfr meng. *blundren* 'handla blindvis' Tamm Et. ordb. — *Nom. dev.*: no. *blunder* m. 'blind'⁶⁾.

Af stammen *bog-*, jfr isl. *buga*, — på *-r*: isl. *bogra* 'smyga' Fr.²⁾; jfr med afseende på betydelsen det besläktade lat. *fugio*.

Af no. *braga* 'flamma, glimta' ~ *brega* ds.⁷⁾ — på *-l*: *bragla* ds. Aa. ~ *bregla* ds. Ross.

¹⁾ Jfr förf. Ark. VII. 170. ²⁾ Kanske själfva äfven påverkade af det dock faktiskt befintliga *blixtra*. ³⁾ Af Prellwitz Et. Wbch sammanställt med gr. ἀφλοισμός (περὶ στόμα) 'eigl. wohl Zischen'.

⁴⁾ Formen *plister* (Fries Växtnamn s. 95) kommer väl från sammanställningar såsom *hvitplister*. ⁵⁾ Jfr äfven nht. *Heister* m. bok.

⁶⁾ Sv. *blunder* är väl lånord från eng. *blunder*, se Tamm anf. st.

⁷⁾ Isl., no., sv. diall. *braga*: isl. *brá* (< *braham): no. *bragda* Aa. = no. *brega*, sv. diall. *bräga*: mht. *brehen*, isl. *brjá*: isl. *bregða*.

Af sv. diall. *brama* 'brösta sig, ståta'

på *-l*: fsv. *brambla* 'väsnas, brumma' Sdw., sv. diall. *bramla* 'larma, storma, gräla' Rz, väl egentligen: 'fara öfvermodigt fram' (jfr med afseende på betydelsen fsv. *braska* 'bullra; uppträda öfverdådigt' och vidare no. *brutla* samt finl. diall. *brussla*, se nedan); nyisl. *bramla* Vgf. — *Nom. dev.*: nyisl. *braml* n. 'a crash' Vgf.

på *-t*: sv. diall. *branta* (< *bramta?) 'vara stolt i sin gång' Rz.

Af no. *brasa* 'spraka' Aa.

på *-k*: fsv. *braska* ds. Ross. — *Nom. dev.*: *brask* n. 'sprakande bränslé' Ross.

Anm. Fsv., sv. *braska* 'bullra, uppträda öfverdådigt' är väl (såsom sannolikt äfven no. i samma bet.) lånord, se Tamm Et. ordb.

Af sv. diall. *brata* 'braka' Rz.

på *-l*: *bratla* 'tala mycket o. fort' Rz, no. 'arbета under stoj o. larm' Aa., Ross, da. *bralle* (< *bradle)¹⁾ ds. — *Nom. dev.*: sv. diall. *bratla* nom. ag. Rz.

Anm. Besläktade äro väl: på *-k*: sv. diall. *bruska* (< *brutka?) 'vara bullersam; yfvas' Rz, VII PPM. — på *-l*: no. *brutla* 'larma, rasa', finl. diall. *brussla 'sturskas, yfvas' VII PPM.

Af isl. *breiðr* — på *-k*: *breiðka* intr. 'blifva bred' Vgf., no. *breiðka* tr. 'göra bred' Ross.

Af sv. diall. *bresa* 'stå l. sitta bredt med benen'

på *-k*: *breska* tr. 'utbreda l. sträcka ut (benen)' Rz.

på *-l*: *brässla* 'gå l. ligga med utsträckta ben' Rz.

Af sv. *brumma* — på *l*: sv. diall. *brumla* 'surra (om bin o. getingar)', se för öfrigt Rz s. 55; da. *brumle* 'brumma, smågräla' Molb.

Af no. adj. *brun*

på *-k*: *brunka* 'se brun ut, blifva brun; färga brun' Aa., Ross. — *Nom. dev.*(?): *brunke* m. 'mörk fläck; (röd-)brun färgskiftning' Aa., Ross.

Af ä. nsv. *bryda* (lånord, se Tamm Et. ordb. under *bry*)

på *-l*: ä. nsv., sv. diall. *brylla* (< *brydla, *brilla*)²⁾ 'förbrylla' Rz. — *Nom. dev.*: ä. nsv. *brylla* (*brilla*) f. 'förvirring, oreda, bryderi'³⁾.

Af sv. diall. *bråtta* 'brådska'

på *-l*: *bråttla* ds. Rz.

Anm. Ett likaljudande *bråttla* 'bråka, krångla' Rz : *bråta* (fsv. *brotā ~ *bryta*).

¹⁾ Jfr dock no. *bradla*, *bralla* Ross.

²⁾ Biformen *brilla* är besynnerlig, om grundformen verkligen är *brydla. Möjligt är, att *i* uppkommit af *y* i mindre betonad stafvelse; jfr sv. diall. *brylla* *méd*, sv. *bry sig om* o. d. I så fall tror jag, att ä. nsv. *ormil(l)a* 'ett slags ödla' (se Andersson Salb. gramm. s. 66) är att förklara på analogt sätt ur ett *ormydhla.

³⁾ Formen är ej fullt säkert belagd: pl. *bryller* (som möjl. gifvit upphof till sg. *bryller* n.).

Af fsv. *brädha* 'steka' — på -k: *brädhka, nsv. *bräcka* ds. Om dalm. *bräckia se Tamm Et. ordb. s. 66.

Af isl. *bræka, no. *bræk(j)a*, jfr fsv. *bräkia*, på -t: isl. *brækta* 'bräka' Fr.², no. *brækta* ds. Aa. — *Nom. dev.*: no. *brækt* n. abstr. Aa.

Anm. Om no. *blækta* ds.: lgt. *bleken* se Tamm Et. ordb. under *bräka*. — Märk äfven den l(-r)-lösa formen no. *bækta* Aa.

Af ä. nsv., sv. diall. *bulta* 'tumla, välta' Rz — på -r: no. *bultra* 'larma, tumla' Ross, sv. diall. 'välta sig, tumla', da. *boltre* 'kasta, tumla' Molb.

Af no. *bumma* 'surra (om insekter)' Aa. (= nht. *bummen* 'doft ljuda')

på -l: sv. diall. *bumla* 'gifva genljud; bräka krångla' Rz.

Anm. Sv. diall. *bumra* 'dombjälla' är uppkommet ur ett verb *bumra (= nht. *bummern* 'doft genljuda') eller själfständigt bildadt med anslutning till *bjällra* o. d.

Af sv. diall. *bumma* 'stjälpa, välta' — på -l: no., sv. diall. *bumla* ds. — se VII PPM. s. 41.

Af sv. diall. *lumma* 'rusa blindvis' — på -s: *bumsa* 'rusa' VII ÖM s. 18.

Af sv. diall. *bångas* 'bullra, larma'

på -l: *bångla* 'slänga, dänga m. m.' Rz. — *Nom. dev.*(?): *bångla* 'större skälla, koskälla' Rz.

Af sv. diall. *böna* 'bönfalla' — på -k: *bönka* 'enträget o. bönfallande bedja' Rz.

Af sv. diall. *bönka* ofvan — på -l: *bynkla*, hvarom se Rz.

Af isl. *bøyja* 'böja' — på -l: *bøyglast* 'böjas' Fr.²

Af no. *bøysta* 'storma fram' — på -t: *bøysta* III. ds. Ross; möjligen dock med radikalt t och annan grundbetydelse, jfr isl. *bøysta* 'slå'; se Aa., Ross.

Af no. *dalla* 'löpa, trippa; slänga' Aa., Ross

på -k: *dalka* bl. a. 'löpa efter', se Aa.

på -t: *dalta* 'löpa, trippa; slänga' (Aa., Ross), hvaraf ytterligare på -r: *daltra* ds. Ross.

Af en stam *dang-* (i sv. *dänga*)

på -k(?): no., ä. nsv., sv. diall. *danka* 'slå dank', sv. diall. äfven 'slå, slå på' (Rz), hvarom för öfrigt Tamm Et. ordb. under *dank*¹. — *Nom. dev.*: ä. nsv. *danker* m. 'dagdrifvare'.

på -l: no. *dangla* 'slå sakta', no. o. sv. diall. 'slänga, låta dingla', sv. diall. äfven 'slå dank' Ross, Rz, VII PPM.; ä. nsv. *dängla* (= vissa sv. diall.) 'dingla'. — *Nom. dev.*: finl. diall. *dangla* 'dagdrifverska' VII PPM.

Anm. Med afseende på betydelseöfvergången 'slänga > slå dank' jfr no. *dalla* bl. a. 'slänga' (se ofvan) och finl. diall. *dalla* 'slå dank' (= lgt. *dallen* 'langsam gehen, schlendern'); vidare no. *darla* och *darka* nedan. — Om afjudsformen *dungla* se Ross; jfr lgt. *dungeln*.

Af no. *darra*

på *-k*: *darka* 'slå dank' Ross.

på *-l* *darla* 'stå löst, dingla' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: *darle*
m. nom. ag. Ross.

Af no. *dasa* 'förmäktat' Aa., sv. 'latas, dåsa; lefva otuktigt'
Rz, VII PPM., jfr isl. *dasast* 'utmattas, blifva medtagen' Fr².,

på *-k*: no. *daska* 'lunka; lefva otuktigt' Aa., Ross, sv.
diall. 'vara lat; lunka; lefva otuktigt' Rz, VII PPM. — *Nom. dev.*:
sv. diall. *dasker* m. 'lat, senfärdig människa' Rz, *daska* 'liderlig
kvinna' VII PPM.

Anm. Härifrån är nog att skilja no., sv. (diall.) *daska*
'lindrigt slå', om hvilket ord se Tamm Et. ordb. Emellertid lägger
icke ordets betydelse hinder i vägen för en sammanställning; jfr
dangla och *drunta*.

Af no. *dava* 'ligga på åror' Ross¹) — på *-l*: isl. *dafla* 'plaska
i vattnet med åror' Fr.², jfr biformerna no. *dabla* och *daml*
ds. Ross, hvaraf *daml* n. 'plaskande'.

Af stammen **dil-*²)

på *-k*: da. *dilke* 'dia'. — *Nom. dev.*(?): isl. *dilker* m. 'diande
unge' Fr.² Jfr dock förf. Ark. VII. 143.

Af sv. diall. *dila* 'smårinna' Rz

på *-k*: *dilka* ds. Rz; jfr *silka*, *tilka* nedan.

Anm. Möjligen samma ord är no. *dila* 'långsamt svinga
fram o. tillbaka, pyssla', hvaraf *dilka* 'pyssla' Ross.

Af no. *dilla* bl. a. 'löpa, trafva' Aa.

på *-k*: *dilka* ds. Aa.

på *-t*: *dilta* ds. Aa.

Af no. adj. *dimm* 'mörk, skum' — på *k*: *dimka* 'blifva dun-
kel' Aa.

Af stam *ding-* (i eng. *ding* 'dänga, slänga')

på *l*: no., sv. (da.) *dingla*, se 'Tamm Et. ordb.; jfr *dängla*,
dangla.

på *-s*: no. *dingsa* ds. Ross.

Af no. *dirra* (~ *darra*) — på *-l*: *dirla* (~ *darla*) Aa. *Nom.*
dev. se Ross.

Af sv. diall. *disa* 'slå' Rz — på *k*: *diska* ds. Hof; jfr *daska*.

Af nord. *draga* ~ fsv. *drægha*, sv. diall. *dräga* (se VII PPM.
s. 59)

på *-l*: sv. diall. *drägla* 'med rep draga båt uppför en ström'
VII PPM (möjligen dock: *drägel = isl. *dregill* m.).

på *-s*: isl., no. *dragsa*, da. *dragse*, sv. diall. *dragsa
(*drassa*), *drägsa 'draga, släpa' Rz, VII ÖM s. 4. — *Nom. dev.*:
no. *drags* n. abstr. Ross.

Anm. Sv. diall. *dratta* 'släpa' < *dragta? VII ÖM s. 4.

¹) Besläktade ord se för öfrigt Tamm Et. ordb. s. 84. Till samma
stam hör sannolikt finl. diall. *dafva* 'sank dald' VII PPM.

²) Jfr lett. *dile* 'sängling (kalb oder lamb)' Bugge Bezz. Beitr. III. 100.

Af no. *dral(l)a* 'gå släpande o. d.'— på *-k*: *dralka* ds. Ross.

Af no. *driva*

på *-l*: *drivla* tr. o. intr. 'låta falla ned i mängd l. dråsa; småregna; drifva omkring' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: *drivla* f. 'litet stänk o. d.' Ross.

Af adj. isl. *drjúgr*, sv. *dryg* 'som varar länge'; knappast däremot af det af *drjúgr* afledta isl. *drygja* 'föröka', — på *-t*: nordsv. diall. **drygta* tr. o. intr. 'förlänga, förnöta (tiden), roa sig; dröja, vänta'¹⁾ Rz s. 98, Lindgren Sv. landsm. XII. 1: 159.

Af stammen *drop-* i isl., no. *drope* m. o. no. *dropa* tr. Ross, sv. *droppa* tr. o. intr. — på *-l*: no. *dropla* intr. 'droppa smått' Aa.

Af sv. diall. *drula* 'söla'

på *-t*: sv. diall. *drylta* ds. Rz, VII PPM. — no. *drulta* ds., hvaraf *nom. dev.*: *drult* m., *drulta* f. nom. ag. Ross.

Af no. *drumma*, *drumba* 'söla, vara senfärdig', jfr *droma*,

på *-l*: no. *drumla* 'halfsofva; blifva efter (om följe)' Ross, sv. diall. *drumla* (*dromla*) 'gå långsamt, vara lat, slå dank' Rz. — *Nom. dev.*: no. *druml* m. Ross, sv. *drummel*. [På grund af enstafvighetsaccenten bör väl detta ord uppfattas såsom uppkommet ur verbet, såvida det ej skulle vara lånord (jfr nämligen lgt. *drummel*). Svåriligen är det, såsom fallet däremot är med isl. *drymbell*, afledt af fsv. *-drumber*, isl. *drumbr* (såsom Tamm Et. ordb. närmast tyckes antaga; jfr äfven förf. Ark. VII. 147)]. no. *drumla* nom. ag., adj. *drumlen* Ross.

på *-s*: no. *drumsa* 'vara senfärdig', da. diall. *dromse* ds. Feilberg. — *Nom. dev.*: no. *drumsa* f. nom. ag., adj. *drumsen* Ross.

på *-t*: sv. diall. **drymta*, *drömta* 'gå hit och dit; slå dank' Rz.

Anm. Af da. diall. *dromse* — på *-k*: *dromske* ds., hvaraf *nom. dev.*: *dromsker* m. nom. ag.

Af no. *drunna* 'söla; råma', *drynja* 'råma', sv. diall. *dryna*, sv. *dröna* 'söla', sv. diall. äfven, liksom da. *dröne*, 'råma (sakta)'²⁾.

på *-k*: no. *drunka* 'söla' Ross. — *Nom. dev.*: *drunk* m. 'sölare' Ross.

på *-t*: no. *drynta* 'tala långsamt o. själfbehagligt med framskjutna, halföppna läppar' Ross, sv. diall. *drynta*, *drönta* Rz, da. *drynte*, *drönte* 'söla', sv. diall. äfven 'slå' VII ÖM s. 52. Med oomljudd vokal: no., sv. diall. *drunta*, da. *drunte* Moth 'söla', sv. diall. äfven 'slå; åstadkomma ett doft ljud; pedere', se Rz (under *dremma*). Det är naturligtvis omöjligt att afgöra, om i formerna

¹⁾ Med afseende på denna betydelse är dock att jämföra sv. diall. *dry* (< **drygja*) 'dröja' Hagfors Sv. landsm. XII. 2: 28, som möjligen kan vara grundordet.

²⁾ Dessa ord gå tillbaka till en rot, hvars grundbetydelse synes vara 'skall(r)a, dåna, gifva ett doft eller entonigt ljud ifrån sig', hvarar betydelsen 'söla' lätt förklarade sig enligt någon af de hos Tamm Et. ordb. s. 104 föreslagna möjligheterna. Jfr för öfrigt afledningarna af stammen *dun-*

med *-y*-, *-ö*- föreligga gamla afledninggar på *-atjan* af stammen *drun-* eller unga bildningar af verben *dryn(j)a*, *dröna* af samma art som *drunta*, *drunte*. — *Nom. dev.*: no. *drynta* f. 'som "dryntar" Ross. no., sv. diall., da. *drunt* m., no., sv. diall. *drunta* f. 'som sölar'; sv. diall. äfven 'tjockändan på en slaga; fjärt, träck' Rz.

Af stammen *drup-* (i isl. *drúpa*, no. *drupa* 'luta')

på *-s*: no. *drypsa* 'rysta starkt upp o. ned' Ross.

på *-t*: no., sv. diall., *dryfta* (sv. äfven *-ö-*), da. *drøfte* rensa från agnar medelst skakning' Aa., Rz, se Tamm Et. ordb., no. äfven 'ds. som *drypsa*' Ross. Med oomljudd vokal: sv. diall. *drofta* Hof, Noreen Ordb. öfv. fryksdalsm. s. 20, Rz. — *Nom. dev.*: no. *dryfta* 'ett visst parti säd att dryfta'; finl. diall. 'vanna' VII PPM., no. *dryft* m. 'rystning' Ross.

Af no. *drusa* 'falla tungt; störta fram, strömma till' Aa., Ross (jfr lgt. *drusen* 'falla' ~ got. *driusan* ds.)

på *-l*: no. *drusla* 'smått dråsa' Ross, äfven tr. 'komma att dråsa' Ross. — *Nom. dev.*: *drusl* n. 'det som dråsar l. dråsat' Ross, sv. diall. *drussel* 'affall, smulor o. d.', se Rz.

Af sv. diall. **drusa* (*drösa*) 'vara senfärdig' ~ *drösa* ds. Rz

på *-k*: sv. diall., no. *druska* ds. Rz, Ross. — *Nom. dev.*: no. *drusk* m. Ross, sv. diall. *druska* f. Aa., båda nom. ag.

på *-l*: sv. diall. *drösla* ds. — *Nom. dev.*: *drösla* f. nom. ag. Rz.

Af no. *drysja*, sv. diall. *drösa* 'dråsa; utströ'¹⁾ Aa., Rz — på *-l*: no. *drysla* ds. Ross, sv. diall. *drösla* 'dråsa; sälla sakta o. litet, förspilla' Rz.

Af sv. diall. *dröpa* 'idissla' — på *-l*: *dröppla* ds. VII ÖM s. 45.

Af no. *drøygja* 'dregla' Aa. — på *-l*: *drøygla* 'afsöndra från uterus' Ross. Anm. -Under det att den norska formen förutsätter ett **draizw-*, synes sv. (diall.) *dregla* (*drägla*) utgå från ett stamord, hvars slutkonsonant förlorat sin labialisering; se Tamm Et. ordb. s. 98.

Af sv. *dua* (eller: pron. *du*) — på *-t*: sv. diall. *dutta* 'kalla ngn du', da. *dut(t)e* ds., jfr mht. *du(t)zen* (lånadt i ä. nsv. *dutsa*); se för öfrigt Es. Tegnér Ark. V. 316 följ.

Af ags *dúfan* 'dyka', jfr fno. *dúfa*, fsv. *duva* 'doppa ned' osv., på *-l*: isl. *dúfla* 'dyka ned', no. *duvla* 'dyke upp o. ned.' — *Nom. dev.*: isl. *dúft* n. abstr. Fr.²

Af no. *dulta* 'gå omkring o. pyssla'

på *-r*: *dultra* bl. a. ds. Ross. — *Nom. dev.*: *dultr(a)* f. nom. ag. Ross.

Af sv. diall. *dumpa* 'dimpa' — på *-s*: *dump(s)a* 'dunsa' VII ÖM s. 25.

Af isl. *duna* 'dåna' — *dynja* ds.

¹⁾ Här af *drysja* 'sockersked' (att lägga till de af förf. Ark. VII. 58 anförda bildningarna).

på *-s*: no., sv. *dunsa* 'gifva ett doft genljud.' sv. diall. *drösa* 'ds. som *dunka* (se anm. 1)' Rz s. 104. — *Nom. dev.*: no., sv. *duns* m. 'dunk' Ross, Rz, no. *dunsa* f. bl. a. 'som går tungt' Ross; sv. diall. *döns* m. 'ds. som *duns*.'

Anm. 1. No., sv. *dunka* 'gifva ett doft genljud; frambringa ett doft ljud' (hvarur betydelsen 'slå l. stöta' utvecklats) Aa., Rz, da. *dunke* (= meng. *dunchen*) kan möjligen vara bildadt med *k*-suffix (jfr Tamm Et. ordb.), men sannolikt föreligger här ett s. k. rotdeterminativ; jfr meng. *dumpen* 'slå' (Zupitza Die germ. gutturale s. 38). — *Nom. dev.*: no., sv. (diall.) *dunk* m. 'doft ljud' Rz, sv. riksspr. och da. äfven '(ljudligt) slag l. stöt.' Jfr äfven isl. *dynkr* m. 'Stöi, Larm, Dunk' Fr.², hvilket väl får betraktas som en i anslutning till *dynja* försiggången ombildning af *dýkr* (*dykr*?), om hvilket se å ena sidan Noreen Altisl. gramm. § 239, 1 och å den andra Persson Wurzelw. ss. 71, 286.

Anm. 2. Nord. *dundra* är afledt af sbst. *dunder*, jfr Tamm Et. ordb., och hör sålunda ej till det slags verb på *-r*, som vi här afhandla.

Anm. 3. Svårigheter beträffande härledningen vålla isl. *dynta* (jfr Rz s. 105, Ross s. 124), no. *dynta* bl. a. 'göra upprepade små stötar uppåt l. åt sidan' Ross. — Då isl. *dyntr*, fsv. *dyn-ter* 'dån; stöt' — trots frånvaron af assimilation i det isl. ordet — icke gerna kan skiljas från ags. *dynt* m. 'Schlag, Verwundung' (= eng. *dint* och *dent*), bör väl det nämnda verbet helst förklaras såsom afledt af detta sbst. och är sålunda ej uppkommet på samma sätt som eller i analogi med verben på *-atjan*. På samma sätt är väl då sv. diall. *dunta* 'slå till' (Rz) bildadt af sv. diall. *dunt* m. 'slag, stöt med doft ljud' (äfven 'träck'; jfr parallellismen med *drunt* och *drunta*¹⁾). — För detta antagande talar vidare, att det besläktade no., sv. diall. *danta* 'slå till' nog bör sammanhållas med isl. *datta*; se Bugge hos Noreen Ordl. öfver dalm. s. 231.

Af sv. *dunka* (se ofvan) — på *-s*: sv. diall. **dunksa* ds. Frthl o. VII Ordb. öfv. de est.-sv. diall. s. 42.

Af isl. *dúsa* 'hålla sig lugn' Fr.², no., sv. diall. *dusa* ds.

på *-k*: sv. diall. *duska* 'göra litet l. intet; vara senfärdig; springa sakta o. jämt' Rz. — *Nom. dev.*: *dusker* m., *duska* f., nom. ag. Rz.

Anm. Ett annat verb är möjligen no. *dusa* 'stöta, falla plötsligt' (: ie. $\sqrt{dhus}$ i lat. *furere* o. a.?) hvaraf *duska* i ungefär samma bet. (*nom. dev.*: *dusk* m. 'duns' Ross); jfr dock å andra sidan liknande betydelseöfvergångar bland orden af stammen *drun-*. — Om *duska* 'småregna' se Persson Wurzelw. s. 81 följ. ³⁾.

¹⁾ Grundbetydelsen i dessa ordstammar synes vara 'gifva ett doft eller entonigt ljud (ifrån sig)', hvarur de öfriga betydelsena lätteligen förklaras.

²⁾ Deverbativer äro deremot no. *dynt* m., *dynta* f. 'själfgod person' (: v. *dynta* §) hos Ross.

³⁾ Till de där anförda ex. må läggas no. *dusma* 'varm disighet' Ross.

Af no. *dutta* 'pyssla' — på *-l*: *dutla* '(små)pyssla' Ross.

Af isl. adj. *dýrr* osv.; jfr ags. *dýran* 'ehren, preisen', *dýrsian* 'preisen, rühen',

på *-k*: isl. *dýrka*, fsv. *dýrka* (*dørka*), sv. *dýrka* 'göra dyr; förhårliga; ära, tillbedja m. m.'; no. äfven intr.: 'blifva dyrare' Ross. — *Nom. dev.*: sydsv. o. da. diall. *dýrk(j)e* f. 'dyr tid' Rz.

Af no. *døma* 'draga slutsatser' — på *-t*: *dømte* ds. Aa.

Af sv. diall. *döska* 'dröna' — på *-l*: *döska* 'söla' VII ÖM.

Af no. *eggja* 'ägga'

på *-l*: *eg(g)la* 'börja kifvas, upphetsa, förnärna' Aa., 'ägga'

Ross.

på *-s*: *egsa* 'ägga, upphetsa; galoppera' Ross, sv. diall. *äza* intr. o. tr. 'upphetsa, gråla' Rz, jfr Ihre Dial.-lex. — *Nom. dev.*: *egse* n. 'upppbrusning, galopp' Aa., Ross.

Af no. *eikja* 'ihållande l. idkeligen plåga genom motsägelser o. d.' — på *-l*: *eikla* (*ekkla*), sv. (hvard.) *äckla* med ung. samma bet. Ordet bör, om denna sammanställning är riktig, ej förväxlas med det af *äckel* 'nausea' afleda, från ty. lånade verbet, motsvarande ty. *ekeln*, till hvilket det vanligen folketymologiskt ansluter sig.

Af isl. räkneordet *einn* 'en' — på *-k*: *einka* 'utvälja en af flera' Fr.²; möjligen dock till *einka*, oböjl. adj.

Af no. *eira* 'blifva ärgig' (: isl. *eir* n. koppar)

på *-k*: *eirka* ds. Aa., Ross. — *Nom. dev.*: *eirk* m. (o.

n.) 'ärg'.

Af isl. *eisa* 'fara våldsamt fram' — på *-k*: (möjligen ett) *eiska, hvaraf ytterligare på *-r*: isl., no. *eiskra* 'fnysa, rasa' Fr.², Ross; jfr med afseende på bildningssättet isl. *hvískra*.

[Om isl. *elta* se under *al-*, om *enæa*, *enæa* under *anna*]

[Isl., no., fsv. (Kock), sv. diall. *erta* (*ärta*) 'reta' är sannolikt att med Persson Wurzelerw. s. 36 sammanställa med sskr. *arddyati* 'macht zerstieben, erschüttert, bedrängt, verletzt' och hör sålunda hvarken till sv. diall. *erra(s)*, da. *erre* eller till no. *erga* 'reta, göra vred'].

Af adj. *fal* 'till salu', jfr fsv., sv. diall. *fala* 'vilja köpa, bjuda på', — på *-k*: fsv. *falka* 'bjuda ut', sv. (diall.) *falka* (på l. efter) 'vilja köpa, bjuda på; sikta, mätta, ärna' Rz; i bet. 'stadigt eftertrakta' numera ofta associeradt med *falk*, se Norelius Sv. landsm. II. lxxxvi, Noreen Sv. landsm. VI. 5: 10, Tamm Et. ordb.

Af isl. *falma* 'blifva förskräckt', se Fr.²,

på *-t*: *felmta* 'vara rädd, förskräckt' Fr.² — *Nom. dev.*: *felmtr* m. 'skräck' Fr.²

[Om *famla* se s. 17]

Af fnord. *fanga* — fsv. *fænga*

på *-l*: no. *fangla* 'omfamna' Aa.

på *-t*: no. *fengta* 'insamla, sammanskrapa' Aa., sv. diall. *fängta* 'ifrigt eftersträfvä; hämta, insamla m. m.', se Rz s. 175.

Af fsv. *fara* 'frukta' — på *-k*: sv. diall. *farka* 'befara, frukta' Rz.

Af isl. adj. *fátt*, neutr. till *fár* 'paucus', motsvarande sv. *få*,

på -k: isl. *fétka*, *fækka* 'göra fätaligare' Fr.². Af *fätt* är äfven det med *fétka* likbetydande *fätta* afledt (jfr Tamm Et. ordb. under *fattas*); detta är sålunda icke att föra till verben att antaga *fätka* uppkommet af *fätt* än af *fätta*. Dess omlydsvokal beror dock på anslutning till detta sistnämnda verb. *Fätta*: *fätka (analogiskt *fätka*): *fätt* = *smätta* : *smätka* : *smätt*; se nedan.

Af no. *f(j)ata* bl. a. 'fuska'

på -l: *f(j)atla* ds.

på -r: *f(j)atra* ds.; se för öfrigt Ross.

Af no. *fika* 'göra rörelser fram o. tillbaka'

på -l: *fikla* ds.

på -t: *fikta* ds.; se för öfrigt Ross.

Af stammen *fim-* i no. *fima* 'skynda sig' ~ nisl. *fuma* 'to hurry confusedly'

på -l: no. *finla* 'famla, fumla', jfr holl. *fimmelen* ~ no., sv. *fumla*, jfr holl. *fummelen*, eng. *fumble*.

på -r: no. *fimra*, da. *fimre* 'ds. som *finla*.'

Anm. En tredje affjudsform är nsv. *famla*, jfr holl. *fammelen*. — Om samtliga dessa ord och deras släktingar se Lidén Språkv. sällsk. förh. 1891—94 s. 63; jfr Diefenbach Vergl. Wbch I. 374 och Tamm Et. ordb. under *famla*.

Af no. *fjak(k)a* 'arbeta utan plan o. resultat'

på -l: *fjakla* 'ds. som *fjaka*'. — *Nom. dev.*: *fjakl* n. abstr.;

fjakl m. o. n., -e m., -a f., nom. ag.

på -s: *fjaksa* 'ds. som *fjaka*'. — *Nom. dev.*: *fjaks* n. abstr.;

fjaks n., -e m., nom. ag. Se för öfrigt Ross.

Af no. *fjasa*, se Ross, sv. *fjäsa*

på -k: no. *fjaska*, se Ross, sv. *fjäska*. — *Nom. dev.*: no.

fjask n. abstr., m. o. n. nom. ag., sv. *fjäsk* n. abstr.; *fjäsk(er)* m. nom. ag. Se för öfrigt äfven Tamm Et. ordb. under *fjäsa*, *fjäska*.

Af no., sv. diall. *fjuka* 'flyga omkring som dun'

på -r: no. *fjukra* ds. Aa. — *Nom. dev.*: *fjukr* n. nom. ag. (: *fjukra* = *fjuk* n.: *fjuka*. En gammal "primär" bildning är där- emot sv. diall. *fauk* m. 'rök' Rz).

Anm. Med afseende på sv. diall. *fjuxa* 'susa, hvina' jfr

VII ÖM s. 30.

[Om sv. diall. *fjälsa* 'gå raskt' se *fjäten*]

Af fsv. adv. *fier* 'fjärran', jfr komp. *fierre*, — på -k: *fierka sik*, *fierkas* 'aflygsna sig', sv. diall. *fjärka*, -s 'afhålla sig, sky, frukta, tveka' Rydqvist Sv. spr. I. III. 49; jfr Rz s. 128 (som med orätt ställer nämnda dialektord direkt till v. *fara*, *farka* 'frukta', med hvilket det dock sannolikt är rotbesläktadt), VII PPM. jfr *fjärma*: *fjärmare*.

Af sv. diall. *fjäten* 'traska' Rz, VII ÖM s. 9

på -k(?): *fjäcka* (< *fjätka) 'trippa' VII ÖM s. 9.

på *-t*(?): *fjälla* (< *fjätla) 'springa med korta steg' VII ÖM s. 16. — Här af på *s*: *fjälssa* 'gå raskt' VII ÖM s. 9.

Af isl. *flá* (< *flahan)

på *-t*: isl., no. *fletta* 'flå'; se för öfrigt Fr.², Aa., Ross, enligt hvad jag i Ark. VII. 56 framhållit, af **flét(t)a* < *flahatjan; jfr *sletta*. — *Nom. dev.*: no. *fletta* f. (: v. *fletta* = det likbetydande och rotbesläktade sv. *flänga*, da. *Flenge*: v. *flänga* 'flå, rifva af'); äfven 'rask, driftig karl', se Ross.

Af sv. diall. *flaga* 'fladdra'

på *-r*: (isl. *flogra*), no. o. sv. diall. *flagra*, da. *flagre*¹) 'fladdra, flaxa, fläkta', motsvarande fht. *flagarôn* 'volitare.' Sv. diall. *flågra* (Rz s. 150) är kanske att direkt ställa till fht. *flogarôn*. — *Nom. dev.*: sv. diall. *flagra* 'flädermus' Rz.

Af germ. stammen *flak-* i isl., no., sv. diall. *flaka*, se Fr.², Aa., Ross, Rz,

på *-s*: no. *flaksa* Ross, sv. *flaxa*. — *Nom. dev.*: no. *flaks* n. abstr.; m., *-a* f., sv. *flaxer* m., nom. ag.

på *-t*: (fsv. o.) nsv. *fläkta*, se Tamm Fon. kännet. s. 31, Et. ordb. — *Nom. dev.*: fsv. *flækter* m. 'redskap att fläkta med', sv. *fläkt* m. 'vanna', *fläkta* f. ds.

Anm. 1. Isl. *flökta* (eller *flökta*?) 'fladdra, flaxa, flacka', no. *flökta* se Ross (jfr sv. diall. *flogta* Rz s. 150, no. *flugta* Aa., Ross) är möjligen = fht. *flogezen*, *vloekzen* 'flattern, schimmern'; i alla händelser icke att direkt sammanställa med *fläkta*; jfr äfven Tamm Et. ordb.

Anm. 2. I isl. *flökra*, no. *flakra* 'flacka l. svärma omkring', fsv. *flackra* 'sväfva', motsvarande meng. *flakeren* 'volitare', tillhör *r*-et sannolikt den till grund liggande nominalstammen, ags. *flacor* 'fliegend, flatternd'; jfr med afseende på dylika adjektiv Kluge Nom. Stammb. § 196.

Af sv. *flacka* (sl. m. föreg.) — på *-s*: sv. diall. *flacksa* ds. Rz.

Af en stam *flam-* — på *-t*: ä. nsv., sv. *flämta* (estl.-sv. diall. *flämt*) 'svagt l. häftigt draga efter andan; äfven om ljusläga, eldsken o. d.: svagt fladdra o. d.' (jfr med afseende på bildning och härledning Tamm Et. ordb. under *flämta*, *flåsa*). I den sistnämnda betydelsen har möjligen anslutning egt rum till v. *flamma*.

Af sv. diall. *flana* 'vara ostadig; vara glädtig på ett opasande sätt' (hvaraf nom. dev. *flane* m., *-a* f., se Rz), jfr no. *flana* 'fara blindt åstad',

på *k*: sv. diall. *flanka* 'flacka' Rz, VII PPM. — *Nom. dev.*: *flanker* m. ag. Rz.

på *-s*: sv. diall. *flansa* 'bete sig vårdslöst' Rz. — *Nom. dev.*: *flansa* f. nom. ag. Rz.

¹) Det da. ordet kan ock vara identiskt med fsv. *flakra*. Möjligen innefattas i detsamma två ursprungligen skilda ord; jfr Jessen Et. Ordb.

på -t: no. *flanta* 'ds. som *flana*'. — *Nom. dev.*: *flanta* f. nom. ag. Ross.

Af isl. *flanga, hvaraf *flange* m. 'person, som uppför sig oanständigt',

på -r: no. *flangra* 'löpa omkring, fara hit o. dit' Aa. — *Nom. dev.*: *flangra* f. nom. ag., adj. *flangren* Ross.

på -s: no. *flangsa* 'ds. som *flangra*' Aa. — *Nom. dev.*: *flangs* m., *flangsa* f. nom. ag., adj. *flangsen* Ross.

Af sv. diall. *flasa* 'afskala' — på -k: isl. *flaska* 'splittra' Vgf., jfr da. *flaske sig*, hvarom Jessen Et. Ordb. s. 58 (: *flasa* = *fliska* : *flisa*).

Af adj. *flat* — på -k: sv. diall. *flaska* (af *flatka?) 'slå (eg. med flata handen)' VII PPM.

Af isl. *fleipa* 'prata i vädret'

på -r: *fleipra* ds. Fr.² — *Nom. dev.*: *fleipr* n. 'prat' Fr.²

Af no. *flengja* 'flänga'

på -s: *flengsa* (~*flingsa*). — *Nom. dev.*: *flengs* m., *flengsa* f. nom. ag. Ross.

Af no. *flika* 'vricka; ställa sig in m. m.', hvarom Ross,

på -r: *flika* 'göra små rörelser fram o. tillbaka; vifta; fnittra; smeka' Ross = ags. *flicerian* (eng. *flicker*) 'flutter, hover', jfr holl. *flickern* 'flimmern, schimmern', se Kluge Et. Wbch under *flackern*.

på -t: *flika* 'röra sig sakta' Aa.

Anm. *Flika* : *flika* : *flika* = *fläk'ta* : *flakra* : *flaka* = *blika* : *blika* : *bläka* : *blakra* : *blaka*.

Af isl. *flima (? = no. *flima* 'flamsa o. d.' Ross) eller *flim* n. 'midvisa'.

på -t: *flimta* I. III. 'kveda flim um e-n' Fr.² — *Nom. dev.*: *flimt* Grimm II.² 203—204.

Af no. *flisa* Aa., sv. diall. *flisa* 'afskala, afskåra, afhugga skifvor l. skärfvor' Rz

på -k: sv. diall. *fliska* 'skåra upprepade gånger' Rz

på -r: no. *flistrast* (< *flis-r-) 'flisa sig' Ross. Sv. diall. *flistra* 'smått snöa' hör däremot ej säkert hit; det kan vara afledt af *flister* n. 'smått fnas', om detta är en kollektivbildning på -tr-, såsom jag Ark. VII. 170 fattat ordet. Å andra sidan kan den under *flusa* anförda parallellen *fluskr* : *fluskra* tjäna som stöd för antagandet, att *flister* är afledt af v. *flistra* och detta i sin tur bildadt på v. *flisa*. Om no. *flistra* 'liten flisa' se anm. under *flustra*.

Af no. *flota* 'få att flyta' Aa. — på -r: *flotra* 'med knapp nöd (få att) flyta' Ross.

Af no. *fluma* 'röra benen på ett otympligt sätt', se Ross,

på -s: no. *flumsa* ds., jfr sv. diall. *flumsa* Rz s. 154¹. — *Nom. dev.*: no. *flumsa* f. nom. ag. Ross.

Af no. *fluma* 'bete sig våldsamt' (hvaraf *flume* 'tung, styf person')

på -k: no. *flunka, hvaraf *flunk* m. 'tjock figur'.

på *-r*: no. *flundra* (< *flun-ra) 'ung. ds. som *fluma*, *fluna*'
 - *Nom. dev.*: no. *flundre* m. nom. ag.

på *-s*: no. *flunsa* 'ung. ds. som *fluna*' Ross, sv. diall. bl. a. 'vara tjock o. ovig; om fruntimmer' Rz. — *Nom. dev.*: no. *fluns* m., *flunsa* f. 'kraftig o. grof figur' Ross, sv. diall. *flunsa* f. 'fet o. tjock piga, kvinna med oviga rörelser' Rz. — Anm. Då det ponerade stamordet *fluna* ej är uppvisadt å sv. botten, är det dock möjligt, att åtminstone sv. diall. *flunsa* är en i förh. till detta ord själfständig bildning.

Af no. *flusa* 'afskala'

på *-k*: (möjligen ett) *fluska, hvaraf *flusk* n. 'skäfva, fnyk o. d.' (jfr anm.) och på *-r*: *fluskra* 'falla som fnyk; småsnöa'. — *Nom. dev.*: *fluskr* n. 'fnas o. d.' Ross.

Anm. *Fluskra* kan dock lika väl vara afledt af sbst. *flusk* n., hvilket ej behöfver utgå från ett *k*-verb, utan till sin bildning möjligen är jämförligt med nysl. *mostk*, no. *bosk* o. d., i hvilket fall det är en afledning af no. *flus* n. Aa.; jfr äfven förhållandet mellan *fnask* o. *fnas* nedan.

på *-r*: *flustra* (< *flusra) 'afskala'.

Anm. No. *flustra* f. 'flisa m. m.' (se Ross) är väl ej bildadt af ofvannämnda verb, utan med *r*-suffix afledt af sbst. *flusa*, *flus*. Jfr förhållandet med no. *flistra* 'liten flisa', som snarast erinrar om sådana diminutiviska denominativa bildningar som no. *stingra*: *stinga*, *glövrå*: *glöva*, *glumvrå*: *glumm* (Ross), jfr äfven sv. *bjällra*: *bjälla*.

Af no. *flusa* 'arbeta raskt, men vårdslöst'

på *-k*: (möjligen ett) *fluska, hvaraf *flusk* 'rask' (?) och på *-r*: *fluskra* 'ung. ds. som *flusa*'. — *Nom. dev.*: *fluskr*, *-e* m. 'slarver'.

på *-r*: *flustra* (< *flus-ra) 'ds. som *fluskra*'. — *Nom. dev.*: *flustr* n. abstr., *flustra* f. om kvinna, se Ross.

Af no. *flækja*, hvarom se Ross,

på *-t*: *flækt* intr. 'begabba, håna'. — *Nom. dev.*: *flækt* n. abstr.; *flækt*, *-e* m., nom. ag. Ross.

Af no. *fløyja* 'låta fara' Aa.; fsv. *fløgh(i)a* 'rusa på, fara fram o. åter', motsvarande isl. *fløygja* eg.: låta flyga, jfr sv. diall. *flöja*, om hvars betydelse se Rz s. 150.

på *-t*: no. *fløygt* 'kasta högt upp i luften' Ross; sv. diall. *flöjta* 'flacka, fara åstad utan egentligt ärende' Rz s. 151, med all sannolikhet samma ord som det i studentspråket förekommande med betydelsen 'försöka sin lycka i tentamen l. examen utan att vara tillräckligt förberedd'. De no. och sv. orden äro sannolikt hvar för sig själfständiga bildningar¹⁾. — *Nom. dev.* är antagligen sv. diall. *flöjta* f. 'lättsinnigt fruntimmer' Rz s. 151.

[Med afseende på betydelsen förhålla sig sv. diall. *fnaska* bl. a. 'småsnöa, småregna': *fnask* 'smolk o. d.': *fnasa* 'afskala' = sv. diall. *flistra* 'småsnöa': *flister* n. : *flisa* = no. *fluskra*: *flusk*: *flusa* (se

¹⁾ Jfr dock Falk Sprogl.-hist. stud. tillagn. prof. Unger s. 212.

dessa ord). Äfven i denna ordgrupp äro de etymologiska förhållandena svåra att bestämma. Jag anser det dock sannolikast, att sbst. *fnask* är bildadt af sbst. *fnas* n. med det i nord. språk såsom kollektiv- och diminutivsuffix icke ovanliga *-k*¹⁾ och vidare grundord till v. *fnaska* (hvaraf "nom. ag." *fnasker* m.), hvilket ord sålunda icke faller inom området för denna afhandling; jfr hvad som ofvan yttrats om förhållandet mellan *fusk* o. *fus*]

Af stammen **fnaz-* (~ *fnas* i ofvan behandlade ord) — på *-l*: sv. diall. *fnarla* (< **fnazilon* l. **fnazalôn*) 'arbeta, smått knåpa', se Tamm Et. ordb. under *fnassel*, jfr äfven Bugge hos Noreen Ordl. öfv. dalm. s. 50. Den å sistnämnda ställe antagna grundformen **fnazlôn* föreligger i sv. dial. *fnalla*, jfr Noreen anf. arbete s. 232.

Af sv. *fnissa*

på *-l*: sv. diall. *fnissla* 'småskrattna'.

på *-r*: *fnistra* (< **fnis-ra*) ds. Rz; jfr med afseende på suffix och betydelse *fnittra*, da. *fnitre*.

Af sv. (diall.) *fnurra* (*sig*) 'intrassla', se Rz,

på *-k*: *fnurka* 'skrynkla, göra ojämnt, intrassla'.

Anm. *Fnurka* f. 'vresigt o. snålt fruntimmer' Rz är sannolikt en afledning af adj. *fnurr* Rz. Däremot är adj. *fnurken* 'skrynklig, ojämn' en bildning af v. *fnurka*.

Af fsv. prep. o. prefixet *for* 'för' — på *-k*: sv. diall. *forka* (för) 'förmana; tala (för)' Rz; jfr Bugge hos Noreen Ordl. öfv. dalm. s. 51.

Af sv. sbst. *fot* (eller möjligen v. *fota*) — på *-s*: sv. diall. *fotsa* 'sparka' Rz.

Af no., sv. *frasa*

på *-k*: sv. diall. *fraska* 'gifva ifrån sig ett svagt prasslande, men ihållande ljud' Rz.

på *-l*: no. *frasla* 'ds. som frasa, men med svagare ljud' Ross.

Af no. adj. *frid* 'vacker' — på *-k*: *fridkast* 'se bättre ut, blifva vackrare' Ross.

(?) Af sv. diall. *fumma* 'vara tokig, darrhändt'

på *-l*: sv. (diall.) *fumla* 'bära sig ovigt åt; vara darrhändt, ej kunna säkert taga med fingrarna; snubbla' Rz; se för öfrigt under *fim-*.

på *-s*(?): sv. diall. *fumsa* 'fjäska' VII PPM.

Af isl. *for* f. i bet. 7) hos Fr.² — på *-l*: *fortlast* 'förminkas, försämrar' Fr.²

Af no. *fæla* 'vara rädd'

på *-t*: *fæltas* 'blifva rädd' (såvida ej = isl. *felmtas*). — *Nom. dev.*: *fælte* m. 'oförklarlig rädsla', adj. *fæltan* Ross.

Anm. *Fælke* m., *-a* f. 'rädsla' är sannolikt en afledning af de likbetydande sbst. *fæl*, *fæla*.

¹⁾ Se förf. Ark. VII. 142. Utom det ofvannämnda no. *bosk*: *bos* kan till de där anförda bildningarna läggas no. *mylkr* n. 'smått affall': *myl* Ross. — *Fnask* skulle sålunda vara en parallellbildning till sv. diall. *fnassel* n., jfr anf. afh. s. 151.

Af no. *føykja* 'eg. komma att "fjuka"; drifva m. m.', se Aa., Ross,

på -t: *føykta* 'göra raska o. kantiga rörelser' (se för öfr. Ross under *feikta*, med hvilket det icke bör sammanblandas); da. *føyte* 'fara hit o. dit', jfr Jessen Et. Ordb. Med afseende på betydelseutvecklingen erinras om sv. *flöjta*: no. *fløygja*, se ofvan. — *Nom. dev.*: no. *fløykt* abstr. Ross.

Af no. *gaga* 'böja bakut', *gaga seg* 'böja hufvudet bakut, sätta nacken högt, t. ex. om foglar' — på -l: *gagla* 'bära hufvudet högt, sträcka sig uppåt' Aa.

Af stammen *gam-* i no. *gama(st)*, se Aa., isl. *gaman* n. (~ *gem-?*) ~ *gum-*

på -r: sv. diall. *gumra* 'smått gnägga' Rz.

på -s: no., sv. diall. *gamsa* 'gyckla lättsinngt' ~ isl. *gumsa* 'göra narr af ngn' Fr.², no. 'le i mjugg' Ross. — *Nom. dev.*: no., sv. diall. *gams* n. abstr., *gams(er)* m., -a f. nom. ag.

Anm. Omöjligt synes det vara att bestämma förhållandet mellan isl. *gems* m. o. n. 'uppsluppenhet' o. v. *gamsa* 'vara på ett förnärmande sätt uppsluppen', äfvensom beskaffenheten af rotvokalen i dessa ord (sannolikt dock *i*-omljud af *a*). I alla händelser kan man icke med v. Bahder Verbalabstr. s. 56 ansätta suffixet såsom -*isjo-*. — Om no. *gantast*, sv. diall. *gantas* 'skämta' utgår från en stam **gamt-*, föreligger här äfven ett *t*-verb, hvaraf nom. dev. sv. diall. *gant* n.; jfr Bugge hos Noreen Ordl. öfv. dalm. s. 60.

Af fsv. *ganga*

på -l: sv. diall. *gängla* (< *ganglôn) 'gå ostadigt o. osäkert'¹⁾. — *Nom. dev.*: fsv. *gængla* (se Kock Med.-ordspr. II. 275 och Wadstein Indog. Forsch. V. 14), *gängla* 'styla'. För denna min uppfattning af sbst. *gängla* såsom uppkommet ur ett verb med betydelsen 'gå ostadigt' tala parallellerna no. *stikla*, sv. *stylta*, no. *styltra* m. fl.²⁾.

på -s: sv. diall. *gängsas* 'umgås; plåga umgänge med ngn' Rz; möjligen beror dock s-et på inverkan från adj. *gängse(n)*.

Af no. *ganta(st)* 'skämta', motsvarande sv. diall. Rz s. 184, — på -r: no. *gantra(st)* ds. Ross., sv. diall. *gantra* VII ÖM s. 38.

Af no. *garpa* 'skvallra'; tala ohöfviskt', jfr sv. diall. Rz,

på -l: no. *garpla* ds. — *Nom. dev.*: no. *garple* m. nom. ag. Ross.

Af stammen *gei-f* (~ *gei-p* i *geipla* nedan)

på -l: isl. *geifla* 'smaatygga, mumle' Fr.², no. *geivla* ds. Aa., öfriga betydelser se Ross, sv. diall. *gefla 'härma' Freudenthal Vöråm. ss. 86, 153.

på -r: no. *geivra* '(smått) vricka o. d.' Ross.

¹⁾ En annan mening om detta ords härledning, som jag dock ej kan biträda, se Wadstein Indog. Forsch. V. 14.

²⁾ Formellt möjligt är ju annars, att ordet är en *n*-stamsutvidgning af en bildning, likartad med dem, som anförts af förf. Ark. VII. 147; jfr särskildt ä. nsv. *gængla* 'träsko': no. *gængel* ds.

Af isl. *geiga* 'taga en skef riktning, vika af åt sidan' Fr.², no. *geig(j)a* 'svinga, svänga'

på *-l*: no. *geigla* 'ung. ds. som no. *geiga*', se Ross.

på *-r*: *geigra* 'ung. ds. som isl. *geiga*', se Ross. — *Nom.*

dev.: *geigr* m., *-a* f. nom. ag., adj. *geigren* Ross.

Af isl. *geipa* 'prata', no. 'komma att gapa, sätta öppen'

på *-l*: no. *geipla* 'kasta öfverkroppen l. armarna åt sidorna; gapa; skämta, gäckas' Ross; jfr Wadstein ZfDPH XXVIII. 526. — *Nom. dev.*: no. *geipl* m. nom. ag. Ross. Isl. *geipla* 'prat' sannolikt: *geip* n. ds.

Anm. Möjligt är, att isl. *geispa*, sv. *gäspa* hör hit och utgår från ett **geipsa*, jfr Ljungstedt Anm. till det starka pret. s. 58, Persson Wurzelerrw. s. 178. Ljudutvecklingen vore då analog med t. ex. den i sv. *tispa*, se förf. Ark. VII. 156 not 1, andra ex. se Noreen Pauls Grundr. I. 473 (§ 123).

Af no. *geisa* 'skrefva'

på *-k*: *geiska* ds. — *Nom. dev.*: *geiska* f. nom. ag. Ross.

Af no. *geiska* (se ofvan) — på *-r*: *geiskra*, se Ross.

Af stammen *gem-* (*gim-*) ~ *gam-* ~ *gum-*

på *-l*: sv. diall. *gimla* 'röra läpparna på ett opassande sätt' Rz s. 193 ~ da. *gumle* 'tugga' (: da. *gumme* 'gom'?).

på *-s*: sv. diall. *gemsa*, *gimsa* 'mumsa; ej säga ut, hvad man bör' ~ *gamsa* 'mumsa' ~ *gumsa* 'tugga sakta o. länge'.

Anm. Om motsvarande former med begynnande *j* se Rz s. 183. Möjligen böra dessa förklaras såsom uppkomna framför palatala vokaler, hvarefter utjämning åt båda hållen egt rum.

Af no. *giga* 'vackla, stå löst'

på *-l*: no. *gigla* ds. Ross; jfr sv. diall. *gickla*, hvaraf *gickel* n. 'ruckel o. d.' Rz s. 192. — *Nom. dev.*: no. *gigla* f. 'ds. som sv. diall. *gickel*'.

på *-r*: no. *gigra* 'ds. som *gigla*' Ross. — *Nom. dev.*: no. adj. *gigren* Ross.

Af isl., no., sv. *glama* 'larma, stoja' (< **ga-hlam-*?, se Wadstein Indog. Forsch. V. 15)

på *-r*: isl., no. *glamra* ds. — *Nom. dev.*: adj. *glamren*.

på *-s*: no. *glamsa* ds. — *Nom. dev.*: *glams* m. abstr., *glams* m., *-a* f. nom. ag. Ross.

Af en stam *glan-* (i no. *glana* 'lustig kvinna' Ross, som möjligen förutsätter ett verb **glana* med betydelsen 'vara lustig' l. dyl., jfr. no. *glana* 'stirra, glimta')

på *-s*: no. *glansa*, se Ross s. 951'.

på *-t*: no. *glenta* 'skämta o. rasa' ~ no. *glanta* 'glida' Ross, 'skämta o. rasa' Aa. — *Nom. dev.*: *glent* n. abstr. Ross. — Af no. v. *glenta* på *-r*: *glentre* Aa.

Anm. 1. Svåra att bestämma äro no. *glensa* 'glida lätt o. hastigt o. d.; skämta o. rasa' Ross, hvaraf *glens* n. abstr. o. *glensa* f. nom. ag., samt isl. *glensa* 'skämta' o. *glens* n. 'skämt',

motsvarande sv. diall. *glens* n. 'skämt, skrott o. d.' Rz s. 198. Att den senare bet. är sekundär, är sannolikt, jfr anm. 2. Troligt är väl ock, att isl. *glens* n. är en nybildning af verbet. Dettas grundform är emellertid obekant, och jag har svårt att gifva företrädet åt någon af de många möjligheter, som erbjuda sig ¹⁾. — Jfr för öfrigt de besläktade no. *gleina* 'glida åt sidan', *glenna* ds., sv. diall. *glena*, *glina* 'skratta (oanständigt)'

Anm. 2. Med ofvanstående verb no. *glenta* (< *glanatjan?; i alla händelser väl af en grundform med vokal mellan *n* och *t*, resp. analogiskt uppkommet efter dylika bildningar) får ej förväxlas sv. diall. *glinta*, no. *gletta* st. v. 'glida'. äfven 'glimta' (hvaraf da. diall. *glinte* 'lättfärdig kvinna', se förf. Etym. Bem. IV); germ. stammen *glint-* (i mht. *glincen* 'glänsa'); assimilationen i det no. ordet visar, att intet *t*-verb i detta fall är förhanden. Af samma anledning hör naturligtvis ej heller till *t*-verben no. *gletta* III. 'titta; glunka m. m.', se Aa., Ross. Hvad sv. *glänta* III. 'lysa, framskymta; ljusna; halföppna m. m.' (se Rz s. 203) vidkommer, är det på grund af den i vissa dialekter förekommande formen *glätta* tydligt, att en germ. stam **glant-* åtminstone i vissa betydelse måste ansättas (: = no. *gletta*). I andra fall kan ett iterativum på *-ta* föreligga (: sv. diall. *glana* 'skina svagt; gå ned, om solen; stirra tanklöst; glutta', jfr. Rz s. 197). Om *glänta* 'glada' se förf. Etym. Bem. s. III.

Af sv. diall. *glapa* 'skräfla' — på *-r*: *glap(p)ra* ds. VII ÖM s. 38.

Af no. *glata* 'förlora, förspilla' — på *-r*: *glatra* 'afhända sig, byta bort, förlösa' Aa. Med afseende på härledningen jfr för öfrigt Wadstein Indog. Forsch. V. 23.

Af no. *glida*

på *-k*: *glidka*, *glikka* 'halka l. slinta litet; slå fel' Ross s. 249, se äfven Ross s. 250 under *glikka*. — *Nom. dev.*: *glikk* m. abstr.; *glikka* 'skära i fjället, ungefär så stor, att den knappt lemnar fotfäste' Ross.

Af sv. *glimma*, da. *glimme* (= ty. *glimmen*)

på *-r*: sv. (diall.) *glinra* bl. a. i Vesterb. enl. Rz 'ds. som *glimma*' = mht., nht. *glimmern*, eng. *glimmer* (ags. *glimorian) — *Nom. dev.*: sv. diall. *glimmer* n. 'glans, skimmer' Vesterb. enl. Rz. Mineralnamnet *glimmer* m. är lånad från ty. *glimmer* m.

¹⁾ De rimligaste möjligheterna torde vara, att v. *glensa* antingen är en afledning på *-s* af stammen *glen*, *glin* (: *glenasön), i hvilket fall det hör till de i denna afhandling behandlade *s*-verben, eller en denominativbildning af *glens* (< *glinas, *glenas?). Ordet kan icke utgå från en germ. stam *glans-* (> isl. *glás), ej heller gärna, då det böjes efter I konj., vara en *j*-afledning af en *s*-stam *glanis, isl. *glans. — Slutligen kan man ju tänka sig möjligheten af en yngre nybildning.

på *-s*: sv. *glimsa (= no. *glinisa*?, se Ross; jfr mht. *glimsen*) förutsättes möjligen för sv. diall. *glimstra* (< *glims-ra?) 'blinka, tindra, glimta.'

på *-t*: sv. *glinta*, da. *glimte* 'glänsa svagt, hastigt l. svagt framglänsa.' — *Nom. dev.*: sv. o. da. *glimt* m. abstr. (< *glinta* = da. *skimt* < *skimte*).

Af no., sv. diall. *glipa* 'gapa, vara litet öppen'

på *-s*: no. *glispa* 'hänle', sv. diall. 'gapa, vara öppen', om < *glipsa; jfr Ross s. 251, Rz s. 199 o. *geispa* ofvan, *gluspa* nedan m. fl. — *Nom. dev.*: no. *glisp* m. abstr., *glisp* m., *-a* f. nom. ag.; sv. diall. *glispa* f. 'liten strimma l. spricka, remna, skråma'.

Af isl. *glita* 'glittra' (~ mht. *glizen*) — på *-r*: isl., no. *glitra* Fr.², sv. *glittra*, da. *glitre*, jfr de etymologiskt identiska eller analogt bildade mht. nht. *glitzern*, eng. *glitter* (ags. *glitorian).

Af stammen *glum-* i isl. *glymja* 'genljuda, runga', hvaraf *glynur* m., o. no. *gluma* ds.

på *-k*(?): no. o. sv. *glunka* 'försiktigt l. i hemlighet antyda l. låta förstå, tala i mjugg', möjligen < *glunka. Med afseende på ljudutvecklingen förhölle sig då *glunka* : *glynja*, *glynur* = (se nedan) *hlunka* : *hlymja*, *hlynur*; jfr vidare sv. *jänka*, isl. *sanka*, fsv. *ynke* osv. Med afseende på betydelseutvecklingen erbjöde det med *glunka* likbetydande isl. *ymta* i förhållande till det med *glynur* likbetydande isl. *ymr*, äfvensom de olika betydelserna af no. *grulta* goda analogier, jfr dock under *grunka*. — *Nom. dev.*: no. *glunk* m. abstr. Aa.

på *-r*: isl. *glunra* 'starkt genljuda' Fr.² — *Nom. dev.*: isl. *glunr* n. 'stoj, larm', möjligen dock en gammal *s*-stam; *glunra* f. öknamn Vgf., jfr *sturla* nedan.

på *-s*: no. *glumsa* 'fnissa' Aa.

Af no. *gluma* 'kasta mörka blickar'

på *-s*: *glumsa* 'ung. ds.' — *Nom. dev.*: *glums* m. nom. ag. Ross. — Jfr *glymta* nedan.

Af no., sv. (diall.) *glupa* 'sluka' — på *-s*: no., sv. diall. *glufsa*, no. *glupsa* Ross, sv. diall. *gluspa* (Rz s. 199¹) ds. Med afseende på *-sp-* se under *geipa*.

Af no. *glyma* 'se bister l. lömsk ut'

på *-t*: *glymta* 'ge hvassa ögonkast'; möjligen dock: *gluma* ofvan. — *Nom. dev.*: *glymt* n. abstr. Ross.

Af sv. *glädja(s)* — på *-t*: sv. diall. *glädta* 'göra glad'; *glädta* 'skämta, småskrattna'.

Af no. *gnau* 'enträget bedja'

på *-l*: *gnaala* ds. — *Nom. dev.*: *gnaal* n. abstr. Aa.

Af isl. *gnadda* 'knota' — på *-r*: no. *gnadra* ds. Aa.

Af no. *gnaga*

på *-l*: *gnagla* 'gnaga smått'

på *-s*: *gnagsa* 'slita, släpa, träget arbeta' Aa., 'gnaga ihållande' Ross, da. *gnaske* 'knappa, snaska' (< *gnagsa* = *huske* < *hugsa*?).

Af stammen *gnarr-* i sv. diall. *gnarras* Rz, jfr lgt. *gnarren* 'knorra o. d.', — på *-k*: sv. diall. *gnarka* 'knarka; vara missnöjd' Rz.

Af sv. diall. *gnasa* 'småskratta, fnittra' — på *-l*: *gnassla* 'smågnägga, småskratta' Rz.

Af isl. **gnasta*, hvaraf *gnastan* 'ljud, som uppstår vid gnidning' — på *-r*: **gnastra*, hvaraf *gnastran* 'ds. som *gnastan*' Fr.²

Af isl., no. *gnella*, sv. *gnälla*

på *-r*: no. *gneldra* 'gnälla' (: *gnella* = no. *gnaldra*, hvaraf *gnalder* n.: **gnalla*). Isl. *gnollra* förefaller vara afledt af *gnoll* f.

på *-t*: no. *gnelta* 'klynke efter noget; klynke' Ross, sv. diall. *gnälta* 'låta illa, gräla' Rz. — *Nom. dev.*: no. *gnelta* f. nom. ag.; sv. diall. *gnält* n. abstr.

Ann. Isl. *gnalltan* l. *gnolltan* förutsätter ett *t*-verb. Jfr slutligen sv. diall. *gnulta*, *gnylta*, hvaraf på *r*: *gnyltra* 'brumma' Rz.

Af no., sv. *gnida*, da. *gnide*

pr *-k*: no. *gnidka*, *gnik(k)a*, *gnirka*, se Aa., Ross, da. *gnikke*.

på *-r*: no. *gnidra* 'gnida ihållande' Ross.

på *-s*: no. *gnidsa* 'gnida ihållande, men smått' Ross, sv. diall. *gnissa* 'gnida sig ofta på ngt' Rz, VII PPM.

Af no. *gnik(k)a*, se ofvan, — på *-s*: *gniksa* 'knarra, knarka Aa.; gnida ihållande' Ross.

Af no. *gnisa* 'fnissa'

på *-k(?)*: ett **gniska*, hvaraf *gniskra* ds. Bugge hos Ross s. 990.

på *-l*: *gnisla* ds. Ross.

Af isl. *gnista* 'knastra; gnälla, om hundar', no. *gnista* 'kvida, gnälla' — på *-r*: no., sv. diall. *gnistra* 'kvida, gnälla, isht om hundar' Aa., Rz; möjligen dock lånadt från mlt. *gnisteren* 'knirschen, stridere'. Jfr under *gnasta*.

[Sv. v. *gnistra*, da. *gnistre* kan vara afledt af sv. sbst. *gnista* f., da. *gnist*, liksom ty. *funkeln* af *funke* (eller möjligen v. *funken*). Men i betraktande af den fht. formen *ganeistra* 'gnista' synes *r*-et i ä. nsv., sv. diall. sbst. *gnistra* vara äldre. I så fall förhåller sig sbst. *gnistra* : v. *gnistra* = de likbetydande sv. diall. *tindra* f. : v. *tindra* = sv. diall. **tinstra* f. : v. **tinstra*, dvs. verben äro bildade af de motsvarande substantiven]

Af no. *gnua* 'gnida, skrubba'

på *-k*: sv. diall. *gnuka* 'gnugga' dalm. Nn.

på *-r*: no. *gnura* ds., sv. diall. 'knota, knorra', hvaraf på *-k*: *gnurka* 'knorra; knota; grymta' Ross.

Af sv. *gnugga* — på *-l*: sv. diall. *gnuggla* 'skubba sig, stöta emot' VII PPM.

Af no. *gnuva* bl. a. 'bearbeta med knogar o. knän' — på *-l*: *gnuvla* 'ihållande bearbeta; arbeta jämt, men utan synnerlig framgång' Ross.

Af sv. diall. *gnylta* (eller möjligen *gnulta*) — på *-r*: *gnyltra* 'brumma' Rz.

Af sv. diall. *gnäbbas 'gnabbas' — på *-l*: *gnäbblas ds. VII ÖM s. 47. Jfr Wadstein Indog. Forsch. V. 23.

Af sv. *grabba* 'gripa groft o. håftigt' — på *-l*: sv. diall. *grabbla* 'ej med säkerhet kunna taga i ngt; ovarsamt handtera' Rz; möjligen = lgt. *grabbeln* 'gripa'.

Af no., sv. diall. *grava* ~ sv. *gräfvä*

på *-l*: no. *gravla* 'gräfvä smått o. osäkert l. svagt; arbeta ihållande, men långsamt' ~ sv. diall. *grävla 'gräfvä, söka' Rz. — *Nom. dev.*: no. adj. *gravlen*.

på *-s*: no. *grafsä* 'skrapa tillsammans' (: *grava* 5) hos Aa); 'med nöd hålla sig uppe' (: *grava* 7) hos Aa).

på *-t*: sv. diall. *gräfta* 'gräfvä med hacka' Rz. — *Nom. dev.*: nordsv. o. finl. diall. *gräfta* 'jordhacka' Erthl Vö., VII PPM. (: v. *gräfta* = sv. *hacka* : v. *hacka* = nht. *hacke* : v. *hacken* = fht. *hoowa* ds. : v. *houwan*).

Anm. V. *gräfta* är nog ej identiskt med isl. *grepta* 'berggrafva' (: *greft* f. = *greptra* ds. : *greptr*, gen. *graptrar*). — Såsom en möjlighet vill jag påpeka, att isl. *gref* n., no. *græf* n., sv. diall. *gräv* n., da. *grev* 'jordhacka' och sv. diall. *gräfta* ds. utgå från samma konsonantstam **grävit-*, hvarvid *gref* n. förhåller sig till det till *n*-stam utvidgade *gräfta* = t. ex. isl. *hem* n. : *ja*-utvidgningen fht. *hemídi*. — En annan möjlighet är, att sbst. *gräfta* är en *t*-afledning af sbst. *gräv*. Dylika nordiska bildningar föreligga i: sv. diall. *grannta* f. 'grannlåt, leksak' VII PPM., (?) *hytta* f. 'liten lykta' se Rz s. 275, no. *knolte* m. 'bergknalle' : *knoll* ds. Aa., *kolta* f. 'get utan horn' : *kolla* se Aa., *rante* m. 'bergknalle' : *rane* Aa. samt i de af förf. Etym. Bem. s. XIII not. 1 meddelade analoga bildningarna. *Gräfta* f. vore i så fall denominativt såsom det likbetydande isl. *grefse* m.¹⁾.

Af sv. diall. *gramma* 'gripa i; taga mycket o. oförskämtd'

på *-s*: sv. diall. *gramsä* 'taga med fulla handen' Rz, da. *gramse* 'gripa tag i', no. *gramsä* 'röra sig raskt o. kraftigt, hastigt göra ifrån sig sitt arbete' Ross²⁾; jfr *græmsä*. — *Nom. dev.*: sv. diall. *grams* m. 'en hand full' Rz.

Af isl. *grápa* 'rifva till sig'

på *-s*: no. *grapsä* ds. (: *grápa* = de likbetydande isl. *rífsa* : *rífa*). Analog bildning är ty. *grapsen*; jfr eng. *to grasp*. — *Nom. dev.*: no. *graps* n. abstr., m. nom. ag., adj. *grapsen* Ross.

¹⁾ Se förf. Ark. VII. 156. Till de där uppräknade sakliga konkreta på suffixalt *-se, -su* oftast med diminutiv karaktär, må följande läggas: no. *glufsa* 'trång bergklyfta' : *glöva, gluva* ds. Ross, *gropsa* : *gropa, grop* 'naturlig ränna l. fåra' Ross. *kreksa* 'krokig gren m. m.', jfr *krekla, krake* m. Aa., *krumsa* 'hand med böjda fingrar' : *krumma* ds. Aa., sv. diall. *stöttsa* : *stötta* f. Rz, sv. *han(d)sa* 'liten hand' (jfr *hanka* ds. Rz), *tan(d)sa* 'liten tand' (båda i barnspr.). Ändelsen *-sa (-se)* är i sv. o. no. diall. ett lefvande diminutivsuffix.

²⁾ Med afseende på det no. ordet jfr dock Wadstein Indog. Forsch. V. 26.

Af en stam **graup-* i no. *graupna* (jfr isl. *grøypa*, sv. *gröpa*) — på *-l*: no. *graupla* 'glufsa i sig' Ross.

Af isl. adj. *greidr* 'ready, free' — på *-k*: *greidka* 'to speed, quicken' Vgf.

Af no. stammen *greip-* i *greipa* 'taga med grepe', *greipna* på *-l*: *greipla* 'grabba, rifva till sig' (: det likbetydande *greipna* = *graupla* ofvan : *graupna*).

på *-s*: *greipsa* 'grabba, glufsa i sig'. — *Nom. dev.*: adj. *greipse* Ross.

Af no. stammen *grim-* i *grima* 'streck öfver ansiktet', öfriga släktingar se Jessen Et. Ordb. under *grim*, — på *-l*: *grimla* 'glimita, blinka; äfven om svarta prickar för ögat' Ross.

Till isl. *grípa* — på *-l*: *gripla* 'famla' Fr.²; jfr med afseende på vokalkvantiteten isl. *bogra* : *búga*, *rífa* : *rífa*.

Af no. stammen *gris-* i *grisja* 'utbreda'

på *-k*: *griska* 'fara vida omkring'. — *Nom. dev.*: adj. *grisk*.

på *-l*: *grisla* tr. o. intr., se Aa. o. Ross.

Af stammen *grul-* i no. *gryla* 'grymta; kлага, banna' — på *-t*: no. *grylta* 'grymta, rulla med doft dån', sv. diall. 'smågrymta', no. *grulita* 'rulla med doft dån; dåna; bullra; glunka; uppträda barskt o. hotande' Ross, sv. diall. 'smågrymta' Rz.

Af stammen *grum-* i sv. diall. *grum(m)a* bl. a. 'braka, knastra' Rz, äfven 'mumla' VII ÖM s. 44, no. *grymja* 'grymta, brumma; knota', jfr ty. diall. *grunnen*, *grummeln* 'murren', eng. *grumble*,

på *-s*: sv. diall. *grunsa* 'till hälften omtala; halfhögt yttra sitt missnöje med ngt' Rz s. 216 (? ~ fht. *krimnisón*, ags. *grinsian* 'sævire').

på *-t*: *grynta* 'glunka' Aa., 'grunnire' Ross, sv. *grynta*, sv. diall. äfven *grunta VII PPM., da. *grynte* (< **grynt-* = da. *hente* < **hænt-*) 'grunnire' (= ags. *grymettan* 'roar, grunt; rage'). — no. *grumta* 'grunnire' Ross, sv. diall. *grumta* 'hosta' VII PPM. — En analog, men åtminstone ej direkt besläktad bildning är nht. *grunzen*, meng. *grunten* (eng. *grunt*), se Kluge Et. Wbch, Wilmanns D. Gramm. II. 109. — *Nom. dev.*: no. *grynt* m. med samma genus som de likbetydande *glunk*, *grunk*, *ynt*.

Anm. Om också nord. *grymta* kan betraktas som ott iterativum på suffixalt *-t*, är detta väl icke fallet med de nära besläktade fht. *gramiz(ε)ôn*, *gremiz(ε)ôn* 'brummen, murren' (märk nämligen I konj.), sannolikt ej heller med ags. *gremettan* 'grollen', hvilka nog äro denominativer; jfr nämligen gr. *χοομάδος* 'Geknirsch', fht. *gremiz(ε)i* 'tristis, perturbatus', *gremizza* f. 'finsteres Gesicht'. Osäkert är, huru ags. *grimettan*, *grimettian* 'knirschen, grunzen' bör uppfattas; jfr gr. *χοεμίζω* 'wiehere', fht. *gagrim* 'knirschen'. Se för öfrigt Kluge Nom. Stamm. §§ 214, 144, Persson Wurzel. ss. 41, 68, Wilmanns D. Gramm. II. § 82 anm. Besläktade ord och bildningar äro vidare anförda af Diefenbach Vergl. Wbch II. 423 följ.

Af sv. diall. adj. *grum 'mörk, dunkel, ful' Åsbo, Skå. — på *-k*: *grunka* 'mulna' Billing Åsbom. s. 190.

Af isl., no., sv. diall. *gruna* 'förmoda, gissa; fundera', no. äfven 'tvifla om'

på *-k*: fsv. *grunka* 'mumla, knota', ä. nsv. *grunkas*, no., sv. diall. *grunka* 'glunka'. — *Nom. dev.*: no. *grunk* m. abstr.; jfr de likbetydande *glunk*, *grymt*, *ynt* m.

Anm. Det ofvan behandlade likbetydande *glunka* är möjligen (gm dissimulation?) uppkommet ur *grunka*, se Kock Ark. VI. 34; jfr äfven Tamm Et. ordb. — För antagandet af ordets uppkomst af stammen *glum-* anföras stöd med afseende på form- och betydelseutveckling å s. 25. Mot detta antagande talar å andra sidan den omständigheten, att ordet icke är uppvisadt med begynnande *gl-* från något af de nordiska språkens äldre skeden.

Af no. *græm(m)a* 'drifva på, om arbete' — på *-s*: *græmsa* ds. Ross. Jfr *græmsa*.

Af no. adj. *grøn* (eller möjligen v. *grøna(st)*) — på *k*: *grønka* 'blifva grøn' Aa.

Af sv. *gunga*, jfr da. *gyng* (hvaraf sbst. *gunga* f., *Gyng*)

på *-r*: da. *gungre*.

på *-s*: sv. diall. *gungsa* tr. o. intr. — *Nom. dev.*: *gungsa* f. '(rep)gunga o. d.'

Af stammen *gur-* i no. *gyrja*, *gurma*, se Ross, — på *-l*: *gurla* 'bubbla', se för öfrigt Ross.

Af no. *gusa* 'stöna, sucka'

på *-l*: sv. diall. *gusla* (*scj*) 'utan skäligen anledning beklaga sig'. — *Nom. dev.*: *gusla* f. nom. ag. Rz.

Af no. *guva* (*gyva*), sv. diall. *guva* 'blåst'

på *-s*: no. *gufsa* 'blåsa litet'. — *Nom. dev.*: *gufs* f. 'vindpust' Aa.

på *-t*: no. *gyfta* III. 'ryka, damma' — *gyfta* 'ds. som *gufsa*' Ross. — *Nom. dev.*: *gyft*, *gyft* f. 'vindpust'.

Af no. *gysta* 'lufta'

på *-r*: *gystra* ds. — *Nom. dev.*: *gystr* f. abstr. Aa.

[Om sv. diall. *gängla* se under *ganga*]

Af sv. diall. *göljas* 'kräkas' — på *-k*: *gylka*, *gölka* 'hicka; kasta upp' Rz. No. *gulka* ds. Aa.. Ross förutsätter ett oomljuddt stamord.

Af stammen *hak-* i *hake*, v. *haka* osv. — på *-t(?)*: no. *hekta* 'fästa i en hake' Aa., 'med möda arbeta sig fram (: no. *haka* seg fram)' Ross.; jfr äfven sv. diall. Rz. s. 235. Anm. Möjligen dock samma ord som no. *hekta*, sv. *häkta* 'förena medelst häktor o. d.', lånadt från mlt. *hechten* och etymologiskt identiskt med *häfta*.

Af no. *hakka*, sv. *hacka*

på *-l*: no. *hakla* 'hacka, banka' Aa., sv. diall. 'stamma, tala oredigt' "hacka" Rz, Frthl Vö.

på *-s*: no. *haksa* 'hugga vårdslöst' Aa.

Anm. Osäkert är, om no. *heksa* 'give hvasse Ord' Aa., sv. diall. *häcksä* 'smäda' Rz hör hit: kanske till ett **hækia* = mht. *heçchen* 'sticka', i hvilket fall omljudet väl beror på, att ordet uppkommit på en redan omljudad stam. — Sv. *häckla* 'tadla' är samma ord som det från ty. lånade *häckla*, no. *hekla* (om lin, hampa o. d.).

Af adj. *hal* (eller möjligen sv. diall. *hala* 'halka, slinta' Rz, Schagerström Vätöm., jfr anm.)

på *-k*: sv. *halka* 'slinta'; se anm.

Anm. Isl., fsv., sv. sbst. *halka* f. är snarast att anse som en afledning af adj. *háll*, *hal*, jfr isl. *harka* o. a. af förf. Ark. VII. 145 anförda analoga bildningar; se för öfr. anf. afh. s. 146. — Verbet, hvilket jag tidigast känner från förra hälften af 1700-talet, torde hafva uppkommit under anslutning till sbst.; möjligen är det en af sbst. föranledd ombildning af v. *hala*, som dock endast är bekant från diall. Vore ordet en bildning af samma art som *jämka*, *sinka* o. d., skulle det betyda 'göra hal' eller dyl. — Ett helt annat ord är väl ä. d. *halke* 'slæbe sig, have møje' Kalkar, jfr Rz *haalk* 3).

Af no. *hala* (= sv.) — på *-s*: no. *halsa* 'hala ojämnt, mödosamt, våldsamt' Ross.

Af isl. adj. *haltr* l. ett isl. v. **halta* (= sv., no. *halta*)

på *-r*: isl., no. *haltra* ds. Fr.², Aa.

Anm. En ung affjudsform till detta ord föreligger kanske i no. *hultra* 'småtrafva; springa mödosamt o. osäkert, haltande osv.' se Aa., Ross. — *Nom. dev.*: *hulter* n. abstr., adj. *hultren*.

Af no. *hama* bl. a. 'rifva tillsammans'

på *-l*: *hamla* (*ihop*) ds.

på *-s*: *hamsa* (*ihop*) ds. Ross.

Anm. *Hamsa* i betydelsen 'inhölja o. d.': *hams* m.

på *-t*: *hemta* 'samla osv.; gripa efter' Aa., Ross; väl närmast: *hemja* 'samla', till hvilket äfven *hema* (hvaraf *hems* m. abstr.), se Ross, bör föras.

Af germ. sbst. **handus* = isl. *hond*, sv. *hand*

på *-k*: sv. diall. *hanka* 'syssla med ngt', eg. 'handhafva' (< **handka*) Vll ÖM, 'hand efter hand harfva till sig' Rz s. 242.

på *-l*: isl. *handla*, *hondla* 'beröra; behandla', *hondla* äfven 'gripa' Fr.², no., fsv. ds. = mlgt. *handelen*, fht. *hantalôn*, *hanto*, ags. *handlian* (eng. *handle*) ds.

Anm. Den moderna betydelsen 'drifva affärer, köpslä' ha no. och sv. erhållit från sbst. *handel*, lånadt från det deverbativa ty. *Handel*; jfr 'den inhemska bildningen *handel* (med sammansatt accent) 'handfull lin' Rz: *hand*. Vidare har möjligen fsv. *handla* (se Sdw.) i någon eller några betydelser rönt inverkan från mlgt. *handelen*.

Af nord. *hanga*, *hänga*

på *-l*: no. *hangla* 'med möda komma fram; vara sjuklig' Aa., sv. diall. *hangla*, *hängla* 'hänga efter ngn, vara efterhäng-

sen; ohöfviskt *rasa* (med en flicka); draga ut på tiden m. m.' se Rz, no. *hengla*, sv. diall. *hängla* 'vara hängsjuk'; no. *hengla* äfven tr.: 'få ngt att hänga'. — *Nom. dev.*: no. *hangl*, sv. *hängel* n. abstr., sv. diall. *hängel* m. nom. ag. Rz s. 282².

på *-s*: isl. *hangsa* 'dröja, vara långsam'.

Anm. Möjligen hör hit på *-k*: sv. (diall.) *hanka* (< *hang-ka) 'hjälpa sig fram; vara sjuklig; färdas, flacka', hvaraf nom. ag. *hanker* m.

Af isl. *harka* väl eg. 'åstadkomma ett hårdt o. skrapande ljud', se för öfrigt Fr.², no. 'skrapa; gå besvärligt, i sht med ett skrapande l. knastrande ljud; med möda släpa sig fram; gifva ett rosslande ljud m. m.' se Aa., Ross, sv. diall. 'vara krasslig; harska, småhosta' Rz, da. *harke* 'harkla, harska' — på *-l*: isl. *horkla* 'släpa sig fram', no. *harkla* 'ung. ds. som no. *harka*' Ross, sv. diall. *harkla* 'vara krasslig' Rz., fsv. (Sdw.) o. nsv. *harkla*, da. *harkle* 'småhosta, harska'. Jfr anm. under *kraka*³.

Af no. *harva* 'tumla fram' — på *-l*: *harvla* ds. Ross.

Af stammen *hat-* (jfr lit. *kāndu* 'biter' osv., se Bugge Bezz. Beitr. III. 102 följ.)

på *-r*: no. *hatra* intr. 'klia'. — *Nom. dev.*: *hater* n. abstr., äfv. koll.: 'stickande insekter' Aa.

Af isl. adj. *heill* 'hel, oskadd, lycklig', fsv. *hel*

på *-s*: isl. *heilsa*, no. *helsa*, fsv. *hælsa*, da. *hilse* 'tillönska lycka; hälsa'.

Anm. Man ville gärna bringa *-s* i v. *heilsa* etc. i etymologiskt samband med *s*-stammen *heill*¹), fsv. *hel* f. o. n. 'günstige Vorbedeutung, (< *hæilr < *hailiz), jfr ags. *hæl* o. *hælōr* 'heil' Sievers Ags. Gramm.² § 267 anm. 1; jfr äfven det med *heilsa* väl etymologiskt identiska fht. *heilison*, ags. *hælsian* 'augurari' (mht. *heilsen* 'gratulieren'). Samma *s*-stam kunde möjligen föreligga utvidgad i sbst. *heilsa*, hvilket till betydelsen ej ansluter sig till öfriga deverbativer, då det ju skulle betyda 'hälsning', jfr isl. *heilsan* (förf. Ark. VII. 157; se dock nedan). — Emellertid talar betydelsen af v. och sbst. *heilsa* snarast för, att orden äro afleda af adj. *heill* (stam **hail-a-*), jfr hälsningsformerna got. *hails*, ags. *wes hæl*, isl. *heill ok sæll*, sv. *häll!* 'χαῖρε!'. Om också v. och sbst. *heilsa* äfven med afseende på suffixet etymologiskt sammanhänga med fht. *heilison*, isl. *heill* f. o. n., ags. *hælōr* osv., så måste man väl i alla händelser antaga, att på nordiskt område anslutning egt rum till adj. *heill*. Hvad nu särskildt sbst. *heilsa*, *hälsa* vidkommer, är det kanske — trots sin betydelse af adjektiv-abstraktum — ett deverbativum. Jag framställer denna möjlighet, emedan vi i isl. *hreinsa* 'renhet' hafva en analog bildning, hvars *-s*- väl bör anses bero på inverkan från v. *hreinsa* (se d. o.), och för öfrigt kan man sammanhålla denna bildning med de i § 4 1) a) β) anm. behandlade på *-ke*,

1) Häraf isl. *heilla* 'förtrolla, förhäxa'.

-ka med adjektivisk betydelse. Jfr v. Bahder Verbalabstr. ss. 50, 56. Wilmanns D. Gramm. II. § 81 c tycks snarast fatta fht. *heilisón* såsom hörande till adj. *heil*. — En parallellbildning på *-atjan* föreligger i flt. *heilazzen*, ags. *hálettan* 'heil rufen, grüssen?'. Jfr Brugmann Die ausdrücke für den Begriff der Totalität s. 41.

Af isl. *heimr* m. osv.

på *-t*: *heimta* I. III., no. *henta*, fsv. *hæmta*, *hænta*, sv. *hämta*, da. *hente*; jfr ags. *hánetta* 'provide with home, house'. — *Nom. dev.*: isl. *heimta* 'hämtande' (jfr *heimting*); *Hanarsheimt*.

Af no. *hespa* (*ihop*) 'tala om orimliga historier'

på *-l*: *hespla* ds. — *Nom. dev.*: *hespla* f. nom. ag. Ross.

Af no. *hevja* 'häfva' — på *-l*: *hevla* 'gifva sig; blifva stilla' Aa.

Af no. *hika* 'söla, vara obeslutsam' — på *-l*: *hikla* ds. Ross.

Af stammen i sv. diall. *hikja* 'andas hårdt, flåsa', sv. *hicka*, da. *hikke* 'fordom äfven 'andas tungt, snyfta',

på *-r*: no. *hikra* 'skratta mycket' Aa., sv. diall. *hickra* 'stamma; flina' VII PPM., ÖM s. 46. — *Nom. dev.*: sv. diall. *hicker* n. 'grin' VII ÖM s. 46.

på *-s*: no. *hiksa* 'hicka, snyfta' Aa.

på *-t*: sv. diall. *hikta* 'hicka' dalm. Nn = nht. diall. *hichezen* 'snyfta'. — *Nom. dev.*: sv. diall. (*h*)*ikta* 'hicka' Rz (: v. *h* = sbst. sv. *hicka* : v. *hicka*).

Anm. Af en stam *hiks-*¹⁾ är möjligen afledt på *-t*: isl., no. *hixta* 'draga efter andan, hicka, snyfta', sv. diall. 'skrika, ropa; hicka; rapa; kippa efter andan; hosta till' (gotl. *hüksta* < *hik-*, hvarifrån *k* kommit in i gotl. *hoksta* 'hosta') Rz, VII PPM. Häraf deverbativet: isl., no. *hixte* m. (no. äfven *hixst* m.) 'hickande', så vida ej detta ord är själfständigt bildadt såsom (eller efter mönstret af) *hóste*; se förf. Ark. VII. 60.

Af isl. *híma* 'vara själsfrånvarande', no. 'fördunkla medelst en tunn betäckning' Aa., sv. diall. 'söla; svindla' Rz²⁾

på *-l*: no. *himla* 'vara själsfrånvarande' Ross, 'blunda' Aa.

på *-s*: no. *himsa* (*seg*), hvarom se Ross. — *Nom. dev.*: *himse* m., *himsa* f. nom. ag., adj. *himsen* Ross.

på *-t*: no. *himta* 'ds. som *himsa* (*seg*)' Ross; väl identiskt med *himta* 'ögna, se på långt afstånd' Aa., 'glimta, visa sig glimtvis' Ross. — *Nom. dev.*: *himt* n. o. f. abstr., m. nom. ag. Ross.

Af isl. (lånordet?) *hínka* 'halta', motsvarande ty. *hinken*, se Kluge Et. Wbch,

på *-r*: isl., no. *hinkra* ds. Vgf., Aa. — *Nom. dev.*: isl. *hinkr* n. abstr. jfr Jessen Et. Ordb. under *hínke*.

Anm. Af en afljudsform *hunk-* är möjligen afledt på *-r*: isl. *hokva* (< *hokkra) 'krypa' Fr.²⁾, no. 'halta, gå vacklande' Aa., hvaraf isl. *bíhokr* n., se Vgf. Eller hör det — hvilket synes mig

¹⁾ Jfr sv. diall. *hiksna* (> sv. *himsa*).

²⁾ Besläktade ord se Lidén i Språkv. sällsk. förh. 1891—94 s. 78.

sannolikare — till (det dock osäkra) isl. *hoka* 'krypa' enl. Fr.², 'to waver' enl. Vgf., hvilken sistnämnda betydelse styrkes af sv. diall. *hoka* 'famla, vara obeslutsam, tvifla' Rz. I detta fall förhåller sig *hokra* (jfr part. *hokenn*): sv. *huka*, mht. *húchen* = *bogra* : *büga*.

Af no. *honka* 'halta o. d.' (i afjudsförhållande till föreg.)

på *-l*: *honkla* ds. — *Nom. dev.*: *honkl* m. nom. ag. Ross.

Af isl. *hlíða* 'vika, draga sig tillbaka' — på *-r*: *hlíðra* t. ex. *hl. sér hjá einu* 'slingra sig från ngt'. No. *líðra* torde i de allra flesta fall vara ett annat verb (: no. *líða* = isl. *líða* 'böja', se d. o.).

Af stammen *hlum-* i isl. *hlymja* 'klinga, braka, larma' (hvaraf *hlymr* m.), ä. nsv. *lomma*, sv. diall. *lumma* 'genljuda, klinga, dåna' se Rz s. 410 (~ isl. *hljómr* m. 'klang', *hljóman* f. ds. eller möjligen ~ ags. *hlumman* st. v. 'klingen, ertönen, brüllen', jfr fht. *hlanôn* 'rauschen, tosen')

på *-k*: isl. *hlunka* 'gifva ifrån sig ett doft ljud' Fr.² (< *hlunka, se *glunka*).

på *-r*: sv. diall. *lumra*, *lomra* 'doft genljuda' Rz, VII ÖM s. 31 (= det från nord. språk sannolikt lånade eng. *lumbre* 'to rumble', jfr Skeat Princ. I. 469, 474).

på *-t*: isl. *hlymta, hvilket förutsattes för det väl deverbativa sv. diall. *lömt* m. 'svagt ljud, hum, rykte' (= isl. *hlymtr, se Lindgren Burtr. s. 164), jfr *dyntr* ofvan, *ymtr* nedan.

Af stammen *hock-* — på *-r*: sv. diall. *hockra* 'gnägga, flina'; jfr *hickra*, se under *hikja*, VII PPM.

Af sv. interj. *hoj*, jfr sv. diall. *hoja* och da. *huje*,

på *-l*: sv. diall. *hojla* 'skrika, ropa' VII ÖM s. 28, VII PPM.

på *-t*: sv. *hojta*; jfr med afseende på bildningen mht. *achsen* (jänte *achen*): *ach*, *jüch(e)zen*, nht. *jauchzen* : *jüch* osv. — *Nom. dev.*: sv. *hojt* n. abstr.

[Om isl. *hoka* se anm. under *hinka*]

[Om no. *honkla* se ofvan]

Af stammen *hraf-* = ie. *krap-* l. *krop-* i lit. *krapsztau* 'scharren' — på *-l*: nisl. *hraftla* 'rafsa ihop' Vgf. ~ *hróftla* ds. Vgf. Jfr Zupitza Die germ. gutturale s. 122.

[Om afledning af ord, som motsvara isl. *hráke*, *hrækja*, se under *rake*, *rækja*]

Af isl. adj. *hreinn*, fsv. *ren* osv.

på *-s*: isl. *hreinsa*, fsv. *rænisa*, ä. da. *reense*, da. *rense* (hvaraf eng. *rinsc*) 'göra ren' = fht. (*h*)*reimisôn* 'piare' (som dock äfven kan tänkas bildadt af v. *reinen*, *reinôn* Wilmanns D. Gramm. II. § 81 b). Med afseende på suffixet jfr äfven det likbetydande ags. *clænstan* (north. *clænslia*; jänte *clænslan*), motsv. eng. *cleanse* : ags. *clæne* 'ren'. — *Nom. dev.*: se anm.

Anm. Hvad isl. sbst. *hreinsa* f. 'renhet' (jfr äfven *úhreinsa* 'orenhet' : *úhreinsa* 'orena') beträffar, ansåg jag i Ark. VII. 157 det sannolikast — dels på grund af betydelsen, dels också med anledning af formen *úhreinsc* — att ordet var en af verbet oberoende

afledning af adj. Emellertid synes det mig, som om man icke utan synnerligen starkt talande skäl i allmänhet bör tillgripa dualistiska förklaringar. Om ordet också har funktionen af ett adjektivabstraktum, beror sålunda enligt min mening *s-et* på inverkan från *v. hreinsa*; jfr det fullt analoga förhållandet med sbst. *heilsa* (där dock den i ordgruppen befintliga *s-stammen* något försvagar antagandets möjlighet). Säkert deverbativt är i alla händelser fsv. *rensa* 'purgering' Sdw. — Andra abstrakta med adjektivisk betydelse, beträffande hvilka det är svårt att afgöra, om de äro deverbativa eller denominativa, behandlas i § 4) i) a) β).

Af isl. *v. hreinsa* — på *-l*: *hreinska (som förutsättes för abstr. *hreinskan* Fr.²), no. *reinska* 'göra ren, rensa' Aa.

Af isl. *hremma* 'gripa med hrammr'

på *-s*: *hremsa* ds. Fr.² — *Nom. dev.*: *hremms* f. 'ds. som hrammr', alltså nom. ag.

Anm. Jfr no., sv. *rama* 'rifva till sig', hvaraf på *-s*: no. *ramsa* ds. Ross.

Af isl. *hrifa* 'gripa efter; rifva'

på *-s*: *hrifsa* 'rifva till sig'. — *Nom. dev.*: *hrifs* n. 'plundring' Fr.²

Af isl. *hrika* 'knarra, braka' (: gr. *κρίνω* ds. ¹))

på *-s*: no. *riksa* 'knarka, skrapa' Aa., 'kälta' Ross. — *Nom. dev.*: no. *riks* n. abstr., *aakrriksa* f. 'Rallus Crex, kornknarr'; *siriksa*, da. diall. *sirridse*, sv. diall. *sirsa* (< *sirksa) > sv. *syrsa*: no. *siriksa* 'idkeligen "riksa"', se Aa. s. 652, Noreen Sv. landsm. I. 343; jfr med afseende på bildningen mlgt. *krite* 'syrsa': *kriten* 'skrika'.

på *-t*: nyisl. *hrikta*, no. *rikta* 'ds. som riksa' Vgf., Aa., Ross. — *Nom. dev.*: no. *rikt* n. abstr., (*aakr-*)*rikta* f. 'Rallus Crex' Ross.

[Om isl. *hrökkla* se under *rakka*]

Af isl. stammen *hruf-* i isl. *hrufa* 'ojämnhet, rufva', no. *ruva* ~ *hrjúfr* 'ojämn, skroffig' — på *-l*: isl. *hruflla* 'skrubba, skrapa' Fr.², no. *ruvla* 'göra l. blifva ojämn' Ross.

Af sv. diall. *hubba* 'ramla omkull' — på *-l*: *hubbla* ds. VII ÖM. s. 26.

Af isl. *hugr* m. 'hug, håg', om betydelsen se för öfrigt Fr.², eller *v. hyggja*, motsv. got. *hugjan*, jfr äfven no. *huga* Aa.,

på *-s*: isl. *hugsa* 'märka, tänka sig, betänka, i tankarna tilldela' Fr.², i allmänhet motsvarande betydelsen af *v. hyggja*; no. 'märka, längta efter (= no. *huga*), komma i håg' Aa., jfr äfven Ross; fsv. (äfven *hoxa*) 'tänka, begrunda'; sv. diall. (äfven *hågsa) 'märka, ämna, komma ihåg; trola ngn sjuk' (dalm. Nn); ä. da. *hugse* (> nda. *huske*) 'komma ihåg'. — *Nom. dev.*: no. *hugs* n., *hugse* m. 'besinning, eftertanke; hågkomst' m. fl. abstr. betydelser se Aa.,

¹) Öfriga besläktade ord se Persson Wurzelersw. s. 194.

Ross. V. *hugsa* fattas äfven såsom afledt af den *s*-stam, som man då anser föreligga i no. *hugs* n. o. adj. *hugse*; jfr Ark. VII. 159.

Af stammen *huk-* (i sv., no. *hūka*, mht. *hūchen*, ty. *hocken* 'sich ducken, kauern')

på *-l*: no. *hukla* 'krypa ihop af köld'. — *Nom. dev.*: adj. *huklen* Ross.

på *-r*: *hukra* ds. Aa., Ross, sv. diall. 'darra af köld' Rz s. 269, jfr isl. *hokra* 'krypa'.

Af no. *hula* 'luta kroppen o. mödosamt släpa m. m.' se Ross, sv. diall. 'gå lutad'

på *-s*: no. *hulsa* 'lyfta upp med möda o. d.' se Ross. — *Nom. dev.*: adj. *hulsen* Ross.

Af sv. *hum* m. (eller i diall. äfven n.) 'otydlig föreställning, misstanke o. d.', se Rz, jfr v. *humma* 'misstänka, gissa, tala i tysthet om ngt',

på *-t*(?): no. *hymta* 'yttra en förmodan, leda tanken på ngt' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: no. o. sv. diall. *hymt* m. abstr. Ross, Rz.

Af no. *huma* 'stå rådlös o. famlande'

på *-l*: *humla* 'famla, tala otydligt ("gumle")' Ross. — *Nom. dev.*: *humla* f. nom. ag.

på *-s*: *humsa* ds.

på *-t*: *humla* 'uttala sig obestämdt' Ross.

Anm. Afjudsformer äro väl: no. *hamla* 'famla, arbeta mödosamt', sv. diall. 'famla, bära sig tölpigt åt'; *hamsa* 'tugga mödosamt o. långsamt'.

Af sv. diall. *humma* 'säga hum' Rz, da. diall. *humme* 'gnägga, jfr ty. *hummen* 'summen',

på *-l*: no. *humla* 'gnägga'.

på *-r*: no., sv. diall. *humra* ds., da. diall. *humre* 'småle' Feilberg.

på *-s*: no. *humsa* ds., äfven 'säga hum', jfr ä. da. *humse*, ty. *humsen* 'summen'. — Häraf ytterligare utvidgadt: no. *humstra* 'ds. som *humsa*' Ross.

Af sv. *hund* 'canis' — på *-s*: sv. (diall.) *hunsä* (ofta med *till*, *upp*) 'snäsa; gå illa åt, aga, hålla efter', eg. 'behandla ngn som en hund'; jfr nht. *huntsen* ds., som formellt motsvarar bildningarna på *-atjan*.

Af no. *hunta* 'söla' Ross — på *-r*: *huntra* ds. Aa.

Af isl. *hvarfa* 'röra sig, vara i rörelse' = fht. *hwarbôn*, fsax. *hwarbôn* 'umherstreifen' — på *-l*: isl. *hvarfla* 'röra sig hit o. dit' Fr.², möjligen = no. *varla* 'fara hit o. dit' Ross.

Af germ. stammen *hwert-* i isl. *hverfa*, got. *hwairban*, fsax. *hwërban* osv. 'vända sig'

på *-l*: isl. *hvirfla* (*hvirfla*) 'utbreda, om hö' Fr.², no. *kwirvla* (*kve-*) ds. Aa.; sv. *virfla* intr.; sv. diall. *hwirfla 'yra; vara vimmelkantig; vanka af och an; fara vilse' Rz; jfr eng. *whirl* 'vända sig'.

Anm. Möjligen beror dock *l*-et i v. *hvirfla*, åtminstone i vissa fall, på sbst. isl. *hvirfell* osv. ¹⁾ — No. *kvirvla* (*kvirvla*, *kve*-) 'hö, utbredt till torkning' väl närmast: *kvirvel* ds., jfr äfven *kvarv* n. ds. — Däremot är säkert sv. diall. *hvirvla (*hverla*) 'virrig person; våp' att anse som ett deverbativum.

Af da. diall. *hveppe* 'skälla som en hvalp' — på -s: no. *kvepsa* (< *hv*-) 'skälla smått' Ross.

Af isl. *kvima* 'dröja', no. *kvima* 'springa fram o. tillbaka' på -s: no. *kvimsa* 'springa fram o. tillbaka' Aa., sv. diall. *kvimsa* 'bära sig oredigt åt, vara yr' Rz, da. *vimse* 'springa fram o. tillbaka'. — *Nom. dev.*: no. *kvims* m. abstr. o. nom. ag.

Anm. 1. Möjligt är, att *s* i *kvimsa* osv. beror på inverkan från det på -s- bildade adj. isl. *hvimse* 'slö, försumlig, vårdslös', no. *kvimsen* 'orolig, ostadig', sv. diall. *hvimsen* 'yr i hufvudet', da. *vims* 'flink, kvick' (det senare dock möjligen deverbativt?).

Anm. 2. I vissa betydelser äro möjligen de under *vima* anförda *vimla* o. *vimra* att föra hit.

Af stammen *hvis-* i no. *kvisa*, sv. diall. *hvisa* 'hviska' (~ isl. *hvæsa* Persson Wurzelerw. s. 200)

på -l: isl. *hvisla* 'hviska'; no. *kvisla* 'sorla l. porla starkt', "risle" Ross; sv. *hvisla* 'pfeifen', da. *hvisle* = ags. *hwistlian* 'pfeifen'. — *Nom. dev.*: isl. *hvisl* n., -a f., -an f. abstr.

Anm. Slutkonsonanten i fsv., nsv. *hviska* 'flüstern', hvarat fsv. *hvisk* n. abstr., är ett s. k. rotdeterminativ, växlande med *p* i fht. *hwispalôn*, ags. *hwisprian*, jfr Noreen Urg. Lautl. s. 151. Ordet faller sålunda icke inom omfånget för denna afhandling.

Af stammen *hvisk-* i fsv., nsv. *hviska*, se ofvan,

på -l: sv. diall. *hviskla* 'hviska' Rz, Nn Dalm.

på -r: isl. *hviskra* ds. = ags. *hwiscrian* ds. — *Nom. dev.*: isl. *hviskr* n. abstr.

Anm. *Hviskla* : *hviskra* = fht. *hwispalôn* : ags. *hwisprian* (eng. *whisper*).

Af sv. diall. *hym(m)a* 'dölja; hemligen förehafva'

på -l: *hymla* tr. o. intr. 'dölja, undangömma; handla hemligt' Rz. — *Nom. dev.*: *hymmel* n. abstr.

Af sv. diall. *hyssa* 'kasta med lätthet'

på -t: *hysta* 'kasta upp i vädret; gunga'. — *Nom. dev.*: *hysta* f. 'gunga' Rz.

[Sv. *hållka* är lånadt från mlgt. *holken* med samma betydelse; alltså icke afledt medelst *k* af ett adj., motsvarande sv. diall. *håll*, isl. *hólr* 'ihållig']

Af stammen *id-* i isl. *idja* 'förrätta, uträtta'

på -k: isl. *idka* ds., no. *idka*, *ikka* 'arbets, vara flitig' Aa., 'vänta med oro' Ross, fsv. *idhka* (jänte *idhka*, Tamm Et. ordb.

¹⁾ Detta ord är själfvt en regelbunden agentisk bildning af verbalroten *hwerb*.

s. 166), sv. *idka*. — *Nom. dev.*: no. *idke* m., *-a* f. 'orolig väntan, fruktan att försumma', adj. *idkall* Ross; sv. diall. adj. *idken* 'ifrig, flitig' Schagerström Vätö m.

Af isl. **ið-þöysla* (= sv. *idisla*) [: *-*þöysl*, verbalabstr. på *-sl* till *-þöysla* = fht. *douwen*, nht. (*ver*)*dauen* 'smälta (mat)'] — på *-t*: **(ið-)þöyslta*, dalm. *itästa*, gotl. *täista*; jfr med afseende på prefixet ags. *edroccian* (*eodercan*), fht. *itarrucchen* 'wiederkanen', med afseende på suffixet *järmta* nedan. Se Bugge hos Noreen Ordl. öfver dalm. s. 88.

Af fsv., sv. diall. *ila* 'dröja, söla' — på *-k*: sv. diall. *ilka* tr. o. intr. 'långsamt röra l. flytta; vara i jämn o. lindrig skakning; vara jämnt sysselsatt m. m.' se Rz s. 291, da. diall. *ilke* 'röra, sätta i rörelse; gå tungt', enl. Feilberg bl. a. 'vara ihärdig (i fråga om arbete o. d.)'.

Af sv. sbst. eller v. *imma* — på *-l*: sv. diall. *imla* 'utdunsta ångor' Rz s. 3.

Af isl. (osv.) interj. *já*, jfr fsv., sv. diall. *jaa* 'jaka, bifalla', på *-k*: fsv. *iaka*, sv. *jaka*; jfr no. *jakla* Ross, hvaraf abstr.

jakk m.

på *-t*: isl. *ját(t)a* I., III., no. *jatta*, fsv. *iat(t)a iæt(t)a* I., III., ä. da. *jate*, da. *jætte*, *forjætte* 'jaka, bifalla', motsvarande fht. *gi-jäzen* ds. Det nordiska ordet är analogiskt uppkommet för **äta* < **jä-atjan*. — Etymologiskt identisk är den no. formen *jakta*, som sålunda ej utgår från en stam *jak-*. — Se för öfrigt Lidén Ark. III. 238 och förf. Ark. VII. 55 not 2.

Af no. *jama* 'jama, om kattor'

på *-l*: no. *jamla* ds. Aa., Ross.

på *-s*: no. *jamsa* ds. Aa.

på *-t*: no. *jamta* ds. Aa., Ross.

Anm. Om andra v. *jamsa* o. *jamta* se Ross.

Af fsv. adj. *iam(p)n*, *iem(p)n* (eller möjligen v. *iampna*, *iem(p)na*)

på *-k*: fsv. *iamka*, sv. *jämka*, sv. diall. *jänka* eg. 'göra jämn', sv. diall. äfven 'sakta flytta'. — *Nom. dev.*: ●. *jänk* n. abstr., sv. diall. *jünker* m. nom. ag. Rz.

Af sv. diall. *janka* 'klaga, jämra sig' Rz s. 296

på *-r*: no. *jankra* ds. — *Nom. dev.*: no. *jantr* n. abstr., *jankre* m. nom. ag. Ross.

Af no. *jappa* 'stamma o. d.'

på *-l*: *japla* ds.

på *-s*: *japsa*, *jafsa* ds. — se för öfrigt Ross.

Af stammen *jarm-*, *järm-* i isl. *jarma* 'bräka' nedan, se anm. 2.

på *-t*: sv. diall. *jär(m)ta* 'idisla' Rz 298, Åström Degerf. § 93, Lindgren Burtr. s. 54, Frthl. Vöråm., VII PPM. — *Nom. dev.*: sv. diall. *järmt* m. 'idislad tugga'.

Anm. 1. Af *järmta* är på *-r* bildadt: sv. diall. *jä(rm)tra* ds. Frthl. Vöråm.

Anm. 2. *Järmta* 'idisla' är enligt min mening stambesläktadt med isl. *järma* 'bräka' och förhåller sig med afseende på betydelsen till detta ord i hufvudsak som ags. *cd-roccian*, fht. *ita-rucchen* 'idisla': sv. diall. *rockla* o. *rokta* 'grymta', se för öfrigt dessa ord.

Af sv. diall. *järma* 'kälta' VII PPM., isl. *jarma* 'bräka', sv. diall. 'skrika, vråla'

på *-s*: sv. diall. *järmsa* 'kälta; enträget bedja' Frthl Vöråm.; 'skrika, vråla' VII ÖM.

på *-t*: sv. diall. *järmta* 'kälta; enträget bedja' Frthl Vöråm.

Anm. Sv. diall. *järka* 'klaga, knota, klandra, gnata' Rz s. 300, VII ÖM. s. 34 hör sannolikt hit (< *järm-ka).

Af sv. diall. *jolla* 'hafva svårt att svälja o. d.' — på *-k*: *jolka* ds. Rz.

Af sv. diall. *jolla*, da. diall. *jolle* 'jollra'

på *-r*: sv. *jollra*. — *Nom. dev.*: sv. *joller* n. abstr.

Af en stam *jott i sv. diall.

på *-l*: *jottla* 'sladdra'

på *-r*: *jottra* ds. VII Öm s. 39, 'lalla' Rz s. 300.

Af sv. diall. *jucka* 'hoppa upp o. ner; springa smått' — på *-s*: *jucksa* ds. Rz, VII ÖM s. 16.

Af sv. diall. *julta* 'gå liksom haltande' Rz — på *-r*: no. *jultra* 'halta i väg' Ross.

Af sv. diall. *jåra* 'sladdra'

på *-l*: *jårta* ds.

på *-s*: *jårsa* ds. VII ÖM s. 39.

Af sv. diall. *jåsa* 'pladdra' — på *-k*: *jåska* ds. VII ÖM s. 40.

Af isl. *ká* 'störa ens ro' — på *-s*(?): sv. diall. *kåsa* 'göra sig till', se för öfrigt Bugge hos Noreen Ordl. öfver dalm. s. 108.

Till isl. *kaga* 'koxa' — på *-l*: *kogla* ds. Fr.²; jfr under *koga*.

Till isl. *kalls* m. o. n., som sannolikt är en *s*-stam, hör v. *kallsa* 'besvära, förtreta' se Fr.², sannolikt som afledning af sbst.; alltså eg. ej hit.

Af sv. diall. *kanga* 'afhugga (löf), afkvista' — på *-l*: no., sv. diall. *kangla* ds. Ross, Rz.

Af sv. diall. *kanka* (-å-) 'gå eller resa långsamt, med möda bära ngt, vara lat o. d.', se Rz, — på *-l*: *känkla* (< *kankilön) ds. VII ÖM s. 4; yngre: *kankla* (-å-) 'ung. ds.' Rz.

Af sv. diall. *kapa* 'springa med fart' — på *-l*: *kappla* 'kila i väg' VII ÖM s. 16.

Af no. *kaua* 'hojta, ropa' — på *-k*: *kauka* ds. Aa.; jfr sv. diall. *kåuka* Rz s. 381.

Af no. *kava* 'röra händerna liksom för att utbreda l. vifta bort ngt m. m.' se Aa., sv. (diall.) 'arbeta med händer o. fötter m. m.', se Rz,

på -l: no. *kavla* 'ds. som *kava*' Ross.

på -s: no. *kavska* 'ds. som *kava*' Aa.

på -t(?): sv. diall. *käfte* 'befria linet från skäfvor' (: *kafva* =? *skäfte* : *skafva* = *skäfte* : *skaka* osv.). — *Nom. dev.*: sv. diall. *käfte* 'linbråka'; jfr de likbetydande deverbativa *bråka*, *källa*, *skäfte*.

Af no. *kika* 'gnida o. d.', se Ross, — på -s: *kiksa* ds.

Af no. *kikka* — på -l: *kikla*, hvaraf adj. *kiklen*; se för öfrigt Ross; jfr äfven VII ÖM s. 14.

Af da. *kilde* (< *kitla) 'kittla' — på -r: *kildre* ds.

Af no. *kima* 'vrida, vagga sig'

på -s: *kimsa* 'slänga med hufvudet' Aa., da. *kimse* ds. —

Nom. dev.: no. *kims* m., -a f. nom. ag., adj. *kimsen* Ross.

Af no. *kinka* 'vrida (sig åt sidan)' (< *kimka?), sv. diall. 'hänga o. slänga' Rz

på -s: no. *kinksa* 'slänga med hufvudet o. d.' Aa., fsv. 'vrida, sträcka' Sdw., sv. diall. 'hänga o. slänga' Rz. — *Nom. dev.*: no. *kinks* m. 'liten böjning på hufvudet' Aa.

Af sv. diall. *kippa* 'hastigt draga, rycka (= isl., fsv.); äfven binda' ~ *kipa 'flämta' Nn Dalm., Rz under *kaipa*

på -l: *kipla* 'inveckla, insnärja' Rz.

på -t: sv. *kifta* 'flämta, flåsa', jfr sv. (diall.) 'kippa efter andan', kanske närmare: dalm. *kipa 'flämta'.

Af no. *kita*, *kjeta*, sv. diall. *kit(t)a*, *keta* 'kittla'

på -l: isl., no. *kitla*, fsv. *kit(s)la*, sv. *kittla*, sv. diall. *kissla*, *killa*, ä. da. *kidle*, da. *kilde* (hvaraf *kildre*) = lgt. *kittelen*, fht. *kizzilôn*, se för öfrigt Kluge Et. Wbch under *kitzeln*. — *Nom. dev.*: no. *kitl* n. abstr.

Ann. Den nsv. formen af ordet har sannolikt påverkats af lgt., såvida den ej är helt och hållet betrakta som lånord; jfr förhållandet mellan adj. *kittlig* och *kitslig*; se Kock Arkiv VI. 46 och där citerad litteratur.

Af no. *kjasta* 'stöna, pusta, snyfta' — på r: *kjastra* 'småskrika (om barn)' Aa.

(?) Af en stam *klak-* — på -t: isl. *klekta* 'beröra, spela ngn ett spratt' Fr.²

Af no. *klama* 'slita o. släpa', se Ross,

på -r: *klanra* ds. — *Nom. dev.*: *klanr* n. abstr., -e m., -a f. nom. ag., adj. *klanren*.

på -s: *klamsa* ds. Aa.

Af isl. *klanda*, se Fr.²,

på -r: isl., no., sv. *klandra*. — *Nom. dev.*: *kland(e)r* n. abstr.

Af no., sv. *klappa*

på -r: sv. *klappa*, da. *klapre*, kanske dock < ty. *klappern*.

på -s: no. *klapsa* 'slå upprepade ggr med en flat tingest, klappa, smälla' Ross, sv. diall. 'smälla' Rz, se äfven VII PPM., da. *klapse*.

Af no. *kleima* 'klibba vid'

på *-r*: *kleimra* ds. — *Nom. dev.*: *kleimr* n. 'slem' Aa.

Af isl. *klífa* 'klifva, klättra'

på *-r*: isl. *klifra* ds. Fr.² (: *klífa* = t. ex. *bogra* : *búga*).

på *-s*: sv. diall. *klissa* (< *klifsa) 'ofta klifva' Rz.

Af stammen *klif-* (~ *klyf-* i sv. *klyfva*)

på *-s*: sv. diall. *klyfsa, *klöfsa* 'bryta, häckla lin'. — *Nom.*

dev.: *klöfsa* f. 'linbråka'.

på *-t*: sv. diall. *klyfta*, *klifta* 'ds. som *klöfsa*'. — *Nom.*

dev.: *klyfta*, *klifta* f. 'linbråka' Rz, VII PPM.

Anm. Sannolikt äro ofvanstående verb afledta af en stam **klif-*, som, om den sammanhänger med *klyfva*, står till detta ord i förhållande af "rotvariation"; jfr isl. *klafe* Persson Wurzelersw. s. 188, Noreen Urg. Lautl. s. 217. Med afseende på öfvergången *klif* > *klyf* må jämföras Noreen Pauls Grundr. § 132 b och där anförd litteratur.

Af no. *klíkka* 'dunka med ett svagt ljud, picka, smälla med tungan, skrika (om örnen)'

på *-s*: sv. diall. *klíxa* 'knäppa' VII PPM.

på *-t*: no. *klíkta* 'klinga med metalliskt ljud'. — *Nom.*

dev.: *nordanvindsklíkta* f. 'en grön hackspett' Ross.

Af da. *klíng*e — på *-r*: *klíngre* 'pingla, klinga' (: fht. *chlinglôn*, nht. *klíngeln* = det likbetydande no., sv. diall. *síngra* : *síngla*).

Af no. *klípa* 'knípa' — på *-r*: *klípra* ds. Aa.

Af no. *klódda* 'smutsig ulltott' — på *-r*: *klódra seg* 'fíla sig tillsamman till en *klódda*' Ross.

Af no. *kluma* 'göra mällös, förlama' (hvaraf adj. *kluma*)

på *-r*: *klumra* ds. Aa.; 'arbета med styfva, till hälften förlamade händer; arbета klumpigt' Ross. — *Nom. dev.*: *klumr* n. abstr., m. nom. ag., adj. *klumren* bl. a. till betydelsen motsvarande sv. (diall.) *klumsen*, *krumsen*.

på *-s*: *klumsa* 'göra mällös, förlama', se Aa. — *Nom. dev.*: adj. *klums(a)* 'mällös' Ross; jfr äfven no. o. sv. diall. *klums* m. 'tölp o. d.', no. *klumsen* 'klumpigt, tafatt', sv. diall. '1) mycket hungrig; förvirrad, rådlös 2) valhänt'. Ätminstone i denna sistnämnda betydelse kan dock ordet äfven tydas enligt förf. Ark. VII. 158; ett motsvarande svenskt verb *klumsa* är nämligen icke bekant; jfr dock & andra sidan det likbetydande deverbativa no. *klumren*.

Af sv. v. *klämna*, ä. da. *klemme* 'klämta, ringa'

på *-r*: da. diall. *klemre* 'klämta, ringa' Feilberg.

på *-t*: sv. diall. *klämta* 'klämna, krama' Nn Ordl. öfver dalm.

Anm. Det är möjligt, att fsv. *klæmpta*, nsv. *klämta*, da. *klemte* (hvaraf *klemt* n. Molb.) 'admoto pistillo campanam tundere' också är afledt af detta verb; jfr ä. da. *klemme* 'klämta' o. da. diall. *klemre* ds. Sannolikare är dock, att ordet har ett helt annat

ursprung och uppkommit på ett fsv. *klæmper, ä. nsv. *klämp*, motsv. fsv. *klimper* o. fsv. *klæpper*, sv. *kläpp*. I alla händelser är det af Rz s. 325 och Noreen Ordl. öfver dalm. anförda sv. diall. *kläpta*, *kläfta* bildadt af detta sbst. eller möjligen af det likbetydande v. *kläppa* (se Rz, Nn), som själf är en afledning af sbst. *kläpp*; jfr Noreen Nord. tidskr. 1881, s. 308.

Af sv. diall. *kläppa* 'skvallra, förtala' — på *-r*: *kläppra* ds. VII ÖM s. 40, Finnbym.

Af no. *kløna* bl. a. 'klänga, klättra', se Aa., Ross, — på *-r*: sv. diall. *klønra ds. Nn Ordb. öfv. fryksdalsm.

Af sv. diall. *knarga* 'gnaga' — på *-l*: *knargla* 'tugga, gnaga' VII ÖM s. 45.

Af no. o. sv. *knarra* (no. 'vara knarrig'), da. *knarre* (= mht. *knarren*)

på *-k*: no. *knarka* 'knota; knarra', fsv., nsv. 'knarra', sv. diall. se Rz s. 334, VII PPM., da. *knarke* 'knarra', hvaraf på *-l*: no. *knarkla* 'knarra smått' Ross. — *Nom. dev.*: da. diall. *knark* abstr., äfven 'tvärvigg, girigbuk' Feilberg, no. *knarken*, se Ross.

på *-s*: sv. diall. *knarsa* 'knastra' Rz, 'tugga med knastrande ljud' VII ÖM s. 45.

Af stammen *knirr-* (i ty. *knirren*)¹⁾

på *-k*: sv. diall. *knirka* Rz, da. *knirke* 'knarra smått, knarka', = eller < lgt. *knirken* 'knarra'. — *Nom. dev.*: sv. diall. *knirk* m. abstr., *åkerknirka* 'nattskärra' (: v. *knirka* = *nattskärra* : v. *skärra* osv.).

på *-s*: sv. diall. *knirsa* 'knarra, knastra' Rz.

Af no. *knorra* 'knorra, knota'¹⁾ — på *-k*: no. *knurka* 'grymta; knorra; knarka' Aa.

Af sv. diall. *knasa* bl. a. 'vara senfärdig'

på *-k*: *knaska* ds.

på *-l*: *knassla* 'arbeta smått, knåpa' Rz.

Af no. *knasa* 'krossa; äfven intr.: rassla o. d.'

på *-l*: no. *knasla* bl. a. 'rassla svagt', se för öfrigt Ross, sv. diall. *knasla 'knappa' Nn Ordb. öfv. fryksdalsm. s. 52, da. diall. *knasle* 'knarra, rassla' Feilberg.

Anm. Hit hör väl ock sv. *knastra* (< *knasra eller *knas-t-ra?); jfr med afseende på betydelseöfvergången sv. diall. *knystra* (se under *knus*-).

Af no. *knaska* "gnaske", äfven: 'tugga med ett hörbart ljud'

på *-r*: no. *knashra* ds. Ross.

Anm. *Knaska* själf är kanske en *k*-afledning af no. *knasa* ofvan, såvida det ej sammanhänger med sv. diall. *gnaska*, da. *gnaske*, ty. *naschen*.

Af da. *knege* = no. *knejkja* 'böja öfverkroppen bakåt', "knejse"

¹⁾ Dessa artiklar ha placerats här på grund af det etymologiska sambandet med föreg. ord.

på *-s*: (sannolikt) da. *knęse* 'brösta sig o. d.' < *knēxe, se Jessen Et. Ordb.

Anm. Da. *knixe*, sv. (diall.) *knixa*, *knexa* 'niga, buga o. d.' är sannolikt afledt af sbst. *knix* (*knex* m.) = lgt. *knix* m. 'knäböjning'.

Af sv. diall. *knęka* 'göra ngt med ansträngning' — på *-l*: sv. diall. *knękla* 'göra ngt med möda o. likväl illa' VII ÖM.

Af sv. diall. *knęva* (*knäva*?) 'hindra, hämma', motsvarande isl. *knęfa*, *knęfan* Fr.²,

på *-l*: *knęv'a* 'hopkrama; hoptrassla' Rz, väl = no. 'trycka (till jorden)' Ross.

på *-r*: sv. diall. *knęvra* 'tvinga' Rz.

på *-s*(?): no. *knęfsa* 'ge ngn på nosen' Ross.

på *-t*: no. *knęfta* 'trycka tillsammans, pressa' Aa.

Af no. *knęppa* 'snappa, knäppa'

på *-l*: *knępla* 'knäppa', Ross.

på *-s*: *knępsa* 'snappa' Aa. Sv. *knępsa* 'hastigt nypa af' anser Tamm Fon. kännnet. s. 40 snarast vara lånadt af lgt. *knępsen*, till *knęppen* 'knäppa med fingret, knępa af o. d.' Så kan naturligtvis också vara fallet med det no. ordet.

Af no. *knęsa* 'fnissa'

på *-l*: *knęsla* 'fnissa; gnägga sakta' Ross, Aa.

på *-r*: *knęstra* (< *knęs-ra?) ds. : *knęsla* : *knęsa* = sv. diall. *fnęstra* : *fnęssla* : *fnęssa* (se ofvan).

Af sv. diall. *knęka*, *knęka* 'trycka ner, hopklämma' Rz — på *-l*: *knękla*, *knęckla*, *knęck'a* 'gnugga tillsammans, hopskrynkla, krama' Rz s. 338, Nn Ordb. öfv. fryksdalsm.

Af nsv. v. *knęta* — på *-r*: sv. diall. *knęttra* 'småknęta' VII PPM.; jfr no. *knętra* 'knęta' Aa.

Af no. *knębba* 'knęffa'

på *-l*: no. *knębbla* 'knęffa smått' Ross.

på *-s*(?): da. *knębse* 'tillrättavisa'.

Af sv. *knęffa* — på *-l*: sv. diall. *knęffla* ds. ÖM. s. 54, *knęffla* VII PPM., ÖM s. 54.

Af stammen *knęs*- i isl. *knęsa*, no. *knęsa*, *knęsja*, da. *knęse*, ags. *knęssan* 'stęta' osv.

på *-k*: isl. *knęska* 'misshandla genom hårda slag o. d.' Fr.², no. *knęska* 'krossa, bryta; kufva, tvinga o. d.' Aa., sv. diall. 'slå, krossa o. d.' Rz s. 338 ~ sv. diall. *knęska* 'slå' VII PPM. s. 183 not 1, 'knastra' VII PPM s. 183.

på *-t*: sv. diall. *knęsta* 'piska'. Här af på *-r*: *knęstra* 'misshandla' VII ÖM s. 54, 'knastra' VII PPM s. 183. Jfr no. *knęstra* "knęse", kanske af *knęs-ra.

Af no. *knęsa* 'vara nidsk, njugg, knęssla', jfr ty. *knęsern*, *knęsern*,

på *-l*: no. o. sv. *knęs(s)la* ds. — Nom. *dcv.*: no. o. sv. *knęs(se)l* n. abstr., no. adj. *knęslęn*, sv. *knęsslig* osv.

Af no. *knuva* 'trycka', "knuge" — på *-l*: *knuvla* 'ung. ds., men med flera o. mindre rörelser' Ross.

Af sv. *knåpa*

på *-l*: sv. diall. *knoppla* 'arbeta smått'.

på *-r*: sv. diall. *knoppra* ds. VII ÖM.

Af sv. diall. *knåra* — på *-l*: *knårla, *knolla* 'hopfösa, tilltrassla' VII PPM.

Af da. *knæ*, no. *kne* 'knä' — på *-l*: da. *knæle*, no. *kncla* 'knäböja' Ross; jfr eng. *kneel*.

Af no. *koga*, sv. diall. *kåga* 'koxa, titta' Nn Dalm.

på *-l*: isl., no. *kogla* ds. Fr.², Ross; jfr under *kaga*.

på *-s*: fsv. *koxa* Sdw., nsv. =

Af no. *kopa* (ö) 'glo' — på *-s*: *kofsa* ds. Ross.

Af sv. diall. *kora* 'röra'

på *-l*: *korla ds. — *Nom. dev.*: *korla f. 'röra' VII PPM (: v. *korla = sbst. *röra* : v. *röra*).

Af no., sv. diall. *krabba* 'krafla, krypa; gripa, krafsa'¹) ~ stammen *kraf-* (se Jessen Et. Ordb. under *kraft*) i sv. diall. *krava* Rz på *-l*: no., sv. diall. *krabbla* 'krafla' Ross, Rz, da. *krabl*, ds., = eller < lgt., nht. *krabbeln* ~ isl., no., sv. *krafla*, da. *kravle*, jfr mht. *krabelen* (~ da. *kribble*, ung affjudsbildning). — *Nom. dev.*: no. adj. *kräften* Ross.

på *-s*: isl., no., fsv., nsv. *krafsa*, da. *krafse* 'rifva, skrapa med händer l. fötter o. d. '; sv. diall. äfven 'krypa; gå långsamt' Rz s. 348. — *Nom. dev.*: sv. diall. *krafsa* '1) kratta (: v. *krafsa* = sbst. *krabba* ds. : v. *krabba*) 2) fot på höns, finger', *krafs* n. koll. 'sammanrifsadt skräp' Rz; no. adj. *krafsen* Ross.

Anm. Sv. diall. *krappla* 'krafla sig fram' VII ÖM s. 19 är väl lånadt; jfr mht. *krappeln*.

Af stammen *kraf-* i sv. diall. *krava* 'förstoppas, tillslutas' t. ex. "det kravar i halsen" Rz — på *-l*: isl. *krafla*, se Fr.², sv. diall. *krafla* 'rossla, hosta ofta o. smått'. — se ann. under *kraka*³.

Af no. *kraka* 'krafla sig fram'

på *-l*: no., sv. diall. *krackla* ds. Ross, Rz, VII ÖM, äfven

¹) Af den etymologiska motsvarigheten till detta verb, jfr lgt. *krabben*, mht. *krabbeln*, mht. *krappeln* 'kratsa', anser jag ags. *crabba*, isl., no. *krabbe*, sv. *krabba* vara bildadt, såsom isl. *spóe* : *spöwan, fht. *brémo* 'broms : brämen osv. Är sbst. urspr. samma ord som lat. *carabus* (osv.), har i alla händelser anslutning egt rum till nämnda verb (jfr Jessen Et. Ordb. s. 123, Kluge Et. Wbch under *Krabbe*). Den geminerade median tillhör sålunda ursprungligen verbet och förklaras ur dettas bildningssätt. Det är nog att fatta som ett intensivum eller iterativum till ett *kraban (jfr *krafla* osv.), hvars slutjudande stamkonsonant förlängts på grund af denna verbets funktion. [Enl. Kluge skulle dubbelkonsonanten i ty. *krabbeln*, mht. *krappeln* snarast bero på folketymologisk anslutning till *krabbe*, *krappe*]. Om liknande fall (jfr särsk. sbst. *vagga* : v. *vaga* : v. *vaga*) se förf. Ark. VII. 55 not 4. — Öfriga deverbationer till samma ord äro no. *krabbe* 'liten krypande tingest', no. *krabba* 'träd med krypande grenar' o. sv. diall. *krabba* 'kratta',

'arbета långsamt o. vårdslöst'. Om härledningen se Wadstein ZfdPh XXVIII. 527. — *Nom. dev.*: no. *krakl* n., adj. *kraklen* Ross.

Af sv. diall. *kraka* 'kraxa' VII PPM.

på *-s*: sv. *kraxa* ds.

Anm. Möjligt är dock att v. *kraxa* är afledt af germ. stammen *krag-* i fht. *kragil* 'pratsam', ty. diall. *kräge* 'kråka' (= ic. $\sqrt{\text{grak}}$ i lat. *graculus* 'kaja' Persson Wurzelersw. ss. 13. 194, hvar-till vidare isl. *kråka*, sv. *kråka*, möjligen < *grēkn Kauffmann PBB XII. 523). — Sannolikare är emellertid, att ordet etymologiskt sammanfaller med nedan nämnda v. *kraxa*. Sv. diall. *kraka* 'kraxa' o. 'harkla' är då identiskt med ty. *krachen*, hvaraf *krächsen* 'kraxa', o. ags. *cracian*, hvaraf *cracettan* ds.

Af no., sv. diall. *kraka* 'harkla'

på *-l*: sv. diall. *krackla* 'harkla' VII PPM (där härledningen icke riktigt angifvits).

på *-s*: no. *kraksa* 'hosta opp' Ross, jfr äfven Rz s. 349¹.

Anm. Det synes mig mycket sannolikt, att ofvan anförda bildningar af stammarna *kraf-*, liksom de af stammen *krak-*, sins- emellan äro rotbesläktade. Verben *krafta* o. *krackla* 'krypa, släpa sig fram' förhålla sig nämligen till likaljudande verb med bet. 'harkla, hosta' alldeles som isl. *horkla* 'släpa sig fram' till sv. *harkla*, da. *harkle*. Grundbetydelsen har sannolikt i alla tre fallen varit 'åstadkomma ett hårdt o. skrapande ljud' (jfr särskildt no. *harka*, isl. *krafsa*, holl. *kraken* bl. a. 'knistern'), dels genom hark- ling, hostning o. d., dels medelst händer o. fötter, ur hvilken sist- nämnda nyans betydelsen 'krafla, släpa sig fram' utgår.

Af no., sv. *kram(m)a*, jfr äfven no. *krenja*, *kremma*,

på *-l*: no., sv. diall. *kramla* 'krama, klämma' Aa., Rz. — *Nom. dev.*: no. *kraml* f. nom. instr.; möjligen till *krama*; jfr sv. *krammel* m. osv. Rz s. 353.

på *-s*: no. *kramsa* 'gripa, rifva (till sig); klamra' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: adj. *kramsen* Ross.

på *-t*: no., sv. diall. *kränta* 'krama o. d.' Aa., Rz, Nn Daln. ~ sv. diall. *kränta* 'trycka tillhoppa, vrida' (: mht. *krimmen* 'trycka, krama'), se under *krim-*.

Af isl. *kranga* 'släpa sig fram(?)' Fr.² — på *-l*: no. *krangla* 'träta o. d.', sv. *krängla* 'bråka o. d.', sv. diall. 'krypa, med möda komma fram' Rz. Enligt Wadstein ZfdPh XXVIII. 517 eg. 'kröka sig'.

[Om no. *krasla* o. *kratla* se Ross. — Sv. *kratsa*, da. *kradse* sannolikt lån från lgt. *krattsen* eller ty. *kratzen*]

Af sv. diall. *krava* 'jäsa' — på *-l*: *kravla* 'sjuda, porla' Rz.

Af no. *kreka*, sv. diall. *kräka* 'krypa, kråla'

på *-l*: no. *krekla*, sv. diall. *kräkla* ds. Ross, VII PPM. — *Nom. dev.*: no. *krekl* n. abstr. Ross.

Af ä. nsv., sv. diall. *kreta* 'kåbbla, smågråla' — på *-l*: sv. diall. *kretla* ds. Rz.

Af germ. $\sqrt{kri-k}$ (samma rot utvidgad med dental i mlgt. *kriten*, mht. *krizen* 'kreischen', *krischen* Kluge Et. Wbch under *kreischen*, Persson Wurzelersw. s. 195) — på *-t(?)*: isl. *kríkta* 'klaga, knota' (: $\sqrt{gri} = \text{no. skrikta} : \sqrt{(s)kri}$).

Af stammen *krim-* i mht. *krimmen* 'krama', ags. *crimman* 'infoga' — på *-t*: sv. diall. *krinita* 'trycka tillhopa, vrida' Rz; se under *krama*.

Af no., sv. sbst. eller adv. *kring*, jfr no. *kringa* 'gå i en krets', på *-k*: no. *krinka* 'kretsa i små kretsar'.

på *-l*: no. *kringla* 'bilda en krets', sv. diall. 'kröka sig'; möjligen dock: sbst. *kringla*.

på *-r*: sv. diall. *kringra* 'kullra; tumla i kull' Rz; uttal: *klingra* (med s. k. tjockt *l*); alltså kanske metates af *kringla*, jfr Noreen Sv. landsm. I. 359.

på *-s*: no. *krinsa* 'kretsa'. — *Nom. dev.*: *krins* m. 'krets'.

på *-t*: no. *krinta* 'kretsa, rulla, trilla' Aa., Ross; möjligen till adj. l. adv. *krin(gt)*. — *Nom. dev.*: *krinta* 'liten rund skifva; liten rask flicka' Aa., Ross; möjligen adj. *krint* 'rund' Aa.

Af stammen *krit-* (i *krita*? Ross) — på *-l*: no. *krilla* 'klia m. m.' se Ross (= ? da. *krille* < *kridle).

Af sv. diall. *krota* 'utskära' (= isl., no.) — på *-l*: sv. *krottla* med dim. bet. (~ nht. *kritzeln*, dim.: mht. *kritzen* 'einritzen, einschneiden' Kluge Et. Wbch).

Af no. *kruka* 'huka l. böja sig djupt ned', jfr no. *krukka*,

på *-l*: *krukla* 'gå krokigt'. — *Nom. dev.*: adj. *krukten*.

på *-s*: *kruksa* 'gå nedböjd, krypa ihop'. — *Nom. dev.*: *kruks* n., *-a* f. nom. ag., adj. *krukseen*, *-all*. — Se Aa., Ross.

Af no. *krympa* 'klämma, krama' — på *-t*: *krymta* ds. Ross; enl. Aa. äfven '(sakta) harkla sig o. d.', väl samma ord.

Af ett *kräva(?) — på *-l*: sv. diall. *krävla* 'krypa' VII ÖM s. 19 (: *kräva* : *kravla*, *krava* = *kräkla* : *kräka* : *krakla*, *kraka*).

Af sv. diall. *kumpa* 'afhugga kubbar' — på *-l*: *kumpla* ds. Rz.

Af isl. *kurfr* m. 'kort stycke, stump'

på *-l*: *kurfla* 'hugga i stycken'. — *Nom. dev.*(?): *kurfl* n. 'stump' Fr.²

Af no. *kurra* 'kuttra, kurra' — på *-l*: *kurla* ds. Aa.

Af sv. diall. *kvacka* 'röra ihop likt o. olikt' Nn Dalm. — på *-l*: no. *kvakla* 'fuska o. d.', se Aa., Ross.

Till stammen *kvak-* i isl. *kvaka* 'kvittra', jfr sv. *kväka*, — på *-l*: isl. *kvækla* ds. Fr.², Vgf.

Af isl. *kveina* 'klaga, jämra sig'

på *-k*: isl., no. *kveinka* ds.; no., sv. diall. *kvinka* (? sv. *kinka*) : *kveinka* = *sinka* : *seinka*; no. *kvinka* dim. betydelse enligt Aa., sv. diall. äfven 'gnälla, om hund' VII ÖM s. 36. — Af no. *kvinka* på *-r*: *kvinkra* ds. Aa.

[Om no. *kvepsa* se under *kveppe*]

Af isl. *kríta* 'vara bekymrad', sv. *krvida*

på *-l*: isl. **kviðla, kvilla* (Noreen Gram. § 210), no., sv. diall. 'sakta jämnra sig, med dämpad röst kvida' Aa., Rz. Häraf på *-r*: sv. diall. *kvilla* 'jämnra sig, om små barn' Rz.

[Om no. *kvinsa* se under *hwima*]

Af sv. diall. *kvira* 'kvida' (< **kvið ra?*) — på *-l*: *kvirla* ds. Rz.

[Om no. *kvirela* se under *hwerð*-, om no. *kvista* under *hvis*-]

Af sv. diall. *käka* 'tala emot, gråla; skräfla'

på *-l*: no. *kjékla* 'kifvas' Aa., sv. diall. *käkl'a* ds., äfven 'larma, väsnas; skräfla' Rz, VII ÖM ss. 29, 40. — *Nom. dev.*: sv. diall. *käckel* n. 'oljud, stojande' Vil ÖM.

på *-s*: sv. (diall.) *käxa* 'kälta, gnata'; jfr nedan. — *Nom. dev.*: sv. *käx* n. abstr., sv. diall. *grankäxa* 'en löfsångare'.

Af sv. sbst. *käke*

på *-r*: sv. diall. *käkra* 'pålägga kindkedjan på hästar' Rz.

på *-s*(?): sv. diall. *käxa* 'med munnen hastigt nappa efter' Rz; möjligen = sv. riksspr. *käxa*.

Af stammen *käl(l)*-, jfr anm.,

på *-s*: sv. diall. *kälsa* 'kälta' Erthl Vöräm. s. 165.

på *-t*: fsv. (Sdw.) o. nsv. *källa* 'käxa, idkeligen gnata'; sv. diall. 'skälla; smått hosta'.

Anm. Ofvan anförda verb förutsätta möjligen grundformerna **källisón, *kallatjan* och höra då till nord. v. *kalla*.

Af sv. diall. *kälta*, se ofvan, — på *-r*: *kältra* ds.

Af sv. diall. *kämba* 'hopsamla hö' — på *-s*: *kämsa* ds.

Lund.

(forts.)

Elof Hellquist.

Tvedelingen af Saksess kilder, et gemmæle.

I 1892 og 1894 udgav jeg de to dele af min "Kilderne til Saksess oldhistorie", et arbejde, som jeg havde gransket på og ført videre i henimod en halv snes  r, f r jeg fremlagde det hele for off nligheden. Det blev modtaget af forskere i alle de lande, hvor man giver sig af med nordisk sagnforskning, med interesseret velvilje overfor bogens metode, og med godkendelse af dens hovedresultater, undertiden med tilføjelse af, at enkeltheder måske kunde fortj ne at undersøges på ny og mulig bedømmes anderledes ¹⁾. For mig selv var v rkets afslutning og den modtagelse, det fik, en spore til at gå videre; fra det vundne standpunkt var så meget, som endnu under skriftets udarbejdelse syntes mig dunkelt og vildsomt, blevet klart og simpelt. Men jeg savnede noget. Ingen enkeltmands undersøgelse af et literært sp rsm l kan være fuldkommen; ofte er der enkeltheder at rette; altid er der personlighedens begrænsning i opfattelse og værdsættelse af fænomener: den skal udjævnes og fuldst ndiggj res af andre forskere. Jeg savnede nye arbejdere på mit område.

Det var mig da en glæde, at den allersidste tid bragte to betydelige forskeres behandlinger af Saksess oldsagn. Det ene var professor Sophus Bugges skrift om "Helgedigtene". Her var min tvedeling mellem danske og norr ne kilder kendt som rigtig, enkelte af mine tanker var førte videre og gjorte rigere; på det grundlag, som jeg havde skabt, var der opført en helt ny bygning, imponerende i sin størrelse og sin harmoni, af nordisk literaturs udvikling ved vikingetidens overgang til den kristne tidsalder. Enkelte fænomener var opfattede anderledes; det væsenlige for mig var dog, at en stor filolog i min kildeondring havde fundet en ny vej, der førte ind i den hidtil skjulte oldtid. — Lige nylig er der fra den største gransker af Danmarks  rde historie, professor Joh. Steenstrup, fremkommet et andet arbejde med modsat udgangspunkt. I "Saxo Grammaticus og den danske og svenske oldtidshistorie" (Arkiv XIII 103—61) erklærer han sig uenig med mig både i resultatet og i den metode, hvorved det er vundet. Her er modsigelsen da kommen s  frisk og omfattende, som man

¹⁾ Jfr. anm delser af E. Mogk i Zeitschrift des vereins f r volkskunde, 1895, s. 112; af W. Golther i Literaturblatt f r germ. und rom. philologie, 1894 nr. 3, og 1895 nr. 7; af De la Saussaye i Museum, juni 1895, s. 136; Literar. Centralblatt 1895 nr. 10; af A. O. Freudenthal i Finsk tidsskrift 1895, 2 s. 135; af H. F. Feilberg i Danskeren 1892, 2 s. 18. Endvidere handler herom De la Saussayes foredrag om Saxo Grammaticus med påfølgende diskussion (Det nederlandske videnskabernes selskabs forhandlinger, maj 1895; jfr Museum, juni 1895, s. 151); Powell & Elton, Saxo Grammaticus, introduction § 8 (jfr. Arkiv XII s. 77); Schück og Warburg, Ill. svensk literaturhist. I 23; o. fl. [Nu tillige F. Kauffmanns anm. i Anz. f. dt. alt. XXIII, s. 137—41.]

kan ønske sig. Jeg må have lov at imødegå den på hovedpunkterne.

Hvad gælder undersøgelsen?

Professor Steenstrup samler de fleste og største indvendinger mod mit skrift i følgende slutningsformaning:

"For at lære de gamle danskes forestillingskreds, deres sæder og færd i virkelighedens verden at kende gælder det først og fremmest om at studere Danmarks ældste overleveringer, det historisk oplevede, og dernæst vikingetiden med alle dens minder i udlandets tradition. Dr. Olrik har ikke i tilstrækkelig grad været opmærksom herpå; han har mere sans for den poetiske skildring end for den realistiske virkelighed, og han har ladet sig drage hen til en enkelt side og et bestemt betragtningsskøj ved med forkærlighed at fordybe sig i den norrøne romantiske litteratur. Derved er det sket, at hans iøvrigt så fortjenstfulde arbejde er kommen til at gøre Saxo og den danske tradition så stor uret".

Disse første ord om, hvorledes vor oldtids historie og de gamle danskes færd i virkelighedens verden bør studeres, er ganske sikkert rigtige. Og de er i den mands mund, der selv har sat så stor en del af en smuk videnskabelig løbebane ind på denne opgaves løsning, af stor betydning med hensyn til disse studiers art. De er som et skriftemål om den samtale, den udmærkede forsker har holdt i sit lønkammer med sit eget jeg om den vej, hvorpå han skal stræbe frem mod sit livsmål. Men anvendte på det skrift, som prof. S. her kritiserer, taber ordene deres vægt. Bogen om Sakse har jo ikke sat sig den opgave at lære de "gamle danske" at kende; den bevæger sig i en meget yngre tid, 12te århundrede, og den drejer sig om forholdet mellem den danske sagnfremstiller og hans hjemmelmænd. Den tager overhovedet ikke sigte på de danske i "virkelighedens verden" i det ene eller det andet tidsrum, men den opsporer de digteriske ejendommeligheder i sagaer, sagn og kvad hos det 12te årh.s mennesker.

Situationen er denne. Et sagnstof fra oldtiden, Skjoldungdigtningen og en række lignende overleveringer, er arvet ned i middelalderen både hos Nordmænd og Islændinge og hos danske. Sakse satte sig, på biskop Absalons opfordring, i 12te årh.s slutning den opgave at samle og ordne alt, hvad der var overleveret af danske kongesagn; og han nævner som sine kilder såvel danske som Islændinge. Her tager min undersøgelse fat; den går ud på at skille de to arter af hjemmelmænd. Den er på selve titelbladet betegnet som en "tvedeling af kilderne til Saksens oldhistorie", ikke en tvedeling af oldhistorien i en del, der vedkom Danmark, og en del, der ikke vedkom det. Det gælder for mig, i hver enkelt af Saksens fortællinger at høre hans hjemmelmænds røst gennem den latinske forfatters gengivelser: at sanse småforskelligheder i sprog, fremstilling og opfattelsesmåde. Det gælder at gribe en nationalitetsforskel hos de nordiske folk, således som den kom frem i Valdemarstiden. Hvor lidet er de "gamle danske" i stand til at klare dette spørgsmål.

Om min "sans for den realistiske virkelighed" er så ringe, får andre dømme om. Jeg ved kun, at jeg ikke har påkaldt den til dette arbejde, hvor det galt at opfatte hver enkelt fortælling i dens poetiske ejendommelighed. Min metode har været at uddybe dette spørgsmål, for så fuldkomment som mulig at løse denne opgave. Prof. S. foreskriver mig ikke blot en anden metode, men også en anden opgave: "For at lære de gamle danskes forestillingskreds, deres sæder og færd i virkelighedens verden at kende, gælder det osv." Denne opgave er jo i andre og bedre hænder; og hvorfor skulde den ikke foreløbig blive der, — og jeg gå til den opgave, som det lå nærmest for mig at løse? Men hvor jeg så har sat mit mål, tager min lærde kritiker ihærdig sin stilling i oldtiden for at bekæmpe min nationale tvedeling i det 12te årh.

Jeg skal anføre nogle enkelte eksempler af den store mængde; og jeg begynder med et, der også har interesse på en anden måde: det er et af de yderst få tilfælde, hvor prof. S. godkender noget bestemt punkt af min dansk-islandske tvedeling. Det er ved fortællingen om de tolv Arngrimssønner.

"Således hører kampen på Samsø" — skriver prof. S. — "til det allerældste nordiske sagnstof (Hyndluljóð sættes til det 10de årh.), den lever i folkeviser i alle tre nordiske riger; jeg véd derfor ikke, med hvilken ret den skulde berøves Danmark... At Saxo har fået den kunstigen knyttet til sagnen om kong Frode, er sikkert nok: og at en Islænding delvis har hjulpet ham med sønnernes navne, er rimeligt, men fortællingen kan ikke derfor udskilles af dansk historie, ligesom det ikke er dansk chauvinisme, som har knyttet den til Danmark".

Prof. S. gör mig en lille indrømmelse; og jeg kan gøre ham en stor. Jeg er fuldstændig enig med ham, både i at sagnet stammer fra hedenold, og i at det så tidlig har været henlagt til Samsø som skueplads. Men heller ikke i mit skrift findes der nogetsomhelst, der bekæmper eller står i modstrid til denne opfattelse. Hvad jeg der har søgt at bevise, er blot, at Sakses fortælling bærer mærke af, at den er gået gennem en Nordmands eller Islændings mund, inden den blev nedskreven. Det glæder mig da, at også prof. S. ser Islændingens spor; og jeg skal gjerne tro på de af prof. S. antydede andre meddelere, når han påviser mig deres spor.

Men ved siden af al denne enighed står vi også ved en stor modsætning. Prof. S. vil ikke blot selv være i oldtiden, men forudsætter også en modstander, som vil sondre mellem, hvad der var danske og hvad der var islandske sagn i 9de og 10de årh. Det hedder f. eks. s. 136, i anledning af de norrøne sagamænd der stedfæstede sagnene på vejen langs Norges vestkyst: "Når traditionens forhold til de norske stednavne er i den grad løst, mon man da ikke fristes til at tro, at danske sagn er vandrede sydfra mod nord langs den store sejlvej, og at fantasifulde sagamænd i stednavnene langs kysten have troet at finde minder om berømte danske helte?" Jeg kan fuldstændig slutte mig til prof. S.s for-

modning om, at Skjoldungdigtningen er gået over til de sagamænd, der færdedes langs Norges kyst, og at disse på deres rejser har stedfæstet den; jeg må blot tilføje at stedfæstelsen ikke alene gælder navne, men også gravhøje, mærkelige naturfænomener o. l. Prof. S. fortsætter: "Forskellige af dr. Olriks egne oplysninger om stedfæstelsernes tilblivelse skulle visselig ikke indgyde større tillid til disses brugbarhed som vidnesbyrd om sagnetenes hjemsted". Denne sidste sætning er overordenlig oplysende. Når jeg taler om sagnetenes hjemsted, er det i forhold til Sakse 3: hvor de blev fortalte i 12te årh.; når prof. S. taler om hjemsted, mener han deres skueplads eller tilblivelsessted i en fjærn oldtid.

På lignende måde forholder det sig, når prof. S. forkaster Norges betydning for Saksess oldhistorie, og tværtimod hævder, at Sverig spiller langt større rolle i alle de danske, islandske og oldengelske kilder; og dette punkt har været prof. S. så væsenligt, at han giver sin afhandling imod mig titel derefter som tilhørende "den danske og svenske oldhistorie". — Selvfølgelig er disse dansk-svenske berøringer i alle sagnoverleveringerne mig så vel kendte som muligt. Men netop derfor havde jeg ikke brug for dem; jeg søgte jo i mit skrift ikke det almene, men det der var særligt for "Saksess kilder". Og hvis nogen af mine læsere var i tvivl om, at jeg i Saksess mange norske forbindelser har fundet et for hans sagnstof meget ejendommeligt træk, så vil enhver sådan tvivl være slået ned ved min modstanders kraftige beviser: "Lundeårbogen berører aldeles ikke Norge"; "Skjoldunga-saga bevidner det samme"; "og disse kilders vidnesbyrd bekræftes fuldstændig af Ynglingasaga". — Det fremgår ikke af prof. S.s afhandling, hvori han ser grunden til Saksess særlige norskhed (jeg søger den i norske kilder); men om selve faktum kan der ikke mere være strid.

Endnu tager jeg et sidste eksempel på min kritikens bevisførelse, hentet fra et sprogligt område:

"Dr. Olrik hævder, at Guthorm i Saxos Haddingssaga er norsk-islandsk Gutturmr, Godormr; Dansk har den sammentrukne form Gormr. Det er et af hans vidnesbyrd for at Haddingssagaen er norsk. Nu er det imidlertid vist, at på vikingetiden danske konger eller prinser bære dette navn i dets ikke sammentrængte form . . . Når Rudolf af Fulda 854 nævner Godurm som en dansk prins og tronfordrer, mon det så ikke er, fordi han vitterlig hed så, og ikke fordi Rudolf havde en hjemmelsmand fra Norge? Og når engelske og frankiske kilder om mænd, som ubestridelig ere danske, benytte former som Guðrum, Godrum, Gurim, beviser det så ikke, at en ikke sammentrukken form fandtes i Danmark på den tid, i alt fald ved siden af den kortere?" (s. 154).

Hertil må jeg svare: jeg er enig med prof. S. i, at den danske prins i 854 virkelig hed Gudorm; men jeg har visse betæneligheder ved at tillægge Saksess danske fortællere sprogformer, der er ældre end Jællingestenenes.

Min modstander bebrejdede mig mangel på virkelighedssans. Mon det dog ikke er en virkelighedssans at sætte sin opgave i en

dagklar tid fremfor i oldtidens tåger, og at gøre vejen mellem det, jeg kender, og det, jeg søger, så kort som mulig: fra Sakse og til hans hjemmelmænd. Mon det ikke er lige så god en virkelighedssans, som den der fra oldtiden vil dømme om 12te årh.s indre ejendommeligheder, sproglige så vel som literære, eller som angriber en tænkt modstander, der skal have tvedelt kilderne for det 9de eller 10de årh.s vedkommende. — Jeg må beklage at der er spildt så stor kraft på de spørgsmål, hvorom vi er enige. For der er nok at strides om. Hvis det er, som nogle anmeldere skriver, at min bog udtrykker noget ejendommeligt i filologisk metode, må ikke blot jeg men alle forskere interessere sig for at få denne prøvet og eftersat i alle dens led og sammenføjninger. Få medbringer flere forudsætninger dertil end prof. S. i sin fortløbighed med Sakse, almene poetiske sans og betydelige videnskabelige person. Hermed går jeg over til de afsnit, hvor prof. S. angriber mig der hvor jeg har taget mit stæde: i det 12te århundredes overlevering.

Sakse.

Fremfor alt har prof. S. det imod min metode, at den under-vurderer Saksess personlige ejendommelighed. Denne tanke siges i få skarpe ord i indledningen; den leger under de interessante og værdifulde bemærkninger til Saksess sprogbrug; og den bryder frem med polemisk kraft (s. 111 ff.), idet prof. S. vil føre det bestemte bevis for, at Sakse ikke var ensfarvet med sin samtid. Lad os se på dette bevis.

"Vi spore på mange måder Saxos afvigende opfattelse fra hans samtid, han er således langt mere rationalistisk end den. Guderne forvandles hos ham til mennesker; når højbryderne tro på kogleri, véd Saxo, at det var blændværk, og lignende ytringer forekomme mange gange".

Jeg skal siden tale udførligere om forholdet mellem Saksess og hans samtids rationalisme. Foreløbig vil jeg kun benægte det første af bevispunkterne. Gudernes menneskelige tilværelse er mindre vel egnet til at bevise Saksess selvstændighed. Ti den møder stadig i den islandske og norske historieskrivning (Ares Islendingabók, Historia Norvegiæ, Langfedgatal, Heimskringla og Gylfaginning); forskellen mellem Sakse og de Islændinge, han påberåber sig som sine kilder, kan da ikke være så stor. Endvidere findes samme opfattelse i de talrige engelske kroniker, lige fra Beda (som Sakse ikke er ukendt med) og ned til hans egen tid; selve den historiekundige Lukas Englænder ved det danske hof har vel næppe været en undtagelse fra sine landsmænds stadige opfattelse. Også den danske tradition synes, for så vidt den har givet sig af med guderne, at have opfattet dem som mennesker. Man kendte Hoders og Balders gravhøje; ja — om vi skal tro prof. S.s undersøgelser af kongerækkerne (s. 146—47) — havde allerede en af aserne fået plads på den danske trone før Saksess

tid. Der kan let citeres endnu flere middelalderlige forfattere, der deler Saksess opfattelse; den var nemlig fælles for den nordlige halvdel af Europa.

Men det står endnu ringere til med Saksess selvstændige rationalisme. Opfattelsen af guderne, som om de var mennesker, er jo nedlagt ikke blot i ræsonnementer o. l., men i selve stoffet: kong Hoder med en hær af Nordboer slår hele det sydlandske gudefolk på flugt; hele rækker af myteoptrin er dannede for at fremstille aserne som menneskevæsner af en særlig lav og smudsig art, f. eks. den myte der begynder med Friggss tyveri og ægteskabsbrud, og ender med at Fynboerne hånlige tager Midodin af dage. Hvis rationalismen i disse sagn var Saksess individuelle ejendom, havde han selv så stor en del i disse myter, at han var den egenlige opfinder af dem. Det vilde være lidet smigrende for hans troværdighed.

Nu kommer vi til prof. S.s andet bevis for Saksess særlige rationalisme. Det er fortællingen om en mand, der hed Harald, som en nat lod grave efter skatte i en høj, hvor man sagde at Balder lå begravet; pludselig mærkede karlene, at vandet brusede ud af højens gennemgravede top, og vældede ud over markerne; de kastede spaderne og styrtede af sted. Det var højens vætter, der havde indjaget dem denne skræk: de havde på overnaturlig måde skabt et blændværk; ti af naturen kunde der ikke komme kildevæld frem i den tørre muld. — Hvor ejendommelig denne opfattelse var i 12te årh., det kan vi nu ikke bevise med blæk og pergament; derimod er den ganske på højde med — ikke en tomme over og ikke en tomme under — den som findes hos nutidens almue, vi kan vist sige i hver eneste egn af Danmark. Af den mængde skattegraversagn, der er byggede over samme formel, anfører jeg for tydeligheds skyld en enkelt opskrift, om et par gårdmænd i Ulborg, der vilde udgrave Stjernehøj: "De var komne så vidt, at de så randen af en stor kædel; men da blev en af dem vár, at deres gårde stod i lys lue. De styrtede da i fuldt løb ned af højen, men opdagede snart, at det kun var øjenforblændelse. Skatten var dog med det samme forsvunden". Lignende fortællinger findes i enhver samling af danske sagn; i E. T. Kristensens "Danske sagn", 3dje bind, findes 28 numre med den fælles overskrift "koglerier ved skattegravning" (det anførte jyske sagn er et af dem), og i samme værks 4de bind vil man under overskriften "konger begravede i høje" finde en efterslæt af lignende art. De brændende gårde er overordenlig hyppige; undertiden giver højens sider sig til at løbe rundt, og skattegraveren styrter angst bort; eller kirketårnet står og vakler og truer med at falde ned over de gravende. — Overhovedet er blændværket det middel, hvormed overnaturlige væsner værges deres bolig mod indtrængende fjender, lige fra det gamle sagn om Thor og Udgårdsloke, der netop på

Saksens tid blev nedskrevet på Island, og til mangfoldige former af nutidens folketro og alverdens myter.

Findes der da slet intet personligt standpunkt i Saksens slutning? Jo, hans slutningsforklaring: *Hujus autem scaturiginis speciem adumbratam, non veram fuisse constat, nec ab imis terræ visceribus genitam sed præstigiōsa quadam administratione productam, cum in arido liquidos manare fontes natura non sinat.* "Dette kildevæld var ikke virkeligt", og det "kom ikke fra jordens indre", hvad der vilde stride mod naturen, at kilder udspringer af den tørre muld; det var tværtimod et "blændværk" og "frømkaldt ved toldomsagtig virksomhed", — det er Saksens standpunkt; han bestrider den naturlige sammenhæng, og han hævder tryllet.

Når vi vil forstå denne gamle opskrift af et skattegraversagn, må vi se at klare os tre ting: 1) hvad der naturmæssig skete i den nat, hvor man prøvede at udgrave Balderhöjen, 2) hvorledes det opfattedes af graverne og dem, de har fortalt det, og endelig, 3) hvorledes Saksen stillede sig til denne folkeoverlevering.

Når vi spørger, hvad der skete, da Harald og hans fæller søgte at grave sig ind til gravkammeret i Baldershöjen, må vi lade Saksens ræsonnement fare, da det ikke støtter sig på nogen særlig viden om denne höjs indretning, men kun på hvad der i almindelighed må anses for naturligt. Og i stedet vil vi benytte den større erfaring fra vort århundredes mange udgravninger af höje.

Direktør for nationalmuseets første afdeling, Dr. S. Müller tilskriver mig herom: "Noget ganske som det, der fortælles hos Saxo, er ikke passeret og kunde vel heller ikke passere. Men der kan jo meget godt ligge noget faktisk til grund derfor, som kun er stærkt overdrevet. De véd, at egekister ere fundne vandfyldte. Der er i gravhöjene ofte lag af faststampet ler, som er ganske uigennemtrængeligt for vand. Ovenpå det vandtætte lag kan der meget vel have dannet sig en hulhed (ved sammenskridning og lign.); sådanne træffes ikke sjælden. Hulheden kan ved ovenfra nedsvivende vand være bleven fyldt, og det underliggende ler kan have holdt på vandet".

Udgravningerne har vist, at selv ikke meget store hulheder i höjens indre kan rumme en betydelig vandmængde, og at det endnu mere gælder om kamret i enkelte større höje¹⁾. Men særlig henledes tanken på vandbeholderen i den nordlige af de to store kongehöje i Jællinge. Ved den store udgravning i 1861 førte man fra siden en gang ind i höjen, og da man var nået tilstrækkelig langt, søgte man ved boring ind i mulden at træffe på kammerets træværk. "Pludselig manglede boret modstand og trængte dybt ind, men da det blev draget ur, fulgte en vældig vandstråle med og fyldte hele gulvet i minegangen med vand og mudder — kammeret var nået"²⁾. I dette tilfælde kendte man tilværelsen af denne vandmasse; ti fra gamle

¹⁾ Kaptajn A. P. Madsen meddeler mig bl. a. om udgravningen af en höj ved Plovstrup i Ribeegnen. Han gravede fra siden skråt ned i höjen; da de nærmede sig midten, brød vandet frem, "det var ligesom vi fik hul på en åre, men det holdt jo snart op", og de øste kamret tomt med spande, så han kunde undersøge den der stående bronzealders-egekiste. — I Muldbjærg-höjen ved Ringkøbing stod egetræksten i vand, fordi den var omgivet af et tæt lag. Museumsinspektør C. Neergaard traf i Storhöj ved Tobøl, Malt-herred, en kerne af håndstore el. lidt større sten, 5 fod höj og 20 fod bred; da han blottede dyngen fra siden, "begyndte vand at løbe ud mellem stenene, jo længere jeg kom ned jo mere; jeg måtte lave afløbskanaler, og om jeg husker ret, brugte vandet næsten en hel dag om at løbe fra".

²⁾ Kornerup, Kongehöjene i Jællinge, s. 16; jf. s. 13 om vandmængden i den søndre höj.

udgravninger var der en åben vandfyldt brønd fra højens top ned til kammeret. Men hvis en sådan vandmasse uventet var styrtet over udgraverne i Baldershøjen, var det vel forklarligt, at de i skræk havde kastet spaderne og var rendte deres vej.

Hvorledes vandstrømmen er kommen frem i Baldershøjen eller hvor mægtig den egenlig var, er naturligvis vanskeligt at sige. De eneste øjenvidner, selve Harald og hans fæller, gravede jo ved nattetid — altså optagne af den almindelige folketro, at kun i mørket kan man frarane vætterne deres skatte. De gravede vel også — efter folkets skik — under anelsesfuld tavshed, dybere og dybere ind i højens mørke indre, opfyldte af en stigende skræk for, hvad de ukendte magter vilde gøre til værn eller til hævn mod de frække gravrøvere. Her er alle sjælige betingelser til stede for, at det, der så hændte dem, blev forstørret i uhyggelig grad. Hvad der virkelig skete, om der — som Saksse synes at framstille det — styrtede en vandsamling fra den øvre del af højen ned tæt ved graverne, eller om de f. eks. sidelæns har nået højens kammer, og vandet derfra har brust dem i møde, — derom har de måske ikke engang været fuldt bevidste, inden de kastede spaderne og styrtede bort, ud af højboernes magt.

Det næste spørgsmål er, hvorledes begivenheden har lydt i samtidens beretning. Den foreligger hos Saksse, idet vi udelader hans sidste punktum. I vor tid, siger han, har nogle mænd med Harald til fører ¹⁾ en nat begyndt at udgrave denne høj, som der fra gammel tid går sagn om; men de styrtede bort fra værket slagne af pludselig skræk. Ti fra højens gennemgravede top sås pludselig en strøm med mægtig brusen at væde fræm, styrtede sig ud over de omliggende marker og rive med sig alt hvad den stødte på. Graverne kastede spaderne og flygtede til alle sider i angst for at sluges af vandmassen, om de blev ved arbejdet. Således indjog stedets guddomme (*dei loci illius præsides* o: højvætterne) disse ungersvende en skræk, som vænte dem af med deres griskhed og fik dem til at tænke på egen frelse.

Så vidt indeholder fortællingen intet om blændværk. Og det tror jeg er det oprindelige. Det ligger nærmest ved virkelige oplevelser under udgravninger. Det lader sig naturligvis opfatte som Saksess kilde (ti det følgende punktum indeholder hans eget ræsonnement). Og endelig stemmer det mærkelig nøje med et folkesagn fra vore dage: På Hjørne blev en gang kong Hjørnes høj forstyrret og et sværd blev taget bort; "men straks styrtede vand ud af højen, så hele landet omkring blev oversvømmet"; det standsede ikke, før sværdet blev lagt igen.²⁾ Saksse og folkesagnet indeholder netop den samme stærke overdriivelse i forhold til de kendte udstrømninger af vand ved højgravningen.

Når dette er folkesagnet eller om man vil folketroen ved Haralds forsøg på at plyndre Baldershøj, ser vi, hvad det er, Saksse bekæmper ved sit ræsonnement. Han forkaster den animistiske opfattelse af stedets vætter som herrer over dets naturkræfter, og i stedet sætter han en vel så mystisk, men mere spirituel opfattelse. Denne ændring i synspunktet er dog ikke særlig for Saksess religiøse udvikling. Det er den samme, som skattegraversagnene over hele Danmark er undergæede. Af vandflodssagn kender jeg nu kun dette eneste (jeg tør dog ikke udgive min viden for fuldstændig), af blændværksagnene findes der mangfoldige. Men dette fænomen er ætter kun led i en kæde af omdannelser, der tilsammen udgør hovedforskellen på den nyere nordiske huldverden og oldtidens mere naturbundne alfevil ³⁾.

¹⁾ Ifølge P. E. Müller var det kongesønnen Harald Kesja (Notæ ub. 118).

²⁾ Således E. T. Kristensen, Danske sagn, IV 14 nr. 41; andre former af sagnet fra Hjørnehøj findes hos Thiele D. folkesagn, I² 14 og II¹ 48. Det tilhører en ret udbredt sagntype: menneskerne tvinges ved vætternes plage-rier til at give de højtagne klenodier tilbage.

³⁾ Jf. min artikel "Elverfolk" i Salmonsens konversationsleksikon, V 967—970.

De meddelte træk af Saksess personlige rationalisme synes mig ikke stærkt overbevisende; hvorvidt de mangfoldige "lignende ytringer" (s. 111) er det i højere grad, er der ikke givet lejlighed til at dømme om. Blot minder jeg om, hvad det drejer sig om. Ikke at der findes rationalistiske tanker hos Sakse — sådanne har også jeg påvist, — men om hans rationalisme giver ham en sådan særstilling, at hans sagnstof unddrages fra den metodiske filologiske granskning.

Et andet af de områder, hvor jeg er gået Saksess personlighed for nær, er hans anvendelse af personer til en hel ramse af navne. Jeg har sagt, at den var bestemt ved den norrøne digtningens forkærlighed for dette æmne. Men tværtimod, Saksess grund til at optage dem skal alene være hans egen forkærlighed for rytternes og bogstavrimets velklang; prof. S. giver en oversigt over Saksess navneremser, for nærmere at godtgøre dette. Vi skal gennemgå denne liste. 1) Den ubetinget største række er tagen af Bråvallakvadet, og her er både sprogmand og historikere og selve prof. S. (s. 119) enige om, at det er digtet i Norge. 2) De tolv Arngrimssønner, hvor også prof. S. kan spore Islændingen som Saksess hjemmelsmand. 3) De af kong Fridlev fældede kæmper, der begynder som efterligning af Arngrimssønnerne (Bild og Brodde), ikke i deres Sakse-islandske form, men i den rigtige pergament-islandske tekst. 4) De tolv brødre, hvis navne alle ender på -bjørn, følger en navneskik, den såkaldte navne-"variation"¹⁾, som allerede i 10:de årh. eller tidligere var uddød i Danmark, og som udviklingen af det særlig danske sprog (den gennemførte udlydslov) hindrede i at vende tilbage til; på Island gælder derimod navnevariationen den dag idag. 5) Kong Ole den frøknes modstandere, deriblandt en Liotarus, der indeholder den sikreste forskel, der gives, på dansk og norrønt sprog. — Hvor meget så Sakse har glædet sig ved navnerækkernes rytmer og bogstavrim, så vidner sprogformerne, at de alle er norske.

Her er vi ved hovedpunktet.

Sakse er bunden i sine kilders indhold. Naturligvis ikke overalt lige stærkt. For samtidens vedkommende lå livet for ham i sin mangfoldighed; han kunde fuldt opfatte det efter sin egen persons natur. Ved de nærmest foregående slægtled havde han en del af samme frihed. Men til oldhistorien fandtes ikke virkelighedens råstof; alt hvilede på sagn, alt var forud bearbejdet af menneskeånden. Læser vi Saksess 8—9 første bøger gennem, står side om side hver helts levnedsløb med sit idépræg og sin gruppering af begivenheder omkring enkelte afgørende optrin. Det var denne sandhed, Svend Grundtvig førte frem i sine geniale forelæsninger over "den heroiske digtning"; det er den, jeg har udført nærmere

¹⁾ Gustav Storm i Arkiv XI, 199 f.

i min oldhistories 2den del. Selv prof. S. har ikke prøvet at angribe denne sætning. Men så må man også tage konsekvenserne: Er sagnene der, med et episk legeme og en sjæl af idéer, så kan de også bestemmes af videnskaben. Og så må man tillige huske Saksess forhold til traditionen, hvorledes han oversætter "digt med digt, for at gangen i fortællingen ikke skal synes opspind, men selve oldtidens frembringelser"; ti "dette værk lover ikke prunkende gögl af ord, men trofast kændskab til hedenold". At han har holdt ord, viser teksterne. Her findes kvad som Bjarkemål og Starkaddigtene med komposition og med tanker fra hedenold. Naturligvis er sproget og versmålet Saksess egen latinkultur; han citerer jo altid kun indhold, ikke ordlyd (Steenstrup s. 107 f.) Det samme ægthedspræg hviler også over prosafortællingerne. Store og små, sagn og sagaer, hver ligner først og fremmest sig selv, og kendes tydelig fra de andre.

Den opgave, som ofte er så vanskelig for historikeren, gennem kildeskiftet at opdage og værdsætte forfatterens hjemmelsmænd, er for den filologiske metode forholdsvis let, når man står for et værk, der helt grunder sig på folketradition. Menneskealdrenes slid har jo ladet alle ligegyldige enkeltheder falde bort; kun den poetiske helhed har sejhed til at leve.

Grundlaget for kritiken er da ikke forfatterens person, men stoffets episke sammenhæng. Hvad der ikke har med sammenhængen at gøre, hvad der ikke er indesluttet i de episke træk, tilhører derfor ikke folkeoverleveringen. Alle ræsonnementer over begivenheden er forfatterejeendom. De er det første, man udsondrer for at få traditionen frem. I mangfoldige tilfælde er dette nok; i andre røber den genealogiske eller kronologiske forbindelse af sagnene sig som forstyrrelse af den poetiske helhed. Kun sjældnen findes der en mere indgående sammenarbejdning af overleveringerne.

Til yderligere lettelse har vi både andre overleveringer af de samme heltesagn og en mangfoldighed af andet sagnstof, der oplyser eller klarer de enkelte træk eller den hele sammenhæng. — Efter stoffets karakter lader derfor hvert enkelt punkt sig stille overfor spørgsmålet: tradition eller forfatter?

Prof. S.s undersøgelse tager så langt overvejende sit udgangspunkt i forfatterpersonen. Hvad det fører til, har vi set. Netop på de steder, hvor han vil vise Saksess forfatterperson i dens frie herredømme over stoffet, fandt vi ham bunden i sagnene: myter om gudernes jordiske liv, folkesagn om højfolkets koglerier, og norske navneramser, men ingen danske.

Det er nu let at se den metodiske mangel, hvorved prof. S.s eksempelsamling beviser noget andet, end den skulde bevise. Der er jo intet i vejen for, at folkeoverleveringen og Saksess kan have samme opfattelse. Derfor kan man ikke tage en hvilken som helst tanke på Saksess værk og fremhæve den som hans i modsætning til andre menneskers. Det eneste rigtige er, kun at sætte det der

strider mod folkeoverleveringen som Saksess personlige tilskud. — Omvendt kan man da også sætte alt det, der ikke stemmer med Saksess person, som folkeoverlevering. Det vilde måske i sin udførelse vise sig noget dristigt; men det var af metodisk interesse, om ikke ved andet så ved at vise, hvor usikkert et grundlag forfatterpersonen er i en sagnhistorisk undersøgelse. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i sagnstoffet; og sagnstof har sine uskatte-terlige fordele. Men jeg afskærer ikke mig, end sige andre, fra de andre veje til forståelsen af kildespørmålet.

Selve spørgsmålet påtrænger sig til løsning. Både historie og sagnforskning må stræbe at kende den tradition, hvorpå Saksess værk er bygget; og den må omvendt holde sig fri for at gøre en skribent i 12:te årh. til identisk med folkeoverleveringen fra oldtiden¹⁾. Denne adskillelse mangler i høj grad i prof. S.s afhandling imod mig; og det medfører fejl i hans opfattelse af et arbejde, der fra først til sidst drejer sig om denne forskel.

Så er der tillige en forskel — dog langt mindre gennemgribende — på prof. S.s og min opfattelse af Saksess person i forhold til folkets hele karakter.

For prof. S. står Saksess mål af rationalisme som den store personligheds undtagelse fra dagligmålet. For mig har den rod i en ædruelig, ikke-religiøs åndsretning, der spores tilbage til hedenskabets mindesmærker, der sætter sit præg på Danmarks heltedigtning, og som ned i middelalderen brydes med helgentroen og endelig ligger under i denne kamp. Jeg skal ikke her gøre rede for hele denne åndsretnings liv²⁾, men blot fremhæve, at den har en repræsentant i Saksess aller nærmeste samtidige, Sven Ågesön. Straks i sin fortale sætter han det som historikerens opgave at undgå alt fabelagtigt (*ne fabulose videar historiam enarrare*), og han har i sin fremstilling udskudt det æventyrlige med ganske anden hensynsløshed end Sakse. Hans oldhistorie minder i sin afdæmpethed mere om den stil, hvori Snorre søger at tegne Ynglingættens levnedsløb, og er mærkelig fri for de fantastiske træk, hvorved den i heltesagn bevarede fortid ellers udmærker sig. Saksess oldhistorie formelig mylrer af guder og jætter og de sælsomste

¹⁾ K. Erslev, Grundsatninger for historisk kildekritik, § 24: "Her bliver det da kritikens opgave foruden at studere beretterens karakter tillige tilnærmelsesvis at rekonstruere de bagved ham liggende beretninger og derved danne sig en mening om deres værd." Hartland, Science of Fairy Tales (London 1891) s. 4: "The Science of Fairy Tales is concerned with tradition and not with literature. It finds its subjects in the stories which have descended from mouth to mouth from an unknown past; and if reference be occasionally made to works of conscious literary art, the value of such works is not in the art the display, but the evidence the yield of the existence of given tales in certain forms at periods and places approximately capable of determination: evidence in a word, which appropriates and fixes a pre-existing tradition".

²⁾ Jf. min afhandling "Runestenenes vidnesbyrd om dansk åndsliv" i Dania 1897.

begivenheder; Hadding hviler i jættemøens favn og rider på Odins ganger; og højst med et forundringsudbrud følger Sakse det hele. Selv hvor han meddeler flere opfattelser af en begivenhed, er begge hentede fra folkeoverlevering: Harald hildetand blev af den forklædte Odin opægget til kamp mod Ring, men "nogle mælder", at det var for at få større krigerfølge i døden; — begge disse synspunkter for Brávallaslaget kendes også i islandsk (Kilderne II 91). — Vil man se rationalisme, skal man gå til Snorres Ynglingesaga; der er den udviklet med en mærkværdig behændighed. Der er lagt en mængde træk til rette, for at det urimelige dog kan være gået naturligt til; og hvis han ikke — som i de mytologiske kapitler — laver en helt anden mening ud af mytestoffet, så sætter han det i en belysning, hvor sagnets overmennesker bliver hverdagsagtige. Starkad den gamle bliver til en almindelig kriger, hvis deltagelse i toget nævnes, men hvis stovværker forbigås (Yngl. k. 15; jf. Sakse 279); kong Svegder, der "vældig i hu" trænger ind i den jættebygte fjældsæl, bliver til en drukken konge og hans hirdmænd, der kommer ynkelig af dage, da de går til sovestuen. — Saksess rationalisme er forsigtigere; den vil ikke omstøbe oldtiden i den fornuftige sammenhængs form.

Det er i det hele værd at udpege den kløft, som adskiller Saksess og Snorres forhold til det overleverede sagnstof. Snorre er — ud fra sin forstand — herre derover; han sammenstiller og til-danner, efter eget skøn om hvorledes det kan være gået til. Men den, som kender de uforfalskede oldtidsskikkelser, føler, hvorledes de presses til dværg ved at indgå i Snorres pragmatiske historie-skrivning. Derfor er Sakse så meget kærere for den, der lever sig ind i oldtiden, og så meget værdifuldere for forskningen, fordi hans skikkelser får lov til at være sig selv. Her er ligesom højere til loftet og mere rum til siden; hans persongalleri er så stort, fordi han lader overleveringen komme frem i sin mangfoldighed. Der er i disse hundreder af optrin et sammenspil mellem sagnets ånd og Saksess fremstilling, som er vidunderlig. I hans kulturforståelse kan der være bristende viden, og hans opfattelse af enkelthederes plads i fortællingen kan være usikker¹⁾. Men den digteriske forståelse af hvad der er væsentligt i hvert sagn, åbner ham det dybe indblik i den hele oldtidsverden. Der er noget digterisk i den måde hvorpå hvert enkelt sagn begejstrer ham; men den har ikke ytret sig som hos Snorre i en komposition af slægtskæbner og årsagskæder; det er den digterske modtagelighed. Derfra denne ævne til at begejstres altid på ny af sagnverdenen, og derfra denne

¹⁾ Kong Hake og hans kæmper sidder langs det dækkede "bord" i stedet for langs skibets side. Sejrherreren i tvekamp må på ridderlig vis løse den overvundne af holm. Odinskikkelsens ejendommelighed er aldrig bleven ham klar. — I større fortællinger som Hoders eller Erik målspages saga er enkelte træk forskudte fra deres rette episke plads.

trang til at leve med en skikkelse som Starkad, ja lade sin person smelte sammen med hans i tiltalen til den blødagtige slægt.

Der findes i prof. S:s undersøgelse (s. 107 f.) en smuk rede-gørelse for visse af Saksess forfatterejeendommeligheder. Han påviser træffende, hvorledes mangelen på citater er ejendommelig for hans skrivemåde. Fremmede historikere påberåbes kun rent i forbigående og ikke som hjemmel for danske begivenheder, Saksess hjemlige forgængere aldrig. Han låner aldrig nogen sætning fra noget skrift; og denne selvstændighed giver hans stil sit præg, "han er som ingen anden". "Som en eneste undtagelse," forklarer prof. S. "vilde man kunne nævne de kvad, han meddeler i gengivelse". "Men," trøster prof. S. "dem oversætter han frit og omformer på sin vis".

I listen over Saksess citater må dog tillføjes en forfatter, der både påberåbes med en vægt som ingen anden og citeres udførlig: "Beretningen om den svenske krig har Starkad, der selv var en hovedmand i slaget, først forfattet i dansk foredrag, bevaret i minde mere end ved skrift; dets fremstilling, der efter folkets skik er digtet på modersmålet, vil jeg gengive på latin." Derpå følger en så nøjagtig gengivelse af kilden, at man i vor tid har kunnet danne 26 nordiske strofer deraf og ad sproglig vej bestemme ikke blot det land, men også den dialekt, hvori det er digtet. Og Saksess selvstændighed overfor de andre kvad gælder, som prof. S. selv antyder, væsenlig det stilistiske; som kilder er de bindende for Sakse. "Jeg fulgte indholdet med sandru oversættelse og gengav vers med vers; støttet på dem viser det, som her skrives, sig ikke som nyt opspind, men som hedenolds frembringelser, ti dette værk lover ikke en tom ordbram men en trofast kendskab til oldtiden". Og endnu mere end hans udtalelser vejer virkelighedens vidnesbyrd. Selve kvadene ligger for os i Saksess oversættelse, som de fra først af er; fjærner vi hans farverige stilistiske udsmykning, træder Bjarkemål og Ingjaldkvadet frem i deres hele oldtids-rundne form lige fra den første strofe og til den sidste. Han, der ellers ikke søger nogen hjemmel for sin fremstilling, der omgås Paulus diaconus og Beda som ligemænd, af værdi for deres eget folks historie, men uden betydning for hans, — han bøjer sig for en autoritet, han stræber at være sanddru og trofast i gengivelsen af de gamle kvad.

"Han er som ingen anden". Ja i uhyre meget er han som ingen anden, og dog træder han uafladelig i sine forgængeres spor, ikke i Sven Ågesöns eller Lundekrønikens, ti dem ser han bort over, men i Starkads og de gamle danskes, som han hylder med en söns hyldest til faderen. Bevidst eller ubevidst går han ind i fortidens tankegang, som den er nedlagt i sagnene. Når Starkad taler de hårde ord for den slappede slægt, lægger Sakse sin egen varme og glød deri; og den meddeler sig til det hele værk. Hvad Sakse dybest vil med sit skrift, er ikke det, som står at læse

i hans fortale, men det er at forny den gerning, som tidligst har fundet sit udtryk i Starkad-kvadene: for den unge Daneslægt at fremkalde billedet af fædrenes høje livsmål.

Så griber han pennen i sin hånd
for at indgyde nutid oldtids ånd.

Denne bane var da ikke ny, dengang Sakse valgte sig den som sin. Den blev afstukken, da den danske olddigtning skabte sin mærkeligste helteskikkelse.

Saksess forhold til overleveringen fra fædrenes dage er betegnet med det ord trofasthed. Han er den lille, er den tjenende ånd for hvad stort et helt folk har frembragt. Og han kan gøre denne gerning, fordi han har så dybe rødder i sit folks liv: han tilhører det ved sin byrd og er opvokset med dets tankeverden, han suger sin livskraft både af fædrenes overlevering, og af den stordåd, der rejser sig omkring ham. Hans person har levet og udfoldet sig sammen med så meget af det vægtigste i 12te årh.s danske kultur. — Dermed er det ikke min mening, at han også skulde skrive årstalrækker, fordi en Lundekannik omarbejdede Kölnerårhbøgerne. I den formelle dannelse tilhører han en ny antikerende retning og er ubetinget nået videre end nogen af sine landsmænd; men ved siden af denne latinske Saxo med tilnavnet Grammaticus, der repræsenterer den store personligheds undtagelse fra middelalderens litteratur, er der den danske Sakse Sællandsfar, med en fader og en farfader i Valdemars hær, og selv stående på traditionens top. Hvor mon den største ejendommelighed ligger? i den stil, han skabte, eller i det brud med tilvant kultur, der skød lærdommen til side og gjorde sig til ét med hjemmets overlevering?

Vi kan dog skyde spørgsmålet hen til kommende slægter at svare på. Dets løsning er ikke så vigtig i denne sammenhæng.

Overleveringerne.

Den historiske virkelighed i oldtiden og Saksess person det er prof. S:s to holdepunkter gennem næsten hele afhandlingen. Den mundtlige overlevering, som ligger imellem dem, bliver uafsluttelig borte for hans bevisførelse; Sakse og oldtiden tager hinanden hånd i hånd.

Han samler således en mængde samfundsforhold i Danmark, der var beslægtede med fostbroderskabet, og slutter deraf: "Når derfor Saxo i sin oldtidshistorie idelig vender tilbage til at tale om fostbroderskab, da er grunden åbenbart den, at han taler om en i Danmarks fortid foreliggende virkelighed". Og han fortsætter: "Når vi fremdeles hos Saxo så ofte træffe vikingernes krigspuds, er det, fordi han kender vikingetidens virkelige forhold og ikke fordi han låner af fornaldarsagaer".

Jeg er herom så uenig med prof. S., som to mennesker kan være det med hinanden. Sakse kender hverken vikingetidens vir-

kelige krigspuds eller noget som helst andet af dens virkelige forhold; ti den var endt 200 år, før han skrev sit værk, og hvad der var levnet ham af den, var nogle runesten, som han ikke engang synes at have benyttet. Alt hvad han mælder om krigspuds, grunder sig på sagn, og hver eneste gang han nævner fodbroderskab, har han sagnets hjemmel, men ingen foreliggende "virkelighed". Når, første gang, Sakse fortæller, at den enøjede gubbe kommer til Hadding og bringer ham i fodbroderskab med vikingen Liser, så er det fordi sagnoverleveringen om kong Hadding fortalte, at den enøjede gubbe kom og bragte ham i fodbroderskab med Liser. Når Sakse lader den unge kong Fridlev skænke den sårede røver Bjørn livet og slutte fodbroderskab med ham, er det, fordi den Fridlevsaga, han kender, lader kongen skænke Bjørn livet og slutte fodbroderskab. Og således på hvert eneste punkt.

Prof. S. forsikrer også, at det er på grund af Saksess virkelighedssans og kendskab til oldtidslivet, at han giver oplysning om alle stænder og livsforhold; "den hamrende og pustende guldsmed, den simple almuesmand, eremitten i sit enebo, stodderkongen, den usle saltkoger ved stranden — om dem alle høre vi på sit sted".

Her er uenigheden mellem prof. S. og mig: hvem har givet dem disse steder? Er det i kraft af Saksess "levende fantasi" og "dybe forståelse af oldtidens liv", at guldsmeden løfter sine frække hænder mod den danske kongedatter, at Ole den frøkne forklæder sig som stodderkonge, og at kong Hjarne lever som saltkoger? Eller har traditionen givet hvert eneste af disse træk sin plads? Er fugleskræmsel-figuren kommen med i Jarmunriks historie på grund af Saksess landbrugsinteresser, eller fordi den frelste kongesønnens liv? — Mon der dog ikke kan blive enighed om, at det er traditionen, der gav disse enkeltheder plads i den danske kongehistorie, og at Saksess ros i så henseende er den negative, at han ikke udelod dem?

Folkeoverleveringen må da svare for alle disse episke enkeltheder; eller rettere: hver folkeoverlevering må svare for sine.

Dette er selvindlysende. Og betydningen af dette forhold er også klar for alle dem, der har givet sig af med folkedigtning, eller er vante til kildekritik af historiske skrifter. — For de læsere, der ikke er det, kan jeg oplyse sagen ved et eksempel.

Går vi Saksess historie igennem viser det sig, at fodbroderskaberne er særlig fremtrædende i Norge: Frode fredegod er næppe landet i Norge, før han hører en kæmpe kvæde inde i højen hos sin døde fodbroder; Frodes søn Fridlev har til første bedrift at drage til Norge og i kamp vinde sig en fodbroder, og på hans næste Norgestog optages atter en norsk fodbroder. Derimod sluttet det egentlige fodbroderskab ¹⁾ aldrig i Danmark eller mellem to danske indbyrdes.

¹⁾ Jeg undtager herved det fodbroderskab, der blot tjener til bekræftelse af en familiepagt (Kilderne I 62). En art fodbroderskab omtales til-

Her nytter det ikke at søge grunden i det virkelige liv; ikke en gang prof. S. vilde finde det rimeligt, at de gamle danske havde haft mindre at gøre med fostbroderskab end Nordmænderne (Steenstrup s. 122). Og lige så ugørligt er det at lade Sakse personlig fraskrive de danske fostbroderskabet. Grunden er derimod ganske simpelt at nogle overleveringer har større interesse for fostbroderskabet end andre har. Og disse overleveringer er — af en eller anden grund — de samme som har særlig interesse for Norge.

Mit literære materiale.

Den første indvending, der rettes imod mig, er at jeg til sammenligning med Sakse bruger de islandske fornaldarsagaer, der er skrevne i 13:de årh:s sidste halvdel, i 14:e årh. og endnu senere.

Nu vel. Så lader vi dem fare, og vi inskrænker os til et par kilder, der tilhører Saksess egen tid, den islandske Skjoldungasaga og to danske kilder, Lundekroniken og Sven Ågesön. Alene ud af disse kilder vil vi kunne bevise alle hovedtræk af den nationalitetsforskell, som jeg har påvist udførligere med et større materiale (§ 3—19 i "Kilderne til Saksess oldhistorie" 1. bd.).

[§ 3. *Personer og personnavne.*] Tager vi hovedfortællingen i den islandske Skjoldungasaga, stykket om Rolf krake, vil man mærke, hvilken mængde af personer, slægtskabsforhold og skæbner der er slyngede i hinanden. Her er en hel stamtavle af Skjoldunger, der optræder som konger eller med krav på riget, jævnsides med Rolf og Helge: Ingjald, der fælder Halvdan og selv fældes i faderhævn; Ingjalds tre søner, der hver på sin måde er vævet ind i Rolf's historie; her er også forskellige bersærker og forskellige døtre af Rolf, som de bliver gifte med; her er en norsk konge, som tjæner til at slås ihjel af bersærkerne; her er tolv svenske kæmper, som tjæner til at en af Rolf's bersærker slår de seks ihjel; og her er — for at nævne nogle flere af bipersonerne. — Hroars dronning, den engelske konges datter, og Geirthjof, den saksiske dronnings mand, hvis hele virksomhed indkrænker sig til at være "bortrejst", dengang han kunde have grebet ind i handlingen. Sagaforfatteren sparer ikke på personer og navne; og så er desuden dette stykke historie kædet i andre stykker, både forudgående og efterfølgende, så de tidlige slægtled føles i deres efterkommere og virkninger.

Tag som modsætning Lundekronikens fremstilling af Rolf's historie. Kun en lille kreds af hans nærmeste — sagnets faste hovedpersoner i alle fremstillinger — er på scenen¹⁾.

Eller tag Sven Ågesöns udførligste fortælling, Uffekampen, med få personer og endnu færre navne. Tag Svens eller endnu tydeligere Lundekronikens sagnrække, hvor den ene handling altid er fjærnet fra skuepladsen for en ny begynder.

Og kast endnu et blik på den islandske Skjoldungerække, med disse mængder af personer, der står i genealogiske situationer men intet udretter; se på kong Leif og hans syv sønner, alle med navne på -leif, af hvilke den der udretter mest blot bliver slået ihjel af en lykkeligere medbejder: personramsen og statistvæsnen i sin ægte skikkelse.

[§ 4.] Og nu *krigene*. Danmarks nationalkampe mod den indvældende folkemagt på sydgrænsen er for Sven Ågesön de store begivenheder i Dan-

lige som bestående mellem Orvendel og Englandskongen, og mellem kong Hadding og kong Hunding.

¹⁾ Kun en "gamle Rolf" er tilføjet, som stum person, vistnok fordi dansk opfattelse fandt det nødvendigt at lade Rolf arve sit navn efter nogen.

marks historie: Uffes og Tyres forsvar, den ene ved sværd og den anden ved kløgt. Lunde-kroniken lader selve det danske rige stiftes ved sammen-slutning til grænsens forsvar og nærer et umiddelbart folkehåd mod Tyskerne (Hjarvard er tysker). — Skjoldungasaga kender ingen grænsekampe; og på trods af oldkvadene gör den Frodes banemand fra en tysk konge til en svensk jarl.

[§ 5. *Skuepladsen.*] Den islandske kilde sætter oftere de danske be-givenheder i forbindelse med Norge, ikke sjældn på en for Normænd særlig smigrende måde. I sagnens hovedstykke, Rolf Krakes historie, er den ene af Rolfs ypperste kæmper, Bódvar Bjarke, en Nordmand; i det andet afsnit, der grupper sig omkring Starkad, er ikke blot denne kæmpe en Nordmand, men sagnets ideale kongeskikkelse, Ale den frækne, göres til Nordmand på mødrene side. Også Ragnar lodbrok er af norsk slægt gennem sin moder. Norske kæmper afgør Brávallaslagets udfald. I Danmark optræder norske konger; og danske konger eller kæmper overvinder et par gange norske konger fra Uplandene. — De hjemlige danske kilder har den største modsæt-ning dertil, som kan tænkes: Nordmændene optræder hverken meget eller lidt, men slet ikke ¹⁾.

Lige så ejendommelig er den islandske sagas lyst til at udstrække skuepladsen. Helges elskovsæventyr foregår i Sakslands kongsgård, Hroar er derimod den engelske konges svigersøn, Skulds husbond Hjörvard er konge på Øland; Rolfs kæmper øver bedrifter i den norsk-svenske fejde på Vænerisen, og enkelte af dem kæmper endnu videre omkring på egen hånd. I den tilsvarende danske kilde indtager Låland og Skåne pladsen i stedet for Saks-lands og Øland; og gennem hele den danske overlevering går en lyst til at holde sig indenfor landets egne grænser. Hermed hænger det sammen, at de danske kilder stadig kender det samme rige, Danmark mellem Ejder og Kattegat, allerede under de fjærneste sagnkonger lige så stort som på for-fatterens egen tid. Islændingene tumler med den rigeste politiske afveksling af småriger, der forenes, der udbreder sig over nabofolkene, der på ny split-tes i småstater og munder ud i store erobingsstater (se Skjold. s. 158—59). Hvor danske kilder antyder erobringsriger, er det så underlig kortfattet og glimtvis: Sven lader kong Olaf rejse indtil på hin side Donav, Lunde-kroni-ken lader Harald hildetand herske "indtil Middelhavet". Det er, som om sagnet skyndte sig tilbage til sit moderland. Man mærker også ensidighe-den i deres erobringstanker: der findes aldrig nogen forbindelse med de vest-ligere lande, medens Islændingerne er optagne af gamle danske riges i Eng-land ²⁾.

[§ 6.] Ikke blot de danske stedsnavne er talrige i de danske kilder og fra flere egne af Danmark; men de er virkelige stedsfæstelser, for-tællinger om, hvorledes de nu synlige eller kendte forhold er blevne til og står som levende minder om deres oplav.

Danmark har navn og oprindelse fra Dans forsvar mod Tyskerne og det følgende kongevalg.

Daneryg (af jysk "ryge", stor sten) har navn (og oprindelse som hyl-dingssten for danske konger?) fra at Jyderne her hylkede kong Dan.

Danevirkes oprindelse forklares gennem sagnet om konung Tyres list overfor kejseren. (Sven).

¹⁾ "Lundeårbogen, der har danske sagn, berører aldeles ikke Norge" (Steenstrup s. 156). Udtalelsen er lidt ensidig; ti ved siden af Dan står hans to brødre Nore og Østen som antydning af de nordiske folks fælles udspring. Men den er væsenlig rigtig. Meget karakteristisk indvandrer Fridlev ikke "fra Norge", men "fra nordlige egne".

²⁾ Halvdan snjalles, Ivar vidfadmes, Harald hildetands og Ragnar lodbroks, desuden Halvdan Ylvings rige, og Hroars svigerforhold til den engelske konge (det er dog først Hrólfssaga, der lader ham herske i et engelsk rige).

Roskildes oprindelse forklares af at kong Ro flyttede en købstad *Høkekøping* til Isefjord. Her er en dobbelt stedfæstelse, idet også *Høkebjørg* "nu en øde bakke" skal være levning af den tidligere købstad.

Lejres kongehøje er opkastede over *Dan, Ro og Haldan*.

Skuldeløv i Hornsherred ved Roskilde har navn efter Rolfs søster Skulds gård.

Turø (Thorø) har navn efter kong Helges viv Thora; hendes samt hendes fader gamle Rolfs og kong Helges gravhøje findes der.

Hethøby er grundet af og opkaldt efter dronning Heth, der havde været kong Haralds mærkesfører i Bråvallaslaget. (Dette sagn findes allerede hos Ælnod, o. 1120; SRD, III 351 = D. helg. levned 57).

Kun et par begivenheder er stedbundne på lidt svagere måde (uden at stedets navn eller tilstand skabes af sagnets begivenhed): Jyderne, der kalder Dan til hjælp, værges sig ved et træbultværk "hvor nu Dannevirke er" (Lund.); og Uffe kæmper på en holm i Ejderen (Sven). Men af en tredje krønike, der endnu er fra 13de årh., Rydårbogen, får vi at vide, at for Sønderjyderne var også disse sagn fuldstændig stedfæstede: Jyderne byggede Kovirke, og Dan sejrede der over den fremmede konge; fra kongesønnernes tvekamp ved Ejderen stammer Kunengikamp. (Som bekendt indeholder Rydårbogen endnu adskillige stedfæstelser fra forskellige egne af Danmark: Lusehøjen med kong Snjos død, Roåen med Starkads sværd, der blinker i vandet).

Den islandske overlevering danner en fuldstændig modsætning til disse danske kilder. Den mangler helt disse ubetydelige steder, der kun interesserer ved det sagn, som knytter sig til dem (*Høgebjørg*, der "nu kun er en øde bakke"). Af de ægte stedfæstelser, de der fortæller stedets oprindelse, findes kun Danmarks samling ved Dan — i svag og farveløs gengivelse. Ellers indskrænker stedbundetheden sig til, at forskellige begivenheder eller kongernes ophold henlægges til oldtidens berømte kongesæder, hyppigst til *Lejre*, én gang til *Jællinge* og én gang til *Ringsted*¹⁾. Ellers må landsdeles navne erstatte kendskabet til de egentlige stedsnavne: Frode den fredsomme bliver stangt ihjæl af en hjort og "begravet i Sælland", Helge og Hroar skjules på "en ø ved Skåne". Så er der anderledes liv i den norske stedlæggelse: Hring er ved ofringen i Skiringssal og bliver indtagen i Alfsols skønhed.

[§ 7 ff. *Det overnaturlige*.] Af overnaturlige væsner findes i danske kilder kun et eneste, jætten *Læ* på *Læsø*, ikke knyttet til nogen af den egentlige kongeslægt; men en halvkømsk figur i skæntesagnet om kong Snjos herredømme²⁾. Karakteristisk er det ligeledes, at selve "Snekongen" (kong Snjo) har afstrøget sit jættevæsen og er bleven en rent menneskelig tyrann; kun af hans navn og af ligheden med den islandske "Snær konungr enn gamli" kan forskeren slutte sig til hans væsen i en ældre periode af digtningen.

I modsætning dertil knytter den islandske overlevering til hver eneste lidt mærkelig Skjoldungskonge enten overnaturlige væsners indgriben eller dog et forhold til de hedenske guddomsmagter. Den menneskelige heltedåd dukker op af et hav af mytologi: Om Skjold vides intet andet væsentligt, end at han er Odins søn, ved Frode kendes kun guldaldersfreden, guldkværnen og de to jættemøer, der tvungne over ævne maler ulykken frem over ham og

¹⁾ Det sidste kendes kun i islandsk overlevering som kongesæde (Bugge, *Helgedigtene* s. 126). — Jeg bortser fra stedsnavnene i Fas I 378 som grundede på Bråvallakvadet; og ligeledes bortser jeg fra Hring's høj, da sagamanden næppe selv véd, hvor den ligger.

²⁾ Min kritiker vil derimod bevise de danske Skjoldungsagns forkærlighed for jætter ud af Beovulfskvadet. Men det var et halvt tusend år før Saksen, at de danske sagn vandrede til England; og mange af de bedste forskere mener, at Beovulfs troldekampe slet ikke er danske.

hans æt: hele slægtens senere skæbne læres af de overnaturlige magters bestemmelse¹⁾. — Går vi til enkeltheder, ser vi hvor nær de islandske Skjoldungsagn er stemte sammen med Islændingenes øvrige heltedigtning. *Odin* optræder i *menneskeskikkelse* [§ 8] snart som heltens hjælper, snart som hans dødsbringer, — ganske som i Volsungslægten — på Rolfs Upsalafærd, ved Rolfs fald, ved Ivar Vidfadmes død og i Brávallaslaget. Også opfattet som *jordisk hersker* [§ 9] optræder han i hvert fald i Skjoldungas yngre redaktion; (fra Snorre og flere kilder er denne tanke jo ellers kendt som gængs på Island i Saksess tid). Forholdet til *hedensk gudsdyrkelse* [§ 16] berøres ofte: Fridleiv tror på sine våben og egen styrke, og tillader hverken billeddyrkelse eller trolddom i sit land; også hans kæmpe Starkad får lede til offerskikkene i Upsal; derimod er Fridleivs søn Frode om natten til stede ved gudeblotet, da hans fjender dræber ham; Hring ser Alfsol ved offerfesten. Hermed hænger interessen for *hedenske gravskikke* sammen: Dan lader sig jorde med hest og rustning, og grundlægger derved "højaldren"; Hring sejler på det brændende skib "til Odin". *Trolddom* er almindelig: Skuld vækker døde op; Hildetand göres usårlig; Eystein søger hjælp af en troldko. Endnu Ragnar Lodbrok bærer i alfebyrd og ormekamp de overnaturlige mærker.

Overfor denne interesse for gudetro og kultus stikker det sælsamt af, at Sven Ågesön ikke mælder andet om oldtidens religion, end at "det overtroiske hedenskab nøjedes med at lægge vind på manddom"²⁾. Denne sætning karakteriserer aldeles glimrende hele Svens sagnstof: oldtiden er alene de gamle kæmpers tidsalder; det er dens "hedenskab".

Ikke med samme fylde og klarhed, men dog med umiskendelige karaktermærker kan vi følge det *poetiske udvalg af menneskelivets optrin*. Fornaldarsagaernes forkærlighed for elskovsmotivet ind imellem andre oplevelser antydes ved heltens gentagne giftermål: Ragnars med Tora (efter ormekampen) og siden med Aslog, Hrings med Alvild og derefter bejlen til Alfsol, Fridleivs giftermål med hans retmæssige hustru og senere bortførelse af Oplandskongens datter. De af Sven Ågesön antydede sagn om "dattersønner" (o: Siklingslægten) danner modsætning dertil ved den altoptagende elskov [§ 11]. Den ulige opfattelse af kvindens selvstændighed [§ 12, *skjoldmøer*], møder i de to fremstillinger af Harald Hildetands liv; den danske nævner skjoldmøerne med ære som Haralds bannerførere i Brávallaslaget og hæver en af dem til Danmarks dronning; den islandske har en fortælling om det skadelige i at give kvinder land og krigsmænd; og siden lader den (efter Brávallakvadet) Haralds skjoldmøer blive til skamme i slaget.

Også et af *sagastilens* ejendommeligheder møder os her: *lyrikken*, der i stemningsspændte optrin bryder igennem prosaens jævne gang [§ 19]. Ragnar kvæder i Ellas ormegård; Lodbroksønnerne giver deres sorg luft i en række af *lausavisur* (Fas I 348); Rolf krake taler i poetiske udbrud i Adilses hal. De danske kilder indeholder ikke stærkere udtryk for stemning, end replikken kan rumme.

Der er noget gavnligt, noget opdragende og klarende, i at lade en metode vende tilbage til sin begyndelse og løse en ganske simpel opgave med et ganske lille stof. En sådan tilbagevenden er det at stille de danske og den islandske Skjoldungkrønike ved siden af hinanden, så at forskellen i opfattelse og sagnbehandling træder frem. De "tvedeler" sig efter nationale ejendommeligheder med umiddelbar klarhed. Og rummer de ikke fuldt så stort et

¹⁾ Således i Skjoldungas ældste redaktion, bevaret i Edda; det yngre udtog afdæmper og rationaliserer for at få slægten på en mere historisk grund (Skjold. s. 153).

²⁾ SRD I 45: quum soli strenuitati tunc superstitiosa gentilitas operam satagebat impendere.

antal af kendemærker, som der kan fremdrages af Saksess rigere stof, så viser de dog de vigtigste og mest overbevisende rækker — politiske, geografiske og mytiske — med skarpe omrids og et mærkelig fuldstændigt stof. Tvedelingen af Saksess kilder er grundet på, og den kunde have været gennemført med, alene de danske og islandske Skjoldungsagn i optegnelser fra Saksess tid.

Men jeg tog så meget større et materiale, fordi jeg ikke vilde fremdrage de individuelle forskelle, men påvise den nationale digtretning i dens udfoldelse. Først og fremmest tog jeg hele den islandske heltedigtning, fornaldarsagaerne, til sammenligning. Jeg betragtede denne digtning som den alment-norrøne digtart, den norsk-nationale; i mange århundreder helt ned til vor tid har den været den vigtigste poetiske næring for Nordmænd, Færinger og Islændinge; dens æmner er så mærkelig lidt bundne i tidsforhold: oldtid og middelalder har hver sin store del i deres tankeverden og ingen af dem ejer den helt. Men jeg havde tillige en anden ret, den kronologiske. Jeg påviste med citater af litteraturen, at de i særlig grad var det 12te årh.s digtning, hvordan æventyrsagaen med Sverre (dengang storætterne brødes) hævdede sig i højsædet på bekostning af de heroiske traditioner, og at de kritiske Islændinge om end nølende og tøvende bøjede sig for dens magt. Jeg gjorde opmærksom på, at ikke alle det 14de og 15de årh.s sagahelte var kendte på denne tid, men kun en vis gruppe, nemlig digtningens norske yndlinge fra vikingetiden; og jeg viste, at de redegørelser for fornaldarsagaers indhold, som vi havde i literaturværker fra 12te og 13de årh. (f. eks. Egilssaga, Málsháttakvæði, Sturlungasaga) netop fremviste de formationer, som jeg i Saksess oldhistorie betegnede som fornaldarsagaer. Og endelig påviste jeg, at det var den samme kreds af norske fornaldarhelte, der optrådte eller antydedes i selve Saksess sagaer: Odd fra Jæderen eller Orvarodd, An bueskytte, Asmund, og skibet Skrauti fra Sorle den stærkes, Guse Finnekonge fra Ketil hængs saga (I 67). I overensstemmelse dermed viste jeg (I 41), at i et af de allervigtigste "fornaldarsaga-æmner" — jættemølskoven — stod Saksess Haddingsaga på samme trin som Ketil hængs saga, men på et andet og ældre trin end hovedmassen af det 14de—15de årh.s yndlingslitteratur. Derimod betonedes jeg Haddingsagaens overensstemmelse med Dovresagnet, der havdes i literaturværker samtidige med Sakse. Det er da ikke rigtigt, hvad prof. S. skriver, at jeg bruger de "sildigfødte" fornaldarsagaer som grundlag for min bestemmelse; (nogle af dem er ganske vist "sildig skrevne"; men det er noget andet). Det er endvidere mindre rigtigt, når prof. S. bebrejder mig brugen af 13de årh.s fornaldarsagaer, fordi "riddertiden med alle dens ejendommeligheder var brudt ind over landene i Norden"; ti for Islands vedkommende sker dette indbrud omkr. år 1300, og sidste halvdel af 13de årh. rummer en meget væsentlig del af Islands klassiske sagaskrivning. Det er også und-

gået prof. S. at jeg lige fra først af har skelnet mellem to arter af norrøne fornaldarsagaer, de gamle oldtidsrundne, der bl. a. har få eller ingen overnaturlige væsner, og de talrige æventyrlige fornaldarsagaer i middelalderlig stil, der med særlig lyst tunler sig i jætteliv, trolddom osv. Og endelig til syvende og sidst mærker prof. S. ikke, skönt det er sagt både i § 1 og mangfoldige andre steder, at mit norrøne sammenligningsstof slet ikke er fornaldarsagaerne alene, men hele den islandske sagaliteratur, at jeg med forkærlighed har citeret den klassiske literatur for alt, hvad der hed almindelig poetisk stil og virkemidler. Det lyder noget overraskende, når prof. S. beder mig hellere at sammenligne med "sagnpersoner i sagaerne fra Saxos samtid eller allernærmeste eftertid"; ti jeg har jo uafslædig gået til Snorre, Styrme præst, Agrip, Landnáma og Islændingesagaerne, især deres forfædre-afsnit, Málsháttakvæði, Hátalykill osv. for at få at vide, hvilke sagnskikkelser og sagntræk der var kendte og særlig yndede o. år 1200.

Det havde været frugtbarere, om prof. S. var kommet ud over det at "have betænkeligheder ved mit ene sammenligningsled" og i stedet havde set lidt nærmere på mine islandske kilder.

"Men har jeg således betænkeligheder", siger prof. S. "ved det ene sammenligningsled, da blive disse end større ved det andet. Dr. Olrik gør nemlig Saxo til ét med dansk historisk tradition, dansk forfatterskab og dansk ånd og opfattelse i det 12te årh. og tidligere".

Den ene misforståelse heri — forvekslingen af Saksess sagnstof og hans egen forfatterperson som redaktør deraf — har jeg allerede før påvist. Men der er en anden, som i denne sammenhæng er lige så uheldig. Der hvor jeg (i § 2) opstiller den danske stil som modsat islandsk, tager jeg jo slet ikke mit udgangspunkt i Sakse, men jeg 1) definerer den danske stil ud fra oldsagn hos Sven Ágesøn og i Lundeårbøgerne, 2) jeg påviser den samme stil i samtidig historisk tradition, 3) og 4) jeg forfølger overensstemmelser hermed i særlig typiske træk i Saksess heltsagn og i folkesagn. Ved enkelte senere lejligheder (men ikke her i indledningsstykket) har jeg vist, at de regler, som vi møder i dette sagnstof, genfindes i folkeviserne; ti det har været mig om at gøre, at de enkelte træk — ligesom ved de norrøne sagaer — fremtrådte som led i en hel national kultur. Loven udledes af et stof udenfor Sakse; med lempe, lidt efter lidt, bringer jeg den da i anvendelse på Saksess sagnstof, hvorom jeg på forhånd véd, at det er måske dansk, måske islandsk.

Prof. S. omtaler mig som en mand, der har særlig megen islandsk læsning og derfor er kommen til dette ensidige resultat med Islændingeness store betydning for Sakse. Men der har været mange mænd med fuldt så stor islandsk læsning, der læste Sakse uden at ane andet end god dansk i hans sagn. Forskellen er nok snarere den, at jeg gik til at granske Sakse efter at have undersøgt alt hvad der var af dansk sagnhistorisk tradition vedrørende

oldtid og middelalder. Jeg satte den hjemlige sagndannelse beskeden vånd til Saksess store klippevæg af oldhistorie; og fjældet åbnede sig.

”Æmner og stil”.

Prof. S. gör mig den ære at rose min poetiske sans. Og siden gentager han disse ord, idet han let ironisk bemærker, at min umiddelbare følelse har set rigtig på trods af min teori; idet jeg i det specielle skrift roser Vermunds optræden på Ejderøen som den fineste blomst af dansk fortællekunst, medens jeg i det indledende overblik regner den stærke udvikling af sådanne virkemidler til norsk-islandsk sagastil. Jeg skal give ham ret i denne indvending. På dette område, hvor de almenmenneskelige poetiske midler gör sig gældende, har jeg ikke skarpt nok fastholdt den flygtige grænse eller gradforskøl, der skiller den danske sagnfortæller og den islandske sagamand, den mindre og den mere bevidste kunstner. Men derfor er ikke den hele inddeling efter det forskellige udtryk for virkemidlerne forfejlet. Sætter vi Uffesagnet overfor et optrin som det hvor Lodbrokssønnerne får deres faders død at vide, mærkes den forskøl, der skiller den danske sagnfortælling, selv i dens fineste udformning, fra sagamandens legen med sin færdighed i at karakterisere begivenhedens virkning på de forskellige naturer. End mere da overfor Njalssagas tingscene. Jeg ved, at jeg i denne forskøl på dansk og norrön literatur har udtalt en følelse, der ikke blot er min, men rører sig med samme umiddelbare styrke hos andre.

Såfremt prof. S. tillægger mig blot noget af den sans for sagnenes sjæl, som han taler om i sin indledning, vil han ikke underkende dette vidnesbyrds vægt. Min tvedeling gennem kulturtræk, sprogformer og meget mere er jo ikke gennemført på trods af min umiddelbare sans, men tilskyndet af den. Forud for alt det andet ligger den tid, da sagnene selv fortalte mig det; ikke de sagn, jeg kendte fra min barndom, heller ikke de hvor jeg på anden måde var herre over stoffet. Men de digtninger, jeg første gang stod ansigt til ansigt med, de talte så jeg måtte tro dem, de tvang mig til at blade tilbage i bogen, at rådspørge hver enkelt af de gamle kendinge, om han var i slægt med den eller den.

Siden prøvede jeg mit resultat på strængere filologisk vis. Jeg fremdrog nye kilder og vurderede dem, og påviste ud af dem de forskellige hovedretninger i Skjoldungoverleveringen; gennemgik sprogformerne; målte sagnenes myteverden, deres kulturhistoriske viden, og deres geografiske område. Og alt imens søgte jeg at sammenfatte mit første almenindtryk i bestemte kendemærker.

En støtte under denne udarbejdelse fandt jeg i Heinzels *Beschreibung der isländischen saga*¹⁾. Jeg fik skærpet blikket for,

¹⁾ Udkommet Wien 1880 som særtryk af Sitzungsberichte der phil. hist. classe d. akademie der wiss., 97 bd., 1. hæfte.

hvorledes enhver litteratur kun kan vælge en del ud af den store mangfoldighed, som livet byder, og for, at dette udvalg ofte fæstnes i ganske bestemte træk, der går igen i forskellige værker. Jeg lærte at fatte hele sagakunsten i dens forholdsvis store ævne til at optage det virkelige livs mangfoldighed, til at medtage det tilsyneladende ubetydelige og til at give det stykkevisse indtryk, så at først tilskueren samler billedet til en helhed. Jeg fik tillige blik for fornaldarsagaen i al dens begrænsning, for hvorledes dens udviklinger og katastrofer så ofte løstes på samme måde. Jeg gennemgik fornaldarsagaerne og søgte at skrive de enkelte motivers historie, hvorledes de fra det større udvalg, der endnu sluttede sig til det virkelige liv og den bredere tradition, snævrede sig ind til en stivnet eller en yderligere sammensat gentagelse af visse træk. Jo mere begrænset det digterske "udvalg" er, des lettere er det at vise slægtskabet mellem de forskellige sagaer.

I min bogs afsnit om "æmner og stil" søgte jeg at vise dette udvalg i hele sin karakteristiske snæverhed på en hel række områder, og at vise hvor de enkelte af Saksess fortællinger hørte hen i så henseende.

Når jeg taler om fostbroderskabet, er det ikke dets historiske tilværelse, jeg eftersporer, dets forhold til gilder, købmandsfællesskab og landbrugsfællesskab, men det gælder den interesse, den poetiske verden nærer for det: om sagaen interesser sig for dets oprindelse i de enkelte tilfælde og for udførelsen af dets pligter, eller om den forbigår dette eller nævner det så kort som mulig. Og indenfor fostbroderinteressen er det atter tre bestemte lejligheder til dets indgåelse, 1) med en overvunden modstander, som man skænker livet, 2) med en jævnbyrdig modstander, 3) med en viking efter tilskyndelse af den forklædte Odin; disse tre optrin er fælles for visse af Saksess fortællinger og de romantiske islandske sagaer. Endvidere gælder min undersøgelse ligheden i den poetiske fremstilling af fostbroderpligterne, i hvad der sker når man ikke vil overleve sin døde fostbroder, og hvad der sker når man har lovet at gå i graven med ham. Ofte påpegede jeg endnu mere individuelle ligheder, f. eks. at Saksess sagaer og de æventyrlige islandske følger samme regel for forbindelsen af fostbroderindstiftelse nr. 1 og nr. 2, med endnu mere vidtdrevne detaljeligheder. Jeg arbejder således stadig med de to midler: de slående ligheder i enkelte optrin, og digtningens almindelige forkærlighed for visse livsforhold.

Men prof. S. når sædvanlig i sin polemik hverken at gribe den individuelle lighed eller den poetiske forkærlighed for visse livsområder.

Når jeg har fremhævet de islandske sagaers interesse for i fortællingens løb at udmale fortidens kultur, så samler prof. S. halvanden side fuld af steder hos Sakse, hvor der hen-

tydes til oldtidens sæder og skikke. Hvis det drejede sig om Saksess forfatterperson, således som prof. S. gik ud fra dens betydning, vilde denne liste være meget nyttig. Men når det gælder om Saksess kilder, bliver sagen en anden; her er jo optaget hele Saksess oldhistorie, altså også de oplysninger, som Sakse fik af Islændingene; og som vidnesbyrd om dansk tradition er den altså værdiløs. Og den er overhovedet værdiløs i forhold til traditionen, fordi der ikke er gjort mindste forsøg på at adskille overlevering og forfattereværk.

Da sagen har en vis interesse, skal jeg søge at ordne dette kaotiske stof: 1) De rene forfatterbemærkninger: lovtaler over kvindernes dyd i oldtiden; ligeledes den lange beskrivelse af skjoldmærner (S. 336), der ikke indeholder oplysninger, men kun betragtninger. 2) Bemærkninger om, at det som foregår i sagnet, dengang var almindelig skik, eller at det afviger fra nutidens forhold: at det da var skik at aflægge ed på sværdet, at man dengang skrev bogstavtegn på træ, at Susåen da var sejlbær osv. Sådanne udtalelser findes i alle mulige folkesagn — lige til dyrefablerne, som foregår "dengang dyrene kunde tale". Naturligvis kan de også godt være forfatterudtalelser. Vi er da indskrænkede til et langt mindre antal, der virkelig meddeler fortidsoverlevering ud over hvad sagnets handling indeholder. De udgør tre grupper: 3) Med stedligt minde: de forladte agre; hertil hører vel også kongevalget på jordfast sten, da det sikkert har været knyttet til fortidens stendysser. 4) Sagn om udstedelse af love¹⁾ (Skjolds, Frodes, Regners; Helges, Gøtriks). 5) De lejlighedsvis indflettede kulturoplysninger: guder og jætter (S. 34), fostbroderskab (S. 40).

Af disse må de stedlige minder (nr. 3) tilhøre dansk overlevering (den ene som stedfæstelse af en større fortælling, den anden vistnok som selvstændigt stedsagn). Lovsagnene (nr. 4) er jo også selvstændige sagn, utvivlsomt af dansk oprindelse. — Tilbage beholder vi da, som de lejlighedsvis indflettede kulturbemærkninger, ikke en mængde steder hos Sakse, men to udtalelser i hans Haddingssaga; og i deres religiøst-overtroiske indhold minder de særlig om Islændingenes indskudte bemærkninger. Altså står vi ikke foran en dansk sagnrække, der overalt er ligestillet med Islændingene, men overfor en mængde sagn, der ikke har, og foran en enkelt større saga, der har den islandske ejendommelighed²⁾.

Når jeg søger at udfinde overleveringernes forskellige midler til at karakterisere den enkelte person, vandrer prof. S. over til sine to yndlingsæmner, vikingetidens virkelige liv og Saksess forfatterpersonlighed. — Han samler kildesteder om, at de danske børn havde fosterfædre og fik en god opdragelse. Jeg har aldrig tvivlet herom; men jeg har kun spurgt, om heltesagnene gik så vidt i virkelighedsinteresse, at de følte trang til at oplyse om så dagligdags ting. Og jeg fandt denne brede realisme i Grams,

¹⁾ Prof. S. nævner tillige "de ældre regler for tvekampe, til hvilke han jævnlig vender tilbage". Jeg tvivler ikke på, at der retshistorisk lader sig udlede meget af Saksess fortællinger om tvekampe; men sagnvidenskabelig synes de at indskrænke sig til at erklære selve det, som foregår i sagnet, for datidens skik.

²⁾ For at forebygge misforståelse gör jeg opmærksom på, at der også er nogle flere sagaer hos Sakse, der har den religiøs-kultushistoriske interesse, men da deres viden er indflettet i handlingen, er der ikke grund til at behandle dem i denne forbindelse.

Hoders og Olaf Fridlevsöns (= Ole den frøknes) sagaer, svagere i Haddings og Haldan bjærggrams, ligesom i så mange større islandske heltesagaer. Og jeg gjorde opmærksom på den ringe interesse, de fleste af Saksess sagn (og de danske sagnkrøniker) havde for barnelivet, inden den unge helt trådte frem i sin styrke.

Jeg fremhævede visse overleveringers lyst til at udmale folkeslags væbning og kampmåde. Herimod opstiller prof. S. en masse citater, der vidner om Saksess geografiske interesse; "Dr. Olrik nævner af alle disse skildringer kun tre". Men heller ikke prof. S. har i oldhistorien kunnet finde flere end de samme tre (Finnerne og Ierner i den store Frodesaga, og Venderne i Brávallakvadet). For den ene af disse kilders vedkommende er prof. S. enig med mig, Venderbeskrivelsen stammer fra Brávallakvadet, og Brávallakvadet er norsk. Det lå nu nær at formode, at også Frodesagaens folkeskildringer var norske; men herimod sætter prof. S. sig på det ivrigste, disse folkeskildringer er minder fra de danskes vikingetog. Denne iver forekommer mig noget overdreven, da prof. S. snart efter synes at være af den tanke, at Frodesagaens mange stedfæstelser til Syd-, Øst-, Vest- og Nordnorge skyldes fantasifulde sagamænds rejser i disse egne; som opbevarer af vikingetidens minder er den derfor af tvivlsomt værd, især kunde der let hænge lidt norsk sagastil i den. Men de to skildringer "kunne ikke bortforklares, og overfor dr. Olrik må det bemærkes, at Danerne havde på grund af deres vikingeliv på Irland, i Østersøen og den finske bugt stor interesse for Irer og Finner". Prof. S. synes at henlægge Frodesagaens Finner til Finland; men de bor i "Finmarken" og "er et folk i det yderste nord", o: på Norges kyst imod Ishavet.

Endnu bör dog tilføjes en fjærde folkeskildring, i Regner lodbroks saga (S. 453). Atter er det Finner, og de bor i Finmarchia. — Der foreligger altså fire folkebeskrivelser; én stammer uomstridt fra norsk kilde, og to andre gælder et folkeslag på norsk grund; og alle fire gælder de folkeslag, der netop beskrives i de islandske sagaer. Vi står ikke blot for den geografiske tilknytning til Norge, men foran et udvalg af det virkelige livs forhold stemmende med sagaverdenens.

Overfor disse simple lighedstræk står hele det af prof. S. samlede stof uden nogen beviskraft. Hverken Saksess 10 sider nordisk geografi i indledningen, eller de 14 sider vendisk geografi eller Frislandsbeskrivelsen vejer her, fordi talen hos mig er om de indflettede træk i "beretningen", i den historiske overlevering; det er jo dennes midler til personkarakteristik, den hele paragraf i mit skrift omhandler. Men den selvstændige geografiske viden ligger udenfor min undersøgelse; og selv min kritiker kunde fra sit standpunkt have sparet sig det meste af sin opramsning, da lands- og stedsbeskrivelser — hvorfor Sakse i stil med antike for-

fattere har en særlig forkærlighed — er noget andet end ndmalingen af folkeslags ejendommelige optræden¹⁾).

Naar min kritiker endelig mod slutningen af sin afhandling kommer ind på at sammenligne sagnforestillinger, møder man den samme vaghed, der ikke får øje for det enkelte, men afgørende træk. Han forsikrer at man også udenfor fornaldarsagaer kan døve sværd; men jeg har fremdraget et middel til at undgå sværdets døvning, som er fælles for tvekampe i to islandske sagaer og en af Saksess (Haldan bjærggrams æventyrlige oplevelser i Norge: I 58). Jeg har bestemt adskilt mellem bersærksgangens forekomst, som er fælles nordisk, og visse ytringer af den (at bide i skjoldrandene, at springe gennem ilden), der er dens stående tilbehør i islandske sagaer. Det er ikke troen på jætters tilværelse, der er mit væsentlige vidnesbyrd om islandsk kilde; men det er deres optræden i heltesagnene, bestemte heltens sejr over jætterne, og atter denne med ejendommelige træk, f. eks. fornaldarsagaernes stadige sammenblanding af jætte og bersærk; osv. osv.

Det eneste område, hvor min kritiker giver noget, der er en selvstændig bestemmelse efter sagnstoffets æmner, er minderne om oldtidens kultur og om bedrifter i vikingetiden; disse skal være vidnesbyrd om, at sagnene tilhører Danmark. Men nu er det jo så, at al den islandske litteratur også har en forkærlighed for oldtidens kulturforhold, og navnlig de ældre æventyrsagaer tumler sig med romantisk lyst i hin tids særlige livsformer: i vikingeliv, fostbroderskab, trolddom osv. Heller ikke ligheden med de virkelige begivenheder beviser dansk oprindelse, eller blot gammel sagntradition, ti æventyrsagaen henter jo sin mangfoldighed af optrin ved lån fra ældre sagn. Man kan vel endogså sige: jo yngre en æventyrsaga er, des stærkere er lånet; f. eks. er Haddingsagaen og Baldersagnet, som vi kender hos Sakse, plagierede i de yngste islandske fornaldarsagaer; de ældre nøjes mere med at låne småtræk fra Islændingesagaer og fra hinanden indbyrdes. Lån eller efterligning af historisk tradition ind i de mere fantastiske heltesagaer kan derfor aldrig blive et bevis imod den islandske overlevering, ja ikke engang mod den islandske opdigtning. — Hvad prof. S. i den sidste afhandling og tidligere har fremført om vikingetidens genspejling i en del oldsagn hos Sakse, lader jeg derfor ligge indtil en anden lejlighed, og holder det udenfor drøftelsen af Saksess hjemmelsmænd.

Kvadene.

Hjemstedet for kvadene vil prof. S. bestemme ikke ud fra kvadene selv, men af Saksess udtalelser: de er "digte på modersmålet" (*patrii sermonis carmina*) og altså hverken norske eller islandske. Min opfattelse, at Saksess "modersmål" var det samme

¹⁾ Selv her er beskrivelserne af et folks udrustning lidet fremtrædende: om Friserne to linjer S. 622.

som det, han kalder "den danske tunge" (*Danica vox*), afvises som "åbenbart vilkårlig".

Dette standpunkt står prof. S. på, når talen er om kvadene i almindelighed. Men overfor et bestemt digt, Bråvallakvadet, erklærer prof. S., at han ikke vil nægte, at det skyldes en norrön kilde (s. 119). Og der er, så vidt vides, overhovedet ingen der nægter det; men alle forskerne er enige herom. Storm har fremsat og ypperlig begrundet denne tanke, jeg har fortsat den i enkeltheder, S. Bugge er kommet til samme resultat om dets egn og tid, og F. Jónsson har tiltrådt de andres mening¹). Dermed er det jo givet, at Saksess "kvad på modersmålet" ikke udelukker de norröne kilder.

Og så er der endnu den omstændighed, at Sakse udtrykkelig udtaler sig om dette kvads oprindelse: "Svenskekampen har Starkad fremstillet i en dansk digtning, som er bevaret i mindet, men ikke i skrift" (*Historiam belli Svetici Starcatherus . . . Danico digessit eloquio, memoriae magis quam literis traditum*). Når prof. S. "ikke skal nægte" den norröne kilde for dette *Danicum eloquium*, så har han tabt sin sag overfor "kvadene på modersmålet".

Prof. S. har en forkærlighed for at bruge Saksess egne udtalelser og sin fortolkning af dem som bevis. Ligesom han af "modersmålet" kan bestemme Saksess kvad som ikke-norröne, kan han af den sætning, at Islændingene bevarer mindet om "fremmed" storværk, godtgøre at det var danske traditioner.

At Sakse antager sine islandske sagaer for pålidelige overleveringer af dansk historie, er sikkert nok. Og at han opfatter kvadene ikke blot som "danske", men som digtede af *antiquiores Dani*, oldtidens danske, er det ligeså; ja vi har hans ord for, at Bråvallakvadet er digtet af selve Starkad den gamle, som deltog i slaget. Men det strider mod en af filologiens simpleste grundsatninger at holde sig til Saksess eller andre middelalderlige forfatteres meninger om disse spørgsmål fremfor at gå til selve overleveringerne og lade dem bestemme deres alder og oprindelse. Hvis middelalderlige vidnesbyrd galdt, var intet så godt bevidnet, som at Starkad den gamle var forfatter til Bråvallakvadet; Sakse og Skjoldungasaga er enige herom, og det islandske Skaldatal nævner ham som den første digter, hvis værker er bevarede. Men desuagtet foretrækker filologien selv at undersøge kvadet; og det resultat, den har fået, er at kvadet ikke er af Starkad og ikke fra oldtiden og ikke digtet i Danmark, men derimod forfattet i Telemarken knap hundrede år før Saksess tid. Men når Sakse ikke har anelse om dette forhold, så er han et meget slet vidne om traditionernes oprindelse. Derfor bør vi gå til Sakse, for at få

¹) Bugge, Bidrag til den ældste skaldedigtningens historie (1894) s. 99; F. Jónsson, Den oldn. lit. historie, II 49. O. Nielsens bemærkning i Arkiv XI 212 tør vel tages som et indirekte vidnesbyrd om, at han ikke fastholdt sin tidligere opfattelse af Bråvallakvadet som dansk.

vide, hvorledes de lød i 12te årh.; ti det vidste han; og vi får granske traditionerne selv, for at udfinde, hvorledes de er opståede eller udviklede.

Men her er stadig det svage punkt i prof. S:s. undersøgelse, at han aldrig får fat på traditionens eller digtningens ejendommeligheder. Når han ønsker at overbevise sine læsere om, at Danmark også har haft en stor lyrik med lausavisur og stevkampe, ligesom Nordmændene, har han ikke kunnet opdrive andet bevis end de danske runestenens vers. Til uheld er disse alle episke. Og stroferne på den østgøtske Røksten, der skal give hjemmel for sagærens udpyntning med lyriske bestanddele (lausavisur) udenfor Norge, er kemisk rene for lyrik.

Prof. S:s bevis indskrænker sig da til den sætning: "Vi véd, at der har været en betydelig dansk digtning, og den kan godt have udfoldet sig i mange grene" (s. 159). Fjærnet fra abstraktionens højder vil dette sige: Vi véd, at Danmark har haft en episk digtning, dets besyngelse af Skjoldunger er trængt ud til Nordmænd og Islændinge, og rimeligvis er den tidligere også vandret til England; vi har runevers i betydeligt antal, alle er de objektive, episke, i deres fremstilling af de afdøde, af de efterlevendes gerning og af stenen selv; ned i middelalderen har vi en ypperlig digtning af fortællende viser, men en dertil knyttet lyrik som de norske stæv, de islandske vikivaker, ja blot så meget som den svenske folkepoesis, har vi ikke; man kan ikke engang drikke en til med selvstændig lyrik, men med "et ærende af en vise". Og går vi til Sakse og tager de vers, hvor vi er bedst sikrede imod at han kan have lyttet til Islændingenes tale (nemlig der hvor de ved sprogformer eller stedfæstelser er knyttede til Danmark), møder vi Hjarnes sørgekvad over Frode, der mærkelig nok ikke er lyrik, men epos i stil med runestenenes mindestrofer. Siden den fortællende digtning var så udviklet — slutter prof. S. — var der vel også en stor lyrik, med lausavisur, stevkampe osv. om ikke nøjagtig som Islændingenes så dog af den slags.

Men hvem der har øre, må kunne høre det. Der er en forskel på de nordiske folks ejendommelighed, i historiens gry lige så tydelig som i nyere folkedigtning. Dengang de rolige mindevers først ristedes i danske runestenene, brød den norrøne lyrik mægtig igennem med Egil Skallegrimssöns broderklager og "Sönnetab"; medens de episke formler efterlignedes i alle egne af Danmark, sang Halfred sit savn ind i Normændenes hjerter med drapaens omkvæd: "Al fred ødes ved Tryggvesöns fald". Skjaldedigtningens eneste store fortjæneste ligger i lyrikkens, personlighedens, gennembrud; og dette var, som al skjaldedigtningen, en norsk-islandsk udvikling. Det var en udvikling, som bares — i sin hovedretning — af hele folket; øjeblikfødt smådigte er lige så ejendommelige for det nyere norske og islandske folkelig, som de var det for sagatiden.

Det er prof. S:s tanke, at den ejendommelige sagastil, der behandler begivenhederne i prosa og kun lader stemninger bryde frem i lyrik, skal være opstået både i Danmark, hvor vi intet ved om lyrik, men hvor epos var yndlingsdigtart, og i Norge, hvor hele udviklingen gik i lyrisk retning. Og den skal i Danmark (o: i nogle af Saksess fortællinger, i Haddings og i Fridlevs saga) have nået en udfoldning, som næppe nogen islandsk saga kan måle sig med.

Det overgår min virkelighedssans at lade kunsten høste så meget, hvor livet har sæt så lidt. Men formodningen støtter sig jo kun på Saksess heltesagaer; og om dem ved vi, at han har benyttet Islændingene.

Da vi søgte om kvad, der med størst sikkerhed lod sig henføre til ikke-islandsk overlevering, stødte vi — i Hjarnekvadet over Frode — på epos, hvor man snarest kunde vente lyrik. Men vi finder overhovedet i hans oldhistorie ingen lyrik kvædet i Danmark, uden når Nordmænd kommer hertil (Haddings dronning, Erik målspage); al lyrikken hører til på tog, især på fjærne æventyrlige krigstog; og Norge er et særlig benådet land; når en dansk konge kommer dertil, hører han lyriske digte ikke blot af krigere eller af røvere, men også ud af gravhøjen, eller i svanernes sang i luften; og her bliver den danske konge selv lyrisk, han sidder i bådens stavn og synger sin elskov ud i nattens stilhed.

Der er endvidere det mærkelige ved disse lyriske smådigte, på norsk grund eller knyttede til Nordmænd, at de ikke blot er sagalyrik i den rene almindelighed, men at de går ind i en række specielle tilfælde, der hvert for sig genfindes i de islandske sagaer. Når Fridlev på sit Norgestog står overfor sin modstander, gribes han af samme trang til improviseret udtryk for sin stemning, som så mangfoldige Islændinge har ved kampens begyndelse; og når han står overfor jætten, improviserer han et vers, inden han tiltales, for derved at bryde troldens magt, — ganske som andre fornaldarsagahelte plejer at gøre¹⁾; også det groft drilende, sanselige ordskifte mellem personer af forskelligt kön er optaget i Saksess heltesagaer, ligesom i islandsk literatur, trods sit brud på den tone, der ellers særtegner heltedigtningen.

Vi kan dvæle lidt ved et enkelt sådant motiv, drillesamtalen eller stevkampen i Grams saga, siden prof. S. har bragt den særlig på bane (s. 150). Stevkampen, den drillende eller pralende samtale på vers, er endnu en yndlingsidræt for norske bønder i de bygder, hvor ævnen til at improvisere har holdt sig; og ligeledes vidner den gamle sagaliteratur om dens tilstedeværelse. Dens indtog i heltedigtning kan vi følge fra en spæd begyndelse og til dens fulde udfoldelse. Den møder første gang i Helgekva-

¹⁾ Til Kild. II 66 burde endnu føjes Hjalmtérs møde med jættekvinden, Fas III 474: hann hugsar at sér skuli eigi orðfall verða ok kvæð.

dene (o: de yngre af Eddakvadene) fyldigst og grovest i det yngste; og efter at prosaen er trængt ind i hertesagnene, møder vi den udviklet til umådelig bredde i de mere fornaldarsagaagtige behandlinger af vikingelivet, i Halvs og Orvarodds sagaer. Her passer Grams saga ind imellem de to standpunkter; dens kortfattede ordkamp minder endnu om Helgedigtene; men at disse strofer er løsrevne fra den episke sammenhæng og indfattede i prosa, er det yngre trin. Her træder S. Bugges sidste undersøgelse til (Helgedigtene s. 147—49): sagaen om Gram er netop det yngre trin i forhold til Helgekvadene, den er dannet med benyttelse af disses strofer og navne. — Er der noget motiv, der har sin nøjagtige plads indenfor norrön overlevering, er det denne skændesamtale.

Stedfæstelser og skueplads.

Langt alvorligere giver min kritiker sig i lag med spørgsmålene om sagnetens skueplads, idet han dels vil svække beviskraften af mine undersøgelser, dels direkte bruge landområdet til bevis imod mine formodninger af norrön kilde.

Prof. S. udvikler en stedfæstelsernes teori og inddeling: 1) de på navnelighed grundede, der sædvanlig er unge, 2) stedfæstelser uden hensyn til navnelighed f. eks. Rolf krakes forhold til Lejre eller Arngrimssønnernes til Samsø. — Men det synes ikke at være tilstrækkelig klart for min kritiker, at han taler om noget helt andet, end hvad min definition af stedfæstelser indeholder. Til de "sagn der forklarer oprindelsen til et navn eller til et naturforhold på det enkelte sted", hører hverken Rolfs fald på Lejre eller — i Saksess fremstilling — Arngrimssønnerne på Samsø.

Men selv om vi går ud fra prof. S:s vurdering og inddeling af stedfæstelserne, så slipper vi ikke af med de norröne kilder. I den store Frodesaga findes ikke blot navneligheder, men også stedfæstelser uden navnelighed: højene på Eime og stendyngerne i Helgeland; i hans søn Fridlevs saga er der ikke blot et Frøkasund, men også sporet af lindormens dødskamp. Vi har altså — ifølge prof. S. — "betydelig større sandsynlighed for at sagnet virkelig har levet eller mulig er hjemmefødt på denne plet." —

Med disse rent praktiske resultater forlader vi stedfæstelserne; den rent teoretiske drøftelse vil vistnok være ret uoverkommelig fra vore forskellige opfattelser og metoder¹⁾. Og vi går til det videre område, skuepladsen.

¹⁾ Her skal blot bemærkes, at jeg fuldstændig kan tiltræde prof. S:s tekstrettelse til visen om "Den indemurede jomfru" (der for resten intet har med stedfæstelser at gøre), og endvidere at han ikke for stedfæstelse-teoriens skyld havde behøvet så vidtløftige undersøgelser af den jyske by, der er opkaldt efter kong Hoder, da resultatet — at opkaldelsen lige så gjerne kan skyldes en Sællænder som en Jyde — ordret stemmer med mit resultat (II 294).

Her vil min kritiker give ikke blot en indvending mod min granskning, men et bevis for at overleveringerne er danske. Disse fortællinger om danske kongers bedrifter blandt Svenskere, Russer, Finner, Englændere, Irer o. s. v. skal stemme så nøje med omfanget af de danske tog i vikingetiden, at de må være en dansk sagn-afspejling af hin tids virkelige liv.

Det påfaldende ved dette bevis eller denne sætning er dens ulighed med, hvad prof. S. udviklede under stedfæstelserne. Da havde han den teori rede, at det var danske sagamænd, som for at forøge deres sagnheltes ære tillagde dem bedrifter i Norge. Derfor havde det været godt at oplyse læseren om, hvorfor denne trang til at skaffe oldkæmperne bedrifter i fremmede lande ikke var grund nok til deres sejre i England, Kurland, Finland o. s. v.

Selve de lande, der skal være minder om de danske vikingetog, er undertiden noget påfaldende fjærne. Finnerne i den store Frodesaga bor i "Finmarken" som et "folk i den yderste nord" (S. 248); også Regnersagaens Finnekonge hersker i "Finmarken" og bærer det samme nordiske navn som i islandske sgaer (S. 453); en anden "Finne- og Bjarmekonge" optræder i Hodersagaen sammen med den norske provins Helgelands konge og bærer et navn, der også findes i islandske fornaldarsagaer (S. 116); i alle disse tilfælde vil "Finner" altså sige de i det nordlige Norge boende folk, som vi nu kalder Lapper (forskellige fra Saksess *Finnia*, — Islændingenes og vort *Finnland* — der altid nævnes blandt Østersølandene). Ogsaa *Bjarmerne*, — yndlingsfolket i de islandske æventyrsagaer, som P. E. Müller siger, — har en lignende stor yndest i Saksess æventyrlige fortællinger, og der er endvidere noget højst påfaldende norsk ved dem: i Regnersagaen hjælper Bjarmernes og Finmarkens konger hinanden; i Hodersagaen har Bjarmer og Finner endog samme konge, og han er en slags nabo til Helgeland; i Frodesagaen drager Arngrim på én gang mod Finmarken og Bjarmeland; i Haddingsagaen sejler den danske konge fra Danmark langs Norges kyst for at stride mod Bjarmehæren (S. 52). I alle disse tilfælde går vejen til Bjarmeland således, som Nordmændene kendte den: langs Ishavets og Finmarkens kyst indtil det hvide hav; derimod har Saksess Bjarmer aldrig politiske forbindelser med Østersøens eller det indre Ruslands folkeslag, svarende til de virkelige Bjarmeres berøringer med vikingetidens Nordboer i det indre Rusland. Det er da ikke Danernes, men Nordmændenes vikingetraditioner, vi møder i disse tilfælde.

Det synes endvidere, som prof. S. finder en sikkerhed for dansk tradition, når en af Saksess æventyrlige fortællinger udelukkende eller dog fortrinsvis har sin skueplads i Østersølandene. Men landene på begge sider af Østersøen er netop med forkærlighed skuepladsen for det 13de årh.s islandske "romansagaer" (jeg låner dette udtryk fra prof. S. s. 152), både de der bygger stærkt på gamle heltesagnsæmner og de der er mere middelalderlig æven-

tyrlige (Hervararsaga, Asmund kæmpebanes saga, og Orvarodds saga). — Selv i heldigste tilfælde for prof. S.s bevisførelse kan der kun opnås en neutral skueplads, aldrig en der giver sikkerhed for dansk tradition.

Og så snart vi kommer i lag med sagnstoffet, er denne lille fordel atter tabt. Da optræder de æventyrlige tog til vikingeskuepladserne aldrig sammen med de træk, der er ikke-islandske, men stadig kun med æventyrsagaernes mange gange brugte teaterrekvisiter. Der står overfor hinanden to væsensforskellige grupper af sagn: de med den snævre skueplads og med kampe for det danske folks tilværelse, og den anden gruppe med berømte heltes sejre i fremmede lande, jo fjærnere des bedre. Til den første gruppe hører hele Svens, hele Lundekrønicens og halvdelen af Saksess sagn, — altså kilder der alle har benyttet dansk tradition; til den anden hører sagaliteraturen og halvdelen af Sakse, altså skrifter der har benyttet islandsk tradition. Min kritiker forsikrer rigtignok (s. 158) at der "næppe kan fremsættes en vrangere opfattelse" end det indhold jeg tillægger de danske sagnhistorier; men da det her drejer sig om så simpel en ting som at læse indenad i Sven Ågesön og Lundekrøniken, er hans udtryk vistnok satte noget stærkt på spidsen.

Fornaldarsagaer.

Overfor mine undersøgelser opstiller prof. S. til slutning sine egne bestemmelser af tre fortællinger, som jeg har tilskrevet Saksess norrøne hjemmelmænd: Grams saga, Samsøkampen og Haldan bjærggrams saga. Det er min kritikers forsøg på at få fat i sagnstoffets ejendommelighed.

Haldans saga har jeg betegnet som et gammelt sagn "stærkt udviklet i fornaldarsagastil". Prof. S. sætter sig til opgave at bevise, at det er en "ægte mytisk saga", og han meddeler en liste over Haldans talrige slag og enekampe i Østersøen, i Svearike mod rasende bersærker og mod en 15 alen høj kæmpe i Helsingland, mod en finsk viking, mod en holmgangskæmpe i Norge og en i Götland.

I sit berømte skrift om fornaldarsagaerne (Sagabibliothek, 2. bd.) bruger P. E. Müller ganske det samme kendemærke for at fastslå, at en saga ikke er "mytisk", men er yngre, "romantisk". Det mytiske er begivenhederne opfattede fra den side, der særlig griber menneskets følelse, digterisk formede til en helhed; "hvis en konges krigsbedrifter fandtes i nogen saga opregnede efter tidsfølgen, kunde den ej være gammel"; først den romantiske retning er det, der "vilkårlig" efter fantasiens indskydelse sværmer fra oprin til oprin i oldtidslivet; i det mytiske er der "nødvendighed". (Netop en sådan række krigstog efter hinanden er jo ejendommelig for middelalderlige værker, Ragnars Kråkumål, Starkads Vikars-

balk, sagaerne om Orvarodd osv., i modsætning til Eddakvadene). Rækken af bedrifter i Østersølandene og Norge må netop henføre en fortælling til "romantiske sagaer første afdeling", der snarest angår historiske personer, men ikke gengiver oldkvad, og hvor skuepladsen ikke udstrækkes ud over de for Nordboerne bekendte lande; "fra de senere digtninger adskille de sig ved en simplere gang i fortællingen og ved en i almindelighed tro afbildning af oldnordiske sæder"; "det overnaturlige i disse sagaer drejer sig gemenligen om kampe med troldkyndige jotuner" (Sagabibl. II 27). Og læser vi efter, hvad P. E. Müller siger om selve Haldan bjærggrams historie (Notæ uber. s. 195; jf. Crit. unders. s. 98), er netop denne række af bedrifter det afgørende vidnesbyrd om, at den ikke er nogen oldtidssaga, men sammensat "af Sakse eller en anden", i sin karakter nærmest stemmende med Fridlevs "romantiske" historie i 6te bog (Notæ uber. s. 180).

Derimod er det overflødigt at føre bevis for, at der også har været en ældre overlevering om Haldans svenske erobringer. Ti det er jo netop det samme, som jeg har sagt i min paragraf om Haldan bjærggram.

Der er mere grund til at give bevis, når man vil opfatte kong Gram i 1ste bog som en oldtidshelt; ti alle andre forfattere er af den mening, at han er opdigtet i middelalderen. Prof. S.s bevis er da det, at ordet *gramr* i digtersproget betyder en krigersk konge, og både Sakse og Islændingene vidner, at dette ord stammer fra kongens navn. Men denne etymologi er der ikke en eneste af vore dages sprogmænd, der vil tro på; de regner digterordet for det oprindelige, og — som P. E. Müller skriver — "et digterisk appellativ er blevet ophøjet på Lejres trone"¹⁾.

I sagaens indhold synes prof. S. ikke at have fundet noget, der taler mod dens karakter som fornaldarsaga (skuepladsen i Østersølandene er jo almindelig i de ældste af de romantiske sager; og mangelen på overnaturligt er jo ikke stor, når en jætte figurerer gennem den halve saga, og der oven i købet findes en konge, som ikke kan dræbes med stål, men efter spåmændenes råd fældes med guld; det må da være trylleri nok for så lille en saga). Men det er mærkeligt, at min kritiker — der skriver for at gen-drive mine lærdomme — ikke med et ord berører, hvad der hos mig var den væsenligste grund til at gøre den til norsk, nemlig at den er knyttet til Haddings saga på en sådan måde, at de må stamme fra samme fortæller.

Også ved Samsøkampen hævder prof. S. ivrig, at denne begivenhed er et sagn fra den nordiske oldtid. Men her er der jo

¹⁾ Critisk undersøgelse s. 20. — Uheldigst af alt er forsøget på at få et særlig dansk minde om kong Gram i udtrykket "den lede gram" (o: djævel). Ti "gram" er fra først af et tillægsord, der betyder "den onde"; oldnordisk har i sine dobbeltformer *gramir* og *gröm* (hankön og intetkön), "trolde", en levning af dets böjning som tillægsord.

ikke et menneske, som vil modsige ham; og det er til overflod sagt både i min § 1 og i min særlige § om Samsøkampen (kun i én henseende erklærede jeg sagnet for overført til fornaldarsagaernes stil). Mangelen af æventyrsagaernes jætter er da ikke så påfaldende ¹⁾).

Prof. S. fremhæver dernæst, at Saksess form af kampen bør anses for den oprindelige; den er "langt renere og simplere" end "den med allehånde slyngværk ompundne fortælling i de to islandske romansagaer". — Simpeltheden er tydelig nok. Her er intet om Hjalmarss kærlighed til en upsalsk kongedatter, om udæskning til holmgang, om heltens dødsklage, og kongedatterens hjerte der brister af sorg; det er slet og ret to hold vikinger, der støder sammen på Samsø. Også kampens skildring er simplere; Hjalmar bliver fældet, og Orvarodd nedlægger alle tolv Arngrimssønner med sin egekølle. Om denne fremstilling er så meget "renere" end ellers, er en anden sag; den intet udrettende Hjalmar tyder netop på, at vi ikke har sagnet i dets oprindelige form. Derimod er det klart, hvor i litteraturen den har sit nærmeste slægtskab. Orvaroddssaga, den mest udviklede fornaldarsaga, indleder begivenheden på samme måde: det er to vikingeskarer der tilfældig støder sammen på øen; Orvarodd og hans fodbroder Hjalmar har været oppe i land og hugget et stykke tømmer til skibet, da de møder Arngrimssønnerne; Odd fører den hugne træknub som kølle og bliver sejrherre. Disse to kilder, den islandske æventyrsaga og Sakse, står i modsætning til Hervararsaga og folkevisen, der lader Hjalmarss bejler til Upsals kongedatter fremkalde Angantyrss udæskning til holmgang. — Prof. S. foretrækker ikke blot fornaldarsagaens sagnform, men også fornaldarkampen som hovedperson fremfor kvadernes elskende og lidende helt, — den vidtvandrende Nordmand for den svenske kongedatters bejler. Standpunktet er fuldstændig i samklang med det at se den "ægte mytiske saga" i Haldan bjærggrams mange køllekampe; men for den, der kender middelalderlig litteratur, er det kun en nydannelse af samme art som når Helge Haddingsskade og hans valkyrjelskov træder i baggrunden, og den stærke Hromund Grippssøn gøres til hovedperson.

¹⁾ For resten er det slet ikke så sikkert, at Saksess Orvarodd ikke har haft med jætter at gøre. Det navn, han bærer, Orvarodd (pile-Odd), står jo ikke i forhold til noget i Samsøkampen, men forudsætter andre tidligere bedrifter, — og i Orvaroddssaga er det netop hans første bedrifter, jættekampene, som skaffer ham dette navn. Min kritiker har i det hele overset, at Saksess Samsøkamp ingen selvstændig fortælling er, men ved heltens navn og på andre måder røber sig som udsnit af en større saga om Orvarodd, idet den danske historieskriver kun havde brug for det optrin, der foregik på dansk grund, ikke for heltens andre oplevelser. Men en saga om Orvarodds vekslende krigsbedrifter er i sit stof en fornaldarsaga, selv om den har lånt dette ene optrin fra en mytisk sagnkreds (Tyrffing-kvadene).

Det var dette ene punkt, at fortællingen var bleven så simpel, så at man i stedet for Hjalmars hele livsindhold, hans elskov, kamp og bitre død, digterisk besungen, kunde nøjes med fortællingen om et af en vandrende kæmpes mange storværker, — det var det punkt, der for mig viste Saksess sagn som omdannet til fornaldarsaga. — Omvendt betegner prof. S. fremstillingen i Herverarsaga og dødskvadet som "romansaga", "omspunden med allehånde slyngværk".

Hvad det er, prof. S. forstår ved "ægte mytisk saga" og "romansaga" eller "fornaldarsaga", er næppe fuldt klart for hans læsere. Men det er åbenbart noget helt andet, end disse ord betyder i alle tidligere undersøgelser af nordiske heltesagn og i min indledningsparagraf. Da jeg ikke ved, hvilke træk der er ejendommelige for "mytiske sagaer" og "fornaldarsagaer" i prof. S.s betydning, står jeg ret forsvarsløs overfor hans angreb. Den eneste trøst er, at hans bevisførelse er lige så magtesløs overfor mig; ti en fortælling kan øjensynlig indeholde alle de træk, som P. E. Müller — og jeg i min § 1 — opstillede som karakteristiske for islandske fornaldarsagaer, og dog være "mytisk" i prof. S.s betydning af dette ord. — Jeg ved ikke, hvorfor prof. S. har forladt det system, som er fremgået af et omfattende arbejde med sagnstoffets ejendommeligheder og de forskellige kildekrifters og sagnskikkelsers alder. Muligvis er han ikke selv bleven opmærksom på, at han tillægger ordene en anden værdi end den gængse. I så fald må man beklage, at uheldet er indtruffet på et afgørende punkt i diskussionen.

Den anden mulighed er, at prof. S. virkelig følger en anden definition end den gængse. Der hvor han udtaler sig tydeligst, er beviset for den "ægte mytiske saga" det samme som P. E. Müllers for "romantiske sagaer første afdeling". Og når vi ser ud over hele hans afhandling, særlig den vægt der lægges på en gennemgående rigtig opfattelse af oldtidskulturen og på en skueplads der svarer til Nordens i vikingetiden, — falder de "mytiske" sagn i prof. S.s system ganske sammen med P. E. Müllers to eller tre ældste sagngrupper, de "mytiske", og "romantiske sagaers første afdeling" (og tillige "anden afdeling"¹). Karakteristisk for dem alle er jo den gode tradition om oldtidskultur og oldtidsskueplads, og et formodet historisk grundlag for sagaens hovedperson. At prof. S. med sit "mytisk" virkelig mener alle disse grup-

¹) P. E. Müllers lidet talrige tredje gruppe ("romantiske sagaer anden afdeling") omfatter mytiske sagnnævner i middelalderlig romantisk omarbejdelse. Men af de hertil regnede sagaer flytter alle senere forskere Herverarsaga over blandt de mytiske (om end som et yngste trin iblandt dem), og Torstein Vikingsöns til de yngste romantiske lyvesagaer. De tre andre sagaer i denne afdeling har jeg i min indledning ikke opført som selvstændig gruppe, men som overgangsdannelser på forskelligt trin (Hedin, Asmund Kæmpebane og Rolf Gøtrikssön).

per, göres yderligere sandsynligt ved hans forskellige udtalelser om islandske heltesagaer: s. 110 at de islandske fornaldarsagaer er "sildigfødte i forhold til Saxo", og at "riddertiden med alle dens ejendommeligheder, som ikke var kendt på Saxos tid, var brudt ind over landene"; og s. 159 at Islændingenens tradition på Saxos tid var "mytisk" men senere "blev behandlet i fornaldarsagaer". Dette er jo i strid med fremstillingen hos de forfattere, der har givet sig mest af med fornaldarsagaerne, og med kendsgerninger, der forlængst er fremdragne; og det kan ikke forklares på anden måde end ved at min kritiker ved "mytiske" sagaer forstår et meget videre begreb end disse forfattere. — Denne inddeling har den store fordel, at min kritiker og jeg er langt nærmere ved at blive enige; ti også jeg har jo kun tillagt Sakse sagaer af de to grupper, som P. E. Müller kalder "mytiske" og "romantiske sagaer første afdeling".

Så har vi — om jeg forstår min kritiker ret — kun det spørgsmål tilbage, om en saga er digtet i oldtiden, fordi den frembyder de poetiske kendemærker for P. E. Müllers "romantiske sagaers første afdeling". Men det er jo et spørgsmål, som strækker sig langt ud over Saksens sagnstof; jeg bemærker blot, at det for P. E. Müller og hans efterfølgere, Svend Grundtvig og Keyser, har været kendetegnet på, at den ikke er fra oldtiden. Men det står jo min kritiker frit for at tage deres grunde op til ny drøftelse.

Slet så simpelt er forholdet mellem prof. S:s system og det gængse P. E. Müllerske dog ikke. Det slog til, så længe vi var ved Sakse; men *Hervararsagas Samsøkamp* bliver "romansaga", trods det at litteraturhistorikerne kalder den mytisk. Om min kritikers system vides da egentlig kun, at det gör alle de sagaer hos Sakse, som han behandler, til "ægte mytiske", og at det gör de behandlede islandske sagaer romanagtige, — begge dele i strid med de andre forskeres vurdering; men om grundlaget for denne omvæltning i ordenes betydning får man intet at vide.

P. E. Müller og fornaldarsagaerne.

Da min kritikers literære synspunkter ingensteds fremtræder som klart afgrænsede, må jeg udenfor den øvrige sammenhæng dvæle ved en enkelt ytring, der nærmest synes at gå i en helt anden retning, end hvad han udvikler andensteds. Om Grams saga udtaler han: "I al sin vildhed og voldsomhed kan denne fortælling godt kaldes en fornaldarsaga; men hvem tør sige, at danske og svenske ikke have haft sagaer af den art lige så vel som *Norrönerne*?" Midt iblandt alle henvisningerne til, at fornaldarsagaerne er sildigfødte og islandske, gör denne udtalelse en underlig virkning. — Og han slutter da: "Således kan jeg ikke finde nogen tvingende grund til at vi her skulde tro på en norrön fornaldarsaga som kilde. P. E. Müller mener da også, at fortællingen skriver sig fra Danmark og fra det 11te årh."

Det er værd at mindes P. E. Müllers bevisførelse. Udgangspunktet er, at han gennem en analyse af sagaens indhold bestemmer fortællingen som ikke mytisk, men sammensat i middelalderen. Da også kong Gram kun er en personifikation af digterordet *gramr*, konge, slutter han, at det er en lyvesaga. Da nu de danske først blev kendte med udlandets romantiske litteratur, er det formodentlig dem, der har lavet denne lyvesaga; og for slutningen af det 11:te årh. kan den da ikke være opdigtet.

Det er en meget tvivlsom forbundsfælle, prof. S. her har fået. Han selv strider for kong Gram som en sagnperson, der er ældre end det ældste skjaldesprogs tid; P. E. Müller, der har sat hele sin kraft ind på at adskille de ægte oldtidstraditioner fra de uægte, erklærer hans saga for romantisk, ja rentud for en lyvesaga. Langt mindre vægt ligger der for P. E. Müller på nationaliteten¹⁾; formodningen om dens danskhed støttes på et uhyre vagt ræsonnement, og ser vi, at han i Sagabibliothek (II 555) kender en islandsk lyvesaga fra så tidlig som 1119, da kan sagaens karakter af lyvesaga ikke lægge hindring i vejen for dens norrøne byrd.

Jeg undrer mig over, at prof. S. så broderlig mødes med P. E. Müller, der er radikalere end jeg til at nægte Saksess fortællinger og kongerække folkelig hjemmel, og at lade store sagngrupper være Saksess eget eller hans hjemmelsmænds værk. Men jeg vil ikke nægte, at det standpunkt, han her låner fra den gamle forsker, synes mig anderledes velgrundet end hans ny meninger, både den der går i retning af at gøre alle Saksess fortællinger ægte mytiske, og den om fornaldardigtningens nyhed. Hvis han helt igennem havde holdt dette standpunkt, havde han sikkert haft langt flere fordele for sin bevisførelse, og han havde haft støtte af den største gransker af Saksess sagnverden. — Men imod sig vilde han have omtrent alle de iagttagelser, der er gjorte siden P. E. Müllers tid.

Da P. E. Müller skrev sin "Critisk undersøgelse", forelå der næsten intet til forståelse af middelalderens poetiske strømninger undtagen den islandske litteratur, som han lige havde gjort så ypperlig rede for i Sagabibliotheket. Han gjorde da det, som næsten alle i hans samtid gjorde; han gav de islandske forhold gyldighed som repræsentanter for den fælles nordiske udvikling, og tildelte de andre lande en mytisk sagadigtning af nordisk rod og en derpå følgende romantisk saga, der til dels havde sin karakter fra udlandets romantiske digtning.

Tiden efter P. E. Müller lærte os de enkelte folk klarere at kende. Først kom de færøske kvæder frem, der viste en lig-

¹⁾ En vistnok medvirkende grund til at anse ham for dansk, at Gram ikke kendes på Island, er forsvunden i hans senere behandling af sagaen (Notæ ub. 55), uden at han derfor tog dens nationalitet under ny overvejelse, endskønt han havde flyttet den nærpårorende Haddingssaga fra dansk i det ældre skrift til islandsk i det yngre.

nende, dog på punkter selvstændig rig udvikling af fornaldarsagaerne. Så fandt man i Telemarken de mange norske kæmpeviser, friskere og djærvere, og måske folkeæventyret en kende nærmere, men i sine personer og sine optrin nær i slægt med Færøerne og Island. Og man fik de danske folkeviser undersøgt nøjere. Deres ejendommelige korthed og klarhed dannede den stærkeste modsætning til fornaldarsagaernes romantiske vidtløftighed. Der manglede danske kæmper af fornaldargruppen; nogle få af de norske yndlingshelte fra middelalderen optrådte i viser, der sikkert var indvandrede fra Norge. Og i disse visers overlevering kunde man se, hvor fremmed den danske digtning var for alle fornaldartidens frembringelser. Det var ikke blot navne der var forvanskede, men optrin og figurer var gengivne på underlig uforstående måde; den norrøne mangfoldighed bliver i danske sangeres mund til den vildeste forvirring.

Da Danmarks forhold til de norske fornaldarkvæder ikke før er behandlet i sammenhæng, nævner jeg her de vigtigste eksempler. I visen om "Rigen Rambolt" (DgF, 27) genkendes i de forvirrede scener en række slag og kampe mod troldmænd eller dædninger i Hromund Gripsons saga, den typiske digtning fra den ældre romantiske retning. Et noget mindre og derfor mere forståeligt udvalg af dens begivenheder findes i "Ungen Ranild" (DgF 28); i begge tilfælde har en norsk vise været mellemledet. Illuge Gridarfostres æventyr i jættehulen — en af nordisk ånd gennemtrængt æventyrsaga om omskabelse — går uforstået igen i den danske vise om "Hr. Hylleland" (DgF 44). Samsøekampen med Orvarodd som hovedperson er omdannet både i dansk og svensk folkeviser, idet hver for sig har skaffet færre personer; den danske vise er derved slumpet til et ypperligt poetisk motiv i visens slutning, men der er uklarhed og modsigelse i den øvrige vise (DgF 19). Kun om en fjærde af de berømte norske fornaldarhelte, Ketil Hæng, har man en velformet vise; men den udgår fra sagaens omdannelse i svenske folkesagn (DgF 43). Endelig må vi nævne den norske helt, der står fornaldarsagaerne nær, Hellig Olaf, og hans kamp mod Hornelens trolde; visens ordskifte og enkeltheder er uklare i dansk, men findes i en klarere sagalignende fremstilling i det tilsvarende færøske kvæde (DgF 51; Hammershaimb II Nr. 15). — Vi ser her de danske sangere gribe efter de norske æventyrsagaers spændende indhold, medens de ikke selv ejer tilsvarende; og vi ser deres store usikkerhed overfor den fremmede vidtløftigere fortælle-måde.

Saksess heltesagn stod da ene om at repræsentere den fælles nordiske fornaldarsaga på trods af de andre vidnesbyrd; og han er jo intet heldigt vidne, da han selv taler om sin stærke benyttelse af Islændingene. Han blev det endnu mindre, da N. M. Petersen bestemte det sydvestlige Norge som hjemsted for en del af Saksess fortællinger, og da senere sprogforskerne fandt de norrøne sprogformer i hans tekst.

Også to andre af P. E. Müllers forudsætninger viste sig ikke at gælde så ubetinget: fornaldarsagaernes oprindelse ved påvirkning af fremmed digtning, og deres alder som bestemt ved denne påvirknings tid. Her er nemlig et dobbelt spørgsmål: deres boglige tilværelse, og den forudgående mundtlige overlevering af en del af dem, som P. E. Müller selv har fastslået. De sikre bestemmelser

for den førstnævnte gruppe har han en vis tilbøjelighed til at overføre på hele digtarten alder og oprindelse. Man sammenstille således hans aldersbestemmelse ved Grams saga ("perioden, da slige fortællinger sammensattes i Island, var den sidste halvdel af det 13de og den første halvdel af det 14de årh.") med Sagabibl. II. 556, hvor den ældste opdigtede islandske saga er fra 1119. Og efterhånden som vidnesbyrdene om fornaldarheltenes tilværelse øgedes ved P. E. Müllers undersøgelser af Saxe og ved ny kilder (som Málsháttakvæði), måtte svagheden træde mere frem.

Klarere i ordningen af de foreliggende kendsgerninger er Keysers fremstilling (Efterladte skrifter, I, 508—10), der deler i tre arter af romantiske sagaer: 1) de rent hjemlige æventyrlige digtninger (P. E. M.s "første afdeling") der afløser gude- og heltemyter, 2) bearbejdelser fra 13de årh. af fremmede ridderromaner, 3) æventyrsagaer der er påvirkede af udlandets ridderdigtning. — Oprindelsen til den romantiske retning finder Keyser (måske tilskyndet af Jörgen Moes indledning til "Norske folkeeventyr") i at den folkelige æventyrdigtning har påvirket svage stedlige historiske traditioner. Nogen sammenhæng er der sikkert ("Askelad"-typen); men jeg tror dog, at Keyser gør den for stor.

Svend Grundtvigs forelæsninger over "den heroiske digtning" er den dristige og klare gennemførelse af en tanke, som er antydet hos P. E. Müller, den poetiske sammenhæng i de "mytiske" digtninger. P. E. Müller har undertiden gået på akkord med sin tids almindelige afhængighed af det historisk troværdige; han optager "Norges Bebyggelse" og "Ragnar lodbroks saga" blandt de mytiske digtninger, skönt hele hans undersøgelse af dem giver bevis for, at de ikke er det. Hos Grundtvig er Ragnar lodbrok i de skarpeste udtryk sat "udenfor den heroiske, inde i den dels historiserende, dels eventyrlige, efterheroiske digtning" (s. 77, jf. s. 65): Uden i øvrigt enkeltvis at gennemgå de ikkeheroiske sagaer har Grundtvig her draget udlinjerne af en opfattelse, der allerede lå i spire hos P. E. Müller: når den "romantiske" digtnings ejendommelighed er den mattere og mangfoldiggørende gentagelse af den heroiske digtnings træk, så er den jo simpelthen udviklet af den; Ragnarsagnet, der plagierer Volsungdigtningen, er typisk for hele forholdet. Endelig ser vi hos Grundtvig den råere og djærvere kæmpeskikkelse efterhånden trænge frem i heltekongernes sted. Jeg drog i indledningen til mit skrift den konsekvens, at den middelalderlige saga kun var fortsættelse og fuldendelse af denne forskydning. I Grundtvigs afhandling lå ligeledes spiren til at opfatte ikke riddertiden, men vikingetiden som den, der gav stødet til det yngre trin i digtningen.

Endelig fremkom et nyt synspunkt, der pegede i samme retning, idet prof. Joh. Steenstrup i sin "Indledning i Normanner-tiden" fremsatte den opfattelse, at ikke blot en saga om vikingetiden, Regner lodbroks, indeholdt langt større historiske bestand-

dele, end man hidtil havde set; men at selve de fortællinger om en fjærnere fortid, som i P. E. Müllers arbejde var betegnede som de "romantiske" sagaer hos Sakse, stemmede med sagn eller med virkelige begivenheder, der knyttede sig til vikingetiden. Senere er den samme opfattelse gjort gældende overfor de islandske "romantiske" sagaer særlig af Boer i hans afhandling om Orvarodds-saga (Arkiv VIII). Dette sidste arbejde har mit skrift dog ikke haft til forudsætning, da det kom samtidig med min første del; derimod har jeg al grund til at takke prof. S. for den tilskyndelse til en ny opfattelse, der udgik fra hans behandling af Saksens sagn.

Når jeg så ud over fornaldarsagaerne, faldt det straks i øjnene, at vikingetog til fremmede lande var et af de allerhyppigste træk. Det kunde ikke være arv fra de ældre heltekvad, der kun lejlighedsvis (og især i de yngste digte) berører vikingelivet; der må foreligge en ny indflydelse. Fostbroderskabet spiller en mægtig rolle i fornaldarsagaerne og træder i stedet for familieforbindingen i den ældre digtning¹⁾; her må være et tilskud fra en anden virkelighed end oldkvadernes, et samfundsliv af frivillig sammenslutning i stedet for nedarvet slægtsforbindelse; sagaerne pegede selv på oprindelsen ved stadig at lade fostbroderskabet sluttes ved vikingernes sammentræf på søfærden. Dertil kommer fornaldarsagaernes forkærlighed for bedriften som enkeltgerning, uden dens årsag og uden dens virkninger, og helst mange bedrifter efter hinanden, — alt det har hverken forudsætning i olddigtningen eller i sagastilen, således som den udvikledes på Island; en sådan digtning må være udslag af en ukunstnerisk, men ret djærv kraft.

Jeg brød da med den gængse opfattelse af fornaldarsagaerne som først og fremmest opståede ved literær indflydelse, og satte i stedet deres tilværelse som den digtning, der over hele den norske verden afløser oldkvadene; jeg så dens digterske ejendommelighed som spejlbillede af vikingetidens liv, den første store bevægelse, der lader den norske nationalitet søge sine egne veje og fuldt ud folde sine ævner.

Det er derfor med nogen overraskelse, jeg læser prof. S.s ord, om at jeg mangler sans for sagnverdenens minder om oldtidens forhold "allermest i vikingetiden" (s. 124). Omvæltningen i nordisk heltedigtning har jeg jo netop hævdet som det virkelige livs tilskud, hvor de ældre fremstillere så omdannelse efter literære forbilleder. I så henseende kan prof. S. ikke ønske sig en lærenemmere læser end mig. Men på ét punkt har jeg ikke fulgt ham, i spørgsmålet om hvem der bragte disse vikingetidsminder til Sakse; ti dette findes ikke undersøgt i prof. S.s værdifulde arbejde. Jeg dannede min mening derom på egen hånd.

¹⁾ Den eneste fostbroder i heltekvadene er Orvarodd, og kvadene om Samsekampen er vistnok af de yngste.

Sproglige forhold.

Til mit skrifts sproglige afsnit giver prof. S. lejlighedsvis nogle kritiske bemærkninger. En enkelt af dem kræver omtale, fordi den søger at karakterisere min arbejdsmåde: "Dr. Olrik må jo selv erkende, at navneformerne ikke altid passe med hans teori, hvorfor han lader de 'norrøne' navne være lempede efter danske former eller hørte af en Skånings mund".

Jeg kan begribe, at man i et sådant tilfælde ikke sætter mine sproglige grunde videre højt. Men fremstillingen hos min kritiker er fuldstændig fejlagtig. Der er i min § 20s bevisførelse ingen teori, men en rent sproglig bevisførelse, således som O. Nielsen, Bugge og Axel Kock har givet; jeg er fulgt i deres fodspor og har blot søgt at få de herhen hørende fænomener fuldstændigere med. — Det punkt i rækken, hvor jeg skulde have ladet de sproglige argumenter fare og lempet sprogstoffet efter de literære resultater, må vel være §ens slutning, hvor jeg bestemmer Bråvallakvadet som norsk, men kommet til Sakse gennem en Skånings mund, og ligeledes Arngrimssønnerne som norske, men lempede efter danske former. Jeg beder, at man eftergår min bevisførelse (I 84 og for Bråv.s vedkommende fyldigere i Arkiv X 257—58), om jeg på noget punkt har erstattet manglende led i bevisrækken med nogen literær teori; — ti at jeg alt imellem har noteret, når sproglige resultater stemte med de forud vundne literære kendemærker, kan vel ikke regnes mig til last. Nu får enhver tro enten de "tilståelser", prof. S. tillægger mig, eller mine egne udtalelser (II 269. 290), at vi står for et rent sprogligt resultat, og at jeg først i skriftets slutning (2. del s. 290) bringer det i forhold til min literære teori.

Jeg har talt forholdsvis udførlig om dette punkt, fordi det vedrører hele arbejdsplanen i mit skrift. Fra en række forskellige sider er jeg trængt ind i Saksess sagnstof; i hver paragraf har jeg stillet spørgsmålet på ny for ikke at være bunden af noget tidligere resultat, og først udbyttet af særundersøgelserne har jeg da sammenlignet. Vejen til målet blev herved længere; men sikkerheden blev des større. Den enkelte skøre grundsten kunde fjernes, uden at den øvrige bygning styrtede sammen; og det enkelte bevismoments selvstændighed gav lejlighed til forlods at prøve dets bæreevne.

At lempe det ene bevis efter det andet kan let føre til mislige ting. Prof. S. foreslår (s. 151) at vende mit bevis om for Arngrimssønnernes vedkommende: "Det forekommer mig, at man med samme virkning kan sige, at det er en Islænding, som har fortalt en dansk tradition og således voldt blandingen". Men det kan man ikke. Når vi har to navne, *Hiorthuar* og *Hiarthwar*, ved siden af hinanden, kan man ikke flytte *Hiorthuar* over i dansk

tradition; ti navnet mister da omløden, og han hedder Hiarthuar, men — det var jo hans broders navn.

Vi skal nu se prof. S.s direkte gendrivelser.

1. Mod *Vitolfus* (for *-ulfus*) som norrøn sprogform indvender han, at man ikke kan bestemme dialekten efter "ét bogstav i et navn, der kun læses én gang". I sin almindelighed vil filologerne næppe godkende denne sætning; og "den måde, hvorpå Saksess tekst er bevaret", er netop ypperlig egnet til at vise hans sprogformer: moderniseringer findes så at sige ikke¹⁾, men kun de rent grafiske forvanskninger: blandt disse er forvekslingen af *o* og *u* ikke. For læsemåden *-olfus* har vi Pariservedgavens, udtogshåndskrifternes og Krantz's samstemmende vidnesbyrd. — Prof. S. gör for så vidt vel i at vende om og sige: selv om *Vitolfus* er rigtigt, beviser det ikke lånen fra fremmed sprog; også *Valdemars Jordebog* har *Radolf* og *Ricolf*, *Lundeboerne* en hel række af sådanne former, osv. Lad os da se på *Jordebogen*: den har *Grimulf* og *Gøtulf*, men *Radolf* og *Ricolf*, o: den samme endelse hedder *-ulf* i danske navne, *-olf* i fremmede (tyske)²⁾. Dette er da intet modbevis, men en smuk parallel til Saksess brug af dobbeltformerne. Denne iagttagelse fra *Jordebogen* gælder i langt større omfang. Det falder let i øjnene, at af de personnavne på *-olf*, som prof. S. har samlet s. 155 note, er de tre tyske og kun ét dansk (i latiniseret form). Dette afgiver en ret svag hjemmel for brugen af *-olf* i danske navne. Samler vi hele rækken af middelalderlige danske navne i alle kilder (jeg bortser foreløbig fra *Lundeboerne*), viser sig følgende regler: 1) de ikke latiniserede danske navne ender: altid på *-ulf*: *Asulf*, *Berulf*, *Botulf*, *Grimulf*, *Hildulf*, *Lithulf*, *Ringulf*, *Sigulf*; fra denne regel kendes ingen undtagelser; 2) i latiniseret form ender de på *-ulfus*: *Botulfus*, *Gangulfus*, *Gerulfus*, *Gunnulfus*, *Hildulfus*, *Ingulfus*; herfra findes én undtagelse *Grimolphus*, denne bruges dog alene i *Æbelholt kloster* på abbed *Vilhelms* tid (SRD V 482. VI 142); 3) som første led i stedsnavne hedder det sædvanlig *-ulf*: *Grimulfsthorp*, *Gøtulfvruth*, *Hjulsager* (af **Hithulfsaker*); eneste undtagelse: *Saxolf(s)thorp* (Nordseælland³⁾).

Dette var et meget lille udbytte for endelsen *-olf*, men en smuk bekræftelse for min sætnings rigtighed. Tilbage er der *Lundeoptegnelserne*, der er et helt skatkammer for prof. S. af endelser på *-olf*. Men der er det i vejen med *Lundeboerne*, at de vel er af de interessanteste, men ikke af de sikreste sprogekilder. Almindelige lægmænd kan beholde deres danske navn *Guthmund*; for en præst klæder det bedre at hedde *Godmundus*, og er det en korsfarer, der falder i *Venderkampe*, helgendømmes han som *Godmundus*. Dertil kommer, at en stor mængde udlændinge eller folk med udenlandske navne har haft plads i den skånske gejstlighed eller på anden måde er blevne knyttede til *Lunde* kapitel. En grundig undersøgelse af alle disse forhold er endnu ikke foretaget. — Ser vi på navnene med *-olf*, viser de sig særlig at tilhøre gejstlige: *Bertolfus* i *Herevad* (Weeke 86), *Ingulfus* i *Viborg* (127), *Hildolfus* i *Øvid* (236) og *Fastolf* i *Lund* (89), derimod kun én lægmand *Sunnolfus* (SRD III 453) og én uvis *Gunnolf* (Weeke 242). Af de gejstlige er *Bertolfus* ifølge sit navn en tysker, og de andre på *-olfus* kan

¹⁾ Kilderne I 78—79.

²⁾ *Rikolf* (*Rikulf*) har ligesom de andre navne på *Rik-* kun fæstet rod i *Sønderjylland* og er ellers næppe kendt i *Norden*. Nogle få *Rikolfer* på de danske øer må da være indvandrede; den ældste af dem, biskop *Rikolf* i *Odense* (død 1163) har en søn af det tyske navn *Rudolf*.

³⁾ Dette navn synes at have undergået en enestående tidlig svækkelse: allerede for midten af 14de årh. synes det have bortkastet hele anden stavelse (1359 *Salthorp*, 1496 *Saltorp*, 1497 *Salterop* Codex Esrom. 176—78, 186, 188 og 274; nu *Saltrup*). — Endelsen *-ulf*'s tonløse stilling i stedsnavne måtte for resten medføre en tidligere svækkelse end dens mere selvstændige plads i personnavne.

være det; lægmanden Sunnolfus bærer et navn, der ellers aldrig forekommer som dansk, men kendes som norsk og svensk; Fastolf kan tilhøre ethvert af de nordiske folk (hyppigst i Sverig); Gunnolf ethvert nordisk eller tysk folk. Og endnu en vanskelighed: i den samme notits, hvor Ingolfus forekommer, læses der et navn Haroldus; da skriften er fra slutn. af 12te årh., er dette ikke en virkelig dansk sprogform, men en fortytset latinisering. Når skriveren her har én sikker tyskhed, da kan hans Ingolfus i næste pennestrøg også være fortytset af et dansk Ingulf.

Fra al den udenlandskhed og uvished er det godt at komme til et navn som *Sven Liuthulfs sun* (o. 1150, Weeke 2); her har vi da en indenlandsk mand, kendt på sin fædrene byrd, og vi har *u* bevaret i en aksentstilling, hvor det allerlettest kunde være blevet ændret. Videre stedsnavnet *Saxulthorp* (230), endnu bevaret i 14de årh.s beg. trods stavelsens tonløse plads. Desuden *Sneoulf* (74) og nogle gejstlige navn: *Hildulfus* (63. 65. 233) og *Saculfus* (223). Her er vi sikre på at have datidens skånske udtale. Umuligt er det ikke, at udtalen *-olf* har eksisteret ved siden af den; men bevist er det blot ikke. Der er ikke noget i vejen for på Lundenekrologet at anvende den regel, der gælder den øvrige litteratur: de fremmede navne skrives sædvanlig, de latiniserede indenlandske undertiden med *-olfus*), medens *-ulf* er den eneste dokumenterede udtale af de danske navne.

Men enten Lundebeøgerne følger den almindelige regel eller ikke, så følger i alt fald Sakse den: *Vitolfus* er en dialektundtagelse i hans sædvanlige sprog, og som navn på en helsinglandsk troldmand — svarende til oldnorsk *Vidólfr* — er det naturligt at opfatte som et lånord.

2. Om *Rostiophus* og *Gunthiovus* citerer prof. S. en udtalelse af Axel Kock, at disse former kan forklares af dansk *Rosthiuf og *Gunthiuf ved overgang fra *ū* til *ō* i svagt betonet stavelse. Men selv om min kritiker lukker deene låge, så er der en stor port, hvorigennem både Finnen Rostiof og Vermelændingen Gunthiof vandrer over til den norske tradition: Navnene på *þjófr* er jo særlig norske navnedannelser, lånte fra angelsaksiske navne på *þeov*; i dansk, hvor man ikke havde formen *þjófr* til umiddelbart at give *þeov*, findes denne navnedannelse slet ikke. — For resten burde det vist været antydnet, at Axel Kocks interessante undersøgelser af aksenten for den danske sproghistories vedkommende er en værdifuld hypotese, der kræver meget arbejde i kilderne for dens rækkevidde er fastslået¹⁾. Her i Sakse er der jo den vanskelighed, at *io* både findes i sammensætning (*Rostiophus*, *Gunthiovus*) og i usammensat ord (*Liotarus*); den forklarer altså ikke brugen af *io* i Saksess sprogform i det hele.

3. *Guthormus*. Prof. S.s forsøg på ved vikingetidens sprogformer at godtgøre dette navns danskhed har jeg tidligere omtalt (s. 50).

En fjærde af prof. S.s gendrivelses beror alene på en misforståelse, der vist let kan fjærnes. Om udtrykket *Hatheri filia*, som forekommer i en fortælling, der så sikkert som nogen er af norrøn oprindelse²⁾, har jeg sagt, at det kan forklares af en norsk form *Haðar dóttir* (der af Sakse opfattedes som identisk med det danske mandnavn *Hather*). Jeg har altså ikke søgt et nyt bevis for sagaens — ad andre veje godtgjorte — norskhed, men gendrevet en mulig indvendning. Man læse min fremstilling efter i sammenhæng (I 88—90) fra: "Den samme forklaring må da anvendes" og til "så der ikke af bøjningsformerne lader sig opstille særlige bevisgrunde"²⁾.

¹⁾ Når A. Kock støtter sig på overgangen *hustru* > *hostru*, *husbonde* > *hosbond*, er det vel et spørgsmål, om ikke disse former snarere er opståede i middelalderens slutning (jf. citaterne i Arkiv II 203—5 og Kalkar II 299—302; Lunds glossar har kun formerne på *hus*) og stammer fra den i dansk almindelige selvyldsforkortning i betonet første sammensætningsled.

²⁾ Dette spørgsmål har for prof. S. også en personlig side: "Den ærede kritiker har virkelig ikke været nådig mod Saxo". Dette må jo være slemt for den gamle historieskriver, især da en anden forsker har vist den samme

Den "forklaring" (ikke bevis), jeg har opstillet (at *Hathar dottær* for Sakse lød som ligedannet med *brothar dottær*), søger prof. S. at gendrive: "På Saxos tid var imidlertid ved ord som *fathar* genitivmærket *-s* meget almindeligt". Denne sætning er ny og noget overraskende. Ti endnu hundrede år senere var dette *-s* sjældent: det "spores ikke i skånske lov", og "i de andre love . . . findes i reglen de ældre former på *-ær*" (Wimmer s. 100—101). Af *Fatharsthorp* i Vald. Jord. kan det i hvert fald ikke udledes, da sprogets daglige ord ved at gå over til personnavne ofte forandrer böjning (f. eks. i norsk *Sigurdar syrs*, skönt man følte dets sammenhæng med "so"). Men selv om prof. S. havde ret i, at formen med *-s* var almindelig på Saksess tid, så beviser det jo intet, hvis han ikke tillige godtgör, at den ældre form var forsvunden.

Islandske hjemmelsmænd.

Da prof. S. til slutning opgör sit resultat vedrørende Saksess kilder, er det ikke — som man vel snarest kunde vente — at Sakse kun lidt har benyttet Islændingene, eller at det må stå som uvist, om det er meget eller lidt; men tværtimod: "Dernæst benyttede Saxo i høj grad Islændingene, idet han jo vidste, med hvilken kærlighed de omfattede alle folks historie og ikke mindst de danskes". Da alle tidligere forskere har givet Islændingene en meget ringere rolle, og de fleste omtrent nægtet, at Sakse har fulgt deres oldsagn, kan jeg kun glæde mig ved, at prof. S. er enig med mig i dette hovedspørgsmål.

I dette islandske sagnstof ser prof. S. den samme dobbelthed som jeg: snart er det virkelig oldtidsoverlevering, snart er det middelalderlig omdigtelse eller opdigtelse, der aldrig har været kendt i Danmark: "Hos dem fik han da også mange mytiske sagn at høre, som tilhørte Danmark og som senere bleve behandlet i fornaldarsagaerne. At en del beretninger ere blevne medtagne, som ikke kunne henregnes til dansk tradition eller historie, kan være rigtigt nok . . ." Også her synes min kritiker enig med mig i hovedspørgsmålet, og er modstander af den gængse mening.

Afvigelsen fra min opfattelse synes væsenlig at være den, at han anser sagnstoffet for fællesnordisk i langt højere grad end jeg, og han mener som følge deraf, at Sakse til de enkelte fortællinger har sammenarbejdet danske og norrøne fremstillinger.

Her må jeg da minde om én ting: det, jeg gransker, er Saksess hjemmelsmænd. Fordi hans fortælling om Samsökampen har norrøne sprogformer og røber sig som del af en fornaldarsaga med norsk helt og i norsk stil, derfor udelukker jeg ikke, at der

---

hårdhed imod ham: selve prof. S. lader byen Höjer (Høther) være opkaldt efter kong Hother, idet han øjensynlig forudsætter Saksess uvidenhed om, at *-er* i kong Hoders navn var nævneformsmærke, men i byens navn en del af stammen. Eller mon ikke Sakse kan nøjes med en sproglig indsigt, der væsenlig står på højde med hans samtids? Jeg har i mit skrift (I 86—89) sammenstillet en række tilfælde, der synes at vise Saksess (og i det hele det "ældre danske" sprogs) usikkerhed i at skelne böjningsendelser fra ordstammer i personnavne.

har været danske sagn om Samsøekampen; men jeg mener, at Sakse i slutningen af 12:te årh. enten ikke har kendt danske sagn derom, eller også har han ikke tilladt dem at få indflydelse på hans fremstilling. Ti således som den foreligger, er fortællingen ikke sammenstykket af flere, men klart og ensidigt lagt til rette til forherligelse af den norske helt.

Tillige er den fælles nordiske overlevering ned i middelalderen ikke så sikker en faktor, som den regnes for af prof. S. og flere tidligere forskere. Lad mig tage et enkelt eksempel. I tre af Nordens lande (Danmark, Sverig og Færøerne) findes folkeviser om kampen på Samsø. Men dette godtgør ikke, at sagnet har været arvet fra fjærn fortid på hvert sted; ti det er tre former af samme vise; den er altså ikke digtet på mere end ét sted og vidner kun om ét lands sagntradition. Det er så heldigt, at man kan afgøre, hvilket land der er hjemstedet. Navnet "Angelfyr" i dansk og "kämpen Tyre" i svensk viser tilbage til Angantýr som sin grundform; men denne form (med *y*) fremviser en af de mest karakteristiske ejendommeligheder for vestnordisk (o: norsk) sprog. Jeg skal ikke her analysere dens handling, som peger i samme retning som det sproglige forhold. — Visen om "ungen Angelfyr" er da ligesom Saksnes fortælling om Orvarodd en norsk gæst i Danmark. At disse indvandrere virkelig er bevarede til den dag i dag på dansk grund, derfor kan de takke den ene Saksnes pergament, den anden sin poetiske form (der for resten i Danmark blev omskabt til en ny og ejendommelig digtning).

Endnu er der et tredje vidnesbyrd om Samsøekampen. Naar et dansk sagn hos Sakse fortæller, at Starkad i tvekamp dræbte Angantyr og hans vilde brødre, er det den samme begivenhed som Orvarodds kamp, og — af grunde, som her ikke er lejlighed til at gøre rede for, — er det Starkaddigtningen, der efterligner Orvaroddkampen; den danske digter har lånt fra Samsøesagnet til forherligelse af sin helt. Men dette vidner jo, at sagnet ikke var almindelig kendt af hans tilhørerkreds; ti ellers kunde han ikke tage bersærksagnet med navn og alting og overføre det på sin helt. For tredje gang er da Samsøekampen kun en gæst i dansk folketradition.

Hvor hører sagnet da hjemme? Den episke besyngelse giver svar, for så vidt den nævner Sverig som alle personernes hjemsted: Ingeborg er Upsalakongens datter, Hjalmar har hjemme sammesteds og skilles fra hende på Agnafit, øen i Mælarens munding; de vilde Arngrimssønner nævnes som fødte i Bolm; stedet betegnes ikke nærmere, men prof. S. har utvivlsomt ret i at opfatte det som Bolmen i Småland. Sagnet er rent svensk. At striden udkæmpes på Samsø, vil passe med, at også andre svenske traditioner (Ynglingesagnene) har Østersøens og Kattegats kyster til skueplads (også i Norges digtning er denne ø jo yndet). — Et andet standpunkt lærer vi at kende i de middelalderlig norske prosa-behandlinger (og den yngre folkevise): Hjalmars fostbroder har

fået en selvstændig betydning, en norsk oprindelse, er hovedpersonen i en æventyrsaga, og er stærkt ved at opfattes som Samsøkampens ledende person. Her gör en norsk særfølelse og en norsk smagsretning sig gældende. For Danmark ejer sagnet ingen poetisk repræsentant. Dette land kom aldrig i den fulde ejendomsret til Samsøkampen; det var heller ikke helt udelukket; det kom i gæsteforhold til den.

Dette forhold ved Samsøkampen forekommer mig at være typisk for en stor del af, hvad man til daglig betragter som fælles nordisk sagnstof. En del læres kun flygtig at kende, en del får ny borgerret på nye egne ved en kraftig tillem্পning efter deres interesser.

De danske Skjoldungsagn havde allerede i oldtiden fæstet rod på norsk grund, således som mange vidnesbyrd fra det 10:de årh. viser, og de var allerede ved denne tid genstand for en selvstændig norsk digtning (Grottesangen). De følgende tohundrede år — et tidsrum af den rigeste udvikling for al sagadigtning — har ikke kunnet undlade end stærkere at sætte sit præg på dem. I Bråvallakvadet er det Nordmænd, der afgör slagets gang; heri ser sikkert også prof. S. en norsk omdannelse af sagnet om den gamle dansk-svenske folkestrid. Men når den vestnorske bonde Erik den målspage er sjælen i hele Frode fredegods regering, er det jo blot fornorskelse i endnu højere grad; og således med en hel del andre sagn hos Sakse. Men dette nypræg, eller om man vil, dette udflytterpræg røber sig på så mange måder, at det er let at afgøre for de enkelte fortællinger, om de har det eller ikke.

Så er der endnu den mulighed, at et sagn er til i begge lande, både i sin fødestavn og i sin nybygd, og at Sakse øser af begge disse kilder. Men hver fortælling vil til enhver tid danne en poetisk helhed, og Saksens sammensvejsning af de ulige kilder vil da røbe sig selv i det tungvindte eller uensartede i fortællingen; jeg minder om Balders og Hoders langtrukne kamp, eller om Fridlevs danske og norske kampe, der falder fra hinanden.

Med denne tanke er jeg ved det, hvormed jeg begyndte nærværende redegørelse, og hvoraf al min Sakseforskning har sit udspring. Hver fortælling hos Sakse har en sammenhæng og et vist helhedspræg; al vurdering af sagnstoffet må arbejde med disse helheder; hvor de brydes, er der forfatterarbejde, og vi må om muligt skille hans kilder fra hinanden.

Opgaven for kildekritikken af Sakse er at finde disse folkelige fortællinger. Når enhver af dem ikke mere anføres på Saksens autoritet, men kendes efter sin hjemstavn, opfattes i sin forbindelse med landets andre overleveringer fra samme sagnkreds, og vurderes i forhold til folkets hele digtning, — da har denne kritik løst sin opgave.

Men da ligger også en ny opgave for, som ikke er taget op i mit skrift om Saksens kilder. Det er at fremstille de danske

kongesagn i hele deres udvikling, at skille mellem nyt og gammelt, mellem dansk digtning og norrønt tillæg, mellem historisk grundlag og de skiftende lag af poetisk bearbejdelse, og at vise årsagerne til alle disse omdannelser. Kort sagt at skrive den danske heltedigtningens historie.

Min kritiker har for så vidt haft for høje tanker om mig, eller tiltroet mig selv for høje tanker om mig, når han tillægger mine bestemmelser af Saksés kilder en umiddelbar gyldighed for sagnetes hjemsted et par hundred år tidligere. Når min kritiker har overset mit arbejdes forberedende karakter, er det måske fordi min granskning og forståelse af den enkelte sagnoverlevering ligger udenfor hans sædvanlige arbejdsområde. Det ser ud som et fingerpeg i denne retning, at der i prof. S.s afhandling findes talrige interessante bidrag til Saksés tekstfortolkning og gode bemærkninger til de i de ældste kilder bevarede stednavne, men for alt hvad der ligger imellem disse yderpunkter, hele folkets mundtlige overlevering af sine yndlingsheltes skæbne, møder der ikke et eneste af disse oplysende småglimt over æmnet fra nye synspunkter, der er så karakteristiske for mange af professor Steenstrups arbejder.

Axel Olrik.

Zu dem altschwedischen ratten- und mäusezauber.

Auf s. 99 seines altschwed. lesebuches hat Noreen ein gebet an die heil. Kakwkylla abgedruckt, wodurch ratten und mäuse vertrieben werden sollen. Darauf folgen z. 20 4 lateinische verse:

*O sancta Kakwkylla!
Remove dampnosa facilla (vel: favilla)!
Quod tibi de coelis
Concessit vox Michaelis.*

Das unverständliche *facilla* oder *favilla* des zweiten verses habe ich in meiner anzeige des buches, Anz. f. d. Alt. XXII, 33 ff. in *fatella*, demin. von *fatum*, zu bessern vorgeschlagen, wodurch allerdings der reim zerstört werden würde. Erst vor kurzem ist mir nun die lösung des rätsels gelungen, da ich in der vorrede zu Mowats ausgabe der *Sinonoma Bar-*

tholomei (Anecdota Oxoniensia, Medieval and Modern Series. vol. I, part I) Oxford 1882, s. 3 folgende mitteilung aus dem mscr. des pflanzenglossars, einer hs. des 14. jahrh. im Pembroke College zu Oxford, las:

". . . and a very curious set of lines (fol. 253)
to be used as a charm for stopping fire is
'*Sancte Columquille, remove mala dampna faville!*
Atque Columquillus salvet ab igne domus'.

Columquille ist = *Columcille*, dem irischen namen des berühmten h. Columba (521—597), abtes von Iona (Hy) und apostels der Schotten. Vgl. über ihn das Dictionary of nat. Biogr. XI, 409 ff. Wie daraus eine heilige Kakwkylla geworden ist, die man gegen die ratten- und mäuseplage anrief, vermag ich nicht zu sagen.

Göteborg, 2. oktober 1896.

F. Holthausen.

Beriktigande.

Af förekommen anledning tillåter jag mig taga tidskriftens utrymme i anspråk för följande lilla meddelande.

I T. E. Karstens afhandling Studier öfver de nordiska språkens primära nominalbildning I. s. 14 noten 2 förekommer ett af mig muntligen framställt etymologiskt förklaringsförsök citeradt sålunda, att det af sammanhanget (jfr särsk. hänvisningen till Tamm Etym. ordb.) ovilkorligen ser ut, som om jag med isl. adj. *dulr*, fsv. *dul*, *dol*, isl. *dolgr* osv. velat förbinda nsv. *dolk*, benämning på ett slags vapen (ty. *Dolch*). Någon sådan tanke har jag emellertid hvarken hyst eller uttalat, utan var det sv. diall. *dolk* (*dålk*) 'dum' (Rietz s. 109; möjligen < urgerm. **dulg-ná-*), som jag i mitt yttrande åsyftade.

Lund den 5 April 1897.

Elof Hellquist.

Smålandslagens ljudlära. Akademisk avhandling. Av Erik Björkman (Uppsala 1896. Almqvist & Wiksells boktryckeri-aktiebolag. 73 s. 8:o)¹.

Förf. anmärker själv i företalet, att hans avhandlings plan väsentligen överensstämmer med planen för de monografier över fsv. handskrifter, hvilka utgivits av Brate, R. Larsson (jmf. Arkiv N. F. IV, 381 ff.) och Zetterberg (jmf. ib. N. F. VIII, 85 ff.). Han utgår nämligen från huvudhandskriftens ortografi och söker avgöra, av hvilket ljud på ett tidigare språkstadium hvarje bokstavstecken motsvaras.

Som bekant finnes av Smålandslagen kvar blott Kristnobalken, under det att lagens övriga balkar gått förlorade. Den av Schlyter utgivna huvudhandskriften förskriver sig från senare hälften av 1300-talet. Karakteristiskt för denna handskrift är, att vokalbalansen *a : æ* väsentligen genomförts (under det att vokalbalansen *u : o* partiellt och den ofullständiga vokalbalansen *i : e* huvudsakligen tillämpats), samt att vokalförlängning framför åtskilliga konsonantförbindelser utmärkts med vokalens dubbelskrivning. På grund av dessa, för fsv. språkhistoria viktiga drag hade den lilla hskr., som i Schlyters upplaga utgör fjorton sidor, redan förut blivit ganska noga studerad. Förf:s flitiga granskning har bekräftat de hittills gjorda undersökningarna över handskriftens språk, och dessa bliva av honom även kompletterade; dessutom har han iakttagit vissa smärre dialektdrag, hvilka förut icke påvisats i denna hskr. Till belysning av de anförda formerna meddelas grammatiska literaturhänvisningar i stor utsträckning, och förf. visar sig i allmänhet hava god kännedom om de senaste decenniernas grammatiska skrifter. Mera sällan framställer han egna förklaringsförslag.

Under det att Schlyters upplaga begagnats vid undersökningen av huvudhandskriftens språk²), har förf. såsom ett bihang meddelat ett avtryck av hskr. B (= den likaledes från senare hälften av 1300-talet härrörande handskriften AM. 51 4:o), ur hvilken Schlyter blott anfört varianter. Vid avtrycket, som upptar sex sidor, hava handskriftens förkortningstecken återgivits med kursiva typer; bokstavstroget återgivande har avsetts, dock så, att hänsyn icke tagits till handskriftens två *s*-typer eller två *r*-typer.

Även för språkbruket i hskr. B redogöres, men helt kort. Det är helt visst lämpligt, att denna framställning följer efter avhandlingens huvudparti såsom en särskild liten avdelning. Men

¹) Senare (med några smärre ändringar och tillägg) även publicerad i Sv. landsm. XI nr 5.

²) Förf. meddelar, att han jämfört Schlyters upplaga med handskriften, och att det därvid visat sig, att Schlyters edition är i alla avseenden "absolut tillförlitlig" — ett nytt vittnesbörd om det utmärkta sätt, hvarpå våra medeltida lagurkunder blivit publicerade.

man hade kunnat önska en fylligare behandling av den lilla skriftens språk. Här lemnas merendels inga literaturhänvisningar.

Mot planen torde även den (för övrigt naturligtvis ingalunda graverande) anmärkningen kunna göras, att en och annan gång ljud eller ljudförbindelser sammanförts, som lämpligen hade behandlats hvar för sig. S. 24 uppföras *hiön* etc. tillsammans med t. ex. *iorth*. Låneord med *ī* (*skrift* etc.) och *ī* (*prim* s. 10) ha sammanförts; detta är ock fallet med låneord med *ō* (*font*) och *ū* (*noon*, s. 13) och med sådana som ha *ē* (*mæssa*) och *ē* (*pæters* s. 19).

Bland förf:s iakttagelser och anmärkningar må följande här nämnas. Ehuru det långa *u*-ljudet rätt ofta utmärkes med *w* (*hws*, *wt* etc.), är detta merendels icke fallet i ljudförbindelsen *iū* (*siu*, *diur* etc. s. 13). Förf. synes med tvekan antaga, att *ll* betecknar dentalt (även kort) *l*-ljud, t. ex. i *scall*, *will*, *till*, *stoll* (s. 52 f.). I *meenz ethæ*, *gizelu* uppfattar han riktigt *z* blott såsom en grafisk variant till *s*, hvilken uppstått därigenom, att ljudförbindelsen *ts* (betecknad *z*) övergick till *ss*, hvarefter *ss* i vissa ställningar förkortades (s. 42). Han synes icke hava beaktat, att jag i Fsv. ljudl. II, 426 ff. och i Skandinavisches Archiv I, 49 ff. framställt och sökt motivera samma uppfattning. S. 34 framhålles, att det fsv. verbet med betydelsen "beflita sig" heter *ipa* (icke *ipia*, såsom det vanligen uppgives). Då det är på ett något undanskymt ställe (Med.-ordspråk II, 356 noten 1), som jag gjort samma iakttagelse, är det ursäktligt, att förf. icke observerat den.

Med anledning av den i A en gång mötande skrivningen *wskirlse*, som enligt förf. uppstått ur *uskirsle* (en misskrivning i st. f. *wskirilse* är dock mycket möjlig; hskr. B har *uskærilse*), anmärker han, att nysv. *skærseld* uppstått av fsv. *skærselder* < *skærse-elder*. Då Söderwalls ordbok upptar några exempel på *skærts(o)elder* (eller likartade former) i st. f. det normala *skærsto elder*, så är förf:s förklaring rätt sannolik, fastän nysv. rspr. bibehåller ljudförbindelsen *-rsl* såsom *-rsel* i *hørsel*, *kørsel*, *utførsel* etc. Orsaken till att metatesen genomfördes i *skærsto-elder* > *skærso-elder* kan vara den, att ett *l*-ljud (i *-elder*) följde, eller den, att *l*-ljudet i *skærsto-elder* var konsonantiskt, i *hørs(e)l* etc. vokaliskt.

Med tvekan förmodar förf. s. 23, att *høen* "hon" utgör en (åtminstone i skrift uppträdande) kontaminationsform av *hon* och *þøn*. Detta antagande strandar tydligen därpå, att (såsom han också nämner) även fjutskan har *høn*, men däremot icke *þøn*.

Det är höjt över hvarje tvivel, att i fsv. fd. *høn* föreligger en *u*-omljudd form (av urspr. **hānu*) med *ø* < *o* framför supradentalt *n* (se Kock i Ark. N. F. V, 262 f.). Björkmans försök att motivera sin avvikande mening är avgjort otillfredsställande; så måste t. ex. fsv. da. *þl* "rem" (isl. *þl*) liksom *þl* (isl. *þl*) visa utvecklingen *þ*, *þ* > *þ*, *þ* framför supradentalt *l*, och *ø* i *þl* "rem" kan ej, såsom Bj. menar, bero på *i*-omljud, eftersom ordet är *ū*-

(icke *i*-)stam. Den fsv. växlingen *hōn* : *hōn* är snarast att fatta i överensstämmelse med den senare av mig i Arkiv N. F. V, 263 framställda förklaringen. Denna är väl att föredraga även framför ett antagande, att *hōn* : *hōn* skulle gå tillbaka på en växling **hānu* med dentalt *n* (först blott i relativt oakcentuerad, sedan genom analogi-inflytande även i fullt akcentuerad ställning) och **hānu* med supradentalt *n*.

Förf:s statistik meddelar noggranna uppgifter om ändelsevokalernas bruk, och av dessa uppgifter kan man stundom draga slutsatser, som han själv icke dragit. Under det att i båda hskrr. tvåstaviga ord med lång rotstavelse i öppen stavelse använda *i* jämte (det vanligare) *e* (*āghe* och *āghi* etc.), brukas i öppenultima av trestaviga ord (*klockare*, *kamcere* etc.) blott *e* (s. 31; 59 f.). Detta beror helt visst därpå, att levis i trestaviga fsv. ord föll på penultima, men i tvåstaviga ord påultima; jmf. Kock i Arkiv N. F. IV, 383. På samma sätt förklarar jag, att i hskr. A ändelsen *-om* : *-um* nästan uteslutande har *o*, när den följer "efter svagtonig stavelse" (t. ex. *bondanom*), men annars ofta har *u* jämte *o* (*mannum*, *frændom* etc.; s. 33). I infortis-stavelse förekommer *w* några gånger, företrädesvis omedelbart efter kort rotstavelse (*hakwll*, *kunw* etc.; s. 14); i dessa kortstaviga ord representerar *w*, såsom förf. anmärker, långt *u*-ljud. Ehuru som nämnt vokalbalsen *a* : *æ* väsentligen tillämpas, användes *æ* icke i lika stor utsträckning i alla ord, tillhörande *æ*-gruppen. Under det att de tvåstaviga, såsom *thriggiæ*, *uactæ* etc. obetingat oftast hava *æ*, bruka åtminstone vissa trestaviga ord något oftare *a* än *æ* i penultima, t. ex. *klockare* m. fl. på *-are*, gen. pl. *arfuannæ* (s. 29). Troligen beror detta därpå, att penultima av dylika ord hade en starkare akcent änultima av *thriggiæ* (*thriggia*), *uactæ* (*vakta*) etc.; jmf. Kock i Sv. landsm. XII nr. 11 s. 9.

I samband härmed må ytterligare ett par anmärkningar göras om handskrifternas ändelsevokaler.

Förf. är tveksam (s. 32 noten 2), huru *u*-ljudet i räkneorden *niw* (*nyu*), *tiu* i A bör förklaras. Jag tror icke, att man med honom möjligen får antaga, att *niu*, *tiu* hade *u* enligt vokalbalslagen, emedan i denna dialekt ordens penultima varit kort. Häremot talar nämligen bland annat, att (såsom han själf nämner) hskr. vokaliserar *seæ*, *threæ* med *æ*, hvilket visar penultimas längd vid hiatus, åtminstone då rotvokalen är *ē*. Ultimas *u*-ljud i *nyu*, *tiu* kan förklaras på två sätt. Det kan hava överförts från ordinaltalen *niunde*, *tiunde*, där den äldre ändelsevokalen *u* kvarstod, emedan den långa penultima hade (eller kunde hava) semifortis (se Kock: Fsv. ljudl. II, 367, och jmf. hskr:s *kirkiunna*, *klockunna* med *u* i penultima). Men även följande uppfattning är möjlig. I Arkiv N. F. VII, 335 f. torde det ha lyckats mig visa, att några fsv. hskrr. kunna i strid med balanslagen använda *-u* i ljudförbindelsen *-iu*, t. ex. *kirkiu* (i st. f. *kirchio*). Nu brukar hskr. A *-u*

i *kirkiu* 15 ggr och även i *sæmiu* (1 g.). Den förmodan ligger nära, att i *niu*, *tiu* ett parasitiskt konsonantiskt *u* utvecklats mellan de två vokalerna (*niu*, *tiu*), hvilket som bekant ofta var fallet i fsv., och att *-u* kvarstår i ljudförbindelsen *-iu*.

Då enligt förf. s. 61 hskr. B överallt skulle i sluten stavelse hava ändelsevokalen *u*, så kan jag icke ansluta mig till denna hans uppfattning. Visserligen nämnes i noten till anf. sida, att undantag finnas från den av förf. uppställda regeln, men helt visst har han tillmätt dessa undantag allt för liten betydelse, och man kan icke med honom förklara *o*-ljudet i *morghon*, *aftonsang* därav, att andra stavelsen hade semifortis. Ty dels var detta helt visst icke fallet, dels skulle, om det varit händelsen, semifortis på samnord. *morghun*, *aftun* ju tvärtom hava vållat, att *u* kvarstod abnormt länge.

Då hela hskr. utgör blott sex trycksidor, är det självklart, att man i en fråga av här berörda art framför allt har att tillse, om dess vokalisation (hvarpå jämförelsevis blott få exempel föreligga) kan belysas av vokalisationen i andra, utförligare och därför mera vittnesgilla, fsv. handskrifter. Detta torde vara fallet, och en granskning av förf:s textavtryck giver följande resultat för bruket av *u* : *o* i sluten stavelse. Under det att *u*-gruppens ord naturligtvis använda *u*, förekommer *o* i de till *o*-gruppen hörande, delvis nämnda, *morghon*, *aftonsang*, *biscops*. I samtliga ord av *o*-gruppen, hvilka använda *u*, kan denna vokalisation lätt förklaras i harmoni med förhållandena i andra hskrr. med vokalbalansen väsentligen genomförd. 1) Ändelsen *-um* (*allum* etc.) har alltid *u* liksom i vissa andra hskrr. (Kock: Fsv. ljudl. I, 207). 2) I överensstämmelse med förhållandet i vissa skrifter brukar avledningsändelsen *-ogh* : *-ugh u* beroende på *gh*-ljudets labiala natur: *ualdugh* 71, 32¹); även *ørtugh* 67, 23 (liksom *ørtughir*, *ørtugha* etc.). 3) I semifortis-stavelse kvarstår *u*: *tiunde*²), *tiunda* (Fsv. ljudl. II, 367), dat. gen. sg. best. form på *-unna[r]*, *-unne* av fem. *n*-stammar: *kirkiunne*, *kirkiunna*²), *cluccunna* (Kock i Sv. landsm. XIII, nr 11 s. 9); *annur* (Kock: Fsv. ljudl. I, 179, 195, Skand. Archiv I, 32). 4) Blott ett ord med *u* återstår, nämligen *laghþus* 71, 23, men i Skand. Archiv I, 31 f. har jag framhållit, att Cod. bildst., som annars väsentligen tillämpar vokalbalansen för *u* : *o*, i strid med denna brukar *u* i sluten stavelse framför *s*. — Jag tillägger att de flesta ord i B, hvilka i öppen stavelse hava *u* i st. f. väntat *o*, antingen i föregående stavelse hava *u*-ljud (*kluccu* etc.) eller hava *z* framför *u* (*kyrkiu balkir* etc.).

Ytterligare några anmärkningar om ett par frågor, beträffande hvilka jag icke delar förf:s uppfattning.

¹) Siffrorna angiva sida och rad i avtrycket.

²) *u* skulle också kunna kvarstå, emedan *z* föregick; jmf. ovan.

Enligt förf. (s. 13 noten) är fsv. *klukka* ett låneord, hvidan växlingen *klokka* : *klukka* ej kan bero på *a*-omljud i vissa kasus; fastmer skulle man i *klukka* hava en dialektisk utveckling *o* > *u* framför *kk*. Någon dylik dialektisk utveckling har hittills icke påvisats i fsv. (helt annat är, att *o* framför ljudförbindelsen *kkwi* övergått till *u*: *skrok* : dat. *skrukkiwi*, *skrukke*, Kock i Arkiv N. F. VI, 317). Det är troligt, att *klocka* är ett låneord, men växlingen *klokka* : *klukka* finnes icke blott i fsv., utan ock i isl. Även ags. har (ett sällsynt) *clucge* med *u*-ljud; i senare feng. däremot *clocke*; fht. *glocka*, *klocka* etc. Växlingen *u* : *o* i det nord. ordet skulle kunna bero på inflytande från skilda språk, dels från ags., dels från kontinentens germ. dialekter. Men den kan ock bero därpå, att sedan *klokka* med *o*-ljud lånats, man efter växlingen *o* : *u* i de inhemska orden *kona* : *kunu*, *fora* : *furu* etc. etc. till *klokka* bildade sidformen *klukku* (*klukka*).

I väsentlig anslutning till Schlyter och andra fattar förf. (s. 18) *bansslæt* "befrielse från bann, absolution" såsom sammansatt med *ban* och *slæt* (av *slū* "slå") "slående". Denna härledning av ordet torde icke vara riktig. Schlyter har förmodligen föranletts till densamma av ett uttryck i hskr. B, där det (s. 108 not 44 hos Schlyter) heter *Nw dræper maþer man þa skal prester han af banne sla*. *Sla af banne* översattes, säkerligen riktigt, av Schlyter "absolvere ab excommunicatione", men härav kan man ingalunda sluta, att *slæt* i *banslæt* [Schlyter har oriktigt i Ordboken *banslæt-ter*] skulle vara härlett av *sla*. I det anförda uttrycket har *sla* ett personligt objekt (*han*), och det är lätt begripligt, att "slå någon ur bann" kan beteckna "giva absolution", men en sammansättning "bannslående" (*ban-slæt*) i betydelsen "absolution" är naturligtvis omöjlig: den förutsätter, att *sla* med det *sakliga* objektet *ban* skulle betyda "upphäva en bannlysning". Men detta har icke visats. *Banslæt* "bannslående" skulle snarare betyda "slående i bann" än "slående ur bann", alltså motsatsen till hvad meningen fordrar.

Ordet förekommer två gånger i hvardera hskr. I A s. 108 r. 6 (enligt Schlyters uppl.) skrives *banslæt*, s. 108 r. 13 *banslætene* (ack. sg. i best. form); i B s. 72 r. 24 (hos Björkman) *bansleet*, s. 72 r. 33 *banslætina*. Jag ser i ordet en sammansättning (sammanställning) av gen. sg. *bans* av *ban* "bannlysning" med ett subst. *læt* (*lēt*) "lättnad, avlyftande"; man har alltså att avdela icke *ban-slæt*, utan *bans-læt*. Härigenom får man fullt tillfredställande mening. Fsv. verbet *lætta* betyder som bekant "lätta" och även "avlyfta", subst. *lætte* m. liksom isl. *lætti* m. "lättnad". Fem. *læt* "lättnad" har annars icke påvisats, men då man har till *læsta* "stympta" fsv. *vapalæst* "stympning, gjord med våda" och *vilialæst*, till *skipta* "skipta" fsv. *skipt* "skiftning", till nysv. *lyfta* det dialektiska *lyft* egentligen "lyftning", även "tyngd som man kan lyfta", till isl. *heimta Hamarsheimt* etc. — så är det helt natur-

ligt, att man till *lætta* havt (*bans-)**læt* "lättnad". *Bans-læt* "lättnad, avlyftande av bannlysning" är liktydigt med "absolution".

Skrivningarna *banslættenæ*, *banslætina* visa, att ordet *læt* hade eller kunde hava kort *t*-ljud. Detta kan sammanställas därmed, att man av verbet *lætta* även har formen *læta*, och att av adj. *lætter* också former med kort *t* möta (*læta*, *lætom* etc.; exempel i Söderwalls ordbok). Växlingen av *tt* och *t* kan förklaras enligt den av Noreen Pauls Grundr. I, 487 § 167 framställda regeln. Men det, såsom det vill synas, konstanta användandet av kort *t*-ljud i *bans-læt* kan, om juxtapositionen *banslæt* är gammal i språket, även fattas i överensstämmelse med den av mig i Arkiv N. F. IX, 162 ff. framställda regeln, d. v. s. att på samnordisk tid semifortisstavelsen *-læht* blev *-læt* (ej *-lætt*).

För den här givna förklaringen av *banslæt* talar även den i hskr. B använda stavningen *banslæct*. I denna lilla urkund motsvaras nämligen aldrig isl. *æ*-ljud (hvilket ju det av Schlyter och Björkman förutsatta *ban-slæt* skulle havt) av *ee*, utan blott av *æ* (t. ex. *sæte* 71, 15) eller *e* (t. ex. *venti* 68, 13 framför två konsonanter). Däremot motsvaras isl. *e*-ljud av *ee* icke blott i *banslæct* utan även i *heer* 67, 7; *see* dat. sg. "sig" 68, 13 (och i pres. konj. *seen* 67, 3); det motsvaras före kort konsonant av *e* i *kirkku steto* 72,2 (jmf. isl. *stétt*, nysv. *stætta*); dessutom av *e* framför *tt* i *tíl réttinda* 72, 27. Som bekant har isl. *ē* i den normala fsv. blivit *æ* utom framför vokal (fsv. *træ* : *treagarþer* etc.). De anförda *banslæct*, *heer*, *see* "sig", *kirkku steto* torde visa, att isl. *ē* dialektiskt kunde kvarstå såsom *e* även framför konsonant (och i slutljud), men då *heer*, *see* i satssammanhanget ofta sakna fortis, och då senare kompositionsleden i *banslæct*, *kirkku steta* hade semifortis, så synes *e*-ljudet hava kvarstått blott i relativt oakcentuerad stavelse. Jmf. beträffande bruket av *e* delvis Zetterberg: Bjärköarättens ljud- och böjningslära § 2, a, 2. *Ee* i pres. konj. *seen* kan fattas såsom *ce* i dat. *see* eller enligt min framställning i Arkiv N. F. II, 223.

Lund, 30 maj 1896.

Axel Kock.

Beiträge zur runenlehre.

1. Die nordischen namenreihen.

An die spitze der nordischen reihen der runennamen stelle ich die des cod. Leidensis lat. 4°, 83, angeblich aus dem 10 jh., welche Bugge in Bidrag til den ældste skalde-digtningis historie 17 ff. besprochen hat. H. Kern in Leiden erfreute mich mit einer sorgfältigen nachzeichnung, für die ich an dieser stelle meinen besten dank erstatte. Das fupark beginnt nicht mit dem Frøys ætt, sondern mit dem Týs ætt dergestalt, dass die 5 runen des dritten und drei des ersten geschlechtes, zusammen 8, in der ersten, dann 2 des ersten geschlechtes und die 6 des zweiten, wieder zusammen 8, in der zweiten zeile stehen; neben jeder rune steht der name in kleineren runen voll ausgeschrieben und darüber nochmals in lateinischen buchstaben; eine dritte zeile verzeichnet die 16 runen, ganz identisch mit denen des eben beschriebenen fuparks und mit übersetzten lautwerten. An dieser dritten zeile interessiert die anordnung in 4 gruppen

b c d t f l m n r r f a e i u h
B Y Þ T · F L M N R R F A E I U · H

die eine art physiologischer kategorien: explosiva, spiranten und sonanten, vocale, zum schluss das insolierte *h* darstellen; die *þurs*-rune mit dem lautwerte *ð* ist dabei im wesentlichen nach ihrer vom *t* (*d*) verschiedenen articulationsstelle, nicht nach ihrem mehr weniger spirantischen character beurtheilt.

Die formen der runen sind fast genau dieselben wie in dem später zu besprechenden Abecedarium Nordmannicum, bemerkenswert ist an ihnen der ausgeschriebene zug, namentlich die runden formen des *B*, *þ* und *R*.

In betreff der relation von zeichen und lautwerten bemerke man, dass die *óss*-rune mit dem werte *a*, die *ár*-rune

mit þ* statt þ, die kaum anders als durch einwirkung des schriftbildes von *dhurf* zu stande gekommen sein kann. Dem namen der *ár*-runen entspricht ein übergesetztes *ae*. Da es nicht wahrscheinlich ist, dass der schreiber hier statt des namens den lautwert angeben wollte, so dürfen wir wol annehmen, dass *ae* auf einem lesefehler *e* statt *r* beruhe und der name in der vorlage richtig *ar* gelautet habe. Bei *soulu* reichen wir indessen mit der annahme mechanischer translitterierung nicht aus. Eine solche hätte ja nach dem in der dritten zeile angegebenen schlüssel *sulu* ergeben müssen. Es ist hier wieder auf die wirkliche aussprache bedacht genommen und die schreibform *soulu* entweder ein compromiss zwischen der aussprache *sōlu* und der reinen translitterierung der runenzeichen *sulu*, oder eine wirkliche sprechform mit facultativem *ou* für *ō*. Aus den besprochenen einzelheiten ergibt sich, dass die Leidener aufzeichnung kein original, sondern eine copie ist, deren grundlage aber ja allerdings dem 10. jh. angehören kann.

In *ræiðu* sowie dem zur fem. declination übergetretenen *sōlu* finden wir die urnordische nominativendung der *ō*-stämme, wie in den inschriftlichen *ziðu*, *alu*, *lapu*, *Birginzu* erhalten, während gleichzeitig das *u* der *u*-stämme in *lāgr*, *áss* syncopiert ist. Dagegen ist das *u* in *fu* wieder erhalten. Die bedingungen der syncope sind also verschieden vor *r* und im reinen auslaute.

Auffallend ist die schreibung des namens *ir*. Ist derselbe mit späterem *ýr* germ. **ihwaz* identisch, so sollte man doch wol **iur* erwarten. Vielleicht aber ist er es nicht. Das lateinische *ir* kann in jedem falle bloss litterale umschrift des runischen |*ᚱ* sein und dieses dürfte man, da frühzeitig | an stelle von þ| mit dem werte *æi* gebraucht wird (Wimmer, Die runenschrift 324), immerhin auch **æir* lesen identisch mit dem runennamen *eir*, der uns in den beiden irischen aufzeichnungen sogleich begegnet wird. Dieselben

stammen aus dem 1391 zusammengeschriebenen Book of Ballymote, Bibliothek der kön. Irischen Acad. zu Dublin, und sind bei Stephens The Runic monuments III 11 nach Atkinson, On Ogham alphabets veröffentlicht.

Das eine mit den worten $o\bar{z}$ lochlānāc ān so ¹⁾ eingeleitete besteht aus zwei zeilen, von denen die erste das nordische fupark $\uparrow$ bis $\downarrow$, vier weitere ergänzende runen und die lautwerte in lateinischen buchstaben enthält. Dabei ist unter den runen das *i* übergangen, so dass nur 15 zeichen im fupark stehen, nicht aber unter den lautwerten, wo es sich an seinem richtigen platze findet. In der zweiten zeile stehen in besonderer linearer einfassung links die runennamen, rechts unter einem striche 14 zeichen eines zweiten fuparks, in dem die *fé*- und *kaun*-runen fehlen, die erste aber wenigstens durch den namen *Fea* vertreten ist. Darüber steht $zallo\bar{z}$ ²⁾ und rechts am ende der zeile die worte *ān-ānnaFfofa* ³⁾, welche vermutlich auf die in der zweiten zeile links stehenden runennamen hinweisen. Diese namen ergeben mit den lautwerten der ersten zeile combinirt folgende reihe:

Fea, *F*, *ar*, *a* (runen $\square$). *durf*, *t* (runen $\downarrow$). *of*, *o*.
raid, *r*. *caun*, *c*. *hagal*, *h*. *naun*, *n*. *ifar*, *i*, *a*
 (runen nur $\downarrow$). *sol*, *s*. *diur*, *d* (runen $\uparrow$). *žgan*, *b*.
mān, *m*. *lāzoz*, *l*. *eir*, *e* (runen $\downarrow$).

Daran ist augenscheinlich einiges richtig zu stellen. *Fea* und *ar*, *a* sind lesefehler für *feu*, *ur*, *u*. Der schreiber der copie hat aber in allen 3 fällen deutliche *a* geschrieben, die sich von seinen übrigen *a* nicht im mindesten unterscheiden und mit seinen *u* in *durf* u. s. w. durchaus nicht verwechselt werden können, so dass man sofort sieht, er habe kei-

¹⁾ *ogam lochlannach ann so* 'the Scandinavian ogham here'; die bewohner der norwegischen küste und an der Ostsee hiessen *Lochlandach* d. i. seeländer'. Stephens III 10 nach Atkinson.

²⁾ *Gall ogam* 'fremdes Ogham'. *Gall* ursprünglich *Gäle* bedeutete später jeden ausländer. Stephens a. a. o.

³⁾ s. die folgende aufzeichnung.

neswegs zwischen *a* und *u* geschwankt, sondern *a* sicher zu lesen geglaubt. Die undeutlichkeit muss also schon seiner vorlage zur last gelegt werden. *naun* muss auf *naud* zurückgehen und dann auf jenem geschwungenen *d* (s. u. 1) mit horizontal niedergelegtem schafte beruhen, das der schreiber in *raid* reproducirt hat. Möglicherweise kann für *naun* statt *naud* ausser dem lesefehler auch noch der anreim zu *caun* von einfluss gewesen sein. *ifar* ist selbstverständlich zu trennen *if*, *ar*.

ðzān aufgelöst **bergann* repraesentirt wol eine thatsächliche sprechform, keinen graphischen fehler *g* für *k*. Das wort scheint auf **berkann* reduciert eine masculine nebenform zum neutrum an. *biarkan* zu sein. Beachtenswert ist das verhältnis von *durf*, *t* zu *diur*, *d*. An den formen des facsimiles bei Stephens erkennt man noch deutlich die ursache des beiderseitigen misverständnisses in den einander genäherten gestalten des *d* und *t* (s. u. 1 u. 2), welche in der vorlage gebraucht worden sein müssen. Es ist also bei *durs* der lautwert, bei *diur* name und lautwert verlesen und correct in *durf*, *d* und *tiur*, *t* herzustellen. Die lesungen *turs* und *rato* bei Stephens halte ich nach dem facsimile nicht für gerechtfertigt. *mān* löse ich auf in *mann*, dagegen halte ich den querstrich über *lāzōr* doch wol für bedeutungslos. In der namenreihe der zweiten aufzeichnung fehlt er.

Diese zweite aufzeichnung, wieder mit den worten *Ozām lochlandach and so* eingeleitet, besteht abermals aus dem nordischen fupark, in dem aber ausser der *iss*-runen auch die s. g. *yr*-runen fehlt, dazu dieselben ergänzenden 4 runen wie früher und die lautwerte *f* bis *u* noch in erster, *s* bis *e* in zweiter zeile. Zwischen fupark und lautwerten wieder die bezeichnung *zallozum*. In der zweiten zeile schliesst sich an der runenname *fea* und am ende rechts die worte *anmand na feadfu*¹⁾, darunter durch einen horizontalen strich getrennt

¹⁾ *anmand na fead so* 'the names of these letters' Stephens III 11.

ein zweites nordisches fupark ohne ƿ. In dritter zeile stehen die runennamen und darunter die worte *finit arna* (oder *asna*) *ozū*.

Die namen abermals mit den entsprechenden lautwerten combinirt lese ich:

Fea, *F.* *ar*, *a* (rune 𐌱). *durf*, *t* (rune 𐌲). *of*, *o.* *raid*, *r.* *caun*, *c.* *hazal*, *h.* *naun*, *n.* *ifar*, *i*, *a* (rune nur 𐌺). *sol*, *s.* *diur*, *d* (rune 𐌿). *þzān*, *þ.* *mañ*, *m.* *lazor*, *l.* *eiR*. *e* (keine rune).

Da sich diese reihe von der eben besprochenen nicht wesentlich unterscheidet, so gilt für sie auch alles zur ersten gesagte. Es ist kein zweifel, dass beide reihen wegen ihrer gemeinsamen fehler, *fea*, *ar*, *naun*, *ifar*, *diur* auch gemeinsamen ursprung haben müssen.

Ausser diesen irischen kennen wir in Grossbritannien noch zwei nordische fuparke in angelsächsischer überlieferung, beide im Cod. Cotton. Galba A 2, facsimile bei Hickes Thesaurus III tafel 6.

Das eine enthält die 16 runen der nordischen reihe mehr dem differenzierten ƿ ƿ̅, die lautwerte und zwei namen *fer* und *ur*.

Beachtenswert ist dass die s. g. *ýr*-rune 𐌺 mit dem lautwerte æ angegeben erscheint. Der name *fer* macht den eindruck eines facultativen masculinums *fér gegenüber dem sonstigen neutrum *fé*.

Das andere enthält gleichfalls die 16 runen der kürzeren reihe und dazu durch drei puncte : abgetrennt 6 ergänzende runen mit den lautwerten p, k, g, e, æ, d. Dem eigentlichen stocke des fuparks sind keine lautwerte übergeschrieben, sondern die namen:

Fe. *ur.* *þorf.* *of.* *reð.* *hagol.* *noð.* *if.* *ar.* *sol.* *týr.* *beorc.* *mander.* *locr.* *ýr*

An diesen ganz correcten namen, von denen nur *locr* im facsimile fehlerhaft wiedergegeben ist — es sieht wie

loer aus — ist man zunächst geneigt eine starke einwirkung des angelsächsischen organs zu constatieren, der zufolge die nordischen diphthonge *ei* und *au* monophthongiert wurden, also *rēð*, *cōn*, *nōð* statt *reidð*, *kaun*, *nauð* und in *hagol* und *beorc* direct ags. wörter statt der nordischen eingesetzt sind. Aber es ist auch möglich, dass die monophthongierungen schon dem betreffenden nord. dialecte angehört haben. Besonders interessant ist die schreibung *mander*, welche auf ostnord. ursprung der namen hinweist. Die rune $\uparrow$ führt hier schon den namen *yr*.

Aus continentaler überlieferung stammen die nordischen runennamen des Abecedarium Nord(mannicum), cod. Sang. 878 — facsimile zuerst bei Hattemer Denkmale I taf. 1, dann bei Wilh. Grimm Zur lit. der runen, zujüngst verglichen von Piper Zs. f. deutsche phil. 13, 445 — die ich aus dem verbindenden texte heraushebe:

feu. ur. thuris. of. rat. chaon. hagol. naut.

if. ar. sol. ||| (rune $\uparrow$). brica. man. lagu. yr (rune $\uparrow$).

Auch hier ist die einwirkung des deutschen sprachmittels, in dem die nordischen namen fortgepflanzt sind, unverkennbar. *ch* und *ao* für *k* und *au* sowie *t* für *ð* in *chaon* und *naut* kommt auf rechnung der deutschen orthographie und *thuris*, so in *Thurisloun* 'Dorla' Förstem. nbch. II², 1460, *man*, *brica* und *lagu* sind deutsche beziehungsweise sächsische wörter. *brica* insbesondere, das nur durch eine mittelform *birica* verständlich wird, in der sich die accentstelle auf das secundäre *i* verschoben hat *brica* < *birica, sowie *lagu* können unmöglich nordisch sein. Dass auch nord. *Týr* übersetzt war und *Tiu gelautet habe ist wahrscheinlich und man möchte wol glauben, dass die 3 verticalen striche, die neben der rune noch constatierbar sind, die vocale *iu* darstellen und dass demgemäss zum vollen namen die rune $\uparrow$ mitzulesen war. Merkwürdig ist die monophthongierung von *ei* > *ā* in *rat*. Man denkt an ags. *rād* und zwar um

so mehr als dem Abecedarium ein 'Anguliscum' genanntes ags. fuþark vorausgeht und die spuren einer ags. hand sich auch in den bei † und ‡ eingetragenen ags. varianten offenbaren. Aber freilich das auslautende *t* in *rat* ist nicht ags., sondern deutsch, so dass wir das *a* doch wol als gelegentliche monophthongierung von nord. *æi* im deutschen organe auffassen dürfen.

Beachtenswert ist noch die zahl der runen in den drei ættir, welche hier dem principe der symmetrie mehr rechnung trägt, als die nordische überlieferung, indem sie statt der 6, 5, 5 stäbe dieser (Wimmer, Die runenschr. s. 180) die anordnung 5, 6, 5 darbietet. Was den text des runenspruches betrifft, so möchte ich an dem, was wir nach Piper's letzter vergleichung für gesicherte lesung halten dürfen, gar nichts ändern, sondern ihn so erklären, wie er eben ist, wobei ich in einigen puncten von der in Müllenhoffs denkmälern, 3 ausgabe, vertretenen auffassung abweiche.

Es ist zunächst klar, dass *forman* und *thritten* parallel zum instrumentalis *stabu* construierte dative seien, zwischen welche der satz *úr after* ohne grammatische, bloss mit logischer beziehung auf *stabu* eingeschoben ist; also *feu forman (stabu) — úr after — thuris thritten stabu*¹⁾. Der folgende zusammengezogene satz, in dem die copula sowol zu *ós* als zu *rát* gehört, knüpft mit seinem *himo* selbstverständlich an *thuris* an und bietet im ersten theile ein prae-dicatives adjectiv *oboro* zu as. *oþar* 'über, auf' (vgl. österr. *auf* im sinne von 'nach', temporal) im zweiten ein adverbium *endós*, das mit *entrósto* 'der letzte', Graff 1, 358 zu ahd. *anti*, *enti* 'ende', bair. *ent* 'jenseits' gehört und als superlativ zu fassen ist, an dem das auslautende *t* facultativ

¹⁾ Der instrumentalis scheint die vorstellung des aufhebens und niederlegens von stäben zu enthalten, also 'feu mit dem ersten — dann úr — thuris mit dem dritten stabe', wobei einem leicht die Tacitusstelle der *Germania* vom loosen *ter singulos tollit* in den sinn kommt.

syncopiert ist, wofür die beispiele bei Braune ahd. gr.² s. 131 *fastôs mohtun, nôtthurf uuas* genügende parallelen gewähren.

chaon thanne cliuôt heisst in der that 'dann fasst chaon fuss¹⁾ und *hagal naut habêt* 'hagel hat not' enthält ausser der rein anreihenden bedeutung auch eine inhaltliche anspielung mit dem aus den appellativen sich ergebenden neben-sinne 'der hagel hat not im gefolge'.

Im weiteren geht der spruch in blosse aufzählung über *is, âr endi sôl; tiu, brica endi man midi; lagu the leohto*, wobei das *midi* augenscheinlich auf die stellung der *man*-runen auf dem dritten platze der 5 zeichen des letzten geschlechtes, also genau in der mitte, zu beziehen ist und *lagu* ein epitheton ornans 'wasser das helle' bei sich hat; dann schliesst er mit dem satze *yr al bihabê*, den ich als optativischen erkläre 'das yr soll alles d. i. die ganze reihe beschliessen'; das verbum zu ahd. *bihabên* 'tenere, continere' Graff IV 733 dem sinne nach hier wie as. *bihebbian* 'umschliessen, in sich halten' Hel. 1099, 3693. Ich lese also den spruch:

feu forman — âr after — thuris thritten stabu;
ôs ist himo oboro, rât endôs uuritan.
chaon thanne cliuôt, hagal naut habêt;
is, âr endi sôl; tiu, brica endi man midi;
lagu the leohto; yr al bihabê.

Von scandinavischen aufzeichnungen der nordischen runennamen in geschlossener reihe kommt vorzugsweise das isländische runengedicht in betracht, das in 2 hss. des 16 jh. AM 687 und AM 461 erhalten ist und von Kålund in den *Smâstykker* . . . (København 1884—91) s. 19 ff. nach diesen hss. und zwei aus Jon Olafsson's *Runologia* stammenden textfassungen abgedruckt wurde. Beide hss. ergänzen

¹⁾ as. *klíðón* swv. 'wurzel fassen' Hel. v. 210 (*sum*) . . . *kên imu thâr endi klíðóða* vom korne, das in die dornen fiel.

sich glücklich, indem 687 die runen, 461 die namen an die spitze der stropfen stellt. Dagegen ist das norwegische runengedicht, abgedruckt nach 2 von einander unabhängigen copien der 1728 verbrannten hs. für meine zwecke unbrauchbar, da es nur die runen, nicht die namen anschreibt (s. Kålund, Småstykker s. 4 ff.). Die namen des isl. gedichtes sind:

fé, úr, þurs, óss, reidð, kaun, hagall, nauð, íss, ár, sól, týr, bjarkan (hs. 461 var. *biarka*), *maðr, lögr ýr* (rune †).

Dazu kommen die runennamen des cod. A.M. 687 s. 3 mit lateinischer übersetzung und vermittelnder erklärung nach dem schema *aurum gull, gull er fé, fé er runastafr* nach Wimmer Die runenschr. 287 ff.:

aurum, gull, fé. ymber, skúr, úr. fantasma, skrimsl, þur(s). flumen, straumr, óss. iter, vegr, för, reidð. wulnus, sár, kaun. (niv)es, snjórr, hagl (hagall). flagella, bardagi, nauð. (fr)ig(us), frost, íss. estas, sumar, ár. ignis, eldr, sól. Iupiter, þórr, áss, Týr. flos, blóm, viðr, bjarkan. palus, gormr, sjór, lögr. arcus, bogi, ýr,

Dabei ist bemerkenswert, dass bei *nives* an der stelle des appellativums *hagl*, an der des runennamens aber *hagall* steht.

Endlich die zerstreuten namen des eddischen tractats *Malfræðinnar grundvöllr Snorra Edda* (Hafniae 1852) II 73 ff.

úr, óss, íss, ár, ýr (rune †), *reid, sol, bjarkan.*

Zu diesen verzeichnissen der nordischen namen seien einige anmerkungen gestattet.

Ich habe Beiträge z. gesch. d. deutsch. sprache 21, 209 ff. got. *uraz, *úras, *úris* mit isl. *úr* n., *ýr* f. 'a drizzling rain' zu verbinden gesucht und glaube, dass sich dafür auch die begriffliche contrastierung von **úris* und **þiþ* geltend machen lässt, welche namen in dem dem gotischen alphabete vorausliegenden fuþark ja unmittelbar neben einander stehen mussten. Wie ich got. *thyth* d. i. **þiþ* a. a. o. s. 221 ff. nach

schwed. *tia*, *tina*, *tejda upp*, *tajn upp* 'aufthauen, schmelzen', *tiväder* 'thauwetter' (Rietz), an. *þíða* swv. 'aufthauen', *þíðr* adj. 'aufgethaut', *þíða* f. und *þíðvidri* n. 'mildes wetter' (Jonsson) als 'thauwetter' erklärt habe, so bezeichnet auch schwed. dial. *ur*, *äur* m. 'urväder', *äurweder* auch *snöur* m. 'starker schneefall mit heftigem wind' einen meteorologischen zustand und gerade der begriff der schwedischen ausdrücke scheint sich zur contrastierung mit 'thauwetter' vorzüglich zu eignen, während isl. an. *úr* n. 'smaaregn' (Cleasby-Vigfusson, Jonsson) mehr unserm deutschen 'landregen' entspricht.

Regen im allgemeinen bedeutet der runenname im isl. runengedicht *úr* ist der wolken thräne und der dürre feind und des hirten hass' (Wimmer die runenschrift) und im norwegischen runenreim möchte die zweite zeile *oft löyper ræin(n) a hiarne* 'oft läuft das ren auf gefrorenem schnee' wenigstens noch eine anspielung auf das 'urväder' enthalten, wengleich ich bezüglich des ersten satzes (*úr*) *er af illu iarne*, oder nach Kälund's vorschlag **af eldu járne* (also *úr* 'funkenregen'?) wol zugeben muss, dass in demselben die unübertragene bedeutung des wortes nicht vorliegen dürfte.

óss ist vielleicht doch nicht entlehnung des ags. runennamens *ós*, sondern echt nordisch. Wenn nordisch **áss*, anorw. geschrieben *óss* und *o'ss* sich regelrecht aus urnord. **ansur* entwickelt (Wimmer, Die runenschrift 195 ff.), so kann ich mir wol denken, dass diese form, deren *ó* mit altem *ó* zusammenfiel, im runennamen, der überhaupt nicht decliniert wurde, fest blieb, wogegen sie im appellativum aus den casus ohne *u*-umlaut zu *áss* rückgebildet wurde. Das verhältnis von lautwert und namen ist in den beiden fuparken der ags. tradition, sowie in den irischen aufzeichnungen das des vollen vocalischen einklanges *o* und *os*. Anders im Leidener fupark, wo dem namen *qus* d. i. **ás* der lautwert *a* gegenübersteht. Das zeichen *ǫ* wurde also auch nach dem eintritt des *u*-umlautes im namen noch mit dem alten laut-

werte *a* geführt. Der alte name haftet mit dem alten sinne im isl. runenreime (Wimmer Die runenschr. 283), wo er sich unmittelbar auf Óðin bezieht, ebenso im ags. runenliede, denn dass hier *ós byþ ordfruma ælcra spræce* den 'mund' bedeute, ist ein glücklich abgethaner irrthum. Die form *hagal* des Leidener codex und der beiden irischen fuparke ist gewis als *hagall* zu verstehen und mit dem isl. runenamen identisch. *hagall* muss eine nebenform zum neutrum *hagl* sein, mit mittelvocal und masculinem genus. Die fassungen der runengedichte isl. *hagall er kalda korn*, norw. (*hagall*) *er kaldastr korna*, ags. *hæzl byþ hwitust corna* stimmen zu einander so genau, dass die begriffliche identität von isl. *hagall*, das ja ausserdem im runengedichte 'grando' übersetzt wird, mit ags. *hæzl* nicht in frage steht.

Für *laugr* im Leidner codex und *locr* im cod. Cott., beidemale gleich *logr*, finden wir in den beiden irischen aufzeichnungen *lagor* ohne umlaut und mit scheinbar erhaltenem thematischem *u*. Da diesem *lagor* aber *os* mit umlaut und syncope gegenübersteht, wollte Detter im Arkiv för nord. fil. 12, 206 statt *lagor*: *lagr* lesen und das *o* als schreibfehler des letzten copisten erklären. Das ist nicht nötig. Der vocalton des auslautenden *r* ist im nordischen niemals geschwunden und eben hier unter der hand eines fremden aufzeichners nur wieder auch zum graphischen augenschein gebracht. Ebenso erklärt sich das *a* als individuelle auffassung des umlautes *å* nach massgabe der vocalverhältnisse des irischen aufzeichners. In demselben sinne äussert sich Finnur Jónsson in Aarbøger f. Nord. Oldk. 1895 s. 308.

Für die nordische s. g. *yr*- oder *r*-runen ergeben sich, wenn ich zunächst die zweifelhafte form des Leidner codex nicht berücksichtige, zwei runenformen und zwei namen. Und zwar:

irische aufzeichnungen	rune	⌋,	name	<i>eiv</i> ,	lautwert	<i>e</i> .
cod. Cotton. Galba A. 2. 1)	„	⌋,	...	„	.	<i>e</i> .
„ „ „ „ 2)	„	⌋,	„	<i>yr</i> ,	...	

Abecedarium Nordm.	rune	⋈	name	yr,	lautwert	...
Isländ. runenreim	"	↕	"	yr,	"	...
Snorra Edda II	"	↕	"	yr,	"	...

Nun ist ↕ nichts anders als die symmetrisch ergänzte form der ags. *éoh-* oder *ih-*rune ↱, und es ist klar, da der name *yr* wieder nichts anders als eben *ih*, *éoh* germ. **ihwaz* ist, dass die relation ↱: *yr* die ursprüngliche ist und dass die relation ⋈: *yr*, wie sie im zweiten fupark des cod. Cott. vorliegt, eine secundäre sein muss. Aus den irischen aufzeichnungen und dem 1 fupark des cod. Cott. aber ergibt sich eine zweite ursprüngliche relation, das ist die von ⋈: *eir* und wir finden hier einen neuen bisher noch nicht gewürdigten runennamen, der mit an. *eir* n. 'kobber', isl. *eir* m. 'brass' ags. *æ'r* 'aes' (northumbrisch auch name der *æ*-rune) got. *aiz* sich deckt. Und in diesem namen got. *aiz*, den ich Beiträge z. gesch. d. deutsch. spr. 21, 220 als gotischen buchstabennamen für *z* *ezec*, d. i. **aizik* nachzuweisen suchte, haben wir den schlüssel für die beiden lautwerte des ⋈ (Wimmer Die runenschr. 245 ff.) den gewöhnlicheren älteren und ursprünglicheren *z*, *R* nach dem auslaute, den selteneren und jüngeren *e* oder *æ* nach dem anlaute. Dieser name also und nicht **elgr*, wie Wimmer construierte, ist wol der eigentliche name des ⋈, *z* im germanischen fupark. Das princip der symmetrischen ergänzung im spiegelbilde, nach welchem ↕ aus ↱ entstanden ist, spielt bei den german. runenzeichen eine nicht unbedeutende rolle. So ist das ⋈ des Themseschwertes eine ergänzung im horizontalen, das ⋈ der spange von Charnay eine solche im verticalen bilde aus altem ⋈. Ebenso das *z* (s. u. 3) derselben spange und die nord. rune *a* (s. u. 4) Bugge Norges Indskrifter 70 ff. eine symmetrische stilisierung im horizontalen bilde aus √ beziehungsweise √.

Das führt mich darauf zur ableitung der runenzeichen einiges zu bemerken.

2. Zur ableitung der runen.

Nachdem Bugge in Norges Indskrifter med de ældre runer s. 31 ff. gezeigt hat, dass das für *ny* gehaltene zeichen ζ auf dem Tunestein (so dreimal in rechtsläufiger, einmal umgedreht ζ in linksläufiger zeile) in wirklichkeit nicht als *ny* sondern als *j* transscribiert werden müsse, war der von Wimmer, Die Runenschrift s. 121 noch vermisste nachweis des alten runischen *j*-zeichens mit der ihm eigentlich gebührenden alten geltung *j* (gegen späteres *a*) in einer nordischen inschrift erbracht. Zugleich aber war die möglichkeit gegeben, die ansicht Wimmers s. 126, dass das runische *j* in seiner eckigen form $\lrcorner$ der lanze von Kragehul, $\lrcorner$ der spange von Charnay, die älteste form sei, welche direct aus dem lateinischen G erflosse, zu berichtigen. Nicht die spitzwinklige form des runischen *j*, sondern die aus zwei gegeneinander gestellten bogen bestehende ζ ist als die älteste anzusehen, die aus lateinischem G, oder besser aus der auch epigraphisch vorkommenden uncialen form desselben (s. u. 5) durch eine art symmetrischer stilisierung, rundung, vergrößerung und entgegenstellung des abstriches sich ergibt.

Gewis aber wird die gradlinige umsetzung dieses zeichens in $\lrcorner$ nach den erfodernissen der runischen schreibtechnik ziemlich früh erfolgt sein und so zeigt schon die spange von Charnay ein linksläufiges $\lrcorner$ im rechtsläufigen fupark, während der bracteate von Vadstena die älteste form des runischen *j* mit geringer modification, d. i. mit zusammenrückung der bogen und gradstreckung ihrer ansätze (s. u. 6, correct linksl. im linksl. fupark) treu bewahrt. Diese modification, die auch auf dem Skodborger bracteaten erscheint (Wimmer s. 122), rechtsläufig (s. u. 7), ist die stammform der ags. *ǰér*-runen, rund (s. u. 8) im fupark des runenliedes (Hickes Thes. I 135), geradlinig (s. u. 9) in den übrigen ags. fuparken, welche aus ihr durch zusammenlegen der beiden gestreckten ansätze in einen verti-

calen stab, im weiteren durch abeckung der kreisförmigen figur zur raute hervorgehen ¹⁾).

Einen andern selbständigen ursprung hat das *j* des Themsemessers †, das vom *n* † principiell eigentlich kaum unterschieden, schon die eckige form der spange von Charnay † aus † voraussetzt und wieder auf zusammenlegung der beiden halbstäbe zu einem ganzen beruht.

Da das fuþark des Themsemessers ein rechtsläufiges, das *j* desselben aber grundsätzlich ein linksläufiges ist (denn es beruht auf † †), so ist der fall denkbar, dass der runenritzer einen fehler begangen habe und dass dem *j*, entsprechend rechtsläufigem †, abgeeckt † (stein von Istaby schon mit dem lautwert *a*, Wimmer 122), eigentlich die vom regulären † principiell gut geschiedene form † gebühre, welche die bekannte gestalt der jünger nordischen *jára*-rune ist.

Ich halte es für recht zweifelhaft, wenn Wimmer 123 diese form der *jára*-rune als vereinfachung aus älterem * erklärt und das, was er ss. 199, 203 über das gleichzeitige vorkommen von * und † in der bedeutung von *a* mittheilt, ist nicht geeignet mir diese auffassung glaublich erscheinen zu lassen. Es wäre meiner ansicht nach ebensowol möglich, dass * als *a* eine symmetrisch ergänzte form des † sei, für deren entwicklung das bedürfnis nach unzweideutiger scheidung des zeichens von der *n*-rune †, die ja gelegentlich auch † sein konnte und in linksläufiger zeile eigentlich sein musste, massgebend geworden sein kann.

Aus deutschen oder überhaupt continentalen runenschriften war bisher die älteste rundbogige form der *j*-rune nicht bekannt, da man das zeichen auf dem Müncheberger speerblatte allgemein für *ng* hielt. Die genaue übereinstimmung desselben mit dem † des Tunesteines aber lässt es

¹⁾ Des principes der zusammenlegung zweier stäbe in einen hat sich die runenschrift schon im ältesten fuþark bei der bildung des † aus lat. N bedient.

mir keinen augenblick zweifelhaft erscheinen, dass wir das gewis gotische wort dieses speerblattes $\mathbb{R} \mathbb{F} \mathbb{I} \mathbb{C} \mathbb{I} \mathbb{F}$ (linksl.) *Ranja* zu lesen haben, ein swm. nomen agentis oder denominativum auf *-jan*, oder wenn man will etwa auch eine kurzform, die aus westgot. *Ranila*, *Ranimir* saec. 7, *Ranigunda* thüring. königstochter frau des Langobardenkönigs Wacho saec. 7, *Rano* fränkisch saec. 9 sich erläutert und immerhin mit Henning 10 zu an. *rani* 'eberrüssel, keil' gestellt werden mag.

Aber auch in den ältesten nordischen inschriften ist dem ζ als *j* vielleicht ein breiterer raum zu gewähren. So in den namen $\mathbb{H} \mathbb{F} \mathbb{R} \mathbb{I} \mathbb{C} \mathbb{I} \mathbb{F}$ des steins von Skääng, Stephens s. 888 ¹⁾ und $\mathbb{H} \mathbb{F} \mathbb{R} \mathbb{I} \mathbb{C} \mathbb{I} \mathbb{F}$ des kamms aus dem Vimose, Stephens 305, die ich *harija* beziehungsweise *harja* lese, und in der inschrift der Vimoser sponse, Wimmer s. 147, welche mir die lesung *laasauwija | aadagasu* ergibt, ferner in der des steins von Torvik (facsim. Wimmer Die runenschr. 166), wo *lada(u)warjar* gelesen werden darf.

Auch die inschrift des steines von Steinstad, Stephens 254, $\mathbb{I} \mathbb{X} \mathbb{I} \mathbb{C} \mathbb{I} \mathbb{F} \mathbb{H} \mathbb{F} \mathbb{I} \mathbb{F} \mathbb{I} \mathbb{F} \mathbb{Y}$ kann *igijon halax* gelesen werden, *Igijo, *Igjo als swf. personenname wie urnord. *Harizo*, *Lepro*, *Fino*.

Ebenso ist endlich der zweite theil der legende des scheidenschläges von Thorsbjærg, Stephens 295, Wimmer 104, die das identische zeichen, nur auffallend kleiner als die übrigen runen enthält, vielleicht nicht *niwangemari sondern *niwajemari zu lesen.

Die entwicklung des zeichens führt also durch folgende stufen. Lat. unciales G (s. u. 5) mit symmetrischer stilisierung zu runisch ζ . Dieses einerseits geradlinig ausgedrückt $\mathbb{I}$ dann vereinfacht $\mathbb{I}$, andererseits zusammengerückt und gestreckt (s. u. 7), dann vereinfacht und endlich vollständig ab-

¹⁾ Wenn Wimmer Die runensch. 166 recht hat, dass das zwischen *harija* und dem folgenden *leugar* stehende zeichen $\mathbb{X}$ keinen lautwert representiere (er selbst fasst es als trennungszeichen), so kann man es auch als ornament betrachten und *harijaleugar, das wäre got. *harjalugs, lesen.

geeckt (s. u. 8 u. 9). Davon ist das zeichen der ingrunne principiell wol geschieden.

Seine älteste gestalt ist die des bracteaten von Vadstena, wo es als auf eine ecke gestellte geschlossene raute $\diamond$ erscheint. Ebenso auf dem stein von Opedal, Hardanger, im namen Birgingu $\mathfrak{B}|\mathfrak{R}\times\mathfrak{D}\times\mathfrak{N}$ (linksl.) wo sich indessen schon kleine strichansätze an den in verticaler richtung stehenden ecken bemerkbar machen. Werden diese strichansätze verlängert, so ergibt sich das ing-zeichen des Themsemessers und der ags. fuparke (s. u. 10). Wird die geschlossene raute ohne strichansätze in der verticalen geöffnet, so ergibt sich die modification des hobels von Vi $\diamond$, zweimal Stephens 309; wird sie in der horizontalen geöffnet, so entsteht die form des goldenen hornes von Gallehus (s. u. 11) Stephens 324. Bis zu diesem puncte der entwicklung ist die typische differenz der beiden zeichen allerdings zweifellos. Aber die horizontal geöffnete raute mit zugleich schiefwinklig verschobener diagonale kann gelegentlich abgerundet werden, wie auf dem steine von Tanum in dem personennamen *Þrawingan* (linksl.) Stephens 197, wo zugleich die *th*, *r* und *w*-runne rundbogige statt der gewöhnlichen geradlinigen formen zeigen, und somit eine form erzielt, die von der alten *j*-runne sich nur durch die horizontale statt der verticalen lagerung der hauptaxe, in der äusseren erscheinung aber gar nicht mehr unterscheidet. Nehmen wir nun an, es beträfe diese rundung der raute die vertical geöffnete form, so gelangen wir genau zu jenem zeichen, das man bis auf Bugge für *ng* wirklich gehalten hat. Da es nun auch denkbar wäre, dass die runde form der *j*-runne ζ gelegentlich nicht durch $\llcorner$, sondern durch $\diamond$ gradlinig hätte ausgedrückt werden können, so treffen die beiden zeichen theoretisch auf zweifache weise zusammen und das schwanken des urtheiles, welcher wert in jedem einzelnen falle anzusetzen sei, wird uns hinreichend begreiflich. So ist es augenscheinlich controvers, ob man das zeichen des steines von Krogsta (s. u. 12), Stephens 184

in linksläufiger zeile als verschobene raute, oder als verschobene eckige umsetzung eines ζ betrachten soll.

Bugge, welcher in Norges Indskrifter med de ældre runer sich mit dem steine beschäftigte, las *ng* und erklärte seine transscription *mwse eingn se ainar* als 'Músi sohn des E(h)inga der einzige'.

Für die ableitung der germ. *ing*-rune, als deren älteste gestalt ich schon wegen der notwendigkeit, dass die ags. form und die des goldenen hornes (s. u. 10 u. 11) in irgend einer idealform vereinigt werden müssen, die raute construieren müste, auch wenn sie nicht thatsächlich vorkäme, kommt ohne zweifel, da ich an die zusammenrückungshypothese Wimmers, Die runenschrift 115 aus zwei $\leftarrow$ -runen nicht glaube, das im runenalphabet noch ausständige lateinische Q in betracht, welches durch gerade ausgedrückt die form $\diamond$ ergeben muste (ganz ähnlich auch das altlat. zeichen für Q 2 mal bei Ritschel Priscaae latinitatis monumenta); gerne aber stimme ich der meinung Wimmers 116 bei, dass runisch $\diamond$, o seine unteren abstriche dem bedürfnis, genügender scheidung des zeichens von $\diamond$ verdanke.

Eine möglichkeit auch lautlicher vermittlung der zeichenvertretung germ. *ng* durch lat. *q*, glaube ich in lateinischen verbindungen auf *-inquus, longinquus, propinquus, relinquere* u. a. nachweisen zu können, obwol es zweifellos ist, dass wir einer solchen annahme nicht mit notwendigkeit bedürfen.

Auch bei der germanischen rune $\bowtie$ glaube ich nicht an die von Wimmer 109 vertretene ansicht, dass das zeichen aus zwei $\bar{P}$ -runen zusammengerückt sei.

Wimmer hat ja wol gewiss recht, wenn er die besondere form der $\eth$ -rune auf dem speerblatte von Kowel im namen *Tilarǫðs*: $\square$ als eine gelegentliche modification des $\bowtie$ auffasst, die aus diesem sich ergibt, wenn statt der diagonalen horizontale verbindungsstriche gezogen werden und die parallele der gelegentlichen $\square$ auf der Thorsbjærger

zwingt, dem diadem von Strårup, dem stein von Opedal, in welchem die gebrochene verbindungsline des gewöhnlichen $\mathcal{M}$ aus lat. $||$ durch eine gerade ersetzt ist, wird jederman einleuchtend erscheinen.

Aber dass dieses ursprüngliche $\mathcal{M}$ der spangen von Char-nay, Osthofen, Nordendorf, Ems, Friedberg, Pallersdorf aus dem mit verticaler depression der diagonalen die spätere form $\mathcal{H}$ der Freilaubersheimer spange und der ags. fuparke entsteht, auf doppelsetzung zweier $\mathfrak{p}$ beruhe, wonach die tönende spirans durch zwei tonlose ausgedrückt wäre, ist mir so unwahrscheinlich als möglich.

Dagegen ist aufmerksam zu machen, dass sich in keltischen namen lateinischer inschriften ein entsprechendes zeichen (s. u. 13 u. 14) mit dem werte $\mathfrak{d}$ findet z. b. *Medillu(s)*, *Meddivius* Bonner jahrbücher 89, 26, das nichts anderes als das alte griechische theta beziehungsweise ein aus demselben abgeleiteter buchstabe ist. War in diesem theta das innere kreuz nicht senkrecht sondern diagonal gestellt (s. u. 15 sowie die schrifttafeln bei Wimmer), so konnte bei übernahme desselben, die ja wol aus dem keltischen erfolgt sein müste, dasselbe leicht zu $\mathcal{M}$ werden, der thatsächlichen gestalt der german. $\mathfrak{d}$ -rune.

Zum namen *Tilarids* ist zu sagen, dass germ. **rīðaz* 'reiter' ausser in *Arsirid* St. P. althochdeutsch auch anderwärts und zwar mit charakteristischer, die länge bezeugender doppelschreibung *Albiriid*, *Haldiriid*, *Riidgunt* cod. Vat. Palat. 493, saec. 7—8, Zs. f. d. a. 20, 116 belegt ist.

Eine andere keltische einwirkung scheint mir in der germ. $\mathcal{X}$ -rune vorzuliegen. Dass dieses zeichen lat. *x*, griech. χ und nicht anderes sei, dass es vor allem wieder keine zusammenrückung zweier $\mathcal{C}$, sondern das alte einheitliche zeichen schlechthin, nur mit neuer geltung sei, war mir längst zur überzeugung geworden. Nun lässt sich in keltischen inschriften das zeichen $\mathcal{X}$ in der lautverbindung $\mathcal{X}\mathcal{T}$ als repräsentant der tonlosen gutturalen spirans griech. χ , deutsch

ch nachweisen, so z. b. im namen LVXTIIPIOS auf einer gallischen münze, bei Caesar *Lucterius* (Holder, Altkelt. sprachschatz), oder im namen *Epaðatextorigi* dat., gall. inschrift zu Paris, Revue archeologique 1878 s. 94, und ich glaube, dass wir in dieser keltischen geltung des X die quelle zu suchen haben, in welcher das germanische runenzeichen der tönenden gutturalen spirans *g* seinen ursprung hat. Die keltische vermittlung des römischen alphabetes an die Germanen, wegen des gesammten ganges der cultur ohnehin wahrscheinlich, gewinnt, wenn diese beiden aufstellungen sich bewähren, wichtige stützen.

Indem ich aber bezüglich der zeichen $\diamond$, $\boxtimes$ und $\times$ der durch Wimmer aufgenommen hypothese Zachers (Das goth. alphabet 29 ff.) von der doppelsetzung eines $\langle$ oder $\rangle$ eine andere entgegenstelle, die auch diese runenzeichen von einheitlichen vorbildern ableitet, gerathe ich mit dem principe der symmetrischen stilisierung im spiegelbilde, das ich bei 𐌷 , 𐌸 und dem *z* von Charnay (s. u. 3) nachgewiesen habe, keineswegs in widerspruch, denn bei diesen zeichen handelt es sich ja nur um graphische ornamentik innerhalb ein und desselben zeichens und lautwertes, während die zeichen $\diamond$, $\boxtimes$ und $\times$ lautwerte vertreten, die mit denen des angeblichen primitivs, ich gebe zu zwar verwant, aber doch durchaus nicht identisch sind. Es ist nicht zu übersehen, dass bei der bildung der runenschrift der grundsatz, das lateinische zeichen mit dem identischen lautwerte zu übernehmen die regel und das verlassen des gegebenen nexus, wie etwa beim $\diamond$ oder bei 𐌷 und 𐌸 , wovon später, die seltene ausnahme ist. Und da die wahl von lat. G für die germ. palatale spirans *j* beweist, dass bei der bildung der runenschrift auf die verhältnisse des lautwertes mit grosser sorgfalt bedacht genommen wurde, so kann ich auch nicht glauben, dass die germ. *w*-rune auf lat. P zurückzuführen sei, das in seiner älteren gestalt Γ ohnehin in der germ. *p*-rune 𐌺 verwendung gefunden hat.

Ich leite die rune þ vielmehr aus lat. B ab und begründe die meinung, dass das lat. zeichen in der runenschrift in zwei formen, einer vollständigeren ß und einer vereinfachten þ mit den verschiedenen lautwerten, *b* als dem ursprünglichen und *w* als dem secundären, geführt wurde, mit der thatsache des übergangs von inlautendem lateinischen *b* in *v* einerseits und mit der bildung des vereinfachten latein. cursiven *b* anderseits. Die lateinische aussprache *v* statt *b* im inlaute, die sich der von *g* als *j* vor hellen vocalen an die seite stellt, und die sich sowol in alten hss. aufzeigen lässt: *uoce superua* Anthol. lat. ed. Riese 149, als auch in den modernen romanischen vertretungen: it. *cavallo*, frz. *cheval* aus keltisch-lat. *caballus*, gibt uns den schlüssel an die hand die spaltung von lat. B in runisch *b* und *w* nach der lautlichen seite hin zu begreifen. Graphisch aber ist runisch þ þ wol nichts anders als die umstellung des cursiven *b*, das in der runenschrift nach demselben grundsatz auf den kopf gestellt wurde wie þ aus lat. þ oder ʌ aus V.

Ich habe oben bemerkt, dass die nordische relation þ: ýr nicht die ursprüngliche sei, sondern ʒ, älter ʒ, ýr und þ, älter ʒ, *cir*. Nun ist der lautwert von ʒ genügend bekannt, er ist nord. *r*, germ. *z*, aber der lautwert von nord., ags. ʒ war bisher nicht genügend gesichert, wenn auch alle forschler übereinstimmten, dass derselbe ein vocal mit der qualität *ē* oder *i* sein müsse. Die ableitung beider zeichen aber war durchaus ungesichert, obwol dieselbe so merkwürdig nahe liegt, dass man sich wundern muss, wie dieselbe bisnun nicht habe erkannt werden können.

Runisch ʒ ist doch augenscheinlich nichts anders als lat. Y und runisch ʒ nichts anders als lat. Z; und da nun runisch ʒ den lautwert *z* darstellt, so kann es wieder nicht anders sein, als dass ʒ den lautwert *y* haben müsse, d. h. dass die beiden letzten zeichen des jüngeren lateinischen alphabets im germanischen fuþark mit vertauschten lautwerten geführt

wurden. Diese vertauschung hat bei buchstaben, die in der lateinschrift selbst eine besondere rolle nie gespielt haben, nichts befremdendes, sie hat gewis keinen lautlichen grund und ist keine absichtlich gewollte, sondern eine zufällige und mechanische. Sicher aber ist sie nicht erst innerhalb des germanischen fuparks als secundäre störung eingetreten, sondern sofort bei übernahme der zeichen erfolgt. Beweis dafür die ausnamslos vocalische geltung des $\uparrow$ in den nord. und ags. inschriften (beispiele bei Bugge, Norges Indskrifter 117 ff.), wo überall die substitution von y allein vollkommen befriedigende transscriptionen ermöglicht, ferner der vocalisch anlautende runenname selbst ags. *éoh*, northumbr. *ih*, nord. *yr* 'eibe' und endlich die stete anordnung $\downarrow$, $\uparrow$, $\uparrow$ d. i. i , j , y in den handschriftlichen ags. fuparken sowol, wie auf der spange von Charnay, dem bracteaten von Vadstena, dem Themseschwerte, der eine ebenso consequente anordnung Ψ , ζ d. i. z , s gegenüber steht, so dass man nicht zweifeln kann es sei im germ. fupark auch dem principe der zusammenstellung verwanter laute gelegentlich rechnung getragen worden.

Damit wäre der letzte rest zweifelhafter herleitungen der germanischen runenzeichen erledigt.

In wie weit aber die runenschrift bei einföhrung winkliger statt runder formen und dem ersatz rechter winkel durch spitze selbständig vorgegangen ist, oder sich nur an die vorhandenen eckigen formen des s. g. älteren lateinischen alphabetes angelehnt habe, diese frage scheint mir noch nicht genügend beantwortet und die argumentation Wimmers 137, dass das germ. runenalphabet vom jüngeren latein. alphabeten ausgehen müsse, weil erst in diesem die zeichen G und Z sich finden, deshalb nicht überzeugend, weil gewis die entwicklung der runenschrift bei den Germanen eine längere geschichte hatte und es daher durchaus nicht notwendig ist, dass die Germanen zur selben zeit, als sie zuerst sich des

lateinischen alphabets zu bedienen begannen, auch schon die zeichen G, Y, Z übernommen haben müssen. Das konnte bei andauerndem einflusse des römischen schreibgebrauches auch lange zeit nachher geschehen. Aber auch gesetzt den fall, die Germanen hätten erst in der späteren kaiserzeit begonnen sich des römischen alphabetes zu bemächtigen, so folgt doch daraus nicht, dass sie die gegebenen runden formen der römischen monumentalschrift gemäss den erfodernissen ihrer schreibtechnik in eckige verwandelt hätten, ohne von den entsprechenden buchstabenformen des älteren lateinischen alphabetes kenntnis zu haben. Die existenz der s. g. altlateinischen formen reicht inschriftlich weit in die kaiserzeit herauf und Wimmer selbst war ja genötigt dem runischen $\mathcal{M}$ das neben jünger lat. E epigraphisch oft bezeugte ältere $\parallel$ zu grunde zu legen.

Ich meine also es handle sich zunächst nicht so sehr um eine von den ältesten germanischen schreibern erfundene umstilisierung, als vielmehr um eine auswahl, eine bevorzugung der für die germanische schreibtechnik brauchbareren, weniger anforderungen an die künstlerische hand stellenden altlateinischen formen.

Vergleichen wir die altlateinischen buchstaben, die in den älteren inschriften, allerdings niemals als completes alphabet, sondern zerstreut sich finden (Ritschel *Priscae latinitatis monumenta epigr.*), so finden wir dass die β , $\langle$, $\mathcal{R}$, $\mathcal{S}$, $\mathcal{X}$, $|$ geradezu die runischen formen darstellen, ebenso nur zu $\uparrow$ und $\wedge$ umgedreht die altlat. $\downarrow$ und $\vee$, dass ferner die runischen $\mathcal{B}$, $\mathcal{P}$, $\mathcal{M}$, $\mathcal{F}$, $\mathcal{N}$, $\mathcal{A}$, $\mathcal{I}$, $\mathcal{T}$, $\mathcal{D}$ sich aus den entsprechenden altlateinischen formen, durch die allereinfachsten modificationen ergeben, die man als aufrichten des hauptstabes, verlängerung desselben nach beiden seiten, schiefstellen der nur in H und T vertretenen horizontalen, einsetzen von verbindungslien und zusammenlegen zweier paralleler stäbe in einen erschöpfend bezeichnen kann. Beachten wir, dass

die schiefstellung der horizontalen selbst in den altlat. zeichen für *a*, *f* und *t* schon vorgebildet ist, so werden wir uns kaum dem schlusse entziehen können, dass diese rustiken formen eine verschollene schreibtechnik darstellen, welche von den Germanen aufgenommen und ausgebildet, nicht aber eigentlich von ihnen erfunden worden ist.

3. Erklärung einiger continentalen runeninschriften.

Die zwei runenspannen aus Paltersdorf bei Ragendorf, gespanschaft Wieselburg, magyar. Bezenye, 1330 Bezene possessio, urkunde des stiftes Heiligenkreuz, Font. rer. Austr. II, 16, 140, gefunden 1885, welche Wimmer in Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed 1894 s. 1 ff. bekannt gemacht hat, lassen dem nacharbeitenden nicht viel zu bemerken übrig. Die eine trägt die inschrift *Arsiboda | segum* (die runen zu beiden seiten der tülle sind mit den köpfen gegeneinander gestellt) und es ist nur zu betonen, dass der giebelartige haken vor dem A entweder ein verunglückter ansatz des þ, oder ein anfangszeichen, keinesfalls eine selbständige rune und auch kein circumflex ist¹⁾ und dass das zeichen ʃ als *b* nicht *p* gelesen werden muss, denn es ist augenscheinlich nichts anders als die runische umsetzung des lateinischen cursiven, schon in den Pompeiischen wandschriften vorkommenden *b* (vgl. Wattenbach anleitg. z. lat. palaeographie 4 aufl. s. 45). Das um einen strich vermehrte } in *arsi* gegen gewöhnliches { (linksl.) in *segum* findet sich genau so in der Opedalinschrift (Bugge, Arkiv 8); auch für die erklärung des namens

¹⁾ Dasselbe zeichen auch auf dem schon genannten steine von Torvik in *ladawaringar* oder nach meinem vorschlage *ladawarjar* (linksläufig) über dem *a* und *w*. Wimmer fasste es hier als trennungszeichen und erklärte **La(n)da Waringar* an. **Landi Veringr*. Aber das übergeschriebene zeichen macht weitaus eher den eindruck eines zusammenfassenden als den eines trennenden, oder den einer correctur. Bezöge sich diese correctur auf das thematische *a*, so könnte man wol **Ladawarjar* lesen und darin einen zusammengesetzten namen (vgl. *Lathomar* einerseits und *Erleverius* anderseits bei Förstem. nbch. I) erblicken.

Arsiboda, zu dessen erstem theile Wimmer nur den masc. namen *Arsirid* aus St. Peter in Salzburg (hand *a* vom jahre 780—810) vergleichen konnte, lassen sich jetzt reichere parallelen beibringen: *Arsio*, *Arseramus*, *Arsiulf* (Bruckner, Die sprache der Langobarden 227). Ich habe dieses element *arsi* sofort nach der veröfentlichung Wimmers mit urcelt. *erset* 'held, tapfer', ir. *eirr* gl. 'curruum princeps', zend. *aršan* 'mann', griech. ἄρσων, ἄρσων 'männlich', Stokes-Bezenberger, Urcelt. sprachschatz 41, zusammengebracht und es als ablautform zu germ. *urs* in *Urs*, *Ursicin*, *Ursbert*, *Ursiman*, sowie *irs* in *Irso*, *Irsing*, Förstem. namenb. I, gefasst; ich sehe nunmehr, dass auch Bruckner a. a. o. zu ähnlichen zusammenstellungen gelangt ist. *boda* ist swf. wie in *Boda*, *Liupota*, *Siboda* entsprechend dem swm. ahd. *boto*, ags. *boda* 'bote' in den namen *Poto*, *Sigibodo*, *Frithubodo*, *Athalbodo* und *segun* gewis, wie Wimmer nachweist, nichts anders als ahd. *sëgan* 'favor, dedicatio, benedictio', Graff VI, 146, aus lat. *signum*. Mit rücksicht auf die langobard. beziehungen des elementes *arsi*- scheint es geboten den namen *Arsiboda* für langobardisch zu halten.

Die zweite spange gewährt den namen *Godahi(l)d*, in welchem das *l* vergessen wurde wie in *hagustaðar* des steines von Strand, Norwegen, gegen *hagustaldar* der felswand von Valsfjord, identisch mit *Godahildis* Pol. Irm., *Cotahilt* St. P., somit wol eher zu **guda-* 'gott' als **gōða* 'gut'. Das zweite wort dieser spange liest Wimmer als **(w)unja* pl. zu ahd. *wunni*. Diese deutung ist indessen noch problematisch, da die runen im oberen theile stark abgerieben sind. Die ergänzung eines *w* im anlaut ist bei festhaltung der lesung Wimmers vielleicht entbehrlich, da einfaches *u* wol auch die combination *wu* ausdrücken konnte vgl. ahd. *duog*, zu lesen **dwoog*.

Die deutung der inschrift des goldringes von Pietroassa, Rumänien, district Buzéu, am berge Istritza an der siebenbürgischen grenze 1837 gefunden, deren lesung *gutaniowi*

hailag nach der tafel bei Henning völlig gesichert erscheint und als solche auch von Wimmer, Die runenschrift s. 63 anerkannt wird, konnte nicht gelingen, so lange man zwischen *hailag* und dem vorhergehenden complexe engere syntaktische beziehungen suchte. So wenig aber, wie zwischen den beiden wörtern der einen Paltersdorfer spange *Arsiboda* | *segun* ein *ausgesprochener* syntaktischer zusammenhang besteht (wir können nur ahnen, dass *Arsiboda* das logische subject und *segun* vermutlich im acc. sing. das logische object sei), braucht das bei dem goldringe der fall zu sein und *hailag* kann auch an und für sich stehen.

Auf grund der ausführungen Wimmers in seiner abhandlung De tyske runemindesmærker, Aarbøger 1894 s. 50 ff. zum *segun* der spange von Paltersdorf und zu *leub* ¹⁾ der spange von Engers, zweifle ich nicht, dass *hailag* neutrale form des adjectivs, vielleicht im sinne eines adverbiums zu fassen sei und lediglich einen heilwunsch ausspreche. Schon Henning hat mit recht hervorgehoben, dass das wort nicht 'zugeeignet' heissen könne. In der that, wenn in unserm sprachbewusstsein die vorstellung sich findet, dass nhd. *heilig* soviel wie 'gewidmet, zugeeignet' bezeichnen könne, so ist das eigentlich eine teuschung und beruht lediglich auf der dreifachen bedeutung des mit *heilig* in einem gewissen masse synonymen *geweiht* d. i. 1) 'der weihe theilhaft' 2) 'durch weihe in jemandes schutz gestellt' 3) 'zugeeignet'. Während nun *heilig* allerdings die erste und zweite bedeutung des wortes

¹⁾ Das *leub* der spange von Engers, identisch mit ahd. *liub* stn., as. *liob* 'gratia, carum, bonum' repraesentiert einen abgekürzten satz, in dem es entweder als subject 'liebes werde dir zu theil, gehe dir zu' wie Kudrun 1270—71 *mir gêt freude zuo, trôst unde wünne*, oder allesfalls auch als object fungiert. Der gebrauch des neutralen *liub* als substantiv 'freude' im ahd. und mhd. lebendig *daz chunftiga liub* 'futura bona', *lieb âne leid, leides joh* *liebes, zi liebe ioh zi ununnon, uns zi liebe, liob filu managaz, alles liebes cnuege* Graff II 52, 55 ist im nhd. nur in schwacher und eingeengter spur *das lieb* = 'geliebte' und *jemandem etwas zu liebe thun* erhalten, während der gegensatz *das leid* noch in voller sprachlicher lebenskraft steht.

geweiht haben kann, wiewol auch hier modificationen bestehen, die ein völliges zusammenfallen nicht eigentlich zulassen, erreicht es die dritte bedeutung entschieden nicht und ist selbst bei religiösen widmungen unmöglich. Man kann von einer kirche wol sagen, sie sei der jungfrau Maria geweiht, oder von einem denkmal es sei den manen oder dem andenknen eines verstorbenen geweiht, nicht aber 'die kirche ist der jungfrau Maria heilig' oder 'das denkmal ist den manen des verstorbenen heilig'. Das wäre nach gegenwärtigem sprachgebrauche ja baarer unsinn.

In sätzen aber wie 'die eule war der Athene heilig', wo Athene im dativ des interesses steht, liegt noch die ältere bedeutung von 'heilig' gleich 'unverletzlich' zu grunde.

Diese bedeutung 'unversehrt, unantastbar' (auch isl. *heilagr* 1) 'holy' 2) 'as a law term (and this is no doubt the original sense of the word) inviolable, one whose person is sacred', (Cleasby-Vigfusson) ist jene, auf der unser nhd. *heilig* als 'sanctus, sacer' zunächst fusst und zu ihr stimmt noch die redensart 'etwas heilig halten' d. i. 'es nicht antasten, nicht verletzen'.

So früh aber auch das adj. ahd. *heilac*, ags. *háliz*, an. *heilagr* zu dem begriffe 'sanctus, holy, ἅγιος' gelangt sein mag, so ist doch weder dieser, noch der logisch vorausliegende begriff 'unantastbar, unverletzt' der ursprüngliche, denn der zusammenhang mit dem stn. ahd. *heil* 'salus, omen, bona fortuna', isl. *heill* stn. 'good luck, happines', mhd. *heil* 'gesundheit, glück' lehrt, dass germ. *hailagaz zuvörderst nichts anders, als 'das versehen sein mit heil' bedeutet, was sich nach zwei richtungen in 'heilbesitzend', mhd. *heilhaft* und 'heilbringend', mhd. *heilbaere* differenziert. Ziehen wir nun in betracht, welche ausgedehnte rolle dem germ. adj. und stn. *heil* in gruss- und wunschformeln zukommt, wie das (*h*)*eils gothicum* der lat. Anthologie, *hails* bei Wulfila, ahd. *heil wis*, ags. *hál wes*, isl. *kom heill, fur heill, heill svá*, kringot. *iel vburt* 'sit sanum' d. i. **hailawairþ!* wörtlich 'bonum eventum!', mhd. einem *heiles biten, wünschen*,

heiles adv. genit. 'zum glück', so dürfen wir ohne bedenken annehmen, dass die neutrale form des got. adjectiv *hailag* in unserer inschrift ein glückwunsch sei und 'heilbringendes, glückbringendes' wie lat. *faustum* bedeute. Got. *hailag* reiht sich somit ganz dem deutschen runischen *leub* und *segun* an und steht vermuthlich im accusativ als logisches object. Das wort für ein got. adverbium zu halten und mit dem so bekannten lateinischen glückwunsche 'feliciter' zu übersetzen trage ich doch bedenken, da die im ahd. häufigen adjectivadverbia aus dem acc. sing. neutr. *lutzil*, *ginuog*, *filu*, Braune ahd. gramm.² s. 196, im gotischen nicht bezeugt sind. Es ist indessen klar, dass die bedeutung des wortes nur wenig alteriert wird, ob man es nun als acc. sing. eines substantivierten adjectiv oder als ein adjectivadverbium des identischen casus und genus auffasse.

Eine stütze für die ansicht, dass got. **hailags* nicht 'sanctus' sondern 'faustus, felix, fortunatus' bedeute, erblicke ich auch darin, dass Wulfila *ἀγιος* mit *weihs* und nicht mit **hailags* wiedergibt.

Nun zu *Gutaniowi*. Vergegenwärtigen wir uns nochmal die eine Paltersdorfer spange, auf welcher zu beiden seiten der tülle ein weiblicher name und ein segenswort eingeritzt sind, deren grammatischer zusammenhang nicht ausgesprochen ist, sondern nur errathen werden kann, so wird uns die idee nahe rücken auf dem goldringe von Pietroassa eine parallele anordnung von namen und heilwort zu vermuthen und wir dürfen mit vollem rechte darauf ausgehen, den complex *Gutaniowi* als einen componierten gotischen personennamen darzustellen. Dafür kann auch der graphische grund geltend gemacht werden, dass zwischen dem schliessenden *i* des ersten und dem beginnenden *h* des zweiten complexes ein ersichtlich grösserer raum gelassen ist, als zwischen den übrigen buchstaben ¹⁾. *Gutaniowi* ist demnach ein weiblicher name.

¹⁾ Auf den gleichfalls ziemlich deutlichen grösseren zwischenraum von X zu P ist kein gewicht zu legen. Auch die distanz von I zu X über-

Er zertällt in die compositionstheile *Guta* und *niowi*, wovon der erste gewis mit dem volksnamen identisch ist (er findet sich als erstes glied wol auch in langobard. *Gusperto* Bruckner 263), der zweite aber sich zu got. *niujis*, *niuja*, idg. *néujo-*, *néwc-* adj. 'neu' stellt, und als eine andere form **niweis* zu betrachten ist, die auf der silbischen trennung **ne-uio* gegen **neu-io* des got. adj. beruhen muss. Ich setze demgemäss ein got. femininum **niwi* gen. **niujôs* (im gegensatze zum adj. *niuja*, *niujaizôs*), wie **mawi*, *maujôs*, *thiwi*, *thiujôs* an, als entsprechung zu ahd. *-niui* in den namen *Perah-*, *Hildi-*, *Hruadniui* des 8 und *Fridi-*, *Gêr-*, *Rât-*, *Zeizniui* des 9 jh., latinisiert *Baudo-*, *Teudonivia*, neben den einfacheren auf *-niu*, *Adal-*, *Oster-*, *Purihniu* und solchen auf *-nî*, Förstem. nbch. I, eine bildung, die ausschliesslich auf feminina beschränkt erscheint, wenigstens finde ich a. a. o. unter 65 namen dieser gruppe keinen masculinen nachgewiesen. Die bedeutung dieses zu ahd. *niui*, *nîwi*, ags. *nîwe*, *néowe* as. *nîwi*, afris. *nîe* 'neu' gehörigen substantivs ist nach griech. *νέφος* 'neu, jung' (vgl. Grimm in Kuhns zs. I 429 ff.) gewis keine andere als 'mädchen, jungfrau' und somit könnte **Gutaniwi* 'Gotenmädchen' immerhin auch appellativisch gefasst werden. Dass die form dieses substantivs eine andere ist als die des got. adjectivs hat gewis in alten accentverhältnissen seinen grund und zwar so, dass *niuja* aus **néu-iō*, *niwi* aus **ne-uio* herzuleiten ist. Was das *o* in *Gutaniowi* d. i. **niowi* = **ni-wi* betrifft, so könnte man es lediglich orthographisch fassen, nicht anders, wie *ou* für got. *w* in lateinischen aufzeichnungen. Wenn got. *Ouida* bei Jordanes ed. Mommsen 87, 9, sohn des *Nida* d. i. wol **Neida* zu *neip* stn. und *andaneips* adj., als **Weida* zu construieren und mit ahd. *Uuido* Piper Libri confrat. *Wido*, *Wydo*, *Guido* Förstem. nbch. I zu verbinden ist, oder der genitiv *Ouiiamuthis*, Jordanes 126,

schreitet die norm in etwas und die beiden X zu beginn und schluss der inschrift erscheinen nicht minder um ein geringes abgerückt.

21, auf einen namen *Weihamôþs führt¹⁾, so hat es wol gar keine schwierigkeit auch das *ow* der runeninschrift als substitution für got. *w* zu erklären und *ni-owi* correct durch *ni-wi* zu ersetzen; doch ist es immerhin auch möglich, dass *niowi* für *niwwi* steht und in *ow*, *uw* aus *ww* eben dieselbe entwicklung wie im westgermanischen vorliegt. Der name *Gutanivi kann füglich nur nom. oder vocativ, das segenswort *hailag* nur acc. oder nom. sing. sein. Ich möchte mich für nominativ im ersten und accusativ im zweiten falle entscheiden und, indem ich 'Gutanivia, faustum' übersetze, in *Gutanivia* die person erblicken, von der der heilwunsch ausgeht.

Die grössere spange von Nordendorf, gefunden 1843—44 beim bau der eisenbahn von Augsburg nach Donauwörth, trägt am rande eine runische zeile, welche Henning *awaleubwini* ↯ (l.), Bugge Norges Indskrifter s. 139 aber *ao_nleubwini* ↯ (l.) las. Da ich das zeichen ↯ graphisch aus lat. Z ableite und ihm den wert *y* zuschreibe, während umgekehrt die germ. rune für *z* Ψ graphisch gleich lat. Y ist (s. oben s. 121 f.), so ergibt sich für den namen, den die zeile offenbar enthält die transscription *leubwiniy beziehungsweise, wenn wir das *i* | streichen, das an das *n* nahe herangerückt ist und zu dem das letzte im verhältnis einer corrigierenden wiederholung zu stehen scheint, *leubwiny. Von dem, was vor dem namen stand, sehe ich auf der mir vorliegenden photographie überhaupt nur das letzte ↯, weshalb ich mich eines urtheiles über die sprachliche bedeutung des unsicheren complexus enthalte.

Der zweite theil der inschrift dieser spange in kleineren runen geschrieben, die mit dem fusse gegen die eben besprochene runenzeile gestellt sind, ist nach Hennings ausgabe, die mir die photographische reproduction in allen puncten

¹⁾ vgl. zs. f. d. a. 39, 158 note. Das verhältnis ist *ouia* HP^hVO, *ouia < *ouua* A, *ouia* P*XYZ, *uia < *uua* B und *muthis* HPVOBXYZ, *mothis < *mochis* A.

zu bestätigen scheint, bezüglich der lesung keinen wesentlichen zweifeln unterworfen. Desto mehr umstritten ist aber die deutung.

So viel ist sicher, dass die drei zeilen der inschrift

ᚠᚩᚦᚱᚦᚩᚱᚱ	<i>logapore</i>
ᚱᚩᚦᚱᚦ	<i>wodan</i>
ᚱᚩᚦᚱᚦ	<i>l</i>
ᚱᚩᚦᚱᚦᚱᚱ	<i>wigiponar</i>

die germanischen götternamen Wodan und þonar enthalten; darüber hinaus sind aber sichere ergebnisse nicht erreicht und Henning's deutung 'Die heirat ersiege Wodan, weihe þonar' klingt mir geschraubt. Wimmer in seinen Tyske Runemindesmærker bescheidet sich mit einem entsagungsvollen 'ignoramus'.

Ich muss vor allem betonen, dass man bis nun sich um das über der dritten zeile hinter þ nachgetragene *l* auffälligerweise nicht gebührend gekümmert hat, während eine methodische untersuchung des kleinen textes doch dieses *l*, das man für eine bloße spielerei oder einen zufall zu halten nicht berechtigt ist, zugleich hätte in betracht ziehen müssen. Nachgetragene buchstaben in handschriftlichen texten wird niemand an den richtigen platz zu stellen versäumen, warum also sollte man hier bedenken tragen dies zu thun, als ob eine runeninschrift etwa nach ganz andern grundsätzen zu beurtheilen wäre als eine handschriftliche zeile.

Gehört aber, und das scheint mir denn doch nahe zu liegen, das *l* in den text, so kann es selbstverständlich doch nicht innerhalb des wortes *þonar* einzusetzen sein, wo es den zusammenhang der buchstaben sinnstörend zerrisse, wol aber am ende des vorhergehenden vocalisch auslautenden complexes, wo es sich sofort in passender weise anfügt und ein wort *wigil ergibt, dessen erklärung uns sogleich beschäftigen soll. Ich muss nur voraus bemerken, dass allerdings das *l* bei sorgfältigerem vorgehen des schreibers nicht nach,

sondern vor dem $\mathfrak{P}$ hätte übersetzt werden sollen, dass aber, wenn wir schon annehmen dürfen und müssen, der schreiber habe das l zunächst ausgelassen und dann, als er seinen fehler gewahrte, dasselbe nachgetragen, wir demselben sehr wol auch die flüchtigkeit zutrauen dürfen, dass er diese nachträgliche überschrift nicht genau dort, wo die rune hingehörte, sondern etwas weiter nach rechts verschoben bewerkstelligt habe. Etwas analoges bietet die linksläufige inschrift des steins von Möjebro Stephens 179, 180 *ana hahaisla* -X- *inir* | *fravaradar*, wo gleichfalls das Ψ nicht an jenem platze übersetzt ist, wo es hingehört, sondern nach vorne

verschoben $\begin{array}{c} \Psi \\ | \uparrow | \end{array}$ statt $\begin{array}{c} \Psi \\ | \downarrow | \end{array}$. Es ist also **wigil* zu lesen — nicht **wigul*, denn das zweite | ist ganz deutlich und der unsichere strich der rechts an demselben herabläuft, keineswegs der zweite strich einer rune $\mathfrak{J}$, sondern offenbar ein secundärer und zufälliger —, das ich zu got. *weihan* stv. 'kämpfen', ahd. *wig* stmn. 'bellum proelium', *widarwigo* swm. 'rebellis', *wigant* stm. 'pugnator, bellator' stelle und als intensives nomen agentis auf *-ila* **wigil* 'pugnator' wie *drigil*, *butil*, *tregil*, *bitil*, *tribil*, mit tiefstufe des stammvocales unmittelbar aus der wurzel gebildet, auffasse. Das hauptgebiet dieser bildung ist nach Kluge Nom. stambb. s. 11 ff. das althochdeutsche. Mit einem althochdeutschen, im besonderen altfränkischen dialecte haben wir es aber bei unserer inschrift zu thun. Die spange muss jenen Franken zugeschrieben werden, die um 500 vom untern Rhein in's Maingebiet vordrangen und die Alemannen an die Vogesen und Alpen warfen. Merowingischen typus mit dem character des 6—8 jh. zeigen nicht nur unsre spange, sondern auch alle übrigen in den 443 gräbern des Nordendorfer felde gefundenen gegenstände und dieser zeit muss denn auch die inschrift angehören. Belegt ist dieses **wigil*, zwar nicht in dem ahd. p. n. *Wigilo*, *Wigulo*, *Wigel* saec. 8, Förstem.

nbch. I, *Uwigilo*, Piper, Libri confrat., der nach dem heutigen *Weigel*, häufiger österr. familienname, zu urtheilen, lang $\bar{z}$ haben dürfte und als hypokoristische diminutivbildung eines mit *wic* zusammengesetzten namens erklärt werden muss, wol aber in langob. *Wigululfus*, Bruckner s. 321, wo nur eine selbständige nominalbildung *wigil*, nicht ein diminutivum am platze ist.

Seiner stellung nach ist das **wigil* der Nordendorfer spange apposition zu *Ɔonar* und übersetzt, da der name, wie wir sehen werden, im vocativ steht, 'pugnator Thonare'.

Halten wir nun umschau nach einem attribute, oder einer apposition für *Wôdan*, so kann dieselbe nicht in *thore* gelegen sein, das die einzig mögliche verbalform des satzes enthalten muss, und zwar einen imperativ, sondern nur in *loga*. Und hier fällt uns sofort auf, während die apposition zu *Ɔonar* nichts ungewöhnliches bot, dass diese apposition *loga* kein epitheton ornans, sondern das gegentheil davon sein müsse, denn das wort ist buchstäblich mit dem germ. swm. **lôgo* 'lügner' identisch.

Wir kennen dies mit tiefstufe aus dem verbum wie ags. *wiza*, ahd. *boto*, *ëzzo* (Kluge Nom. stamm. s. 10 ff.) gebildete nomen agentis aus einer reihe von compositis as. *treu-лого*, *wârlogo*, ags. *áðloza*, *tréowloza* *wærloza*, *wedloza*, *word-loza*, an. *viçlogi*, *Ɔinglogi*, die in mannigfacher weise den begriff des wortbruches variieren. Auch für einfaches **logo* werden wir demnach die übersetzung 'lügner' oder 'wortbrecher' wagen dürfen.

Was die form betrifft, so scheint sie mir an dem langobardischen *arga* 'feigling, nichtswürdiger', als *iniuriosum verbum* bezeichnet im Edictus Roth. 381 *siquis alium arga per furorem clamauerit*, eine genaue parallele zu besitzen. Ich fasse dieses *arga*, so zweimal ohne varianten (Meyer, Sprache der Langobarden s. 47), da die langobard. masc. *n*-stämme ohne ausnahme gleich den ahd. im nominativ auf *o* endigen,

als lautgesetzliche, sonst durch den nominativ verdrängte vocativform eines germ. *on*-stammes, die hier in einem grammatischen zusammenhange, der den vocativ unbedingt forderte und schützte, zufällig erhalten ist.

Die differenz der vocale erklärt sich demnach ohne schwierigkeit aus dem verhalten jener griechischen masc. *n*-stämme, die im vocativ sing. den reinen kurzvocalischen stamm zeigen, wie *δαίμον* zum nom. *δαίμων*, oder *σώφρων* adj. zu nom. *σώφρων* (Kühner, Griech. Gramm. I, 1, 323).

Somit betrachte ich *arga* und *argo*, **loga* und **logo* als regelrechte entsprechungen zu den endungen *ov* und *ων*. Das *loga* . . . *Wōdan* 'wortbrecher . . . Woden' aber beweist, dass die Nordendorfer runeninschrift kein gebet, sondern eine verwünschung sei und es wird uns sehr wahrscheinlich dünken, dass auch **wīgil* nicht in der edlen bedeutung 'kämpfer', sondern in der unedlen 'streithahn, kampfhahn' zu verstehen sei.

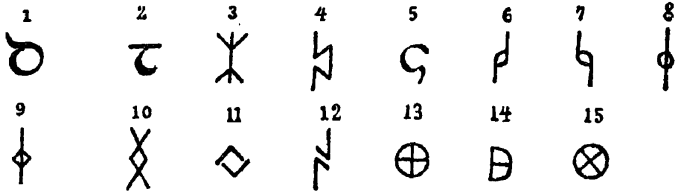
Und nun zum verbum des satzes. *þore* steht meiner überzeugung nach für **thorre*, mit graphischer vereinfachung des *rr* > *r* und ist nichts anders als der imperativ von ahd. *thorrên*, *dorrên* 'arescere', comp. *ardorrên* 'arescere, emarcere', *fardorrên* 'arescere, contabescere', Graff V 201, as. *thorrôn*. *thor(r)ê* heisst 'contabescere' und bezieht sich sowohl auf *Wōdan* wie auf *Thonar*, so dass wir den spruch syntaktisch als einen zusammengezogenen satz mit einem praedicat und zwei subjecten anzusehen haben.

Von an. *þora* swv. 'to dare', dän. *turde*, das bisher zu *þore* gehalten wurde, sehe ich ganz ab, nicht eben, weil das verbum ein specifisch nordisches ist, an stelle dessen das got. und die westgerm. dialecte das stv. *gadaúršan*, ags. *durran*, ahd. (*kī*)*turran* haben, sondern vielmehr deshalb, weil das verbum fast ausschliesslich nur mit dem infinitiv construierbar ist *þora at seggia*, *at nema* etc., nicht mit objectsaccusativ (ausgenommen das pronomen *þat*), ein infinitiv aber im texte der deutschen inschrift augenscheinlich nicht steht. Der bau

des satzes *lòga thòrrē wō'dan, wígil thónar* d. h. 'lügner verdirb Woden, streithahn Thonar!' ist annähernd symmetrisch und es kann nicht entgehen, dass er die form gehobener sprache hat, wie es für einen im affect gesprochenen satz sich wol geziemt. Henning erklärte denselben direct als allitterierenden vers. Was den gebrauch von *thorrén* betrifft, so sei er hier kurz erläutert. Bei Tatian 121, 2 steht vollkommen einstimmend, indem das dorren als folge eines fluches dargestellt ist *meistar, senu nu thie figboun themo thu fluohhotas thorreta* 'ecce ficus cui maledixisti aruit', ebenda 92, 2 vom hinschwinden in der krankheit *inti dorret 'et arescit'*, 145, 15 von der aufzehrenden wirkung der furcht *thorrenten mannon thurah forahtha inti beitunga 'arescentibus hominibus'*. Ebenso bei Ôtfrit III, 7, 64 das bild dorrenden grases mit übertragung auf psychologische dinge *thaz gras sint âkusti, thes lâchamen lusti, sie blüent hiar in manne sâr z'erthorrenne*, auch mhd. vom schwinden in krankheit und entbehrung *alsus dorret im der lip* Gregor. 669, *vor hunger müesten dorren in die backen* MSH 3, 293 a und ähnlich mit der inschrift *ir gote muosten fûlen, dorren ouch* Barl. 265, 37. *Du sollst verdorren* ist ein im niederösterreichischen Waldviertel noch heute geläufiger fluch. Auf zugrundegehen im allgemeinen bezieht sich as. *thorrôn* in Hêl. 4319, wo vom ende der welt die rede ist, *than thorrôt thiu thiod*.

Der imperativ **thor(r)ê* der Nordendorfer inschrift ist demnach ein feierliches 'peri', eine absage, gerichtet an die ungnädigen götter, den wortbrüchigen Woden und den streitlustigen Thonar. In betreff alter zeugnisse für den 'treulosen Woden' brauche ich mich nur auf Golther's handbuch der deutschen mythologie zu berufen, wo entsprechendes zusammengetragen ist: s. 329 aus Lokasenna, vorwurf der ungerechtigkeit in der entscheidung des kampfes, 332 aus Saxo V 238, vorwurf der unbeständigkeit gegen den begünstigten, 334 aus Hrolfssaga Kraka Fornaldarsögur I cap. 38 ff., 47 ff., 'Ódinn

der treulose sohn Herjans', 335 aus Ketilssaga Hængs cap. 5, 'Baldrs vater trog, auf ihn zu trauen ist kein verlass', und s. 356: Óðinn führt die beinamen *Glapsviðr* 'truggewanter' und *Skollvaldr* 'trugwaltender'.

Wien, 12 september 1896.

Theodor von Grienberger.

Om nordiska verb på suffixalt *-k*, *-l*, *-r*, *-s* och *-t* samt af dem bildade nomina.

(Forts.)

Af sv. *lacka*, om svett, har afledts på *r*: sv. diall. *lackra* ds. VII ÖM s. 33.

Af stammen *lak-* i sv. diall. *lakk* 'lös, slak'? (jfr Rz), mltg. *lak* 'slapp, lös, icke fast' (: gr. *λαγρός* 'slapp', jfr äfven sv. *slak*, se Franck Et. wbk under *lak*)

på *-r*: no. *lakra* 'vackla, stå löst'. Det är icke sannolikt, att detta verb är en afledning af ett adj. *laker (med radikalt *r*) = gr. *λαγρός*.

på *-t*: no. *lekta* 'slanka, hänga löst vid' Aa., jfr äfven Ross s. 474². Med afseende på bildningen kan jämföras det besläktade gr. *λαγρότω* 'göra tunn l. mjuk l. slapp', i medium 'blifva tunn l. mjuk, förslappas'.

Af isl., fsv. *langa* ops. 'längta' (= fsax. *langôn*, ags. *longian* (eng. *to long*), nht. (*ver*)*langen*, jfr sv. diall. *långas*, da. *længes*) eller af det till grund liggande nord. adj. *lang(e)r*

på *-t*: no. *lengta*, fsv. och nsv. *längta*. — *Nom. dev.*: no. *lengt* m. 'längtan'.

Anm. No. *lengta* tr. 'förlänga, göra längre' Aa., sv. diall. *längta* intr. 'blifva längre, förlängas' Rz höra närmast till no. *lengja*, fsv. *læng(i)a* 'förlänga', eller möjligen direkt till adj. *lang(er)*.

Af fsv. *lasta* 'tadla' — på *-r*: *lastra* ds. Sdw.

Af no. *lava* 'hänga' = isl. *lafa* 'hänga fast vid, förhålla sig overksam' (: holl., lgt. *laf* 'slapp') — på *-r*: no. *lavra* 'hänga mycket

löst' Aa., Ross. Med afseende på betydelsen förhåller sig *lavra* : holl. *laf* = *lakra* (se ofvan under *lak*) : mlgt. *lak*.

Af no. *leika* 'leka, roa sig' — på *-s*: *leiksa* ds. — *Nom. dev.*: *leiks* m. (o. n.) 'lek' Ross.

Af no. *lida* i betydelsen 'böja l. röra (lemmarna), vrida l. vricka på ngt, särsk. för att få det smidigt'¹⁾, fsv. **lipa* = isl. *lida* 'böja', sv. *leda*²⁾ (: isl. *liðr*, no. *lid*, fsv. *lipar* m., sv. *led* 'led på kroppen, böjning, bukt')

på *-k*: no. *likka* tr. 'röra, böja lemmarna' Aa., intr. 'röra sig obetydligt, vricka, i sht om redskap, som äro lösa i fogarna; lirka' Ross. — En likartad, men antagligen äldre *k*-utvidgning af *lida*, *lida* är no., sv. *lirka*, da. *lirke* 'vricka, sakta leda; med lämpor förmå' < **lipka*; om ljudöfvergången se Noreen Fryksdalsm. ljudl. § 165, Sv. landsm. I. 8: 306. — *Nom. dev.*: no. *likk* m. abst.

på *-r*: no. *lidra* (*liira*, *lir(r)a*, *lerra*; med afseende på dessa olika dialektiska utvecklingar jfr no. *didra*, *diira*, *dir(r)a*, *deera* m. fl. analogier Ross s. 478²⁾) 'göra många små osäkra rörelser åt sidorna, vricka, vackla; pillä; lirka', se Ross ss. 478 o. 481, sv. **lidra* (*lira*, *lera*) tr. o. intr. 'vrida omkring; röra sig tämligen lifligt, dock stilla'; med afseende på härledningen jfr dock Rz s. 405²⁾. I vissa fall är kanske no. *lidra* att identifiera, icke med ett isl. **liðra*, utan med isl. *hlidra* (se under *hlida*). — *Nom. dev.*: no. *lidr* n. abstr., m. nom. ag.

Anm. Formellt möjligt, men icke troligt är, att no., sv. *lirka* är en ung afledning på *-k* af ofvannämnda *lira* (< *lidra*) såsom omvänt no. *likra* 'lirka' Aa., Ross är medelst *r*-suffix bildadt af *likka* (< *lidka*); jfr Jessen Et. Ordb. s. 144.

Af adj. no. *lin*, sv. *len* (= isl. *linr*) eller möjligen no. *lina* tr. 'förmildra, slappa', intr. 'förmildras, aftaga'

på *-k*: no. *linka* tr. 'lindra, förmildra, dämpa', intr. 'förmildras, aftaga' Aa., Ross.

Anm. No., sv. *lindra* tr. o. intr. ds. är väl lånadt från ty. *lindern*.

Af no. adj. *linn* bl. a. 'tunn, svag'³⁾ — på *-k*: no. *linka* 'förtunna, späda, om mat l. dryck' Aa., Ross.

Af no. *liska* 'lisma' — på *-r*: *liskra* ds. Ross.

Af isl., no. *lita* 'färga' eller sbst. *litr*, *lit* m. 'tärg' — på *-k*: isl. *litka* 'stänka, fläcka' Fr.²⁾, no. *likka* 'färga' Aa., Ross. Om däremot ordet är etymologiskt identiskt med det i alla händelser stambesläktade ags. *wlitigian* 'smycka sig' (= (*v*)*litga* > *litka* liksom *vitge* > *vitke*), hör det naturligtvis ej hit. Det i Sigurdar-kviða in skamma förekommande uttrycket *hringi litkuð* 'smyckad

¹⁾ Formellt o. möjligen delvis med afseende på betydelsen sammanfallet med ett annat verb = isl. *hlida* 'vika, draga sig tillbaka', hvaraf *hlidra* (se d. o.). ²⁾ Ej att förblanda med sv. *leda* = isl. *leiða*, ty. *leiten*, got. **laidjan*. ³⁾ < **linu-* eller **linp-*: *linr*, jfr å ena sidan got. *afinnan* osv., å andra ty. *lind*, *gelinde*.

med en ring' beror enligt Bugge Sievers Beitr. XXII. 128 på anglosaxiskt inflytande.

Af adj. sv. *ljum* ~ no., da. *lum*

på *-k*: sv. diall. *ljunka* 'uppvärma' Rz, Billing Åsbom.; no. *lunka* 'värma litet' Aa.; med afseende på ljudutvecklingen jfr *glunka*, *hlunka* osv. och Aa. s. 462, Jessen Ét. Ordb. s. 148. — *Nom. dev.*: sv. diall. *ljunke* m. 'värme' Billing Åsbom., möjligen dock af adj. *ljum*, *lum*, no. *lunke* 'svag värme', adj. (no. o. da.) *lunken*. Se § 4 1) a) β) anm.

på *-r*(?): da. *lumre* 'vara kvalmig, het, glöda', möjligen dock till adj. *lummer*.

Af sv. *locka* — på *-r*: sv. diall. *lockra* 'gm smicker öfvertala' VII ÖM s. 41, jfr dock *luckra* 'smeka, smickra, kela; tubba' VII PPm. s. 218.

Till sv. (diall.) *lomma* 'gå med tunga o. långsamma steg; lufsa m. m.' Rz.

på *-r*: no., sv. diall. *lumra* 'gå smått som en ofärdig, halta smått' Ross, Rz. — *Nom. dev.*: no. adj. *lumren* Ross.

på *-s*: no. *lumsa* 'gå tungt o. värdslost' Aa.

[Om sv. diall. *lomra* 'doft genljuda' se under *hlum*-]

Af sv. diall. *lua* (= fsv. *logha*) 'läga, blossa' — på *-l*: *lula* 'häftigt blossa' Rz.

Af no. *ludda* 'gå långsamt omkring för sig själf' — på *-r*: *ludra* ds. Ross.

Af sv. *luffa* (af nht. *laufen*?) — på *-s*: *lufsa* ds.

Af germ. stammen *lug-* 'ljuga' i isl. *lygð*, *lygi* ~ isl. *ljúga* — på *-r*: no. *logra* 'slå felt' "ljugast" Aa. (: isl. *ljúga* = *bogra* : *búga*, *bjúgr*).

[Om sv. diall. *lumra* 'doft genljuda' se under *hlum*-]

Af stammen *lun-* i no. *luna* 'gå stilla liksom för att lura' Aa.

på *-k*: no., sv. *lunka*. — *Nom. dev.*: sv. *lunk* m. abstr.

på *-s*(?): no., sv. *lunsa* 'gå trögt', sv. diall. äfven **lynsa*,

lönsa.

Anm. Sv. *luns* m. 'tjock, ovig karl l. pojke', sv. o. no. *-a* f. 'tjock, ovig kvinna' äro knappast bildade af v. *lunsa*; snarare är verbet sekundärt i förhållande till dessa sbst.

på *-t*: no. *lunta* 'röra sig makligt' Ross, da. *lunte* ds., sv. diall. **lynta*, *lönta* 'löpa tungt o. med möda' Rz. — *Nom. dev.*: sv. *lunta* 'tjock ovig kvinna'.

Af no., sv. *lunka*, se ofvan, — på *-r*: no., sv. diall. (**)lunkra* ds. Aa, VII ÖM s. 22, Runöm. (Sv. landsm. II. 3: 113).

Af no. *lura* — på *-k*: no. *lurka* 'lura, lista sig fram' Aa., Ross; jfr meng. *lurken* (eng. *to lurk*): meng. *lourcen*, mht. *lüren*.

Af sv. diall. *lura* (*lora*) 'gå sakta; vara senfärdig; sakta af'

på *-k*: *lurka* 'långsamt göra ngt' Rz. — *Nom. dev.*: *lurka* f. nom. ag., se Rz.

Af no., sv., da. *lus*, jfr no. v. *lusa*, — på *-k*: no., sv. diall. *lуска* 'befria från löss o. d., löska' Aa., Rz, Frthl Vö. ~ no., sv. diall. *lyska*, da. *lyske*, sv. *löska*.

Af sv. diall. *lysta* 'lyssna' [= ags. *hlystan* (eng. *to list(en)*) : ags. *hlyst* f. 'hörsel', isl. *hlust* f. 'öra'] — på *-r*: no., sv. *lystra*, da. *lystre*, motsvarande lgt. *luusteren*; jfr sv. diall. *ljustra* Rz s. 400; jfr äfv. fht. *lüstrén*, nht. diall. *laustern* (Kluge Et. Wbch under *lauschen*).

Af sv. *löpa* — på *-s*: sv. diall. *löpsa* 'skena' Rz.

Af sv. diall. *madda* 'sträfvä, arbeta' Vll PPM s. 231 not 1 — på *-r*: no. *madra* 'arbetsamt' Ross, sv. diall. *maddra* 'färdas l. gå långsamt' Vll PPM.

(?) Af no. *maa* 'gnida' — på *-k*: *m(j)aaka* 'arbetsamt utan framgång' Ross. — *Nom. dev.*: *mjaak* m. nom. ag.

Af sv. diall. *mala* i betydelsen 'äta långsamt l. med svårighet' — på *-r*: *mallra* 'tugga, mumsa, i sht på hårdt bröd' Rz.

Af stammen i got. *manwus* 'beredd', *manwjan* 'bereda' (Rz s. 455) — på *-t*: no. *menta* I. 'vrida, bearbeta, tillreda; bereda skinn medelst hvitgarfning m. m.' Aa., Ross, sv. (diall.) *mänta* 'hvitgarfva' Rz.

Af no. *masa (ut)* 'uttrötta' — på *-k*: *maska* ds., hvaraf *nom. dev.* adj. *masken* och på *-r*: v. *maskra* ds. Ross.

Af isl., no. *meina* 'skada, hindra, förbjuda' eller adj. isl. *meinn*, no. *mein* (eller sbst. *mein* n.)

på *-k*: isl. *meinka* 'förtreta' Fr.², no. *meinka* (*-e*, *-æ*) 'hindra, förmena, neka' Aa., Ross.

på *-s*: no. *meinsa* 'vara ngn till men, förtreta'. — *Nom. dev.*: adj. *meinsen*; (?) *meinse* m. 'som förvirrar l. hindrar' Ross.

Af no. *meina*, sv. *meina* i betydelsen 'betänka sig, vara obetsamt vid en saks utförande', se för öfrigt Ross s. 509² o. Rz s. 425² — på *-t*: sv. diall. *mänta* ds. Rz s. 455² = *menta* 5) hos Ross s. 512²?

Af no. *meir* 'mer(a)' — på *-k*: no. *meika* (< *meirka?) 'föröka' Aa.

Af en stam *mim-*

på *-r*: no. *mimra*, da. *mimre* 'göra upprepade ljudlösa rörelser med läpparna' Ross, jfr lgt. *mimieren*.

på *-s*: sv. diall. *minsä* ds. Rz s. 447.

Af isl. komp. *minne* 'mindre'

på *-k*: isl. *minka* 'förminska, förringa', no. och sv. diall. äfven intr. 'förminskas' Fr.², Aa., Rz, ä. da. *minke* 'minskas; göra ödmjuk' Kalkar. — *Nom. dev.*: no. *minnk* m. abstr.

Af adj. isl. *mjó[f]r* 'tunn, smal', no. *mjaa* ds. (eller isl. *mjófa* 'göra smal')

på *-k*: isl. *mjókka* (*mjófka*?) 'göra smalare' Fr.², no. *mjaakka* ds., i förb. "m. aav" äfven intr., Aa., Ross. — *Nom. dev.*: no. *mjaakke* m. 'smalhet' Aa.; möjligen dock — med hänsyn till den

adjektiviska betydelsen — bildadt direkt på adj. *njaa* (= isl. *njár*).
Se § 4 1) a) β) anm.

Af sv. *morra*

på -l: sv. diall. *morla* 'puttra, knota' VII ÖM s. 34. —
Nom. dev.: *morl* n. abstr. Rz.

Af germ. stammen *muð-* (i fht. *musse* 'källa' : ie. *√mudh*, i gr. *μῦθος* 'tal', se Kögel PBB VII. 180 följ., Persson Wurzelerw. s. 12 not 2)

på -l: isl. *muðla* 'mumla, röra mun l. käkar' Fr.², no., fsv. *mulla* Aa., Sdw., sv. diall. *molla* 'mumla, knota' VII PPM. Jfr med afseende på assimilationen *frilla* o. a. — Ordet är sålunda identiskt med fht. *mutilôn* 'musitare, murmurare' Graff. — Jfr *muttla* nedan.

Anm. Mindre troligt är, att, som VII PPM. s. 242 antar, ordet är afledt af isl. *muðr*, fsv. *muþer* (< samnord. **mumr*¹). Grundformen för det fsv. ordet blefve i alla händelser *muþla, ej *mumla; på assimilationen *nl > ll* finnas nämligen i fullt jämförliga fall inga säkra exempel. — Om denna härledning är riktig, vore med afseende på bildningen icke fht. *mutilôn*, utan fht. *mundalôn*, -*ilôn* (: *mund* m.) att jämföra. Jfr äfven *muckla* nedan.

(?) Af fsv. *muþer* 'mun' — på -k: *muþka > *mucka, hvilken form möjligen förutsattes för sv. diall. *muckla* 'tugga med svårighet såsom gammalt folk' Se VII PPM. s. 242 not 3.

Af sv. diall. *mugga* 'småtugga, mumsa' — på -l: *muggla* ds. VII PPM.

Af no. *mula* 'grina, vara surmulen' Aa. (= fsv. ds. Sdw.)

på -k: no. *mulka* ds. — *Nom. dev.*: adj. *mulken* Aa.

Af no. *mule*

på -k: *mulka* 'afstympta'. — *Nom. dev.*: adj. *mulken*.

på -t: *multa* ds. — *Nom. dev.*: adj. *multen* — se Ross.

Af no. *mulla* (se ofvan under *muð-*) — på -r: *mullra* 'knota smått, gnägga sakta' Bugge hos Ross s. 993.

Af stammen *mum(n)*- i meng. *mummen* 'böla'.

på -l: no. *mumla* 'röra läpparna; mumsa' Ross, sv. diall. 'mumsa' VII ÖM s. 45 fsv., nsv. *mumla*, da. *mumle* 'tala i skägget o. d.', i östnord. riksspr. möjligen lånadt från lgt., nht. *mummeln* = holl. *mommelen* 'brumma, knota', eng. *mumble* 'mumla, brumma'. — *Nom. dev.*: sv. *mummel* n. abstr.

på -r: no. *mumra* 'snöfla; mumla; brumma svagt med munnen' Aa., Ross.

på -s: no., sv. *mumsa*.

Af no. sbst. *mum* — på -s: no. *munsa* intr. 'smaka på, beröra med munnen' Aa., 'tugga för barn; mata' Ross, 'knapra o. d. (gnaske); idkøligen tugga' Bugge hos Ross.

¹) Fsv. *munder* är däremot, som bekant, en yngre analogiskt uppkommen form.

Af germ. stammen *munk-* (~ *muk-*, se Kluge Et. Wbch under *meuchel*) — på *-l*: sv. diall. *mynkla* 'bedja ofta o. ihållande' Rz; jfr (?) nht. *munkeln* 'glunka, mumla, vara hemlighetsfull'.

Af no. *murra* 'pyssla'

på *-k*: *murka* ds. — *Nom. dev.*: adj. *murken*.

på *-l*: *murla* ds.

på *-t*: *murta* ds. — *Nom. dev.*: *murt* m. nom. ag. Ross.

Af sv. *murra* = nht. *murren* (~ sv. diall. *marra* 'ondgöras', jfr got. *marējan* 'förarga')

på *-k*: sv. diall. *murka* 'ondgöras i tysthet'. — *Nom. dev.*: adj. *murken* Rz.

på *-l*: no. *murla* 'knota, mumla'; ä. nsv. *murlas* 'glunkas' (P. Svart), möjligen dock af *murmla, jfr ty. *murmeln*.

Af sv. diall. *nutta* 'mumla' VII ÖM s. 44, Frthl. Vö.

på *-l*: (? no. *nutla* bl. a. 'tugga sakta' se Aa., Ross) sv. (diall.) *nuttla* 'mumla, puttra' Rz, VII ÖM. Ordet är icke att identifiera, såvida det ej är lånadt, med den likartade och likbetydande bildningen fht. *mutilón*: ie. *√mudh*, hvarom ofvan och Persson Wurzelerw. s. 12 n. 2.

på *-r*: no., sv. *nuttra* ds. Aa., Ross.

(?) Af sv. diall. *myla* 'sammankrama, hoprulla' — på *-t*: *mylta 'vårdslöst linda l. hoprulla' Rz, 'omkasta, utan ordning hopfösa', jfr dock VII PPM. s. 245 not 1.

Af stammen i no. *myla* f. 'stor mängd' Aa. — på *-r*: sv. (diall.) *myllra* 'vimla o. d.'

Af no. *mysa* 'sitta stilla i en vrå'; äfven 'plira med ögonen (som en rått), småle', sv. 'fryntligt småle' (: *mys* 'råtta')

på *-l*: no. *mysla* 'gå tyst och stilla för sig själf' Ross, ä. nsv. ds. (t. ex. Lucidor), sv. diall. 'småle, hvissla' Rz.

på *-r*: sv. diall. *mystra* (< *mysra) 'småle, hvissla' se Rz; no. *mystra* (Ross s. 583) är sannolikt ett annat ord. — *Nom. dev.*: *myster* n. 'hvislande ljud åt hästar' Rz.

Af sv. *mänga* < fsv. *mæng(i)a* 'blanda'

på *-l*: sv. diall. *mängla* 'blanda, röra tillsammans'.

på *-t*: sv. diall. *mängta* ds. Rz.

Af no. *nabba* 'äta raskt m. m.' — på *-l*: *nabbla* ds. Ross.

[Fsv. *nalka(s)*, nsv. *nalkas* är sannolikt lånadt från mlgt. *naleken* med samma betydelse, liksom fsv. *nala* ds. från mlgt. *nalen*. På grund af isl. *nálgastr* (: *náligr*, adv. *nálga*) vore man annars frestad att tro det vara bildadt af det adj. **nal(i)ker*, som väl förutsattes för fsv. adv. *nalkan* 'nästan, nära m. m.' Sdw., jfr fht. adv. *nähliho*. — Fsv. *naka* 'nalkas, nå', sv. diall. *nåka* 'nå', *nåkas* 'nalkas' är äfvenledes lånadt från mlgt.; jfr mlgt. *naken*]

Af no., sv. *nappa*

på *-l*: sv. diall. *nappla* 'småplocka, äta smått' Rz.

på *-s*: no., sv. *nafsa*; jfr Tamn Fonet. kännet. s. 39.

Af no. *natta* 'hacka' — på *-l*: *natta* 'banka sakta' Aa.

Af isl. (osv.) interj. *nei* (jfr no. *neia* 'säga nej') ~ *ni*, *ni*

på *-k*: no. *neikka* Aa., fsv. *neka*, fgotn. *naikka* ~ isl. *neka* Fr.² (< *nikôn : interj. *ni*), se Rydqvist Sv. spr. I. V. 14, 18, 207, sv. diall. *nika* (: interj. *ni*) Nn Dalm.

på *-t*: isl., no. *neita* I, III, fsv. *netā* 'neka, ofta neka', se Rydqvist Sv. spr. I. V. 18, 207 ~ isl. *nít(ta)* 'neka' I., III. (såvida ej < *nihtian; jfr *jihtian > fht. *jihtan* : fht. *jiht*, motsvarande ett isl. *itta, se Lidén Ark. III. 238 och förf. Ark. VII. 55 not 2).

Af no. *neikka*; fsv. osv. *neka* — på *-t*: no. *nekta* Aa., sv. diall. *näkta* Rz 465², da. *negte* ¹⁾.

Af no. *neva* 'gripa; knåda' (= isl. *hnefa* Fr.², fsv. *näva* Sdw., sv. diall. Rz) — på *-l*: no. *nevla* ds. Ross.

Af adj. *niggr (= sv. *njugg*, jfr Söderberg Fil. sällsk. i Lund förh. 1881—1888, s. 73) — på *-l*: sv. diall. *nigglā* 'snåla' Rz s. 466.

Af no., sv. *nippa* 'rycka litet i sänder, nappa (smått)' (= isl. *hnippa* 'stöta, sticka')

på *-l*: no. *nippla* ds. Ross.

på *-r*: sv. diall. *nipprra* 'smånappa' Rz.

på *-s*: no. *nipsa* 'nippa' Ross, sv. diall. *nifsa* 'nappa åt sig i hast' Rz.

Af sv. (diall.) *nojsa* 'skoja o. d.' eller sbst. *nojs* n. — på *-t*: sv. diall. *nojsta* ds. VII ÖM s. 29, PPM.

[Om sv. diall. *noppā*, *-ra* se under *nuppa*]

Af isl. *not* n. 'bruk' — på *-k*: nisl. *notka* 'bringa i bruk' Vgf.

Af no. *nugga* 'gnida' — på *-l*: *nugla* 'gnaga, tugga smått; pyssla' Ross.

Af no. *nuppa* 'nappa, rycka; plocka, pilla', sv. *noppa*

på *-l*: no. *nupla* 'idkeligen smånappa' Ross, sv. diall. *noppā* ds. Rz.

på *-r*: sv. *nopprra* 'småplocka'.

på *-s*: no. *nufsa* 'stöta lätt till' Ross.

Af sv. *nypa*

på *-l*: sv. diall. *nypplā* 'fingra, vidröra' Rz.

på *-s*: *nufsa* 'nypa' Rz.

Af isl. *nýsa* 'snoka o. d.' Fr.²

på *-l*: ä. nsv. *nysla* ds., sv. diall. *nysla* '(små)pyssla' Rz, da. *nysle* ds., se för öfrigt Jessen Et. Ordb. — *Nom. dev.*: sv. diall. *nysla* f. nom. ag. Rz.

Af isl. prep. *of*

på *-r*: *ofra* 'häfva, lyfta uppåt'; kanske dock : *ofr = fsax. *oðar*, fht. *ubar*.

Anm. Isl. *ofsa* 'öfverdrifva' är sannolikt afledt af den *s*-stam, som väl föreligger i isl. *of*, *ofr* n. 'stor mängd, öfverdrift', jfr äfven *ofse* m.

¹⁾ = (Syd)sv. diall. *nejta*.

Af no. *ōma* 'ljuda', sv. diall. *om(m)a* 'genljuda' — på *-l*: isl. *omlu* ds.?, se för öfrigt VII PPM. s. 267 not 1.

(?) Af sv. diall. *palla* 'begifva sig åstad i sakta mak, pallra' på *-r*: sv. *pallra* (i väg) ds.

på *-t*: sv. diall. *palta* 'gå omkring l. bort, gå o. stulta; småspringa; pallra i väg' Rz, VII PPM. ~ *pjalta*, *pjaltu* ds. Rz, VII PPM. — *Nom. dev.*: *palta* f. nom. ag. Rz.

Anm. Jfr § 3 slutet.

Af sv. diall. *paltu* ~ *pjalta*, *pjalta* se ofvan, — på *-r*: *pultra* ~ *pjaltra*, *pjaltra* ds. VII PPM.

Af sv. v. *picka* — på *-l*: sv. diall. *pickla* 'peta, sticka, lätt vidröra' VII PPM.

Af no. *pila* 'pilla, plocka, sv. *pilla*

på *-k*: no. *pilka* 'pilla, skrapa, sticka' Aa.

på *-r*: sv. *püllra* 'pilla smått'.

Af no., sv. v. *pipa*

på *-l*: no. *pipla* 'småpipa' Ross, sv. diall. *pepla* sig 'jämra sig'.

på *-t*: no. *pipta* 'smått jämra sig' Ross. — *Nom. dev.*: no. *nordanvindspipta* f. 'Ficus viridis' Ross.

Af en stam *pisk-* — på *-r*: isl. *pískra* 'hviska', jfr nht. diall. *pisperm* ds.

Af no. *pita* 'gå med svaga små steg; peta'; sv. diall. *pita(s)* 'gråta, jämra sig' VII PPM. (möjligen två skilda ord)

på *-l*: no. *pilla* 'trippa' Ross; sv. diall. *pittla* 'småpeta' Rz.

på *-r*: fsv. *pitra* 'tissla' Sdw., sv. diall. *pittra* 'kvittra; kittla, klia; småvärka' VII PPM., Frthl Vö.

Af sv. diall. *pjalla* 'prata' — på *-r*: sv. diall. *pjallra* 'pjollra' VII ÖM s. 41.

Af sv. diall. *pjasa* 'gå med svårighet, arbeta långsamt; sakta o. lätt vidröra, prassla (möjligen två skilda ord) ~ *pasa* 'röra sig obekvämt o. med svårighet'

på *-k*: no. *pjaska* 'arbeta sig med svårighet fram; gå svagt' Ross, sv. diall. 'förnyade ggr sakta o. lätt vidröra; gå sakta o. tyst; handla långsamt' Rz ~ sv. diall. *pjaska* 'vara långsam' Rz. — *Nom. dev.*: sv. diall. *p(j)aska* f. nom. ag. Rz¹⁾.

Af sv. diall. *pjäpa* 'tala tillgjordt' — på *-l*: sv. diall. *pjätpla* 'kabbla emot, tala tillgjordt' VII ÖM s. 41.

(?) Af sv. diall. *plumma* 'plumsa' VII PPM.

på *-r*: da. *plumre* ds.

på *-s*: sv. *plumsa*; möjligen : interj. *plums*.

Anm. Båda äro dock kanske själfständiga bildningar i förhållande till det blott i finl. diall. förekommande *plumma*; jfr § 3 slutet.

¹⁾ Om denna ordgrupp samt om åtskilliga andra med *lj-*, *fj-*, och *pj-* begynnande, här behandlade ord se numera Falk Sprogl.-hist. stud. tilegn. prof. Unger ss. 205—216.

Af no. *prika* 'sticka' — på *-l*: no. *prickla* 'pilla' Ross; jfr ty. *prickeln*, holl. *prickelen*.

Af no. *prisa* 'sticka' — på *-l*: no. *prisla* ds. Ross.

(?) Af sv. *prata* (med anslutning till *prälla* 'sladdra'?)

på *-l*: sv. diall. *prättla* 'pladdra' VII ÖM s. 41; jfr mltg. *pratelen*.

Anm. Sv. diall. *pralla*, *prälla* äro knappast att härleda ur *prattla, *prättla*; jfr Rz s. 509², VII PPM. s. 286 not 6.

Af sv. diall. *pynga* 'ha besvär l. omak med; pyssla; bära med svårighet'

på *-l*: sv. diall. *pyngla* 'pyssla; bära med svårighet' Rz VII PPM. — *Nom. dev.*: sv. diall. *pyngla* f. nom. ag. Rz.

¹⁾[Om sv. *rackla* 'harkla o. d.' se under *rake*, om sv. *rackla* 'vanka o. d.' se under *rakka*]

Af no. *rada* 'sätta i rad' — på *-l*: no. *radla*, *ralla* ds. Ross.

Af no., ä. nsv., sv. diall. *raga*, da. *rave* 'ragla', no. äfven 'flacka omkring'

på *-l*: no., sv. *ragla*, ä. d. *ragle* ds.

Anm. Härtill är sv. diall. *rangla* 'ragla (af mattighet)' Rz, VII PPM., da. *rangle* ds. möjligen nasalerad (i yngre tid uppkommen?) biform.

Af fsv. *rake* (*-aa*-) 'spott, saliv' Sdw. (= isl. *hráke* ds.)

på *-l*: ä. nsv., sv. diall. *rackla* 'harkla, harska sig, upphosta slem' (jfr VII PPM. s. 305 not 4), hvarvid *a* öfvergått till *ä* framför dubbelkonsonant? ~ ä. nsv. *råkla*, sv. diall. *rockla* ds. VII PPM., med *-ä*- (*-o*-) analogiskt inkommet?, möjligen dock representerande andra dialekter. Jfr med afseende på betydelseutvecklingen: isl. *hrékkja* 'spotta' = no. *rekja* bl. a. 'harkla sig'. — *Nom. dev.*: ä. nsv. *rakel* (*rakel*?) n. 'spott' ~ sv. diall. *rockel* n. 'upphostadt slem' VII PPM.

Anm. Beträffande *råkla* osv. är dock äfven den uppfattningen tänkbar, att det hör till no. *rakla* 'rossla'; i så fall = sv. diall. *rockla* 'grymta', se om dessa ord under *rok*-. Emellertid synas de vid sidan af hvarandra uppträdande likbetydande *rackla*, *rockla* kräfva en enhetlig förklaring.

Af no. *rakka* 'flacka omkring', sv. (diall.) *racka* ds. Rz s. 522

på *-l*: no. *rakla* 'flacka omkring; vara vacklande, opålitlig' Aa., 'sitta löst' Ross, sv. (diall.) *rackla* 'vanka, gå ostadigt, flacka; ranla' Rz, VII PPM., ÖM s. 26. Hit hör sv. *rackelhane* 'Tetrao urogallo-tetricides'.

på *-s*: no. *raksa* 'röra sig smått och osäkert framåt; flacka' Ross.

Anm. 1. Om det af Fr.² anförda isl. *hrökkla* 'gå med en långsam o. vacklande gång' är att fatta såsom *hrökkla*, bör det väl sammanställas med de ofvan anförda orden.

¹⁾ Bildningar på *r* af äldre *hr* behandlas under bokstafven *h* endast i det fall, att äfven afledning med begynnande *hr* äro uppvisade; jfr anm. under *t*.

Anm. 2. I bet. 'ramla' är sv. diall. *rackla* möjligen afledt af sv. diall. *raka* ds. VII ÖM s. 26. — I annat fall är betydelseutvecklingen densamma som för sv. diall. *stackla* nedan.

Anm. 3. Se för öfrigt under *rucka* anm. 2.

Af sv. diall. *ralla* 'springa omkring; skvallra'

på *-t*: *ralta* ds. Rz, VII PPM. — *Nom. dev.*: *ralta* f. nom. ag. Rz.

Anm. Betydelseerna 'springa omkring' och 'skvallra' representera möjligen två etymologiskt skilda verb. I betydelsen 'skvallra' sammanställes det med mlt. *rallen* 'larma o. prata' samt med fsax. *reðlôn*, fht. *reðlôn* 'reden'. Båda dessa härledningarg läte förena sig, om man ansatte ett urgerm. **raðlôn*, som enligt den af Sievers upptäckta och i Indog. Forsch. IV. 335 följ. framställda ljudlagen redan urgerm. öfvergår till **rallôn*. Ordet skulle sålunda icke falla inom omfånget för denna afhandling. — Däremot möter intet hinder att uppfatta sv. diall. *ralla* i betydelsen 'springa omkring, i vissa dial. särsk. om hundar o. kattor i brunsttiden' som ett urgerm. **raðilôn*; jfr no. *ræða* 'löpa i brunst, para sig' (< **rað-*). I betraktande af den parallella betydelseutvecklingen af *ranta* (jfr äfven ty. *ranzen*) är det väl sannolikast, att också *ralla* i betydelsen 'skvallra' är att identifiera med detta ord. — Om *ralla* se Lindgren i Sv. landsm. XII. 1: 109; jfr äfven Vendell PPM. s. 295 not 1, Därs. s. 312 not 1 (och ÖM s. 13).

Af sv. diall. *ralla* 'trilla, rulla' — på *-r*: da. diall. *raldre* ds., se Rz s. 523.

Af da. *ralla* 'rossla' — på *-k*: sv. diall. *ralka* 'hosta upp slöm' Rz.

Af sv. diall. *rama* 'dåna, braka' VII ÖM s. 32 (~ stammen *rum-*, se nedan)

på *l*: no. *ramla* 'skramla, skråla, sladdra' Aa., fsv. *rambla* 'dåna, gifva doft l. ihåligt ljud?' Sdw., ä. nsv. *ramla* 'bullra, dundra; slamra, sladdra; slå, så att larm l. buller uppstår', sv. diall. bullra, dåna starkt' Rz, VII ÖM ss. 29, 32, da. *ramle* 'bullra'. — *Nom. dev.*: no. *raml* m. och n., sv. *rammel* n. abstr.

Anm. 1. Ofvanstående verb torde få betraktas såsom inhemskt nordiskt, ehuru möjligen ty. *rammeln* 'bråka, väsnas' (jfr äfven holl. *rammelen* 'bullra') kunnat influera. — Osäkert är däremot, huru det förhåller sig med no. o. sv. *ramla* 'falla med buller l. brak', i sv. i denna betydelse bekant först från förra hälften af 1700-talet. Ordet är möjligen afledt af sv. diall. *ram(m)a* i samma betydelse (VII PPM., ÖM s. 26) och vore väl då ytterst etymologiskt identiskt med nyssnämnda verb. Det kan dock åtminstone vara påverkad af ty. *rammeln* 'komma att falla', hvilken trans. betydelse äfven, ehuru sällan, uppträder i nsv. Den intr. betydelsen i no. och sv. vore i så fall sekundär. — Sv. *ramla*, da. *ramle* 'para sig (om djur)' är i alla händelser lånadt från mltg.

eller ty. *rammeln* i samma betydelse; jfr Jessen Et. Ordb. s. 186. — Sannolikt besläktade ord se *rum-*.

[Om no. *ramsa* 'rifva till sig' se under *hrenma*]

Af en stam *ran-*, jfr *ränna*,

på *-k*: no. *ranka* 'flacka, ströfva omkring' Aa.

på *-s*: no. *ransa* ds. Aa.

på *-t*: no., sv. (diall.) *ranta* 'ränna omkring o. d.; skvallra'

Ross, Rz; jfr ty. *ranzen* 'vända sig hit och dit' o. d.; para sig, om rofdjur, hundar'. Beträffande dessa trenne betydelsers förekomst i samma eller närbesläktade ord är att jämföra under *ralla* (med ann.). — *Nom. dev.*: sv. diall. *ranta* nom. ag., 'kvinna som sällan stannar hemma, utan löper omkring i stugorna', jfr ty. *Ranze* 'lidelig kvinnsperson'.

Anm. Wadstein, från hvilken jämförelsen med ty. *ranzen* (o. *ranze*) härrör (Sievers Beitr. XXII. 253) och som äfven fattar *ranta* (o. *ranzen*) som ett iterativ (intensiv), tycks direkt likställa de båda orden i etymologiskt afseende. Om de emellertid utgå från en gemensam grundform **ran(n)atjan-* (= isl. **renta*), måste väl det nord. ordets oomljudda vokal förklaras som beroende på analogisk anslutning till ord med *-a*, såsom *ranka*, *ransa* o. d.; jfr dock § 3) 5) a) slutet. Eller också föreligger här ej något gammalt iterativum, utan båda orden visa kanske hän på en germ. stam **rant-*. — För egen del har jag ursprungligen uppfattat *ranta* som en nordisk nybildning.

Af en stam *rang-*, afljudsform till *ringa*,

på *-l*: da. *rangle* 'skallra, skramla'. — *Nom. dev.*: sv. diall. *rangla* Skåne Rz, da. *rangle* '(barn)skramla'.

Af no., fsv., nsv. *rapa* ~ no. *repja*, sv. diall. *räpa* Rz, Vll Ppm., da. *råbe* (jfr äfven sv. diall. **repa* (< *-i-*) Nn Dalm.)

på *-t*: isl. *repta*, fsv. *ræpta* Sdw., sv. diall. *räfte*, *räfte* ds. Rz ~ sv. diall. *rafta*, *rapta* ds. Rz s. 529². — *Nom. dev.*: sv. diall. *räfte* n. 'rapning' Rz.

Af det i afljudsförhållande till ofvan anförda verb stående, likbetydande isl. *ropa* Vgf., da. *råbe* — på *-t*: isl. *rypta* ds. Vgf. = mht. *rofzen*, fht. *roffezen*. Om förhållandet mellan dessa ord och de under *rok-*, *ruk-* se Zupitza Die germ. gutturale s. 43 (: växling af rotdeterminativer).

Af no. *rava* 'rifva till sig'

på *-l*: *ravla* ds. Ross.

Anm. Osäkert är, om no. och sv. *rafsa* (ihop, till sig osv.) ha samma grundord. Å ena sidan bör observeras, att v. *rava* har en ojämförligt mera inskränkt spridning än *rafsa*, å den andra, att de båda orden i no. väl öfverensstamma med afseende på betydelse, se Ross.

Af isl. *reiða* 'svinga' — på *-k(?)*: no. *reikka* (< **reiðka*) tr. o. intr. 'gunga häftigt', se Ross s. 595¹.

Af isl. *reiggjast* 'to throw the body back with the notion of stiffness and haughtiness' — på *-s*: *reigsa* ds. Vgf.

Af no. *reikka*, se ofvan,

på *-t*: *reikta* (*-æ-, -e-, -i-*) 'gunga, i sht i rep'. — *Nom. dev.*: *reikta* f. 'gunga' Ross (: v. r. = no. *riga* ds. : v. r. = sv. diall. *rucka* ds. Nn Dalm. : v. r. = sv. sbst. *gunga* : v. g. osv.).

[Om sv. *rensa* osv. se under *hreinn*]

Af sv. *repa* (i *upprepa*) — på *-l*: sv. diall. *repla* 'upprepa' VII PPM.; jfr under *ripa*.

Af isl. *riða* 'vara i rörelse' Fr.² 'darra' Vgf., no. *rida* 'svinga'

på *-l*: isl. *riðlask* 'to rock, waver, reel to and fro' Vgf., no. *riðla* 'svinga raskt o. smått' Ross.

Anm. Ej att förväxla med no. (*v*)*ridla* : *vrida*.

Af isl. *rifr* 'eftersträfvansvärd' — på *-k*: *rífka* 'göra eftersträfvansvärd' Fr.²

Af no. *riga* 'ragla, svaja; gå osäkert o. mödosamt', jfr *rigga* 'gå osäkert o. mödosamt',

på *-l*: *rigla* ds.; äfven 'stå löst o. vacklande; sitta löst' Aa., Ross; sannolikt = *rila* Ross s. 603¹.

Anm. Ej att förväxla med no. (*v*)*rigla* : (*v*)*riga*.

Af no. *rikka* tr. 'rucka', se Ross s. 602² nederst, ~ sv. diall. *rika* 'vrida, vricka'

på *-l*: no. *rikla* intr. 'vricka, rucka, lirka, t. ex. med en lös' Aa., 'rokke sig saa smaat, om löst fästede ting' Ross, sv. diall. *rickla* 'genom ryckande l. vridande fara illa med' VII PPM. — *Nom. dev.*: no. *rikl* n. abstr. Ross.

på *-s*: no. *riksa* 'gå sakta' Aa., jfr Ross, sv. diall. 'runka, vackla' Rz s. 533¹.

Anm. Det no. ordet är i vissa fall svårt att skilja från (*v*)*rikla* : (*v*)*rikka*.

[Om no. *riksa*, *rikta* 'knarka o. d.' se under *hrika*]

Af no. *ringja* 'ringa' — på *-l*: *ringla* 'ringa, t. ex. med en liten bjällra' Aa.; jfr med afseende på bildningen fht. *chlingilón* (ty. *klingeln*).

Af no., sv. diall. v. *ripa* (sv. *repa*)

på *-l*: no. *ripla* 'repa'. — *Nom. dev.*: *ripla* 'repa, skåra' Ross.

på *-s*: sv. diall. *ripsa* 'rispa, repa' Rz; isl., no., sv. *rispa*. Om det sistnämnda ordet hör hit, är det en äldre bildning än *ripsa*; med afs. på *-sp-* jfr *geispa*, *güspa* (under *geipa*), *gluspa* (under *glupa*) m. fl. och Noreen Pauls Grundr. I. 473 (§ 123). — *Nom. dev.*: isl., no., sv. *rispa* 'eg. det upprispade'.

Af germ. stammen *ris-* 'falla, stiga'

på *-l*: no. *risla* tr. o. intr. 'dråsa, strömma ned; strö' Aa., Ross. Da. *risle* 'sorla, porla' är möjligen lånad från det med no. *risla* väl etymologiskt, identiska t. *rieseln*, af mht. *riseln* 'tröpfung, regnen' (mht. *risel* 'Tau, Regen, Hagel' deverbativ häraf?). — *Nom.*

dev.: no. *risla* f. 'sorlande bäck' Ross; jfr parallellerna under *sika* och *silla*.

Af no. *rispa* — på *-l*: *rispla* ds. Ross.

Af germ. stammen *rok-*, *ruk-* (ie. *rug-* i lat. *rugire* 'böla', gr. *ὠρυγμός* 'bölande, tjut')

på *-l*: sv. diall. *rockla* 'grymta' Rz ~ no. *rukla* 'rossla' Aa.; jfr anm. 1.

på *-t*: sv. diall. *rokta* ds., se Rz s. 548¹ ~ fsv. *rykta* 'rapa' Sdw. = ags. *roc(c)ettan* 'få uppstötningar' äfv. 'frambringa (ord)', (jfr litauiska *riugti* ds., med afseende på betydelsen : lat. *rugire* 'böla' = no. *rækja* 'rapa' : no. *rækja* 'böla'); jfr dock anm. 3.

Anm. 1. Möjligen höra hit äfven ä. nsv. *rähla*, sv. diall. *rockla* 'harkla, harska sig o. d.' I så fall erinras med afseende på betydelseutvecklingen om no. *rækja* 'böla, rapa', men äfven 'harkla sig'. Se anm. under *rake*.

Anm. 2. Till samma ordstam hör äfven ags. *ed-rocian* osv. 'idisla' (i affjudsförhållande till fslav. *-rygnati*, litauiska *riugti* 'få uppstötningar'); jfr sv. diall. *järmta* 'idisla' : isl. *jarma* 'bräka', se under *järmta*. Om Perssons sammanställningar Wurzelersw. s. 196 följ. äro riktiga, eger äfven mellan de båda ordgrupperna en, om också mycket aflägsen, etymologisk släktskap rum.

Anm. 3. Formellt möjligt är, att fsv. *rykta* 'rapa' är en regelbunden bildning på *-atan* af samma stam. Härför talar ock det i så fall identiska, ungefär likbetydande ags. *roc(c)ettan*. — Då emellertid på det enda ställe, från hvilket ordet enligt Sdw. är uppvisadt i den fsv. litteraturen, det förekommer vid sidan af lat. *ructare*, är ju ej den möjligheten alldeles utesluten, att här en af det lat. ordet föranledd felskrifning för *rypta* (= isl. *rypta*) föreligger.

Af sv. (diall.) *rucka* 'röra l. lyfta ngt litet; vagga, gunga'

på *-l*: sv. diall. *ruckla* 'ragla' VII ÖM s. 15, 'vara lös; vara sjuk' Frthl Vö.; (?) no. *ruckla* 'gå makligt och klen't' Ross. — Jfr med afseende på betydelseutvecklingen under *rugga*.

Anm. 1. Etymologiskt identiskt med sv. diall. *ruckla* är med all sannolikhet det likljudande sv. riksspråksordet med den unga betydelsen 'föra ett utsväfvande lif, svira, rumla'.

Anm. 2. På grund af öfverensstämmelsen i fråga om betydelse är det sannolikt, att *ricka*, *racka* o. *rucka* med resp. afledningningar sinsemellan äro besläktade, åtminstone i vissa fall (ty omöjligt är ej, att här verb af ursprungligen olika ursprung sammanfallit), och att de vidare böra betraktas såsom förgerm. *n*-utvidgningar af *riga*, *rigga*, *raga*, *rugga*, där ej unga analogiska affjuds-bildningar föreligga.

Af isl., no., sv. diall. *rugga* 'rucka, vagga' Fr.², Vgf., Aa., Rz; no. äfven 'gunga'

på *-l*: isl. *rygla* 'bringa i oordning' Fr.², Vgf., no. tr. och intr. 'vackla; rucka, rysta i; gunga' Aa., jfr äfven Ross; sv. diall. *ruggla* 'vackla' VII ÖM s. 14. — *Nom. dev.*: no. *rugl* n. abstr. Aa.

Af stammen *rum-* (~ sv. diall. *rama* 'dåna, braka')

på *-l*: no. *rumla* Aa., fsv. *rumbla* Sdw., da. *rumle* 'bullra, slamra', sv. diall. *rumla* 'galnas, stoja' Rz, kanske dock lånadt från lgt. *rummeln* 'bullra'.

Anm. Etymologiskt identiskt är äfven nsv. *rumla* med den sekundära betydelsen 'vara utsväfvande i dryckjom', sannolikt närmast utvecklad ur betydelsen 'rusta om', jfr sv. diall. ofvan.

Af no. *runa* 'braka, bullra; sladdra' — på *-s*: *runsa* 'larma' Aa.

Af no., sv. *runka* — på *-l*: no. *runkla* 'svaja, gunga' Ross s. 972¹, sv. diall. *runkla* 'skaka, runka ofta; vingla med' Rz s. 533¹.

Af no. *runsa* 'springa omkring'

på *-l*: *runsla* ds. — *Nom. dev.*: *runsl*? Ross.

Af isl. *ruppa* 'plundra' Fr.² (~ fht. *roufen*, nht. *raufen*)

på *-l*: isl. *rupla* 'lösrifva, upprifva, bringa i oordning o. d.; plundra' Fr.², Vgf. — *Nom. dev.*: *rupl* n. 'byte, rof' Fr.²

[Om no. *ruela* se *hruf*.]

Af sv. *rycka* — på *-l*: sv. diall. *ryckla* 'rycka af o an' Rz.

Af sv. *rynka*

på *-t*: sv. diall. **rynka* ds. Nn Dalm. — *Nom. dev.*: **rynka* f. 'rynka, veck' Nn Dalm.

[Om *rypia* se s. 146]

[Osannolikt är, att sv. *räfsa* 'hopsamla med räfsa' är grundord för det likljudande sbst.; i alla händelser föreligger här ingen bildning på *-isön*. — Isl. *refsa* 'straffa, näpsa', fsv. *ræfsa*, da. *revse* motsvarar ags. *refsan* och är alltså ett verb på *-jan*. Om ordets etymologi se Persson Wurzelersw. s. 161]

Af no. *rækja* 'harkla sig; bräka, rapa; böla' (se för öfr. Ross) = isl. *hrækja* 'spotta' (: isl. *hráke* 'spott')

på *-t*: no. *rækta* 'böla, skråla hest'. — *Nom. dev.*: no. *rækt* n. abstr. Ross.

Anm. Besläktade ord se under *rake*; med afseende på betydelsen jfr äfven under *rok*.

Af no. adj. *saar* 'sårad, öm, smärtsam' = isl. *sárr* (knappast däremot af sbst. *saar* n. 'sår' = isl. *sár*)

på *-k*: no. *saarka* tr. o. intr. 'tillfoga smärta, sára; blifva öm, "saar"' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: no. *saarka* f. "'saar" person' Ross.

Anm. Möjligt, men föga troligt är, att v. *saarka* med afseende på afledningen rönt inflytande af sbst. *saarka* m. 'utslag, hudsjukdom'. — Se § 4 1) b) β).

Af isl. *saga* 'säga' — på *-l*: nisl. *sagla* ds. Vgf.

Af stammen *sam-* (i nord. pref. *sam-*, isl. adv. *saman*, v. *samna*)

på *-k*: isl., sv. *samka*, no., sv. diall. *sanka*, da. *sanke* 'samla'.

Anm. *Samla* är ty. lånnord (= mltg., mht. *samelen* : isl. *(ein)samall*, se Noreen Ark. VI. 366; sålunda väl ej uppkomet genom dissimilation af *samenen*, jfr Kluge Et. Wbch). No.,

sv. *samsa* är afledt af adv. *sams*. — Besläktade ord se under no. *suma*.

[Om no., sv. diall. *sangra* se under *sing(w)*-]

[Om no. *saulka* se under *sul*-]

Till isl. *saurr*, fsv. *sør* 'smuts, orenlighet' — på *-k*: sv. *surka* 'orena, nedsmutsa' Rz 559². — Anm. Möjligen har ordet med afseende på afledningen rönt inverkan af ett sbst., motsvarande no. *surka* 'smuts, orenhet, gyttja' Aa., Ross.

Af adj. isl. *seinn*, sv. *sen* osv. (eller möjligen v. *seina* = got. *sainjan*)

på *-k*: isl., no. *seinka*, fsv. *senka*, *sænka*, ä. nsv. *senka*, *sænka*, sv. och äfven no. *sinka*, da. *sinke* 'fördröja, uppehålla, hindra'; i fsv. och no. dessutom intr.: 'dröja, vara senfärdig'. — *Nom. dev.*: no. *seinka* f. 'försinkande' Aa. da. *sinke* c. nom. ag.

Till mht. *senen*, nht. *selnen* 'längta' — på *-t*: sv. diall. *sünta* 'längta, trå efter' Rz s. 716².

Af no. adj. *sid* '(långt) nedhängande, sid' — på *k*: no. *sidka* 'göra sidare' Ross; jfr Aa. under *sikka*.

Af no. *siga* bl. a. 'sjunka långsamt' Aa. — på *-r*: no. *sigra* 'sjunka litet' Ross.

Af no. *sika* 'rinna smått o. sakta, sippra'

på *-l*: no. *sikla* 'porla, rinna med svagt ljud; dregla' Aa. En motsvarande *r*-bildning föreligger i ags. *sicerian* 'droppta smått, flyta långsamt', nht. *sichern* 'sippra, läcka'. — *Nom. dev.*: no. *sikl* n. abstr. o. nom. ag. Aa., Ross (: v. *s*. = sbst. *sildra* ds. : v. *s*. = sbst. *risla* ds. : v. *r*.; på grund af dessa paralleller är det osannolikt, att sbst. *sikla* är en afledning af sbst. *sik* n. 'liten bäck' Ross).

Anm. Formellt sedt kunde ju som en afledning på *-ta* hit äfven föras isl. *sikta* 'sikta, rensa' Fr.² (1 citat), fsv. *sikta* 'sälla' Rdqv. III; detta verb är emellertid lånadt från lgt. och besläktadt med nht. *sieb*, se närmare Tamm Fon. kännet. s. 36.

Af no. *silla* 'rinna, strömma; ofta droppa', sv. diall. 'framsippra' ~ sv. diall. *sila* 'framsippra'

på *-k*: sv. diall. *silka* 'smått o. sakta framsippra' Rz, 'rinna sakta' VII ÖM s. 33.

på *-r*: no. *sildra*, *siltra*, sv. diall. *siltra* 'rinna sakta, sorla' Jämtl. Aa., Rz. — *Nom. dev.*: no. *sildr* n. abstr. Ross, 'liten bäck' Aa., sv. *silder* n. ds., äfven 'lugnvatten mellan två forsar', no. *sildra* f. 'liten bäck' Aa., jfr *risla*, *sikla*.

på *-t*: sv. diall. *silta* 'sippra igenom' VII ÖM s. 33.

Af germ. roten *sing(w)*- (i got. *siggwan*, isl. *syngva*, sv. *sjunga*, ty. *singen*) eg.: 'klinga, ljuda, genljuda', jfr Mogk Arkiv XII. 277 ~ *sang(w)*- (i isl. *söngr*, fsv. *sanger* osv.)

på *-l*: no., sv. diall. *singla* 'klinga, skramla' Aa., Rz s. 567¹ ~ no. *sangla* 'klinga; jämra' Ross, sv. diall. 'skalla skarpt; sjunga illa', *sångla* 'klinga; gnola' Rz. — *Nom. dev.*: sv. diall. *singel* n. abstr. ~ no. *sangl*. m. o. n. 'tunn metallklang' Ross.

på *-r*: nisl. *singra* 'gnola' Vgf., no. 'tala i sjungande ton' Ross, 'klinga' Aa. ~ no. *sangra* 'kvida, jämnra sig' Ross, sv. diall. 'sjunga slarfvig' Rz. — *Nom dev.*: no. *singra* 'liten bjällra' Aa.; jfr sv. *bjällra*, *skallra* ~ no. *sangr* m. o. n., *-a* f. nom. ag. Ross.

Af sv. diall. *sipa* 'sakta rinna, sippra' Gotl. Rz (= lgt. *sipen* 'sippra') — på *-r*: sv. *sippra* = lgt. *sipern* ds.; alltså möjl. lånord.

[Om no. *skaankla* se under *skänka*]

(?) Af germ. v. *skahan (: fslav. *skokū* 'språng, dans', lit. *szókti* 'hoppa', jfr Fick⁴ I. 143), i affjudsförhållande till fht. *scēhan* 'ila', — på *-t*: ä. nsv. *skälta* 'drifva, föra', sv. diall. I., III. tr. o. intr. 'hasta, hasta på' Rz s. 616², 'ägga' Nn Dalm.; ∴ < *skahatjan. För en dylik härledning talar i viss mån den i sådana nordiska verb vanliga konjugationsväxlingen.

Af sv. *ska*, ä. da. *skake* 'slå agnar ur linet', jfr no. *skak* n. 'skäkta', *skakster* m. 'skakning af lin',

på *-r*: sv. diall. *skakra* 'darra' Rz. — *Nom dev.*: *skakra* f. 'frossa' Rz (: v. *sk.* = de likbetydande sbst. sv. diall. *skaka* : v. *skaka* = *skälva* : v. *skälva* = isl. *ríða* : v. *ríða*, jfr äfven sv. *frossa* : isl. *frjósa*).

på *-t*: sv. *skäkta* 'slå agnar l. skäfvor ur lin'; möjligen närmast : sv. diall. v. *skäcka 'skaka; slå agnar ur lin' Rz s. 576²; med afseende på sv. diall. *skäfte*, *skätta*, da. *skjætte* se Tamm Fon. kännet. s. 38. — *Nom. dev.*: sv. *skäkta* 'linbräka' (: v. *sk.* = de likbetydande sbst. sv. diall. *skaka*, *klyfta*, (*lin*)*bryta*, (*lin*)*bräka*, *gärma*, *häckla* : motsvarande verb med samma form). Ar ordet inhemskt, måste sbst. betraktas såsom sekundärt, i enlighet med framställningen ofvan; ty för antagandet af en själfständig nominal bildning af detta slag möta betydliga hinder från ordbildningslärans synpunkt.

Af sv. diall. *skala* 'springa hastigt' — på *-k*: ä. nsv. *skalka* (äfven refl.), sv. diall. 'skena, vara yster' Rz, Sv. landsm. II. 9: 18.

Af sv. *skalla* 'starkt ljuda', sv. diall. **skalla(s)* 'föra oljud' VII ÖM s. 29

på *-r*: fsv. *skaldra* Sdw., nsv. *skallra*, sv. diall. äfven 'stoja' VII ÖM s. 29, jfr nht. diall. *schallern*. — *Nom. dev.*: sv. *skallra* 'skramla; skallergräs' Rz s. 614² (äfven 'Silene inflata'; se under *skvacka*), jfr de likbetydande t. *klapper* : *klappern*, *ratsche* : nht. *ratzen*.

Anm. Besläktade bildningar se under *skella*, *skälla*.

Af adj. isl. *skammr*, fsv. *skamber* 'kort'

på *-t*: isl. *skemta* III., I. 'fördrifva tiden' Fr.², sv. *skämta*, da. *skjemte* 'scherzen'. Jfr med afseende på betydelseutvecklingen got. *gamaurgjan* 'förkorta' : fht. *murg-* 'kort', ags. *myr(i)ge* 'rolig', eng. *merry* 'glad', ty. *kurzweil(e)*, ä. nsv. *kortwíll* 'förströelse', sv. diall. *skrypa*, se VII PPM s. 346 not 5, 6. — *Nom. dev.*: sv. *skämt*, da. *skämt* n. abstr.

Af sv. diall. *skanga* i sbst. *skangande* n. 'häftig darrning', ä. nsv. *skonga* (= *skänga*?) ~ sv. *skunga* ~ stam **sking-* — på *-r*: ä. nsv. *skängra*, sv. diall. *skangra*, *skängra* 'doft dåna, starkt genljuda o. d.' Rz s. 607², no. *skangra* 'skramla, skallra' Ross ~ ä. nsv. o. sv. diall. *skungra*, da. diall. *skungre* ds. ~ sv. diall. *skingra* Skå. Rz, da. diall. *skingre* 'gifva ett högt o. klingande ljud'.

Af no. *skarra* 'gå tungt o. vacklande'

på *-k*: *skarka* ds. — *Nom. dev.*: *skark* m. nom. ag. Aa.,

Ross.

Af no. *skava*, sv. *skafva*

på *-l*: no. *skavla* 'ds.; skvallra' Ross, sv. diall. 'skräda o. d.' Rz s. 582¹. — *Nom. dev.*: no. *skavl* m. 'skafjörn' (: v. *skavla* = *skjevla* f. ds. : v. *skjevla*). Sv. diall. *skavel* n. 'afskräde' Rz.

Anm. Jfr no. *skjevla* : sv. diall. *skåva*.

Af no. *skeiva* 'fara af o. an, röra sig klumpigt' m. m., se Aa., Ross, sv. diall. *skeva* 'snedda; gå på sned' (= ä. nsv. *skefva* 'skela')

på *-l*: no. *skeivla* tr. 'stöta till ngt, så att det blir skeft' Aa., intr. 'gå klumpigt' Ross, sv. diall. *skevla* 'gå som en ko, slå benen i kors' Rz.

på *-r*: no. *skeivra* 'gå klumpigt' Ross.

Af isl. *skima* I. 'söka få en skynt af', III. 'klarna' Fr.², sv. diall. *skimma 'skimra fram' [= ags. *sciman*, som såväl har betydelsen 'glänsa' som 'se svagt' (jfr nedan da. *skimte*), mht. *schimen* 'ge skugga']

på *-l*: no. *skimla* 'glimta, skimra, skynta; skela', se Aa., Ross, sv. diall. 'skimra, skynta' Rz s. 583¹. — *Nom. dev.*: no. *skimla* f. nom. ag. 'ett slags fiskredskap', se Aa.

på *-r*: sv. *skimra* = lgt. *schemeren* osv., Wilmanns D. Gramm. II. 94. — *Nom. dev.*: sv. *skimmer* n. (: v. *skimra* = nht. *schimmer* m. : v. *schimmern*); möjligen dock lånadt, se Rydqvist Sv. spr. I. II. 318.

på *-t*: no. *skimta* 'glimte' Aa., sv. *skymta* (< ä. *skimta = *skrympa* < ä. *skrimpa, isl. *skreppa*) 'otydligt se(s) l. skönja(s)', da. *skimte* 'skynta; glimta' Molb. — *Nom. dev.*: no. *skint* m., da. n., sv. *skymt* m. l. n. (: *skimta*, *-y-* = *glimt* : *glimta*).

Anm. Nsv. *skymta* är väl att skilja från no. *skymta* 'mörkna' (: adj. *skum*). Dock är med afseende på det no. ordet att märka, att gda. *skinring* (: *skimra*?) har betydelsen 'skymning' såväl som nda. *skumring*.

[Om sv. diall. *skingra*, da. *skingre* se under *skanga*]

Af sv. diall. *skinna* 'torka'

på *-t*: *skinta* ds. Rz s. 586. — *Nom. dev.*(?): *skinte* m. 'mager backe'.

Af isl. *skjalfa* 'skälfa' — på *-r*: *skjalfra* ds. Fr.², Vgf.

Af no. adj. *skjot* 'hastig' (= isl. *skjótr*) — på *-k*: no. *skjotka*, *skjokka* 'påskynda' Ross.

[Om sv. *skolka* se under *skul-*]

Af isl. *skota* 'skjuta, stöta'

på -l: isl. *skutla* 'skjuta åt sidan; ödsla bort' Fr.², no. 'ödsla bort' Aa.

på -r: isl. *skotra* 'skjuta, stöta' Fr.², Vgf., no. *skutra* 'ödsla bort' Aa.

Af no. *skotta* 'kasta förstulna blickar, snegla' (= da. *skotte*) — på -r: no. *skotra* ds. Aa.

Af isl. *skrafa* 'prata, sladdra' Fr.², no. *skrava* 'ds.; kraxa (om kråkan), skräfla' Aa., Ross; jfr isl. *skráfa* 'to grate, of shrivelled skin' Vgf., no. *skraava* 'knirka, skrapa' Aa., Ross, sv. diall. *skräfva 'bullra, knarra' VII ÖM s. 32 ~ sv. diall. *skräva* 'skräfla; ljuda som en spräckt ringklocka' Rz s. 605² 1)

på -l: no. *skravla* 'skräfla' Aa., 'hosta, harkla' Ross, tr. o. intr. 'skrapa o. d.' Ross, ä. nsv. 'gnissla', sv. diall. 'knarra' Rz s. 597¹, VII PPM., 'skramla, bullra' VII ÖM s. 32, 'skräfla' Rz, VII PPM., jfr Sundén, Lundell ~ sv. *skräfla*, da. *skrævla*. — *Nom. dev.*: no. *skravl* n. abstr., m. nom.' ag., sv. diall. *skravla* f. nom. ag. ~ sv. *skräffel* n. abstr., sv. *skräfla* f. nom. ag. (: v. *skräfla* = sv. diall. *skräva* f. ds. : v. *skräva*).

Anm. Grundbetydelsen i denna ordgrupp tycks hafva varit: gifva ett rasslande l. skrapande ljud ifrån sig; jfr no. *skreppa* 'rassla', sv. (diall.) *skräppa* 'skryta, skräfla', besläktadt med *skrapa*. — Med afseende på no. *skravla* 'hosta, harkla' må jämföras sv. *harkla* : no. *harka* (se d. o.).

Af no. *skraka* bl. a. 'vackla' — på -l: *skrakla* ds.; se för öfrigt Ross.

Af fsv. *skrala* 'skråla' Sdw. — på -t: sv. diall. *skrälta* 'dundra, svärja o. larma' Rz; möjligen dock till *skrälla* eller identiskt med ags. *scrallettan* 'sound loudly'; jfr nyisl. *skröltta* 'to jolt' Vgf. (: fsv. *skråla* Sdw.?) och det däraf bildade abstr. *skrölt* n.

Af isl. *skráma* 'skina'; jfr sv. diall. *nattskräma* 'nattuggla', isl. *skráma*, sv. *skrämma*,

på -t: sv. diall. *skrámta* 'spöka'; se närmare Bugge hos Noreen Ordl. öfver dalm. s. 162 noten. — *Nom. dev.*: *skrámt* n. 'spöke'.

Anm. Jfr *skrymta*, *skrymt* under *skrym-*.

[Om sv. *skramla* se anm. under *skruma*]

Af isl. *skrapa* 'rassla, skramla'

på -l: isl. *skrapla* ds. Vgf., sv. diall. *skrappla* ds. Rz s. 605¹, VII PPM., Fthl Vö., Nyland II. 362. — *Nom. dev.*: sv. diall. *skrap(p)el* n. 'skräp' Rz, VII PPM., *skrapplor* f. pl. 'affall, skräp' VII PPM.

Af no. *skrata* 'kackla; skvallra; skratta högt' Ross, sv. diall. 'skrälla' Rz, da. *skrade* 'skallra'²) (jfr sv. diall. *skrätta* 'larma, skvattra' Frthl o. VII Ordb. öfv. de est-sv. diall. s. 196)

¹) Häraf *nattskräva* f.

²) Da. *skrade* : *skratte* 'skrälla, skratta' = t. ex. ä. da. *skode* 'skåda' : da. *skotte* 'snegla'. Af v. *skrade* kommer *skrade* f. 'skallergräs'.

på -l: no. *skratla* 'rassla; skratta högt; skramla; skvallra' Aa., Ross, da. *skralde* 'skrälla, skramla'. — *Nom. dev.*: no. *skratla* f. 'skallra' (: v. *skratla* = no. *skrella* f. ds. : v. *skrella*); da. *skralde* f. ds. (< *skradle = *vilde* < *vridle osv.), Jfr Jessen Et. Ordb. s. 217. Etymologiskt identiska äro no. *skrasla* (< *skratla*) och da. *skralde* 'Silene inflata'. Likartade och likbetydande bildningar se *skväkta* under *skvak*.

Af no. *skrena* (< *skridna*) 'glida'

på -s: *skrensa* ds., hvaraf på -l: *skrensla* ds.

på -t: *skrenta* ds. Ross.

Af no. *skreva* 'skrefva' — på -l: *skrevla* 'snubbla' Aa.

Af no. *skrida*, fsv. *skriþa*

på -k: no. *skrikka seg* 'flytta sig litet' Ross, ä. nsv., sv. diall. *skrikka* (< *skridka) 'skrida, glida, vricka' Rz, VII ÖM s. 20, Frthl Vö. m. fl., 'åka skridsko' VII ÖM s. 20, VII PPM., äfven ingående såsom första sammansättningsled i *skrickis*, *skricksko*, se VII PPM.

på -l: ä. nsv., sv. diall. *skrilla* (< *skriðla) 'åka skridsko' Lind, Rz, sv. diall. 'halka, slinta, snafva'; äfven ingående såsom första sammansättningsled i *skrillsko*, se Rz s. 598.

Af no. *skrik(k)a* 'stoja; äfven om vissa fåglars läten' Aa., Ross

på -l: *skrikla* ds. — *Nom. dev.*: *skrikla* adj.

på -t: *skrikta* ds. — *Nom. dev.*: (*nordanvind*)*skrikta* f. 'Picus viridis', jfr det likbetydande -*skrikka* f. Ross.

[Om ä. nsv. *skrilla* se under *skrida*]

Af no. *skrima* 'skymta fram som i en dimma' möjligen: no., sv. *skrymta* osv. — se under *skrym*.

Af sv. diall. *skroppa* 'dåna, genljuda' (~ no. *skreppa* 'rassla') — på -l: sv. diall. *skroppla* 'knarra, prassla' VII PPM.

Af no. *skruma* 'tala hårdt', jfr VII PPM. s. 348,

på -l: no. *skrumla* 'larma' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: no. *skrumlen* adj. Ross.

Anm. Orden stå i sannolikt ung afjudsväxling till sv. *skramla*, diall. äfven 'skräfta o. d.' Rz, VII PPM., da. *skramle* till en — för öfrigt för mig obekant — stam *skram*.

Af no. *skruva* 'resa sig högt upp, skrymma' ~ no. *skroyva* ds.

på -l: no. *skruvta* ds. Aa., väl = da. *skrolle*, jfr Jessen Etym. Ordb. ~ no. *skroyvta* 'skrymma' Ross. — *Nom. dev.*: no. *skruvel* n. nom. ag. Ross ~ *skroyvta* ds. Ross.

Af stammen *skrym*-, omljudsform af äldre *skrum*-, jfr ä. nsv. *skrymmet*, no. *skrymsl* osv., se anm. I o. 2,

på -t: no. *skrymta* 'mörkna; spöka; skrymta' Aa., Ross, fsv. *skrymtu* (äfven -ö-, -i-, jfr anm. I) 'förställa sig, låtsa; dölja; blunda (för)' Sdw., y. fsv. och ä. nsv. 'sticka sig undan', nsv. 'hyckla o. d.', sv. diall. 'spöka' Rz, da. *skrømte* 'skrymta'. — *Nom. dev.*: no., sv. diall. *skrymt* n. 'spöke, spökeri' Aa., Rz, da. *skrømt* n. ds.; ä. nsv. *skrymt* n. (o. f.?) 'skumhet, dunkel; skrymteri; sken, före-

vändning' Dahlgr., nsv. 'skrymteri' — Jfr om betydelseutvecklingen anm. 2.

Anm. 1. Med afseende på ofvan anförda ordgrupps etymologi är det ju möjligt att här, såsom Bugge hos Noreen Ordl. öfver dalm. s. 162 antager, *y* uppstått af äldre *i*; jfr no. *skrima* 'skymta fram som i en dimma' isl., *skrimsl* n. 'troll', no. *skrimsel* n. o. f., 'skymt', *skrimsla* f. dels 'spökeri', dels 'svagt sken'. Härför kunde i viss mån den från Birg. Uppenb. uppvisade formen *skrimter* Sdw. tala. Betydelseutvecklingen vore densamma som i fråga om isl. *skráma*, sv. diall. *skrámta* ofvan. De norska formerna med *-i*-skulle väl då närmast böra betraktas som biformer från andra diall. eller analogibildningar efter *skrima* o. d., och ljudutvecklingen vore densamma som vid sv. *skymta*. — Sannolikare synes dock vara, att orden på *skrym-* stå i (äldre eller yngre) afjudsförhållande till de nämnda på *skrim-*, sålunda i alla händelser nära besläktade.

Anm. 2. I den behandlade ordgruppen tänker jag mig, att betydelseutvecklingen varit ungefär följande: 1) "vara eller blifva dunkel eller mörk; dunkel, mörker" : no. *skrymsl* f. 'skymning' Ross, no. *skrymta* 'mörkna', ä. nsv. *skrymt* 'skumhet, dunkel'; jfr äfven no. *skrima* 'skymta fram som i en dimma'. (Härur tränne mera bildliga bemärkelser:) 2) "vara eller ställa sig i mörkret, i skymundan" : ä. nsv. *skrymta* 'sticka sig undan', sv. diall. *skrymsla* 'söka vara osedd' Rz, *skrymsle* n. 'gömvrå, smyghål, gömma'. 3) "visa sig liksom i ett dunkel, i en dimma" : ä. nsv. *skrymmel* 'spökeri', no. o. sv. diall. *skrymta* 'spöka', no., sv. diall. *skrymt* 'spöke, spökeri', da. *skrømt* ds. 4) "visa sig annorlunda än man är" : no., fsv., nsv. *skrymta*, da. *skrømte* 'skrymta, hyckla, förställa sig o. d.', (ä.) nsv. *skrymta* 'skrymteri'.

Af isl. *skrækja* 'skrika' ¹⁾ — på *-t*: isl. *skrækta* ds. Fr.², Vgf., no. *skrækta* 'skrika hest; harkla' Ross.

[Om sv. diall. *skrälta*, nyisl. *skrölta* se under *skrala*, om no. *skroyela* under *skruva*]

Af no. *skudda* 'stöta till' — på *-r*: *skudra* ds. Ross.

Af stammen *skug-*

på *-l*: no. *skugla*, *skygla* 'lura, lista sig fram' Aa.

på *-r*: no. *skugra* 'se med forskande, misstänksamma blickar' Aa.

Af ä. da. *skule*, no. *skula* 'lura' = lgt. *schulen* 'lura, ligga dold'; jfr isl. *skolla* 'slingra, vara ostadig', *skolle* m. 'räf', *skollr* m. 'svek',

på *-k*: ä. da. *skulke* 'vara gömd', nda. 'se under lugg', no. *skulka* 'lura, lista sig fram' Aa., ä. nsv. *skulka*, ä. och y. nsv. *skolka* 'hålla sig undan'; lånadt i eng. *sculk*, *skulk* 'lura, hålla sig gömd', jfr Skeat Princ. I. 277. — *Nom. dev.*: no. *skulk* n. 'lur',

¹⁾ *k* i *skrækja* och sv. *skrika* är icke verbalsuffix i vanlig mening, utan ett s. k. rot-determinativ, se Persson Wurzelersw. s. 194.

sv. *skolk* n. abstr.; jfr fsv. *skulkare* 'som lurar l. smyger' (: *skulk* eller ett fsv. **skulka*).

Af no., sv. adj. *skum* 'halfmörk, dunkel' (eller no. *skuma*, sv. diall. *skumma* eller no. *skyma*, sv. *skymma* 'blifva skum, mörkna', jfr isl. *skume* m. 'skymning')

på *-l*: no. *skumla* 'slå ned ögonen' Aa. ~ ä. nsv. *skymla* 'fördunklas', sv. diall. 'svimma; dunkelt (fram)skymta för ögonen', jfr *skjumla* 'skymma för ögonen' Rz (:? no. *skjoma* Aa.)

på *-r*: sv. diall. *skumra* (*tüll*) 'skymma, blifva mulet' Rz., jfr da. *skumring* 'skymning' ~ no. *skymra* ds. Aa.

på *-t*: no. *skymta* 'mörkna' ~ no. *skumta* ds. Aa. — *Nom. dev.*: no. *skumt* n. 'skymning'.

Anm. Sv. *skymta* torde däremot vara att härleda ur ett äldre *skimta*, se detta ord.

Af da. *skumpe* 'skaka, rysta', sv. *skumpa* — på *-l*: da. *skumple* 'stöta, rysta, röra hit o. dit' Molb. (? sv. diall. *skumpla* 'rulla fram' Rz).

I det följande behandlas några grupper af med *skv*- begynnande ord, tillhörande stammarna *skvak-* ~ *skvik-*, *skval-*, *skvat-* ~ *skvät-* ~ *skvit-* m. fl. Dessa olika grupper förete sinsemellan jämförda nästan samma betydelse och betydelseutvecklingar. Särskildt i ögonen fallande är den parallellism mellan betydelsen 'skvalpa, plaska; ödsla bort' och 'pladdra, sladdra o. d.', som i alla grupperna uppträder och som gör det sannolikt, att dessa betydelse utgå från en gemensam grundbetydelse, om hvilken jag dock icke kan yttra mig; jfr Ross under *skvikta*.

Af isl. *skvaka*¹⁾ 'ge ett skvalpande ljud' Fr.², no. *skvaka* 'prata, kackla' Aa., Ross; *skvaka* 'skälla smätt; tala vredgad o. hårdt' Aa., Ross; sv. diall. *skvaka* 'skrika, om vissa fåglar', *skvacka* 'småskälla' Rz ~ no. *skveka* 'tala l. skratta högt', sv. diall. *skväka* 'kväka; skrika, om barn m. m.' Rz, VII PPM., **skväcka* 'skväta' Rz s. 611¹, vidare om 'det ljud, som uppstår, då en luftfylld blåsa brister' Nn Dalm. ~ **skvika*

på *-l*: no. *skvakla* 'söla, spilla; pladdra' Aa., 'skvalpa; skrocka; hjäbba' Ross ~ no. *skvikla* 'ödsla bort; prata i vädret' Ross. — *Nom. dev.*: no. *skvaki* n. abstr., m. o. n. nom. ag. Aa., Ross.

på *-r*: no. **skvakra*, se Ross s. 695¹ ~ no. *skvikra* 'ds. som *skvikla*' Ross. — *Nom. dev.*: no. *skvakr* n. nom. ag. se Ross²⁾.

på *-t*: no. *skvekta* 'böla, skråla, skrika', se Ross, sv. diall. **skväkta* förutsattes möjligen för nedanstående *nom. dev.* ~ no. *skvikta* 'pipa som en fogelunge' Ross. — *Nom. dev.*: no. *nordanvindsskvakta* 'Picus viridis', se analogo bildningar Ross s. 548². sv. diall. *skväkta* 'Silene inflata' Nn Dalm. (jfr v. *skväcka* ofvan),

¹⁾ Det är omöjligt att afgöra, om detta ord är en utbildning af stammen *skvak-* eller etymologiskt identiskt med no. *skvanka* nedan.

²⁾ Hit hör möjligen äfven sv. diall. *skväckra* 'skvatram, Ledum palustre', se Rz r. 611¹.

af samma art som de likbetydande sv. diall. *knäcka*, *skalltra*, *smälla* (= no.), no. *skrasla* och da. *skralde* (se under *skrata*) till verben *knäcka*, *skalltra* osv.; med afseende på betydelseutvecklingen jfr äfven sv. diall. *blära*, (*bläddra*, dvs. blåsa) Fries, *flåsgräs* R. Dybeck m. fl., anförda af Jenssen-Tusch Nord. plantnavne ss. 225, 226.

Af no. *skvala* 'ds. som sv. *skvala*', men äfven 'skvalpa, plaska' Aa.; sv. diall. *skvalla* ds. VII PPM.; jfr sv. *skvalpa*, på *-k*: sv. diall. *skvalka 'skvalpa' Burtr. (Lindgren Sv. landsm. XII. 1: 75).

på *-t*: sv. diall. *skvalta* ds. — *Nom. dev.*: *skvalta* f. 'skvaltkvarn' Rz (: v. *skvalta* = de likbetydande sv. diall. (*kvarn*-)*skvalla*, *skvalpa*, *skvattla*, fsv., sv. diall. *skvatta* : likaljudande verb). — Sv. *skvaltorre* hör till ett *skvalta med den i anm. nämnda betydelsen.

Anm. På grund af ofvan och nedan anförda paralleller är det tydligt, att af samma stam äfven äro att härleda: isl. *skvaldr* n. 'högröstadt pladder', sv. *skvaller* n., isl. *skvala* 'tala högt, ropa', *skval* n. 'onödigt pladder'. Isl. *skvaldra* 'ds. som *skvala*', sv. *skvalltra* ¹⁾ torde vara direkt afleda af *skvaldr*, *skvaller* och falla sålunda ej inom området för denna afhandling. Isl. *skvaldr* antar jag i Arkiv VII. 169, ehuru med någon tvekan, vara en afledning på *-t-os* af samma art som ags. *hróðor*, isl. *forð* n.; jfr förf. anf. afh. s. 157, Lidén Språkv. sällsk. förh. 1891—94, s. 73.

Af isl., no., sv. diall. *skvampa* ~ sv. (diall.) *skvimpa*, *skvippa 'skvalpa, stänka'

på *-l*: no., sv. diall. *skvampla* ds. Aa., Ross, VII PPM. s. 351 not 3 ~ sv. diall. *skvipla ds. (< *skvinp*- enl. VII PPM.; möjligen dock till *skvip*-, se nedan). — *Nom. dev.*: no. *skvampl* m. abstr. Ross.

Af sv. diall. *skvanka* 'skvimpa' ²⁾ — på *-l*: no. *skvankla* 'skvalpa' Ross ~ *skvinkla* ds. ²⁾ Aa.

Af no. *skvapa* 'bubbla; pladdra m. m.' Ross; sv. diall. *skvappa* 'småskälla' ³⁾ Rz ~ no. *skvipa* se Ross s. 697¹⁾, sv. diall. 'ösa, stänka' VII PPM.; *skvippa* 'skvalpa' ⁴⁾

på *-l*: no. *skvapla* 'spilla gm att skvalpa m. m.' Ross; sv. diall. *skvappla* 'spilla' ³⁾ VII PPM. s. 351 not 3 ~ no. *skvipla* 'småningom förslösa' Ross (jfr sv. diall. *skvatla*, *skvitta* nedan), sv. diall. *skvippla* 'skvalpa' ⁴⁾ VII PPM.

på *-t*: no. *skvipta* 'pipa', se för öfrigt Ross. — *Nom. dev.*: no. *nordanvindsskvipta* f. 'Picus viridis', jfr *-skvakta* o. Ross s. 548²⁾.

Af no. *skvata* 'pladdra; skratta, om skator'; sv. diall. *skvatta* 'stänka' VII PPM., 'småningom förslösa' Rz (jfr no. *skvipla* ofvan),

¹⁾ Här af sv. (diall.) *skvalltra* f. nom. ag., *skvallror* f. pl. abstr. VII PPM., jfr med afseende på pluralformen *bannor*, *grälror*, *rällor*, *rånor* m. fl.

²⁾ Jfr noten till isl. *skvacka* ofvan.

³⁾ Såvida ej < *skvampa*. ⁴⁾ Såvida ej < *skvimpa*; se under *skvampa*.

da. diall. *skvatte* 'spilla, föröda' ~ sv. *skvätta* se Rz s. 610² ~ stammen **skvit-*

på *-l*: no. *skvatla*, *skvasla* (jfr no. *skrasla* 'Silene inflata' under *skrata*) 'plaska, söla, ödsla' Ross (betydelsen 'pladdra' förutsättes af *nom. dev.* nedan), sv. diall. *skvatla 'skvalpa' Burtr. (Lindgren Sv. landsm. XII. 1: 75), jfr Rz s. 609 (*skvassül* v.) ~ no. *skvitta*, *skvisla* 'plaska, stänka, ödsla' (se för öfrigt Ross), sv. diall. 'småningom förslösa' Gotl. Rz. — *Nom. dev.*: no. *skvatl* n. abstr., m. nom. ag. Ross; sv. diall. *skvassel* (< *skvatl) n. 'ngt tunnt o. vattnigt, om mat' Rz, jfr sv. diall. *skvatter* nedan; sv. diall. *skvatlla* 'hästkvavn' Rz s. 610², jfr de likaledes deverbativa, likbetydande bildningarna under *skvalta* ofvan.

på *-r*: no. *skvatra* 'skvalpa' Ross, 'skratta, om skator' Aa., sv. diall. 'låta som en anka l. skata; kvittra, prata, skratta' Rz s. 610¹, VII PPM., äfven 'föröda, förslösa' Rz s. 611¹ ~ sv. diall. *skvättra* 'föröda, förslösa' ~ no. *skvittra* 'kvittra, pipa; plaska, söla, ödsla, stänka, spruta ut i tunna strålar' Aa., Ross, sv. diall. 'skvattra, sladdra' VII PPM., 'stänka' Västerb. Rz. — *Nom. dev.*: sv. diall. *skvatter* n. 'ngt tunnt o. vattnigt, om mat' VII PPM. (: v. *skvattra* = det likbetydande *skvassel* n. : v. *skvatla* ofvan), *skvattra* f. nom. ag. VII PPM. ~ no. *skvitr* m. nom. ag., f. 'liten spruta af en ihålig stjälk' Ross (jfr sv. diall. *skvätta* 'Angelica silvestris'), sv. diall. *skvitter* n. 'stänk' Västerb. Rz. *skvittra* f. nom. ag. VII PPM.

Anm. Åtskilliga mindre viktiga, särdialektiska varianter hafva här förbigåtts, såsom t. ex. no. *skvadra*, *skvulla*, *skvidra*. — I förbigående anmärkes, att på betydelseutvecklingen inom här behandlade ordgrupper stundom ljudlika ord på *kv-* inverkat, jfr *kväka* o. *skväka*, *kvittra* o. *skvittra* osv.

Af no. adj. *skygg*

på *-s*: *skygsa* 'göra skygg, skrämna'. — *Nom. dev.*: adj. *skygs*, *skygsen* Ross.

[Om sv. *skymta* se under *skima*, om no. *skynita* under *skum*]

Af sv. diall. *skåla* 'afskära'

på *-k*: *skälla* 'grofhugga timmer'. — *Nom. dev.*: *skällk* m. 'afsågad trästump' Rz.

[Om ä. nsv. *skångra* se under *skanga*]

Af sv. diall. *skånka* 'gå o. slå med benen' Rz s. 587¹ — på *-l*: no. *skaanla* 'gå tungt o. osäkert' Ross.

[Om sv. *skäkta* 'slå agnar l. skäfvor ur lin' se under *skaka*]

Sv. (diall.) *skälla* se Rz s. 614² (= isl. *skella*, fsv. *skälla* III.)

på *-r*: sv. diall. *skällra* 'ofta skälla; skryta, skrälla'.

Anm. Jfr för öfrigt besläktade och analoga bildningar under *skälla*.

Af sv. diall. *skärta* 'skrämna, jaga bort'¹⁾ (: isl. adj. *skjarr* 'skygg') — på *-t*: *skärta på* 'skynda, drifva bort' Rz.

¹⁾ Hvaraf *fågelskärta* f. : v. *skärta* = sv. *fågelskrämna* : v. *skrämna* — no. *ræda* ds. : isl. *hræða*, sv. diall. *ræda* 'göra rädd'.

Af sv. diall. *skärria* 'knarra, knirka' — på -s: *skürsa ds., hvilket möjligen bör förutsättas för *skürsa* 'syrsa'; jfr nämligen med afseende på bildning och betydelse sv. *syrsa* under *hricka*.

Af sv. diall. *skäva* 'skafva' (: isl. *skafa* = fsv. *græva* : isl. *grafa*)

på -l: no. *skjefla* 'skrapa' Ross. — *Nom. dev.*: no. *skjevla* f. 'skafjärn' Aa. (: v. *skjefla* = isl. *skafa* f. ds. : v. *skafa*).

Anm. Jfr för öfrigt besläktade och analoga bildningar under *skava*.

[Om ä. nsv. *skätta* se under *skahan]

Af en nord. stam *slad-*, *slud-*, jfr sv. diall. *sludda* 'vara sluskig o. ovålig' Rz,

på -r: sv. *sladdra*, da. *sladdre* 'prata hit o. dit' ~ sv. *sluddra* 'tala slarfvigt o. otydligt, ödsla' da. *sluddre* 'sladdra'. Det senare ordet är dock möjligen lånadt, jfr Jessen Et. Ordb. s. 224. Isl. *slótra* 'släpa sig fram' (jfr *slóte* m. 'hvad man släpar efter sig') torde däremot icke vara besläktadt. — *Nom. dev.*: sv., da. *sladder* n. o. da. *sludder* n. abstr.; sv. *sladdra* nom. ag.

(?) Af germ. *slahan = isl. *slá* 'slå'

på -t: isl. *sletta* 'slå, kasta' (< *slahatjan, motsv. fht. *slagzen*, jfr gr. *λαίσιω*, se för öfrigt särskildt med afseende på den korta rotvokalen förf. Arkiv VII. 56 noten).

Anm. Denna skenbart evidenta sammanställning anser jag emellertid icke höjd öfver allt tvifvel. Sannolikare är, att ordet, som äfven förekommer i no., där det enligt Aa. betyder 'slänga, kasta; rysta af sig', såsom Fr.² antar, helt enkelt är kausativum till *sletta*, *slatt* 'sjunka, glida' (< *slint-*, jfr sv. *slinta*). Det är sålunda identiskt med sv. dial. *slänta* (*te*) 'ge ett slag, som lätt halkar förbi', hvaraf nom. dev. *slänt* m. 'lätt slag' Rz s. 625¹. — Dessa verb böra ej förväxlas med no. *slänta* I., III. 'glida åt sidan' (< *slanatjan? jfr hvad som säges om sv. diall. *glänta* under *glan*-anm. 2).

[Om isl., no. *slangra* se under *slinga*]

Af no. *sleiva* — på -r: *sleivra*, se Ross.

Af stammen *sling-* i isl. *slyngva* 'slunga, kasta', fsv., sv. diall. *slinga* 'slingra (sig)' (= fht. o. ags. *slingan* osv., se Kluge under *schlingen*) ~ stammen *slang-* i isl. *slange* m. 'orm' (= ty. *Schlange*), möjligen förutsättande ett v. *slanga,

på -r: no. *slingra* tr. 'flåta' Ross, sv. *slingra* intr. = da. *slingre*, sv. diall. *slingra 'smyga in; ragla, vackla m. m.' Rz (= holl. *slingeren* 'slunga, svinga') ~ isl. *slangra* 'slänga' Vgf., no. 'slingra' Ross, ä. nsv. *slångra* 'slänga', sv. diall. 'gå o. slänga, slingra' Rz. — *Nom. dev.*: sv. diall. *slingra* f. 'slunga' Rz (: v. *slingra* = sv. diall. *slinga* ds. motsvarande mht. *slinge* f. ds. : v. *slinga* = sv. *slunga* f. ds. : v. *slunga* = sv. diall. *slänga* f. 'kälke' : v. *slänga*). Fht. *slengira* ~ *slangura* f. 'slunga' får med afseende på afledningen ej sammanställas med ofvan anförda isl. *slangra* osv.

Det är nämligen bildadt på suffixet på *-isjó*, *-usjó*, se Kluge Nom. Stammb. § 85.

på *-s*: no. *slingsa* 'svaja, svinga litet' Ross. — *Nom. dev.*: adj. *slings(en)* Ross.

Af sv. *slinta* — på *-r*: sv. diall. *slintra* ds. VII ÖM s. 20.

(?) Af en germ. stam *slut-* (: fslav. *sludy* 'slutning') — på *-r*: isl. *slóðra* 'släpa sig fram', jfr Persson Wurzelersw. s. 189.

Af no. *sluma* 'gå slappt o. d.' (se för öfrigt Ross; ~ no. *sloma* ds., sv. diall. *slomma* 'gå matt o. dåsig')

på *-r*: no. *slumra* 'ung. ds. som *sluma*', ä. nsv. 'drumla, vara vårdslös, overksam', sv. diall. 'snafva, stappla' Rz (~ jfr Rz under *slumra* 2)). Det etymologiskt identiska sv. *slumra* är lånad från ty., jfr mht. *slummern* (: det likbetydande *slumen*), se Kluge under *schlummern*. Med afseende på betydelsenyanserna 'slumra ~ vara matt, slapp' jfr äfven Persson Bezenb. Beitr. XIX. 261 och följ. — *Nom. dev.*: no. *slumre* m. nom. ag., adj. *slumren*, sv. diall. *slommer* n. nom. ag., ä. nsv., sv. diall. *slumrig* 'vårdslös, församlig o. d.'

på *-s*: no. o. sv. diall. *slumsa* 'bete sig slamsigt o. fumligt; göra ngt i hast o. illa' se Ross, Rz. — *Nom. dev.*: no. *slums* m., *-a* f. nom. ag., adj. *slumsen*.

[Om no. *sluntra* 'slå dank' se under *slänta*]

Af sv. diall. *slänma* tr. o. intr. 'hastigt o. häftigt slå, slå till o. d.' — på *-t*: sv. diall. *slänta intr. 'slå till l. ifrån, om dörr, lucka o. d.' Rz.

[Om ä. nsv. *slängra* se under *sling(w)*-]

Af ä. nsv. *slänta* 'slå dank' ~ no., sv. diall. *slunta* ds. Aa., Rz — på *-r*: ä. nsv. *släntra* ds., sv. diall. intr. 'sakta o. försiktigt handtera; vanka af o. an, försumma, fördrifva tiden' Rz, da. *slentre* 'gå o. drifva; slå dank' ~ no., sv. diall. *sluntra* 'ds. som *slunta*' Aa., Rz., da. diall. *sluntre* 'vara vårdslös'.

Anm. Orden äro besläktade med *slinta*. Enl. Jessen Etym. Ordb. skulle da. *slentre* vara lånad från lgt. *slenteren* och så kan ju vara fallet. Att döma af isl. vbalabstr. *slentr* n. Fr.² är emellertid ordet gammalt å nordisk botten och intet hinder möter, såvidt jag ser, att betrakta det som inhemskt; i alla händelser = lgt. *slenteren*, yngre *-d*-.

Af adj. *smal*

på *-k*: no. *smalka* 'göra smal(are)' Aa. — *Nom. dev.*: *smalk* m. 'afsmalning' Ross.

Af no. *smala* 'smälla', jfr sv. diall. 'slå, ramla', — på *-r*: no. *smaldra* 'ideligen gläfsa, larma, skälla'; ä. nsv. *smallra, som möjligen förutsattes för *smaller* n. 'smäll', *smallra* f. 'bjällra'.

Af isl. adj. *smátt*, neutr. till *smár* 'liten', etymologiskt motsvarande sv. *små*, — på *-k*: isl. *smátka*, *smékkka* (< *smétka) 'förminska' Fr.² Af *smátt* är äfven det med *smátka* likbetydande *smétta* afledt; detta är sålunda icke att föra till verben på *-atjan*.

Förhållandet mellan *smäkka* : *smått* : *smätta* är detsamma som mellan *fäkka* : *fått* : *fätta*, se ofvan under *fått*.

Af germ. stammen *smik-* (~ *smaik* i mht. *smeichen*, hvaraf *smeicheln*) — på *-r*: fsv. *smikra*, sv. *smickra*, da. *smigre*, jfr ags. *smicerian* 'polire' Ettmüller s. 705 (eng. *to smicker*), fht. *smehharón* 'polire'.

Anm. Möjligen äro dock ofvan anförda nordiska verb afleda af det germ. adj. **smekra-*, **smikra-*, som föreligger i fht. *smëckar*, *smëhhar*, ags. *smicer(e)* 'fin, sirlig' och som i alla händelser är grundordet för de ty. och eng. verben; jfr Kluge under *Schminke*, Wilmanns D. Gramm. II. 91. Den närmaste etymologiska motsvarigheten å nordisk botten till grundordet för v. *smickra* vore i så fall adj. *smäcker*, da. *smecker*.

Af sv. *småla*

på *-r*: sv. diall. *småltra* 'småle, mysa' Rz. — *Nom. dev.*: *småller* n. 'småleende' Rz.

Af no. *smølla* 'småskratta' — på *-k*: *smølka* ds. Aa.

Af fsv. *smögga* 'smyga', sv. diall. **smöga*, *smöja* tr. Rz s. 634¹, äfv. **smöga (sig)* 'ställa sig in' VII PPM., da. *smøge* tr. (= isl. *smøygja* tr., kausativum till *smjúga*) — på *-l*: sv. diall. **smögla (sig bort)* 'smyga (sig bort)' VII PPM.

Afett **snabba* (= mht. *snappen* 'snafva', ty. diall. *schnappen* 'halta')

på *-l*: sv. diall. *snabbla* 'snafva': *snapplä* ds. (= sv. *snubbla*: ä. nsv. *snuppla* ds., se under *snubba*). Jfr *snavla* under *snava*.

Af germ. stammen *snar-* i ä. nsv. *snarra* 'skorra' — mht. *snarren* 'schnarren, schmetter'n' (~ eng. *to snore* 'snarka')

på *-k*: no., fsv., sv. *snarka* = mht. *snarchen*, nht. *schnarchen* (jfr eng. *to snarl* 'knota, brumma') ~ da. *snørke* 'snarka' (jfr meng. *snurten* 'snarka' eng. *to snort* 'fnysa'), se Kluge Et. Wbch. — *Nom. dev.*: ä. nsv. *snark* m. 'snarkning'.

Af no., sv. diall. *snarva* 'visa tänderna, om hundar; morra' — på *-l*: isl. *snarfla* 'rossla' Fr.², sv. diall. 'morra' o. d.; äfven 'skräfla, föra oljud'.

Anm. I detta sammanhang erinras om det med isl. *snarfla* likbetydande isl. *snørgla* (eller *snørgla*?), hvaraf abstr. *snørgl* (l. *snørgl*?) n. Fr.²

Af no., sv. diall. *snava* 'snafva' — på *-l*: no. sv. diall. *snavla* ds. Ross, Rz. Jfr för öfrigt under **snabba* o. *snubba*.

Af isl. *sníða* 'skära', no. *snida* ds. osv. — på *-k*: isl. *snikka* 'to nick, cut, esp. as a mason's or carpenter's term' Vgf., no. 'tillskära ngt, arbeta med knif' Aa., jfr Ross, fsv. (Rydqvist Sv. spr. l. VI), ä. nsv., sv. diall. 'snickra' Rz, VII PPM. med not 1.

Anm. Möjligt är ju att denna bildning rönt inverkan af det från lågty. *sniddeker* lånade no. *snikkar*, sv. *snickare*. I alla händelser har väl *r*-et i detta ord gifvit upphof till no. *snikra*, sv. *snickra*, som sålunda ej får betraktas som en *r*-afledning i vanlig mening.

Af sv. diall. *snika* 'vara begärlig efter', jfr sv. *sniken*, isl. *snikja* osv., — på *-l*: sv. diall. **snickla* 'smyga', se VII ÖM s. 24.

Af no. adj. *snild* 'vacker', hvaraf äfven *snilda* 'pynta, smycka', — på *-k*: no. *snildka* 'pynta, smycka' Ross.

Af no. *snippa* 'snyfta' — på *-l*: no. *snipla* 'ds., kippa efter andan' Ross.

Af no., sv. *snoka*

på *-l*: no. *snokla* ds. Ross, jfr äfven samma förf. s. 976'.

på *-t*: sv. diall. *snokta* 'vädra o. söka, om hundar; söka ifrigt i alla hål' Rz.

[Om da. *snorke* se under *snar*-]

Af fsv., sv. diall. *snubba* 'snafva' — på *-l*: sv. *snubbla*, da. *snuble* ds. En variant är ä. nsv. *snuppla*. Andra växelformer anföras af Rz s. 647'. Jfr för öfrigt under **snabba* o. *snava*.

Af no., sv. *smugga* — på *-l*: no. *smygla* ds. Aa.

Anm. Högst osäkert är, om sv. *snylta*, da. *snylte* ds. är, såsom Jessen Et. Ordb. menar, afledt af ett det no. *snygla* motsvarande verb. Ett **snygla* gäfve väl snarast **snygta*. Se för öfrigt under *snul*-.

Af no., sv. diall. *snukka* 'snyfta' (= mlg. *snucken* ds.)

på *-s*: sv. diall. *snyksa* ds. Nn Dalm., Rz s. 647'.

på *-t*: isl. *snökta*, no. *snykta*, *snökta*, fsv. *snikta*, sv. diall. *snykta*, *snikta* ds. Nn Dalm., Rz s. 647'; jfr anm. 1. — *Nom. dev.*: isl. *snæktr* m. abstr.

Anm. 1. Isl., no. *snökta* förutsätta väl en stam *snok-* (: *snukka* = det likbetydande sv. diall. *snoppa* : y. fsv. *smuppa*). Fsv. *snikta* är i fråga om sin stavvokal dunkelt. — Med afseende på ordets härkomst kan jag med ofvan anförda släktingar för ögonen ej med Noreen Nord. tidskr. 1881, s. 308 anta, att ordet egentligen motsvarar lågty. *suchten*, (*suften*) och erhållit sitt *n* genom sammanblandning med lågty. *snuwen* 'schnauben'. — Jfr följande ord.

Anm. 2. Af det ofvannämnda *snyksa* synes gotl. **snyksta* ds. vara afledt; jfr beträffande bildningen gotl. *häiksta* (= **hiksta*) : no. *hiksa* 'hicka, snyfta', se under *hikja* ofvan.

Af y. fsv. *snuppa* 'snyfta', jfr sv. diall. *snoppa* ds. Rz, VII PPM, — på *-t*: fsv. *snypta* Rydqv. Sv. spr. I. V. 18, sv. *snyfta*, da. *snøfte* = mht. *snupfezen* ds.

Anm. 1. Möjligt, fastän föga troligt, är, att ordet är bildadt af den stam, som ingår i lågty. *snuwen* 'schnauben', se Jessen Et. Ordb. s. 230; det vore i alla händelser nära besläktadt med *snuppa* osv.

Anm. 2. Ofvan behandlade *snykta* o. *snyfta* äro sålunda enligt min mening två etymologiskt skilda ord, till sin bildning för öfrigt att jämföra med det likbetydande mht. *sluckzen*, ty. *schluckzen* (men icke direkt med ty. *scufzen*, jfr Kluge), och de förhålla sig i formellt afseende till hvarandra som fsv. *rykta* : isl.

rypta 'rapa', hvilka såsom nämndt, ej heller få omedelbart jämställas. — Jfr för öfrigt no. *snipla* under *snippa*.

Af en stam *snul-* (i affjudsförhållande till sv. adj. *snål* < *snäl*?) — på *-t*: sv. *snylta*, da. *snylte*¹⁾.

Af sv. *snylta* osv. — på *-r*: no. *snyltra* ds. Aa. ~ *snultra* ds.

[Om *solka* se under *sul-*, om *soppla* under *suppa*]

Af no. *sora* 'beläggas med isskorpa' — på *-k*: no. *sorka* ds. Aa.

[I isl. *sparka* osv. är *k* ej suffix i vanlig mening, utan att betrakta som rotdeterminativ, se Persson Wurzelersw. s. 17]

Af no. *spikka* — på *-l*: no. *spikla*, se Ross.

Af sv. diall. *spinga* 'spänta, klyfva'

på *-l*: *spingla* ds.

på *-r*: *spingra* ds. — *Nom. dev.*: ä. nsv. *spingra* f. 'sticka, skärfva' (möjligen dock till sbst. *spinga* såsom t. ex. sv. *bjällra* : sv. diall. *bjälla*).

på *-t*: sv. diall. *spinta* (< *spingta), hvaraf på *-r*: *spinträ*. — Se Rz s. 657²⁾.

[Fsv. *spialka*, sv. *spjälka* är afledt af ett sbst., motsvarande isl. *spjalk* f., *spelka* f., sv. diall. *spjälk* f., da. *spjelke*, och ej af ett verb, motsvarande sv. *spjälä*, samt faller sålunda ej inom området för denna afhandling. Om *k*-suffixet i sbst. se förf. Ark. VII. 145]

Af isl. *spraða (? = da. *sprade*, jfr dock följ.), jfr no. *spradda* 'sprattla',

på *-k*: isl. *spraðka* ds. Fr.²⁾, Vgf. — *Nom. dev.*: isl. *spraðk* n. abstr.

på *-l*: no. *spradla* ds. Ross, sv. diall. *spralla* ds. Skåne, VII ÖM s. 21 (jfr nedan) = fht. *spratalôn* ds., jfr fht. *sprazalôn* under *sprata*. — Om da. *spralle* se nedan.

Af sv. *spraka* — på *-l*: sv. diall. *sprackla 'spraka häftigt, dåna' VII Finnbym.

Af ä. nsv. *sprata* 'sprätta o. d.', sv. diall. 'sparka o. d.' Rz s. 661¹⁾, *spratta* ds. VII ÖM s. 25

på *-l*: no. *spratla*, *sprasla* Ross, ä. nsv. o. sv. diall. *sprassla* Rz s. 661¹⁾, nsv. *spratla* (se Kock Ark. VI. 46) = fht. *sprazalôn* ds., jfr fht. *spratalôn* under *spraða*; hit hör möjligen ock sv. diall. *spralla* se ofvan (: *sprassla* = sv. diall. *nälla*, da. *nælde* : sv. *nässla*). — *Nom. dev.*: sv. diall. *sprattlor* 'spår i sanden efter sparkande' VII Nyland I. 221.

på *-s*: sv. diall. *spratsa* 'sprattla, om fisk' VII ÖM s. 21.

Anm. Med afseende på da. *sprælde* kan ej afgöras, huruvida det hör till detta ord eller till *spraða*. I alla händelser vållar vokalen svårigheter; jfr Jessen Etym. Ordb.

Af sv. *sprätta* — på *-l*: ä. nsv. *spritle* ds.

Af sv. *sprätta*

¹⁾ Med afseende på vokalväxlingen bildade fht. *krocezzan* : *krachôn* en ungefärlig analogi.

på *-l*: sv. diall. *sprättla* 'ifrigt sparka omkring sig' VII ÖM s. 25, Nyland I. 221. — *Nom. dev.*: sv. diall. *sprättlor* 'ds. som *sprattlor*; äfven kringsparkad sand o. mull' VII Nyland I. 221.

Af no. *sputa 'spruta' (hvaraf sbst. *sputa*) — på *-r*: no. *sputra* ds. Aa., motsvarande eng. *sputter*, jfr Skeat Princ. I. 469.

Af sv. *spån* eller sv. diall. *spåna* 'spånbelägga', ä. nsv. *späna* 'spänta (stickor)', sv. diall. 'spånbelägga', — på *-t*: sv. *spänta* (stickor), diall. äfven 'spånbelägga, spånbetäcka'.

Af isl. *staga* 'to darn or patch coarsely'

på *-l*: nisl. *stagla* eg. 'to darn often', 'to keep harping on' Vgf. — *Nom dev.*: nisl. *stagl* n. abstr.

Af no. *staga* 'stulta'

på *-l*: no. *stagla* Ross, sv. diall. *staggla VII ÖM s. 15, da. diall. *stagle* ds. (jfr dock följ.); sannolikt = ty. diall. *stugeln* 'stamma', med afseende på betydelseutvecklingen se under *stika*.

på *-r*: nord. *stagra, som möjligen kan förutsättas för eng. *stagger* 'vackla', såvida ej ändelsen *-er* tillkommit på engelsk mark, jfr Skeat Princ. I. 469. Det af Olséni Lugg. (Sv. landsm. VI. 4: 76) anförda *stagra* 'vackla' är väl snarast = *stakra* nedan.

Af isl., no. *staka* 'vackla, snafva o. d.'

på *-l* sv. diall. *stackla 'vackla; ramla' VII ÖM s. 15, 26.

på *-r*: isl., no. *stakra* 'vackla' Fr.², Vgf., Aa., sv. diall. *stagra* ds. Olséni Luggude (Skåne), da. *stavre* 'stappla o. d.', jfr *stagra* ofvan.

Anm. Med afseende på växlingen af betydelserna vackla och ramla jfr under *rakka* ofvan.

Af isl. *stalla* 'stanna' — på *-r*: isl. *stallra* ds. Fr.², Vgf.

[Om ä. nsv. o. sv. diall. *stumla*, *stamma* se anm. under *stum*-]

Af stammen *stan-* (~ gr. *στῆνω* 'seufze, jammere' osv., se Prellwitz Et. Wbch. ~ isl. *stynja*, sv. *stöna*, ags. *stunian* osv.)

på *-k*: isl., no., fsv., sv. diall. *stanka*, se Fr.², Aa., Rz, sv. *stänka*; jfr det rotbesläktade och på enahanda sätt bildade ags. *steneccian* 'pant': *stenan* 'groan'. — *Nom. dev.*: no. *stunk*, sv. (diall.) *stänk* n. abstr.

[Ä. nsv., nsv. *stappla* är icke afledt af ett ord, motsvarande no. *stapa* 'famla', utan lånadt från lgt. *stappeln*¹⁾]

Af (f)sv. sbst. *sten* eller sv. v. *stena*, i sv. diall. äfven 'rensa (åkerrenar) från sten' (= no. *steina*), — på *-k*: fsv. *stenka*, *-æ* 'stena'; ä. nsv. *stenka*, *-ä-*, sv. diall. *stänka*, *stinka* Rz (jfr *sinka* under *seinn*) 'rensa från sten'.

Anm. Det kan ej säkert afgöras, om här föreligga två af hvarandra oberoende bildningar eller om v. *sténka* 'stena' i yngre tid ändrat betydelse i anslutning till v. *stena* i den i sv. diall. förekommande ofvan omtalade användningen.

¹⁾ Ehuru det ej ingår i arbetets plan att upptaga lånorden, göres dock härifrån undantag, då af ett eller annat skäl ett ords egenskap att vara lånord särskildt behöfver framhållas.

Af no. *stenga* 'stänga' — på -l: no. *stengla* bl. a. ds. Ross.

Af stammen *stif-* i isl. *stífr*, ags. *stíf* (eng. *stiff*), mht. *stíf* (nht. *steif*) osv., motsvarande sv. *styf*,

på -l: isl. *stífla* Fr.², Vgf., no. *stivla* Aa., Ross 'dämma, hämma' (= det från nordiska språk lånade eng. *stifle*, jfr Skeat Princ. I. 469). — *Nom. dev.*: isl. *stífla*, no. *stivlu* f. 'dam, fördämning' (: v. *stífla* osv. = det likbetydande no., fsv. *stæmma* : v. *stæmma* o. a., se förf. Ark. VII. 53).

på -r: no. *stivra* 'göra styf' (möjligen : no. v. *stiva* ds.).

Af no. *stiga* 'stulta, halta o. d.' se Ross

på -l: no. *stigla* 'gå haltande o. långsamt; stamma'.

på -s: no. *stigma* ds.

på -t: no. *stigta* ds., alla enligt Ross; det sistnämnda kan ock föras till *stika* ofvan.

Anm. Om betydelseväxlingen se under *stika*.

Af no. *stika*, sv. diall. *sticka 'stappla, ragla' Ross, VII ÖM s. 15

på -l: (? isl. *stikla* 'springa, hoppa') no. *stikla* 'stulta; stamma' Ross, sv. diall. *stickla* 'gå ostadigt, vackla' VII ÖM s. 15. Med afseende på växlingen inom samma ord af betydelsen 'stulta' och 'stamma' må bl. a. jämföras: no. *stigla* osv., *stigma* (se nedan), sv. diall. *ståta*, *styta* 'stulta', men ags. *styltan* 'stamma', no. *stamma* 'stulta', men sv. *stamma*, no. *stagla* 'stulta', men ty. dial. *stageln* 'stamma'. — *Nom. dev.*: no. *stikla* 'styta' (v. *stikla* = de likbetydande no. *stültra*, *stultra*, *styltra* : de motsvarande verben, se nedan).

på -t: no. *stikta* 'halta, stulta, stamma'; kan ock föras till *stiga* nedan.

Af stammen *stilt-* ~ *stult-* i sv. *stulta*, sv. diall. *styta* ds. (jfr sv. *styta* f., da. *stulte* ds.) (~ *stalt-* i fht. *stelze*, nht. *Stelze*)

på -r: no. *stíltra* ~ no. *stultra*, *styltra* 'stulta'. — *Nom. dev.*: no. *stíltra* ~ no. *stultra*, *styltra* 'styta' Ross. Dylika de-verbativa bildningar med instrumental betydelse se förf. Ark. VII. 56. Jfr med afseende på betydelseutvecklingen no. *stikla* 'styta' ofvan.

Af da. *stíme* 'skockas'

på -l: *stímle* ds. — *Nom. dev.*: *stímmel* c. 'folksamling'; möjligen dock grundord till verbet.

Af no. *stinga* 'stulta'

på -l: no. *stingla* ds. (~ *stangla* ds.). — *Nom. dev.*: adj. *stinglen*.

på -s: no. *stigma* 'stulta; stamma' Ross.

Anm. Om betydelseväxlingen se under *stika*.

Af no. adj. *stínn* 'stinn, styf' — på -k: no. *stínka* intr. 'styfna, härdas', hvaraf på -l: no. *stínkla* ds. Aa., Ross.

Af sv. diall. *stinna* 'med möda draga sig fram' Rz s. 678¹

på *-t*: no. *stinta* ds. Aa., se för öfrigt Ross. — *Nom. dev.*: no. *stinta* nom. ag. Ross.

Af isl. *stjaka* 'stöta' — på *-l*: sv. diall. **stjakla* 'stappla' No-reen Ordb. öfv. Fryksdalsm. s. 122; jfr under **sticka* ofvan.

Af no. *stolla* 'gå o. stulta' (~ sv. diall. *stula* 'gå famlande l. vacklande' VII PPM.)

på *-k*: no. *stolka* ds. — *Nom. dev.*: no. *stolk* m. nom. ag.

Af no. *stota* 'stappla, stamma' Ross, nordsv. o. finl. diall. samt å Gotl. **ståta*, **stuta* ds. Rz s. 694², Nn Dalm., VII ÖM s. 44, VII PPM. (= eng. *stut* ds.)

på *-l*: sv. diall. **stutlla* 'stamma' VII ÖM s. 44.

på *-r*: no. *stotra* 'ds. som *stota*' Ross, sv. diall. **stuttra* 'stamma' Gotl. enligt Rz s. 694², VII ÖM s. 44.

Anm. Osäkert är, om, såsom Skeat Princ. I. 469 synes antaga, eng. *stutter* 'stappla, stamma' är lånadt från nordiska språk. Ordet är väl snarare utveckladt ur den urgerm. bildning, som ligger till grund för såväl de nordiska orden som holl. *stotteren* (ty. *stottern*, eg. lgt.), i afjudsförhållande till isl. *stauta*, sv. *stöta*, ty. *stossen*. Med afseende på betydelseväxlingen se *stika*.

Af en stam *stri*k-

på *-l*: ä. nsv., sv. diall. *strickla* 'stappla, ragla o. d.' Rz s. 685¹.

på *-t*: sv. diall. *stri*кта ds. Rz s. 685¹.

Af sv. diall. *stri*ppa 'mjölka ut de sista dropparna på en ko', se för öfrigt Rz s. 686, *stre*pa 'utströ tunnt, smått sprida; salta' Rz s. 685¹

på *-l*: no. *stri*pla tr. o. intr. 'mjölka droppvis; droppa mjölk, om ko, get osv.' se Ross, sv. diall. *stri*ppla 'ds. som *stre*pa' Rz s. 685¹, 'stänka' VII PPM., 'droppa, sippra' VII ÖM s. 33. — *Nom. dev.*: no. *stri*pla f. 'ko, som mjölkar litet', adj. *stri*plen Ross.

Af no. *stri*ta(st) 'hålla hårdt', jfr sv. *stre*ta, — på *-l*: no. *stri*lla ds.

Af sv. diall. *stri*tta intr. 'häftigt o. ögonblickligt spruta fram; om en fin (vatten)stråle, stänka, skvätta', jfr nht. diall. *stri*tzen, se Rz s. 686²,

på *-l*: no. *stri*lla tr. o. intr. 'stänka, skvätta, rinna i mycket tunna strålar' Ross.

på *-s*: sv. diall. *stri*tsa ds.?, se VII PPM. s. 396 not 4¹); väl samma ord som *stri*tsa 'ila med fart': *stri*tta 'flänga' VII ÖM s. 18.

Af sv. diall. *stri*dna 'vara för snäf, strama' — på *-t*: sv. diall. *stri*nta ds.

[Om no. *stultra* se under *stilt*-]

Af stammen *stum*- (i fsax., t. *stum*(en))

på *-l*: sv. diall. *stum*la 'stappla, vackla, ragla; äfven ramla'

¹) Sannolikt dock ej (åtminstone i alla här upptagna former) < **stri*nt-, som där antas; jfr de af Rz s. 686² (under *stri*tta) anförda ty. orden.

Rz, VII PPM., VII ÖM s. 15 (= det från nord. språk lånade eng. *stumble*, jfr Skeat Princ. I. 469, 474).

på *-r*: isl., no., sv. diall. *stumra* ds. Fr.², Aa., Rz, VII PPM. — *Nom. dev.*: no. *stumre* m. nom. ag., adj. *stumren* Ross, sv. diall. *stumra* f. nom. ag. Rz.

på *-s*: no. *stumsa* 'stamma o. d.' Ross. — *Nom. dev.*: no. *stumse* m. nom. ag., adj. *stunsen* Ross.

Anm. I afjudsförhållande till dessa ord stå: sv. diall. *stamla* 'stappla, vackla, ragla' Rz, ä. nsv. *stamra* 'stappla'. Osäkert är, om dessa sistnämnda bildningar äro inhemska eller lånade. — I alla händelser äro de väl ytterst etymologiskt identifiera med nsv. *stamla* o. ä. nsv., sv. diall. *stamra* (VII ÖM s. 44) i betydelsen 'stamma', om hvilkas egenskap af ty. lånord knappast något tvifvel kan råda; jfr t. ex. nht. *stammeln* och *stammern* (se för öfrigt Kluge Et. Whch). Med afseende på betydelseväxlingen se under *stika*.

Af stammen *stur-* (i ags. *styrian*, eng. *to stir*)

på *-l*: isl. *sturla* 'bringa i oordning' Fr.², Vgf. (väl lånadt i ä. nsv. *sturla* 'stoja, bullra, väsnas', hos Stiernhielm, Spegel m. fl.), jfr no. *sturlast* Ross. — *Nom. dev.*: isl. *sturla* f. nom. ag., användt som tillnamn, se Kock Skand. Archiv I. 1 följ., no. *sturl* m. 'gammal, skröplig man'.

[Om sv. diall. **stutla*, **stuttra* se under *stota*]

[Om no. *styltra* se under *stilt-*]

Af no. *stympa* 'gå tungt o. styft' — på *-l*: no. *stympla* ds. Ross. — Anm. Ä. nsv. *stympla* 'fuska, klåpa' är lånadt från ty. *stümpeln*.

Af germ. stammen *sul-* i sv. diall. *sulla* (*ner*) 'smutsa ner', ags. *sol* n. 'smuts, smutspöl', ags. **syllan*, *syllian* (< **sulian*) 'smutsa', fht. *sullen* ds. osv. ~ *saul-* i got. *visauljan* 'befläcka', no. *søyla* (f)sv. *söla*, da. *søle*; se Rz s. 559¹,

på *-k*(?): no. *sulka*, Aa., Ross. sv. *solka*, da. diall. *solke*, *sulke* 'söla l. smutsa' ~ no. *saulka* Ross, da. diall. *solke* ds.; se Rz s. 559. — *Nom. dev.*: (?) no. *sulka* f. 'öfverdrag af smuts' Ross, sv. diall. *solk* n. 'smuts o. d.'

Anm. Sannolikare är dock, att de substantiviska *k*-formerna äro de primära, hvaraf verbet sedan afledts. De besläktade och likbetydande ags. *syllwan*, mht. *sülwen*, *sulwen* kunna nämligen visa tillbaka på former, hvilkas stam slutat på indoeur. *q*; jfr ags. gen. *holwes* : *holh* 'hål'. Liksom isl. *holkr* enl. min mening (se förf. Ark. VII. 14 följ.) är en bildning på *-kk* af äldre *-gn-*, så kan sv. diall. *solk* n. osv. vara ett på enahanda sätt uppkommet *n*-particip (: **slqno*). Ex. på *q* såsom rotdeterminativ se Persson Wurzelerrw. s. 5 följ. (*Solk* : ags. *sol* = *holk* : ags. *hol*). — Är detta tydningförslag riktigt, bör ordet till sin bildning närmast jämfästas med några af mig Ark. VII. 142 anförda nord. ord. Huru därmed än förhåller sig, är det just med hänsyn till de där

behandlade bildningarna troligare, att sv. diall. *solka* icke är ett deverbativum af v. *solka*.

Af stammen *sum-* i no. (= isl.) *symja* 'samma' — på *-l*: no. 'plaska; ödsla (se anm. 2 under *sum(m)a* 'försumma'); *simma* Aa., Bugge Skalded. s. 30; jfr no. *svamla* under *svam-*.

Af no. *suma* 'i hast hopsamla, rifva tillsammans' Ross, jfr stammen *sum-* i isl. *sumbl* 'församling, fästligt lag', *sumr* 'någon' osv., se Noreen Ark. VI. 366 (~ *sam-* i isl. adv. *saman*, sv. *samman*, sv. lånordet *samla*, sv. *sanka* osv., se Noreen anf. st. och ofvan under *sam-*)

på *-l*: no. *sumla* 'röra samman, bringa i oordning' Aa., 'vårdslöst o. hastigt samla hop, rifva tillsammans' Ross, sv. diall. *sumla 'hop- l. bortblanda' VII PPM.

på *-s*: no. *sumsa* 'ds. som *suma*' Ross.

Anm. Beträffande isl. *sum(b)la* jfr å ena sidan Fr.² och å den andra Bugge Skalded. s. 30.

Af sv. diall. *sum(m)a* 'försumma'

på *-l*: sv. diall. *sumla* 'vara försumlig, förlösa tiden' Rz. — *Nom. dev.*: sv. diall. *summel* n. abstr., *sumlig* 'försumlig'.

Anm. 1. Möjligen beror dock *l* i *sumla* på inverkan från *sumlig*, som kan vara en vanlig adjektivbildning på *-lig*.

Anm. 2. I betydelsen 'förlösa l. förspilla tiden' har väl sv. diall. *sumla* sin motsvarighet i no. *sumla* i den hos Aa. som 3) upptagna betydelsen, hvilken af nämnde författare antages vara utvecklade ur den af 'plaska, röra i vatten o. d.' Om detta sistnämnda antagande är riktigt, bör äfven det sv. dialektordet (enligt Rz från Vesterbotten) i denna speciella betydelse föras till no. *symja* 'samma' osv.

på *-s*: sv. diall. *sumsa* 'vara försumlig, slarfa' Rz.

Af en stam *sum-*: på *t*(?): sv. diall. *symta* 'snyfta' Schagerström Vätöm.; jfr under *snok-*.

Af no. *suppa* 'störta i sig m. m.' se Ross, jfr med afseende på de nedan anförda dialektorden sv. diall. *soppa* 'bryta sönder (bröd) o. lägga det i supanmaten' Rz s. 699², *soppe* 'skvätt, tår', sv. *soppa*. (~ isl. *súpa* osv.)

på *-l*: ä. nsv. *suppla, som möjligen får förutsättas på grund af sbst. *supplande* 'supande o. d.' Dahlgr. Gloss. (SAOB); sv. diall. *soppla 'nedsöla; ostäda', *söppla 'ostäda; dröja, söla; sörpå' se Rz s. 700¹, VII PPM. s. 379 med noten; jfr det till betydelsen afvikande lgt. diall. *suppln*, *zöppeln*. (se Woeste Wbch der Westfal. Spr.). — *Nom. dev.*: sv. diall. *söppel n. 'tunn vätska o. d.' se Rz.

Af no. *surka* 'klunka, plaska o. d.' — på *-l*: no. *surkla* ds., äfven trans. Ross.

Af isl. adj. *súrr* — på *-s*: nisl. *súrsa* 'insalta' Vgf.

Anm. Om no. v. *syra* osv. se under *syra*.

Af sv. adj. *sval* eller v. *svala* 'göra sval' — (?) på *-k*: ä. och y. nsv. *svalka*; jfr anm. — Anm. Osäkert är, om v. *svalka* samt (fsv.?) ä. nsv. o. sv. diall. *svalke* m., ä. o. y. nsv. *svalka* äro hvar för sig själfständiga bildningar eller — hvilket synes mig sannolika — v. *svalka* är en ombildning af v. *svala* med anslutning till sbst. *svalke*, *svalka*. Den tredje möjligheten — att sbst. vore ett nom. dev. — bör nog däremot i detta speciella fall ej komma i betraktande, utan ordet är till sin bildning att jämföras med de af mig Ark. VII. 145 anförda adjektivabstrakta på *-ke*, *-ka*. Se för öfrigt § 4 1) a) β) anm.

Af no. *svalla* 'plaska, söla' Ross — på *-k*: no. *svalka* 'ds.; smacka o. d.' Aa.

Af stammen *svam-* i mht. *svamen* 'simma'

på *-l*: nisl. *svamla* 'simma (som en hval)' Vgf., 'plaska i vattnet, simma' Halld., E. Jónsson, no. 'plaska, vada, simma' Aa. (jfr no. *sumla* under *sum-*), 'dåsa, drömma, fantisera' Ross, sv. diall. 'prata o. orera vidt och bredt, oredigt och osammanhängande', sannolikt från diall. med ungefär samma betydelse i senare tid inkommet i riksspråket och litteraturen. Mellan den egentliga betydelsen och den ordet har i sv., bildar väl det no. ordet i viss mån en mellanlänk. — *Nom. dev.*: isl. *svam* n. abstr., sv. *svammel* n. 'tomt o. vidlyftigt prat'.

på *-r*: no. *svamra* 'sväfva l. svärma omkring' Aa., Ross.; jfr anm. under *svima*. — *Nom. dev.*: no. *svamr* n. abstr.

på *-s*: no. *svamsa* 'sväfva omkring, fara hit o. dit', jfr *svimsa* och anm. under *svima*.

Af sv. diall. **svarfva* 'slå, piska' — på *l*: **svarfva* 'slå omkring sig' VII ÖM s. 55.

Af isl. adj. *svárr* 'tung, svår' — på *k*: isl. *svárka* 'beklaga sig' Fr.², Vgf.

(?) Af no. *svava* 'prata vidlyftigt, sladdra' — på *-l*: sv. diall. *svavla* 'sväfva på målet' VII ÖM s. 43.

Af no. *sveiva* 'svinga' Aa., Ross (= ä. nsv., sv. diall. *svefva* 'vefva')

på *-l*: isl. *sveifta* Fr.², no. *sveivla* tr. 'svänga', intr. 'fläkta, om en ljuslåga, o. d.' — *Nom. dev.*: isl. *sveifta* abstr. Fr.² No. *sveivla* 'liten vattenvirvel' är väl däremot med diminutivsuffixet *-l* afledt af *sveiv* m. 'vattenvirvel' Ross.

Af no. *sviva* 'svinga o. d.' se för öfrigt Aa., Ross, ä. nsv. *svifva* 'sväfva' — på *-t*: no. *svifta* 'svinga, vifta' Ross, ä. nsv. 'vifta'. — Anm. No. *svifta* i betydelsen 'refva segel' är = isl. *svipta* i samma betydelse (äfven 'kasta, slunga o. d.'), hvilket ord sannolikt är en afledning af ett abstr. **svipt*.

Af no., fsv. *sviga* 'böja sig', jfr isl. *svig* n. 'böjning', isl., fsv., sv. diall. *svigna* 'böjas, gifva vika l. efter' (: **svigin(n)*), part. perf. af sv. diall. *sviga*)

på *-r*: no. *svigra* 'böja sig' Ross.

på *-t*: no., sv. *svigta* (*svikta*), da. *svigte* 'böjas; gifva vika l. efter'. — *Nom. dev.*: no. *svigt* f. 'böjning', sv. =, vanligen i mera konkret betydelse.

Anm. Da. *svigte* (*toug*) är lågty.; jfr Jessen *Etym. Ordb.* — För det ofvan behandlade *svigta*, *-e* finnas däremot, såvidt jag vet, inga utländska förebilder, hvarför — om man vill uppehålla sammanställningen med *sviga*, hvilken synes vara den enda rimliga — ingen annan formell utväg gifves än den att förklara ordet som en bildning på *-(a)t(j)a(n)*. Denominativum kan det nämligen icke vara: ett abstr. *-ti-* med denna form är som bekant otänkbart och ett sådant på *-iþó* endast möjligt, om stammen slutar på *k*.

Af no. *svima* (*-i-*), sv. *svimma*, da. *svime* (= mlgt. *swimen*), jfr isl. *svime* (väl med långt *i*; jfr holl. o. ags.; Fr.²: *svime*) 'svindel' (~ isl. *sviima* 'fara vidt omkring')

på *-l*: no., ä. nsv., sv. diall. *svimla*, da. *svimle* 'svimma, svindla' (= mlgt. *swimelen*). — *Nom. dev.*: ä. nsv., da. *svimmel* abstr. (= mlgt. *swimel*) (: *svimla* = t. *schwindeln*: *schwindeln*, se anm. 2).

på *-r*: isl., no. *svimra* 'svimma, få svindel, svindla', no. äfven 'vackla; föresväfva' Ross. — *Nom. dev.*: no. *svimr(e)* n. 'svindel'.

på *-s*: no. *svimsa* 'sväfva omkring, fara hit o. dit' Ross, sv. diall. 'svänga sig' Rz s. 566'.

Anm. No., sv. diall. *svimsa* kan lika väl föras till isl. *svim(m)a* (imperf. *svani*) 'simma', som utom sin egentl. betydelse 'simma' har den af 'fare vidt omkring udaf sin rette Vei' Fr.² I så fall är ordet att sammanställa med det likbetydande no. *svamsa*. — Något etymologiskt sammanhang mellan isl. *svim(m)a* i betydelsen 'simma' och no. *svima*, sv. *svimma* eger, såvidt man vet, ej rum (jfr Kluge under *schwimmen*, *schwinden*; beträffande det senare ordets etymologiska släktingar se äfven Persson *Wurzelerw.* s. 193): det första hör med afseende på ursprunglig rotvokal till den s. k. *e*-serien, det senare till *i*-serien. Detta hindrar ju emellertid ej, att i yngre tid afledningar af de båda olika stammarna ömsesidigt utöfvat inverkan på hvarandra; jfr under *svam-*.

Af no. *svinga*, se Aa., — på *-l*: *svingla* 'blifva yr' Aa., jfr Ross.

Af sv. diall. *svinka* 'bedraga; hålla sig undan, skolka; dröja, söla' se Rz, ä. nsv. 'vika af, slinka undan' (= fsv. 'fördröja', jfr? isl. *svinka* 'arbets, utföra') — på *-t*: sv. diall. *svinkta* 'undfly, undandraga sig' Rz.

Af no. *syra* 'göra sur' — på *-k*: no. *syрка* ds. Aa.

Anm. 1. Ordet är möjligen ursprungligen bildadt af adj. *sur* med senare anslutning med afseende på stamvokalen till v. *syra*.

Anm. 2. Det *k*, som uppträder i ä. nsv. *syрка* 'syra, syrlighet; surdeg', sv. diall. 'väta, syra', *sörk* 'vattensjuk mark' har

till sitt ursprung sannolikt intet att skaffa med motsvarande afledning i det no. verbet. Kanske föreligger här lån från lgt.; jfr mltg. *sur(e)ke* 'ängssyra; suräpple'.

[Om sv. diall. *sångla* se under *sing(w)*-]

Af isl. *sæll*, no. *sæl* 'lycklig' (eller möjligen isl. o. no. v. *sæla* 'göra lycklig')

på *-k*: isl. *sælka*, no. *sælka* 'göra lycklig', i no. äfven 'prisa lycklig', Fr.², Aa. — *Nom. dev.*: no. *sælka* 'lycka, välbefinnande' Aa.

[Om da. diall. *sælke* se under *sul*-]

Af sv. diall. adj. *sör* 'förtorkad, vissnad' — på *-k*: sv. diall. *sörka* 'eg. göra torr l. vissen; afskala barken på träd, att de må vissna' Rz.

¹) Af (nord.) stammen *tann-* i isl. *þunn* osv. 'tand', jfr äfven no. *tanna* 'ds. som *tandra*' Ross,

på *-l*: isl. *þunnla* '(to attack with the teeth) backbite, quarrel' Vgf., no. *tandla* ds. Ross, äfven 'gnaga, tugga med svårighet' Aa.

på *-r*: no. *tandra* (< *tannra) 'ds. som isl. *þunnla*' Aa., jfr äfven Ross.

Af sv. diall. *tasa* 'prassla' — på *-l*: sv. diall. *tassla ds. Vll PPM.; väl samma ord som riksspr. *tassla* 'hviska o. d.?'

Af isl. adj. *tíðr* 'som föregår l. är förhanden, sedvanlig', jfr sv. *tídt och ofta*, — på *-k*: isl. *tíðka* 'ha för vana, bruka' Fr.²

Af no. *tilla* 'tillra' Aa.

på *-k*: sv. diall. *tílka 'droppa' Vll ÖM s. 33.

på *-r*: sv. *tillra* 'rinna långsamt, stilla o. droppvis', da. diall. *tildre* ds.; jfr Rz s. 733¹.

Anm. Jfr sv. diall. *tílpa 'droppa' Vll ÖM s. 33.

[Sv. *tindra* 'lysa med omväxlande klart o. matt sken, i sht om stjärnor o. d.', da. *tindre* ds. kan naturligtvis från formens synpunkt vara en hithörande *r*-afledning af germ. st. v. *tindan = mht. *zinden* 'brinna, glöda' (hvaraf kausativet sv. *tända* osv.): urgerm. *tindarón. Då emellertid *r* tydligen uppträder som nominalsuffix i besläktade nomina, har sannolikt afledningen i v. *tindra* samma ursprung, — Ordet motsvaras af no. o. sv. diall. *tindra* 'gnistra', se Ross och Rietz. I ä. nsv. är det, såvidt jag vet, äldst känt i samma betydelse; jfr nämligen Stiernhielm: "tindr(e) gnist(a)" (SAOB). Vid sidan här af förekommer sv. diall. *tindra* f. 'gnista' Rz. Suffixet i detta ord kan ej gärna skilljas från det, som förekommer i isl. *tandre* m. 'eld' (hvaraf isl. v. *tendra*), no. *tand(e)* 'gnista; antändning' (hvaraf no. v. *tandra* 'fatta eld, utsända gnistor' Ross), fht. *zantaro* 'glühende Kohle' & ena sidan samt i isl. *tundr* n. (hvaraf isl. v. *tundra* 'börja att

¹) Bildningar på *t* af äldre *þ* behandlas under denna senare bokstaf endast i det fall, att äfven afledningar med begynnande *þ* äro uppvisade; jfr noten under *r*.

brinna'), sv. *tunder* n., fht. *zunt(a)ra* f. osv. å den andra. Sv. verbet *tindra* har alltså sitt *r* från det i sv. diall. förekommande substantivet. — På samma sätt fattar jag sv. diall. **tinstra* 'gnistra' såsom sekundärt i förhållande till sbst. **tinstra* f. 'gnista' Nn Dalm. Detta sistnämnda ord torde vara en bildning af samma art som t. ex. sanskr. *támisrá* f. 'mörk natt', dvs. en med *r*-suffix utbildad *s*-stam. Med afseende på inskottet af *t* må jämföras det med *támisrá* nära besläktade fht. *dinstar*. En primärare form föreligger i dalm. **tena* 'gnista' o. 'gnistra'. — Jfr för öfrigt under *gnista*.]

Af no. *tippa* 'dropa ofta, rinna'

på *-l*: no. *tipla* ds. Aa. — *Nom. dev.*: no. *tipla* 'ko, som icke mjölkar' Ross.

Af sv. diall. *tida* intr. 'smälta' (= isl. *piða* ds.; jfr sv. *tina* = isl. *piðna*) — på *-k*: sv. diall. *tirka* (*upp*) ds.; jfr med afseende på formen *lirka*: *lida*.

Af sv. *ting* (= fsv., isl. *þing*; jfr isl. *þinga* 'hålla ting') — på *-t*: sv. diall. *tingta* 'processa, vara vid tinget; resa kring o. hålla ting; hålla långa samtal' Rz.

Af sv. diall. *tira* 'rinna l. flyta helt sakta'

på *-k*: sv. diall. *tirka* ds. Rz.

på *-l*; sv. diall. *tirla* ds. VII ÖM s. 33.

[Om sv. diall. *tirka* 'smälta' se under *tida*, om sv. diall. *tjåka* under *þjá* samt om sv. *torka* under *þurr*]

Af sv. (diall.) *tova* f. 'ngt hoptrassladt' — på *-l*: sv. diall. *tovla* 'inveckla, hopvalka i tofvor' Rz.

Af stammen *trād-*, jfr isl. *trōð* f., gen. *tráðar* Fr.², no. *tradda* 'stampa' Ross ~ isl. *trōða*, sv. *träda*, got. *trudan* (~ sv. *träda*. ags. *tredan*, ty. *treten* osv.)

på *-k*: nisl. *tračka* 'trampa', no. *trakka* 'trampa, stampa, traska' Aa., (?) ä. nsv., nsv. *traska*, da. *traske*, jfr anm. nedan, ~ no. *trokka* Aa., sv. diall. **trocka* (< **tročka*) 'trampa' VII PPM. — *Nom. dev.*: isl. *traðk(r)* n. (o. m.) 'upptrampadt ställe', sv. *trask* n. abstr., *trasker* m. nom. ag. Rz. ~ no. *trokk* f. 'ds. som *traðk(r)*' Aa.

på *-l*: sv. diall. *tralla* (< **traðla*) 'trampa, trippa' ~ *trolla* (< **troðla*) 'springa i vägen för ngn' VII PPM.

på *-s*: sv. diall. *trossa* (< **troðsa*) 'trampa, bråka; arbeta tungt, släpa' VII PPM.

Anm. Med afseende på förhållandet mellan *tračka* och *traska* böra möjligen jämföras ä. nsv. *matk* och sv. *mask*; jfr dock beträffande de sistnämnda orden Noreen Urg. Lautl. s. 117. — Sv. *traska* kan äfven fattas såsom en inhemska afledning på *-sk* eller såsom lån från (ä.) ty. *tratschen* i samma betydelse. Jag vågar f. n. ej bestämma mig för någon af dessa möjligheter.

² Af sv. *trafva*, lånadt från ty. *traben* eller möjligen till ett ord, som motsvarar lgt. *traffen* 'gå med tunga steg',

på *-l*: ä. nsv. *trafta* 'traska', sv. diall. 'traska, trampa; vada i snö o. sand' Rz, VII, PPM.; om no. *travla* se Ross.

på *-s*: sv. diall. **trafsa* 'trippa, vanka' VII PPM.; kanske af V. med orätt fördt till *trampa*, som i målet uppträder oassimileradt.

Af sv. (diall.) *tragga* 'kälta; tråka, arbeta m. m.'

på *-l*: sw. (diall.) *traggla* ung. ds., se Rz. — *Nom. dev.*: sv. (diall.) *traggel* n. abstr. Rz.

Af no. *trampa* (= sv.)

på *-l*: no. *trampa* 'gå tungt o. hårdt' Ross (= lgt. *trampeln*, eng. *trample*); (?) sv. diall. **trappla* 'trippa', jfr VII PPM. s. 439 not 7 och anm. under *trippa*. — *Nom. dev.*: adj. *trampelen* Ross.

[Om sv. diall. *travla* 'trefva' se *prifa*]

Af no. *trilla* (= sv.) — på *-t*: no. *trilta* ds. Ross.

Af sv. diall. *trimpa* 'trampa'

på *-l*: sv. diall. *trimpla* 'trippa' VII PPM.; jfr *trippa* med anm. nedan.

på *-s*(?): sv. diall. *trimsa* 'trampa oroligt, gå vårdslöst, slå dank' VII PPM.

Af sv. *trippa* — på *-l*: sv. diall. *trippa* ds. VII PPM., jfr lgt. *trippeln* ds.

Anm. Med afseende på de under *trappa*, *trimpa* och *trippa* anförda orden är det svårt att afgöra, om inhemska bildningar eller lån föreligga; jfr lgt. *trampeln* (= eng. *trample*), lgt. *trippeln* osv. — Vidare kan man beträffande formerna med *-pp*-knappast i hvarje fall bestämma, om assimilation af *-mp*- egt rum eller om ordet hör till den onasalerade stamform, som lgt. *trappen*, sv. *trappa* osv. uppvisa, detta så mycket mindre, som inom samma dialekt assimilerade och oassimilerade former kunna växla enligt ej fullt utredda lagar; jfr Noreen Pauls Grundr. I. 461 § 866.

Af no. *trokla* 'trampa, stampa' — på *-l*: no. *trokla* 'gå tungt' Ross; möjligen dock: no. *trokka*, se under *traä*.

[No., sv. diall. *trygla*, da. *trygle* 'truga, enträget bedja' har åtminstone i no. till betydelsen anslutit sig till det inhemska *truga* (sv. —, da. *true*, isl. *þruga*), men anses dock ytterst vara lånat från lgt. *truggelen* 'tigga'. Emellertid finnes från formens synpunkt intet hinder för det antagandet, att ordet är en regelbunden bildning på *-ilön* af stammen i isl. *þruga* osv.]

[Om sv. *trämgta* se under *prängia*, om sv. *träta* under *pranh-*]

Af no. *tugga* (= sv.)

på *-l*: no. *tugla* 'idkeligen småtugga; kälta' Ross. — *Nom. dev.*: no. *tugl* n. abstr.

Af no. *tulla* 'bylta', sv. diall. 'rulla' (jfr om detta ord VII PPM. s. 446 not 4)

på *-r*: no. *tuldra* 'bylta' Ross, sv. *tullra* 'rulla'. — *Nom. dev.*: no. *tuldr* m. 'bylte', *tuldra* f. 'kvinna, som ser ut som ett litet bylte' Ross, sv. diall. *tullra* 'hoprullad näfver m. m.' se Rz.

på *-s*: sv. diall. *tulsa* 'hopfösa' VII PPM.

på *-t*: no., sv. (diall.) *tulta* 'bylta o. d.' — *Nom. dev.*: no. *tult* m. 'bylte' Ross, sv. diall. ung. ds. se Rz; jfr äfven sv. diall. *tult* 'liten gosse, som börjar lära gå', hvartill sv. (diall.) *tulta* f. se Rz.

Af no. *tulta*, se ofvan,

på *-r*: no. *tultra* ds. Ross. — *Nom. dev.*: no. *tultra* f. 'lapp, palta' Aa.

Af no. *tuma* 'famla; snappa, gripa' (se Ross)

på *-l*: no. *tumla* ds. Ross. — *Nom. dev.*: no. adj. *tumlen* Ross.

Af no. *tusa* 'frambringa svaga ljud'

på *-k*: no. *tuska* 'gå sakta o. ljudlöst; pyssla' Ross; att skilja från isl. *tuska* 'puffa, stöta' osv. af annan upprinnelse. — *Nom. dev.*: no. *tusk* n., *-a* f., adj. *tusken* se Ross.

på *-l*: no. *tusla* 'gå sakta o. pyssla; hviska' Ross. — *Nom. dev.*: no. *tusl* n., m., *-a* f. se Ross.

Af isl. *tutta* 'stöta', hvaraf *tuttan* f. Fr.²,

på *-l*: isl. *tutla* ds. Fr.², Vgf.

på *-r*: sv. diall. *tuttra* 'stamma' VII ÖM s. 45; äfven 'bullra, sorla, pladdra, tjuta' se VII PPM. s. 448 med not 5, 'huttra' Rz. s. 765².

Af no. *tvara* 'tvinna, sno'

på *-l*: no. *tvarla* tr. o. intr. ds. — *Nom. dev.*: no. *tvarle* m. 'tott, knut' Ross.

Af no. adj. *tver* = isl. *þverr*, sv. *tvär*

på *-k*: no. *tverka* intr. 'göra sig tvär, visa motvilja' Aa., Ross, *tverkast* 'blifva tvär' Ross. — *Nom. dev.*: *tverka* 'tvärhet; motvilja', *tverk* f. ('paa tverken' dvs. 'på tvären'); adj. *tverken*. Se § 4) 1) a) β) anm.

Anm. No. *tverkast* 'förvärras, plötsligen aftaga' hör närmast till no. *tverra* 'förminkas, aftaga' Aa. (= isl. *þverra*).

Af pref. *tvi-* (se Kluge under *zwie*)

på *-k*: no. *tvika*, sv. *tveka*. — *Nom. dev.*: no. *tvik* n. abstr.

Af no., sv. *tvinna*

på *-l*: no. *tvinla* tr. o. intr. ds. Ross, sv. diall. **tvinula* 'snurra omkring' VII PPM.

på *-t*: no. *tvinta* 'snurra l. hvirfla omkring' se Ross.

Af no. *tvinta* se ofvan — på *-l*: no. *tvinla* ung. ds. Ross.

Af (nord.) stammen *twis(t)-* (se Kluge under *Zwist*, förf. Etymol. Bemark. s. V) i no. *twista* 'åtskilja' Ross — på *-r*: isl. *twistra* 'dela, skingra' Fr.²

Af no. *tyda* 'göra förtrolig' (= isl. *þýða*), jfr sv. diall. *ty* (sig till), — på *-l*: no. *tydla* tr. ds., se för öfrigt Aa., Ross.

Af no. *tylla* 'förlå, räcka till' — på *-t*: no. *tylta* ung. ds. Aa.; jfr för öfrigt de af Ross ss. 854, 855 anförda hithörande orden.

Af isl. *tæpa*, no. *tæpa* 'röra lätt'

på *-l*: no. *tæpla* ds. Ross.

på -t: isl. *tépta* ds. Vgf. (? = no. *tætta* ds. se Ross).

Af no. *tøva* 'pyssla o. söla' — på -l: no. *tøvla* ds. Ross.

Af isl. *þagga* 'bringa att tiga; tysta' (jfr stammen *þag-* i isl. *þegja*, *þagði*, sv. *tiga* osv.) — på -k: isl. *þekta* ds. Fr.² (< **þag(g)atjan*), jfr Vgf., no. *tehta* ds. Aa.

Af isl. *þefja* 'lukta', jfr *þefr* m., *þefja* f. 'luktt', — på -k: isl. *þefka* ds. Fr.², Vgf. Ordet måste, såsom omljudet visar, vara bildadt direkt af isl. *þefja*.

Anm. No. v. *tefta* ds. är väl afledt af no. sbst. *teft* Aa., Ross, fda. *thæft* f. 'luktt', som kan vara en gammal bildning på -iþó, motsv. ett isl. *þefð, *þeft, eller en efter mönstret af dylika ord uppkommen nybildning.

[Om med isl. *þíða* 'smälta' besläktade ord se under *tíða*, om med isl., fsv. *þing* besläktade ord under *ting*]

Af isl. *þjá* 'undertrycka, hålla i trældom', no. *tjaa* 'plåga, besvära', sv. diall. *tjå* 'uthärda, utstå'

på -k: isl. *þjaka* 'utmattas' Fr.², no. *tjaaka* 'slåpa, oupphörigen vara i rörelse; gnida, skrubba' Aa., sv. diall. *tjåka* ('slåpa, arbeta tungt; nöta' Rz. — *Nom. dev.*: no. *tjaak*, sv. diall. *tjåk* n. abstr. Aa., Rz.

Anm. Af no. *tjaaka* är på -l afledt: no. *tjaakla* 'fjanta o. d'. Ross.

Af isl. v. *þjóna* 'tjána' eller sbst. *þjónn* m. 'tjänare' — på -k: isl. *þjónka* ds.

Anm. Sv. diall. *tjonke* 'yngling' Rz får väl betraktas som en i förhållande till isl. v. *þjónka* själfständig bildning, jfr förf. Ark. VII. 144.

Af en germ. stam *þrank-* i isl. adj. *þrár* 'envis, ihärdig' m. fl. (= ie. *trank-* i lit. *tränkšmas* 'Getöse, Getümmel'); jfr fsv. *þrængia* nedan,

på -t: isl. *þræt(t)a*, fsv. *þræt(t)a*, sv. *trüta*, da. *trætte*; jfr *trängta* nedan. — *Nom. dev.*: isl. *þræt(t)a*, fsv. *þræ'ta*, sv. *träta*, da. *trætte*; se härom utförligare min framställning i Ark. XI. 348 följ. och med afseende på växlingen af kort och långt *t* Kock Ark. XIII. 164.

Anm. Jessen Etym. Ordb. härleder med tvekan de nämnda orden ur en stam **þraih-ti-* (; "got. *thrihan thraih* bedrängen; ght. *Driihe* (Naal). . : lat. *tricari* bruge *tricæ* Rænker"). Om denna förklaring skall uppehållas, bör man utgå från antagandet af subst. som grundord samt från den förutsättningen, att den öfvergång till *i*-serien, som got. *þreihan* uppvisar, varit allmänt germansk (eller åtminstone nordisk-gotisk, dvs. östgermansk). För en dylik uppfattning talar i viss mån mht. *driihe* 'stricknadel', om nu detta ord är direkt att sammanställa med här behandlade bildningar (jfr Streitberg Urgerm. Gramm. s. 53), hvilket dock icke torde vara höjdt öfver allt tvifvel. Enklare är då att för *þræ'tta* ponera en nominalstam *þrank-ti-*. — Mellan dessa möjligheter vågar jag

numera icke bestämdt välja, men föredrager, särskildt med hänsyn till verbets betydelse, den af mig i Ark. XI framställda.

¹⁾ Af fsv. *prangia*, sv. *tränga*, da. *trænge* osv. (: stammen *prang-* ~ *pranh-* ofvan) — på *-t*: y. fsv. *thrängta*, sv. *trängta*; jfr med afseende på bildningssätt och betydelse sv. *längta* (under *langa*); se för öfrigt förf. Ark. XI. 348 följ.

Af isl. *þrifa* (~ *þrifa*) 'trefva' (~ isl. *þreifa* = sv. *trefva*) — på *-l*: isl. *þrifla* ds. Fr.²; jfr med afseende på bildningssätt och betydelse isl. *grípla* (: *grípa* = *þrifla*: *þrifa*).

Anm. En ny variant till *þrifa*, *trefva* är sv. diall. *trava* hvaraf på *-l*: *travla* ds. Rz.

[Isl. *þrjótkast* 'visa sig uppstudsigt l. motsträfvig' Fr.² beror sannolikt på felskrifning för *þrjóekast*]

[Om no. *trygla* osv. se s. 173]

Af isl. *þræll* m. osv. = sv. *träl* — på *-k*: isl. *þrælka* 'göra till träl', *þrællkast* 'blifva träl, lefva i trældom' Fr.², no. *trælka* intr. 'tråla, slåpa', *trællkast* ds. Ross.

Af isl. adj. *þurr*, no. *turr*, fsv. *thyr*, *thør*, sv. *torr*, da. *tør* (alltså växling af omljudda och oomljudda former)

på *-k*: isl. *þurka*, fsv. *þorka*, *thyrka*, *tharka*, no. *turka*, sv. *torka*, da. *tørke* eg. 'göra torr'. — *Nom. dev.*: isl. *þurka* f. 'handduk' (: v. *þurka* = det likbetydande *þerra* f. v. *þerra*; se förf. Ark. VII. 53, 55).

Anm. Osäkert är, om i det likljudande substantivet med betydelse af ett adj.-abstraktum ("torrhet") ett deverbativum eller en själfständig bildning på *-k* föreligger; jfr förf. Ark. VII. 145. Möjligt är ock, att *k*-et tillhör stammen, jfr lat. *tergo*; se Fick⁴ I. 448. Se för öfrigt § 4) 1) a) β) anm.

[Om no. *tverka*: *tver* (= isl. *þverr*) se under *tver*]

Af no. *ugga* 'visa ryggfenan öfver vattnet', jfr no. *ugge* m. 'fena', — på *-r*: *uggra* eg. 'röra på fenorna' Aa., Ross.

Af no. *ugga* 'kvida' — på *-r*; no. *uggra* ds. Ross.

Af no. *ula* 'myllra', jfr no. *ylja* ds.,

på *-r*: no. *uldra* ds. — *Nom. dev.*: no. *uldr* n. 'vimlande mängd, myllrande' Ross.

Af (nord.) stammen *um-* i isl. *ume* m. 'rykte' ~ isl. *ymja* 'gifva ljud ifrån sig' Fr.², no. 'mumla, brumma' Aa., jfr isl. *ymr* m. 'ljud',

på *-l*: isl., no. *umla* 'mumla. glunka' Fr.², Aa. ~ no. *ymla* Ross, ä. nsv. =, ä. da. *ymle* Moth ds. — *Nom. dev.*: ä. nsv. *ymmel*, *ömmel* n. 'mummel, hviskning'.

på *-t*: isl., no., sv. diall. (Finl.) *ymta* Fr.², VII ÖM s. 44, da. *ymte* 'glunka, tala sakta om ngt, låta förstå'; no. och sv. diall. äfven *ymta*, *ömta* 'idisla' Ross s. 928², Rz., Noreen Dalbym., Ordb. öfv. Fryksdalsm. s. 44; med afseende på betydelseutvecklingen jfr under *rok-*, *ruk-*, där exempel anföras på verb med betydelsen

¹⁾ På grund af samhörigheten med föreg. artikel behandlas hithörande ord utom den alfabetiska ordningen.

'idisla, hvilkas grundord beteckna ett läte. Jfr äfven y. fsv. *ynta* (Sv. medeltidsdikter o. rim) — *Nom. dev.*: isl. *ymtr* m. 'tal, rykte, antydän' Fr.², no. *ymt* m., n., *ymte* m., adj. *ymten*, se Ross. — Sv. diall. *ymt* m. 'det som boskapen stöter upp för att idisla' Nn Fryksd.

Anm. Å. nsv. *ymtan* beror sannolikt på direkt lån från isl.

Af no. *urgja* (?) 'göra l. blifva grumlig' — på -l: *urgla* ung. ds. se Ross.

Af (nord.) stammen *vaf-* ~ isl. *váfa* 'sväfva, hänga'

på -k: isl. *vafka* 'röra sig l. sväfva hit o. dit' Fr.², Vgf.

på -l: isl. *vafsla* 'vackla' Fr.², Vgf., no. *vaola* 'gå hit o. dit; vanka omkring' Ross, äfven 'lalla, prata' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: isl. *vafsla* f. abstr. Vgf.

Anm. Isl. *vafra* 'ds. som *vafka*' Fr.², Vgf., no. ds. Aa. (äfven 'lalla, prata' Ross) är liksom mht., nht. *wabern* ds. sannolikt afledt af den adj.-stam, som ingår i isl. *vafroge*. — *Nom. dev.*: no. *vavr* n. abstr. o. nom. ag.

Af isl. *vaga* 'vaggas sig, gunga' Fr.² (= fht. *wagôn*) ~ sv. *vagga* osv.; se förf. Ark. VII. 55 not. 4 (~ stammen *veg-*, se nedan) — på -l: no. *vagla* 'vaggas sig, gunga; vackla, ragla; tala hit o. dit'; äfv. trans. 'gunga' Aa., Ross, ä. nsv. 'svikta', sv. diall. 'vackla, ragla' Rz, Nn Dalm. 'svänga l. vaggas af o. till' VII PPM; jfr det besläktade och analogt bildade mltg. *waggelen* 'vackla'; jfr äfven no., sv. diall. *vigla*, se under *veg-* nedan.

Af sv. diall. *valta* 'gå o. vaggas' (= fht. *walzan* 'vända sig') ~ fsv. *væltā* tr. st. o. intr. sv.

på -r: no., fsv., sv. diall. *valtra* tr. o. intr. 'vältra (sig); äfven gå osäkert', se Aa., Rz s. 829, VII ÖM s. 22 ~ sv. *vältra*. — *Nom. dev.*: sv. diall. *valtra* 'vältring; ställe, där en häst vältrat sig'.

Af isl. sbst. *ván* f. 'hopp', fsv. *van*, nsv. *vân* — på -k: no., ä. nsv., sv. diall. *vanka*, sv. *vankas*, da. *vanke* 'vara att tillgå, vara att få, bestås'; ä. nsv. äfven *vonka*, se Tamm Ark. II. 348 följ.; ej att förväxla med *vanka* 'gå af o. an'.

Af sv. diall. *vasa* 'vara trög; gå slarfvigt m. m.' se Rz — på -k: sv. diall. *vaska* 'gå trögt' se Rz; jfr Bugge hos Nn Dalm. s. 208.

Af stammen *veg-* (i ty. *bewegen* osv.) eller *vig-* (jfr Kluge under *Wiege*)

på -l: no. *vigla* 'slingra, svaja', sv. diall. 'vingla, vackla' Nn Dalm.; jfr lgt. *wiggeln*, holl. *wiggelen*, eng. *to wiggle*; jfr äfv. *vagla* ofvan. Om det nord. ordet hör till stammen *veg-*, förutsätter det naturligtvis en germ. grundform på -*ilôn*. — *Nom. dev.*: no. adj. *viglen* Ross, sv. diall. *vigcl* n. abstr.

Anm. De ofvan anförda västgerm. orden förutsätta liksom no. *vigga* 'vaggas' möjligen urgerm. geminerad media, som väl är att bedöma såsom den i nord. *vagga* uppträdande; se förf. Ark. VII. 55 not. 4.

på -r: no. *vigra* 'ds. som *vigla*' Ross.

Af isl. *veina*, sv. diall. *vena* 'gråta' (= fht. *weinôn*, nht. *weinen* osv.) — på *-k*: sv. diall. *vinka* 'gnälla, gråta' Rz; jfr med afseende på vokalförändringen sv. *sinka*: isl. *scann*.

Af no. *veipa* 'svepa, veckla' (= mht. *weifen* 'schwingen, haspeln', se Kluge Et. Wbch under *weifen*) — på *-l*: no. *veipla* ds. Ross; jfr gotl. *vaiwlä* ofvan o. no., sv. diall. *vip(p)la* nedan.

Af no. *veiva* 'svänga, vifta', sv. *vefva* (= fht. *weibon* 'sväfva, vackla', mht. *weiben* 'röra sig hit o. dit'; öfriga besläktade ord se Persson Wurzelerw. s. 175)

på *-l*: sv. diall. **vefla* (= gotl. *vaiwlä*) 'vefva; svänga omkring, svepa om' Rz s. 802.

på *-t*: no. *veifta* 'svänga, vifta' Aa., fsv. *vepta*, ä. nsv. *vefta* (t. cx. Nicander (Hanselli XVIII. 248)), sv. diall. **vefta* VII Runöm. (Sv. Landsm. II. 3: 150), nsv. *vifta*, da. *vifte*. — *Nom. dev.*: da. *vifte* 'solfjäder', *vift* n. 'vindpust' Molb.

Anm. I i sv. *vifta* osv. beror möjligen på sträfvan att gifva ett mera vårdadt utseende åt den gainla formen (med *e* såsom stamvokal), hvilken lätt kunnat uppfattas som dialektisk eller vulgär.

Af no. *vevja* 'svepa, veckla'

på *-l*: no., sv. diall. *vevla* ds. Aa., jfr ä. nsv. *sammannvefta sig* 'sammangadda sig'. — Anm. De sv. orden kunna dock äfven fattas som det ofvan anförda gotl. *vaiwlä*.

Af isl. adj. *viðr*, no. *vid* (= sv. *vid*), jfr isl. *viða*, sv. diall. *vida* 'utvidga', — på *-k*: isl. *viðka* Fr.², no. *vikka* 'utvidga, göra vid' Aa.

Af no. *vika* 'göra små rörelser, vippa, springa fram o. tillbaka', se för öfrigt Ross; jfr sv. *vicka*,

på *-l*: no. *vikla* 'vackla; springa fram o. tillbaka' Aa., Ross; jfr *vigla*, *vagla* ofvan. — *Nom. dev.*: no. *vinkl* n. och m. nom. ag. Ross.

Af sv. diall. adj. *viller* 'god, ypperlig' Rz — på *-k*: sv. diall. *vilka* 'uppmuntra, göra ngn villig l. benägen l. glad' Rz.

Af no. *vima* 'gå som i yrsel o. d.' Aa.

på *-l*: no. *vimla* 'vämjas, känna äckel' Aa., sv. diall. 'yra' Rz (om sv. *vimla* se anm. 3). — *Nom. dev.*: no. *vimle* m. 'vämjelse, äckel', adj. *vimlen* Aa., jfr sv. diall. **vimlug* o. sv. *vimmelkantig*.

på *-r*: no. *vimra* 'förorsaka kväljningar' Aa., sv. diall. 'vimla (för ögonen); göra ngt utan eftertanke' Rz. — *Nom. dev.*: no. adj. *vimscn* Ross.

Anm. 1. Afjudsbildningar till dessa ord synas no. *vamla*, *vumla* vara, se Ross.

Anm. 2. I vissa fall (jfr de hos Aa., Ross och Rz anförda betydelserna) eger sannolikt släktskap rum med de under *hvima* behandlade orden.

Anm. 3. Sv. (riksspr.) *vimla* 'i mängd förekomma; myllra o. d.' är lånadt från ty. *vimmeln*. I uttr. *vimla för ögonen* är

verbet väl emellertid inhemskt, men ansluter sig för uppfattningen numera vanligen till det nämnda lånordet.

[Om da. *vimse* se under *hvima*]

Af stammen *ving-*

på -k(?): no. *vinke* (< *ving-ka?) 'gå snedt, slingra' Ross, sv. diall. 'stjälpa (intr.)' VII PPM.

på -l: no., sv. *vingla* 'icke hålla jämvikten, vackla, ragla o. d.', sv. diall. äfv. 'yra' Rz. — *Nom. dev.*: no. *vingl* n., sv. *vingel* n. abstr., *vingla* f. 'rus' VII PPM.; no. adj. *vinglen*.

på -s: nisl. *vingsa* 'svänga rundt' Vgf., no. 'gå o. svänga sig' Ross, sv. diall. 'runka på hufvudet' Rz.

Af no. *vippa* 'slunga' Aa. (3), sv. diall. 'svepa in l. om' — på -l: no., sv. diall. *vip(p)la* 'omslingra' Aa., 'svepa, veckla in l. om' Rz; jfr de på samma sätt bildade besläktade gotl. *vaivlä* o. no. *veipla* ofvan.

[Om sv. *virfla* se under *hverb-*]

Af isl. sbst. *vit* n. (= sv. *vett*) — på -k: isl. *vitkast* 'återfå förståndet, komma till sans l. till eftertanke' Fr.²

Af stammen *vrang-* i no. (*v*)*rang*, sv. *vrång* osv. (= meng. *wrang*, eng. *wrong*) ~ *vring-* i ags. *wringan* 'vända' osv., se Kluge under *ringen*; jfr got. *wruggô* 'snara', — på -l: no. (*v*)*rangla* 'börja kifvas' (= eng. *wrangle*) ~ no. (*v*)*ringla* 'inveckla' Aa., 'börja kifvas' Ross, sv. diall. 'dingla, vricka' Rz, da. *vringle* 'sno tillsammans' Molb.

Af no. (*v*)*rengja* 'vränga'

på -l: (*v*)*rengla* ds. — *Nom. dev.*: (*v*)*rengla* nom. ag., adj. (*v*)*renglen*.

Af sv. *vrida*

på -k: no. (*v*)*rikka*(?) jfr Ross, sv. *vricka*, da. *vrikke* tr. o. intr.

på -l: no. (*v*)*ridla* 'vrida, vricka' se Ross, sv. diall. *vridla 'vricka' Noreen Färöm. (Sv. landsm. I. 302), da. *vrilde* (< *vridle) 'veckla samman l. i hvartannat'; jfr äfven VII PPM. s. 482.

Af stammen *vrig-* i no. *riga*(?) se Ross (= ags. *wrigian*) — på -l: no. *vrigla* 'vricka' Ross.

Af no. (*v*)*ricka* se ofvan, sv. *vricka* — på -l: no. (*v*)*rikla* Ross, sv. diall. *vrickla* 'vricka' Rz.

[Om no. *vingla* osv. se under *vrang-*, om sv. *vältra* under *valta*]

Af isl. adj. *vænn* (= sv. *vän* : sbst. *ván*, se ofvan, hvaraf v. *væ'na*) — på k: isl. *væ'nkast* 'få ett fördelaktigt utseende' Fr.²

Anm. Isl. *væ'nta*, no. *venta*, sv. *vänta*, da. *vente* är visserligen nära besläktadt med ofvanstående ord, men kan svårligen uppfattas som en bildning på -*atjan* af den i dem ingående stammen. Det långa *t* i det likbetydande isl. *væ'tta* visar nämligen, att ljudförbindelsen i den grundform, som för ordet måste förutsättas, icke uppstått genom synkope, utan funnits till redan före den tid, då de nordiska synkoperingslagarna verkade (alltså ett urgerm.

*væntian-, icke *vænatiān-); jfr Jessen *Etym. Ordb.* — Isl. *vænta* osv. beror sålunda på en yngre anslutning till något af de nämnda besläktade orden med *n* i stammen, såsom t. ex. isl. adj. *vænn* i betydelsen 'som ger anledning att vänta ngt'.

[Om no. *ymla* se under *um*-]

[No. *ylla* 'yttra' Ross beror sannolikt på ombildning af *ytra*]

[Om sv. diall. *äckla* se under *eikja*]

Af no. *æka* 'tala med ansträngning, stamma' — på *-t*: no. *ækta* I., III. ds. Ross.

[Om sv. diall. *älta* under *al*-]

Af sv. *ämna* — på *-t*: sv. diall. *ämta* ds. Ihre *Dial.-lex.*, Rz.

[Om sv. diall. *änsa* se *anna*, isl. *ætla* osv. se *ähtön*]

Af no- *ška* 'tala elakt l. hånfullt o. d.', se för öfrigt Ross, — på *-s*: *šksa* 'vara övettig', "skälla", Ross.

Af sv. adj. *öm* i den yngre bet. 'känslig för vidrörande o. d.' eller möjligen v. *ömma* (för ngt) — på *-t*: sv. diall. *ömta* 'känna ömhet i kroppen o. d.' se Rz s. 853¹.

Anm. Jfr isl. *aumka*, sv. *ömka* osv. under *aumr*.

Af no. *øra* 'blifva yr' Aa., jfr äfven sv. diall. *ör* 'yr', — på *-l*: sv. diall. *örla* ds. Rz.

Af no. *øsa* 'upphetsa o. d.', *øst* 'gäckas, galnas, ställa till upptåg'

på *-l*: *øsla* intr. o. tr. 'gäckas; narra' Aa., Ross. — *Nom. dev.*: *øsla* f. abstr.

Anm. till § 2. Några ex. på parallellbildningar af alldeles samma slag, som här ofvan behandlats, anföras från ty. af Wilmanns *D. Gramm.* II. 101.

§ 3.

Jag öfvergår nu till att lämna en sammanfattande öfversikt af de i det föregående anförda nordiska verb, som äro eller kunna anses vara bildade på suffixalt *-k*, *-l*, *-r*, *-s* och *-t*¹).

1) på *-k*:

a) Af verb eller verbalstammar: no. *alka*, isl. *aumka*, no. *balka* (1, 2), no. *baska* (1), sv. diall. *baska* (2, 3), no. *beinka*(?), sv. diall. *biska*(?), no. *braska* 'spraka', sv. diall. *breska*, sv. *bräcka*, sv. diall. *bönka*, no. *dalka*, ä. nsv. *danka*(?), no. *darka*, sv. diall. *daska*, no. *dilka* 'löpa, trafva', sv. diall. *dilka*, da. *dilke*, sv. diall. *diska*, no. *dralka*, da. *dromske* (se under *druma*), no. *drunka*, sv. diall. *druska*, sv. *dunka*(?), sv. diall. *duska*, no. *eirka*, sv. diall. *farka*, sv. diall. *fjäcka* (: *fjäten*), sv. *fjäska*, sv. diall. *flanka*, isl. *flaska*, sv. diall. *fiska*, no. *flunka*(?), sv. diall. *fnurka*, sv. diall. *fraska*, no. *geiska*, no. *glidka*, sv. *glunka*, sv. diall. *gnarka*, da. *gnikke*, sv. diall. *gnuka*, no. *gnurka*, no. *griska*, fsv. *grunka*, no. *gulka*(?), sv. diall. *gylka*, sv. diall. *hanka* (1, : *hanga*?), isl. *hlunka* (: *hlum*-), isl. *hrenska, isl. *iðka*(?), sv. diall. *ilka*, sv. diall. *jolka*, sv. diall. *jäska*, sv. diall. *järka* (: *järma*), no.

¹) I det följande anføres endast en representant för hvarje särskild bildning, helst en sådan från något af fornspråken eller, då detta ej är möjligt, — utom i vissa undantagsfall — från det speciellt svenska språkområdet.

kauka, fsv. *knarka*, sv. diall. *knaska* (: *knasa*), sv. diall. *knirka*, no. *knurka*, isl. *knúska*, sv. diall. *knyska*, isl. *kveinka*, no. *likka*, sv. *lirka* (: *lida*), isl. *líka* (?), sv. *lunka* (?), no. *lurka*, sv. diall. *lurka*, no. *maaka*, no. *maska*, isl. *meinka* (?), no. *mulka* (1), no. *murka*, sv. diall. *murka*, sv. diall. *paska*, no. *pilka*, no. *pjaska*, sv. diall. *ralka*, no. *ranka*, no. *reikka* (?), sv. diall. *silka*, ä. nsv. *skalka*, no. *skarka*, ä. nsv. *skricka*, ä. nsv. *skulka*, sv. diall. *skvalka*, sv. diall. *skálka*, no. *smolka*, fsv. *snarka*, isl. *snikka*, da. *snørke*, sv. *solka*, no. *sorka*, isl. *spraðka*, fsv. *stanka*, no. *stolka*, no. *svalka* 'plaska, smacka', no. *syрка*, sv. diall. *tilka*, sv. diall. *tirka* 'smälta' (: *tida*), sv. diall. *tirka* 'rinna' (: *tira*), nisl. *traðka*, sv. diall. *trocka, no. *tuska*, isl. *þefka*, isl. *þjåka*, isl. *þjónka* (?), isl. *vafka*, sv. diall. *vaska*, sv. diall. *vinka* (1, : *veina*; 2, : *ving-*), sv. *vricka*.

I de flesta af ofvanstående verb torde *k*-suffixet icke hafva någon särskild betydelsefunktion. Sv. *lirka*, sv. diall. *silka* och sv. *vricka* ha i förhållande till grundordet en diminutivisk i förening med en iterativisk karakter.

b) Af adjektiv (och småord): no. *beinka*, no. *berka* (tr. o. intr.; : *berr* 'bar'), isl. *bláka*, isl. *breiðka* (intr.), no. *breiðka* (tr.), no. *brunka* (tr. o. intr.), no. *dimka* (intr.), isl. *dyrka* (i no. äfven intr.), isl. *evnka* (?), fsv. *færka*, isl. *fátka*, sv. diall. *flaska* (: *flat*?), sv. diall. *forka*, no. *fridkast*, isl. *greidka*, sv. diall. *grunka* (: *grum*) (intr.), no. *grönka* (intr.), sv. *halka* (intr.), fsv. *iamka*, no. *krínka* (: *kräng*?) (intr.), no. *línka* (1, tr. o. intr.), no. *línka* (2, tr.), sv. diall. *ljunka* (: *ljum*?), no. *lúnka* (: *lum*), isl. *meinka* (?), no. *meirka*, isl. *mínka*, isl. *mjókkja* (: *mjófr?), isl. *rífka*, no. *saarka* (tr. o. intr.) (?), isl. *samka*, isl. *seinka* (i fsv. äfven intr.), no. *sidka*, no. *skjotka*, no. *smalka*, isl. *smátka*, *smékkja*, no. *snúðka*, no. *stínka* (intr.), sv. *svalka* (?), isl. *svárka* (intr.), isl. *sálka*, sv. diall. *sörka*, isl. *tiðka*, no. *tverka* (intr.), isl. *þurka* (?), isl. *vátka*, sv. diall. *vilka*, isl. *vánkast*.

Alla de ofvanstående verb, för hvilka ingen särskild uppgift lämnadt (naturligtvis med undantag af verben på -*st*) — alltså afgjordt flertalet — äro transitiva: isl. *bláka* (osv.) betyder alltså egentligen 'göra blid' (osv.). De öfriga hafva eller kunna hafva intransitiv (inkoativ) funktion: no. *dimka* (osv.) är alltså liktydigt med 'blifva *dim*' dvs. 'mörkna, blifva dunkel' (osv.).

I några fall är det också tänkbart, ehuru föga troligt, att grundordet är ett verb eller en verbalstam, t. ex. no. *grönka*; sv. *halka*, fsv. *iamka*, no. *línka* (1); jfr likljudande och likbetydande, af de motsvarande adjektiven afleda verb.

I vissa fall beror *k*-et möjligen på primärare adjektiv-abstrakta, t. ex. *ljunka*, *mjókkja*, *svalka*, *þurka*; jfr nedan.

Med här behandlade verb äro med afseende på sin bildning i viss mån jämförliga: fsv. *iaka*, fgotn. *nauikka* och no. *tvika*.

c) Af substantiv: sv. diall. *hanka* (: *hand*, s. 80), isl. *íðka* (?), no. *krínka* (: sbst. *kríng*?), isl. *lítkja* (?), sv. diall. *luska*, *lyska*, isl. *meinka* (?), no. *mulka* (?), nisl. *notka*, fsv. *stenka*, sv. *surka* (?), isl. *þjónka* (?), isl. *þrélka*, ä. nsv. *vanka*, isl. *vítkast*.

2) på -l:

a) Af verb eller verbalstammar: isl. *afla* (?), no. *amla*, sv. *babbla*, da. diall. *badle*, no. *bagla*, sv. diall. **be(d)sla*, sv. diall. *bingla*, no. *bjugla*, sv. diall. *bjäbbla*, no. *bragla*, fsv. *brambla*, sv. diall. *bratla*, no. *bregla*, sv. diall. *brumla*, ä. nsv. *brylla*, sv. diall. *brättila* (1, 2), sv. diall. *brässla*, sv. diall. *bumla* (1, 2), sv. diall. *bymkla*, sv. diall. *bängla*, isl. *beyglast*, isl. *dafla*, sv. diall. *dangla*, no. *darla*, sv. *dingla*, no. *dirla*, no. *drivla*, no.

dropla, sv. diall. *drumla*, no. *drusla*, sv. diall. *drägla*, sv. diall. *dröppla*, sv. diall. *drösla* (1, : sv. diall. *drusa; 2, : no. *drysa*), no. *drøygla*, isl. *dúfla*, no. *dutla*, sv. diall. *döska*, no. *eg(g)la*, no. *eikla*, sv. *famla*, no. *fangla*, no. *fikla*, no. *fimla*, no. *fjakla*, no. *fjalla*, sv. diall. *fjälla* (: *fjäte*), sv. diall. *fnasla* (: **fnaz-*), sv. diall. *fnissla*, no. *frasla*, sv. *fumla*, no. *gagla*, no. *garpla*, isl. *geifla*, no. *geigla*, no. *geipla*, no. *gigla*, sv. diall. *gimla*, no. *gnaala*, sv. diall. *gnassla*, no. *gnisla*, sv. diall. *gnuggla*, no. *gnuula*, sv. diall. *gnäbbas, sv. diall. *grabbla*, no. *graupla*, no. *gravla*, no. *greipla*, isl. *gripla*, no. *grisla*, sv. diall. *grävla* (s. 27), da. *gumle*, no. *gurla*, sv. diall. *gusla*, *gängla*, no. *hakla*, no. *hamla* (1, : *hama*; 2, se s. 35), sv. diall. *hängla*, sv. *harkla*, no. *harvla*, no. *hespla*, no. *hevla*, no. *hikla*, no. *himla*, no. *honkla*, nisl. *hrafla*, nisl. *hröfla*, sv. diall. *hubbla*, no. *hukla*, no. *humla* (1, 2), isl. *hvarfla*, isl. *hvörfla* (?), sv. diall. *hviskla*, isl. *hvíska*, sv. diall. *hymla* (: *hymma*), sv. diall. *hängla*, sv. diall. *hängla*, sv. diall. *imla* (?), no. *jakla*, no. *jamla*, no. *japla*, sv. diall. *jottla*, sv. diall. *järta*, sv. diall. *kangla*, sv. diall. *kankla*, sv. diall. *kappla*, no. *kavla*, no. *kikla*, sv. diall. *kippla*, isl. *kitla*, sv. diall. *knargla*, no. *knarkla*, no. *knasla*, sv. diall. *knassla*, sv. diall. *knackla*, sv. diall. *knevla*, no. *knipla*, no. *knisla*, sv. diall. *knockla* (: *knoka*), sv. diall. *knoppla*, no. *knubbla*, sv. diall. *knuffla*, sv. diall. *knussla*, no. *knuvla*, sv. diall. *knuffla*, sv. diall. *knärta, isl. *kogla*, sv. diall. *korla, sv. diall. *krubbla*, sv. diall. *kräkla* (1, 2, : *kraka* 1, 2)), isl. *krafla*, sv. diall. *kramla*, sv. diall. *kravla* 'sjuda, porla', sv. diall. *kretla*, no. *kritla*, sv. *krottla*, no. *krukla*, sv. diall. *krängla*, sv. diall. *kräkla* (: no. *kreka*), sv. diall. *krävla*, sv. diall. *kumpla*, no. *kurla*, no. *kvakla*, isl. *kvilla* (: *kvída*), sv. diall. *kvirla*, isl. *kvékla* (s. 45), sv. diall. *käckla* (: *käka*), sv. diall. *känkla*, (: *kanka*), sv. diall. *lula*, sv. diall. *morla*, sv. diall. *muckla*, isl. *muða* (s. 140), sv. diall. *muggla*, no. *mumla*, no. *murla* (1), ä. nsv. *murlas*, sv. (diall.) *muttla*, sv. diall. *mynkla* (: *munk-*), sv. diall. *mängla*, no. *nabbla*, sv. diall. *nappla*, no. *natla*, no. *nevla*, no. *nipla*, sv. diall. *noppla*, no. *nugla*, sv. diall. *nyppla*, ä. nsv. *nysla*, isl. *omla* (?), sv. diall. *pickla*, no. *pippla*, sv. diall. *pitla*, sv. diall. *pyäppla*, no. *prikla*, no. *prisla*, sv. diall. *prättla* (: *prata*), sv. diall. *pyngla*, sv. diall. *rackla* (: *rakka*), no. *radla*, sv. *ragla*, fsv. *rambla*, sv. diall. *rangla*, no. *raevla*, sv. diall. *repla*, sv. diall. *rickla*, isl. *rítlask*, no. *rigla*, no. *ringla*, no. *ripla*, no. *risla*, no. *rispla*, sv. diall. *rockla*, sv. diall. *ruckla*, isl. *rugla*, sv. diall. *rumla* (?), sv. diall. *runkla*, no. *runsla*, isl. *rupla*, sv. diall. *ryckla*, sv. diall. *sangla*, no. *sikla*, sv. diall. *singla*, no. *skaankla* (: sv. diall. *skänka*), no. *skavla*, no. *skeivla*, sv. diall. *skimla*, no. *skjeivla*, no. *skrakla*, sv. *skramla*, isl. *skrapla*, no. *skratla*, no. *skravla*, no. *skrensla* (se under *skrena*), no. *skrevla*, no. *skrika*, ä. nsv. *skrilla* (: *skrida*), sv. diall. *skroppla*, no. *skrumla*, no. *skruvla*, sv. *skräfva*, no. *skroyvla* (se under *skruva*), no. *skugla*, no. *skumla* (?), da. *skumple*, isl. *skutla*, no. *skvakla*, sv. diall. *skvampla*, no. *skvankla*, no. *skvapla*, no. *skvatla*, no. *skvikla*, no. *skvinkla*, sv. diall. *skvippla, no. *skvilla*, no. *skygla* (se s. 155), ä. nsv. *skymla* (?), se under *skum*), sv. diall. *smögla, sv. diall. *snabbla*, sv. diall. *snappla*, sv. diall. *snavla*, sv. diall. *smickla, no. *snipla*, no. *snokla*, sv. *snubbla*. ä. nsv. *snuppla*, no. *snygla* (se s. 162), no. *spikla*, sv. diall. *spingla*, sv. diall. *sprackla (: *spraka*), no. *spradla*, sv. *spratla*, ä. nsv. *sprättla*, sv. diall. *sprättla*, sv. diall. *stackla (: *staka*), nisl. *stagla*, no. *stagla*, no. *stengla*, sv. diall. *stickla*, no. *stigla*, da. *stimle* (?), no. *stingla*, no. *stinkla*, sv. diall. *stjakla*, ä. nsv. *strickla*, sv. diall. *ströppla*, no. *strölla* (1, 2), sv. diall. *stumla*, isl. *sturla*, sv. diall. *stuttla*, no. *stympa*, no. *sumla* (1, 2), sv. diall. *sumla* 'vara förumlilig' o. 'hopblanda' (1, 2), no. *surkla*, ä. nsv. *suppla, nisl. *svamla*, sv. diall. *svarfla*, sv. diall. *svarla*, isl. *sveifla*, sv. diall. *svimla*, no. *svingla*, sv. diall. *söppla (: no. *suppa*), sv. diall. *tassla, no. *tipla*, sv. diall. *tirla*, no. *tjaakla*, ä. nsv. *trafla*, sv. (diall.) *traggla*, sv. diall. *tralla* (: *trað-*), no. *trampla*, sv. diall. *trimpla*, sv. diall. *trippla*, no. *trokla*, sv. diall. *trolla* (se under *trað-*), no. *tugla*, no. *tumla*, no. *tusla*, isl. *tulta*, no. *tvarla*, sv. diall. *tvinnla*, no. *tvintla*, no. *tydla*, no. *tepla*, no. *tevla*, isl. *þrifla*, isl. *umla*, no. *urgla*, isl. *vafla*, ä. nsv. *vagla*, no. *veipla*, sv. diall. *vevla (: no. *veiva*), sv. diall. *vigla*, no. *vikla*, no.

vimla, sv. *vringla*, sv. diall. *vip(p)la*, no. (*v*)*rengla*, sv. diall. *vrickla*, sv. diall. **vriäla*, no. *vrigla*, da. *vringle*, ä. nsv. *ymla* (: *um-*), isl. *étla* (: *aktón*), sv. diall. *örta*, no. *esla*.

Af de här behandlade verbalsuffixen synes den i ofvanstående verb ingående afledningen *l* hafva varit mest lifskraftig. De från samgermansk tid nedärfta bildningarna torde icke uppgå till något större antal. I den föregående framställningen ha de etymologiska motsvarigheter anförts, som jag funnit i öfriga germanska språk, och de äro lätt räknade. Många äro tydligen af relativt ungt datum. Gamla bildningar har man i allmänhet rätt att spåra i verb med omljudd (ursprungligen) lång stafvelse; men ofta förskrifver sig omljudet från det till grund liggande verbet såsom t. ex. i ä. nsv. *brylla*, sv. diall. *bynkla*, isl. *bøyglast*, no. *drøygla*, sv. diall. *gnäbblas*, no. *hespla*, sv. diall. *hängla*(?), sv. diall. *mängla*, sv. diall. *ryckla*, no. *skrøyvla*, no. *tydla* osv. — Säkert uppkomna efter den s. k. äldre *i*-omljudstiden äro naturligtvis bildningar med omljudd (ursprungligen kort) rotstafvelse såsom t. ex. no. *hevla* (: *hevja*), äfvensom omvänt sådana med oomljudd (ursprungligen) lång rotvokal såsom t. ex. isl. *dúfla* (urno. < **dūtilón*). — I vissa fall uppträda omljudda och oomljudda former vid sidan af hvarandra. Så är fallet med t. ex. no. *drusta* ~ sv. diall. *drösla* (2), no. *gravla* ~ sv. diall. *grävla*, sv. diall. *hängla* ~ *hängla*, sv. diall. *kankla* ~ *knuckla* ~ *knyckla*, sv. *krafta* ~ sv. diall. *kräfta*, sv. diall. *skravla* ~ sv. *skräfta*, isl. *umla* ~ ä. nsv. *ymla*. Oftast kan då denna vokalväxling återföras till grundordet; jfr no. *drusa* ~ no. *drysjä*, sv. diall. *grava* ~ sv. *gräffa*, isl. *skrafva* ~ sv. diall. *skräva*, isl. *uma* ~ isl. *ymja*. Stundom torde den omljudda formen bero på nybildning; jfr t. ex. sv. diall. *kankla*, *känkla* (: *kanka*, *känka*) vid sidan af *känkla*. Så kan äfven vara fallet med sv. diall. *hängla* vid sidan af *hängla*. Möjligen kunna dock här biformer på *-alón* föreligga.

Hvad betydelsen beträffar, uppvisar oftast afledningen i hufvudsak samma som grundordet. De flesta af de uppräknade verben hafva intransitiv funktion. Har emellertid grundordet transitiv betydelse, öfvergår denna vanligen på det medelst *l* afledna verbet.

ICKE sällan framskimrar hos afledningen mer eller mindre tydligt en iterativ eller intensiv betydelse. Så är t. ex. fallet med no. *amla*, sv. diall. *hangla*, *hängla*, sv. diall. *runkla*, sv. diall. *ryckla*, sv. diall. *sprackla*, no. *tugla*. — Ännu oftare har den karakter af ett diminutivum: no. *dropla*, no. *drusta*, (: no. *drusa*), sv. diall. *drösla* (: *drysjä*), no. *dulta*, no. *frasla*, no. *gnagla*, sv. diall. *gängla*, no. *knarkla*, no. *knasla*, sv. diall. *knassla*, sv. diall. *knoppa*, no. *knubbla*, sv. *krottla*, isl. *kvilla*, sv. diall. *nappla*, no. *natla*, no. *nugla*, sv. diall. *nyppla*, ä. nsv. *nysla*, no. *pippla*, no. *prikla*, no. *tugla*. — Stundom är en iterativisk betydelse i ett verb förenad med en diminutivisk funktion, t. ex. no. *gnuvla*, no. *gravla*, no. *nupla*, *tugla*; jfr det likartade förhållandet i åtskilliga ty. analogt bildade verb, såsom *hüsteln*, *kränkeln*, se Wilmanns D. Gramm. II. 98.

b) Af substantiv: isl. *forlast* (: *for f. i bet. 7 hos Fr.*²), no. *grimla* (: *grima f.*), isl. *handla* (: *hönd*), isl. *hrufla* (: *hrufa f.*), sv. diall. *imla* (: sbst. *imma?*), da. *knæle* (: *knæ*), sv. diall. *kringla* (: sbst. *kring*), isl. *kurfla* (: *kurfr m.*), ä. nsv. *rackla* (: *rake*), isl. *tönnla* (: *tönn f.*, se under *tann-*), sv. diall. *tovla* (: *tova f.?*).

Som synes äro af dessa ord blott tre fullt säkra med afseende på grundordet, nämligen de af namn på kroppsdelar afleda *handla*, *knæle* och *tönnla*. Osäkert är däremot, om isl. *muðla* 'mumla' är bildadt på *muðr* 'mun', se under *muð-*; jfr s. 140.

c) Af adjektiv eller småord: sv. diall. *højla* (: *höj*), sv. diall. *nigglä* (: **niggr*), no. *skumla*, ä. nsv. *skymla* (: *skum*; jfr a), isl. *stifla* (: *stífr?*).

3) på *-r*:

a) Af verb eller verbalstammar: no. *amra*, sv. *ballra* (1), isl. *ballra* (2), no. *baltra*, no. *bivra*, sv. diall. *bjällra*, isl. *blakra*, no. *blaktra*, isl. *blikra*, fsv. *blinkra*, no. *bliskra*, isl. *blistra*, sv. *blixtra* (?), fsv. *blundra*, isl. *bogra*, sv. diall. *bultra*, no. *dultra*, isl. *eiskra*, da. *fimre*, no. *fjatra*, no. *fjukra*, sv. diall. *flagra*, no. *flangra*, isl. *fleipra*, no. *flikra*, no. *flistra*(st), no. *flotra*, no. *flundra*, no. *fluskra* (1, 2), no. *flustra* (1, 2), sv. diall. *fnustra*, sv. diall. *gantra*, no. *geigra*, no. *geiskra*, no. *geivra* (se under *gei-f-*), no. *gigra*, no. *glamra*, sv. diall. *glap*(pra), no. *glatra*, no. *glentre*, sv. diall. *glimra*, sv. *glittra*, isl. *glumra*, no. *gnadra*, no. *gnaldra*, isl. **gnastra*, no. *gneldra*, no. *gnidra*, no. *gniskra*, sv. diall. *gnistra* 'kvida', no. *gnura*, sv. diall. *gnyltra*, sv. diall. *gumra*, da. *gungre*, no. *gystra*, isl. *haltra* (?), no. *hatra*, no. *hultra*, sv. diall. *hickra*, isl. *hinkra*, isl. *hlidra*, sv. diall. *hockra*, isl. *hokra* (?), se anm. under *hinka*, sv. diall. *hukra*, sv. diall. *humra*, no. *humstra* (se under *humma*), no. *huntra*, isl. *hviskra*, no. *jankra*, sv. diall. *jollra*, sv. diall. *jottra*, no. *jultra*, sv. diall. *järmtra*, da. *kildre*, no. *kjastra*, no. *klamra*, isl. *klandra*, sv. *klappra* (?), no. *kleimra*, da. diall. *klemre* (se under *klämma*), isl. *klifra*, da. *klingre*, no. *klipra*, no. *klumra*, sv. diall. *kläppra*, sv. diall. **klönra*, no. *knastra*, sv. *knastra* (?), no. *knistra*, sv. diall. *knopptra*, sv. diall. *knottra*, no. *knustra*, sv. diall. *knystra* (se under *knus-*), sv. diall. *kvillra*, no. *kvinkra*, sv. diall. *kältra*, sv. diall. *lackra*, no. *lakra*, fsv. *lastra*, no. *lavra*, no. *lidra*, no. *likra* (se anm. under *lida*), no. *likra*, sv. diall. *lockra*, no. *logra*, no. *ludra*, sv. diall. *lumra* 'doft genljuda' (: *hlum-*), sv. diall. *lumra* 'halta smätt', sv. diall. *lunera*, sv. diall. *lystra*, sv. diall. *maddra*, sv. diall. *mallra*, no. *maskra*, no. *mimra*, no. *mullra*, no. *mumra*, sv. *muttra*, sv. diall. *mystra*, sv. diall. *nipptra*, sv. *nopptra*, sv. *paltra*, sv. diall. *p(j)altra*, sv. *pillra*, isl. *piskra*, fsv. *pitra*, sv. diall. *ppaltra*, da. *plumre* (?), da. diall. *raldre*, no. *sangra*, no. *sigra*, sv. diall. *siltra*, no. *singra*, sv. *sipptra* (?), sv. diall. *skakra*, fsv. *skaldra*, sv. diall. *skangra*, no. *skeivra* 'gå klumpigt', sv. *skimra*, sv. diall. *skingra*, isl. *skjalfra*, isl. *skotra*, no. *skotra*, no. *skudra*, no. *skugra*, sv. diall. *skumra* (?), ä. nsv. *skungra*, no. *stultra*, isl. *stumra*, sv. diall. **stultra*, no. *styltra*, no. *svamra*, no. *svigra*, isl. *svimra*, sv. diall. *tillra*, sv. *tullra*, no. *tultra*, sv. diall. *tuttra*, isl. *twistra*, no. *uggra* (1, 2), no. *uldra*, fsv. *valtra*, no. *vigra*, no. *vimra*, sv. *vältra*.

Hvad betydelsen af dessa verb vidkommer, gäller i hufvudsak detsamma, som sagts under 2) a). En iterativ betydelse uppvisa t. ex. no. *flikra*, no. *gnidra*, sv. diall. *skällra*, no. *smaldra*. Tydlig diminutivisk karakter hafva t. ex. no. *frasla*, no. *geivra*, sv. diall. *knopptra*, sv. diall. *knottra*, no. *madra*, sv. diall. *nipptra*, sv. diall. *nopptra*, sv. *pillra*, no. *sigra*. Ofta äro såsom vid *t-*verben dessa båda slag af betydelser förenade i ett ord, t. ex. no. *flikra*.

b) Af substantiv: no. *klodra* (: *klodda*), sv. diall. *käkra* (: *käke*), sv. diall. *mylltra* (?), no. *tandra* (: *tand*), jfr isl. *tönnla*.

c) Af adjektiv eller småord: isl. *haltra* (? : *halt*), sv. diall. *kringra*(?), da. *lumre* (? : *lum*), isl. *ofra* (? : *of*), no. *skumra* (: *skum*; jfr a), no. *stivra* (? : *stiv*).

4) på -s:

a) Af verb eller verbalstammar: no. *amsa*, isl. *anza*, no., sv. diall. *balsa* (1), sv. diall. *balsa* (2), no. *balsa* (3), no. *blinksa*, fsv. *blīca*, sv. diall. *bläksa*, no. *blöksa*, sv. diall. *bumsa*, no. *dingsa*, isl. *dragsa*, no. *drumsa*, no. *drypsa*, sv. diall. *dum(p)sa*, sv. diall. *dunksa, sv. *dunsa*, sv. diall. *dönsa*, no. *egsa*, isl. *enza* (: *anna*), no. *fjaksa*, sv. diall. *fjälsa* (se under *fjäta*), sv. diall. *flakksa* 'flacka', no. *flangsa*, sv. diall. *flansa*, sv. *flaxa*, no. *flengsa*, no. *flumsa*, no. *flunsa*, sv. diall. *fumsa*, sv. diall. *gamsa* (1, 2), isl. *geispa*(?), sv. diall. *gimsa*, no. *glumsa*, no. *glansa*, sv. diall. *glispa*(?), no. *glumsa* (1, 2), no. *glupsa*, no. *gnagsa*, no. *gniksa*, sv. diall. *gnissa* (: *gnida*), no. *grafsa*, sv. diall. *gramsa*, no. *grapsa*, no. *greipsa*, sv. diall. *grumsa*, no. *græmsa*, isl. *gumsa* (s. 22). sv. diall. *gumsa* (s. 23), sv. diall. *gungsa*, sv. diall. *gångsas*(?), no. *haksa*, no. *halsa*, no. *hamsa* (1, s. 30; 2, s. 35), no. *hemsa*, no. *hiksa*, no. *himsa*, isl. *hremsa*, isl. *hrifsa*, isl. *hugsa*, no. *hulsa*, no. *humsa*, sv. diall. *kvimsa* (? , se s. 36 med anm.), no. *jamsa*, no. *japsa*, sv. diall. *jucksa*, sv. diall. *järsa*, sv. diall. *järmsa*, no. *kavsa*, no. *kiksa*, da. *kimse*, fsv. *kinksa*, no. *klamsa*, sv. diall. *klapsa*, sv. diall. *klissa* (: *klifa*), no. *klumsa*, sv. diall. *klöfsa*, sv. diall. *knarsa*, no. *knefsa*(?), da. *knejse* (s. 42), no. *knipsa*, sv. diall. *knirsa*, da. *knubse*, no. *kofsa*, fsv. *koaxa*, isl. *krafsa*, no. *kraksa* 'hosta upp', no. *kramsa*, sv. *kraxa*, no. *kruksa*, no. *kvepsa*, sv. diall. *kåsa* (? , se s. 38), sv. diall. *kålsa*, sv. diall. *kämla*, sv. (diall.) *käxa*, no. *leiksa*, sv. *lufsa*, no. *lumsa*, sv. diall. *löpsa*, no. *meinsa*. sv. diall. *mimsa*, no. *mumsa*, sv. *nafsa*, sv. diall. *nifsa*, no. *nufsa*, sv. diall. *nyfsa*, sv. *plumsa*(?), no. *raksa*, no. *ramsa*, no. *ransa*, isl. *reigsa*, no. *riksa* (1, s. 34), sv. diall. *riksa* (2, s. 147), sv. diall. *ripisa* (isl. *rispa*), no. *runsa*, no. *skrensa*, sv. diall. *skärnsa(?), no. *slingsa*, sv. diall. *slumsa*, sv. diall. *snyksa*, sv. diall. *spratsa*, no. *stigså*, no. *stingsa*, sv. diall. *stritsa*, no. *stumsa*, no. *sumsa*, sv. diall. *sumsa*, no. *svamsa*, sv. diall. *svimsa*, sv. diall. *trafsa*, sv. diall. *trimsa*, sv. diall. *trossa* (se under *trað*-), sv. diall. *tulsa*, sv. diall. *vingsa*, no. *øksa*.

Af dessa verb förekomma åtskilliga med en bestämd iterativ betydelse i förhållande till grundordet, t. ex. no. *gnagsa*, no. *gniksa*, sv. diall. *gnissa*, sv. diall. *klissa*. Ett slags diminutivisk funktion ha no. *haksa* och *raksa*.

b) Af substantiv: sv. diall. *fotsa* (: *föt*), no. *gufsa* (: *guva*), sv. diall. *hunså* (: *hund*), sv. diall. *kåxa* (: *kåke*?), no. *munså* (: *mun*).

c) Af adjektiv eller småord: sv. diall. *baksa* (: adv. *bak*), no. *krinsa* (: adv. *kring*?), no. *meinsa* (: adj. *mein*?), no. *skygså* (: *skygg*).

5) på -t:

a) Af verb eller verbalstammar: isl. *anta*, sv. diall. *balta* (1), sv. *balta* (2), sv. diall. *bilta* (: *bella*), isl. *blakta*, fsv. *blihta*, ä. nsv. *blīata*, sv. diall. *blakta* (: *blaka*), no. *blakta* (: *bloka*), sv. diall. *branta*(?), isl. *brakta*, no. *bøysta*(?), no. *dalta*, no. *dilta*, sv. diall. *drofta*, no. *drufta*, sv. diall. *drunta*, sv. diall. *dryfta* (: *drup*-), sv. diall. *dryfta* (: *drula*), sv. diall. *drymta (: *drumma*), sv. diall. *drynta* (se under *drunna*), sv. diall. *dufta*, no. *dømta*, isl. *elta* (se under *al*-), isl. *enta* (: *anna*), isl. *felmta*, no. *fikta*, no. *flanta*, isl. *fletta* 'flå' (: *flå*), no. *flakta*, isl. *flimta*(?), fsv. *flakta* (: *flak*-), sv. *flämta* (: *flam*-), sv. diall. *flöfta* (: *fløyga*), no. *flöfta* (se anm 1 under *flak*-), no. *fältas*, sv. diall. *fängta* (se under *fanga*), no. *føykta* (da. *føite*), no. *glanta*, no. *glenta* (: *glan*-), sv. *glimta*, no. *glymta* (: *glyma*), sv. *glädda* (: *glädja*(s)), sv. diall. *gnälta*, no. *grulta*, no. *grumta*, no. *grylta* (se under *grul*-), sv. *grymta* (se under *grum*-), no. *hemta* (se under *hama*), sv. diall. *hikta*, no. *himta*, isl. *hixta*, isl. *hlymta (? , se under *hlum*-), isl. *hrihta*, no. *humta*, sv. diall. *hysta*, sv. diall. *itåsta* (se under *id-*þeysla*), no. *jamta*, sv.

diall. *järmta* (1, 2), sv. *kifta*, isl. *klekta* (?; *klak-*), no. *klikta*, sv. diall. *klyfta* (: *klif-*), sv. diall. *klämta*, no. *knefta*, sv. diall. *knysta* 'piska' (: *knus-*), isl. *krikta*, sv. diall. *krimta*, no. *krymta* (: *krympa*), sv. diall. *krämta* (se under *kram(m)a*), sv. diall. *käfta* 'befria linet från skäfvor' (?; se under *kava*), sv. *kälta* (: *käl(l)-*), no. *lehta*, fsv. *længta* 'längta' (: *langa*), sv. diall. *længta* 'blifva längre' (: fsv. *længia*?, se under *langa*), no. *murta*, sv. diall. *mylta* (: *myla*?), sv. diall. *mångta* (: *många*), sv. (diall.) *mänta* (?; se under *manvus*), sv. diall. *mänta* (: *meina*), sv. diall. *nejsta* (?), sv. diall. *näkta* (: *neikka*), sv. diall. *p(j)alta*, no. *pipta*, sv. diall. *ralta*, sv. *ranta*, sv. diall. *rapta*, no. *reikta*, isl. *repta* (se under *rapa*), sv. diall. *rokta* (: *rok-*), fsv. *rykta* (: *rok-*), isl. *rypta* (s. 146), sv. diall. **rynkta*, no. *rækta* (: *rækja*), sv. diall. *silta*, sv. diall. *skinta*, no. *skrenta*, no. *skrikta*, fsv. *skrymta* (se under *skrym-*), sv. diall. *skrämta*, isl. *skrækta*, sv. diall. *skrälta*, nyisl. *skrölta*, sv. diall. *skvalta*, no. *skvikta*, no. *skvippta*, no. *skvækta* (se under *skvækka*), sv. *skymta* (se under *skima*), sv. *skäkta* (: *skaka*?), sv. diall. *skärta* (?), ä. nsv. *skätta* (: **skahan*), isl. *sletta* (?; se under **slahan* anm.), sv. diall. **slämta* (: *slämma*), sv. diall. *snokta*, sv. diall. **snykta* (se under *snukka* anm. 2), sv. *snylta* (?; se under *snul-*), fsv. *snypta* (: *snuppa*, se s. 162), isl. *snökta* (: *snok-*, se under *snukka* anm. 1), sv. diall. *spinta* (: *spinga*), no. *stigta*, no. *stikta*, sv. diall. *stränta* (: *sträna*), ä. nsv. *svifta*, sv. *svikta*, sv. diall. *svinkta*, sv. diall. *symta* (?; : *sum-*), sv. diall. *sänta* (: *senen*), y. fsv. *thrängta* (: *prængia*), no. *trilta*, sv. (diall.) *tulta* 'bylta o. d.', no. *tvinta*, no. *tylta* (: *tylla*), isl. *tæpta* (: *tæpa*), isl. *þekta* (: *þagga*), isl. *þrætta* (?; se under *þrakh-* med anm.), fsv. *vepta* (: *veiva*), isl. *ymta* (se under *um-*), no. *akta* (: *aka*), sv. diall. *ämta* (: *ämna*).

Af ofvanstående verb torde bl. a. följande på grund af sin omljudda vokal böra anses som relativt gamla bildningar: sv. diall. *bläkta* (möjligen dock till ett verb, som motsvarar no. *blekkja* 'vifta') vid sidan af den isl. nybildningen *blakta*; no. *blækta*; sv. diall. *dryfta* (nyb. : sv. diall. *drofta*); sv. diall. *drylta* (nyb. : no. *drulta*), sv. diall. **drymta*, isl. *elpta* (?), isl. *enta* (nyb. : isl. *anta*), isl. *fletta* 'flå', fsv. *flækta*, sv. *flämta*, no. *glenta*, isl. *klekta* (?), sv. diall. *knysta* 'piska', sv. diall. *käfta* 'befria linet från skäfvor' (?), fsv. *længta*, fsv. *rykta* 'rapa' (nyb. : sv. diall. *rokta*), isl. *rypta*, sv. *skrymta*, sv. *skäkta* (?), ä. nsv. *skätta*, sv. *snylta* (?), fsv. *snypta*, isl. *snökta* (nyb. : sv. diall. *snokta*), sv. diall. *symta* (?), isl. *þekta*. — Isl. *sletta* 'slå' och — ehuru mindre — *þrætta* äro, som i det föregående utvecklats, att betrakta som mera osäkra fall.

Mången gång är det svårt att afgöra, om omljudsvokalen uppkommit i afledning, i hvilket fall bildningen naturligtvis är äldre än det vid sidan ofta stående verbet med omljudd stavvokal, eller om den redan tillhör grundordet, då intet hindrar, att verbet med omljudd stavvokal kan vara den äldre bildningen. Jag erinrar t. ex. om sv. diall. *drynta* (: *drunna* eller sv. diall. *dryna*), jfr sv. diall. *drunta*; sv. diall. *fängta* (: isl. *fanga* eller fsv. *fænga*); no. *grylta* (: *gryla*, jfr dock äfven no. *grulta*, som kan vara en yngre bildning i förhållande till *grylta*); sv. *grymta* (: sv. diall. *gru(m)ma* eller no. *grymja*), jfr no. *grumta*, sv. diall. *grunta*; no. *henta* (: no. *hama* eller *hemja*); isl. **hlymta* (: isl. *hlymja* eller den omljudda stammen i isl. *hlunka*, sv. diall. *lumra*); sv. diall. *krämta* (: sv. *kram(m)a* eller no. *kremja*, *kremma*); isl. *repta* (: fsv. *rapa* eller no. *repja*), jfr sv. diall. *rapta*; no. *skvækta* (: no. *skvak(k)a*

eller sv. diall. *skvächka*); isl. *ymta* (: *ymja* eller den oomljudda stammen i isl. *umla*).

De äldre af dessa bildningar böjas naturligtvis efter III konjugationen. Emellertid uppträder mycket tidigt växling med I konj. (se förf. Ark. VII. 55 not 2); jfr det analoga förhållandet i västgermanska språk, se Kluge PBB IX. 164. Fråga kan t. o. m. vara, om ej denna företeelse rent af är af urgerm. datum; jfr nedan. — En sådan växling förefinnes t. ex. i böjningen af isl. *heimta*, *jätta*, *skemta*. — Af de på nordisk botten uppkomna nybildningarna på *-ta* torde de flesta böjas efter I konjugationen.

Om den form, som dessa bildningars suffixelement i förnordisk tid haft (jfr § 1), anmärkes här blott, att de bildningstyper, som motsvaras af gr. verb på *-αζω* och *-ιζω*, i nordiska språk i allmänhet sammanfallit. Endast vissa verb med ursprungligt *e* i rotstavelsen visa genom sin på s. k. urgermanskt *i*-omljud beroende stavvokal i tillbaka på en afledning *-itian-*, såsom t. ex. *bilta* (se under *bella*). — För orden med oomljudd stavvokal, såsom *balta*, *dunta* o. d. (se ofvan), hvilka jag i allmänhet anser vara relativt unga, efter *i*-omljudstiden uppkomna bildningar, föreligger ju alltid den formella möjligheten, att de i likhet med vissa västgermanska verb af samma art, förutsätta — resp. uppkommit med anslutning till verb, som utgå från — en grundform på *-(x)tōn*.

Beträffande betydelsen må anmärkas, att hos åtskilliga verb på suffixalt *t* en iterativ (intensiv) betydelse, jämförd med grundordets, är skönjbar, exempelvis hos sv. diall. *bilta*, sv. diall. *dryfta*, sv. diall. *fängta*, da. *føite*, fsv. *længta*, sv. diall. *ranta*, sv. diall. *slämta*, y. fsv. *thrängta*. — Diminutiva äro bl. a. sv. *glimta*, sv. diall. *mylta*, no. *pipta*. — I vissa verb synas de båda betydelseerna vara förenade t. ex. no. *dynta* (se under *duna*).

b) Af substantiv: isl. *heimta* (: *heimr*), no. *hynta* (: *hum?*), fsv. *klæmpta* (: fsv. **klæmper*, se för öfrigt anm. under *klämma*), no. *mulda* (: *mule*), sv. diall. *nojsta* (?), sv. *spänta* (: *spån?*), sv. diall. *tingta* (: *ting*).

c) Af adjektiv eller småord: nord-sv. diall. **drygta* tr. o. intr. (: isl. *drjúgr*), sv. *hojta* (: *hoj*), isl. *jätta* (: *já*), no. *krinta* (: *kring*, adv.?), sv. diall. *mänta* (1, : got. *manwus?*), isl. *neita* (: *nei*), isl. *nitta* (?), se under *nei*), isl. *skemta* (: *skamr*), no. *skumta* o. sv. diall. *skymta* (: *skum?*), sv. diall. *ömta* (: *öm?*).

Anm. till §§ 2, 3:

I det föregående ha de resp. bildningarna placerats i den kategori, dit de enligt min mening med största sannolikhet höra. Vissa särskildt svårbestämda ha anförts i två eller flera moment. Några äro alldeles utelämnade; men det dunkel, som hvilat öfver deras härkomst, har då särskildt betonats i den utförligare framställning, som föregår denna öfversikt.

Utrymmet och tiden ha ej tillåtit att i öfrigt anföra alla de möjligheter, som kunna tänkas i fråga om de behandlade ordens upprinnelse. Strängt taget kräfde nästan hvarje ord en särskild grundligare undersökning, men jag måste af flera skäl för tillfället

nöja mig med att meddela en mera ytligt behandlad material-samling.

De misstag, för hvilka man vid behandlingen af detta ämne lättast torde vara utsatt och som jag framför allt — fastän säkerligen stundom fåfängt — sökt undvika, bestå dels i att med verbalsuffix förväxla s. k. rotdeterminativer (indoeur. *g*, *s* osv.), dels i att som deverbativer uppfatta nomina, hvilka i själfva verket just äro upphof till verb, som vid ett ytligare betraktande synas vara afleda på här behandlade verbalsuffix. Men äfven andra svårigheter finnas att öfvervinna, hvilka nu blott i största korthet antydas. — Så är det — särskildt beträffande de s. k. onomatopoetiska orden — ofta vanskligt att bestämma, hvar afledning eller själfständiga bildningar föreligga. Da. *plumra*, sv. *plumse* och sv. diall. *plumma* kunna mycket väl hafva uppkommit fullkomligt oberoende af hvarandra. I alla händelser är det senare sannolikt ej grundord till de båda andra. Sådana ord som sv. *smattra*, ä. nsv. *smättra* (= ty. *schmettern*), sv. *snattra* (= mht. *snateren*) behöfva ej förutsätta någon stam *smat-*, *smät-* osv. och göra det sannolikt ej heller. Enahanda kan förhållandet vara med sv. diall. *bingla*, se s. 7, m. fl. — Stundom kan t. o. m. det suffixlösa verbet ha uppstått, därigenom att ur en eller flera suffixala bildningar blotta stammen eliminerats och försetts med infinitivändelse. På detta sätt har kanske sv. diall. *palla* uppkommit ur *pallra* (och *palta*?). — Slutligen har man att fästa afseende vid kontaminationens betydelse för ordbildningen. Så är — för att anföra några exempel — no. *tvingla* möjligen en kompromissform af *svingla* och *tvinla*, jfr Ross s. 851, och sv. diall. *minka* sannolikt en sådan af *miga* och *pinka*, jfr dock lat. *mingere*; enligt Hj. Falk Sprogets visne blomster s. 33 not. 1 har no. *gramse* uppkommit genom kontamination af *gribe* och *gamse*, jfr s. 27.

Slutligen må påpekas, att jag i denna öfversikt af flera skäl måst afstå från att meddela en skematisk framställning af, hvad som kan vara sannolikt i fråga om de anförda bildningarnas ålder — hvilka som tyckas vara särspråkliga nordiska nybildningar, och hvilka som böra betraktas såsom tillhörande den samgermanska, resp. indoeuropeiska ords-katten. Indirekt har jag emellertid i § 2 sökt lämna bidrag till besvarande af dessa frågor dels genom att anföra orden från de skilda nordiska dialekterna (i stort sedt) och från de nordiska språkens — äldre och yngre — perioder, och dels genom att meddela de jämförelsevis säkra etymologiska sammanställningarna, utan att jag för öfrigt varit i tillfälle att lämna en genomförd framställning af de behandlade verbens motsvarigheter i besläktade språk.

§ 4.

I det följande meddelas en öfversikt af de förut anförda nomina, hvilkas stamutljudande *k*, *l*, *r*, *s* eller *t* enligt min mening

böra uppfattas, icke såsom nominalsuffix, utan såsom ursprungligen tillhörande till grund liggande verb af den art, som i denna afhandling varit föremål för undersökning.

1) på *-k*:

a) abstrakta:

a) s. k. starka former:

a') mask.: sv. diall. *dunk*, no. *glökk*, no. *glunk*, no. *grunk*, no. *likk*, sv. *lunk*, no. *mink*, no. *smalk*, ä. nsv. *snark*.

β') neutr.: no. *balk*, no. *brask*, sv. *fjäsk*, sv. diall. *jänk*, sv. diall. *knirk*, sv. *skolk*, sv. (diall.) *stänk* (se under *stan-*), sv. *trask* (?), sv. diall. *tjåk* (se under *hjá*), no. *tvik*, sv. diall. *ynk*.

β) s. k. svaga former:

a') mask.: no. *idke*, sv. diall. *ljumke* 'värme' (?), no. *lunke* (?), no. *mjaake* (?), ä. nsv. *svalke* (?).

β') fem.: no. *beinka*, da. diall. *dyrke* 'dyr tid', no. *idka*, no. *seinka*, no. *sælka*, no. *tverka* (?), isl. *þurka* (?). Om ä. nsv. *syрка* 'syra' se under *syra*; jfr äfven b β.

Anm. till β. I vissa fall, där betydelsen af adjektivabstraktum tydligt framträder, t. ex. *dyrke*, *ljumke*, *mjaake*, *svalke*, *tverka*, *þurka*, ligger det antagandet nära till hands, att bildningarna äro att jämföra med de af förf. Ark. VII. 145 behandlade, där *k* fungerar som nominalsuffix. — De vid sidan stående verben vore i så fall antingen själfständiga bildningar (hvilkas suffixkonsonant dock sannolikt är genetiskt identisk med de motsvarande substantivens, se anm. till § 4) eller ock ha de erhållit sin stamkonsonant genom påverkan af dessa adjektivabstrakta. — Sammanhåller man emellertid dessa bildningar med de under b β anförda *beinka*, *berka*, *saarka*, jfr äfven *syрка*, torde dock vågskålen möjligen luta öfver åt den uppfattningen, att dessa ord verkligen äro deverbativer, hvilkas adjektiviska betydelse icke bör vara alltför påfallande, om man betänker, att de till grund liggande verben alla äro eller kunna vara afleda af adjektiv. Med afseende på formerna på *-ke* anser jag det dock svårt att fälla något bestämdare uttalande, då (unga) deverbativer på *e* äro ganska sparsamt belagda; jfr s. 169. Se för öfrigt under de särskilda orden i § 2. Jfr äfven isl. *hreinsa* 'renhet' (och *heilsa*), där på grund af den adjektiviska betydelsen alldeles analoga svårigheter i fråga om härledningen föreligga.

Fullt säkra deverbativer äro däremot de öfriga bildningarna med funktion af verbalabstrakta, t. ex. *seinka* 'sinkande' o. d.

b) nomina agentis (instrumenti och loci):

a) s. k. starka former:

a') mask.: ä. nsv. *danker*, sv. diall. *dasker*, isl. *dilkr*, da. diall. *dromsker* (se under *druma*), no. *drunk*, no. *drusk*, sv. diall. *dusker*, no. *eirk* 'ärg' (?), sv. *fjäsk(er)*, sv. diall. *flanker*, no. *flunk*, sv. diall. *hanker* (?), sv. diall. *jänker*, da. diall. *knark*, no. *maak*, no. *stark*, no. *stolk*, sv. (diall.) *trasker* (?).

β') neutr.: no. *eirk* 'ärg' (jänte mask.).

β) s. k. svaga former:

no. *beinka* 'rät linje' och no. *berka* 'barmark' (alltså ej nom. ag. i eg. mening), sv. diall. *daska*, sv. diall. *druska*, sv. diall. *duska* ¹⁾, no. *geiska*, no. *glukka* (nomen loci), sv. diall. *-knirka* (se förf. Ark. XIII. 234), sv. diall.

¹⁾ Möjligen dock afledning af motsvarande mask.

lurka(?), sv. diall. *p(j)aska*, no. *saarka* 'saar' person' (alltså ej nom. ag. i egentlig mening), da. *sinke*. — No. *beinka*, *berka* och *saarka* böra med afseende på betydelsen sammanhållas som en liten grupp för sig. Om ä. nsv. *syрка* 'surdeg' se under *syra*. Är det icke lånadt, såsom jag å anf. st. är böjd att antaga, hör det närmast hit; jfr äfven sv. diall. *sörk* 'vattensjuk mark'. Samtliga dessa ord utmärka den (eller det), som besitter den i det ytterst till grund liggande adjektivet angifna egenskapen, ej, såsom de öfriga analoga deverbativerna, den eller det, som utför eller plägar utföra den genom verbet uttryckta handlingen. Se för öfrigt anm. under *a* β .

c) adjektiver: no. *grisk*, sv. diall. *idken*, no. *knarken*, no. *masken*, no. *mulken* (1, 2), sv. diall. *murken*, no. *murken* (båda att skilja från sv. *murken*), no. *tverken*.

d) nomina actionis (uttryckande resultatet af en handling o. d., jfr förf. Ark. VII. 57 (mom. γ): sv. diall. *skällk* m. 'afsågad trästump', isl. *tradrkr* n. (o. m.), no. *trokk* f. 'uppträpadt ställe'; jfr äfven sv. diall. *solk* n. 'smuts', no. *sulka* f. 'öfverdrag af smuts'.

Dessa under 1) anförda ord skulle sålunda icke vara att till sin uppkomst likställa med de på nominalsuffixet *k* bildade, af förf. Ark. VII. 142 behandlade nordiska nomina.

2) på -l:

a) abstrakta:

a) s. k. starka former:

a') mask.: no. *jagl*, no. *raml*, no. *sangl*, no. *skvampl*.

β ') neutr.: isl. *afl*(?), sv. *babbel*, no. *bagl*, sv. diall. *bjäbbel*, nisl. *braml*, isl. *dúfl*, no. *ffjahl*, no. *gnaal*, sv. *hängel*, isl. *hvisl*, sv. diall. *hymmel*, no. *kittl*, sv. *knussel*, no. *krakl*, no. *krekkl*, sv. diall. *käckel*, sv. diall. *mori*, sv. *mummel*, no. *raml* (jämte mask.), no. *rikl*, no. *rugl*, no. *sikl*, no. *sangl* (jämte mask.), sv. diall. *singel*, no. *skravl*, sv. *skräffel*, no. *skvaki*, no. *skvatl*, nisl. *stagl*, sv. diall. *summel*, isl. *svaml*, ä. nsv. *svimmel*, sv. diall. *traggel*, no. *tugl*, sv. diall. *vigel*, sv. *vingel*, ä. nsv. *yimmel*.

β) s. k. svaga former:

a') mask.: no. *vämle* 'vämjelse'.

β ') fem.: ä. nsv. *brylla*(?), isl. *hvisla* (jfr *hvisl* n.), isl. *sveifla*, isl. *vafla*, sv. diall. *vingla*.

b) nomina agentis (instrumenti och loci):

a) s. k. starka former:

a') mask.: sv. *drummel* (?), jfr Tamm Et. ordb.), no. *ffjaktl*, no. *geipl*, no. *honkl*, sv. diall. *hängel*, no. *skavl* 'skafjörn' (nom. instr.), no. *skravl*, no. *skvaki*, no. *skvatl*, da. *stimmel* 'folksamling'(?), no. *viki*.

β ') fem.: no. *kraml* (?), nom. instr.).

γ ') neutr.: sv. diall. *drussel*, no. *ffjaktl* (se äfven *a'* och β), no. *sikl*, no. *skruvl*, no. *skvaki* (jämte mask.), no. *viki* (jämte mask.).

β) s. k. svaga former: sv. *babbla*, no. *bagla*, sv. diall. *vingla*(?), sv. diall. *bratla*, sv. diall. *bängla*, sv. diall. *dangla*, no. *darle*, no. *drifta*, no. *drumla*, no. *ffjaktl*, -*a* (se äfven *a'* o. γ '), no. *garple*, no. *gigla*, sv. diall. *gusla*, sv. diall. *gängla* 'styla' (nom. instr.), no. *hespla*, no. *humla*, sv. diall. *hvisla* (se anm. under *hverv*-), sv. diall. *nysla*, sv. diall. *pyngla*, da. *rangle* '(barn)skramla', no. *risla* 'bäck', no. *sikla* 'liten bäck', no. *skimla* 'ett slags fiskredskap', no. *skjevla* 'skafjörn' (nom. instr.), no. *skratla* 'skallra, Silene inflata', sv. diall. *skravla*, sv. *skräfta*, no. *skrøyvla*, isl. *stifla* 'dam', no. *stikka* 'styla' (nom. instr., jfr *gängla*), no. *stripla*, isl. *sturla*, no. *tipla*, no. (v)rengla.

c) adjektiver: no. *drumlen*, no. *gravlen*, no. *huklen*, no. *kiklen*, no. *knusten*, no. *kräften*, no. *kraklen*, no. *kruklen*, no. *skriklen*, no. *skrumlen*, no. *stinglen*, no. *striplen*, no. *trampelen*, no. *tumlen*, no. *vigten*, no. *vimlen*, no. *vinglen*, no. (v)renglen.

d) nomina actionis o. d.: sv. diall. *drussel* n. 'affall, smulor' (jfr *ba y'*), sv. diall. *korla 'röra', isl. *kurfl* n. 'stump', ä. nsv. *rakel* n. 'spott', sv. diall. *rockel* n. 'upphostadt: slem', no. *ripla* 'refva', isl. *rupl* n. 'rof', sv. diall. *skravel* n. 'afskräde', sv. diall. *skrap(p)el* n. 'skräp', sv. diall. *skrapplor* ds., sv. diall. *sprattlor*. 'fotspår efter sparkande', sv. diall. *sprättlor* ds.; äfven 'kringsparkad sand eller mull', sv. diall. *söppel* n. 'tunn vätska', no. *toarle* m. 'tott, knut'.

De under d) anförda starka formerna äro med afseende på sin uppkomst ej att förväxla med de af förf. Ark. VII. 151 behandlade, hvilka uppfattats såsom i allmänhet afleda af nomina.

3) på *-r*:

a) abstrakta:

a) s. k. starka former:

a') mask.: no. *blunder*.β') fem.: no. *gystr*.

γ') neutr.: sv. *haller*, sv. diall. *bjäller*, isl. *fleipr*, sv. diall. *glimmer*, no. *gnalder*, no. *hater*, sv. diall. *hicker*, isl. *hinkr*, isl. *-hokr*, no. *hulter*, isl. *hvískr*, no. *jankr*, sv. diall. *joller*, no. *klamr*, sv. *klander*, no. *klumr*, no. *lidr*, sv. diall. *myster*, no. *sildr*, sv. *skimmer*, sv. *sladder*, da. *sludder*, ä. nsv. *smaller*, sv. diall. *smiller*, no. *svamr*, no. *svimr*, no. *uldr*, no. *vavr*¹⁾.

β) s. k. svaga former: no. *klamre*, sv. diall. *skakra* 'frossa'.

b) nomina agentis (instrumenti och loci):

a) s. k. starka former:

a') mask.: no. *fluskr*, no. *geigr*, no. *klumr*, no. *lidr*, no. *sangr*, no. *skvitr* (äfven fem.).β') fem.: no. *dultr*, no. *skvitr*; jfr *a'* och β.

γ') neutr.: no. *fjukr*, no. *fluskr*, no. *hatr*, no. *kleimr*, no. *sangr* (se äfven *a'* och β), no. *savr*, no. *sildr*, no. *skvagr*, sv. diall. *skvatter*, sv. diall. *skvitter*, sv. diall. *slommer*, no. *uldr*.

β) s. k. svaga former: sv. *ballra*, isl. *blístra*²⁾, no. *dultra*, sv. diall. *flagra* 'flädermus', no. *flangra*, no. *flundre*, no. *fluskré* (möjligen utvidgning af *fluskr* m.), no. *geigra*, no. *jankre*, no. *klamra*, no. *sangra* (se äfven *a'* och β), no. *sildra* 'liten bäck' (möjligen till *sildr* n.), sv. *skallra* 'skramla; skallergräs', sv. diall. *skvattra*, sv. diall. *skvittra*, sv. *sladdra*, sv. diall. *slingra* 'slunga' (nom. instr.), no. *slumre*, ä. nsv. *smallra* 'bjällra', no. *stíltra* 'styla' (nom. instr.), no. *stúltra* ds., sv. diall. *stumra*, no. *stumre*, no. *styltra* 'styla'.

För flera af dessa ord äro andra förklaringar tänkbara, såsom utvidgning af vid sidan stående sbst. eller — i något fall — kanske afledning medelst nominalsuffixet *r*.

c) adjektiver: no. *flangren*, no. *geigren*, no. *geigra*, no. *glamren*, no. *hultren*, no. *klamren*, no. *klumren*, no. *lumren*, no. *slumren*, no. *stumren*, no. *vimren*.

d) nomina actionis: ä. nsv. *spingra* 'sticka, skärfva' (?), kanske afledt af sbst. *spinga*, no. *tuldr* m. 'bylte', jfr sv. diall. *tullra* 'hoprullad näfver', no. *tultra* 'lapp, paltå'.

4) på *-s*:

a) abstrakta:

a) s. k. starka former:

a') mask.: no. *ans* (äfven neutr., sv. diall. fem.), ä. nsv. *bliz*, sv. *duns*, sv. *döns*, no. *glams*, [no. *glisp*], no. *kinks*, no. *krim*s, no. *kvims* (se under *hvima*), no. *leiks*.

¹⁾ Den växlande stafningen i de no. formerna (*-r* och *-er*) har sitt ursprung i de källor, Ross och Aa., från hvilka de hämtats.

²⁾ Jfr dock s. 1193.

β') fem.: sv. diall. *ans* (se *a'*), no. *gufs* (?).

γ') neutr.: no. *drags*, no. *egse*, no. *fjaks*, no. *flaks*, sv. diall. *gams*, no. *grups*, isl. *hrífs*, no. *hugs*, sv. *käx*, no. *leiks* (jämte mask.), no. *riks* (se under *hrika*).

β) s. k. svaga former: isl. *heilsa* (?), no. *hugse* (?), fsv. *rensa* (se under *hreinn*). Jfr anm. till 1 a β.

b) nomina agentis (instrumenti och loci):

a) s. k. starka former:

a') mask.: no. *blinks*, sv. *flaxer*, no. *flangs*, no. *flengs*, no. *fluns*, sv. diall. *gams(er)*, no. *glams*, [no. *glisp*], no. *glums*, no. *graps*, no. *kims*, no. *kvims* (se under *hwima*) under 3 b β.

β') neutr.: no. *fjaks*, no. *fluns*, no. *kruks*.

β) s. k. svaga former: sv. diall. *balsa*, no. *blinksa*, no. *drumsa*, no. *dunsa*, no. *fjakse* (möjligen utvidgning af *fjaks*. se *a β'*), no. *flaksa*, sv. diall. *flansa*, no. *flangsa*, no. *flengsa*, no. *flunsa*, sv. diall. *gamsa*, no. *glamsa*, [no. *glispa*], sv. diall. *gungsa* (nom. instr.), no. *himse*, -*a*, isl. *hremsa* (nom. instr.), no. *kimsa*, sv. diall. *klöfsa* (nom. instr.), sv. diall. *krafsa* (nom. instr.), no. *krukna*, sv. diall. -*käxa* fågelnamn, no. -*riksa* (se under *hrika*), sv. diall. *skärsa* 'syrsa' (?), sv. *syrsa* (se under *hrika*), no. *slumsa*, no. *stumse*.

Jfr anm. under 3 b β.

c) adjektiver: no. *balsen*, no. *drumsen*, no. *flangsen*, no. *grapsen*, no. *greipse*, no. *heimsen*, no. *hulsen*, no. *kimsen*, no. *klumsen*, no. *krafsen*, no. *kramsen*, no. *kruksen*, no. *meinsen*, no. *skygs(en)*, no. *slings(en)*, no. *slumsen*, no. *stumsen*.

I något eller några fall (t. ex. no. *klumsen*; se för öfrigt under *kluma*) föreligger möjligen nominal afledning af det slag, som af förf. behandlats i Ark. VII. 157 följ.

d) nomina actionis: sv. diall. *grams* m. 'en hand full', sv. diall. *krafs* n. 'skräp' koll., [isl. *rispa*].

Med afseende på de under 4) anförda orden må anmärkas, att i något eller några fall *s*-et kan bero, icke på ett till grund lig-gande verb på -*s*-, utan på en gammal nominal s. k. *s*-stam (jfr t. ex. isl. *heilsa*, no. *hug(se)*), eller ock kan det ha sin upprinnelse i något adjektiv på suffixalt -*se*- (se under c; jfr t. ex. no. *leiks* 'lek' och sv. diall. *leksen* 'lekfull').

5) på -*t*:

a) abstrakta:

a) s. k. starka former:

a') mask.: no. *dryft*, sv. diall. *dunt*, isl. *felmt*, sv. *glimt*, no. *grymt*, sv. diall. *hymt*, no. *lengt*, sv. *skymt*, isl. *snaktr*, isl. *ymt*.

β') fem.: no. *gyft*, *gyft* (?), no. *himt* (jämte neutr.), no. *svigt* 'böjning'.

γ') neutr.: sv. diall. *balt*, no. *brækt*, isl. *flimt*, no. *flækt*, no. *føykt*, no. *glent*, sv. diall. *gnått*, sv. diall. *grymt*, isl. -*heimt*, no. *himt*, sv. *hojt*, no. *rikt* (se under *hrika*), sv. diall. *råft*, no. *rækt*, sv. diall. *skrymt*, nisl. *skrölt*, no. *skumt* 'skymning', sv. *skymt* (jämte mask.), sv. *skämt*, da. *vift* 'vindpust'.

β) s. k. svaga former: isl. *elia*, no. *fælte*, isl. *heimta*, sv. diall. *hikta* 'hicka', isl. *hiæte* (?), isl. *þrætta* (?), se under *þranh*-).

b) nomina agentis (instrumenti och loci):

a) s. k. starka former:

a') mask.: no. *drult*, no. *flækt*, fsv. *flækter* (nom. instr.), no. *himt*, no. *murt*.

β') neutr.: sv. diall. *skråmt* 'spöke'.

β) s. k. svaga former: sv. diall. *balta*, sv. *blihta* 'siklöja', sv. diall. (kväll-) *blakta* (se förf. Ark. XIII. 235), no. *bløktu*, no. *drulta*, sv. diall. *drunta*, sv. diall. *dryfta* (nom. instr.), no. *drynta*, no. *flanta*, no. *fletta*, no. *flækte* (möjligen utvidgning af *flækt*), sv. diall. *flöjtu*, isl. *gnelta*, sv. diall.

gräfta 'jordhacka' (nom. instr.; jfr dock s. 27), sv. diall. *hysta* 'gunga' (nom. instr.), no. *-kliktta*, sv. diall. *klyfta* 'bråka' (nom. instr.), no. *krinta* (?), sv. diall. *käfta* 'bråka' (nom. instr.), sv. diall. *lunta* (?), no. *-pipta*, sv. diall. *ralta*, sv. *vanta*, no. *reikta* 'gunga' (nom. instr.), no. *-rikta* (se under *hrika*), no. *-skrikta*, sv. diall. *skvalta* 'kvarn', no. *skvipta*, no. *skvakta*, sv. diall. *skväkta* 'Silene inflata', sv. *skäktta* 'bråka' (nom. instr.), no. *stinta*, da. *vifte* 'solfjäder' (nom. instr.).

c) adjektiver: no. *faltten*, no. *multen*.

d) nomina actionis: no. *fletta* 'flänga', sv. diall. *järmt* m. 'idislad tugga', sv. diall. **rynktta* 'rynka', no. *tult* m. 'bylte', sv. diall. *ymt* 'det som vid idislandet boskapen stöter upp'.

Möjligt är att i en eller annan af de under 5) anförda bildningarna en gammal s. k. konsonantstam föreligger.

Anm. 1 till § 4. De i denna öfversikt uppräknade svaga substantiverna äro sålunda att lägga till de af förf. Ark. VII. 52—58 (mom. f) och 60—62 (mom. i) behandlade, till sin uppkomst fullt jämförliga deverbativa *n*-stammarna:

de i 1 a—5 a anförda (abstrakta) till Ark. VII. 60—62, de i 1 b—5 b (nomina agentis o. d.) till Ark. VII. 53—57 (mom. f a och β) samt de i 1 d—5 d (nomina actionis) till Ark. VII. 57—58 (mom. f γ¹).

Anm. 2 till § 4. I det föregående har jag i allmänhet haft skäl att utgå från det antagandet, att af två bildningar — nomen och verb — på samma suffixkonsonant den ena, och då oftast verbet, varit den primära, af hvilken den andra uppkommit. Därjämte bör dock äfven den möjligheten hållas öppen, att i vissa fall en från indoeuropeisk tid nedstammande parallellism föreligger. Så kan redan under denna period af vårt språks historia en ursprungligen indifferent afledning *-(x)g-* i sig bära fröet till en sedermera efter hand utbildad dubbelhet med afseende på funktionen, som resulterar i dandande af hvar för sig själfständigt uppkomna adjektivabstrakta (såsom *svalka*, *torka*) och af adjektivt bildade verb (såsom *svalka*, *torka*). På samma sätt kunde äfvenledes andra svårare fall — såsom dupletten isl. *hreinsa* 'rensa' och 'renhet' — förklaras. — Omständigheterna ha emellertid icke medgifvit ett detaljeradt ingående på dessa förhållanden, i och för hvilkas utredande vidlyftiga undersökningar af motsvarande bildningar i utomgermanska språk varit af nöden.

Tillägg och rättelser.

Till s. 4: med afseende på fsax. *aþal* bör hänvisas till Sievers Heliand s. XXXII noten. — till s. 6: med no. *baldra*, sv. diall. *ballra* bör jämföras mlt. *balderem* 'einen lauten, harten Schall verursachen', som möjligen ligger till grund för de nordiska orden; i alla händelser är det osäkert, om de bildats medelst afledning af no. *bala*. — till s. 6: med afseende på *baska* 'slå' se äfven Tamm Et. ordb. under *förbaskad*. — till s. 9: isl. *blístra*, sv. diall. *blistra* 'blåsippa o. d.'

¹) I nämnda afhandling har jag i allmänhet afsiktligt undvikit att anföra dylika bildningar, emedan det först på grundvalen af en specialundersökning lät sig göra rätt med större bestämdhet döma om, huruvida här deverbativer eller nomina på suffixalt *k*, *l*, *r*, *s* och *t* föreläge.

bör kanske snarast fattas som medelst suffixet (*ð*)*ön* afledt af sv. diall. *bliſter* 'Salix Pentandra' osv.; likartade bildningar se förf. Ark. VII. 46 följ. — till s. 10: om *brylla* se Tamm Et. ordb. under *förbrylla*, där ett förslag till etymologisk tolkning af ordet framställes. — till s. 13: tilläggas bör möjligen no. *dravla* 'söla, skvalpa' = lgt. *drabbelen* ds.; se för öfrigt Torp Sprogl.-hist. stud. tilegn. prof. Unger s. 178. — till s. 13: *drymta* 'slå dank' har jag äfven påträffat i ä. nsv. (Brasck hos Hanselli XXII. 28). — till s. 14 bör läggas: af sv. (diall.) *drälla* 'dråsa o. d.' på *-t*: sv. diall. *drälta* 'spilla, tappa litet här o. där' Rz. — till s. 16: tilläggas bör: af sv. *famn* på *-s*: sv. diall. *famsa i hop* 'hastigt hopsamla i famnen' Rz; se för öfrigt Kock Från Filol. föreningen i Lund s. 12 följ. — till s. 24: fsv. *glymbra* < *glimra*. — till s. 33 bör läggas: af sv. *hjul* eller v. *hjula* på *-r*: sv. diall. *hjultra* 'hvälfva, vackla som ett klot' Rz; på *-t*: sv. diall. **hjulta* 'gå vaggande o. stapplande som ett barn' Rz. — till s. 142: isl. *neka* bör såsom icke säkert bestyrkt utgå. — till s. 149 bör läggas: af sv. diall. *rut(t)a* 'rusta, svira' på *l*: *ruttla* ds. Rz. — till s. 161: med afseende på uppkomsten af *snickra* kan jämföras ä. nsv. o. sv. diall. *skonra* 'sy skor': *skommare* 'skomakare'. — till s. 161: bör läggas: af en germ. stam *smuk(k)*- (*n*-utbildning af germ. *√smuz* 'smyga') på *-l*: no. *smokla*, *smukla* 'lura, gömma sig, smyga o. d.'; se utförligare K. F. Johansson PBB XV. 235 följ. — till s. 163: den oomjudda formen till da. *spralle* finnes bevarad i da. *sprallemand*. — till s. 178: *i*-vokalen i sv. *vifta* kan äfven förklaras enligt Noreen Aschw. Gr. § 103. 1. — till s. 178: ett fsv. v. **vima* kan förutsättas på grund af fsv. *ymumader* < **vimmu-*, se Kock Förkl. af fsv. lagord s. 3, Ark. V. 50¹).

¹) Läs: s. 2 r. 19 nfr.: dessa; s. 37 r. 7 wiederkauen: s. 46 r. 4: no. *kvimsa*.

Följande förkortningar torde böra förklaras (utöfver dem, som anföras af förf. Ark. VII. 174 noten): Skeat Princ. = Skeat Principles of english etymology, Oxford 1891; VII PPM. = Vendell Ordbok öfver Pedersöre-Purmo-målet, Helsingfors 1895; VII ÖM = Vendell Östsvenska monografier, Helsingfors 1890. — I några fall har jag med tillstånd af hufvudredaktören för Svenska Akademiens ordbok prof. Söderwall rådfrågat ordbokssamlingarna (citerade SAOB) samt det af F. A. Dahlgren utarbetade, i Sv. Akademiens ego befintliga handskrifna glossaret öfver ä. nsv. ord och uttryck (Dahlg., Dahlg. Gloss.).

*H. Gering: Glossar zu den liedern der Edda. 2. auflage. Pa-
derborn 1896.*

Da Gerings Eddaglossar for 10 år siden udkom i 1. udgave, blev den modtagen med almindelig glæde, og det af gode grunde. Tiltrods for, at Eddadigtene, i ethvert fald i Tyskland, i lange tider omtrent var det eneste, man studerede af oldnord. litteratur, og skönt de i det oldnord. studium her i norden altid har indtaget en fremragende plads, har der dog været gjort forbavsende lidt for at lette studiet deraf. Bortset fra de mere eller mindre vellykkede oversættelser, har man i grunden kun haft Lünings kommentar og Lexicon poeticum at hjælpe sig med. Af disse var den første for sin tid udmærket og kan endnu bruges med udbytte, men udgaven er udsolgt og uoverkommelig for de studerende. Hvad Lex. poet. angår, gælder det samme m. h. t. uoverkommeligheden; det er udsolgt og var kostbart. Men desuden er den ordbog, så udmærket den er for skjaldepoesiens vedkommende, langt fra så god eller udtømmende, hvad Eddadigtene angår; det ser ud som om Sv. Egilsson ikke har anvendt så megen flid på at excerpere dem som skjaldekvadene, mulig af hensyn til den store Khavnske udgaves oversættelse og glossarer. Der er således ingen som helst tvivl om, at Gering har gjort et særdeles nyttigt arbejde ved at forfatte en særordbog til Eddadigtene. Ganske vist, særordbøger til enkelte forfattere eller digte (digtgrupper) er i visse henseender altid mangelfulde, idet forbindelsen med det øvrige sprogmateriale er afbrudt og oversigten over det hele, til skade for en alsidig indsigt, i det mindste stærkt begrænset. Den samme anke kunde man gøre gældende overfor Lexicon poeticum i det hele. Men her er dog det sproglige stof ganske anderledes rigt, og desuden har forfatteren, med et rigtigt blik for den nødvendige forbindelse, idelig anført steder fra prosalitteraturen. Nødvendigheden heraf har heller ikke Gering været blind for; men i dette lille glossar har han ikke ment at burde optage denslags henvisninger, hvorimod han har bebudet, at der i det store glossar til Symons' udgave vilde blive taget tilbørligt hensyn til prosasprog o. m. Her er således ikke nogen bebrejdelse på sin plads. Man må være taknemmelig for, hvad der her er ydet, og at det har gjort sin nytte, er utvivlsomt. Sikkert har intet kunnet glæde forf. mere, end at erfare, at der var trang til en 2. udgave; 10 år efter den 1. er denne altså udkommen. Forf. bemærker, at han har stræbt at udbytte alt, hvad der i mellemtiden er fremkommet til forklaring af Eddadigtene, og han ytrer, at næppe én spalte er uforandret i den nye udgave. Dette er ikke for meget sagt. Forf. har på det samvittighedsfuldste revideret det hele, ændret det og forbedret; særlig fortjenstfuldt er det, at han som oftest henviser til afhandlinger og udtalelser, selv om han ikke altid for sit vedkommende bifalder den der givne forklaring. Heri ligger der en op-

fordring til selv-tænkning hos de studerende, som de kun kan have godt af. I den nu foreliggende form betegner den nye udgave et godt og smukt fremskridt. Der er alligevel, som forf. selv bemærker, en mængde steder i Eddadigtene endnu, som savner rigtig forklaring. Men, som han siger, "et pessimistisk ignorabimus vilde være uberettiget". Der er ganske vist sådanne steder, som altid vil forblive uforståelige, som ingen skarpsindighed nogensinde vil kunne klare, men for at forf. i det hele og store "ikke fortvivler om republikkens sag", skal han kun have tak. Der er stadig flere hjærner, der beskæftiger sig med de herhen hørende spørgsmål, så at der efterhånden må komme noget godt ud af det; selv om der så af og til kommer lidt hjærnespind med, gør det mindre til sagen.

Glossaret er i det hele meget praktisk indrettet og godt trykt; spærret skrift gør oversigten ofte lettere. Korrekturlæsningen er ganske fortrinlig. Det er et rent særsyn at finde en aksept for meget eller for lidt eller overhovedet at finde trykfejl (*tunga* f. *tungu* s. 3, sp. 1, l. 28; *akrir* f. *akrar* s. 5: *akr*; *himinn* f. *himin* s. 161, sp. 2, l. 4).

De enkelte ordbetydninger er overvejende klart ordnede, og opstillingen af de enkelte led i det hele vistnok rigtig. Således forekommer det mig, at f. ex. behandlingen af *sá* er mønstergyldig. Nogle steder forekommer det mig, at forf. går vel vidt i at opstille sideordnede betydninger (o: 1, 2, 3 osv., istedenfor f. ex. 1, 2 a, b el. lign.); der adskilles på den måde betydninger, som nøje hører sammen, eller rettere sagt: betydningsnuancer. Nogle ex.: *deila*, 7 "entscheiden: inf. Ls. 22, 3"; dette sted burde stå under 3 "verteilen", da *mæð* i stedet fra Ls. betyder d. s. s. *mæðal*. *Drekka* fem. 1 og 2 ("trunk, trinkgelage") er dog snarest ganske identiske; *hirða* vb., 2 og 3 ("sich um etw. kümmern, an etw. denken") ligeledes. *hreyta* vb., 1 og 2 ligeledes; forbindelsen mellem de to betydninger ("fortschleudern, verschenken") burde være nærmere påvist. *Mein* 1 ("hindernis") er uden tvivl at opfatte som ellers ("unheil") og stedet (Sg. 44₁) at henføre under 2. — Meget sjældent finder man derimod to forskellige ord identificerede; dette sker vistnok under *munr*; i det sidste ex. under 6 (*mun fleira*) er *mun* at henføre til *munr* = forskel. Når der derimod opstilles to *verða* (2, 3) efter Wisén i betydn. "belauern" og "vernichten", kan jeg for mit vedkommende ikke gå ind derpå; på begge steder (Od. 21₁, Am. 21₁) er betydningen én og den samme. — Af nye tilkomne ord og former er her ikke mange; *fjarrafleimi* kan jeg ikke se er at foretrække for den 1. udgaves *fleim*; den stærke form findes jo ellers i sproget, og det forekommer mig sikrest, at holde sig dertil; stedet, Alv. 5₁, kan lige så godt forstås med det ene som det andet. *Hólkr* vilde jeg ønske, forf. ikke — efter Bugge — havde optaget; ordet er ellers ukendt i oldnord., og den gamle opfattelse (*hólkvi* af *hólkvir* = hest) er uangribelig; "sængens, lejets hest" er en rigtig omskrivning for 'hus'; "lejets hytte" er slet intet i ret-

ning af skjaldesprog. Dette *hóllr* må forsvinde af ordbogen lige så hurtig som det er kommet der. Det samme gælder Symons' rettelse: *lǫð of f. litum* (2. lið); *at fara lǫð* (= *skip*) i bet. 'at bestige et skib' er næppe engang sprogrigtigt og uden analogier. Endnu mere betænkelig bliver rettelsen, når man ved, at udtrykket *at fara litum* ellers kendes, uagtet betydningen måske er og bliver tvivlsom. Jeg skal i denne sammenhæng oplyse om, at Arne Magnússon i 481, 12:o bl. a. bemærker: "að fara litum, o: dyliast i ymsum stöðum", hvortil Jón Ólafsson föjer: "item það gengr litum o: diversimodè". Betydningen passer ganske vist ikke, men sikkert er udtrykket det samme som i Hárb.; at udtrykket har skiftet betydning i den lange tid fra det 10. til det 17. årh. er næppe påfaldende. Jeg nærer overhovedet en ubegrænset mistillid til alle nylavede ord; således også bl. a. til B. M. Ólsens *niffarnaðr* masc. "feierliches gelage" til minde om en afdød; i hdskr. står der *niffarna*, af *niffarinn* cf. *helgenginn*; intet kan i og for sig være simplere. At stedet ikke i dets helhed lader sig sikkert forklare, er en sag for sig, men fejlen ligger næppe i det nævnte ord. Et *niffarnaðr* kan ikke betyde 'rejse til hel'; *farnaðr* betyder aldrig (Fritzner opstiller med urette forskellige betydninger) blot og bart 'en rejse' (*for*), men 'en rejse uden hindringer', 'en heldig rejse', og deraf "held" i almindelighed. Hvorledes *gnadda niffarnaðr* således kan komme til at betyde 'drengenes afskedsgilde' el. lign. er jeg ude af stand til at se ¹⁾. Her foretrækker jeg at beholde teksten som den er, istedenfor at antage en mere end tvivlsom rettelse. *Staði* (*lǫtt und stöðum hreina*) i betydn. 'et lag af korn eller hør' (med spørgsmålstegn) forekommer ellers ikke, og det er for dristigt at antage et sådant ord i den forbindelse, hvor det her står. — Eiríkr Magnússons fortvivlede *vilmagi* i Háv. 133_{1,2} burde ikke have fundet tilslutning. Der er på grund af versets formelle og metriske beskaffenhed fuld grund til ikke at antage, at *hám* og *skrám* kræver i den 3. linje et ord af samme eller lignende betydning ²⁾; et *vilmagi* har aldrig eksisteret, og har heller ikke på grund af dets irrationelle dannelse (*vil* er netop ikke nogen *magi*) kunnet det; hele udtrykket vilde da også være ubegribelig smagløst. — Hertil skal jeg endnu knytte en kort omtale af det af Bugge dannede og af Hildebrand optagne adjektivum *kóll*; fordi dette ord står i teksten, var forf. nødt til at holde sig dertil; men han burde vistnok have gjort en bemærkning om ordets oprindelse. Et adj. *kóll* findes ellers ikke i sproget; det er Bugge, der har opfattet ordet *isarnkol* således, nemlig som *isarn kól* 'kolde jern'; dette er, foruden at være et lidet naturligt udtryk, også en for dristig fortolkning, dristig navnlig fordi man derved helt bryder

¹⁾ I cod. reg. er intet som helst bogstav efter *farna*, og sagen behøver for så vidt ingen videre undersøgelse.

²⁾ Det er så langt fra at *vilmogr* 'en ussel mand' her er unaturligt, at det netop giver en fortræffelig mening.

med den gamle, på en tradition beroende opfattelse. Snorre forklarer ordet som 'vindbølge'; han har åbenbart opfattet det som 'jærnpust' (o: jærnkolde pust) af *kol* = *kul* (jfr *gola* : *gula* 'sagte vind'), hvilket sidste netop betyder sagte vind eller vindpust. Under alle omstændigheder er det klart, at Snorre har udtalt ordet med kort vokal, og denne udtale er næppe noget, han har fundet på. Da nu et 'jærnpust' giver en langt bedre mening end 'kolde jærn', forekommer det mig i dette — og mange andre — tilfælde sikrest, at holde fast ved det gode gamle, istedenfor at forkaste det, navnlig når man intet bedre har at sætte i stedet. — I enkelte tilfælde forekommer det mig, at den ellers i god forstand så konservative forf. for rask har optaget rettelser eller forklaringer. Således har han sluttet sig til Fritznens unødvendige og uheldige rettelse af *þjóðans mál* til *þjóðar mál* i dette tidskr. I. bind. Det er netop det karakteristiske, at *þing* og *þjóðans mál*, 'folkeforsamling' og 'kongens (fyrstens, høvdingens) tale' her stilles sammen; de to ting har fra urgammel tid hørt sammen, jfr Tacitus, Germ. cap. 11.; den, der i gamle dage talte på tinge, var fremfor alle kongen selv eller den, hvem han overdrog at føre sin sag (i bægge tilfælde var der tale om *þjóðans mál*). De grunde, som Fritznér har til at ændre teksten, er meget svage, og består hovedsagelig i udtryk i meget unge norske breve, så at der endogså kunde være formodning om, at disse udtryk efterhånden ved folkelig omtydning var opståede af det ægte gamle. — Der er nogle andre nye skrivemåder og opfattelser, som jeg heller ikke kan bifalde, som *riða* f. *riða* (*Ramt es þat tré, es riða skal*, Háv.), *hvarfúss* f. *hvarfúss*, samt Bugges skrivemåde *ægir* f. *ægir*; afgørende forekommer mig sideformen *ygs* (*ygis*-) *hjálmr* at være; det vejer mere end ags. *eges* — og der er intet bevis for, at ordet skulde være lånt fra angelsaksisk¹). Derimod er forf.s egen forklaring af *jól* i Ls. 3₄ al påagtelse værd; medens jeg finder hans rettelse af *baugum* til *baga of* Alv. 5₆ meget betænkelig. — Hjelmqvists rettelse af *for þó* (Arkiv XI, 110 f.; gloss. s. 57) til *furðu* er let og tiltalende, men jeg kan ikke finde den nødvendig. — Med rette opponerer forf. mod Falks forklaring af *jólstr* (s. 98), samt mod Nygaards opfattelse af det såkaldte expletive *er*, hvor rationel den end kan synes at være. *Alkunna* i Bdr. kan unulig være vb., men må være adj.

Urigtig ansatte eller tvivlsomme ordformer findes der meget få af. Hildebrand har selv optaget *blotnar* 'weichgemacht'; den rette læsemåde turde dog være *blótnar*, hvad jeg i min udgave har bemærket. Jeg ved ikke, hvorledes *iðrar blotnar*, 'udblødede indvolde', kan have fortrin for 'ofrede (o: ofrede dyrs) indvolde', og det netop i den sam-

¹) På det pågældende sted i Stud. I, 389 ytrer Bugge, at ordets første led "viser, at ordet er fremmed". Dette er dog ikke så; *ægir* er regelret dannet af *ægja*, *ægða* 'at true'; jfr *Grímr ægir*; kenningen *holmfjóturs hjálmr* viser heller ikke, at der skal skrives *ægir*, eftersom *holmfjóturr* lige godt kan betyde Fáfñir ('slangen') som 'havet', se K. Gislason i Aarbb. 1879 s. 188.

menhæng, som der her er tale om. Hvilken tanke kan der overhovedet forbindes med dette: "udblødede indvolde"? — *Eiskold* skal være = *eisk-hold* (neutr. pl.) efter skriftlig meddelelse af Hofory; herimod strider formen *eiskaldi* (SnE. II, 493); ordet hedder vel *eiskald*, med afledningsendelsen *-ald*. — *Fullráða* (s. 54) skulde vel hedde *-ráði* i masc., *gránvarðr -variðr* (65, jfr *baugvariðr*), *gullinburstr -bursti*, svagt subst. (ellers måtte det hedde *-byrstr*; *-bursti* er dannet som *hofði*, *hjalti* osv.). — I sammensætninger skulde det vel hedde *-vittr* (*sárvitr* osv.), ikke *vittr*; vokalen forkortet i en mindre stærkt betonet stavelse, jfr *lýrit*. — Det skulde vel også hedde *kvernar* i ældre tid, jfr Wimmer, Fornn. forml. § 33 B. Når forf. opfører *magn* og derunder former som *magni*, er dette for så gamle sprogmindesmærker næppe rigtigt. Som nom.-acc. må opføres *megin*, hvortil dat. *magni*; *magns* i Rígsp. er dog sikkert, som Bugge har antaget, en yngre tids form f. ældre *megins*, ligesom omvendt *megni* i Hyndl. (under *megin*) f. *magni*; disse urigtige former står nu ganske vist i Hildebrands udgave, men forf. kunde have peget på det rigtige ¹⁾. *Magn* kan først konstateres i det 12. årh. i Líknarbraut 11₃, hvis *magn* ikke også der står for *megin*. — *óljós* som navn på natten opfatter jeg som fem. til adj. *óljóss* (ikke som sammensat med *ljós* ntr.), jfr et navn som *alskír* om solen (Alv. 17), *gløt* om kirkeklokken i Nidaros; sådanne navne böjes som subst., ikke som adj., hvad de dog oprindelig er. På lignende måde betragter jeg *sigdríf*; vi har dog genetiven *sigdrífur* i cod. reg. i verset, der forekommer mig at være af større betydning end prosaens *-drífa*. Dette gælder, hvad enten *sigdríf* er egennavn (hvad jeg antager) eller ej. Forf. slutter sig til Grundtvig m. h. t. ændringen af *svanhvítu* i Vøl. til *-hvíttri*; her er dog vistnok det samme tilfældet, at adj. er gået over til at blive subst. og må altså böjes som dette; vers 5, hvor *svanhvítu* står, parallelt med egennavnet *Ólrunu*, finder jeg er afgjort bevis for, at *svanhvít* virkelig er egennavn. Forf. antager et *sími* masc. ved siden af *síma* ntr.; dette sidste findes afgjort på 2 steder (pl. *símu*), hvorimod *sími* ikke findes sikkert nogensteds i den gamle poesi. Det forekommer mig sikrest at holde sig hertil og altså opfatte *síma* i Hárb. og Vøl. som acc. sing. (ikke pl. af *sími*); der er her intet, som kræver plur. — I Vøl. findes den metrisk urigtige linje *sína afli* (foran står: *sníðið ér hann*); forf. foreslår at læse *sinva*, "vgl. ahd. senawa". En sådan form finder jeg meget betænkelig, og langt betænkeligere end den udvej, jeg har fulgt, for at rette den metriske fejl; jeg har tænkt mig, at et efter *sína* stående, omtrent ens med dette udseende ord var oversprunget, nemlig *sína*, der også ligefrem kunde skrives *sína*; jeg har altså læst: *sníðið hann* [dette ord er stærkt betonet] *sína* |

¹⁾ Dette er et af de mange eksempler på den store ulæmpe, at glos-særet hører til en forældet udgave, en ulæmpe, som ingen mere en forf. selv beklager (s. VII).

sinna magni. — Efter K. Gíslasons udtalelser slår forf. sammen de to ord: *vandr* 'vanskelig' og *vandr* (*vá-*) 'ond'. Dette har jeg aldrig kunnet finde rigtigt, eftersom der i nyisl. göres forskel på disse ord; det første hedder *vandur*, det sidste *vondur* (o af ældre *á*); hertil svarer nyno. *vand* og *vond*; jfr da. 'ond', der forudsætter *váindr*. — *vargljót* står således skrevet i hdskr., men står dog vistnok for *-hljóð* (h naturlig udeladt efter *rg*), hvilket kunde være bemærket; at sætte 'sang' i forbindelse med ulve har man dog vel aldrig gjort. — For *so-* (af *svá*) bör der vistnok altid skrives *só-*, hvad linjer som *at sógru* klart viser. *Stigr* bör skrives *stígr* jfr rim som:

*göndlar stígs at vígi,
gagnstígr ofan síga;*

jeg har optegnet omtr. 10 exx. herpå, men intet på *stígr*. — I enkelte tilfælde har forf. opfattet en casus mindre rigtig, som *ímu* i *æstr á ímu*, der er acc. (ikke dat.; s. 1, 95); ligeledes må *skeið* i den fortvivlede linje i Fm. 5, være acc. (dat. måtte ellers hedde *skeiði*); ligeledes er *hersögu* i *G. reið heim með h.* acc.

Yderst sjælden giver ansættelsen af ordenes køn og böjning i øvrigt grund til bemærkning. Forf. anbringer undertiden et (?) efter ansatte impff., der ellers ikke findes; i de allerfeste tilfælde kan tegnet helt stryges, da der næppe kan være tvivl om, hvorledes formen har været. — *Afbryði* anføres som ntr., ligesom forresten i alle andre ordbøger, undt. Jón Þorkelssons Supplement I. jeg ved ikke med hvad ret (genetivformen *-is* er ikke afgørende); min sprogfølelse vil, at ordet er hunkönsord, og dette bestyrkes ved skrivemåden *abbryde* (gen.) i Jöfrask. (Hkr. I, 146).

Jeg skal nu gå over til at omtale enkelte ord, særlig hvad deres betydninger angår; jeg går frem i alfabetisk orden. I ex. fra Hyndl. (s. 1, sp. 2, l. 4 f. n.) opfatter jeg *á* (*á foldu*) som rent lokalt; ex. skulde altså høre under A, 1. — I ex. *karl af bjargi* betegner *af* (s. 4) ikke hjemstavnen, men det øjeblikkelige opholdssted og svarer fuldstændig til *á*. — *Af þínum munum* (s. 4) kan vel ikke betegne "mod dit ønske", men "med" o: til trods for. — *Aflíma* må betyde "divulsus" (Lex. poet.), omtr. = *aflímaðr* 'hvis lemmer er afhuggede'. — *Afrendi* sætter forf. rigtig i forbindelse med et adj. *af'hendr*, men når han sætter en stjerne foran dette ord, er det unødvendigt, da det virkelig findes i Mork. 213₃₁. — *Almr* jfr *ítrborinn*; i det pågældende ex. skal *álmr* være poet. betegnelse for en helt; dette har jeg nægtet (forf. henviser til min bemærkning), da denslags halvkenninger er højst tvivlsomme og da *ítrborinn yntis ljóma* efter min mening er sprogsstridigt; jeg hujede fast på dette og på min rettelse tiltrods for Bugges bemærkninger i Aarbb. 1889, 29 ff. og Studier II, 28—9; med B. M. Olsen finder jeg denslags betegnelser for helte eller mænd umulige i nordisk. Det af Bugge anførte sted af Chr. Winther og lign. er og bliver altid noget andet; i øvrigt kan jeg

ikke komme nærmere ind på dette spørgsmål her. — *At* som adv. i begyndelsen af Rígsþ. bör sikkert forsvinde (s. 14) og give plads for det rigtige *ár*, der ikke blot er en gisning af Rask; jeg indsatte ordet i min udgave i henhold til linjens form i cod. Ups. pag. 42 (se SnE. III, LXV). — *Bergdanir* oversættes ved 'berg-bewohner'; det havde dog måske trængt til nærmere forklaring. — *Biðka bót* (s. 21) betyder næppe "jeg venter ingen bod", men "jeg opnår ingen bod". — *Bílar lopt* — Lünings fortolkning heraf er sikkert urigtig; *lopt* bet. her 'himmel'. — Under *broddr* findes en betydning 'schiffsnabel' (H. H. II, 22), der ikke findes i andre ordbøger; jeg tror heller ikke, at den er rigtig her; *i farar broddi* ("i spidsen af toget") er et også fra prosa bekendt udtryk, og det synes mig voweligt, at antage nogen anden på det anførte sted. — Under *eiki-kpstr* hedder det, at metrum kræver *-kesti*; det er rigtigt, at metrum kræver et tostavelserord, men syntaksen fordrer acc. *-kstu*. — *Eptir* i Sg. 22, (*eptir varp | óbil-gjörnum*) er præp., der styrer den følgende dativ, men hører næppe til verbet. — *Fá sér at gremi* (s. 43) kan vistnok kun betyde "at gøre en til genstand for sin egen vrede" (min ændring i udg. finder jeg nu er unødvendig). — *Fengu til margir* (Am. 91.) betyder vistnok: "der var mange, der havde skaffet, o: alt det forud nævnte, tilveje". — Under *falda* anføres *feldu* fra H. H. II, 1, (*hvern i brynju | bragnar feldu*), men *falda* betyder kun "at give en hovedpynt på". (Betydn. 2 under *falda*, *faldada* hos Fritznér er unøjagtig og kan ikke bruges her). For mig står det klart, også af versets truende tone, at *feldu* her må komme af *fella* 'fælde, dræbe'. — For *geð*'s vedkommende tror jeg ikke man har ret til at opstille andre betydninger end 'sind, sindelag', men sindelag kan undertiden være identisk med 'tilbøjelighed', og denne betydning har ordet i forbindelsen *geð ok gaman*; "vellyst, elskovsnydelse" er sikkert for stærkt; *geð* er, om jeg så må sige, den sjælelige (åndelige), *gaman* derimod den mere realistiske side af elskoven. — Linjen *hall víð hyrogi* (Háv. 136) er næppe rigtig forklaret af G. Vigfússon; for det første foreligger der jo en stærk rettelse af hdskr's læsemåde, hvis betydning er simpel nok, og som i den form kan siges at være parallel med linjen: *þorrá tekur víð plátri*; her vilde det have været ønskeligt, om forfatteren havde påpeget rettelsen og vanskeligheden. — Når det s. 83 hedder: "hrár spáter rá", "hrata spáter rata", forekommer dette mig at være vildledende, og tildels mindre rigtigt; *rás* i Háv. 149, (*rotum rás víðar*) er i så gammel tid absolut enestående, (der bör snarere læses *hrótum hrás*), ti *rátt* i H. H. II prosa er uden betydning; *rata* i Gríp. 36, er et andet verbum end *hrata*. *rata* kan, hvad betydning angår, jævnføres med *farask* og *gangask*. — Om betydningen af *igða* har der været megen tvivl, men man synes ikke at have lagt mærke til, at Fr. Grundtvig i sin bog om Løsningsstenen (1878, s. 119—21) har gjort det mest sandsynligt, at det er

gråmejsen (*parus palustris* jfr Aasens Hampigda), der menes, eller i hvert fald en mejs; jfr Wimmers Oldn. læsebog, gloss. — En af de betydninger, ordet *knáttu* skal have, er 'verstehen'; en sådan betydning tror jeg ikke man er berettiget til at konstatere (*kná hafa óviltar rúnar* er sikkert = *hefr óviltar r.*; *kná* kan her henføres enten under betydning 1 eller 4). — Under *kostr* savner jeg betydningen 'herlig egenskab', som ordet sikkert har Am. 70. (stedet henføres under betydning "lage, omstænde"). — *Landreki* gengives ved 'landdurchwanderer', hvad dog næppe kan være rigtigt. Den rigtige forklaring tror jeg Hj. Falk har givet i Arkiv V, 264—5. — M. h. t. *lið(r)* i Háv. 66 (*sjaldan hittir leiðr í lið*) holder jeg på *liðr* i betydning 'ledemod', jfr Herv. 248: *liðar verðr sá at leita, er lítit sax hefir* (jfr Aarb. 1888, s. 156); at *liðr* her er identisk med *liðr* i Háv. må anses for givet, men tilføjelsen (*er lítit sax hefir*) viser, fra hvilken sfære udtrykket er hæntet. — I Vafpr. 44 betyder *líða* (vb.) 'at gå forbi', 'være tilende', og ligeledes i Am. 50. — Når det om det ekspletive *of* (s. 130) hedder, at det oprindelig betød fuldendelsen, er dette vistnok rigtigt, men i den poesi, vi har tilbage, kan man næppe påvise ét eksempel på, hvor denne betydning sikkert kan konstateres; allevegne er ordet ganske betoningssløst og altså uden selvstændig betydning; de af forf. fremførte exx. er ikke anderledes end, men af selvsamme art som alle andre steder, hvor dette *of* findes. — *Orðbægin* må betyde *bægin* i *orðum* (*sinum*) og Svb. Egs. oversættelse "in dictis adversus" fastholdes. — *Yfir ráðunlk ganga* (s. 135; Am. 77₁) kan vistnok kun betyde: "jeg vil gå over — til Atle" (o: hen til ham, i hans stue); Atle spørger om sine børn; dette spørgsmål bringes til Gudrun, og hun bestemmer sig da til selv at gå hen til ham osv. — Når *raptar* (Am. 63) oversættes ved "seitenhölzer der harfe", kender jeg intet sted ellers, der hjemler denne opfattelse. Det simpleste er, at opfatte *raptar* i sin sædvanlige betydning, men udtrykket er overdrevent, hvad der stemmer med tonen i verset. — Jeg kan ikke overbevise mig om rigtigheden af at skrive *rök*, fordi det hører til *rekja*; sing. *rak, plur. *rök* kan ligeså godt henføres til stammen i verbet og altså også være identisk med oht. *rahha*; ligesom man har *hrak* ntr. og *hrekja*, således også *rak* : *rekja*. — *Snar* betyder vistnok næppe "kühn" (s. 158), men "rask"; det er hurtigheden, der her begrebsvis er fremherskende. — M. h. t. *stallr*, der også — og i Hyndl. — betyder "krybbe" (ikke: stald), kan jeg henvise til Annaler 1862 s. 360. — *Taka í ketil* (s. 169) gengives ved: "in den kessel fassen", ikke i og for sig urigtigt, men tydeligere vilde det være, at sige: "at stikke hånden ned i kedlen". — Angående den oprindelige betydn. af *vargdropi* (Grågåsens definition) kan jeg ikke ændre min opfattelse; ordet er dog snarest oprindelig norsk netop i den her anførte betydning, og dets sammensætning synes at angive betydn-

ningen så klart som ønskeligt; *vargr* betyder ikke "en dræbt fjende"; jfr *vargr* i gloss. til Norges gml. love.

Der findes i glossaret hist og her adskillige spørgsmålstegn; de fleste af disse betegner vor fælles brist på alvidenhed eller muligvis skarpsindighed; det kunde være interessant at drøfte disse steder, men det vilde føre for vidt i denne sammenhæng. Jeg skal dog her i al korthed gøre nogle bemærkninger om enkelte af dem.

aptr Háv. 138, kan i hvert tilfælde næppe betyde "herab". — I "Jeg faldt igen derfra" — må "igen" betegne Odins tilbagevenden til den forrige status, skikkelse og virksomhed. — *lát þér at góðu getit* (s. 13) er rigtig gengivet; spørgsmålstegnet kan sløjfes. — *bergsnøs* tror jeg bestemt må opfattes som *berg-snøs*, jfr citatet hos Fritznér under *snøs*. — *Beiddr* (Am. 90) kan vistnok kun betyde "opfordret" (o: af andre, altså: "egl. mod min vilje"). — *Bókrúnar* — her kan (?) vistnok sløjfes. Hvad kan ordet tænkes at betyde andet end "runer, ristede i bøgetræ"? — *Efni* på det pågældende sted kan kun være acc. ("?" sløjfes). — *Feiknalit* bet. vistnok "talløs hær", eller "en på grund af sin talløshed frygtelig hær". — *Framast nekkvi* er = *nökkuru framast*, o: "i nogen henseende forrest" men dette "i nogen henseende" indeholder en beskedenhed, så at udtrykket bliver at opfatte som "i betydelig grad forrest", eller omtr. "allerforrest" (jfr *litt* = *ekki* og lign.). — *Fyr mátkum mönnum mey* osv. bet. "for mægtige mænd [har I dræbt] en mø", d. v. s. "det er mægtige mænds mø (kvindelige slægtning)" osv. — *harðslafr* kan vistnok kun betyde "den der *skefr* hårdt" (d. v. s. sårer hårdt). — *Kogursveinn* synes ikke at kunne betyde "lumpenkerl", men en "lille, uanselig, kraftløst udseende dreng", jfr brugen af ordet i myten om Tor og Udgårdsloke (SnE.). — *leiða trega* betyder snarest "at føre sorgen hele tiden med sig", o: hele tiden at leve med sorg. — *At fara með ríki* (s. 117) betyder "at fare med magt og væld" o: "vinde sejr og herredømme". — *Svörfun* betyder "tumult", men også den tumulente ledsagende ødelæggelse og forstyrrelse. — *orðs þykkir enn vant ykru hváru [tveggja]* (183) kan vistnok kun betyde "I synes bægge, at I endnu skal sige et [stridens] ord", "at I endnu ikke er færdige med at strides i ord". Heri ligger der en bebrejdelse til Högne og Gudrun og en opfordring i det hele til at lade være med at trættes.

Til dette kunde der endnu et og andet tilføjes. — Af andre småting skal bemærkes, at det ikke er Müllenhoff, men SvB. Egilsson, der har givet forklaringen af *heitvanr*: "serenitati adsvetus". — Udtrykket *at fara í fulla dóma* i Sd. 12, finder jeg ikke nærmere forklaret. Hvad *fullir dómur* betyder, har V. Finsen rigtig afgjort (Fristatens instit. s. 23).

Til slutning skal jeg tillade mig at udtale det ønske, at forf. i næste udgave vilde optage alle stedsnavne med angivelse af deres böjning. Endvidere vil jeg opfordre videnskabelige fagfæller til at

være agtpågivende m. h. t. det fra nordiske nutidsdialekter i ny og næ fremdragne sprogmateriale, eftersom der deriblandt kan findes et og andet, der kaster et uvæntet, men såre kærkomment lys over forskellige af vore gamle ord, der tildels eller oftest er lige så mange cruces. Selv om betydningen ikke altid helt skulde passe, kan dialektordene dog føre ind på det rigtige spor og undertiden indeholde et memento mod overilede tekstrettelser, hvor rationelle sådanne end kunde synes at være.

Forhåbenlig vil en 3. udgave af Gerings glossar blive nødvendig, lad os sige i det mindste om ti år; lad os da, idet vi takker forf. for hans flittige arbejde, ønske, at "de højst glædelige fremskridt", som forskningen i en længere tidsalder efter forf. har gjort, må fortsættes en god stund endnu, og at vi efterhånden må komme til en stadig mere og mere indtrængende og fin forståelse af disse gamle digte, der hører til Nordens skønneste og ejendommeligste oldtidsfrembringelser.

Khavn ²¹/₁₂ 1896.

Finnur Jónsson.

Julius Hoffory.

Johan Peter Julius Hoffory wurde am 9. Februar 1855 zu Aarhus in Jütland geboren. Der Vater, Kaufmann, einer ungarischen Familie entstammend, und die Mutter, geb. Lunne, wurden dem Sohne früh entrissen; dem Procurator A. G. B. Knudsen, der die Erziehung des Knaben übernahm, hat H. ein dankbares Erinnern bewahrt (vgl. die Widmung seiner Consonantstudier).

Schon in seiner Gymnasialzeit zu Aarhus (1864—72) regte sich sein Eifer für sprachliche Studien. Nachdem er 1873 das Examen philosophicum mit Auszeichnung bestanden hatte, studierte er in Kopenhagen Sanskrit bei Westergaard und hörte V. Thomsens Vorlesungen über vergleichende Sprachwissenschaft, über Finnisch und Magyarisch. Allmählich zog ihn die nordische Philologie an sich, und hier waren seine Lehrer K. Gíslason, Grundtvig, Wimmer, von denen der letztgenannte den tiefsten Einfluss auf H. ausübte. Daneben wirkte auf seine wissenschaftliche Entwicklung der rege mündliche und briefliche Austausch mit dem engern Landsmann und Freunde, dem um 9 Jahre ältern K. Verner. Im November 1878 wurde die Magisterconferens bestanden, und im Frühling des nächsten Jahres zog H. nach Berlin, um bei Müllenhoff und Scherer die germanistischen Studien fortzusetzen. In eine vierjährige Berliner Studienzeit schob sich ein Sommersemester in Strassburg ein (1880), wobei H. unter ten Brink dem Altenglischen oblag.

Nach Beendigung der Schrift "Consonantstudier" kehrte Hoffory, im Mai 1883, nach Kopenhagen zurück und erwarb sich auf Grund dieser Arbeit den philosophischen Doctorgrad (11. Juni). Gleich darauf siedelte er für dauernd nach Berlin über; am 19/28. Juli 1883 erfolgte seine Habilitation als Docent für nordische Philologie und allgemeine Phonetik¹⁾.

Als Lehrer an der Berliner Universität — seit Januar 1887 als ao. Professor — wirkte Hoffory bis zu seiner Erkrankung. Gegen Ende des Jahres 1889 befiel ihn ein bösartiger Typhus: in seinem Gefolge gieng eine geistige Krankheit, die wohl mehrmals noch zu weichen schien, sodass sich H. im Sommer 1891 und im Winter 1892—93 wieder zu Vorlesungen und Uebungen aufraffte, — aber eine Genesung blieb versagt. Im Frühjahr 1893 musste der an Wahnvorstellungen Leidende, in der Stimmung nur leise Umflorte einer Heilanstalt im Westen Berlins übergeben werden. Er hat sie nicht mehr verlassen. Ein von den Freunden herbeigewünschter, dem Kranken schmerzloser Tod hat am 12. April 1897 den vier Jahren selten unterbrochener geistiger Dumpfheit ein Ende gesetzt.

---

¹⁾ Das bisherige in der Hauptsache nach H:s Selbstbiographie, in dem Kopenhagener Universitäts-Programm für 1883 S. 94 f.

H:s wissenschaftliche Hervorbringung weist zwei Perioden auf. In der ersten, die bis zum Jahr 1884 reichte, beschäftigten ihn sprachwissenschaftliche Studien; und zwar in zwei Richtungen.

Der systematischen Phonetik — oder *Sprachphysiologie*, wie sie H. genannt wissen wollte — diente die erste gedruckte Arbeit des Einundzwanzigjährigen, "Phonetische Streitfragen" (KZs. 23); ihr folgten später "Tennis und Media" (KZs. 25) und "Professor Sievers und die Principien der Sprachphysiologie. Eine Streitschrift" (Berlin 1884). Das Ziel dieser Abhandlungen ist unveränderlich: den von Brücke gezeichneten Grundplan zu erweitern und zu berichtigen. Worin er über Brücke hinausschritt, das war die schärfer durchgeführte Erkenntnis, dass die vier spracherzeugenden Factoren — Expiration, Stellung der Stimmbänder, Lage des Gaumensegels, Vorgänge im Mundkanal — grundsätzlich von einander unabhängig sind: bei jeder Stellung des Mundkanals kann ein orales oder ein nasales, ein stimmhaftes oder ein stimmloses, ein stärkeres oder ein schwächeres Sprachelement hervorgebracht werden; u. s. w. Folglich ist nicht daran zu denken, dass bestimmte Zungenartikulationen, wie bei *l*, bei *r*, ihrem Wesen nach stimmhafte Sprachelemente herbeiführen müssten; der Gegensatz *b* : *m* (oral : nasal) kann nicht dem Gegensatz *b* : *h* (Lippenverschluss : Lippenenge) parallel gesetzt werden; das Verhältniss *m* : *mm* ist ein anderes als *b* : *p*; akustisch definierte Begriffe, wie z. B. "sonor", sind mit artikulatorisch definierten Begriffen, wie z. B. "Reibelaut", nicht zu untermengen: sie gehören verschiedenen Einteilungsprincipien an. Die vielen trefflichen Einzelbeobachtungen, bes. am Neuisländischen und Dänischen, die H. vorzulegen hatte, stellten sich durchaus in den Dienst jener sichtenden und ordnenden Idee; ein blosses Anhäufen von Einzelbeobachtungen war als "roher Empirismus" nicht nach H:s Geschmack. Bei der Mehrzahl der Fachgenossen aber fanden die entdeckten Einzelheiten Beifall, während sich dem Grundgedanken, in seiner einfachen überzeugenden Wahrheit, die meisten phonetischen und grammatischen Handbücher verschlossen. Die Unklarheiten, die dadurch nicht sowohl entstanden als am Leben blieben, rügte H. umso schärfer, als er dazu neigte, die Bedeutung eines logisch geschlossenen Lautsystemes zu überschätzen.

Neben den phonetischen Bestrebungen giengen die Arbeiten über altnordische Lautlehre her. Es war in erster Linie die Handhabung der geschärfsten phonetischen Methode, die zu einer ganzen Reihe wichtiger Ergebnisse verhalf; dazu kam H:s sehr genaue Vertrautheit mit der Orthographie der ältesten isl. und norw. Handschriften ¹⁾, sowie ein sorgfältiges, wenn auch mitunter

¹⁾ Sieh im besonderen "Lydforbindelsen *fst i det AM. hs. 674 A 4:to*" in Philol.-hist. samfund's mindeskraft s. 140 ff.; Gött. gel. Anzeigen 1884 S. 478 ff.; Reykjaholts máldagi, Kph. 1885, S. 20 ff.

fehlgreifendes¹⁾ Verwerten der Skaldenreime. Arbeiten wie die "Consonantstudien" (Ark. II, deutsch in Bezz. Beitr. 9), über tonloses N und L im Altn. (Zs. f. d. A. 22), über die zwei *r*-laute des Altn. (Ark. I), gehören zu den besten und förderndsten ihrer Disciplin. Auf dem Felde der nordischen Grammatik wurden Hoffory unbestrittene Erfolge zu Teil, wie ein Blick in die seither erschienenen Lehrbücher bestätigen kann.

In seinen Vorlesungen hat H. für Phonetik wie Grammatik ein unvermindertes Interesse bewahrt, und vorübergehend konnte ihn die Lust anwandeln, "sowol der Mythologie als der höheren Kritik vollständig den Rücken zu kehren und mich nur noch mit Grammatik und Sprachphysiologie zu beschäftigen. Ich versuche jetzt neue Gesichtspuncte sowol für die Einteilung der Laute als für die der Lautübergänge zu eruiren und hoffe, dass es mir gelingen wird, durch die Physiologie zur Psychologie der Laute vorzudringen" (2. 4. 1888). Aber die letzten fünf Jahre seiner geistigen Frische bildeten doch eine neue Periode: litterarhistorische und mythologische Betrachtung stand ihm jetzt im Vordergrund, und er konnte gelegentlich äussern, dass von seinen frühern Sachen nur noch die Streitschrift Gnade bei ihm finde; in grammatischen Arbeiten, so bemerkte er, könnten sich nicht die höchsten geistigen Kräfte des Menschen betätigen.

Müllenhoff war es vor allen, der ihm Führer und Leitstern auf dem neuen Pfade wurde. Die vier Aufsätze (1885—88), die H. in den "Eddastudien" vereinigte, sind eine Verkündigung, Verteidigung, Erweiterung der Müllenhoffschen Lehre; sie ranken sich an dem gewaltigen Stamme der Deutschen Altertumskunde fünften Bandes in die Höhe. Mit der von Müllenhoff überkommenen textkritischen Methode verband Hoffory eine schärfere Beachtung des Versbaues, wobei er auf Sievers' Theorie fusste und die Wege zu einer exakten Altersbestimmung der eddischen Gedichte vor sich zu sehn glaubte. — Ein Einfluss Wh. Scherers, dem H. einen begeisterungsvollen Nachruf widmete²⁾, lässt sich in seinen eddischen Forschungen kaum erkennen: Stilbetrachtung fiesst nur in kleinen Ansätzen mit ein. Aber auf andern Gebiete hat H., an vertraute heimische Ueberlieferungen anknüpfend, eine zierliche Probe von Stilcharakteristik gegeben: in dem Aufsätze "Holbergs Komödien-dichtung", den er der mit P. Schlenther gemeinsam veranstalteten deutschen Holbergausgabe (Berlin 1887) einverleibte.

In den zuletzt genannten Schriften spricht sich H.'s Persönlichkeit am völligsten und farbigsten aus. Die wissenschaftlichen Anregungen, die dieser zweite Zeitraum gebracht hat, stehn an nachhaltiger Kraft dem Geleisteten der frühern Jahre nicht gleich. Wo H. als Sprachforscher das Wort führte, stand er auf sorglicher gefestigtem Boden: seine Kopenhagener Studienjahre hatten ihm

¹⁾ "Þjóðolfr hinn hvínverski og brydningin" Ark. I 44 ff.

²⁾ In den Illustrierten Deutschen Monatsheften, LXII, August 1887.

eine fleissig erworbene Grundlage mitgegeben. Ein rastloses Erweitern der Quellenkenntniss, auch ohne dass ein bestimmtes Problem reizte, lag nicht in seiner Art. Es hieng diess mit seiner ganzen Natur zusammen, die, je mehr er zur Selbstbesinnung kam, die Eingebungen des Augenblicks abwartete.

Auf die Form seiner Schriften hat Hoffory zumal in den spätern Jahren eine künstlerische Sorgfalt verwendet. Von gewissen Aufsätzen eines (längst verstorbenen) Fachgenossen bemerkte er: "so schlecht geschriebenes lese ich nicht". H. schrieb ein elegantes, vornehmes Deutsch, dem der geborene Ausländer nicht anzumerken ist, es sei denn an dem Mangel landschaftlichen Erdgeruchs. Er neigte von Anfang an zu dialektischer Darstellungsweise: er stellt die feindliche Truppe in Reih und Glied, um ihr dann schrittweise ihre Stellungen abzugewinnen. So lag es ihm nahe, zum Ausdruck seiner wissenschaftlichen Ueberzeugung wiederholt zu entschieden polemischer Form zu greifen. So sicher es ihm um die Sache zu tun war, so wenig er jemals einen unedeln Streich geführt hat, so unverkennbar war doch die Lust des Fechtens an seiner scharf geschliffenen Klinge. Und die Folge blieb nicht aus, dass Mancher den sachlichen Inhalt über der persönlichen Einkleidung übersah. Als stilistisches Meisterwerk H.'s würde ich die Anzeige des Corpus Poeticum Boreale (Eddastudien S. 89 ff.) betrachten, nicht die gegen Sievers gerichtete Streitschrift, worin H. seine Leidenschaft zu kühlerm Tone gedämpft hat. —

H.'s Schriften würden einen mässigen Band füllen, — ihre Zahl und die Weite des umspannten Gebietes erscheint doch nicht gering, wenn wir erwägen, dass mit dem 35:ten Jahre ihm die Nacht anbrach. Und der Gehalt seiner wenigen Bogen sichert ihm den Platz in der Geschichte der Wissenschaft. Aber unmittelbarer hat H. als Lehrer gewirkt, und da wiederum stärker im privaten Gespräche als auf dem Katheder. Seine Vorlesungen hatten, inhaltlich, eine gewisse enthalttsame Strenge. Er liess sich nie gehen; subjektivere Ausflüge versagte er sich (— nach den Schriften seiner zweiten Periode würde man sich von seinem Docieren ein anderes Bild machen). Im Grammatikkolleg gab er die gelehrte Litteratur und die Handschriftendaten sehr ausführlich, in den Eddavorlesungen die philologischen Vorfragen und das metrische Detail. Er las vom Blatte ab und liess nur selten sein Auge darüber hinaus zu den Hörern schweifen. Sein Vortrag hatte etwas verschleiertes; er riss nicht hin, aber er fesselte durch die bedachtsame Klarheit und die feine Präcision. — Ausserhalb des Hörsaales gab sich H. viel ungehemmter, viel aggressiver. Im Verkehr unter vier Augen war er seinen Schülern ein unvergleichlicher Führer und Anreger: er wusste ihnen den Blick zu öffnen und den Eifer zu wecken. Ihre Arbeiten begleitete er mit väterlich-freundschaftlicher Hingabe. Von seinen Hörern haben sich manche als seine ganz persönlichen Zöglinge dankbar bekannt. —

Eine wesentliche Seite von H:s Wirksamkeit kann an dieser Stelle nur kurz berührt werden: sein Eintreten für die moderne skandinavische Litteratur, im besondern Ibsen. Als sich H. in Berlin niederliess, war Ibsen in Deutschland wenig gekannt, noch weniger verstanden. Die erste Aufführung der 'Gespenster' in Berlin, im Januar 1887, bezeichnete eine Epoche. Ibsen trat ans helle Tageslicht — erst eifrig umstritten, allmählich anerkannt als ein alter Meister den nicht jeder verträgt, mit dem doch jeder zu rechnen hat. Des Norwegers Einwirkung auf die deutsche Litteratur des ausgehenden 19. Jahrhunderts ist eine denkwürdige Erscheinung, deren Umfang sich der Zukunft erst klarer enthüllen wird. — An dieser ganzen Bewegung hatte H. grossen Anteil. Man darf ihn als den ersten Herold Ibsens in Berlin bezeichnen. Das intime Verständniss für die Ueberlegenheit der Ibsenschen Technik; die Einsicht, wie viel der deutsche Dialog in Drama und Roman von Ibsen zu lernen hätte, das brachte H. von vornherein mit. Er hat nicht selber als Tagesschriftsteller Bahn gebrochen. Aber P. Schlenther und O. Brahm, die mit sanfter Gewalt das widerstrebende Publikum zu dem Nordmann hinführten, haben von H. den entscheidenden Anstoss bekommen. Später begründete H. die "Nordische Bibliothek", eine Sammlung verdeutschter neuskandinavischer Dichtwerke. Er hat selbst die 'Frau vom Meere' und Edv. Brandes' 'Besuch' dazu beigezeichnet (1888—89) und die Uebersetzungen der Mitarbeiter sorgfältig redigiert. Die Aufführung nordischer Werke auf deutschen Bühnen verfolgte er stets, noch in den lichten Zeiten nach der Erkrankung, mit regster Teilnahme und, wo sich Gelegenheit bot, mit eigener Betätigung¹⁾.

H. war kaum das, was man gemeinhin einen Charakter nennt; aber eine sehr eigenartige Persönlichkeit. Ihre vielfach zusammengesetzte Art stellt sich schon unter seinen nahen Freunden jedem wieder in anderm Lichte dar²⁾.

Seine leibliche Konstitution war nicht kräftig: weder in der Anstrengung noch im Genusse ausdauernd; in hohem Masse reizbedürftig. Durch eine phantasie- und launenvolle Hygiene hat er an seinem Kräftevorrat allzu verschwenderisch gezehrt. H:s Temperament möchte man als vorherrschend phlegmatisch-melancholisch bezeichnen. Sein Wesen bewegte sich in langsamem Tempo, mit einer eigenartigen, mitunter schüchternen Leisheit; ohne Ungestüm und ohne Pathos. Unter einer fast weiblichen Weichheit barg sich ein scharf umrissenes, schwer biegsames Innere mit

¹⁾ Aus Anlass der 'Hedda Gabler'-Aufführung in Berlin verfasste er einen Brief, unterzeichnet E(ilert). L(övborg)., der im 'Magazin für Litteratur' 1891 14. Februar zum Abdruck kam, und worin die Freunde des Verstorbenen eine späte Blüte seines Humors erkennen werden.

²⁾ Zu den folgenden Zeilen, die einen Teil meiner persönlichen Eindrücke wiedergeben, bemerke ich, dass ich H. in seinem 32:ten Lebensjahre kennen lernte.

einem recht robusten Gemütsleben. Ein Grundzug seiner Natur war die ruhige ironische Betrachtung. Der Humor gehörte bei ihm zur innersten Weltanschauung. Er liebte es, seinem eigenen Auftreten humorvolle Züge zu leihen und seine Gedanken neckisch zu maskieren; seine Gespräche und Briefe waren durchzogen von reizvoller Selbstironie und erfindungsreichem Spott über Freund und Feind. Dem stand gegenüber ein ungemein starkes Bedürfniss der Heroenverehrung: wie er in seinen Schriften vor Brücke und Müllenhoff steht, so im Leben vor Shakespeare, Goethe, Bismarck, Ibsen. Auch seine Wissenschaft umfasste er mit andächtigem Idealismus; als eine 'Vermählung von Kritik und Phantasie' war ihm die Philologie die Führerin durchs Leben.

H. war ein Kultur- und Grosstadt-mensch, ein Mann des Nordens und der Ebene. Er brauchte Menschen um sich — auch solche, mit denen er nur spielte. Und er brauchte das Theater; auch ab und zu ein gutes Diner. Seine Lebensauffassung war lässlich, genussfroh. Er war large gegen sich selbst wie gegen seine Freunde und des 'carpe diem' eingedenk. Aber er war immer ebensosehr Betrachter wie Geniesser. Er hatte einen sehr scharfen Blick für das Charakteristische in Kunst und Leben, und die Gabe, das Geschaute in prägnante Sätze zu fassen. Hinter seinen Urteilen stand ein souveräner Geist, der sich bewusst war, anders zu sein als die andern, und manchmal mit der Paradoxie Ernst machte aus instinktiver Scheu vor dem Landläufigen. — H. hatte eine vornehme innere Kultur. Seine geistige Genussfähigkeit war nicht sonderlich vielseitig, aber sehr fein entwickelt. Seine allgemeine Bildung war wesentlich litterarisch. Er folgte in der Litteratur stark ausgeprägten Zu- und Abneigungen; seine Auswahl war die des Feinschmeckers. Unter Goethes Lyrik waren sein Liebling die 'Aeolsharfen'. Er betonte öfter, dass das Aufwachsen mit Holberg dem Kunstgeschmack des Dänen von Anfang an eine andre Richtung gebe, als der Deutsche sie von Schiller empfangt; und er schrieb einmal (11. 9. 87): "ich halte es für ein grosses Glück (ganz ohne Phrase: in geistiger Hinsicht für das grösste Glück meines Lebens), dass ich erst in reiferen Jahren mit Schiller Bekanntschaft gemacht habe".

Der psychologisch-ästhetische Betrachter war Hoffory auch der Politik gegenüber. Ihn interessierten die starken, kernigen Persönlichkeiten. Seine Gesinnung war schon Schönheits halber aristokratisch-monarchisch. Seine Bewunderung für das deutsche Reich und für Preussen mit seiner aufstrebenden Kraft gieng so weit, dass sie zuweilen an Chauvinismus streifte.

Als Gesellschafter hatte H. verbindliche, aumutige Formen. Seine Gewandtheit, die verschiedensten Elemente zum Sprechen zu bringen; sein unaufdringlicher Reichtum an Erlebtem und Gedachtem, Ernstem und Heiterem; dazu seine Begabung, scherzhafte

Vorträge individuellsten Stiles zu improvisieren, machten ihn zu einem Mittelpunkt des Berliner Germanistenkreises.

Wer ihm als Freund nahe stand, der bewahrt in sich das Gedächtniss eines ganzen, merkwürdigen Menschen, von dessen Reichtum das der Oeffentlichkeit übergebene ein unvollkommenes Abbild gewährt.

Berlin, 22. Juli 1897.

Andreas Heusler.

Ett par notiser.

På häftets sista annars till större delen tomma sida må meddelas ett par, såsom mig synes, för nordisk språkhistoria icke oviktiga resultat, hvilka jag hoppas få tillfälle framdeles motivera.

I. Ändelsevokalen *a* har i infortisstavelse framför prepalatalt *n* + konsonant (resp. *nn*) ljudlagsenligt övergått till *e*, *i*, t. ex. participium **buđana:* (jfr got. *budans*) > urnord. *bođanar > *bođanr > isl. *boþinn*. Jmf. t. ex. utvecklingen *æ* > *e* framför prepalatalt *nn* i fnorska *brænna* > *brenna* etc.

II. *A*-omljudet på *u* har icke genomförts på urgermansk tid, utan då på sin höjd delvis inträtt (urnord. *horna*). I det urnord. (samnord.) språket inträdde det i ljudförbindelserna *-um-*, *-un-* icke förr än relativt sent (fsv. *somar* < *sumar*), då mellanstavelsens *a* redan synkoperats (jmf. t. ex. isl. *humarr* med *u* från pl. *humrar*). Över huvud torde i de nordiska spåken blott *a* hava värkat *a*-omljud; jmf. växlingen *u* : *o* i många maskulina *a*-stammar (t. ex. isl. *otr* < nom. sg. *utraz; fsv. *utter* med *u* från nom. pl. *utrör etc.).

Axel Kock.

Studier i de nordiska språkens historia.

I. Akcentueringen av ord med hiatus i det nordiska fornspråket ¹⁾).

Det är två större och helt visst ganska viktiga kategorier av ord, som i denna uppsats skola särskilt behandlas. Den ena är nynordiska komposita med akc. 1 sådana som nysv. *trågård*, nyda. *kostald* etc.; d. v. s. komposita, hvilkas första sammansättningsled slutar på vokal. Den andra är enkla fornnord. ord med hiatus av samma slag som isl. *tiu* : *sea* > *siä'* etc.; jag skall söka visa, att orsaken till att akcent-omkastning inträdde t. ex. i *sea* > *siä'* men icke t. ex. i *tiu*, är den, att det förra ordet hade akc. 2, det senare akc. 1.

Till en början erinrar jag om att man i de nynord. språken alltjämt har vissa kategorier av ord med akc. 1 och hiatus. Sådana äro:

1. Part. pres. på *-ende*, t. ex. svenska (dialektiskt) *troende*, *seende*. Utvecklingen fsv. *tro¹ande* > nysv. *tro¹ende* etc. (i motsats till bevarandet av *a* i partic. med akc. 2: fsv. *fa²ra^{nde}*, nysv. *farande* etc.) visar, att akc. 1 är gammal i *troende*, *seende* etc. Även substantiven sv. *fiende* (fsv. *fi¹ande*), *hyende* (fsv. *høghinde*, *høghiande*) hava fakultativt akc. 1. Danskan använder akc. 1 i åtskilliga particip på *-ende* med

---

¹⁾ I denna liksom i andra uppsatser av yngre datum om akcentuering använder jag följande akcentbeteckning. Tecknet ' över en vokal anger fortis' (huvudakcentens) läge, t. ex. *betála*. Akcenttecknet ` anger semi-fortis' (halvakcentens) läge, t. ex. *úttála*. Tecknet ' över en vokal anger levis' plats, t. ex. *ta²la'*. En etta efter en vokal meddelar, att vokalen har fortis och hela ordet enstavighets-akcentuering (akc. 1), t. ex. *beta¹la*. Genom en tvåa efter en vokal anges, att den har fortis, samt att hela ordet har tvåstavighets-akcentuering (akc. 2), t. ex. *ta²la'*. Jmf. Kock i Sv. landsm. XIII nr 11 s. 1 ff.

hiatus, t. ex. *leende*, *seende*. Jmf. Kock: Svensk akcent II, 397 ff. Solör-målet i Norge har enligt A. B. Larsen: Solør-ske Dial. 37 akc. 1 i *trunes* < *truandi* etc.

2. Ordinaltalen *tiene* "tionde", *niene* "nionde", *sjuene* "sjunde" få i målet i syd-Skåne (Skytts härad) akc. 1. Att denna akcentuering är gammal, framgår av följande. Även i Västergötland och Halland akcentueras *sjunde*, i Västerbottensmålet *sjuent*. Den äldre nysv. har *sjunde* med hiatus. Danskan har akc. 1 i *tiende*, *niende*, *syvende* (Mikkelsen: Dansk sproglære 80). I Selbumålet i Norge få *tijje* "tio", *nijje* "nio", *sjöge* "sju" akc. 1 (Amund B. Larsen i Trondhjems Vid.-selsk:s skrifter 1881, s. 46). Härav sluter jag, att i det nordiska fornspråket *tiu*, *niu*, *tiundi*, *niundi* havt akc. 1. Något ovisst är det väl, om akc. 1 i *sjunde*, *sjuene* är mycket gammal och förskriver sig från den samnord. tid, då man hade **séunde* (< **sebunda*; jmf. got. *sibun*) med hiatus, eller om den är jämförelsevis ung och beror på den äldre (i ä. nsv.) använda, på analogisk väg uppkomna hiatusformen *sjunde*. — Norska mål ha akc. 1 i *le¹a* "lie", *re¹a* "stolpe" etc. (Beitr. XV, 396).

Akc. 1 i komposita av typen nysv. *trägård*, nyda. *kostald* etc. är att förklara liksom i ovan nämnda kategorier av enkla ord.

Det är sedan gammalt känt, att i alla de tre nordiska språken, svenskan, norskan och danskan, åtskilliga komposita hava akc. 1, då första sammansättningsleden är enstavig och slutar på vokal — en akcentuering, som avviker från den, hvilken brukas av det stora flertalet komposita med fortis på förra sammansättningsleden.

Denna akcentuering i *trägård*, *kostald* etc. har hittills icke blivit på tillfredsställande sätt förklarad.

I Sv. akcent II, 150 har jag uttalat den förmodan, att akc. 1 här står i kausalsammanhang med hiatus, så att akc. 1 ursprungligen skulle hava använts blott av sådana komposita.

som *ko-öga* etc. (d. v. s. komposita, hvilkas senare sammansättningsled börjar med vokal), samt att akc. 1 från dylika analogiskt spritts till övriga. Denna förklaring är dock otillfredsställande, eftersom komposita av typen *ko-öga* äro jämförelsevis få.

Akc. 1 i *trägård* etc. har icke desto mindre framkallats genom hiatus, men på annat sätt än man hittills tänkt sig.

De ifrågavarande orden med gammal akc. 1 hava nämligen på ett äldre språkstadium haft hiatus i första kompositionsleden själv. Akc. 1 har senare analogiskt spritt sig till vissa andra ord med första kompositionsleden slutande på vokal, hvarvid även vissa låneord av dylik typ spelade en roll.

Man akcentuerar i nysv. *trä¹gård* med akc. 1, men andra komposita med *trä-* få akc. 2, t. ex. *trä²fat*. Orsaken är den, att *trägård* utvecklats ur den fsv. juxtapositionen *trea-garper*, under det att *träfat* fsv. *trafat* är ett egentligt kompositum. Gen. pl. *trea* (av *træ*) hade i fsv. akc. 1 vid hiatus. Denna akc. 1 bibehölls i juxtapositionen *tre¹agarper* i överensstämmelse med den allmänna akcentueringsregeln för juxtapositioner, d. v. s. att de få samma akcentuering (akc. 1 resp. akc. 2), som första juxtapositionsleden har såsom enkelt ord, t. ex. nysv. *e¹ldsvåda* fsv. *e¹ldsvape* av *e¹lds vape*, nysv. *mi¹d-natt* fsv. *mi¹pnat* av *mi¹p nat*. Fsv. *tre¹agarper* övergick ljudlagsenligt till **tre(e)-gård* och genom påvärkan av det enkla *trä* till *trä¹gård*. Förlusten av andra stavelsens *a*-ljud i *tre¹agarper* > nysv. *trä¹gård* är fullt ljudlagsenligt och återfinnes t. ex. i fsv. *bondabyr* > ä. nysv. *bondeby* > nysv. *bondby*, fsv. *bugha-strænger* > ä. nysv. *bogestræng* > nysv. *bågsträng* etc. etc.; se Kock i Sv. landsm. XIII nr 11 s. 20 och jmf. även Skand. Archiv I, 39 ff.

Förhållandet har varit analogt i följande ord.

Sv. *Sverige*, da. *Sverrig* har akc. 1. Det har uppstått ur fsv. *Swerighe*, äldre *Swearike*, en juxtaposition av gen. pl. *Swea* och *rike*. Gen. pl. *Swea* hade akc. 1 vid hiatus.

I nysv. hava komposita med *ko-* (fakultativt) akc. 1, t. ex. *kohud*. Danskan använder t. ex. *ko¹stald* med akc. 1. Samma akcentuering brukas av dylika komposita i norskan. T. ex. *kostald* har uppstått ur juxtapositionen **koa-stallr* (jmf. isl. *hestastallr*) bestående av gen. pl. *koa* med akc. 1 vid hiatus och *stallr*. Nysv. *kohud* etc. har utgått från **koar-huþ* (jmf. fsv. *korhuþ*), juxtaposition av gen. sg. *koar* med akc. 1 vid hiatus.

Logolf får i åtskilliga bygdemål (Skåne, Bohuslän, Burträsk ¹⁾) akc. 1; äldre **loa-golf*, juxtaposition med fsv. *loe* : gen. *loa*.

Le-remm "rem, hvarmed lien fastbindes vid sitt skaft" har i bygdemål (Bohuslän, Vermland) akc. 1; så ock i danskan ord sammansatta med *le-* "lie". Den äldre formen har varit **lea-reim*, juxtaposition med nom. *le[i]* : gen. *lea*.

Lekatt erhåller i svenskan (fakultativt) akc. 1; fsv. har *lekatter*, *lækatter*, nyno. *lekatt*. Växlingen fsv. *le-* : *læ-* kan bero på en äldre ljudlagsenlig böjning nom. **lei* > *lē* > fsv. *læ* : gen. *lea* enligt känd ljudlag, och nysv. *le¹katt* är den ljudlagsenliga fortsättningen av **lea-katter*, juxtaposition med gen. *lea*.

Komposita med *bro-* få i bygdemål (Bohuslän, Vermland, Burträsk) akc. 1, t. ex. *brukar*, *brokar*. Fsv. har *broa(r)-kar*, juxtaposition med gen. *broar*.

Burträskmålets *fru¹baink* "frubänk" har uppstått ur **frua-bænker*, juxtaposition med gen. pl. *frua*.

I nysv. få komposita på *sko-* (i något vulgärt språk) akc. 1, t. ex. *skorem*, *skosnöre* etc.; så ock i Burträsk. Även norskan har *sko¹reim*. De återspegla fsv. **skoa-rem*, fno. *skua-reim* etc., juxtaposition med gen. pl. *skōa*, *skua*.

Nysv. da. *fredag* uttalas med akc. 1. Det har utvecklats ur äldre (fsv.) *freadagher* med hiatus (jmf. fgu^{tn}. *frīa*

¹⁾ De faktiska uppgifterna om Burträskmålets akcentuering äro hämtade ur J. V. Lindgrens avhandling om målet i Sv. landsm. XII nr 1.

dag, fht. *frīadag*, ags. *frīgedæg*). Dock kan akc. 1 i *fredag* även förklaras på annat sätt; se Kock: Sv. akcent II, 153 ff.

Nysv. komposita på *sy-* få (fakultativt) akc. 1 t. ex. *synål*, *sytråd*. Det beror på äldre **syi-nōl* etc. med akc. 1 vid hiatus; jmf. verbet isl. **sýia* got. *siujan* samt t. ex. förhållandet isl. *hengi-kiapta* : *hengia*.

I överensstämmelse härmed förklaras (den fakultativa) akc. 1 i nysv. *spyfluga*, av **spyi-flugha* (jmf. isl. *spýia*) och möjligen även den i Burträsk brukliga akcentueringen *fly'-fågel* "tillfälligt i skock förbiflygande fågel", av **flyi-foghl* (jmf. isl. *flyia* "fly").

Danska *fæhus* har akc. 1. Det har uppstått ur **feahus*, **fæahus*, juxtaposition med gen. pl. *fea*, *fæa*.

Akc. 1 användes i ett par kategorier av danska komposita, hvilkas första sammansättningsled fått hiatus först genom analogisk förlust av ett konsonantiskt *i*, nämligen i ord på *ø-*, såsom *øboer*. Det har uppstått ur **øa(r)boi*, **øia(r)boi*; jmf. isl. *eyiarmapr* etc.

ord på *mø-*, såsom *møbarn*, av **møa(r)barn*, *møia(r)barn*; jmf. isl. *meyiarstofa* etc.

Här erinrar jag om att i Bohuslän (Sörbygden) *byväjjen* "vägen till staden (Fredrikshall)", i Burträsk *bysopar* (rspr. **bysopare*) "som ingenting annat gör än springer omkring i byn" och i norska dialekter *byman* få akc. 1. De kunna vara juxtapositioner med gen. sg. *byar-*, *byiar-*; jmf. fsv. *byakirkia*, isl. *bý(i)armapr* etc.

Det är kanske något ovisst, om akc. 1 vid hiatus är så gammal, att den användes före den samnord. kontraktionen av *ā + a* till *ā* och av *ō + u* till *ō* i *grāan* > *grān* (ack. sg. mask.), *flōum* > *flōm* (dat. pl. av *flōi*) etc. Om den är så gammal, förklaras enligt vår regel även följande ord.

Danska *åkande* "en vandplante" har akc. 1; så ock Burträskmålets *åbrädd*, *åbro*. Jmf. gen. sg. **aar* > isl. *ār*.

Burträskmålets *damall* rspr. *dāmolle "frön av åkerbindnässlan" med akc. 1. Jmf. fno. (*akr*)*dāi* : gen. *dāa* > *dā*.

Burträskmålets *påfågel* med akc. 1. Jmf. en urspr. nom. *pāi, *pā* : gen. *pāa > *pā*.

I nysv. har dialektiskt *lokatt* "lo" akc. 1. Det är troligen en juxtaposition med gen. sg. *lōu till nom. *lōa *lō*. Fsv. *lō¹u-kattr blev *lō¹katt*.

Komposita med *bond(e)*- få akc. 1 i Burträskmålet t. ex. *bon[d]barn*, *bon[d]dräng*; så ock i Sörbygdmålet, t. ex. *bonneböjd* 'bondbygd'. Denna akcentuering kan måhända bero därpå, att *bondi*, obl. kasus *bonda*, gen. pl. *bonda*, hade akc. 1, emedan de uppstått ur *bōunde etc. med hiatus. Men den kan måhända ock förklaras därav, att orden *bonneböjd* etc. äro juxtapositioner med gen. pl. *bonda* (resp. bildade efter sådana mönster), och att denna kasus analogiskt fått akc. 1 från nom. ack. pl. *bōndr* (nysv. *bō¹nder*).

På här framställda väg hava de nord. språken fått akc. 1 i en mängd komposita, hvilkas första led slutar på vokal.

I några andra inhemska ord med första kompositionsleden slutande på vokal är akc. 1 ljudlagsenlig, emedan ordens första juxtapositions-led är ett enstavigt ord, t. ex. pl. *blā¹bär* (av *blā¹ bär*), Burträskmålets *grā¹bonde* (av *grā¹ bonde*); jmf. ock t. ex. uttrycket *en ske¹[d]-full* (av *en ske¹d fu¹ll*). Jmf. Kock: Sv. akcent II, 115 f.

Men dessutom hava från tyskan lånats många komposita med första leden slutande på vokal, hvilka tillfölje av sin utländska härkomst hava akc. 1. Jag erinrar blott om några dylika i svenskan, t. ex. *frukost* (mnt. *vrokost*), *spygatt* (mnt. *spē-gāt*), *bislag* (mnt. *bislach*), *blyerts* (jmf. nht. *bleierz*), *nysilver* (nht. *neusilber*), *tolag* (mnt. *tolage*), *fri-märke* (mht. *freimark*). Jmf. Kock: Sv. akcent II, 132 ff.

Från dessa olika kategorier av komposita med akc. 1 och med första kompositionsleden enstavig och slutande på vokal överfördes akc. 1 i de nord. språken till några andra

ord med första kompositionsleden enstavig och slutande på vokal. Detta har i svenskan varit fallet t. ex. i *fåvitsk* (fsv. *fävizker*, fno. *fävizkr*) samt i (de dialektiskt med akc. 1 förekommande) *dubror*, *flåbuse*, *re[d]garn*, *ske[d]blad* etc.

Av den hittills gjorda undersökningen framgår icke blott att de nordiska språken alltså hava akc. 1 vid hiatus i åtskilliga ord, utan ock att hiatus redan i fornspråket måste hava framkallat akc. 1.

Jag anser mig vara berättigad till den slutsatsen, att det nordiska fornspråket ljudlagsenligt hade akc. 1 vid hiatus. Det är möjligt att även någon annan faktor än hiatus erfordrats för inträdandet av akc. 1, men så vitt jag ser, är detta antagande icke behöfligt. För hvar och en som känner, hvilken kolossal roll analogi-påvärkan spelat vid reglerandet av de nynord. språkens akcentuering, är det nämligen ofantligt lätt begripligt, hvarför i de moderna nord. språken icke flera kategorier av ord med hiatus hava bibehållit akc. 1. Det är ju fråga om flerstaviga ord. Men som bekant hade den överväldigande massan flerstaviga ord sedan gammalt akc. 2. Denna akcentuering har därför naturligtvis på analogisk väg oftast antagits av de relativt få orden med hiatus och akc. 1.

Troligen står uppkomsten av akc. 1 vid hiatus i samband därmed, att den första vokalen vid hiatus (delvis) förkortades.

Genom antagandet att det nord. fornspråket ljudlagsenligt havt akc. 1 vid hiatus, förklaras det skenbart oregelbundna sätt, hvarpå akcent-omkastningen vid hiatus inträder (jmf. Kock: Fsv. ljudl. II, 368 noten).

Som bekant finnes den i många isl. ord med $\ddot{e}$, $\ddot{i}$ + guttural vokal, t. ex. isl. *sea* > *siä'*, gen. pl. *knea* > *kniä'*, *fiandi* > *fü'ndi*, dat. pl. *treom* > *triö'm* etc. Däremot uteblir

den t. ex. i isl. *niu*, *niundi*, *tiu*, *tiundi*, *sia* "säll", *sia* "molten metal", *knia* "övertäga".

Regeln har varit, att "omkastningen" inträdde i ord med akc. 2, men inträdde icke i ord med akc. 1. Detta är också mycket lätt begripligt. Alla ord med akc. 2 (vare sig de hade hiatus eller icke) fingo på andra stavelsen en biakcent (svag eller stark levis¹), t. ex. *dō²ma'*, *fū²ru'*; ord med akc. 1 hade däremot under normala förhållanden på andra stavelsen språkets svagaste expirationstryck (levissimus), t. ex. *hū¹sit* (av *hu¹s et*). I orden med hiatus och akc. 2 förstärktes levis, så att den övergick till fortis (ordets huvudakcent), t. ex. *se²a' > siä'*. Denna förstärkning kunde däremot naturligtvis icke inträda i orden med hiatus och akc. 1 (t. ex. *tiu*), eftersom de på andra stavelsen icke hade levis (utan normalt levissimus).

I överensstämmelse härmed hava de isl. *niu*, *niundi*, *tiu*, *tiundi* utan "omkastning" haft akc. 1, liksom dialektiskt ännu i dag i nynord. bygdemål. Däremot har redan i isl. den ljudlagsenliga akc. 1 utbytts mot akc. 2 i t. ex. *sea > siä'*, *fandi > fiä'ndi*.

Det är också mycket lätt begripligt, att räkneorden *niu*, *niundi*, *tiu*, *tiundi* kunde bibehålla akc. 1. De tillhörde nämligen en ordkategori (räkneorden), där akc. 1 användes i stor utsträckning såsom i *einn*, *tveir*, *þrír*, *fjörir* (< *feðurai; akc. 1 enligt min regel i Arkiv N. F. III, 354, ännu i norska mål *fi¹re*), *fimm*, *sex*, *siau*, *átta* (?; norska mål *átte*), *tolf*. Däremot antog t. ex. infinitiven *sea* naturligtvis ytterst lätt akc. 2 från den stora massan infinitiver utan hiatus och med denna akcentuering (*heyra*, *tala* etc. etc.).

Att akcent-omkastningen verkligt står i kausalsammanhang med den på andra stavelsen hvilande expiratoriska akcenten, bestyrkes särskilt av ordet *fiändi*. I detta ord har

¹) Orden med lång rotstavelse hade svag, orden med kort rotstavelse stark levis (Kock i Arkiv N. F. III, 374).

nämligen omkastningen inträtt tidigare än i andra ord (såsom i *sea* > *siä'* etc.; Bugge i Beiträge XV, 399). Detta beror därpå, att part. pres. på *-andi* med akc. 2 i de nordiska språken hade en starkare akcent än levis på penultima, nämligen semifortis (Kock: Fsv. ljudlära II, 367). Det är då givet, att i *f²ändi* med semifortis utvecklingen till *fä²ndi* försiggick tidigare än i *sc²a* med levis utvecklingen till *siä'*. Då däremot *f¹andi*, såsom fallet delvis var i fsv., bibehöll akc. 1, inträdde överhuvud ingen omkastning (nysv. *f¹ende*).

Genom denna uppfattning av akcent-omkastningen i de fornnord. språken blir det fullt klart, hvarför den med skenbar inkonsekvens inträder i vissa, men uteblir i andra ord; den uteblir i ord med (ljudlagsenlig) akc. 1 (såsom isl. *niu*, *niundi*, *tiu*, *tiundi*, *sia* "säll", *sia* "molten metal", *knia*) men inträder i ord, där akc. 1 analogiskt utbyttts mot akc. 2 (t. ex. i *sea* > *siä'*).

Tillika förstår man, hvarför omkastningen försiggått i olika utsträckning i de västnord. och i de östnord. språken. I Sv. akcent II, 313 f. och Arkiv N. F. I, 383 f., VIII, 90 f. har jag haft tillfälle visa, att man även i fsv. finner exempel på akcent-omkastning, t. ex. *fjande* > *fä¹nde* > *fä²nde* > ä. nysv. *fjende* (jämt *f¹ande* > *f¹ende*), gen. sg. *fear* > *feä¹r* (av *fä*), **knear* > **kneä¹* > *knä* (av *knä*), ehuru den som bekant har vida mindre utbredning i fsv. än i isl. Orsaken är mycket naturlig. Svenskan (och även fsv.) har i allmänhet mycket trognare än isl. (även fornisl.) bibehållit den samnord. akcentueringen. Nu har fsvenskan i ord sådana som *sc¹a* etc. (liksom ofta annars) bibehållit den äldre akcentueringen, d. v. s. akc. 1, hvilken i isl. analogiskt utbyttts mot akc. 2; men vid akc. 1 inträdde ingen akcentomkastning.

Jag erinrar i detta sammanhang om hvad jag i Arkiv N. F. III, 367 noten framhållit beträffande danskans stötton

vid hiatus i plur. på *-er* t. ex. *stier* av *sti*, i subst. på *-en* sådana som *gloen*, i mask. subst. på *-er* sådana som *syer*, i subst. på *-else* sådana som *strøelse*: "denna stötton inträder åtminstone under vissa förhållanden på en vokal i fortis- (och semifortis-)stavelsen i hiatus, när systemtvånget icke hindrade bruket av stötton". Då stöten i danskan som bekant vanligen är en ljudlagsenlig utveckling på fortisstavelsen i ord med samnord. akc. 1, så är det möjligt, att i vissa av dessa ord med hiatus stöten är en omedelbar fortsättning av samnord. akc. 1; jag skall dock icke här inlåta mig på frågan, när detta möjligen är eller icke är fallet.

Resultat:

1. Ord med hiatus hade i det nordiska fornspråket ljudlagsenligt akc. 1.

2. Akcent-omkastningen inträdde i de nord. fornspråken icke i ord med hiatus och (ljudlagsenlig) akc. 1 (ex. *tiu*), men däremot i ord med (analogiskt antagen) akc. 2 (t. ex. isl. *sea* > *siā*).

3. I inhemska komposita med akc. 1 och första sammanställningsleden enstavig, slutande på vokal (sv. *trögård*, da. *ko-stald* etc.) har denna akcentuering uppstått därigenom, att första kompositionsleden fordom varit tvåstavig med hiatus (*teagarper*, *koastallr* etc.).

Jag hoppas i annat sammanhang kunna visa följande beträffande nordisk akcentuering.

Ord som i de moderna nord. språken hava akc. 2, voro i sen urnord. tid i allmänhet tvåstaviga med fortis på penultima och med tvåspetsig levis på den långa ultima. Denna ultimas längd och tvåspetsiga expiratoriska akcent utgjorde delvis ett arv från indo-eur. tid, t. ex. nom. pl. **windōR*, *vindar* (till isl. *vindr*) = indo-eur. *-ōs*; delvis hade längden och den tvåspetsiga expiratoriska akcenten alstrats i urgerm.

resp. tidig urnord. tid därigenom, att ultima i trestaviga ord förlorats, hvarvid den förlorade stavelsens akcent kastades tillbaka på näst föregående stavelse, t. ex. nom. pl. (av isl. *sunr*, *sonr*; *vöndr*) *suniwiz > *sūnīr, *wandīwiz > *wandīr.

Orden med lång rotstavelse (*wandīr) hade svag levis på ultima; de med kort rotstavelse (*sūnīr) stark levis på ultima.

Ultima med svag levis (i *wandīr) förkortades, hvarvid dess ena expirationstöt kastades tillbaka till den långa rotstavelsen. Härigenom uppstod de nord. språkens akc. 2 i långstaviga ord, d. v. s. tvåspetsig fortis på rotstavelsen och svag levis på följande stavelse.

Under invärkan av den starka levis däremot bibehöll tillsvidare ultima i de kortstaviga *sūnīr etc. sin längd och sin tvåspetsiga exp.-akcent. Härpå beror det att kortstaviga ord med akc. 2 i de fornnord. literaturspråken hade enspetsig fortis på rotstavelsen och (halv)lång ändelsevokal med stark levis.

I längden kunde dock den starka levis på ultima av *sūnīr etc. icke bibehålla ultima fullt lång, utan dess vokal-längd blev delvis reducerad (halvlång): *sūnīr etc.

Nu inträdde det yngre *i*-omljudet. Det värkades av ett icke-långt (d. v. s. kort eller halvlångt) *i*, t. ex. *wandīr > *vendir*, *sūnīr > *sýnīr*. Däremot värkades det icke av ett (fullt) långt *i*, t. ex. fsv. *laghlīker* etc.; ord sådana som *laghlīker* hade liksom andra likartade komposita semifortis på andra stavelsen. Det (i isl. inträdande) yngre *u*-omljudet genomfördes under samma villkor, under hvilka det yngre *i*-omljudet inträdde på samnord. tid.

I vissa fnord. urkunder och i vissa moderna bygdemål hava ändelsevokalerna *u*, *a*, *i* i kortstaviga ord (*ærw*, *skipaat*, uttalat *skipåt* etc.) behandlats på samma sätt som fullt långt *u*, *a*, *i* i rotstavelsen. Detta beror antingen därpå, att i de i fråga varande dialekterna halvlångt och långt *u*, *a*, *i* varit

underkastade samma ljudlagar, hvad deras senare utveckling angår, eller ock beror det därpå, att de halvlånga ändelsevokalerna *u*, *a*, *i* i relativt sen tid dialektiskt åter blivit fullt långa.

Den hittills oförklarade akc. 1 i de nynord. *y¹tterst* (fsv. *y¹tarster*) etc. beror därpå, att dylika superlativer uppstått genom kontamination av *y¹ztr* etc. med akc. 1 samt sådana superlativa adverb som *u²tarst* (bildade på komparativen *ūtar* med det urspr. suffixet *-ar-*, liksom isl. komparativen *ūtarr* < *ūtarix bildats på komparativen *ūtar* med tillägg av det vanliga komparativ-suffixet).

II. Bidrag till fornnordisk formlära.

1. Isländska verbalformer sådana som *kalliga* (1 sg. pres. ind.), *gerþiga* (1. sg. pret. ind.).

Isländskan använder som bekant t. ex. *kalliga* "jag kallar icke", *gerþiga* "jag gjorde icke" (med vidfogande av pronomenet *ek* [*eg*] och negationen *a*), ehuru "jag kallar" heter *ek kalla* (icke *kalli*), "jag gjorde" *ek gerþa* (icke *gerþi*).

I Pauls Grundriss² I s. 636, § 249, I, c menar Noreen, att t. ex. presens *kalliga* (*kallegak*) skulle innehålla en helt annan typ för presensformen än *ek kalla*; han avdelar nämligen *kalle-g-a-k* "jag kallar icke" och anser detta *kalle* (*kalli*) vara samma presenstyp som t. ex. 1 sg. *ek kaupe* (*kauþi*).

Jag kan icke dela denna uppfattning. Det är, så vitt jag ser, omöjligt att förstå, hvarför t. ex. verbet *kalla* skulle i 1. sg. presens böjas efter *en* konjugation, då de enklitiska orden *ek* och *a* tillfogades, men efter *en annan* konjugation, då de icke tillfogades.

Men även om så hade varit, blir det oförklarligt, hvarför det heter t. ex. *ek gerþa* "jag gjorde", men *gerþiga* "jag gjorde icke". Här finnes ju alldeles icke möjligheten att tänka på en annan konjugation, ty alla de svaga verben hade i 1. sg. pret. *-a*.

I stället för att förklara *ek kalla* : *kalliga* genom att antaga uråldriga skiljaktiga bildningstyper, kan växlingen helt visst förklaras på ett mycket närmre liggande sätt.

Dock må först anföras såsom exempel några verbalformer med enklitiskt tillagt *ek* samt några sådana med enklitiskt vidfogade både *-ek* och *-a*.

1. sg. pres. ind. och konj. på *-a* (*ættla, vitia, boþa, mega, ganga, brenna*) bibehåller denna form på *-a*, då ensamt *ek* tillfogas, t. ex. *ec ættlac* (St. Hom. 66, 5), *ek vitiag* (Egils-saga 179, 22 i Finnur Jónssons upplaga), *boþag* (AM. 645 s. 125, 15), *megac* (St. Hom. 194, 30), *gangak* (St. Hom. 113, 4), *brennac* (*brenac* ib.). — Blott sällan utbytes en dylik form på *-a* mot en på *-i*, t. ex. *ætlig* (Hyndlulj. 7).

1. sg. pret. ind. och konj. på *-a* bibehåller även denna form, då blott *-ek* tillägges, t. ex. *veþtac* (Háv. 96), *sagðak* (Bdr. 7), *áttac* (St. Hom. 97, 16), *feóddac . . . cléddac* (ib. 201, 23), *ætlapac* (ib. 129, 33), *fretag* "jag frågade" (AM. 645 s. 35, 27), *meþtac* (þrk. 3), *verac* (Ls. 14).

Det är självklart, att en på *-i* slutande 1. sg. pres. (*ek kenni, hefi, trui, þori*) bibehåller samma ändelse, vare sig att blott *ek* eller så väl *ek* som *a* tillfogas, t. ex. *kennig* (Háv. 163), *hefic* (ib. 96), *hefec* (St. Hom. 25, 3), *truec* (ib. 149, 35), *þoriga* (Vkv. 26).

Däremot utbyter 1. sg. pres. och pret. ind. och konj. på *-a* denna ändelse mot *-i*, då både *ek* och negationen *a* (resp. både *ek* och negationen *a* samt ännu ett *ek*) tilläggas, t. ex. *calliga* (Gupr. III, 8), *stadvigac* (Háv. 150), *biargigac* (ib. 152), *mattigac* (Ghv. 12), *gerþiga* (Gupr. II, 11), *vildigac* (Gupr. II, 40), *myndiga* (HHv. 42).

Till belysning av ovanstående förhållanden erinrar jag om utvecklingen, då negationen *-at*, *-a* tillfogas en på vokal slutande verbalform.

Både verbets och negationens vokal kan bibehållas, t. ex. *rennia* (Helg. Hu. II, 32), *scripiat* (ib.), *purfuat*.

Vokalen i negationen *-at* förloras, t. ex. *þöttit* (< *þöttiat*), *vildit* (< *vildiat*), *eigut* (< *eiguat*).

Stundom förloras tvärtom verbets vokal t. ex. *hraukkvat* (Krákumál 23; jmf. Rafns upplaga s. 142¹) < *hrækki at*), *monat* (Rm. 16, < *munu at*), *muna* (< *munu a*; Gislason: Frump. 223, 228).

Vid förklaringen av de här diskuterade frågorna har man att beakta den nynordiska akcentueringen. Då man i nysv. låter en verbalform efterföljas av ett pronomen eller en negation, så inkorporeras oftast pronomenet resp. negationen under verbet genom akcentueringen. *Jag kállar-dét, frågar-hàn, sä'gen-hònom, han tálar-ìnte* etc. akcentueras på så sätt, att verbet får fortis på rotstavelsen, dess ändelse levissimus och det efterföljande pronomenet resp. negationen semifortis eller levis (det finnes nämligen någon uttals-latitud). Uttrycket *frågar-hàn* med semifortis på ultima har alldeles samma akcentuering som det sammansatta ordet *å'tervänn, kállar-de't* med levis på ultima samma akcentuering som pret. *kállade'*. I de anförda exemplen har verbet akc. 2.

Förhållandet är detsamma, då verbet har akc. 1, blott med den skillnad, att liksom annars vid akc. 1 halvaccenten och biaccenten äro svag semifortis (ej stark semifortis) och levior; så hava t. ex. *jag sä'ger-dét, betálar-hàn* svag semifortis eller levior på ultima. Då två pronomina eller ett pronomen och negation efterfölja verbet, så inkorporeras båda de efterföljande orden; så få t. ex. *kállar-jag-ìnte? ä'lskar-du-hònom?* fortis på första, levissimus på andra och tredje, semifortis (eller möjligen levis) på fjärde stavelsen. Redan i Svensk akcent I (1878) s. 69 har jag i korthet framhållit denna akcentuering, hvilken lämpligen torde kunna kallas *inkorporerande akcentuering*.

¹) Enligt godhetsfullt meddelande av Dr. Finnur Jónsson ha AM. 2 fol. och 6 fol. Hraukkvat, AM. 7 fol. hrækvat.

Emellertid är det av intresse, att icke i alla bygder denna inkorporerande akcentuering användes eller åtminstone icke är obligatorisk. Jag har t. ex. i nord-Skåne hört uttalet *bárrja'-se* "bärja sig" med fortis på första, levis på andra och levissimus på tredje stavelsen, ehuru det i rspr. heter *bá'rga-sig* med inkorporerande akcentuering.

Det är otvivelaktigt, att man även i fornspråket kunnat använda denna inkorporerande akcentuering. Men uttalet *bá'rga'-sig* är naturligtvis äldre än uttalet *bá'rga-sig*, och tider hava därför funnits, då man i samma dialekt har kunnat använda båda akcentueringssätten. Dessutom har man troligen även under vissa perioder låtit vissa enklitiska ord genom akcentueringen inkorporeras med verbet, under det att detta icke var fallet med andra.

Utvecklingen *ǣtla-ek* > *ǣtlak* visar att, då pronomenet *ek* vidfogades en tvåstavig (på vokal slutande) verbalform, man hade det äldre uttalet *ǣ'tla'-ĕk* utan inkorporerande akcentuering, d. v. s. med fortis på första, levis på andra och levissimus på tredje stavelsen¹). Vid sammanstötande av en vokal med levis och en vokal med levissimus synkoperades den svagare akcentuerade (*ǣtla-ek* > *ǣtlak*). Härmed är att jämföra, att t. ex. ack. sg. isl. *tíma enn* blivit *tímann*, nom. ack. pl. isl. *augu en* > *augun*, fsv. *stædhia-et* > *stædhiat* etc. Jag erinrar ock om huru isl. fsv. *kalla-sik* blivit *kallask* etc., samt huru *snarkar-han* i ä. nysv. blivit *snarkarn* etc. (Kock i Arkiv N. F. VII, 124). I alla dessa sammanställningar låg levis på andra stavelsen.

Utvecklingen var fullkomligt analog, då negationen *-at* tillfogades en tvåstavig på vokal slutande verbalform; t. ex. *þō'tti'-ät* med fortis på första, levis på andra och levissimus på tredje stavelsen blev *þōttit*.

¹) Om den fornnord. akcentueringen se Kock i Arkiv N. F. III, 373 ff.

Men då "jag" normalt hette *ek* (*ek ætla* etc. etc.), så användes vid sidan av det yngre *ætlak* alltjämt även *ætla ek*, och då *a* i negationen *-at* icke förlorades efter konsonant (*var-at*, *verþr-at* etc. etc.¹⁾), så brukade man jämte *þöttit* genom inflytande från *var-at* etc. etc. även *þötti-at* (jmf. de ovan anförda *mätti-at*). Formerna *ætla-ek*, *þötti-at* etc. äro nära besläktade med rekompositioner.

Huru behandlades nu sådana genom en art rekomposition uppkomna former av samma art som de yngre *ætla-ek*, *þötti-at* etc.? Jo, vid denna tid använde språket inkorporerande akcentuering i dylika sammanställningar. T. ex. *ætla-ek*, *hrökki-vi-ät* hade således fortis på första, levissimus på andra och semifortis resp. levis på tredje stavelsen. Vid sammanstötande av en vokal med levissimus och en vokal med semifortis resp. levis förlorades den svagare akcentuerade, och man fick *ætlek* (senare *ætlig*²⁾), *hrökkvat*. Jmf. nht *grüsse ich* > *grüss' ich*, *löschte ich* > *löscht' ich* etc.

Det är dock möjligt att den olika utvecklingen *ætla-ek* > *ætlak* och *ætla-ek* > *ætlek* (*ætlig*) etc. försiggått icke vid olika tid, utan samtidigt, beroende därpå, att man akcentuerade dels *ætla'-ek*, dels *ætla-èk*, vare sig i olika satssammanhang eller i skilda dialekter.

När såväl pron. *ek* som negationen *a* efterföljde en tvåstavig verbalform, använde man redan i fornspråket inkorporerande akcentuering. Man har t. ex. akcentuerat *källa-ek-à* med fortis på första, levissimus på andra och tredje samt semifortis (eller levis) på fjärde stavelsen; jmf. den nysv. akcentueringen *kállar-jag-ìnte*. Vid sammanstötandet av de två med levissimus akcentuerade vokalerna *a-e* synkoperades den förra, och *källa-ek-a* blev *kalleka* (*kalliga*). Resultatet blev

¹⁾ Den olika behandlingen av *-at* och av *ek* efter en enstavig, på konsonant slutande verbalform (*varat* med bevarat *a* i *-at*, men *var-ek* > *vark*) synes angiva, att *-at* såsom enklitika var starkare akcentuerat än *ek* såsom enklitika.

²⁾ Nedan anføres en alternativ möjlighet att uppfatta *ætlig*.

detsamma, om den inkorporerande akcentueringen måhända givit *källa-èk-a* med fortis på första, levissimus på andra, semifortis (resp. levis) på tredje och levissimus på fjärde stavelsen. I så fall har vid sammanstötning av den med levissimus akcentuerade vokalen *a* och den med semifortis (resp. levis) akcentuerade vokalen *e* den svagare akcentuerade synkoperats (*källa-èk-a* > *källèka*, *kalliga*). Hvilket av dessa två akcentueringssätt som använts, kan väl svårigen med visshet avgöras. Huvudsaken är emellertid, att på grund av den inkorporerande akcentueringen andra stavelsen i *kalla-* fått levissimus och därför vid hiatus synkoperats.

Då fornspråket således använde inkorporerande akcentuering i *källa-ek-à* (resp. *källa-èk-a*), men ännu icke (eller vanligen icke) i *källa'-ek*, så kan det bero därpå, att man hade större behov att genom akcentueringen till en enhet innefatta den längre frasen *kalla-ek-a* än den kortare frasen *kalla-ek*. Härvid har måhända även den omständigheten spelat en roll, att (se ovan s. 228 noten) enklitikan *-at* synes hava varit starkare akcentuerad än enklitikan *ek*. Det är dock även möjligt att uppfatta olikheten på annat sätt. Hopväxandet av *kalla* och *ek* (*källa'-ek* > *kallak*) kan vara äldre än hopväxandet av både *ek* och *a* med verbalformen. Vid den tid, då *kalla ek* hopväxte, användes, såsom ovan visats, oftast ännu icke den inkorporerande akcentueringen; *källa'-ek* blev därför *kallak*. Då senare *kalla ek a* sammansmälte till en enhet, brukades däremot den inkorporerande akcentueringen; *källa-ek-à* (resp. *källa-èk-a*) gav därför *kalleka*.

Sedan man på här visade sätt erhållit sådana former som *kalleka*, och då man vid deras sida hade *hefek* (< *hefe ek*) etc., så kände man icke längre hvar ordgränsen låg i *kalleka*, d. v. s. huruvida det rätteligen utgjordes av *kall-ek-a* eller av *kalle-k-a* (jmf. *hefe-k*). Följden härav var, att

då t. ex. *hefe*, *hefek* ljudlagsenligt blevo *hefi*, *hefik*, även *kalleka* ljudlagsenligt blev *kallika* (och *kalliga*, liksom annars *ek* i relativt oakcentuerad ställning blir *eg*).

Liksom presens *kalla-ek-a* blev *kalliga*, så uppstod ur pret. *gerþa-ek-a* > *gerþiga* etc.

Möjligt är att en sådan mera sällsynt form som det ovan avhandlade *ætlig* icke uppstått omedelbart ur *ætla-ek*, utan att *ætlag* (< *ætla'-ek*) på analogisk väg ombildats till *ætlig* efter sådana former som *kalliga* (< *kalla-ek-a*) och sådana som *kennig*, *hefek* (< *kenni eg*, *hefe ek*).

2. Tredje pers. sg. pres. ind. i fornnord. språk.

Som bekant avviker denna flexionsform i de fornnord. språken från motsvarande flexionsform i de andra germ. dialekterna. Under det att dessa hava en dental eller interdental i ändelsen (got. *bindiþ*, fht. *bintit*, ags. *bindeð*, fsax. *bindið*), hava de förra *-r* (isl. *bindr*, fsv. *binder*). Att denna ändelse i de nordiska språken dock är relativt ung, visar till fullo bariutiþ på Stentofta-stenen. Man förklarar allmänt *-r* i isl. *bindr* etc. såsom överfört på analogisk väg från 2. sg. *bindr*.

Men spørgsmålet är, huruvida denna förklaring är tillfredsställande. Att påvärkan från 2. pers. kunnat utöva inflytande vid alstrandet av 3. sg. *bindr*, är obestriddigt. Men det strider, så vitt jag ser, mot all erfarenhet från de nord. språkens historia för övrigt, att 3. sg. *bindr* uteslutande skulle bero på dylikt analogi-inflytande.

Annars är det nämligen icke 2. personens form, som undantränger den för 3. pers., utan tvärtom. Jag erinrar om följande väl kända förhållanden.

Pret. av ett svagt verb böjes i isl. *brenda*, *brendir*, *brendi*; då fsv. har *brände* för alla 3 pers., har formen för 3. pers. blivit den segrande.

Pret. av t. ex. det starka *fara* har i isl. och fsv. 1. och 3. sg. *för*, 2. sg. *fört*; i nysv. har 2. sg. *fört* undanträngts av *för*.

Pres. konj. *kalla*, *kallir*, *kalli* i isl. har i fsv. uniformerats till *kalle*, således med seger för 3. pers.

Förhållandet är detsamma i pret. konj.: jmf. isl. *væra*, *værir*, *væri* med fsv. *väre*.

I nysv. talspråket hör man stundom *Ni dömma* etc. i st. f. *Ni dömmen*; alltså har även här formen för 2. pers. delvis undanträngts av den för den 3.

Under dessa förhållanden uppfattar jag 3. sg. *bindr* på följande sätt.

Jag har haft tillfälle på andra ställen visa, att genom kollision med efterföljande personliga pronomina de fornnord. verbaländelserna stundom förändrats.

Så har 2. sg. pret. *biött* (i st. f. *biöt*) etc. abstraherats ur *biöttu*, *biöt-þu*. — 2. sg. imperat. *grätt* etc. har på likartat sätt abstraherats ur *grattu*, *grät-þu* (Arkiv N. F. III, 342).

Den i fsv. dialektiskt mötande formen på *-n* för 3. sg. i pres. konj. *wæpin* etc. har uppstått ur *wæpi[ha]nn*, hvarvid anslutning till 3. pl. *wæpin* medvärkat (Arkiv N. F. III, 306). Jmf. sådana i äldre nysv. mötande former som *snarkarn* "snarkar han", *brukarn* "brukar han" etc.

I isl. har passivum *kallaz* etc. blivit *kallazt* etc. däri-genom att *t*-ljudet i *kallaztu* (< *kallaz-þu*) etc. överfördes till verbet (Arkiv N. F. IV, 265 ff.).

Lidén har helt visst med rätta förklarar den fno. ändelsen *-ir* i 2. pl. och samma ändelse *-it* i isl. på så sätt, att pron. *er*, *it* hopvuxit med verbet; *bindið-(e)r* blev *bindir*; *bindið-it* blev *bindit* (Pauls Grundriss² I s. 637 f.).

Det är vidare otvivelaktigt, att det i gotiskan och fht. använda ordet för 'han' (got. *is*, fht. *er*) ännu i relativt sen förhistorisk tid måste i det nordiska fornspråket ha haft en tämligen stor användning i denna betydelse; i runinskrifter

användes som bekant *is* (= isl. *es*, *er*, fsv. *ær*) icke blott i den senare förekommande betydelsen "som" utan stundom ock i betydelsen "han".

Det torde vara i synnerligen god överensstämmelse med dessa förhållanden, då jag antar, att 3. sg. **bindið* förändrats till **bindir* (*bindr*) till god del genom sammansmältning med pron. *er* "han"; **bindið-er* blev **bindiðr* > **bindir* > *bindr*. Till stadgandet av formen **bindir*, *bindr* har dock naturligtvis 2. sg. **bindir*, *bindr* bidragit. Utvecklingen av 3. sg. i svaga verb har varit densamma som i de starka.

Till belysning av övergången **bindið-er* > **bindiðr* erinrar jag om att *e* som bekant synkoperas i isl. pron. *es*, då det användes enklitiskt, t. ex. *þat es* > *þats* (*þaz*), *þeim es* > *þeims* etc.

Även vid uppkomsten av formen *es* såsom 3. sg. av verbet *vesa* har kollision med pron. *es* bidragit. I got. är som bekant *is* 2. sg., *ist* 3. sg., hvilket är det äldre förhållandet. Pron. *es* "han" sammansmälte i nord. språk med 3. sg. *est*; av *est-es* blev **ests*, och av detta i relativt oakcentuerad ställning **ess*, *es*. Till stadgandet av detta *es* bidrog, att *es* sedan gammalt var formen för 2. sg.

3. Tredje pers. pl. pres. ind. i fornnord. språk.

Denna form (isl. *þeir binda*, *kalla* etc.) torde icke hava blivit tillfredsställande förklarad.

Som bekant motsvaras den idg. ändelsen *-nti* i 3. pers. pl. dels av germanskt *-ndi*, dels av germanskt *-nþi*; den förra ändelsen återfinnes i got. *bindand*, fht. *bintant*, den senare i ags. och fsax. *bindað*.

Noreen antar med tvekan i Pauls Grundriss² I s. 638, att den urnordiska ändelsen varit *-an[þ]*; *binda* skulle alltså hava uppstått ur *bindan[þ]*. Häremot talar dock kraftigt det got. *bindand*. Som bekant finnes i allmänhet en stor överensstämmelse mellan de nordiska språken och gotiskan, och

detta gäller särskilt verbalböjningen. Det är därför obetingat önskvärt, att 3. pl. isl. *binda* kunde identifieras med got. *bindand*.

Av Streitbergs framställning i Ugerm. gramm. s. 321 framgår ej klart, om han menar, att isl. 3. pl. *binda* uppstått ur **bindanþi* eller ur **bindandði*; dock har han väl snarast den senare uppfattningen. Han anser, att "spiranten" efter *n* förlorats redan på urnordisk tid, hvarefter **bindan* blev *binda*. Men om isl. *binda* uppstått ur **bindandði*, så är spørgsmålet, huruvida under normala förhållanden slutljudande *-nd* resp. *-nd* på urnord. tid blivit *-n* (**bindandð > *bindan* resp. **bindand > *bindan*). Att detta icke var fallet, framgår av prepositionen isl. *und* fsv. *ynd* (på Rökstenen skrivet *ind*, *int*, se nedan s. 248); jmf. got. *und*.

Jag antar att isl. 3. pl. *binda* liksom got. *bindand* representerar ett ugerm. **bindandði*, men att på urnord. tid 3. pl. **bindan* uppstått ur **bindandð*, resp. **bindand*, genom kollision med efterföljande pronomnen. I de fornnord. literaturspråken och i de yngre nordiska språken äro sammanställningar sådana som *då binda de*, *de binda det*, *de binda dem* etc. etc. (isl. *þá binda þeir*, *þeir binda þat*, *þeir binda þá* etc. etc.) ytterst vanliga. Förhållandet var det samma på urnordisk tid, vare sig att redan då motsvarande former av pronomenet *sá* såsom enklitiska började med *ð* (**ðai* etc.), eller de då började med *þ* (**þai* etc.). Men det är givet, att i sammanställningar sådana som **bindandþai* (resp. **bindandððai*) ljudet *ð* i verbalformen måste förloras mellan *n* och *þ* (resp. *n* och *ð*), så att man fick *bindanþai* (resp. *bindanððai*). Sedan i dylika vanliga förbindelser 3. pl. **bindan* uppstått, blev detta genom ljudlagsenlig förlust av *-n* till isl. *binda*. Utvecklingen har varit densamma, om **bindandði* blivit **bindand* före förlusten av den andra slutljudande konsonanten. I så fall uppstod ur **bindandþai* (resp. **bindandððai*) på urnord. tid **bindanþai* (resp. **bindanððai*), och 3. pl. **bindan* blev sedan *binda*.

4. Andra pers. pl. på *-in* i fsvenskan.

Läffler framställer i Tidskr. f. fil. N. R. V, 77 den förmodan, att den fsv. ändelsen *-in* i 2. pl. (*i bindin, i bundin* etc.) överförts från 3. pers. pl. pres. och pret. konj.; jmf. delvis även Stephens: Runic monuments s. 740, Bugge i Ant. Tidskrift f. Sverige V, 26.

Detta antagande, som förkastats redan av Rydqvist I, 318, är helt visst icke möjligt.

Häremot talar på det kraftigaste först och främst den omständigheten, att i den nordiska verbalböjningen konjunktiven annars icke påverkats indikativen, men tvärtom i den moderna svenskan konjunktiv-formen håller på att alldeles förloras, undanträngd av indikativen.

Men även andra betänkligheter finnas emot ett dylikt antagande. Så ändas 3. pl. konj. blott i vissa fsv. skrifter på *-in* (*bindin*), under det att andra hava *-e* (*binde*), och formen på *-e* är den i nysv. enda brukliga (*binde, bunde*). Skulle då från sådana fsv. bygder, där *-in* användes i 3. pl. konj., denna ändelse kunnat intränga till 2. pl. i verbets alla former, ehuru *-in* i 3. pl. självt senare gick förlorat?

Utan tvivel måste spørsmålet besvaras nekande och den i fråga varande ändelsen förklaras på helt annat sätt.

Ändelsen i 2. pl. pres. och pret. ind. är i fsv. *-in* (*bindin* etc.), nysv. *-en* (*binden* etc.). Däremot är förhållandet i 2. pl. imperat. delvis ett annat. Denna form är tämligen sällsynt i den älsta fsv., beroende därpå, att våra älsta handskrivna urkunder väsentligen utgöras av lagar, och lagspråket plägar uttrycka föreskrifter (befallningar) icke med imperativ utan med konjunktiv. Rydqvist I, 379 anför ur lagarna icke något enda exempel på 2. pl. imperat. Emellertid har 2. pl. imperat. i fsv. obetingat oftast ändelsen *-in* (*bindin* etc.), och även i runinskrifter finnas exempel på denna form (t. ex. *bipin*). Vid sidan härav uppträder dock i fsv. stundom ändelsen *-ir*. I tre (nu förlorade) forngutn. runinskrifter

finnes **bipir** (Lilj. 1707, 1708, 1757; jmf. Säve: Gutniska urkunder, runinskrifter nr 24, 25, 115 och Rydqvist I, 380¹⁾), och i fsv. skrifter från 1400-talet möter då och då *-ir* (*-er*), *-r*, t. ex. *slaar*, *ganger* etc. I skrifter från reformationsperioden användas omväxlande *-er* och *-en*; i bibeln av 1541 i regeln *-er*, hvilken ändelse kvarstått i bibelspråket till våra dagar, under det att i nysv. *-en* annars är enrådande (jmf. Rydqvist anf. st., Söderwall: Hufvudepokerna s. 94).

Rydqvist menar att den fsv. och nysv. ändelsen *-er* i imperat. utgör ett lån från danskan, som i 2. pl. imperat. normalt har *-ær* (*bindær* etc.), och denna uppfattning har sedan, med eller utan reservation, upprepats av andra.

Jag finner det antagligare, att så icke är fallet.

Som bekant ha översättarna av 1526 års nya testamente och av 1541 års bibel systematiskt sökt utrota de danismer, på hvilka dåtidens och den närmast föregående tidens svenska skrifter ofta överflöda. Då nu 1526 års nya testamente mycket ofta och 1541 års bibel nästan konsekvent använder imperat. på *-er* (*tager* etc.), så är man berättigad till den slutsatsen, att för översättarna av dessa skrifter imperativ-ändelsen *-er* icke föreföll såsom en danism. Vidare hava vid reformationen till god del andra dialekter (Svealandsdialekter) blivit bestämmande för literaturspråket, än fallet var under slutet av medeltiden, då östgötskan spelade en huvudroll. Det är därför lätt begripligt, att 2. pl. imperat. på *-ir*, *-er* varit en i vissa svenska bygder sedan gammalt använd form. Härför talar ock det i fgu. runristningar mötande **bipir**. Att formen på *-ir* i fastlandets literatur-dokumenter påvisats först från 1400-talet, kan, såsom redan antytt, förklaras därav, att lagspråket, d. v. s. de älsta hand-

¹⁾ De övriga av Rydqvist efter Liljegren anförda fgu. exemplen på ord med denna ändelse äro enligt Säve att läsa på annat sätt.

skrivna urkunderna, plägar använda konjunktiv, ej imperativ, vid befallningar och förbud.

Jag förmodar att liksom fnorskan har ändelsen *-ir* (*-ur*) i 2. pl. ind., konj. och imperat. (*bindir* etc.), denna ändelse använts även av de östnordiska språken under en period, som låg före våra älsta handskrifers nedskrivande. Denna ändelse *-ir* är i de östnord. språken att förklara liksom i fnorskan (d. v. s. att, såsom Lidén antagit, *bindir* etc. uppstått ur *bindið-(i)r*). Den kvarstår i 2 pl. imperat. i fda. och dialektiskt i fsv., under det att den i ind. och konj. i fsv. ersatts av *-in* redan före de älsta handskrifternas avfattande ¹⁾.

Övergången från *ir bindir* till *ir bindin* etc. förklarar jag genom dissimilation.

Som bekant inträder i flera språk en dissimilation i ord med *r—r*, så att det ena *r* övergår till *n*. Detta har t. ex. varit fallet i grekiskan, då *r—r* blivit *r—n* i *καρῖνος* "kräfte" (jmf. sskr. *karkaras* "hård", gr. *καρκαρος*), vidare då *r—r* blivit *n—r* i det reduplicerade *τον-θορῖζω* "mumla" (< *τορ-θορ). I latinet har *r—r* blivit *n—r* i *cancer* (jmf. det nyss anförda sskr. *karkaras* etc.) och i det genom reduplikation bildade *gin-grīre* (se t. ex. Brugmann: Grundriss I², s. 425 f. II, s. 848).

I fsv. har en härmed nära besläktad dissimilation inträtt, hvilken hittills blivit föga beaktad (jmf. likväl Kock i Arkiv N. F. II, 59 noten).

Textkodex av Magnus Erikssons Stadslag har upprepade gånger komparativ-ändelsen *-ane* i st. f. den vanliga komparativ-ändelsen *-are*, av äldre *-āra* med urnordiskt *r*-ljud. Men enligt Schlyters glossar förekommer ändelsen *-ane* endast i sådana ord, i hvilka ett *r*-ljud föregår ändelsen, näm-

¹⁾ I de älsta fda. handskrifterna finnes intet exempel på 2. pl. ind.; 2. pl. konj. har i den älsta fda. *-i* liksom 3. pl. konj. (jmf. Noreen i Pauls Grundriss² I, s. 638, 639).

ligen *dyrane* 204, 6; 208, 4; *openbarane* 88, 5; *rættane* 89, 3. Annars användes enligt glossaret *-are*, t. ex. *skyldare* 90, 2; *iæmpnare* 87, 8; *optare* 87, 1; 252, 10; 274, 4; 274, 8; 284, 9; 285, 9 etc.; *optaren* (< *optar æn*, se Kock anf. st. s. 56 ff.) 283, 5; 284, 8; *optæræn* (< *optar æn*) 246, 3; *optermeer* (< *optarmēr*) 269, 12. Textkodex har 268, 5 *hardhare*, under det att flera andra handskrifter på detta ställe hava *hardane*. Naturligtvis beror *hardhare* i textkodex i st. f. *hardane* därpå, att ordet påverkats av den stora massan komparativer på *-are* av ord, som icke innehöllo något *r*-ljud (*skyldare*, *iæmpnare* etc. etc.)¹).

Härav framgår, att åtminstone dialektiskt följande ljudlag tillämpats: "ett föregående *r*-ljud framkallar en dissimilatorisk utveckling $r > n$ ".

Det är i väsentlig harmoni med denna ljudlag, då *-in* i 2 pers. pl. har följande upphov.

Liksom 2. pl. *bindir* uppstått genom hopväxande av pron. *ir* med verbalformen, så har något senare i fornsvenskan (men dock under en förliterär tid) det verbalformen föregående pronomenet *ir* dissimilatoriskt påverkat dess slutkonsonant. I indikativ och konjunktiv blevo *ir bindir* etc. till *ir bindin*²) etc. Här har vid ljudföljden *-R—R* en dissi-

¹) I Dalalagen möter i pres. sg. en gång *orkan* (GB 8), en gång *sarghan* (MB 15) i st. f. *orkar*, *sarghar*; här behöver ej dissimilation föreligga, utan formerna kunna bero på felskrivning. Fsv. *thaghan* "straxt" jämte *thaghar* (*thægar*) har fått *-an* genom påverkan av *genstan* "straxt" och av andra adverb på *-an*: *sipan*, *owan*, *nipan*, etc.

Vissa moderna bygdemål (i Norrland och Finland) ha *-an(e)*, *-ene* med supradentalt eller dentalt *n* till normal komp.-ändelse. Här har *-an(e)*, *-ene* troligen annat upphov än i fsv. *dyrane* etc. Blomberg: Ångermanländska bidrag 17 identifierar *likenē* "likare" etc. med fsv. komp. på *-arin*, utan att dock utreda förhållandet. Måhända har dialektiskt komp. *likarin* (< *likare æn*) blivit *likarn*, *likaŋ*, ehuru *likare* kvarstod (jmf. nysv. *domar[e]* : *domare*), hvarefter *likaŋ* fick *-e* från *likare*; alltså *likaŋe*.

²) Det behöver naturligtvis icke särskilt framhållas, att sådana stående sammanställningar som *ir bindir* etc. uttalades utan paus emellan och i ljudligt avseende äro att fatta såsom enhetliga ord. Att för övrigt verbalformerna och föregående pronomina kunna röna inflytande från hvar-

milation $-r-n$ inträtt. Så vitt jag ser, finnes intet som talar emot en dylik dissimilation. I fsv. har på ett gammalt stadium ljudföljden $r-r$ i samma ord icke förekommit under andra förhållanden än sådana, att dissimilationen måste hindras av analogi-påvärkan eller systemtvång¹).

Med den här givna förklaringen av *bindin* stämmer det synnerligen väl överens, att den äldre ändelsen *-ir* i vissa trakter kvarstod i 2. pl. imperat. (*bindir*), fastän den i indikativ- och konjunktiv- övergick till *-in*. Det är nämligen indikativ- och konjunktiv-formerna, som föregås av personliga pronomina ($\bar{r}$ *bindin*, $\bar{r}$ *bundin* etc.); däremot brukar imperat. icke att föregås av personligt pronomen. Imperat. *bindir*, *bindir* kvarstod därför i sådana trakter, där denna form icke utbyttes mot *bindin* genom analogiskt inflytande från indikativ- och konjunktiv²).

Då fsv. som bekant i 2. pl. ind. av pret. har *-in* (*ir bundin* etc.), icke *-un*, *-on* (jmf. isl. *bundur* fno. *bundur*), så beror det på analogi-påvärkan. Vid en tid, då 2. pl. pres. ind., konj. och imperat. hette *bindir*, 2. pl. pret. konj. *bundir*, men 2. pl. pret. ind. *bundur*, har sistnämnda form genom påvärkan från ind. presens, understödd av de övriga nämnda formerna, blivit *bundir*. $\bar{r}$ *bundir* blev $\bar{r}$ *bundin* liksom

andra, är nog samt bekant. Jag erinrar blott om huru i italienskan *egli amano* blivit *eglino amano* med överförande av *-no* från verbet till pronomenet.

¹) Då 2. pl. på *-in* möter redan i runinskrifter, så har dissimilationen i *bindin* etc. inträtt före den tid, då t. ex. *dagar enir* sammansmälte till *dagar-(e)niR*, *böndr enir* till *böndreuiR* etc. och således även före den tid, då i fsv. *böndrenir* genom dissimilation blev *böndrene*. — Det är ovisst, om Bugge har rätt i sin förmodan (Arkiv II, 241), att pronom. isl. *yþr*, fsv. *þer* uppstått ur **irwiR* genom dissimilation. Om så är, har dissimilationen försiggått redan på urnordisk eller samnordisk tid (eftersom den finnes så väl i isl. som i fsv.) och alltså vida tidigare än den speciellt fsv. dissimilationen i *bindin* etc.

²) Den i älsta fsv. stundom anträffade ändelsen *-in* i 1. pl. pres. konj. (*aflin* etc.; Rydqvist I, 343) har väl utgått från den äldre ändelsen *-im* (ej *-um*), som genom inflytande från 2. och 3. pl. på *-in* i konj. ombildades till *-in*.

ir bindir > *ir bindin*. Dock kan naturligtvis ombildningen av ändelsen i 2. pl. pret. ind. hava försiggått, även sedan formerna fått *-n*, så att 2. pl. pret. ind. *bundun blev *bundin*.

Sedan på ovan framställda sätt 2. pl. fått ändelsen *-in*, *-en*, har som bekant verbal-ändelsens *-n* överförts till pronomenet *i*, så att därav nysv. *Ni* uppstått. Men härigenom förändrades även formen för verbets 2. pl. I skrifter från 1500-talet och 1600-talet anträffar man ganska ofta sådana former som *j säye* (Nya Testamentet av 1526, Matth. bl. 15 r.), *j föracte* (ib. bl. 13 r.), *athi haffue* (d. v. s. *at I haffue* Rom. bl. 4 r.), *j få see* (Matth. bl. 17 r.), alltså en form för 2. pl. på *-e* av flerstaviga verb och en form, slutande på rotvokalen, av enstaviga verb. Och denna form på *-e* förekommer, jämte den vanligare formen på *-en* (*j weten* etc.), även i sådana skrifter, som i regeln låta ändelsevokalen *a* kvarstå. Så anträffas t. ex. i Nya Test. på samma blad, där *j säye* finnes, såsom former för 3. pl. pres. *säya*, *diya*, *skola*; på samma blad, där *j föracte* står, 3. pl. *bryta*, *wardha*, *haffua* och infinit. *holla*, *räkna*, *wara* etc. etc. Förhållandet är ett likartat i andra skrifter. I 2. pl. *haffuen* i överfördes *n*-ljudet från verbalformen till pronomenet, så att man uttalade *haffue ni*. Sedan brukade man den så uppkomna 2. pl. *haffue*, även då *i* föregick verbet: *i haffue*. Men jämte det på detta sätt alstrade *i haffue* kvarstod även såsom den brukligaste formen *i haffuen*, emedan pronom. merendels föregick verbet. På samma sätt som *i haffue* har *j få* (jämte *j fån*) uppstått, hvarvid dessutom påvärkan från 3 pl. *få* naturligtvis spelat en roll.

Som bekant använder den äldre nysv. stundom (jämte den gamla ändelsen *-om* och den från 3. pl. inträngda ändelsen *-a*) ändelsen *-e* (*wij haffue* etc.) i 1. pl. pres., och denna form har ända till våra dagar stundom använts i kanslispråket. Däremot torde ej ha framhållits, att vissa skrifter från 1500-talet (såsom Psalmboken 1536, Kyrkeordningen

1571) alltid eller nästan alltid ha *-e* i 1. pl. (*haffue* etc.), men *-a* i 3. pl. (*haffua* etc.). Denna regelbundna växling måste bero därpå, att 1. pl. fått *-e* från 2. pl. (*j haffue* etc.). I starka verb har 1. pl. pret. (*wij bliffue* etc.) i 1500-talets språk även fått *-e* från 2. pl. (*j bliffue* etc.). Konj. 1. pl. på *-e* har möjligen något bidragit till införande av *-e* i 1. pl. ind.

I 2. pl. pass. använder fsv. jämte den normala formen på *-ins* (*ir kallins* etc.), som uppstått genom tillfogande av *-s* till den aktiva formen (*ir kallin*), även någon gång en form på *-is*, t. ex. *ir uipær køptis* (ÖGL. jmf. Rydqvist I, 316). Dylika former kunna hava alstrats på olika sätt. De kunna möjligen utgöra ombildning av ett äldre *køptins* under inflytande av sing. *køptis* etc. Men 2. pl. *køptis* kan ock hava uppstått ur **køptirs* (d. v. s. 2. pl. *køptir* + passivt *s*); jmf. utvecklingen **kallars* > *kallas* etc. Även från äldre **køptiðs* (d. v. s. 2. pl. **køptið* + passivt *s*) kan *køptis* hava utgått: **køptiðs* blev **køptips* > **køptits* > *køptis*; jmf. t. ex. *burghis* (UL. s. 228, 9; d. v. s. *burghit* + reflexivt *s* : *burghits* > *burghis*), *slaghes* (< *slaghets*, d. v. s. pass. part. *slaghet* + reflexivt *s* Ol. Petris krönika 51, 27), *kallas* (< *kallats* samma form ib. 43, 10).

5. Fsv. *hundrapa*, *pusanda*.

Som bekant har fsv. jämte *hundrap*, *pusand* även *hundrapa*, *pusanda*, hvilka återfinnas i de nysv. *hundrade*, *tusende* (Kock i Sv. landsm. XIII, nr 11 s. 10). Formerna *hundrapa*, *pusanda*, som med sitt *-a* hava utseende av gen. pl., hava icke blivit förklarade.

I Pauls Grundriss² I, s. 630 § 232 menar Noreen, att dessa gen. pl. väl ursprungligen skulle hava blivit "von einem vorhergehenden zahlwort regiert". Detta antagande är säkerligen oriktigt, emedan i de nordiska språken orden *hundrap*, *pusand* icke pläga föregås av ett genitivus styrande räkneord. I uttryck sådana som de isl. *tvau hundroþ marka*,

i hvilka *hundrap* föregås av ett räkneord, styr detta nämligen icke genitivus, utan är attributivt förenat med *hundrap*.

Helt visst äro *hundrapa*, *þusanda*, att förklara på helt annat sätt, nämligen därav, att enligt den fsv. syntaxen räkneord ofta stå attributivt förenade med en omedelbart följande plural genitiv på *-a* av ett substantiv.

Man använder nämligen genitiv vid adjektiv i sådana vanliga uttryck som t. ex. *þriggia ara gamal*; *han viti han fiughurra marka værþan*; *twæggia alna breþ*; *tiughu alna langer*; *siu fota breþ*; *tolf alna høgher*.

Vidare brukas räkneord och genitiv tillsammans med ett substantiv t. ex. i sådana mycket brukliga sammanställningar som *innan twæggia ara fræst*; *þriggia dagha fræst*; *fiughura fota rum*; *þriggia ara hæfþ*; *þriggia marka bot*; *twæggia alna stang*¹⁾.

Som bekant brukas i isl. *hundrap* dels såsom substantiv med följande genitiv (*hundrap manna* etc.), dels såsom attributivt adjektiv (*mep hundrap riddarum* etc.). I fsv. är den senare användningen den vanligare; man sade så t. ex. *mep hundrap portvarþom* och även t. ex. *hundrap marka bot*.

Då man nu hade sådana vanliga uttryck som *þriggia marka bot* med ett attributivt, på *-a* slutande räkneord före genitiven *marka*, så lät man på analogisk väg *hundrap marka bot* fakultativt förändras till *hundrapa marka bot* (t. ex. SML. MB. 35). Detta skedde genom inflytande dels från substantivet (här *marka*), dels i viss mån ock från sådana attributivt använda, på genitivt *-a* slutande räkneord som *þriggia*. På likartat sätt ombildades fakultativt t. ex. *hundrap ara gamal* efter *þriggia ara gamal* till *hundrapa ara gamal*. Vid sidan av de på detta sätt nybildade uttrycken *hundrapa marka bot*, *hundrapa ara gamal* kvarlevde naturligtvis dock de äldre *hundrap marka bot*, *hundrap ara gamal*. Då nu *hundrap* och *hundrapa* på detta sätt kunde i många uttryck

¹⁾ Exempelen äro hämtade ur Schwartz: *Oblika kasus och prepositioner i fsv.*

användas såsom synonymer, så tillät man sig att även i andra uttryck använda dem synonymt och säga t. ex. ej blott *hundrap ar* '100 år' utan ock *hundrapa ar*, ej blott *hundrap marker* utan ock *hundrapa marker*.

Med den här påvisade funktionsutvecklingen hos *hundrapa* är att jämföra, att den ursprungliga genitiven isl. *hiúna* fsv. *hiöna* erhållit betydelse av nom. ack. sg. neutrum, hvilken fråga jag havt tillfälle behandla i Arkiv N. F. VII, 138 noten.

Växlingen *þusand* : *þusanda* är att förklara på samma sätt som *hundrap* : *hundrapa*.

Här må en anmärkning om den fsv. växlingen *þusand* (normalformen): *þusund* : *þusind* (sällan i runspråket, jmf. Rydqvist II, 120) få en plats. Då ordet efter all sannolikhet är sammansatt med *hund* "hundra", så är vokalen *u* det ursprungliga. I fsv. är *þusand* neutrum. Nu har man i den förliterära fsv. havt sådan växling mellan nom. ack. pl. och nom. ack. sg. som *hundrup* (ännu i bygdemål *hundro* "hundra") : *hundrap* (jmf. isl. *hundroþ*, *hundrup* : *hundrap*), *opul* (så kan *opul* i ÖGL. BB. 8: 1 uppfattas, jmf. Söderberg *U*-omljudet s. 17 noten 3) : *opal* (jmf. isl. *óþol*, *ópul* : *ópal*) etc. etc. Därför har *þusund* fattats såsom pluralis, och efter sådana mönster som de anförda har till detta en sg. *þusand* nybildats. I analogi åter med sådana feminina på *-ind* som *sannind*, *fæghrind* etc. har även *þusund* (då liksom i isl. troligen med feminint genus) fått sidoförmen *þusind*.

III. Utveckling *weh* > *wæh* i nord. språk.

Tamm finner i "Fornnord. feminina, afleda på *ti* och på *ipa*" s. 17 det märkligt, att isl. *vættr* "vikt" (av verbet *vega*) liksom isl. *vættr* f. "väsande" hava *æ'* (icke *é*) till rotvokal. Han söker icke förklara denna vokalisation.

Jag uppfattar den på följande sätt.

Sievers har i Tübinger bruchstücke der älteren Frostutingslög s. 9 visat, att i fnorskan kort germ. *e* övergått till *æ* efter *w* (*v*) i slutna stavelse (i synnerhet framför *r*), t. ex. *verk* > *værk*. I Arkiv N. F. VII, 140 ff. torde det ha lyckats mig å daga lägga, att i isl. dialektiskt den ljudlagen tillämpats, att långt *ē* övergår till *æ* mellan föregående *w* (*v*) och följande supradentalt *r*, *l*, t. ex. *vér* : *vær* "vi", *vēla* (< **wihalian*) : *væla* etc.

Vidare är det känt, att på ett förliterärt stadium *-ih-* övergår till *-eh-* i de nordiska språken, då nästa stavelse icke innehåller *i*-ljud (jmf. Bugge i Arkiv IV, 134, Kock i Sv. landsm. X nr 4 s. 5, Lindgren ib. XII nr 1 s. 154 ff.), t. ex. gen. sg. (av isl. *véttr*) **wih̄tēr* (**wihtar*) > **wehtar*, senare **wēhtar* med vokalförlängning framför *ht* (jmf. Kock i Beiträge XV, 252 noten). Isl. *víttr* har däremot sin vokalisation från nom. sg. **wih̄tir* ack. sg. **wih̄ti* etc.

Det är i överensstämmelse med dessa ljudutvecklingar, som jag uppställer följande ljudlag: "ett ur *i* framför *h* uppkommet *e* övergår i ljudförbindelsen *-wh-* vidare till *æ* (*-wæh-*), åtminstone om ej *i* följer i nästa stavelse". Då *w* föregår ljudförbindelsen *-ih-*, går dess utveckling således ett steg längre än annars (ända till *æh* i st. f. till *eh*). Naturligtvis är det endast mycket få ord, där ljudlagen kunnat tillämpas, emedan blott i ytterst få ord ljudförbindelsen *-wih-* blivit *-wh-*. Under ljudlagen falla emellertid följande ord.

Subst. *vætt* (fem. *i*-stam) "vikt", i sammansättningar "kamp", har även formen *vétt*, liksom *vættfang(r)* : *véttfang(r)* "kampplats" omväxla. *Vétt*, *vætt* hör till verbet *vega* "lyfta, dräpa" med *a*-omljud av *ī*; även *viga*. I kasus, där *i* ej stod i ultima, fick **wih̄tir* rotvokalen *e*, såsom t. ex. i gen. **wih̄tēr* (**wihtar*) > **wehtar*; detta **wehtar* blev enligt här uppställda ljudlag vidare **wēhtar* > **wæhtar* (med vokalför-

längning framför *ht*) > *wæ'ttar*; således med vokalisationen i isl. *væ'tt*.

Det är möjligt, att ljudutvecklingen **wehtar* > **wæhtar* inträdde endast i vissa bygder, under det att i andra **wehtar* kvarstod, och att den isl. växlingen *væ'tt* : *vétt* beror därpå.

Men växlingen *væ'tt* : *vétt* kan även förklaras på följande sätt. Vid den tid, då man hade växlingen nom. **wih-tir* : gen. **wehtēr* (**wehtar*) etc., inträngde *e* från gen. o. s. v. till nominativen, så att man fick nom. **wehtir* (jämte **wihtir*) : gen. **wehtēr* (**wehtar*) etc. Nu inträdde ljudlagen, att *-weh-* blir *-wæh-*, om ej följande stavelse innehåller *i*-ljud. Därför kvarstod nom. **wehtir* etc. med *e*-ljud, men gen. **wehtēr* (**wehtar*) etc. blevo **wæhtēr* (**wæhtar*) etc.; isl. *vétt* har sin vokal från de förra, isl. *væ'tt* från de senare kasus.

Den isl. växlingen *vétr* : *væ'ttr* "väsende" förklarar jag på samma sätt som *vétt* : *væ'tt* "vikt". Då isl. dessutom även har *vítr*, så är detta, såsom redan antytt, den strängt ljudlagsenliga formen i kasus med *i* i ultima (nom. sg. **wih-tir* etc.).

I Aisl. gramm.² § 142 och Urgerm. lautl. s. 92 antar Noreen, att isl. *væ'ttr* och det ytterligt sällsynta *vátrr* skulle innehålla ett annat avljudsstadium än *vítr*, *vétr*. Denna förklaring av *væ'ttr* är möjlig, för så vitt som ett *vátrr* "väsende" med avljudsstadiet *ai* värkligen existerat. Detta är emellertid mycket tivelaktigt. Övriga germanska språk hava i detta ord uteslutande rotstadiet *i* (got. *waihts*, fht. fsax. ags. *wiht* etc.). Blott från två ställen känner jag något isl. *vátrr* (*vattr*); jmf. Egilssons ordbok s. 856. Sn.E. I, 280 motsvaras textens *varr* av *vatt* i W (i S av *vatur*); se ock Edda Snorra Sturlusonar útg. af Sv. Egilssyni (Reykjavik 1848) s. 234. Om ett ytterligen ovanligt *vátrr* "väsende" funnits, så är för övrigt den möjligheten väl icke utesluten, att *væ'ttr* "väsende" i sen tid någon gång kunnat få formen *vátrr* genom påvärkan från *vátrr* "vittne", delvis beroende därpå,

att *vættir* var pl. ej blott till *vætt* "väsande" utan ock (sällan och i fno.; jmf. Möbius: *Analecta* s. 289, 8 och *Glossar*) till *vátt* "vittne".

Här böra ock ett par ord nämnas, som möjligen falla under vår ljudlag. Jämte sammansättningsleden *tví-*, *tve-* förekommer, ehuru sällan, i isl. även *tvæ-* i *tvævetr* (citat i Larssons *Ordförrådet* och hos Fritzner²), och att dömna av *Oxfordordboken* använder även nyisl. *tvævetr* "two winters old", *tvævetla* "a ewe two winters old". Detta isl. *tvæ'*- har troligen havt lång vokal. Huruvida däremot isl. *tve-* havt lång vokal (*tvé-*), torde vara tvivelaktigt. Visserligen skriver Noreen i *Aisl. gramm.*² s. 144 *tvé-* och menar, att det uppstått ur **twih-*, men jag känner ej ur någon handskrift stavningen *tvé-*. Larssons *Ordförråd* har uteslutande *tve-* (och *tvæ-*; jmf. ovan), Fritzner² *tve-*. Om verkligt till grund för *tvæ'*- ligger ett äldre **twih-*, så är utvecklingen **twih->*tweh->*twæh->tvæ'*- ljudlagsenlig.

Isl. har växlingen *hvél* : *hwæ'l* : *hvel* "hjul". I *Arkiv N. F. VII*, 140 ff. har jag förklarad växlingen *hwæ'l* : *hvél* enligt den av mig där framställda och ovan s. 243 anförda ljudlagen. Denna förklaring torde ock vara fullt acceptabel, då **hwehwla*, hvarur *hvél* uppstått, har ursprungligt *e*, ej ett ur *i* framför *h* uppkommet *e*. Om *æ*-ljudet i isl. *hwæ'l* bör förklaras därav, att i **hwehwla* ljudförbindelsen *eh* föregicks av *w* (**hwchwl(a)* > **hwæhwl(a)*), så bör naturligtvis formuleringen av den av mig s. 243 uppställda nya ljudlagen i någon ringa mån modifieras. — Ett ur långt *i* framför *h* uppkommet *ē* synes icke efter *w* vidare hava utvecklats till *æ*, eftersom isl. (åtminstone så vitt hittills är känt) har blott *vé* (ej **væ'*) ur **wīha* etc.

I detta sammanhang må emellertid något yttras om växlingen *hvél* : *hvel* med resp. långt och kort *e*-ljud.

Noreen vill i *Aisl. gramm.*² s. 144 (jmf. ock hans *Urgerm. lautl.* s. 228) återföra denna isl. växling på olika urformer i det indo-eur. urspråket; *hvél* skulle hava uppstått

ur germ. **hwehwla*, men *hvel* däremot ur en icke redupligerad indo-eur. urform, hvilken även skulle återfinnas i fornsl. *kolo*, gr. *πόλος*, *τέλος* etc.

Jag kan icke acceptera denna förklaring. Genom den bliva de dock tydligen ytterst nära samhöriga isl. formerna *hvél* : *hvel* "hjul" så gott som alldeles skilda.

Mig synes följande förklaring göra till fyllest.

Man böjde nom. ack. sg. **hwehwla* : dat. sg. och pl. **hwehwōl̄*, **hwehwōlom* etc. Sedan *-a* förlorats i de förra formerna, fick man **hwehwōl* : **hwehwō-le*, **hwehwō-lom* etc. Det är självklart att *hw* förlorades lättast och därför tidigast framför en till samma stavelse hörande konsonant (**hwehwōl*); senare framför en till annan stavelse hörande konsonant (**hwehwō-le*, **hwehwō-lom*). Därför blev **hwehwōl* > *hwēl*, ehuru **hwehwōle* etc. tills vidare kvarstodo. Från **hwehwō-le* etc. överfördes nu *ē* till nom. ack. sg. etc., så att man fick *hwēl* jämte *hwēl̄*. Först senare blev **hwehwō-le* > *hwēle* etc.

Jag begagnar detta tillfälle att modifiera den av mig i Arkiv N. F. V, 157 framställda regeln för utvecklingen *i* > *ē* i fsv. och fdanskan (*swīar* > *swēar* etc.¹⁾).

Av det ovan anförda har framgått, att ett vokalen föregående *w* i de fnord. språken ofta framkallar ett "öppnare" uttal av den följande vokalen. Samma invärkan har i fnorskans ett föregående *r* (åtminstone konsonant + *r*), då i detta språk *bregðr* blir *bræğðr* etc. (Sievers anf. st.).

Regeln har varit: **ī*, föregånget av *w* eller av (konsonant +) *r* och efterföljt av *a*, övergår till *ē* i fsv. och da.", t. ex. äldre (isl. fgutn.) *swīar*, *Swīarīki* > fsv. *swēar*, *Swēarīke*²⁾, äldre (fgutn.) *frīadagr* > fsv. *frēadagher*, äldre (fgutn.) nom. ack. fem. *þrīar* (av "tre"), ack. mask. *þrīa* > fsv.

¹⁾ I hiatus torde den första vokalen hava delvis förkortats.

²⁾ Noreens försök (Aschw. gramm. s. 157) att förklara *swēar* är icke antagligt.

þrēar, þrēa. Däremot kvarstår *i* i fsv. *dāa, fiande*, pres. sg. *vīar* "blåser" (med begynnande *v*, icke *w*).

IV. Till frågan om Rökstens-inskriftens språk.

1. satint.

Enligt Bugges läsning innehåller Rökstens-inskriften

... þatsakumþritauntahuarirt
uairtikirkunukarsatintsiuluntifla
kurainturatflakurumnabnum . . .

Han transskriberar början av dessa ord sålunda: *þat sagum þrettaunda hwærix twæix tigix kunungar sæ'tin Siölund i fagura wintur . . .* "det fortælle vi som det trettende, hvilke tyve konger sad i Sjælland i fire vintre . . ." (Vitterhets Akademiens Handlingar XXXI, nr 3, s. 61).

Vid denna transskribering utlemnar han emellertid en runa, nämligen det *t*, som står mellan *satint* och *siulunt*, och det har icke lyckats honom förklara detta tecken. S. 30 tänker han sig såsom en möjlighet, att det skulle bero på en felristning, så att runristaren hade velat hugga *satini-siulunt*, d. v. s. "*sæ'tin i Siölund*".

Naturligtvis väntar man snarast en preposition framför *Siölund*, men att här antaga felristning, är helt visst icke berättigat.

Genom följande, såsom mig synes helt enkla, förklaring undgår man antagandet av felristning och erhåller ändå en fullt passande preposition framför *Siölund*.

Som bekant är det i Rökstens-inskriften regel, att blott *en* runa sättes, då ett ord slutar och nästa ord börjar med samma ljud, t. ex. *sakumukmini*, d. v. s. *sakum mukminni*; *uarinumnar*, d. v. s. *uarin numnar*. Även då det föregående ordet slutar på *u* och det efterföljande börjar med *w*, skrives runan *u* blott *en* gång: *ituituqki*, d. v. s. *etu uituqki* "*etu wëttwangi*". Man möter på Rökstenen också *tualraub* d. v. s. *tua ualraubax*. Exempel på likartad förkortad

skrivning i andra runinskrifter anföras av Bugge i *Antiqv. Tidskrift* V, 29.

Vidare erinrar jag om att man (enligt Bugges tolkning i *Vitt. Akademiens Handl.* XXXI nr 3, s. 46) har prepositionen *ind* d. v. s. *ynd* "under" (*ind goḡnar hosli*) i den del av inskriften, som är inhuggen med den längre runradens runor. Bugge ser i detta *ynd* en ursprunglig lokativ, uppkommen av äldre *undi; jmf. dels isl. prep. *und*, dels isl. *æpt*.

I överensstämmelse med dessa förhållanden fattar jag *satintsiulunt* såsom *satin int siulunt*. Detta *int* har uttalats *ynd* "under" liksom det med den längre runradens runor inhuggna *ind*. Det är fullkomligt i sin ordning, att ordet i ena fallet skrives med *t*, i det andra med *d*, ty i förra fallet är det inhugget med yngre runor, i senare fallet med äldre runor, och *d*-ljudet återgives över huvud i inskriften med *t*, då de yngre, men med *d*, då de äldre runorna användas.

Då inskriften omtalar, att tjugo konungar under fyra vintrar *satin int siulunt*, så är det, såsom även Bugge framhåller, forntida sägner, delvis av rätt fantastisk art, hvilka här refereras; och det är fråga om fientliga konungar, som uppehölo sig i ett främmande land. Med något andra ord kan saken väl så uttryckas, att här omtalas tjugo härkonungar (vikingahövdingar), som i fyra år svärmade omkring och slogo sig ned på ön Seland.

Prepositionen *under* användes i både äldre och yngre nord. språk i betydelsen "vid", då det är fråga om öar. Så heter det t. ex. i Niála: "halda þeir nú eptir Niálssonum ok leita þeirra ok finna þá *undir eyiu einni*" (Fritzner² III, 784 sp. 2). Alltjämt användas i nysv. sådana uttryck som *ligga under en holme* "ligga i skydd av en holme", *segla under land* "i närheten av land" (Sundéns ordbok); *de lågo under Öland* "vid, i närheten av Öland" o. s. v. I folkvisor

anträffas uttrycket *under ö* mycket ofta i härmed besläktad mening, och stundom synes det hava övergått till en stående fras. Så heter det t. ex. om Necken

Så gångar han sig allt upp *under ö*,
Der dansar så mången utvalder mö
(Svenska folkvisor, ny uppl. I, 345)

I "Pröfningen"

Och säg att du var söder *under ö*,
Och sporde fader och moder död
(ib. I, 48)

I "Herr Peder och Malfred"

Det bodde en fru allt söder *under ö*,
Hon hade en dotter, som kallades Malfred.

Och den som dig hafver spått, du skall dö,
Han skall mig brinna allt söder *under ö*
(ib. I, 62)

I "Konungabarnen"

Han sam så långt allt *under ö*,
Han sam så långan led
(ib. I, 86)

I "Herr Äster och fröken Sissa"

Herr Äster rider sig der söder *under ö*
Han täster Sissa lilla så väner en mö
(ib. I, 170)

Härmed är ytterligare att jämföra t. ex. "Om hösten thå the seghlade i frå Traffwinne, försatte wedhret them *in vnder Danmarks sidhona*" (Olaus Petri's Krönika s. 137, 12), "... kom med stoort plass *vnder Karlssöna* widh Gotland" (ib. 191, 19), "... och seglade så tädhan, och kommo *vnder Borneholm*" (ib. 211, 36).

Vi hava alltså att översätta: "det berätta vi som det trettonde, hvilka tjugo konungar (d. v. s. sjökonungar, vikinga-hövdingar) sutto under (lågo i närheten av) Seland i fyra vintrar . . ."

Men det i Rökinskriften anträffade *ynd* "under" (som till följe av de ovan nämnda förhållandena skrives dels *int*, dels *ind*) torde även vara av ett mera allmänt lingvistiskt intresse.

I-omljudet av *u*, d. v. s. *y*-ljudet, betecknas både i *ind* "under" och i *int* "under" med *i*. Däremot använder inskriften *u*-runan i övriga ord, som i de nord. literaturspråken hava *y*-ljud, uppkommet genom *i*-omljud på *u*: *umisum* (dat. pl., isl. *ymissum* av *ymiss*), *urpi* (pret. konj. av *verþa*, isl. *yrþi*), *sunir* fyra gånger (nom. pl. av *sunr*, isl. *synir*), *knuḡ* (= isl. *knýia*), *fluḡ* (= isl. *flýia*), *rupi* (pret. konj. av isl. *riöþa*; = isl. *ryþi*), *runimaþr* (= isl. **rýnimaðr*).

Härmed är att sammanställa omljudsförhållandet vid *a* : *æ*. Inskriften har *huariaR* (nom. pl. fem. av isl. *hverr*; = isl. *hveriar*), *uarin* två gånger (pret. konj. av isl. *vera*; = isl. *væri*), *marika* (gen. pl. = isl. *Mæringa*), *satin* (pret. konj. av isl. *sitia*; = isl. *sæti*); alla med *a*. Däremot kan *histr* nom. sg. "häst" innehålla en *i*-omljudd vokal. Det är föga troligt att i denna gamla inskrifts språk ett ur **hāhistar* uppkommet **hāistr* redan skulle hava övergått till **hāistr* > *hæistr* och detta *hæistr* ytterligare till *hæstr* med samma utveckling *æi* > *æ* framför två konsonanter i stavelse med enspetsig fortis som i *mæistr* > *mæstr* etc. Snarare hava nom. pl. **hāhistōR* gen. pl. **hāhistō* etc. vid förlust av *i* genom det äldre *i*-omljudet blivit **hæstar*, **hæsta*, och efter dylika synkoperade kasus har nom. sg. **hæstr*, *hæstr*, i inskriften skrivet *histr*, nybildats. Även föreligger *i*-omljud i *mogmeni*, d. v. s. *mogmenni*, i den del av inskriften, som inristats med de äldre runorna (= isl. *mögmenni*). Med de yngre runorna återgives ordet två gånger genom *mukmini*, emedan i dessa ej skiljes mellan *e* och *i*.

Till belysning av *i*-omljudsförhållandena i Rökstenens språk erinrar jag om följande redan kända fakta.

I Rökstenens språk har det äldre men icke det yngre *u*-omljudet blivit genomfört; man finner t. ex. *hosli* (dat. sg. av **hasulē*), *-old* (isl. *old*; av *-aldu*) men däremot *sakum* (d. v. s. *sagum*), *altum* (d. v. s. *aldum*), *nabnum* (d. v. s. *naðnum*), *strantu* (d. v. s. *strandu*) o. s. v. Bugge s. 47.

Fornnorskan (åtminstone i vissa trakter) har jämte det äldre *u*-omljudet tillika *u*-omljud i semifortis-stavelse framför kvarstående *u*, men däremot annars icke yngre enkelt *u*-omljud, t. ex. (i En tale mod biskoperne) *sok* < *saku, *oll* < *allu med äldre *u*-omljud; vidare *þiodgotu*, *fortolum* med omljud framför kvarstående *u* i semifortisstavelse — men däremot *gatur*, *talv* etc. utan omljud i fortisstavelse. Kock i Arkiv N. F. VIII, 137 ff.

Hvarför har nu Rökstenen ind, int d. v. s. *ynd* "under" av äldre *undi, men däremot *sunir*, *rupi*, *runimaþr*, *urpi*, *umissum* etc.? Och hvarför har den *histr* d. v. s. *hæstr*, utgången från pl. *hæstar* < *hahistör, samt *mogmeni* med omljud, men däremot *uarin*, *satin*, *huariaR* etc. etc. utan omljud?

Svaret ligger efter det anförda ytterst nära. I Rökstenens språk har det äldre *i*-omljudet genomförts (*undi > *ynd* etc.); däremot har det yngre *i*-omljudet genomförts blott i semifortisstavelse (*mögmanni > *mögmenni*), men ännu icke i fortisstavelse (*sunir*, *uarin* etc.)¹.

I Arkiv IV, 141 ff. = Beitr. XIV, 53 ff. har jag på teoretisk väg visat, att i det nordiska fornspråket först det äldre *i*-omljudet genomfördes i och med förlusten av ett *i*-ljud, och att först under en senare period det yngre *i*-omljudet värkades av ett alltjämt kvarstående *i*, *ï*. Rökstenens språk bestyrker så att säga praktiskt teoriens riktighet.

¹) Häremot strider det naturligtvis icke, att inskriften har nom. sg. *huar*, *hoar*, nom. pl. mask. *huariR* (av det fsv. pron. *hwar*, isl. *hverr*) samt även det sammansatta *ainhuar*. Vid denna tid (då blott det äldre *i*-omljudet genomförts) hade ordet *hwar* ljudlagsenligt *a* i alla former med kvarstående *ï* (dat. sg. *huariom*, nom. ack. pl. fem. *huariaR* etc. etc.) och genom inflytande från dem antogs (resp. bibehölls) *a* även i andra kasus. För övrigt har som bekant fsv. normalt nom. sg. *hwar* (ej *hvar*). — Då i *mögmenni* *e*-ljudet efterföljes av *nn* och sedan av *i*, skulle man alternativt kunna antaga, att i Rökstenens språk ett villkor för omljudets inträdande i semifortisstavelse även varit, att vokalen efterföljdes av *nn*. Men detta antagande är obehövt.

Härav framgår således, att ristningarna *sunir*, *huariaR* etc. etc. återgiva uttalet *sunir*, *hwariaR* etc. (icke *synir*, *hwæriaR* etc.). Även prepositionen *apt* "efter" har alltså i inskriftens språk uttalats *apt* (icke *æpt*) och prepositionen *fur* har uttalats *for* (eller *fur*; icke *fyr*); jmf. fsv. *for*, isl. *for* - i *forboþ* etc.

2. fiakura, fiakurum.

I Beiträge XX, 125 ff. har jag egnat en liten uppsats åt det mycket debatterade ordet "fyra". Jag vände mig där mot Noreens uppfattning. Enligt honom skulle *iō* i isl. *fiōrir* hava uppstått därigenom, att *ð* i **feðwōrer* (jmf. got. *fidwor*) på grund av ordets akcentförhållanden förlorades framför *w* (**fewōrer*), hvarefter **fewōrer* blev *fiōrir*. I motsats härtill visade jag att isl. *fiōrir*, fsv. *fiūrir* icke kunde, såsom Noreen ville, skiljas från neutr. *fugur*, utan att alla formerna utgått från ett och samma paradigm, överensstämmande med det förhistoriska paradigmets för t. ex. *gamall*; vidare att isl. *fiōrir*, fsv. *fiūrir* lika väl som *fugur* innehålla en genom *u* uppkommen brytningsdiftong, hvilken i *fiōrir*, *fiūrir* förlängts genom konsonantförlust. Jag antog att den urnord. formen för *fiōrir* var **fezurai*.

Övergivande sin äldre uppfattning, har nu Noreen i Svenska etymologier s. 39 ff. antagit denna min mening; dock anser han den urnord. grundformen för *fiōrir* hava varit **feðurai*.

Tillika hade jag tillfälle i Beiträge XX, 134 ff. uppställa och motivera en ljudlag för östnord. språk och fnorskans, enligt hvilken brytningsdiftongen *e^u* blir *ia*, då *u* följer i nästa stavelse, t. ex. i ordinaltalet fsv. oblik kasus mask. *fiarþa*. Även till denna åsikt ansluter sig Noreen anf. st. ¹⁾).

¹⁾ Han yttrar s. 41, att den ljudlag, enligt hvilken *fiarþa* uppstod, "först svävande antytts av Brate (Uppsalastudier s. 11 f.) och sedan klart utvecklats av Kock (Beitr. XX, 134 ff.)". Det är oriktigt, så vitt jag ser, att

I Beitr. yttrade jag mig icke om orsaken till växlingen $\delta : \text{z}$ i got. *fidwor* : isl. *fugur*, men utgick, särskilt med tanke på Rökstenens *fiakura*, *fiakurum*, såsom redan antytt, ifrån att isl. *förir* på ett äldre stadium havt z liksom *fugur*.

Nu söker Noreen anf. st. förklara växlingen $\delta : \text{z}$ sålunda, att alla formerna av 'fyra' i urnordisk tid havt δ , och att δ i nom. ack. pl. neutr. **feður* > **feudur* ljudlagsenligt blivit z (*fugur*) mellan en diftong med *u* till senare komponent och följande *u*.

Jag är böjd att tro detta vara riktigt. Den omständigheten, att namnet *Aupunn* blott sällan har formen *Augun*, kan nämligen förklaras genom anslutning till namn på *Aup*-sådana som *Aupbiorn*, *Aupgisl* etc.

Däremot menar jag att formerna *fiakura*, *fiakurum* på Rökstenen ytterligare behöva belysas. Noreen yttrar s. 41: "Från dessa former med *iu* [nom. ack. f. och ack. m. **fiaðra(r)*] spred sig denna brytningsdiftong analogice till gen. och dat. i den dialekt, som representeras af Rökstenen, hvars gen. *fiakura* och dat. *fiakurum* först sålunda erhålla sin . . . förklaring".

Härvid är nu att märka, att *fiakura*, uttalat *fiagura*, är ack., icke (såsom Noreen väl av förbiseende säger) 'genitiv'. Men i dat. *fiakurum*, uttalat *fiagurum*, och ack. *fiakura*, uttalat *fiagura*, måste det framför allt visas, huru man kan hava brytningsdiftongen *ia*, ehuru andra stavelsens *u* kvarstår och ej synkoperats såsom i isl. dat. *förum* (<

Brate ens "svävande antytt" denna ljudlag. Han yttrar sig anf. st. uteslutande om ordet *själ* "anima", som enligt honom är ett låneord, infört med diftongen *io* under formen *siol* (jmf. fsax. *seola*). Detta *siol* tänker han sig hava även fått formen *sial* antingen genom analogi (efter *annur* : *annarrar* etc.) eller ock måhända genom ljudlagsenlig utveckling *o* > *a* "i mellanstaveln" till följe av dennas akcentlöshet, alltså t. ex. även i dat. pl. *siolum* > *sialum*. Han säger icke, att ett *a* i ultima (*siolar* > *sialar*) framkallat utvecklingen, och att detta icke var hans mening, framgår särskilt av den av honom s. 12 anförda noten; om brytningsdiftongen yttrar han sig icke alls.

*feudrum < *fedurum) och ack. *fjōra*. Ty själva förutsättningen för brytningsdiftongens övergång *io* > *ia* i nom. ack. fem. och ack. mask. *fedura(*æ*) > *feudra(*æ*) > *feaðra(*æ*) > *fiāra(*r*) är just, att andra stavelsens *u* synkoperats. Förut kunde naturligtvis ingen utveckling *io* > *ia* inträda i ordet 'fyra', eftersom före synkoperingen första stavelsen hade *e* och andra *u* (ack. mask. *fedura etc.).

Jag tänker mig detta på följande sätt.

Enligt Bugges läsning av Rökstens-inskriften har i dess språk andra stavelsens vokal synkoperats icke blott i bornir (nom. pl. mask. till part. *borinn*), numna^R (nom. pl. fem. av part. *numinn*), utan ock i dat. sg. *hosli*, d. v. s. *hosli* ur äldre *häsulē.

Formen *hosli* (d. v. s. *hosli*) lär oss, att *u* i mellanstavelsen ljudlagsenligt förlorats i Rökstensens språk. Därför skulle de ljudlagsenliga formerna av 'fyra' i ack. vara *fiaðra i dat. *fiuðrum. Genom inflytande från gen. *fedurira, nom. ack. neutr. *feduru hade dock penultimas *u* fakultativt kvarstått i ack. *fedura, dat. *fedurum. Vid den yngre brytningen blev *fedura till *fiuðura, *fugura; *fedurum till *fiuðurum *fugurum. Ack. *fugura fick *ia* från ack. *fiaðra, alltså *fiakura*. Dat. *fugurum fick *ia* från ack. *fiakura* (och *fiaðra, nom. ack. fem. *fiaðræ), alltså *fiakurum*. Jmf. att i en hskr. av Västmannalagen möter dat. *fiugrum* (i st. f. *fiūrum*) med *g(h)* analogiskt infört från gen. *fiughurra*, nom. ack. neutr. *fiughur*.

Formen *wintur(a)* med *u* analogiskt infört från nom. ack. *wintur*(*æ*) (jmf. nedan) bestyrker att genom analogipåverkan *u* fakultativt kvarstod i ack. *fedura, dat. **fedurum*¹⁾.

¹⁾ Enligt Bugges senaste tolkning skulle inskriften hava *fiaru* motsvarande isl. *fior* "liv (värld)", och han sammanställer *ia* i *fiaru* (jmf. isl. *fior*) med *ia* i *fiakurum*, *fiakura* (jmf. isl. *fiogur*). Om verkligen *fiaru* är = isl. *fior*, så har *ia* överförts till ack. sg. *feru (*fiaru*) från gen. sg. och pl. (*fiaraæ, *fiara); jmf. gotiska *u*-stammen *fairhwus*. Emellertid är denna Bugges tolkning av *fiaru* mycket osäker. Även andra men av honom själv

3. uintur.

Som nämnt läser Bugge . . . i *flakura uintur* . . . I Antiqv. Tidskrift V förmodar han, att *uintur* (i motsats till isl. *vetr*) har parasitvokalen *u*. Denna mening har han i Vitterh. Akad. Handl. s. 33 övergivit och antar suffixvariation i *vetr* : *wintur*. I tillägg till sistnämnda avhandling s. 109 tänker han sig, att man från en nordisk nominativform **winturæ*, likartad med fsv. *væþur*, möjligen kunnat införa *u* till ack. pl. *wintur*, men förkastar tanken att på Rökstenen läsa *uintura* (d. v. s. med *a*-runan läst två gånger), emedan en dylik form skulle vara för ny för en så gammal inskrift.

Jag skall här söka utreda det hittills oförklarade förhållandet mellan got. *wiþrus* : fsv. *væþur* och got. *wintrus* : sammord. **winturæ*.

Fsv. *væþur* heter även i ack. sg. *væþur*, i gen. sg. *væþurs*, i gen. pl. *væðhra(-talgh)*; från 1500-talet är nom. pl. *wæðhrar* påvisad, under det att nysv. har pl. *vædurar*. I fgutniskan böjes *wæþur* så, att dat. sg. är *wæþuri*, ack. pl. *wæþru* (jmf. Rydqvist II, 142). Isl. *veþr* har i gen. sg. *veþrar*, i nom. ack. pl. *veþrar*, *veþra*. På got. är *wiþrus* *u*-stam.

Den fgutn. ack. pl. *wæþru* är av vikt, ty den visar, att ordet i nord. språk liksom i got. en gång böjts såsom *u*-stam och således haft nom. sg. **wæðruæ*. Ordet har ombildats till **wæðuruæ* under påverkan av sådana *a*-stammar som **þeðuruæ* (fsv. *þiæþur*). Dessa ords böjning var nämligen under sammord. tid följande

sg. nom.	<i>*þeðuruæ</i>	<i>*wæðruæ</i>
gen.	<i>*þeðurs</i>	<i>*wæðraæ</i>
dat.	<i>*þeðuri</i>	<i>*wiðri</i>
ack.	<i>*þeður</i>	<i>*wæðru</i>
pl. nom.	<i>*þeðuraæ</i>	<i>*wiðriæ</i>
gen.	<i>*þeðura</i>	<i>*wæðra</i>
dat.	<i>*þeðrum</i>	<i>*wæðrum</i>
ack.	<i>*þeðra</i>	<i>*wæðru</i>

förkastade möjligheter till tydning av dessa runor hava av honom blivit framställda.

Såsom *þeðurR (fsv. *þiæpur*) böjdes i samnord. tid även t. ex. isl. *fioturr* (fsv. *fiætur*), *iofurr* (fsv. *Iuwwr*, run. *iafur*), *kogurr*, *toturr*.

I dat. sg., gen. och dat. pl. var böjningen densamma av *weðruk å ena sidan och av *þeðurR etc. å den andra, och särskilt fanns den likheten, att formerna *wiðri, *wedra, *wedrum liksom *þeðri, *þeðra, *þeðrum etc. hade efter rotvokalen konsonant + *r*. Likheten i böjning tillsamman med denna överensstämmelse i ordens byggnad vållade ombildningen till *wedurR. Efter analogien *þeðri, *þeðra, *þeðrum : nom. sg. *þeðurR utbyttes i böjningen *wiðri, *wedra, *wedrum : nom. sg. *wedruk sistnämnda form fakultativt mot *wedurR.

Till nom. *wedurR bildades ack. *wedur efter nom. *þeðurR : ack. *þeður etc. Fsv. *væpur* är den omedelbara fortsättningen av samnord. nom. *wedurR, ack. *wedur liksom fsv. *fiætur* etc. representerar samnord. *feturR, *fetur etc.

I analogi med *fiætur* : pl. *fiætrar* bildade man till *væpur* pl. *væprar*. Men såsom isl. sg. *vepr* : pl. *veprar* visar, kunde pl. *veprar* nybildas även därigenom, att *u*-stammen nom. sg. *wedruk ack. sg. *wedru ljudlagsenligt blev *vedr*, hvar efter analogien nom. ack. sg. *akr*, *aldr* : nom. pl. *akrar*, *aldrar* etc. framkallade till nom. ack. sg. *vepr* den nya nom. pl. *veprar*.

Fgutn. dat. sg. *wepuri* visar, att man redan tidigt till nom. ack. *wedurR, *wedur nybildade en ny dativ (i st. f. den äldre *wiðri*); jmf. den nysv. pl. *vædurar* ¹⁾.

Alternativt kan man antaga, att ombildningen till *wedurR inträdde först efter den tid, då *u* i lång rotstavelse förlorats (*wedruk > *vepr*), och sedan därför till *vepr* nybildats

¹⁾ Dat. sg. best. form *hamarenom*, *kamarenom* av *hamar*, *kamar* i Gregorius behöva ej vara fullt likställiga med fgutn. *wepuri*, ty de kunna med tillägg av artikeln *-enom* hava utgått från dat. *hamar*, *kamar* (d. v. s. den i senare fsv. såsom dativ använda ackusativ-formen).

pl. nom. ack. *veþrar*, *veþra*. Vid den tiden överensstämde hela pluralböjningen av *veþr* och av t. ex. *þiæður*. Man hade pl. *þiæðrar, *þiæðra, *þiuðrum, *þiæðra, dat. sg. *þiuðri: nom. sg. *þiuður — pl. *wedðrar*, *wedðra*, *wedðrum*, *wedðra*, dat. sg. *wedðri* : nom. *wedðr*; därför ombildades *wedðr* till *wedður efter *þiuður etc. Resultatet blir i båda fallen detsamma.

Ett fsv. (resp. samnord.) *wintur förutsattes av Rökstenens . . *uintur* . . Detta *wintur* förhåller sig till got. *wintrus* på alldeles samma sätt som *wedður fsv. *væpur* förhåller sig till got. *wiprus*. Ett äldre **wintrur*¹⁾ (jmf. got. *wintrus*) (eller eventuellt *wintr*) har efter *þeður etc. ombildats till *wintur.

Det är väl icke alldeles omöjligt att en dylik på detta sätt uppkommen nom. sg. *wintur* kunnat ombilda ack. pl. *wintr* (efter konsonantstamsböjningen) till *wintur*. Men då i fgotn. dat. sg. *wepuri* nybildats till nom. *wæpur*, så torde det vara sannolikare, att man på Rökstenen bör läsa ack. *uintura*, hvilket är en likartad nybildning till nom. *wintur*; jmf. även den nysv. pl. *vædurar*. Med detta *uintura* är även särskilt att sammanställa att Rökstenens språk i st. f. de ljudlagsenliga tvåstaviga formerna för ack. och dat. av räkneordet "fyra" genom analogi-påvärkan erhållit de trestaviga *fiagura*, *fiagurum*.

Att den här givna förklaringen av *væpur*, *wintur* är den riktiga, bestyrkes av följande omständighet. Orden *wedðrar, *wintrur ombildades såsom nämnt efter *þeður etc., emedan i de synkoperade kasus (gen. pl. *wedðra* etc.) rotvokalen efterföljdes av konsonant + *r* (liksom i gen. pl. *þeðra etc.). Man frågar: hvarför rönte icke andra *u*-stammar samma

¹⁾ I nord. språk har på ett förhistoriskt stadium ordet "vinter" liksom i got. säkerligen kunnat böjas såsom *u*-stam, vare sig att *u*-stamsböjningen eller konsonantstamsböjningen är det ursprungligare i detta ord i de germ. språken; jmf. härom Sievers: *Ags. gramm.*¹ § 273, Paul i *Beiträge* IV, 431, Kahle: *Consonant. Declination* s. 18 ff.

påvärkan? Helt enkelt därför att *weðruR, *wintruR voro de enda *u*-stammar, som i de synkoperade kasus (dat. sg., gen. pl. etc.) hade ljudförbindelsen rotvokal + konsonant + *r*; därom kan man lätt övertyga sig genom en blick i Wimmers Fnord. formlära.

Jag erinrar i detta sammanhang om huru orden *fiætur*, *piæpur* i sin ordning ombildats i nysv. De heta nu *fjü'tter*, *tjü'der* med ack. 1, fastän den ljudlagsenliga utvecklingen av de fsv. formerna hade varit **fjü'ttur*, **tjü'dur*. I analogi med pl. *á'krar* : sg. *á'ker*, pl. *á'idrar* : sg. *á'idder* etc. hava till pl. *fjü'ttrar*, *tjü'drar* nybildats sg. *fjü'tter*, *tjü'der*. Så kan ock t. ex. nysv. *hu'mmer* : isl. *humarr* förklaras.

V. Några nordiska etymologier.

isl. *ávalt*.

Detta isl. ord betyder som bekant "alltid". Redan Egilsson anmärker i sitt lexikon "conflatum ex *of alt*, quod idem significat", och senare lexikografer Vigfússon, Fritzner², Gering: Glossar zu den liedern der Edda² hylla även denna mening, att ordets ursprungliga form skulle vara *of allt*, ehuru det även skrevs *ávalt*.

Denna uppfattning kan icke vara riktig. Redan i våra älsta handskrifter finner man *avalt* (*a valt*) jämte *of valt* (jmf. ex. i Larssons Ordförråd s. 342 f.); däremot synes skrivningen *of alt* icke eller föga brukas i de älsta handskrifterna. Vid tiden för de älsta handskrifternas nedskrivande voro ljuden *ā* och *ǫ* strängt skilda, och man kan därför icke antaga, att under en så tidig period ett ursprungligt *of alt* kunde missuppfattas såsom *āvalt*. Härtill kommer en annan, mindre viktig faktor. Man finner nämligen i isländska dikter alliterationer sådana som *ā valt* : *vísir*. Detta talar för att det efter *ā* följande konsonant-ljudet varit ett ursprungligt *w*, ej ett ursprungligt *ǫ* (såsom i *of*).

Jag sammanställer *avalt* "alltid" med det ord, som återfinnes i got. *aiws* "lange zeit, ewigkeit". Detta got. ord motsvaras som bekant av isl. partikeln *ā, æ* "alltid", under det att got. *aiweins* "evig" möter i isl. *æ'vin-* i *æ'vinleikr* "evighet", *æ'vinligr* "evig" o. s. v.; isl. har ock *æ'vi* "liv, tidsålder". *Avalt* är att avdela *āv-alt*, och det utgör en sammanställning av *āv*, *aiw "alltid" (= yngre isl. *ā* "alltid") med *alt* (ack. sg. neutr. av *allr*) i betydelsen "alldes"; *allt* kan nämligen (se Fritzner²) hava denna betydelse. Bevarandet av *w*-ljudet i *āvvalt* (*āvvalt*) trots dess förlust såsom slutljud i *aiw, *āv* > *ā* är i sin ordning, eftersom *w* intervokalt kvarstår; jmf. t. ex. isl. *æ'vinligr* etc.

Den omständigheten, att i isl. dikter *v* (*w*) i *āvvalt* bildar alliteration, visar, att man vid den tiden uttalade *ā-valt* med fortis på senare sammansättningsleden och med *v* hörande till den senare vokalen. Att *v* i senare tid fördes till senare vokalen bekräftas av den anförda stavningen *a valt*. Alltså har det äldre uttalet *āv-alt* övergått till *a-walt* (*a-valt*), sedan man förlorat minnet av ordets ursprung. Dylika uttalsförändringar äro icke sällsynta. Så avdelas t. ex. det till svenskan lånade nht. *in alles* vanligen *i-nälles*; det ä. nysv. *gutt d'r* (gott år) har i nysv. blivit *gu-tå'r*. I Södermannalagen har *umæghn* givit *omæghn*, emedan man avdelade *u-mæ'ghn* *o-mæ'ghn* med fortis på andra kompositionsleden (Kock i Ark. N. F. IV, 388).

Under det att intet tvivel synes mig finnas beträffande uppkomsten av *āvvalt*, torde *of allt* (*ofvalt*) kunna uppfattas på två olika sätt.

Jämte *of allt* (*of vali*) förekommer någon gång även *um allt* i betydelsen "alltid"; så två gånger i Elucidarius (Fritzner²). Detta talar för att *of allt* (*of valt*) utgör en sammanställning av prepositionen *of* med ack. sg. neutr. *allt*; *of allt* väl egentl. "över allt", senare "alltid". I så fall har *of allt* ett

helt annat upphov än *āvalt*, och formen *of valt* utgör en sammanblandning av dessa två former.

Dock är även följande uppfattning möjlig, hvarigenom *of valt*, *of alt* etymologiskt identifieras med *āvalt*.

Huru skulle, sedan **aiw-* blivit *āw-* i *āw-allt*, detta *ā* framför *w* ljudlagsenligt behandlas? Vi veta, att i tvåstaviga simplicia ett kvarstående intervokaltiskt *w* icke värkar omljud på en omedelbart föregående — vare sig lång eller kort — vokal, t. ex. *snivinn*, *æ'vi*. Det är möjligt att detta sammanhänger därmed, att stavelsegränsen låg före eller i *w*-ljudet. Intet behöver därför hindra det antagandet, att vid en tid, då man ännu avdelade *āw-allt* (ännu icke *ā-walt*), det med *ā* tautosyllabiska *w* omljutt detta till *ō* (**ōw-allt*); det är naturligt att intet analogt fall av omljud finnes, då man icke torde hava något annat kompositum, hvars första kompositionsled slutar på vokal + *w*, och hvars senare kompositionsled börjar på vokal. Sedan detta **ō'w-allt* blivit **ō-wáltt*, **ō-váltt* sammanföll dess i relativt oakcentuerad stavelse stående *ō*-ljud med *o*-ljudet (t. ex. i prepos. *of*), alltså *o-váltt*; jmf. att den ofta relativt oakcentuerade rotstavelsens *o* i pronomenet *nokkurr* övergår till *o* (*nokkurr*). Under dessa förhållanden skrevs *of valt* och även *of alt*. Anledningen till differentieringen av *āw-allt* i *āvalt* och *ovalt* (*ofvalt*) är den växlande akcentueringen *āw-áltt* och *ā'w-allt*. Vid den förra utvecklades tidigt *ā-wáltt* (*aváltt*), hvarför det till den följande stavelsen hörande *w* icke värkade omljud på den föregående med infortis akcentuerade vokalen. Vid akcentueringen *ā'w-allt* fördes *w* tills vidare till föregående vokal, men sedan **ōwalt* uppstått, genomfördes även i denna form uttalet **ōw-áltt*, *ō-wáltt*, *ováltt*¹⁾.

¹⁾ Alternativt kunde man förklara omljudet i **ōwaltt* på följande sätt. Sedan **aiw* "lång tid, alltid" blivit **āw*, värkade *w* vid sitt bortfallande i slutljud omljud på den omedelbart föregående långa vokalen (Kock i

Om denna senare förklaring av *of alt (of valt)* är den riktiga, så kan *um alt* "alltid" antingen hava uppstått (av prep. *um* + ack. *alt*) oberoende av *of alt*, eller ock kan man, sedan *ovalt (of valt, of alt)* uppfattats såsom prep. *of* + *alt*, hava någon gång i dess ställe använt *um alt* "alltid", emedan prepositionerna *of* och *um* mycket ofta voro synonyma.

Alltså

Āvalt har uppstått ur ett äldre *āw-allt*, som utgör en sammanställning av **āw* "alltid" (jmf. isl. *ā* "alltid", got. *aiws*) och *allt* "alldeles".

Ofult (of valt) utgör antingen en sammanställning av prep. *of* med neutr. *allt* (jmf. *um alt* "alltid"), eller ock har ett äldre *āw-allt* under vissa ovan utvecklade förhållanden övergått till *ovalt*, skrivet *of valt, of alt*.

Fenia och Menia.

Som bekant berättas det i Sn.E., att konung Frode i Danmark kom till konung Fjolner i Sverge och av honom köpte två trälkvinnor *Fenia* och *Menia*. Redan förut egde Frode kvarnen Grotte, och den satte han trälkvinnorna att draga. Till en början malde de på Grotte-kvarnen guld, fred och lycka åt Frode, men då denne knappast unnade dem någon hvila, malde de i vredesmod så, att en här med sjökonungen Mysing i spetsen kom och överföll och dödade Frode.

Så vitt mig är bekant, har ingen tillfredsställande etymologi givits av namnet *Fenia*. Enligt Uhland skulle det sammanhänga med *fen* "träsk", och, stödjande sig därpå, ville han uppfatta *Fenia* och *Menia* såsom med havet förbundna jättekvinnor. Med rätta förkastar dock Golther: Germ. My-

IF. V, 154); alltså **ǭ* "alltid". Då man vid den tiden ännu kände sambandet mellan *āwallt* "alltid" och **ǭ* "alltid", så infördes på analogisk väg omljudet från **ǭ* till *āwallt*, så att man därjämte fick **ǭwallt*. Detta **ǭwallt* blev, såsom ovan visats, *ovält (of valt)*. Däremot övergick **ǭ* "alltid" ljudlagsenligt till *ā*, liksom överhuvud *ǭ* i fortisstavelse blir *ā* (Bugge i Ark. II, 246).

thologie s. 187 denna tydning, utan att dock giva någon annan.

Då *Fenia* och *Menia* äro malande trälinnor, så har man allt skäl söka tyda namnen antingen med hjälp av något ord, som står i samband med säden eller dess malande, eller av något ord med betydelsen "trä".

I svenska bygdemål finnes ett substantiv *fanor* pl. fem. "orenlighet, boss och agnar i säd", uppvisat från Helsingland (Rietz samt Ordbok öfver allmogeord i Helsingland), och i finländska mål möter samma ord under formen *fanu* fem. (med plur. *fanur*) "hylsa på hafrekorn" (Ordbok öfver Nylandsmålet). Ändelsevokalen *u* i detta nyländska *fanu*, pl. *fanur* visar, att ordet i fornspråket hade kort rotstavelse: *fäna*. Till *fäna* "agnar" har hört ett verb **fenia* "borttaga agnar (genom malning)", liksom av isl. *blaþ* "blad" avletts *bleþia* "borttaga blad, plocka". Detta *fenia*, använt såsom nomen actionis ("borttagande av agnar"), övergick sedan till ett namn med betydelse av nomen agentis ("borttagarinna av agnar"), liksom åtskilliga andra fornnord. namn resp. tillnamn hava dylikt upphov. Jag erinrar t. ex. om *sturla* "to stir, derange, disturb", som fått betydelsen "bråkande" (nomen actionis), sedan "bråkmakare" (nomen agentis), och hvilket i denna betydelse använts som personnamn (*Sturla*); *brosa* "småle" > "småleende" > "den som småler", använt såsom tillnamn åt *Birger brosa* etc.; jmf. Kock: Skandinavisches Archiv I, 1 ff. *Fenia* betyder således "den som (på kvarnen) tager bort agnarna".

Menia sammanställer jag med *man* n. "(manlig eller kvinnlig) trä"; dock lemnar jag oavgjort, om man en gång havt ett verb **menia* "vara trä, träl", av hvilket *Menia* utvecklats liksom *Fenia* ur ett verb **fenia*.

isl. *foraþ*.

Olika etymologier hava framställts av detta ord, men jag kan icke ansluta mig till någon av de framställda meningarna.

Enligt Wadstein: Fornnorska homilibokens ljudlära s. 133 skulle fno. *for(r)að* hava uppstått ur **forwad* ("vadestad, väl egentl. gång, passage"). Denna etymologi strandar därpå, att ljudförbindelsen *rw* icke assimileras till *rr* och ej håller efter kort vokal övergår till *r*. Så kvarstår *rw* t. ex. i pl. *sorvar* "män", dat. sg. *horvi* (av *horr*) etc.

Noreen söker i Altisl. gramm.² förklara *forap* såsom uppkommet ur **for-rāð*. Häremot talar emellertid kraftigt, att såväl *rr* skulle hava förkortats till *r*, som ock *ā* i ultima hava förkortats till *ä*. Noreen nödgas därför antaga en akcentuering **for(r)ā'ð* med fortis på ultima (§ 51, 1, a) för att förklara utvecklingen *rr* > *r*, och vidare den motsatta akcentueringen **fórāð* > *foräð*, för att förklara övergången *ā* > *ä* (§ 121, 1).

Ordets form torde finna en enkel tydning genom följande etymologi. Enligt Fritzner² betyder *forap* n. "sted hvor man ikke kan komme, som man ikke kan passere, uden fare for sit liv, livsfarlig stilling"; eller kortare uttryckt "oanvändbar eller livsfarlig passage". Nu översätter Fritzner² subst. *eip* n. sålunda "land som man benytter til derover at fortsætte sin reise, naar reisen til vands i fartøi eller paa is afbrydes ved en naturhindring som a) en isthmus, der adskiller to fjerde eller elve, to ferskvande, eller saltsø og indsø, b) vandfald eller strøm, som gjør at vandveien langs et vasdrag der bliver ufremkommelig"; detta vill kort och gott säga "passage", jmf. att *eip* som bekant är en bildning av roten *i* "gå".

Jag antar, att *forap* "oanvändbar eller farlig passage" utvecklats ur ett äldre **forāð*, **foraið*, som är sammansatt med *for-* och **aið* (yngre *eip*) "passage". *For-* giver nämligen såsom första kompositionsled ofta åt ordet betydelsen av något fördärligt, t. ex. *skop* "öde" : *forskop* "olyckligt öde", *bøn* "bön" : *forbøn* "bön om något ont" (Bugge i Arkiv II, 212). I **foraið* låg fortis på förra stavelsen, och i den senare stavelsen med semifortis övergick därför *ai* på vanligt

sätt till $\bar{a}$ (**forāð*) liksom t. ex. i **Anulaiðr* > $\bar{A}lāfr$, **af-raið* > isl. fsv. *af-rāþ* etc. (Kock: Sv. akc. II, 341). Senare försvagades semifortis på ultima till infortis, hvarigenom **forāð* övergick till *foraþ* med kort *a* i ultima; jmf. t. ex. $\bar{O}lāfr$ > $\bar{O}lāfr$. Vid denna förkortning av $\bar{a}$ i *forāð* blev genom en art ersättningsförlängning det omedelbart föregående *r*-ljudet stundom förlängt i fno. (*forrad*), liksom en likartad förlängning inträdde vid förkortningen $\bar{a}$ > $\bar{ä}$ i fno. *hvar(r)a hvarre* "hvor, hvor i al verden" < *hvarā*, **hvarē* (sammansatta med *hvar* + $\bar{a}$, *ei* "alltid", Kock i Ark. N. F. VII, 136 f.).

Glenr, Glanr, Gleinr, Glörnir, Glernir.

Solens man kallas enligt Sn. E. I *Glenr*, men han har enligt olika läsarter även de andra ovanstående namnen (Sn.E. I, 56, 330), hvilka icke förklaras i registret till Sn.E. III. Alla dessa olika namn hänvisa på en och samma naturföreteelse, nämligen en klar fläck på en annars molnhöjld himmel.

Med *Glanr* är nämligen att jämföra det nyno. hos Aasen upptagna *glan* n. "1) stirren 2) en aabning i skyerne, en klar plet imellem tykke skyer"; *glana* "1) stirre 2) glimte, lyse; om luften naar skyerne adsprede sig, saa at det bliver en klar plet". Även svenska dialekter hava *glana* "skina svagt etc."

Gleinr är att sammanställa med de nyno., av Aasen antecknade *gleimutt* "om skyet himmel med enkelte klare striber", *gleina* f. "aabent rum" och med det hos Ross mötande *gleina* f. "bar flek paa et træ". Jmf. ock nyno. *glina* : *glein* "glänsa".

Glörnir hör tillsamman med det av Aasen uppförda *glor* (med slutet $\bar{o}$) "1) noget som glindser eller lyser 2) en aaben plads eller græsplet i en skov"; *glora* "glindse, tindre". Isl. har således havt *Glörnir* med långt *c*-ljud.

Nära släktingar till *Glernir* äro de nyno., hos Ross upptagna *glera* f. "aaben, bar plet; som i skov eller paa en skyet himmel"; adj. *gleren*, *glerrutt* "som har gleror"; *glér* m. "blank eller glät flade".

Flera sv. bygdemål hava *glena* "lysa, skina", t. ex. *solen glener*, hvilket säkerligen uppstått ur äldre *glīna enligt den vanliga utvecklingen $\ddot{i} > e$ i öppen stavelse; detta *glīna återfinnes (se Noreen: Ordlista öfver Dalmålet) i Orsa under formen *glīno* "svagt lysa". Enligt Rietz användes i Dalarna (Elvdalen, Våmhus) *glena upp* "klarna upp"; "säges då en klar fläck visar sig på en mulen himmel". Det isl. namnet *Glenr* kan antingen utgöra en *a*-omljudd form av ett äldre med *glīna* sammanhörande *Glinar, eller ock kan det utgöra en *i*-omljudd form av ett till *glana* hörande äldre *glani. Jmf. att Rietz under *glena* (*glīna*) anmärker: "Jfr fn. *Glenr* m. solens man, som utan tvifvel af ett i fn. förgånget verb *glena* har sitt namn". Med *Glenr* är att sammanställa det nyno. *glenna* "1) have eller faa store aabninger eller bare rum, "glennor", om skov 2) vise en lys scribe; lyse, klarne, om lufthimmelen". I svenska bygdemål finnes (jämte *glena*) även *glänna*, t. ex. *solen glänner* (Småland; Rietz).

Hábrók.

I Sn. E. I, 132 heter det

Askr Yggdrasils
hann er æztr víða,
— — — — —
Hábrók hauka

Detta för övrigt okända namn *Hábrók* förklaras i registret till Sn.E. "i. e. altis braccis = altis pedibus". Denna uppfattning synes mig dock knappast vara tillfredsställande. "En med höga byxor" kan icke anses vara synonymt med "en med höga ben", och namnet "högbyxa" för en hög är underligt.

Jag förmodar, att *Hábrók* utgör en folketymologisk ombildning av ett låneord. Fht. har *habuh*, ags. *hafoc* i bety-

delsen "hök", och samma ord ingår (jmf. Kluge: Et. wb. *habicht*) i de fsaxiska ortnamnen *Haḃocasbrōc* och *Haḃuchorst*. Med falkjaktens överförande från folk till folk lånades ofta även jaktfågeln's namn. Så har t. ex. enligt R. Thurneysen: *Kelto-Romanisches* s. 23 ff. det ags. *heafoc* ombildats till feymr. *hebauc*, fir. *sebocc*; jmf. vidare den av Schrader utgivna sjette upplagan av Hehn: *Kulturpflanzen und hausthiere* s. 367 f. Det isl. *tersel* "ett slags falk" är även ett låneord; jmf. mht. *terzel*, it. *terzuolo* etc. Under dessa förhållanden är det naturligt, att det fsax. *habok* eller ags. *hafoc* lånats till nordens och där genom anslutning till inhemska ord ombildats till *Hábrók*.

isl. *nei*, fsv. *nē*.

Gering synes i andra upplagan av sitt förtjänstfulla *Glossar zu den liedern der Edda* vilja identifiera den isl. nekande partikeln *nei* med det likbetydande got. *nē*. Detta är dock icke möjligt, eftersom got. *ē* ju motsvaras av isl. *á* (got. *lētan* : isl. *láta* etc.).

Jag ser i *nei* en sammansmältning av negationen *ne* "icke" med ett följande *ei*, identiskt med isl. *ei* "alltid".

Got. *aiws* "lång tidsrymd, evighet" motsvaras nämligen som bekant så väl av isl. *ey*, *á*, *æ* som av isl. *ei*. En sammanställning **ne ei > nei* betydde således "icke i evighet" och var ett förstärkt "nej"; jmf. de nysv. vid svar på frågor använda uttrycken *nej aldrig*, *nej aldrig i evighet* etc. Ags. *ná* har ju troligen uppstått ur *ne* och motsvarigheten till got. *aiw* (jmf. ags. *á*, *ó* "alltid").

Det fsv. *nē* "nej" är ljudlagsenligt identiskt med isl. *nei*. Då fsv. jämte *nē* även har *nei* (*negh*), nysv. *nej*, så beror det därpå, att till *nē* lagts ett förstärkande *ei*, *egh* "icke" eller "aldrig"; se Kock i *Arkiv N. F.* VII, 139.

Då som bekant fht. *nein* "nej" uppstått ur *ni ein* "icke ett", lat. *non* ur *ne oinom* "icke ett", så skulle man kunna

fråga sig, om isl. *nei* kunnat uppstå ur **ne ain*. I så fall skulle *ain* vara identiskt med got. *ain*, neutr. till *ains*; de nordiska språken hava nämligen några färre exempel på nom. ack. sg. neutrum utan *t* av adjektiv, t. ex. *full*, använt såsom subst. i betydelsen "bägare". **Ne ain* (med *ne* relativt oakcentuerat och fortis på *ain*) skulle hava blivit **nai*, *nei*. Detta är dock icke sannolikt, ty de övriga orden, där *-n* förlorats efter vokal med fortis (*þan* > *þā* etc.), hade redan på urnord. tid slut-ljudande *-n*. Neutr. **aina* (got. *ain*) hade däremot då vokal efter *n*.

isl. *tá*.

Man läser i Sn. E. I, 532: "Maðr heitir einnhverr, *tá* ef II 'ro, þorp ef III 'ro, IV 'ro foruneyti . . ." Noterna upplysa, att Cod. Reg., Wehart., 1eþ hava *tá*; nr 748 *tó*; nr 757 *té*; U. *ai*.

Jag känner ingen annan förklaring av detta *tá* än den av Egilsson s. 808 gjorda anmärkningen. Han uppför *tá* "duo viri" tillsamman med det *tá*, som förekommer i uttrycken *standa á táí*, *sítia á táí*, och detta senare skall enligt honom betyda "colloquium". Såsom förklaring vid *tá* "duo viri" yttrar han "nam, ut tres collegium; ita duo colloquium faciunt, notante F. Magnusenio".

Nu betyder emellertid *tá* i t. ex. uttrycket *á táí standa* som bekant icke "samtal" utan "väg", "passage" o. s. v., och därmed är möjligheten (annat att förtiga) utesluten att fatta *tá* såsom egentligen betydande "samtal", då det användes såsom en beteckning för två män.

Gotiskan har en feminin *ō*-stam *tēwa* "ordning" och även ett neutrum *tēwi* "ordning, schaar, eine abteilung von fünfzig", *ga-tēwjan* "verordnen", *un-ga-tēwiþs* "ungeordnet".

Jag ser i det isl. *tá*, använt om två män, samma ord som det got. *tēwa*. Ett urnord. **tāwu* gav ljudlagsenligt isl. **tǫ*, något senare *tá*. Ordets betydelse har varit "skara, avdelning"; jmf. betydelsen av got. *tēwi*. Om man möjligen

kunde tycka det vara överraskande, att ett ord med betydelsen "skara, avdelning" användes för att beteckna ett så ringa antal som två personer, så kan erinras om att förhållandet är ett väsentligen liknande i det omedelbart följande uttrycket "þorp ef III 'ro". Detta *þorp* översattes av Fritzner² med "flok, skare". Därav är avlett det isl. *þyrpask* "flokkes, stikle sammen". *þorp* återfinnes i schweizerdialektens *dorf* "besuch, zusammenkunft", och dessa ord synas höra tillsammans med lat. *turba* "skara".

Troligen hava vi det här diskuterade *tá* även i ett hittills oförklarad uttryck i Morkinskinna 17, 17. Det heter där: "Nv er þar til sogo at taca er fyrr var fra horfit. er þeir finnaz i Danmore Magnvs konvngr oc Haralldr foþorbropir hans. oc heimtaz nv a ta enir vitrostu menn oc hafa tal milli sin . . ." Fritzner² identifierar det här mötande *tá* med *tá* "väg, passage". Men det är svårt att inse, hvarför de klokaste männen skulle samlas på vägen. Oxfordordboken misstänker skrivfel för *á tal*.

Läsarten *a ta* bör dock bibehållas. Liksom det nyss nämnda *þorp* "skara" i schweizerdialektens *dorf* erhållit betydelsen "besök, sammankomst", så har *tá* "skara" i isl. fått samma betydelse. Stället är att översätta "och nu hämtas de klokaste män till sammankomst"; jmf. beträffande bruket av prepositionen *á* i uttrycket *á tá* de isl. uttrycken *ganga á stefnur* "möten, sammankomster", *koma á stefnu*.

fd. *toll* (*tull*).

A ianitrice merx non vendatur amice
Man køper ey pintell aff porth konæ

Så lyder den latinska och danska texten till Peder Laales ordspråk nr 66; jmf. Östnord. och latinska medeltidsordspråk I, text s. 11. Redan Chr. Pedersen söker i kommentaren till sin 1515 utgivna upplaga av Peder Laale belysa detta ordspråk, och sedan hava åtskilliga författare på mycket

olika sätt sökt förklara det. I min kommentar till Östnord. och latinska med.-ordspr. II s. 39 f. betecknar jag det såsom dunkelt och lemnar det oförklarat. Senare hava Bugge i Arkiv N. F. VI, 85 f. och Wadstein Sv. landsm. XI nr 6 s. 11, hvar och en på sitt sätt, sökt tolka ordspråket, utan att det, enligt min uppfattning, blivit på tillfredsställande sätt utrett.

Jag översätter latinets sålunda: "av skökan må icke hennes gunst (*merx*, egentligen en eufemistisk omskrivning för *cunus*) säljas på ett (skenbart) vänskapligt sätt", eller något friare "man må icke (lockas att) köpa skökans på ett (skenbart) vänskapligt sätt utbjudna gunst".

Den motsvarande danska ¹⁾ texten uttrycker samma tanke, om man emenderar *køper* till *køpe* och *pintell* till *pint toll* (eller *pint tull*). *Pint* är det vanliga i danska bygdemål (och även i platt-tyskan) brukade ordet, och det står här i dativus såsom indirekt objekt. I *toll* (*tull*) återfinnes det isl. fsv. *töl* "redskap", som emellertid på isländska även har betydelsen "genitalia". Att ordet havt samma användning på danska, framgår av de ännu förekommande *tvetulle* "hermafrodit", *tvetullet* "tvåkönad". Nynorskan har adjektivet *twitolad* "tvåkönad", substantivet *twitoling* "hermafrodit", nyisländskan substantivet *twitóli*, adjektivet *twitóladr* (Björn Halldorsen). Övergången från *ō* till *u* i danska *tvetulle* beror på vokalens förkortning; den återfinnes t. ex. i fda. *hægumi*, motsvarat av isl. *hégómi*, och i sådana ortnamn som de medeltida *Aus* av *Aos*, *Simbrus* av *Simberos* (Kock i Arkiv IV, 180). På grund av nyda. formen *tvetulle* har man kanske att i vårt ordspråk läsa *tull*, ej *toll*.

Måhända är det t. o. m. icke nödvändigt att ändra indikativen *køper* till konjunktiven *køpe*, eftersom man i ny-

---

¹⁾ Ordspråket hör till dem som icke finnas i den svenska redaktionen av ordspråks-samlingen.

svenskan stundom kan använda indikativen i st. f. konjunktionen vid uppmaning, t. ex. *man tager hatten av!* i betydelsen *man tage av hatten!*

Tillägg om isl. *hynótt*.

I ZfdA. XL, 197 ff. har jag förklarat det isl. *hynótt*, hvilket förekommer i sista raden av Skírnismál, såsom sammansatt med det *hwin*, som i fsv. en gång påvisats med betydelsen "jämmer"; *hwinó'tt* med fortis på ultima blev *hynótt*. Med anledning av denna min uppsats skriver seminariedirektor J. K. Qvigstad i Tromsö (1¹/₁₁, 1896), att han i svensk-lappska anträffat *huinos* "mæstus", *huinot* "tristitia affici", hvilka enligt honom äro svenska låneord och böra sammanställas med det fsv. *hwin* "jämmer". Härigenom har existensen av detta sällsynta fsv. ord blivit bekräftad och således även förklaringen av *hynótt*.

Lund.

Axel Kock.

Der ursprüngliche modusgebrauch in temporal-sätzen, welche mit *áðr (en)* und *fyr en* eingeleitet wurden.

In den vortrefflichen abhandlungen über anord. syntax, welche M. Nygaard in den ersten drei bänden des Arkivs veröffentlicht hat, finden auch die temporal-sätze, mit *áðr (en)* und *fyr en* eingeleitet, eine eingehende behandlung (§ 58 —61).

Nygaard unterscheidet in diesem abschnitte mit recht negierte und affirmative hauptsätze und giebt die regel, welche auch für die altdeutschen dialekte festgestellt ist (ahd., as., mhd.), dass durchweg bei negiertem hauptsatze im temporal-satze (mit *áðr [en]* und *fyr en*) der indikativ stehe, bei affirmativem hauptsatze dagegen der konjunktiv. Zugleich führt er zahlreiche ausnahmebeispiele an — ungerechnet diejenigen, bei denen hortative, finale u. a. tendenzen des hauptsatzes den konjunktiv im nebensatze erfordern.

Die entstehung dieser regel zu begründen und die ursache ihrer vielen ausnahmen zu suchen, sei die aufgabe vorliegender zeilen.

Zu diesem zwecke ist es zunächst notwendig, die vergleich-sätze nach einem komparative heranzuziehen.

In seinen "grundzügen der deutschen syntax" (Stuttgart 1886) sagt Oscar Erdmann (§ 190): "In der jetzigen sprache gänzlich verschollen, aber von historischem interesse ist der durch alle germanischen sprachen zu verfolgende gebrauch des konjunktivs in vergleichenden nebensätzen, die sich auf einen komparativ des hauptsatzes beziehen. . . . Der grund für diesen uns auffallenden konjunktiv kann nur darin liegen, dass das vorhandensein des angegebenen grades der eigenschaft im nebensatze nur als angenommen, nicht als wirklich vorhanden galt, sodass der komparativ dieselbe wirkung auf die geltung des nebensatzes ausübte, wie sonst eine ne-

gation." . . . "Dementsprechend gilt fast ebenso durchgehend die zweite regel, dass, wenn die geltung des komparativs durch verneinung, frage oder hypothetische form des satzes aufgehoben oder in frage gestellt wird, im nebensatze der indikativ eintritt".

Diese regel hat im ahd. und selbst weit ins mhd. hinein durchweg gültigkeit ¹⁾. Ferner heisst es bei Erdmann (§ 191): "In gleicher weise steht der konjunktiv im got., ahd., mhd. gewöhnlich nach den konjunktionen, welche angeben, dass die handlung des hauptsatzes früher geschieht oder geschehen ist, als die des nebensatzes. . . . Auch hier wird die wirkung auf den modus durch negation im hauptsatze in der regel aufgehoben".

Dieses letztere gesetz, welches im ahd. und as. fast ausnahmslos befolgt ist (vgl. Erdmann, a. a. o., Förster, gebrauch der modi im ahd. Tatian. Diss. Kiel 1895; Behaghel, modi im Heliand; Paderborn 1876), hat im mhd. bereits grossenteils seine gültigkeit verloren. Der grund für diese erscheinung liegt m. e. darin, dass man allmählich die komparativische bedeutung der temporalkonjunktion *é(r)* vergessen hatte und infolgedessen diese temporalsätze nicht mehr als komparativische vergleichsätze behandelte (in denen ja noch mhd. die alte regel meist geltung hatte). Daher ward auch schon bald die für den vergleichsatz notwendige partikel *danne* fortgelassen (wie im anord. *en* nach *áðr*) und der komparativ in den nebensatz gerückt (gleichfalls wie im anord.).

Es handelt sich nun zunächst um die frage: Sind die diesbezüglichen verhältnisse im anord. genau dieselben, wie im deutschen?

Um die antwort gleich voraus zunehmen: genau dieselben verhältnisse sind im anord. insofern nicht festzustellen,

¹⁾ In der "Gúdrún" z. b., die nur in einer hs. des 16. jh. überliefert ist, gilt diese regel vollständig mit einer (vielleicht nur scheinbaren) ausnahme.

als schon in hss. des 13ten jahrhunderts ausnahmen von der im altdeutschen feststehenden regel, welche die vergleichsätze betrifft, vorhanden sind: Von den 26 vergleichsätzen, die in der Lieder-Edda vorkommen, sind vier (Rp. 49¹), H. H. II, 26, Grp. 53, Fm. 43) von der untersuchung auszuschneiden, da in ihnen die verbalform nicht erkennen lässt, ob ein indikativ oder konjunktiv vorliegt. Von den übrigen 22 fällen haben 18 (Hým. 19, Skm. 13, Grm. 34, 35, Hǫv. 70, 71, 123, 143, H. H. I, 46, Fm. 30, 31.2, 5 Sdrm. 24, 26, 31, Sig. 54, Akv. 7, 28) bei affirmativem hauptsatze der genannten regel entsprechend den konjunktiv im nebensatze: z. b. þvíat ósviðr maðr lætr opt kveðin verri orð en viti (Sdrm. 24). Von den nunmehr übrigbleibenden vier vergleichsätzen (Hǫv. 10, 11.3, 6, 40) hat der letzte den indikativ, obwol ein affirmativer hauptsatz vorangeht; die andern drei stehen nach negiertem hauptsatze, haben aber den konjunktiv. Die ursprüngliche regel trifft also bei diesen vier sätzen nicht mehr zu. Nygaard, welcher die für das deutsche bekannte regel unberücksichtigt lässt, erklärt diesen konjunktiv (§ 69, anm. 1) folgendermassen: "I saadanne sammenligningsudtryk, hvor andet sammenligningsled er subjekt for verbet *vera* (der isaafald i det almindelige sprog udelades), sættes dette i det ældre digtersprog i konj. etc.: byrði betra berrat maðr brautu at, en sé mannvit mikit (Hǫv. 10) etc."

Jedenfalls bietet — wie aus obigem ersichtlich — die Edda für vergleichsätze mit voraufgehendem negierten hauptsatze nur mangelhaftes material, dahingegen beweist schon die reichhaltige beispielsammlung Nygaards, dass bei verneinendem, hypothetischem oder fragendem hauptsatze meistens der indikativ im vergleichsatze steht (z. b. O. S. 190,6, Hom. 155,5, 163,1, Jomsv. 68,4 u. ö.). Ebenso wird die kehrseite

¹) Ich citiere nach der ausgabe von Karl Hildebrand, Paderborn 1876.

der regel (bei affirmativem hauptsatze konj. im vergleichsatze) durch die meisten beispiele Nygaards bewiesen (z. b. Jomsv. 76,23, Mork. 1,23, Fl. III, 260,24, Mork. 140,6, Nj. 59, 64 u. ö.).

Es soll natürlich nicht geleugnet werden, dass der modus im nebensatze durch alle die umstände beeinflusst werden konnte, welche Nygaard § 66—69 anführt (z. b. — wie oben citiert — § 69 anm. 1.). Es kommt mir nur darauf an, wahrscheinlich zu machen, dass in frühester zeit die syntaktischen verhältnisse im norden dieselben gewesen sein müssen, wie in den deutschen dialekten, und dass dieses vollständig zu beweisen wäre, wenn wir im skandinavischen über ebenso alte hss. zu verfügen hätten, wie im deutschen.

Trotzdem sich nun also im anord. bereits zahlreiche ausnahmen von der für die vergleichsätze festgesetzten regel finden, ist die zugehörigkeit der temporalsätze (mit *áðr* [*en*] und *fyrr en*) noch wol erkennbar, und man ist zu der annahme berechtigt, dass ursprünglich die regel: bei affirmativem hauptsatze konj. im nebensatze und umgekehrt — auch hier ausnahmslos bestanden habe, dass aber schon früh das bewusstsein geschwunden ist, dass diese temporalsätze nichts anderes, als komparativische vergleichsätze seien.

Von den 48 temporalsätzen in der Lieder-Edda, die mit *áðr* und *fyrr en* eingeleitet sind, müssen 13 teils wegen ihres zweideutigen modus unberücksichtigt bleiben, teils weil sie sich im abhängigkeitsverhältnis befinden oder der zugehörige hauptsatz hortative oder andere den nebensatzmodus beeinflussende tendenzen aufweist (Vsp. 46, H. Hv. 37, H. H. II, 4, Sig. 48, Guðr. II, 25, Am. 4, 60. — Guðr. II, 32. — Skm. 40, Hq'v. 1, H. H. II 38, 48, Sðrm. 34). Von den übrigbleibenden 35 temporalsätzen widerspricht nur in 6 fällen der nebensatzmodus dem aufgestellten gesetze: Am. 36, wo trotz negiertem hauptsatze der konj. im nebensatze steht (*gerðut far festa, áðr þeir frá hyrfi*), Vsp. 48, Hrbl. 3, Dráp

z. 4—5, Guðr. II, 36 und H. H. II, 14, wo bei affirmativem Hauptsatze der Nebensatz den Indikativ hat.

Die andern 29 Fälle aber bestätigen die Regel vollständig:

a) affirmativer Hauptsatz — konj. im Nebensatze: Skm. 38: *Ørindi mín vil ek þoll vita, áðr ek ríða heim heðan.* Vfþrm. 47: *Eina dóttur berr Álfroðull, áðr hana Fenrir fari.* H. H. II, 43: *Fyrr vil ek kyssa konung Ólífðan, en þú blóðugri brynju kastir.* H. H. II, 44: *grætr þú, gullvarið, grimmum tárur, sólþjört, suðræn, áðr þú sofa gangir.*

Hým. 1: *Ár valtfívar veiðar námu ok sumbl samir, áðr saðir yrði.* Hým. 15: *át Sifjar verr, áðr sofa gengi etc.* Ls. pros. zw. 10 u. 11: *en áðr hann drykki, kvaddi hann ásuna.* Vfþrm. 29: *Ørófi vetra, áðr væri iorð um sköpuð, þá var Bergelmir borinn.* Vfþrm. 35 = 29. Vfþrm. 54: *hvat mælti Óðinn, áðr á bál stigi, etc.* H. Hv. pros. zw. 4 u. 5: *þetta var, áðr Atli færi.* Br. 4: *sumir Gothormi af gera deildu, áðr þeir mætti etc.* Guðr. II, 6: *lengi hugir deildusk, áðr ek of frægak etc.* Guðr. III, 7: *Siau hundruð manna í sal gengu, áðr kvæn konungs í ketil tæki.* Oddr. 14: *þat nam at mæla mál it efsta síá móðr konungr, áðr hann sylti.* Akv. 44: *hón hefir þriggja þjóðkonunga banorð borit þjört, áðr sylti.* Am. 35: *Sásk til síðan, áðr í sundr hyrfi, etc.* Ghv. 16: *Gædda ek gulli ok guðvefjum, áðr ek gæfak Goðþjóðar til.*

b) negierter Hauptsatz — ind. im Nebensatze: Bdr. 11: *hond um þvær, né höfuð kembir, áðr á bál um berr Baldrs andskota.* H. Hv. 23: *Munka ek ganga, áðr gumnar vakna.* H. Hv. 43: *kem ek eigi áðr Rogheims á vit né Röðulsfialla áðr ek hefnt hefik Hiörvarðs sonar.*

Vsp. 34: *þó hann æva hendr né höfuð kembði, áðr á bál um bar Baldrs andskota.* Hým. 37: *Fórut lengi, áðr liggja nam hafr Hlórríða etc.* Fm. pros. nach 44: *hestrinn vildi eigi fram ganga fyrr en Sigurðr steig á bak hánur.*

Sig. 35: Né ek vilda þat, at mik verr ætti, áðr ér Giúkungar riðuð at garði. Guðr. II, 3: sofa þeir né máttut né of sakar dæma, áðr þeir Sigurð svelta létu. Oddr. pros. vor 1: Hón mátti eigi fæða börn, áðr til kom Oddrún. Ghv. 12: máttigak þolva bætr um vinna, áðr ek hnóf höfuð af Hniflungum. Hmðm. 19: til gota ekki gærðut heyra, áðr halr hugfullr í horn um þaut.

Besser noch als durch obige beispiele der Lieder-Edda wird die ursprüngliche geltung der regel in der Snorra-Edda bewiesen. Grade im temporalsatzmodus weichen nämlich die Snorra-Edda-hss. vielfach von einander ab, und es ergibt sich bei genauerer beobachtung, dass der codex Upsaliensis (die älteste hs.) in solchen fällen meistens den der regel entsprechenden modus aufweist, während die jüngeren (namentlich der Wormianus) den entgegengesetzten modus haben:

Sn.-E. 34,17¹⁾: þá trúði hann þeim eigi, at þeir mundu leysa hann, fyrir en þeir legði (so W.—lögðu R, U) hánun at vèði hönd Týs í munn hans. 61,20: settu hnakkann á bak sér apr, áðr þeir fengu (fengi U) sétt yfir upp. 102,20: Þórr segir, at þess boðs skal Hrungrnir iðraz, áðr hann kemr (so W — komi R, U) út. 110,4: en er Þórr varð þess varr, tók hann Loka ok mundi lemja hvert bein í hánun, áðr hann sór (sverpi U) þess eið, at hann etc. Ferner kommen auch fälle vor, in denen W u. R einen temporalsatz mit einem der regel widersprechenden modus haben, während U die temporalsatz-konstruktion an diesen stellen vermeidet (Sn.-E. 75,23 u. 83,18).

Einen weiteren beweis für die ursprüngliche geltung der regel liefert eine stelle aus Ares Isländerbuch, in welchem nicht nur alle temporalsätze mit *áðr* und *fyrir en*, sondern auch die komparativischen vergleichsätze sämtlich der aufgestellten regel entsprechen. Das Isländerbuch ist bekannt-

¹⁾ Citiert nach: "d. pros. Edda i. ausz." ed. E. Wilken, Paderborn 1877.

lich nur in papierhss. des 17. jahrhunderts überliefert, von denen die 2 wichtigsten (A. M. 113* u. 113) abschriften einer sehr alten, nicht mehr erhaltenen membrane sind, die offenbar noch den alten syntaktischen gebrauch hatte.

Die ebenerwähnte stelle ist kap. V, 5¹): . . . oc talpe, hvat hǫnum varþ fyrer, áþr hann mætte því mále til laga coma etc. Dasselbe wird Hoensapóris saga, Kap. 14²) mit etwas anderen worten erzählt, ohne dass jedoch die konstruktion geändert sei: . . . ok sagði nú, hversu mikít honum varð fyrir, áðr hann gat þessu máli til skila komít. Bei Are ist also die syntaxregel noch befolgt, während die parallelstelle schon von derselben abweicht.

Fasse ich nun noch einmal meine behauptungen zusammen, so sind es im wesentlichen folgende:

Die temporalsätze mit *áðr* (*en*) und *fyrir en* sind ursprünglich komparativische vergleichsätze und waren, wie diese der regel unterworfen, dass in denselben bei negiertem hauptsatze der indikativ stand, bei affirmativem hauptsatze aber der konjunktiv³), und zwar aus den gründen, welche O. Erdmann a. a. o. angiebt. Die zusammengehörigkeit dieser beiden satzarten ist schon früh vergessen worden, ebenso wie die für dieselben geltende regel, welche daher schon zeitig ausnahmen gestattete (sicher bereits in der zweiten hälfte des 13. jh.), bis schliesslich — selbst in mustergiltiger prosa — die modi in beiden satzarten — besonders in den temporalsätzen — mehr oder minder willkürlich gebraucht

¹) Citiert nach W. Golthers ausgabe, Halle 1892.

²) vgl. Golther, I. B. s. 33,10.

³) Ein ähnliches bild bietet auch das ags. (es kann hier wol daher von einer gemeingerman. syntaxregel die rede sein): vgl. *Béowulf* 254: Nú ic éower sceal frumcyn witan, ár ǰé fyr heonan léase scéaweras on land Dena furður féran. Ebenso: 264, 677, 2819 (732 steht der temporalsatz im abhängigkeitsverhältnis); allerdings 2020 schon ind.: oft hio béahwriðan secge sealde, ár hio tó setle ǰéonǰ.

wurden und nur den allgemeinen syntaktischen gesetzen unterworfen waren.

Wie sehr der modusgebrauch in den temporalsätzen mit *áðr* und *fyrr en* in den überlieferungen des 13.—15. jh. variierte, mag in kleinem massstabe folgende tabelle ¹⁾ zum schlusse beweisen:

	Ares Islendb.	Egils saga Skallagr.	Gunnlaugs- saga	Órvar Odds- saga.	Kormáks- saga.	Flóressaga ok Blakníður	Volsunga- saga
Affirm. hauptsatz — konj. im temporalsatz:	6	3	2	1	2	2	5
Affirm. hauptsatz — ind. im temporalsatz:	—	16	3	1	3	1	4
Negierter hauptsatz — ind. im temporalsatz:	—	9	—	—	1	—	6
Konj. im temporals. aus andern synt. gründen:	—	2	—	—	1	—	2

¹⁾ Die ziffern geben die anzahl der temporalsätze an.

Hamburg, Okt. 1896.

Reinhard Kraut.

Helge-Digtene i den Ældre Edda Deres Hjem og Forbindelser Af Sophus Bugge Professor ved Christiania universitet. Kjøbenhavn Forlagt Af Universitetsboghandler G. E. C. Gad. Trykt hos Nielsen & Lydiche 1896.

Då den nordiska språkforskningens främste man utgifver ett nytt arbete, skyndar man alltid till läsningen med ifrig nyfikenhet, viss om att igenkänna den forskare, man sedan gammalt lärt sig att vörda och beundra, men också viss om att finna djärfva satser och vågade hypoteser, om hvilkas sanning man måste känna sig tveksam.

Dessa förväntningar svikas ej håller af den bok, hvars titel här ofvan anförts. Man igenkänner i denna samma flärdfria framställningssätt, som i författarens äldre arbeten, samma nobless i behandlingen af motsatta åsikter, samma frihet från häfdvunna meningars tryck, samma kolossala lärdom och fyndighet, som äro så karaktäristiska drag i Bugges författareskap, och man återfinner äfven denna djärfhet, som snarare synes tillhöra ungdomen än en vetenskapens veteran. Ganska ofta förefalla dock författarens kombinationer så svindlande, att väl endast få våga följa honom på den sköra spång, han slagit från möjlighet till möjlighet, och någon gång tyckes hans fantasi vara allt för mycket filologens och allt för litet poetens. Men äfven om man ej kan ansluta sig till de gjorda förslagsmeningarna, måste dock hvar och en erkänna den rikedom på väckelser och uppslag, som läsningen af Bugges sista arbete gifver.

Författaren söker först att bestämma tidpunkten, då det första kvädet om Helge Hundingsbane (H. H. I) skrefs, och han begagnar sig därvid af samma metod, som han — och äfven andra — förut ofta använt vid dylika undersökningar. Helgediktens poetiska fraser återfinnas nämligen i flera andra dikter, särskildt under 1100-talet, då H. H. I tyckes hafva varit mycket populär; men redan omkr. 1040 finner man i åtskilliga isländska dikter en påvärkan från detta kväde. H. H. I måste därför vara författad före denna tid, och vi hafva således en tidsgräns uppåt; tidsgränsen nedåt bestämmes genom det inflytande, som i H. H. I röjer sig af andra äldre dikter.

Bugge visar här upp, att författaren af H. H. I har känt H. H. II, Völuspá, Rígsþula, Völundarkviða m. fl. eddadikter, och H. H. I bör således vara senare än dessa. Då vidare dikten enligt Bugges mening innehåller minnen af Clontarfslaget 1014, anser han sig kunna bestämma dess tillkomsttid till 1020–1035. Detta är ungefär samma år, till hvilka man i allmänhet förut velat förlägga dikten, och obestriddligen gör denna intryck af att vara en bland de yngsta i samlingen. Det är därför af ett visst intresse att se, att Bugge genom denna mera strängt filologiska metod

kommit till samma resultat, till hvilket man förut kommit på grund af den allmänna impression, som kvädet gjort.

Men fullt säker kan naturligtvis denna filologiska metod icke anses vara. Den utgår från den tysta förutsättningen att vi hafva hela den norröna litteraturen bevarad, och att vi således kunna bestämma, när ett poetiskt uttryck för första gången förekommer. Men denna förutsättning är helt visst — såsom Bugge själf i sitt arbete påpekar — oriktig. Af de mera folkliga dikterna hafva vi utan tvifvel blott en ringa bråkdel i behåll, och icke ens denna i det ursprungliga skicket; vissa delar af ett kväde kunna härröra från en period, andra från en annan, och ofta ligga i samma dikt sånger från olika tider lagrade öfver hvarandra såsom geologiska skikt. Men i så fall är det ytterst vanskligt att döma om förhållandet mellan liknande poetiska uttryck i olika dikter. Utom det att ett uttryck i en dikt ej behöfver vara samtidigt med diktens ursprungliga affattning, är det sannolikt, att den tidens skaldler röorde sig med poetiska formler, som så att säga voro ett commune bonum och från den ene nästan omedvetet öfvergingo till den andre, utan att vi därför kunna säga, att han haft den eller den speciella dikten i tanke. Men hafva vi i dessa fraser att se poetiska formler, som utbildats i en serie dikter, hvilka nu till större delen gått förlorade, så reduceras naturligen högst betydligt deras värde såsom tidsbestämmelser. Emellertid använder Bugge detta kriterium med en måttfullhet, som gör, att han i det hela torde hafva träffat rätt.

Bugge söker därefter att bestämma det land, där det första Helgekvädet diktats, och på flera olika vägar föres han till samma slutsats. De eddadikter, som H. H. Is författare visar sig hafva känt ”peka — enligt Bugges mening — mot nordboarnes lif i Brittanien, i England, särskildt Nordengland och Irland”, och Helgekvädets författare bör således hafva lefvat i samma omgifning. Från detta mera allmänna påstående — för hvilket vi väl i en följande del af arbetet få mera detaljerade bevis — öfvergår Bugge till de uttryck i dikten, som visa, ”att den nordiske skalden lefvat i landskap, där man hörde både engelska och nordiska dikter”, och här får Bugge tillfälle komma med några af sina både djärfva och snillrika ordförklaringar; så t. ex. bör det hittills onöjaktigt tolkade *ítr lauk* läsas såsom *ítr lók* (af angels. *lác* = gåfva), i *mistar marr* (H. H. I 47) ser han en förvrängning af angels. *místig mór* (= ”det taagede Fjæld, den taagede myr”) o. s. v. Såsom icke varande språkforskare vågar jag ej döma om värdet af dessa konjekture, men mig synas de dock synnerligen slående; den enda öfverensstämmelse, som Bugge i detta sammanhang påvisar mellan H. H. I och den iriska poesien, förefaller däremot föga öfvertygande.

Då vidare dikten har icke mindre än 21 olika namn på konung, så drager Bugge däraf den visserligen dristiga slutsatsen,

att författaren lefvat vid ett af de nordiska vikingahofven i Brittanien. Här och hvar i arbetets fortsättning bestyrkes denna sats ytterligare; så t. ex. passar diktens uttryck, att "borgar brötos" vid den tid, hjälten föddes, godt för Brittanien, "men vilde være paafaldende, hvis Digtet var forfattet under Indtryk fra Livet paa Island eller paa Grønland".

Detta resultat söker Bugge sedermera stödja och utvidga genom att påvisa, att författaren tagit intryck af en irisk skildring af slaget vid Ross na Ríg. Då vidare i det iriska poemet förekommer ett inskott, som uppstått under intrycket af det historiska Clontarfslaget 1014, och — enligt Bugge — Helgekvädets författare antagligen hört denna skildring uppläsas på iriska, drager han häraf den slutsatsen, att författaren lefvat vid det nordiska konungahofvet i Dublin, d. v. s. hos Olof Kvarans son Sigtrygg. Då slutligen den konungaätt, i hvars bröd skalden uppehöll sig, tidsals vistades i England, tidsals i Irland, förklaras häraf, att han kunnat blifva påverkad såväl af den angelsaksiska som af den iriska diktningen. Detta resultat tror Bugge ytterligare bestyrkt däraf, att författaren äfven påverkats af åtskilliga klassiska dikter och sagor i irisk bearbetning (såsom dikten om Trojas undergång och Meleagersagan) samt af en angelsaksisk version af Wolfdietrich.

Men af denna beviskedja torde ej mången känna sig bunden. Den likhet, som finnes mellan H. H. I och skildringen af slaget vid Ross na Ríg är obestriddigen så allmän, att dylika öfverensstämmelser antagligen kunna påvisas mellan H. H. I och en mängd andra dikter, i hvilka samma situation framställes. Dessutom utgår Bugge från en uppfattning af poesi, hvilken jag alldeles ej kan gilla. Författaren af H. H. I var dock en för sin tid verkliga begåfvad skald — detta erkännes äfven af Bugge —, och han bör hafva ägt åtminstone någon poetisk skaparkraft, ej blott förmåga att sammanställa heterogena element, samt icke varit nödsakad att för de aldra enklaste motiv ansluta sig till någon viss förebild. Enligt Bugge upplöses hans dikt i ett lärdt mosaikarbete, åstadkommet icke af en skald, utan af en mödosamt kompulerande filolog; t. o. m. det enkla uttryck, hvarmed hans dikt avslutas ("på er sókn lokit" = då är striden slut), sammanställes af Bugge med den iriska diktens avslutningsformel: "Finit". Bugge säger visserligen, att författaren varit en "lärdd man", som för sitt arbete t. o. m. begagnat iriska handskrifter. Men dikter, som åstadkommas af s. k. "lärda skalder" hafva helt visst ett annat utseende än det dock friska och poetiska Helgekvädet ¹⁾.

Men om man måste ställa sig tveksam till det rent iriska inflytande, Bugge trott sig kunna påvisa i Helgekvädet, så ökas

¹⁾ Åtskilliga uttryck, i hvilka Bugge spårar en påverkan från den iriska dikten, torde kunna förklaras på ett annat sätt och med närmare liggande medel.

denna tvekan, då man öfvergår till den påvärkan, som antiken skulle hafva utöfvat på samma dikt. Den mark, på hvilken vi här röra oss, är ännu föga undersökt, och öfverhufvud känna vi ännu ganska litet om medeltidens klassiska bildning. Det är sant, att den första gryningen till en ny, på antiken stödd bildning kan spåras i de iriska klostren, men det är knapt sannolikt, att denna bildning spridt sig till det iriska folket; den tyckes hafva varit begränsad till de aflägsset liggande klostren. Mera spridd var onekligen denna bildning i Frankrike, och hafva de nordiska vikingarne mottagit några intryck af antika sagor och myter, bör detta snarare hafva varit genom beröring med frankerna än med irerna.

Visserligen kan man ej förneka möjligheten af att en nordisk skald omkr. 1020 hört en irisk framställning af Troja-sagan. Urard mac Coisi, hvilken afled 990, uppräknar titlarna på 177 berättelser, som han kunde, och bland dem "Trojas förstöring", och man är ju därför berättigad att med Zimmer anse, att Trojasagan omkr. år 1000 hört till en irisk sagoförtäljares repertoar, så mycket mer som den bevarade versionen i Book of Leinster enligt Zimmer kan förläggas så långt tillbaka i tiden som början af 1000-talet. Men å den andra sidan kan dock ej nekas, att denna iriska sagorepertoar tyckes hafva varit så stor, att man väl svårligen kan antaga, att ens de flesta af de nämnda arbetena varit mera allmänt kända. Att från dylika kataloger — och till dem kunna vi äfven räkna Widsid — som väl ofta tillkommit blott i syfte att visa författarnes lärdom, sluta till existensen af folkliga dikter med de uppräknade ämnena, är nog förhastadt.

Därtill kommer, att de likhetspunkter, som Bugge framdragit mellan Helgekväderna och de antika sägorna äro så obetydliga, att vi svårligen kunna antaga något samband dem emellan. Utan att här vilja gå in på de teorier, som framstälts angående folksagens vandringar, är det dock obestriddigt, att samma eller liknande motiv oberoende af hvarandra själfständigt kunna uppstå hos olika folk, just därför att människoandens värksamhet ledes af samma lagar. Man bör därför vara ytterst försiktig, då man på detta område antager ett direkt lån, och likheter i enskilda detaljer — t. ex. nornornas uppträdande vid Meleagers och Helges födelse — behöfva ej förutsätta något historiskt samband.

Aldra minst synes man äga rätt att endast med stöd af dylika mildt taladt tvifvelaktiga likheter betrakta ortsnamn som *Sogn* och *Sólheim*, som dock faktiskt förekomma på Norges västkust, såsom förvrängningar af "portum Sygei" och "Salamis", isynnerhet som ett tredje ortsnamn, *Sogunes*, hvilket icke uppfattas såsom en förvriddning af något grekiskt, också häntyder på Bergenstrakten. Dylika tydingar kunna icke annat än försvaga den tilltro, man hyser till författarens omdöme.

Äfven rörande inflytelserna från Wolfdietrich har man rätt att hysa en viss skepsis. Denna dikt, ehuru föreliggande först i sena handskrifter, återgår helt visst till versioner från 1200-talets början, och till sin kärna är den utan tvifvel en germansk hjälte-dikt med gamla anor. Men å den andra sidan kunna vi dock antaga, att den liksom andra Spilmansdikter, Ornit, Herzog Ernst, König Ruother m. fl., starkt omdanats just under 1100-talet under inflytande af korstågen och de orientaliska sagostoff, med hvilka man då gjorde bekantskap. Att bygga något just på den form, som Wolfdietrich har i handskriften A (från 1517), då det gäller dess utseende på 900-talet, är således ytterst vanskligt, och vanskligheten förminskas ej däraf, att Bugge såsom källa för Helgedikterna antager en förlorad angelsaksisk version, om hvars tillvaro vi icke hafva någon annan underrättelse än den, att namnen Theodric och Seafola förekomma i den bekanta katalogen Widsid. Dessa namn höra väl sannolikt till Wolfdietrichsagan — ehuru det visst ej kan anses säkert —, men för det första är det ett vågad och tydligen ej berättigadt antagande, att angelsaksarne haft episka sånger om alla de hjältar, på hvilka allusioner förekomma i en dylik litterär katalog som Widsid; för det andra, är det väl knapt troligt, att en angelsaksisk version af Wolfdietrich på Widsids tid (väl 700- eller 800-talet) haft någon större likhet med de tyska versionerna från 1200-talet. Den iriska berättelsen Cormacs födelse, i hvilken Bugge vill se en afläggare af denna förlorade angelsaksiska version, rör sig med så pass allmänna motiv (jämf. t. ex. sagan om Romulus och Remus), att vi knapt äro berättigade att antaga något samband mellan denna berättelse och Wolfdietrich; i en not (s. 77) synes Bugge till hälften medgifva detta.

Äfven de mera detaljerade öfverensstämmelserna mellan Cormacs födelse och Wolfdietrich å ena sidan samt H. H. I å den andra äro — huru stor fyndighet Bugge här än utvecklar — knappast slående. Några dylika paralleler kunna här anföras. Helges födelse bebådas genom häftiga regnskurar och tordön, och då Cormac föddes "klang en Lyd som af Torden gjennem Luften". Men på detta sätt angifver väl folkfantasiens i allmänhet en märkligare mans födelse eller död. Vidare påpekas, att Helge kallas *budlungr*, och detta skulle enligt Bugge bero därpå, att Wolfdietrichs mor enligt den tyska handskriften A (från 1517) varit syster till Botelunc af Hiunen. Utom det att Helge, så vida denna uppgift också förekommit i den supponerade angelsaksiska versionen från 900-talet, icke ens där kunnat kallas *budlungr* d. v. s. "Budles ättling", så bör i en så sen dikt som H. H. I *budlungr* tydligen blott uppfattas såsom beteckning för furste i allmänhet. Såsom Bugge själf anmärkt, har författaren icke mindre än 21 olika namn på förste (*ylfingr, völsungr, ynglingr, döglungr, sköldungr* o. s. v.), och det skulle onekligen hafva varit egendomligt, om han icke hedrat Helge också med epitetet *budlungr*, som ju så

ofta förekom i de Volsungadikter, hvilka han enligt Bugge kände. För öfrigt hade de strofer af dikten, i hvilka Bugge spårar ett inflytande från Woldietrich, för åhöraren varit nästan obegripliga, om man i dem nödgas inlägga allt det, som Bugge där tror sig se; så t. ex. skall man i uttrycket "Neitt var at angrī Ylfinga niþ er þeire meyo or mvnyþ fōddiz (= Intet var til Skade for Ylvingers Ætling, der var født af den Mō som Elskovs Frugt) — som för öfrigt tillkommit först genom flera emendationer — se en uppgift om att Helges mor icke varit gift med Sigmund, utan att hon varit hans frilla och födt sin son i löndom, en uppgift, som — frånsedt att den svårigen kan förstås af de anförda orden — står i alldeles bestämd strid med diktens skildring i öfrigt af Helges födelse, faderns kostbara gåfvor till den nyfödde, dennes första uppfostran m. m., och som ingenstädes för öfrigt antydes. Att skalden stått i så starkt beroende af de heterogena förebilder, som Bugge antagit, att han icke ens i sin dikt lyckats få den enklaste enhet, är dock ej rimligt, och det synes, som om den lärde filolog, som behandlat detta kväde, glömt, att det är ett diktverk, han här haft framför sig.

Med de resultat, för hvilka jag ofvan redogjort, avslutar Bugge sin första behandling af H. H. I och öfvergår till H. H. II.

Efter en liknande undersökning som vid H. H. I kommer han äfven här till det resultatet, att ordskattnen och vissa bilder häntyda på, att diktens norske författare lefvat bland engelsmän och irländare samt förstått något engelska och iriska. Men äfven om man frånser, att H. H. II icke är en enhetlig dikt i samma grad som H. H. I, är bevisföringen ej lika öfvertygande som i det föra fallet, och någongång synes Bugge öfverskrida de tillåtliga emendationernas gräns; så t. ex. då han vill förklara *firsungr* med ett antaget, men aldrig påvisadt angels. **wiersing*. Vill man på detta sätt tolka och emendera en dikt, kan man i själfva verket bevisa hvad som helst.

Sedan Bugge därefter mera antydt än bevisat sin åsikt — som dock öfverensstämmer med den vanliga meningen — att H. H. II skrifvits omkring ett halft århundrade före H. H. I, öfvergår han till en annan fråga och söker ådagalägga, att Helge i dessa dikter betecknas såsom en dansk konung. Icke håller detta är någon egentligen ny åsikt, men bevisföringen kastar onekligen ett nytt ljus öfver hela kvädet.

Bugge fäster sig först vid ortsnamnen. Flera af dessa äro fingerade¹⁾, men andra hänvisa bestämdt till Danmark, såsom

¹⁾ Tvifvelsutän är det så, men åtskilliga af dem, som af Bugge anses såsom fingerade, kunna dock möjligen förklaras såsom namn på nordiska lokaliteter. En del af dem synes hänvisa på Norges västkust, andra på Sveriges, och möjligen beror detta icke på en tillfällighet. Dels finnas i H. H. II helt visst fragment af flera olika dikter, dels ligga — såsom i folkvisorna — äfven i eddadiktarna yngre lager öfver äldre. De olika ortsnamnen kunna således kvarstå såsom minnen af diktens utbildning i olika nordiska distrikt.

Hringstaðir och *Hlésey* samt tydligen ock *Sigarsvellir* och *Hlébjörg*, och hvad beträffar Helges krig mot Hodbrodd, lyckas Bugge på ett förträffligt sätt tolka lokaliteterna. Kriget har tydligen utkämpats vid södra Östersjön. Helges flotta samlas från *Heðinsey* och *Orvasund*, i hvilka ortsnamn Bugge säkerligen med rätta ser *Hiddinsee* (då ännu en del af Rügen) och *Stralsund*, och den seglar ut från *Varinsfjörðr*, som af Bugge identifieras med *Warne-münde*. Flottan styr därefter västerut och kommer till Hodbrodds och hans bröders land vid *Svarinshaugr*, hvori Bugge icke osannolikt ser *Schwerin*. I sammanhang härmed berättas, att Hodbrodd och hans bröder förut visat sitt mannamod "á móinsheimom", i hvilken Ortsbestämning Bugge vill återfinna *Möen*.

Hodbrodd betecknas vidare i H. H. I såsom *Ægirs* baneman, och hos Saxo uppgifves, att Helge satt *Ægir*, *Ler* och *Hesca* till höfvitsmän öfver Sønderjylland. I dessa namn ser Bugge helt visst med rätta eponymer för de danska orterna *Ejdern* (*Eydora*, *Ægidyr*), *Hlésey* (*Læssö*) och *Eskeberg*, och detta sammanställes vidare med att Hodbrodd äfven kallas Isungs bane; denne för öfrigt okände *Isungr* fattas nämligen såsom eponym för Isefjord. Att Hodbrodd dräpt *Ægir* och *Isungr* skulle således betyda, att han söderifrån trängt öfver *Ejdern* till Isefjord, och detta stämmer ju godt dels med den uppgift, vi nyss fått om Hodbrodds hem (*Schwerin*), dels därmed att *Sigrún*, som är dotter till en af Hodbrodds grannar, kallas *suðraen*.

Lokaliteten är således med stor sannolikhet bestämd, och Bugge öfvergår därefter till personnamnen. Den omständigheten, att Helge erhåller epitetet *ynglíngr*, *síklíngr* och *skíöldungr* anses häntyda på, att författaren betraktat honom såsom en medlem af det danska konungahuset¹⁾, och han påpekar, att flera af namnen återfinnas i *Skiöldungasagan*.

Viktigare äro hans jämförelser mellan Helgedikternas uppgifter samt *Saxos* och *Beowulfs*.

I *Beowulf* hafva vi en dansk Konung *Hálga*, som är son af *Healfdene* och broder till *Hróðgar*, och äfven enligt isländska källor var denne danske konung Helge broder till *Roar* och son till *Halfdan*; likaså är enligt Saxo en dansk Konung "Helgo, Hundingi et Hothbrodi interemptor" broder till *Roe* (och fader till *Rolvo*). Men i *Beowulf* är Helges motståndare icke Hodbrodd, utan ett helt folk: *Headubearðerna*, som af Bugge identifieras med *longobarderna*, hvilka som bekant en tid bodde vid *Elbe* strax söder om Danmark. Olikskheten mellan *Beowulfs* uppgift å den ena sidan samt Helgedikternas och *Saxos* å den andra förklaras af Bugge genom ett af dessa fyndiga grepp, som för honom äro egenomliga: Hodbrodd är nämligen intet annat än en personifikation

¹⁾ Af skal, som förut anförts, måste dock dessa epitet i Helgedikterna anses föga bevisande. I hvad mån *ynglíngr* betecknat den danska och icke den svenska konungaätten, är för öfrigt en minst sagdt omtvistad fråga.

af Headubearderna. Tanken är djärf, men gör onekligen intryck af att vara riktig, isynnerhet sedan man tagit kännedom om den detaljerade bevisföring, Bugge presterar.

Bugge öfvergår därefter till att påvisa, huru den ursprungliga historiska traditionen utvecklats genom inflytelser från andra sagor, samt huru särskildt afslutningen — Helges och Sigrúns död — påverkats af Hjaddingemyten, Volsungasagan och en dikt, af hvilken en ättling återfinnes i en tämligen spridd medeltida folkvisa, som Bugge — säkerligen med orätt — vill återföra till den antika traditionen om Protesilaos och Laodamia.

Därefter följer en undersökning af kvädet om Helge Hjorvardsson, ur hvilket Bugge såsom en särskild dikt urskiljer det på annat versmått författade Hrimgerdarmål, som enligt Bugge föfattats af samme skald, som diktat H. H. I. Själfva motivet i Hrimgerdarmål anser han stamma från Wolfdietrich, ehuru enskilda detaljer kunna återföras till klassiska förebilder — så en dunkel allusion på "Lodwards söner", som Rimgerd säger sig hafva dränkt: "Den Fortælling, som middelbart er det nordiske Digts Kilde, er en Bearbejdelse af ett Stykke i Servius' Commentar til Vergils Æneide, som er optagen i en under Navn af den anden vatikanske Mythograph bekjendt, paa barbarisk Latin skreven Samling fra den tidlige Middelalder af græsk-romerske mytiske Fortællinger . . . . Jeg antager ikke at Forfatteren af Digtet om Rimgerd har læst den paa latin skrevne anden vatikanske Mythograph, men jeg forudsætter, at han har lært at kjende en Fortælling, som indeholdt en tildels forandret Gjengivelse af det anførte Stykke". Mytografens berättelse handlar om Skylla och Odyssevs føljeslagare, men utan förutfattad mening torde det emellertid vara omöjligt att finna något samband mellan allusionen i den isländska dikten och notisen i Servius kommentar.

Den inledande berättelsen om, huru Helges fader Hjorvardr fick Sigrinn, anser Bugge däremot vara en nordisk sammansmältning af flera vestgermanska berättelser, och här röra vi oss åtminstone på möjlighetens mark, ehuru likhetspunkterna ingalunda äro så slående, att sammanhanget kan anses gifvet. Bugge antager vidare, att dessa kombinationer gjorts af en nordisk skald i England. Men detta synes — förutsatt att ett samband verkligt existerar — vara en väl djärf slutsats. Motiven äro företrädesvis frankiska, och då de nordiska vikingarne stodo i en nästan lika liflig beröring med frankerna som med engelsmän och irer, är det väl sannolikt, att dessa frankiska sagomotiv lånats direkt från frankerna.

Frånser man Hrimgerdarmål, äro de öfriga versifierade partien i H. Hjorv. författade af en enda skald — i England. Detta senare påstående anser Bugge styrkt, därigenom att åtskilliga motiv, hvilka återfinnas i nordiska folkvisor, häntyda på England, likaså vissa enskilda uttryck. Dessa senare tillmätas dock icke någon

större beviskraft "da vedkommende Udtryk siden ogsaa kjendes paa Island". Men ej håller bevisningens förra del är rätt öfvertrygande.

Hvad tiden beträffar, anser Bugge, att H. Hiörv. författats senare än H. H. II, som i åtskilliga fall varit dess förebild, hvarjämte äfven denna dikt rönt intryck af Völsungadiktningen. Å den andra sidan har kvädet om H. Hiörv. påverkat de hos Saxo förekommande berättelserna om Regner och Svanhvit samt den finska konungadottern Thora (= Thorgerd Holgebrud).

Detta är det hufvudsakliga innehållet i Bugges senaste arbete. Afslutningsorden beröra eddadiktningen i allmänhet. Dessa dikter äro enligt Bugges mening icke författade några i olika delar af Norge, några på Island, några på Grönland, några på de skottska öarna samt först tillfälligtvis sammanförda till en samling. Tvärtom höra de flesta redan från början i hop och de yngre förutsätta de äldre. De äro diktade under väsentligen samma förhållanden och under samma impulser. Men när det beträffande några är ådagalagdt, att de diktats af norska skalder, som vistades bland engelsmän och irer, så gäller detta också andra, om än icke alla. Troligen blefvo de förenade till en samling redan omkring 1050 af någon bland dessa i England eller Irland boende norrman. "Jeg skulde — slutar Bugge — ville kalde de nordiske Nybygder paa de brittiske Øer for Nordens Æolien.

Island var Nordens Jonien. Der blev Nordens Herodot født.

Et Attika har Nordens Oldtid aldrig haft.

Hvorfor blev Norge ikke Nordens Attika?

Var det, fordi Norden ikke har haft sine Perserkrige?"

Men vilja vi i det land, där dessa sånger först uppstodo — eller där vi åtminstone mottogo de germanska sagor, som sedan omdanades till nordiska dikter — se ett Eolien, så kunna vi knapt begränsa detta till Brittanien. De nordiska vikingarikena voro näppeligen några nationella och fasta stater. Krigarskarorna drogo från den ene höfdingen till den andre, från ett land till ett annat. Vikingakulturen var troligen ensartad i England, Irland, Frankrike och Nordtyskland, och de impulser, som vi mottogo från krigar- och handelskolonierna vid Nordsjöns sydkust, voro utan tvifvel lika kraftiga som de, som vi mottogo från England. Om det språk, som dessa vikingar talade, känna vi intet. Måhända var det ett slags lingua franca, som i sig upptagit såväl iriska som frankiska och engelska ord, och några anglicismer behöfva därför ej nödvändigt bevisa, att dikterna skrifvits i England.

Lund september 1896.

Henrik Schück.

Hauksbók udgiven efter de arnamagnæanske håndskrifter no. 371, 544 og 675, 4° samt forskellige papirhåndskrifter af Det kongelige nordiske oldskrift-selskab. København, Thieles bogtrykkeri 1892-96. CXXXIX + 560 sider i stor oktav med 2 planscher. Pris 12 kronor.

"Hauks bók". Det låter så förtroligt. Man skulle tro att Haukr Erlendsson stode för oss i historiens klaraste jus, vore en man vars liv vi kände i det minsta som det största. Men så är det icke. Från Landnáma sådan den föreligger i Hauksbók känner man hans stamtavla. Fadern var Erlendr Oláfsson med tillnamnet "sterki", en ansedd man som 1283—89 var lagman över Islands nordvästra del. Modren hette Jorunn, men det är ovisst om hon varit gift med Erlendr. Om Haukr själv vet man att han levat under slutet av 1200- och början på 1300-talet. Vilket år han föddes, vet man ej men han dog den 3 juni 1334 och antages då ha varit omkring 70 år. Fylligare uppgifter om hans liv äro mycket sällsynta. Vad källorna — annaler och brev — meddela är nästan blott isolerade uppgifter, var han ett äller annat år vistats. Till att fylla tomrummen mellan dessa data har man blott mer äller mindre sannolika jissningar, stundom knutna till de titlar han jer sig i sina brev. Redan 1294, det tidigaste år från vilket man vet något om honom, var han lagman över Islands sydöstliga del. Äfter unjefär 6 år nedlägger han dätta ämbete för att straks äfter inträda i ett motsvarande i Norge; i ett brev från Oslo 1302 kallar han sig "lagman i Oslo". Jenom att hopställa åtskilliga uppgifter från de följande åren har man kommit till det antagandet, att han från 1303 till 1322 varit Gulatings lagman och bott i Bergen, där han ända till 1318 ägde en gård, Audunargård. Från åren 1323—29 känner man rakt ingenting om honom, men antar, att han vistats på Island som privatman. Sina sista år synes H. ha tillbrakt i Norge med undantag för ett par resor, som han på konungens uppdrag jorde till fäderneön.

Hur litet man således än känner om Haukr, kan man dock skönja att han varit en framstående man och hört till de store på sin tid. Men när man längesen glömt vad han varit och allt annat han kan ha jort, bevaras ännu, mer än säks och ett halft århundrade äfter hans död, Hauks namn och minne jenom den anspråkslösa avskrivarejärning, vars resultat ligger för oss i den Arnamagnæanska samlingens nr 371, 544 och 675 i kvart. Det är Hauks bok.

Namnet är gammalt. Sedan handskriften de första 300 åren äfter dess upphovsmans död fört en obemärkt tillvaro och sannolikt gått i arv bland Hauks släkt, nämnes den för första gången av Arngrímur Jónsson omkr. 1600 i hans Specimen Islandiæ historicum, där han upplyser att boken "ab autore Hauks Bók nomen accepit". På 1600-talet begagnades handskriften flitigt av alle-

handa litterära isländare. Bland dem var också den bekante biskopen Brynjolf Sveinsson, som synes ha haft handskriften till läns 1660—70. Den var då ännu fullständig, men sedan förde den en delad tillvaro. Antagligen sände biskopen tillbaka till ägaren blott en del av boken (Landnáma ock Kristnisaga) ock behöll det övriga. Äfter biskopens död 1675 kom dätta till Gaulverjabær ock härifrån i Arne Magnussons händer. Dänne gav sig ingen ro förr än han fått tag i även den tredjedel, som biskop Brynjolf sänt tillbaka till bokens ägare. Men det blev inte lätt. Han lyckades äj komma över mer än de 18 blad (ursprungligen omkr. 47), som nu ha numret 371 i hans samling. Ock dem fick han inte alla på ett ställe. De flästa fick han från prästen Olafur Jónsson, vars far Jón Torfason omkr. 1667 fått denna del av handskriften av bonden Bjarne Indriðason i Skálavík, som i sin ordning fått den av sin far. Då emällertid biskop Brynjolf kunde låta Jón Erlendsson äfter denna hds. taga en fullständig avskrift av både Landnáma ock Kristnisaga, måste således denna del av boken varit fullständig, då den var i hans händer, ock det är sannolikt hos Jón Torfason de blad kommit bort som nu fattas.

Så mycket av Hauksbók som Arne Magnusson lyckades samla, ha vi ännu kvar. Men det är en lycklig slump att så är. Vid något tillfälle kort äfter 1821 bortkommo på oförklarad sätt de första 14 bladen av n:r 544. De kommo emällertid till rätta ijan — på Island. D:r H. Scheving säges ha ärvt dem äfter prästen Stefán Einarsson till Saudanes, ock när Scheving dog 1861, skänkte hans arvingar bladen till fornsakssamlingen i Reykjavík. Där förvarades de, tills de 1887 återlämnades till den arnamagnænska samlingen. Även med dessa blad är dock n:r 544 ofullständig ock likaså äro n:r 371 ock 675. Man har räknat ut att hela hds. en gång omfattat minst 198 blad, ock av dem äro nu blott 141 kvar.

Lika lite som Hauksbók, delad som den är i 3 delar, till sitt yttre motsvarar föreställningen om en bok, lika lite jör dess innehåll skäl för dätta namn. Det är snarare ett bibliotek av blandat, fast övertvägande historiskt innehåll. I n:r 371 rymmas Landnáma ock Kristnisaga ock n:r 675 innehåller Elucidarius. N:r 544 innehåller 1. Heimslýsing ok helgífræði 2. Heimspeki ok helgífræði 3. Völuspá 4. Trojumannasaga 5. Náttúrusteinar 6. Císió janus 7. Breta sögur med Merlinus spá 8. Viðræða líkams ok sálar 9. Hemings þáttr 10. Hervararsaga 11. Fóstbræðra saga 12. Algorismus 13. Eiríks saga rauða 14. Skálda saga Haralds konungs hárfagra 15. Af Uppledingá konungum 16. Ragnars sona þáttr 17. Pronostica temporum. Av dessa delar äro några till omfånget helt obetydliga ock äro tydligen insatta som fyllnadsgods på sidor som stått tomma i slutet av ett lägg. Så är fallet med Náttúrusteinar, Císió janus ock Pronostica temporum samt Völuspá, vilken senare är inskriven omkr. 1350, således äfter Hanks tid. Ser man bort från dessa bitar, framträder samlingens historiska karaktär tydli-

gare. I avskrifter som tagits av vissa delar av Hauksbók, då den var fullständigare än nu, förekomma några småbitar med växslande innehåll, som man räknar till Hauksbók. De äro i föreliggande upplaga medtagna som tillägg på sid. 500—506.

Med dubbel rätt bär handskriften Hauks namn. Han har icke blott ägt den utan till största delen själv skrivit den äller låtit skriva den. Med Hauks egen hand, som man väl känner från hans brev, är hela n:r 371 skriven ock omkr. 63 av de 107 bladen i n:r 544. Jenom andra, huvudsakligen 2, har han låtit skriva 20 blad av n:r 544. Om det återstående, 18 blad i n:r 544 ock hela n:r 675, kan äj avjöras, huruvida det är delar av handskrifter som Haukr låtit skriva, äller om han förvärvat det färdigskrivet. Till en del av handskriftens innehåll står Haukr i något närmare förhållande än blott avskrivarens. Det är Landnáma. Om den upplyser han själv i kap. 354 (s. 124 i den tryckta upplagan) "Enn þessa bok ritada (ek) Haukr Ellinz svn. epter þeiri bók sem ritad hafdi herra Sturla logmadr hinn frodazti madr ok eptir þeiri bok annarri er ritad hafdi Styrmir hinn fródi. ok hafda ek þat or hværi sem frammar greindi. enn mikill þori var þat er þær sogdu eins badar. ok því er þat ecki at vndra þo þersi Landnáma bók se lengri enn nockor onnvr". Hauks inträsse för denna del av boken skönjes även däri, att släktregistren äro fortsatta ända till honom själv äller hans närmaste släkt. Att han skulle hava författat äller ens bearbetat någon annan del av vad handskriften innehåller, saknar man skäl att antaga. Av ett par uppjifter i Hauksbók drar man den slutsatsen, att hds:s ejäntliga kärna, det som Haukr äller hans biträden skrivit, icke kan vara börjad före 1314 ock måste vara avslutad äfter 1329. Därför antar man, att denna del huvudsakligen tillkommit under de ovan nämnda 7 år (1323—29), då Haukr tros ha vistats på Island som privatman ock således haft dess bättre tid till dylik sysselsättning.

Till den upplaga av Hauksbók som här föreligger har numera avlidne V. Finsen jivit första uppslaget. Sedan Oldskriftselskapet på hans förslag beslutat att utje handskriften, ock sedan sättet varpå detta skulle ske, blivit bestämt, övertogs arbetet av herrar Eiríkur Jónsson ock Finnur Jónsson. Det är dem båda vi ha att tacka för själva avtrycket av handskriften. För förordet ock tolkningen av värnarna har Finnur Jónsson önsam förtjänsten ock äran.

Icke blott de 141 blad Hauksbók nu består av finnas här avtryckta. På en tid, då hds. var fullständigare än den nu är, togos avskrifter av vissa delar däri, ock äfter dessa ha utjivarne avtryckt några stycken som nu saknas i Hauksbók. Så äro Landnáma ock Kristnisaga utfyllda äfter Jón Erlendssons avskrift AM 105 folio, Hemingsþátrr äfter en avskrift, tagen av Ásgeir Jónsson, AM 326 b 4:to, ock gátorna i Hervararsaga avtryckta äfter

AM 597 b 4:to, jämförd med AM 281 4:to, vilken senare är skriven av lagmannen Sigurður Jónsson (lagman 1663—76). Själva Hauksbók är avtryckt bokstavstroget på det sätt som Finsen använt i sina Grágásupplagor och som skiljer sig från det i diplomatiska avtryck vanliga blott däri att, då en verklig bokstav som förkortning är skriven över raden, denna bokstav själv icke tryckes kursiv; alltså återjes *v* med *var*, icke med *var*. Med de ur pappershds. tagna styckena ha utjivarne jort sig lite mindre besvär. Här ha de icke med kursivt tryck utmärkt vad som i hds. är antytt med förkortning. Då jag äj haft tillfälle att jämföra upplagan med handskrifterna, har jag ejäntligen ingen rätt att yttra mig om avtryckets pålitlighet. Men så mycket anser jag mig kunna säga att det ser ytterst pålitligt ut. Blott en blick på noterna under varje sida, där utjivarne med den småaktighet, som hos en handskriftsutjivare måste anses som en dygd, je upplysning om även det minst anmärkningsvärda i skinnboken, är nog för att inje en känsla av trygghet. Isynnerhet visar den till en mängd ställen på varenda sida knutna anmärkningen "Punktum er tilf(øjet)" på ett nästan rörande sätt, hur ängsligt utjivarne velat akta sig för att bedraga läsaren och hur lite de skytt besvär. Ty det är verkligen plågsamt tröttande att oupphörligt skriva anmärkningar om saker, som man oftast själv äj tillägger någon betydelse, utan skriver blott för konsekvänsens skull äller för att ha samvetet fredat. Nedanför noterna har Finnur Jónsson meddelat en utförlig behandling och tolkning av de visor som förekomma i táksten.

I det rikhaltiga förordet — hela 139 sidor — jer Finnur Jónsson först vad upplysningar han kan om Hauks person, s. I—V. Det övriga sönderfaller i två huvuddelar. Den förra, s. V—LXIII, är en beskrivning på Hauksbók samt redojörelse för dess historia och framför allt handskriftens rättskrivning s. XX—LVIII. En omsorjsfull prövning av den senare för Finnur Jónsson till det resultat, att Landnáma och Kristnisaga icke, såsom man hittills antagit, äro skrivna på norska utan att språket även i dessa stycken i huvudsak är islänskt. De obestridligt norska egenheter som däri framträda, förklarar han så, att styckena äro avskrivna av en norrman äfter islänkska original. Hauks egen rättskrivning karakteriseras som i det närmaste rent islänsk med ett par små norskheter. I förordets senare hälft, s. LXIII—CXXXVI, som är egnad handskriftens innehåll, utredas allehanda frågor rörande de olika delarnes literaturhistoriska ställning, källor, författare, förhållande till sina original o. s. v. Knapphändigast behandlad är Landnáma, emedan förf. rörande denna hänvisar till den upplaga därav, som han kommer att utföra för Oldskriftselskabets räkning.

Till väretet hör slutligen ett stort rejister på alla i Hauksbók förekommande namn, s. 507—560, en väl behöflig innehållsförteck-

ning till upplagan själv samt 2 blad med fotografiska bilder av stycken ur handskriften. Det hade kanske icke varit olämpligt att förse de fotografiska bilderna med var sitt nummer eller annat märke, ty det kan hända, att bladen, såsom det skett i det äks-emplar jag har liggande framför mig, av bokbindaren sättas i omvänd ordning, ock då blir man en smula förbluffad, när man vill jämföra handskriftproven med de ställen i den tryckta tåksten, som de på en föregående sida uppjes motsvara. I denna uppjift, vilka delar av tåksten de fotografiska bilderna föreställa, har för övrigt sättarnisse visat sig ovanligt okynnig. Av 6 uppjifter äro de 3 oriktiga. I st. f. 88.¹⁷ bör stå 88.¹⁰, ock 269.¹² samt 436.²⁵ ändras till 269.¹³ ock 436.²⁶.

En för några år sen avliden målsman för de nordiska språken vid ett av våra universitet uttalade en gång det hopp att fotografernas konst snart skulle jöra "fabrikationen" av diplomatariska avtryck överflödigt. Delvis har han fått rätt. Vi ha ju redan nu fotografiska avbildningar av åtskilliga handskrifter ock få ständigt flera. Men på samma gång kan hans hopp sägas hava kommit på skam. Då det ska vara riktigt bra, nöjer man sig icke med den fotografiska reproduktionen ensam utan kräver vid sidan om den ett diplomatariskt avtryck. Fotografernas konst synes således icke ensam förslå. Skulle det än komma en dag, då man äj behövde sky kostnaderna för att fotografera hela Hauksbók, kommer således denna upplaga icke att mista sitt värde för det. De som i mera grannliga spörsmål behöva rådfråga Hauksbók — ock så olikartat som dess innehåll är, böra de bliva ganska många — stanna alltid i förbindelse till Oldskriftselskabet, som låtit utje boken, ock härrar Eirikur ock Finnur Jónsson för den möda de lagt ned därpå.

Växjö den 2 novämber 1897.

Ludvig Larsson.

V. Dahlerup: *Det danske sprogs historie i almenfattelig fremstilling.* 156 s. Kbh. 1896.

Når man udenfor fagmændenes kres hører sproglige fænomener drøftede, drejer det sig næsten altid om: hvad kan man sige og skrive, og hvad ikke? — sprogrigtighed og retskrivning er næsten de eneste spørgsmål af denne art, der hidtil har formået at fange folks interesse, og dette beror sagtens på, at de fleste her føler sig idetmindste til en vis grad sagkyndige. Betragtninger over de sproglige fænomeners historie hører man derimod forholdsvis sjældent, og der fordres jo hertil også et fond af kundskaber, som kun meget få er i besiddelse af. Desuden har vi indtil for nogle år siden i den danske litteratur manglet arbejder, der på en letfattelig og tiltalende måde gjorde også andre end de to ovennævnte områder af sprogvidenskaben tilgængelige for det store publikum. I den senere tid har imidlertid forfattere som Kr. Nyrop, O. Jespersen, V. Andersen søgt at bøde på denne mangel, og som et led i disse bestræbelser har nu V. Dahlerup udgivet ovennævnte fremstilling af det danske sprogs historie. Skriftet, der er en udvidet bearbejdelse af en artikel i Salomonsens konversationsleksikon, falder i 9 afdelinger tilligemed et tillæg om de danske dialekter; deraf optager skildringen af sprogets udvikling siden Holberg alene halvdelen af bogen, idet forf. medrette har lagt hovedvægten på dette tidsrum som det, hvortil de fleste medbringer de største forudsætninger. I det hele må man sige, at forf. på en særdeles dygtig måde har løst sin opgave, i en kort, sammentrængt men dog behagelig form at give en letfattelig fremstilling af sprogets historie; særlig vellykkede er navnlig afsnittene 'Holberg' og 'Nyeste dansk', der giver en mængde oplysninger, der endogså for fagmanden tildels har nyhedens interesse. Den ældre tid kunde mange måske ønske affattet på en mindre fagmæssig måde; stilen er ofte noget tør, og der forudsættes undertiden større forkundskaber, end de fleste ventelig er i besiddelse af, f. eks. ved omtalen s. 11 af de to urnordiske *r*-lyd og det nasalerede *a*. Af enkeltheder, som man kunde ønske fyldigere behandlet, kan nævnes folkeetymologiske omdannelser samt akcenten og dens indvirkning på sprogets skikkelse, f. eks. *kun* < *ikkün*, *på* < *oppå*, *stegers* < *stegerhus*, dobbeltformer som *køble* : *kopulére*, *léktie* > *lektiön*, flytning af akcenten som i *úndvære* < *undvære*, *dirékte* < *dirékte* osv. Forfatteren bibeholder den gængse periodeinddeling i 'ældre dansk' (c. 1050—1350), 'gammeldansk' (c. 1350—1500) osv., hvilke benævnelser forekommer anm. uheldige, da 'gammeldansk' naturlig må opfattes som liggende længere tilbage i tiden end 'ældre dansk' (ligesom 'en ældre dame' er yngre end 'en gammel dame').

For angivelsernes pålidelighed og overensstemmelse med de nyeste undersøgelser borger forfatterens ansete navn. At der har indsneget sig enkelte ubetydelige fejltagelser, vil man let kunne tilgive. Af sådanne har jeg noteret: Om retskrivningen i de gamle lovhss. siges s. 25: 'lange konsonanter betegnes dog ikke sjælden ved fordobling: *full, thrællæn*; dette er mindre korrekt, da lang konsonant i indlyd sågodtsom altid betegnes ved fordobling (eller længdetegn over konsonanten); kun i udlyd er der vaklen. Som eksempel på forkortelse af lang vokal foran *n* nævnes s. 31 *swænnæ*; dette eksempel er uheldigt, da forkortelsen i dette ord formodenlig er udgået fra nom. *swënn* (jf. Arkiv XII 336) og altså skyldes den følgende dobbeltkonsonant; kun *ð* forkortes regelmæssig foran *n* (*lön, bön*). Den sst. omtalte forkortning af lang vokal foran *m* er rimeligvis fuldbyrdet allerede i 'ældre dansk', at dømme efter forskellige tilfælde, hvor *m* skrives dobbelt i de ældste håndskrifter, f. eks. Flensborg stadsret 40 *rymmær, rymmæ*, Harpestræng 2. 14 *rymmær* (isl. *ryma*), Eriks sjæll. lov 3. 67 *dommin* (isl. *dómr*), Jyske lov 1. 36, 2. 80, 105, 110, 111, 115, 3. 7 *hemnæ*, 2. 105 *hæmnæ* (isl. *heima*) o. fl. Skrivemåden *velbiurdig* behøver ikke, således som det antages s. 61, udelukkende at være en grafisk unøjagtighed, jf. Kock, Skandinav. archiv I 20 ff., Noreen, Arkiv VI 335. S. 36 opføres *fin, løve, prøve, bæssæ* fejlagtig blandt de ikke romanske låneord fra middelnedertysk. Mindre korrekt siges s. 63: 'kun ganske få [højtyske låneord] f. eks. *tapper, luft, kræbs, kradse, træffe* kan siges at have fået borgerret i sproget; der er dog vist ikke så ganske få, f. eks. *grille, grube, helt, hib, hæsliq, klods, klæbe, knejpe, knitre, krans, kæ, libhaver, liderliq, mejsel, munter, -mæssig, offenliq, opsætsig, presse, pudse* o. m. a. Endel låneord er forkert daterede. Under perioden gammeldansk nævnes således s. 36 f. *kræmmær, løve, lykke, oldermænd, orlov* (krig), *plæje, prøve, ske, skrædder, ære, foged*; de borde være nævnte s. 24, da de allerede forekommer i 'ældre dansk', f. eks. Ribe oldemoder s. 67, 68 (år 1291) *kræmmær, kræmbær gatæ*, Flensb. stadsret 43 *læn*, Hstr. III 42 *ulykkæ*, Fl. stadsr. indl. og 124 *aldærman*, Hstr. III 16 *orlogh*, III 53 *orlugh*, I 43 *plæghæ*, Brandts gld. læsebog s. 57 (beg. af det 14. årh.) *plæghæth*, Jyske lov 2. 5 *provæ*, 1. 3 *prøues*, Fl. stadsr. 16 *prøuæ*, Hstr. I 71 *prouæth*, II 39 *prouæ*, Fl. stadsr. 24 *skee*, Ribe oldem. 69 (år 1291) *skreddær*, Hstr. III 4 *æræ* (jf. Jy. lov fortalen *ærlig*, Hstr. III indl. *ærlig*, Fl. stadsr. 75 *værlig*), Fl. stadsr. 25 o. o. *foghæt*. Forf. antager s. 48, at *svoger* er indkommet på reformationstiden, men det findes allerede f. eks. i Molbech og Pedersens diplomer nr. 16 og 138 fra 1390 og 1405. Som låneord fra tiden efter 1550 nævnes s. 63 *tallerken, bislopperske, spacere*, men de forekommer også tidligere, f. eks. Da. mag. III 2. 14 (år 1487) *tallercker*, I 5. 214 (1492) *tallirken* o. o., Vocabularium 1510 *concubina* : *byslopperske*, Mandeville 200, Thomas a Kempis 34 *spacere*.

Enkelte stæder er forf.'s mening ikke ganske klar. Under omtalen (s. 34) af den i ældre dansk så hyppige anvendelse af det personlige pronomen i enklise til verbet (*seg skall hafuet, han skal beholdæn*) tilføjes noten: 'Sammenlign efterligninger hos digterne som:

At pleje, fostre, stille frem ideen,

så klart, at galleriet selv kan se'en (Paludan-Müller)'.
Den ukyndige læser vil heraf få den forestilling, at Paludan-Müller

i dette tilfælde har efterlignet det 15. århundredes skrivebrug, hvad vel næppe har været forf.'s mening; i *se'en* har digteren naturligvis kun benyttet sig af et i det daglige talesprog sædvanligt fænomen. S. 140 læser man: 'De danske dialekter i nutiden er kun ufuldstændig kendte. Man træffer ganske vist ret ofte i skrifter fra ældre tid oplysninger om almuens sprog, men disse er næsten alle af en ensartet beskaffenhed, der gør dem meget lidet brugelige for nutiden.' Der er ingen logisk sammenhæng mellem disse to punkter: at oplysningerne om dialekternes udseende i ældre tid er mangelfulde, kan jo dog ingen indflydelse have på kendskabet til dem i deres nuværende skikkelse, men kun på den historiske undersøgelse af, hvorledes de har antaget denne skikkelse.

København, oktober 1896.

V. Boberg.

Bibliografi för år 1896.

Upprättad av **E. H. Lind.**

I. Bibliografi, litteraturhistoria ock biografi.

- Bibliographie des Jahres 1895.
Indogerm. Forsch. VII. Anzeiger s. 1—207. S. 108—116:
"Nordgermanisch" von O. Andersen.
- Bibliotheca danica. Systematisk Fortegnelse over den danske Literatur fra 1482 til 1830 efter Samlingerne i det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn med Supplemerter fra Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn og Karen Brahes Bibliothek i Odense. Udg. fra det store kgl. Bibliothek ved *C. V. Bruun*. H. 9. (Bd 3, h. 3): Historie II. Fortsettelse: Dansk Personalhistorie. Københ. 4:o. Sp. 931 — 1590. Kr. 3,75.
- Huitfeldt-Kaas, H. J.* Om falske Diplomer.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 87—107.
- Jahresbericht über die erscheinungen auf dem gebiete der germanischen philologie herausgegeben von der gesellschaft für deutsche philologie in Berlin. 16. Jahrg. 1895. Leipz. 8:o. 4 + 391 s. M. 9.
- Kålund, Kr.* Fra skånske håndskrifter.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 369—372.
- Leitschuh, F.* Zur Geschichte des Bücherraubes der Schweden in Würzburg.
Centralbl. f. Bibliothekswesen 1896.
- Lind, E. H.* Bibliografi för år 1894.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 284—313.
— Svensk litteraturhistorisk bibliografi. XIV. 1894.
Bilaga till Samlaren 1896.
- Mackeprang, M.* Fortegnelse over dansk historisk litteratur fra året 1895 vedrørende Danmarks historie.
Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 498—518.
- Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis. Fortegnelse over Breve fra Middelalderen med Udtog af de hidtil utrykte udgivet ved *Kr. Erslev* i Forening med *William Christensen* og *Anna Hude* af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Bd. II, h. 1 (1351—1382). Københ. 8:o. 240 s.
- Schück, H.* Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar. Ups. 4:o. 2 + 164 s.
- Settervall, Kr.* Bibliografi [Svensk historisk] 1895.
Bilaga till Hist. tidskr. (sv.) 1896.
- Ahnfelt, O.* Ett sekularminne [Den hel. Birgitta].
Kyrkl. tidskr. 1896 s. 1—17.
— Om kanslern Laurentius Andreæ.
Hist. tidskr. (sv.) 1896 s. 185—192.

- Andersen, J. O.* Holger Rosenkrantz den lærde, en biografisk Skildring med Bidrag til Belysning af danske Kirke- og Studieforhold i det 17. Aarhundredes første Halvdel. Københ. 8:o. 413 s.
Anm.: Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 3. R. I s. 197—204, av A. Heise.
- Bagge, P.* Den svenska folkvisan.
Läsn. f. folket 1896 s. 81—117.
- Bugge, S.* Helge-Digtene i den ældre Edda, deres Hjem og Forbindelser. Københ. 8:o. 6 + 355 s. Kr. 5.
Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse. 2. Række.
Anm.: Liter. Centralbl. 1897 sp. 878, av [E. Mo]gk. — Nord. tidskr. (Letterst.) 1896 s. 425, av S—x.
- Bygdén, L.* Några studier rörande Disa-sagan.
Samlaren 1896 s. 21—74. — Även i särtryck.
- Daæ, L.* Studier angaaende Kongespeilet.
Aarb. f. nord. Oldkynd. 1896 s. 171—196.
- Djurklou, G.* Några ord om våra folksagor. Föredrag hållet uti Kristliga föreningens för unge män lokal i Örebro.
Meddel. från Nerikes fornms fören. I s. 89—96.
- Fries, Ellen.* Den svenska odlingens stormän. Lefnadsteckningar för skola och hem. I. Olof Rudbeck d. ä. Urban Hiärne. Jesper Svedberg. Sthm. 8:o. 84 s. Kr. 1.
- Gjessing, G. A.* Sæmund frodes forfatterskab.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 125—152.
- Handlingar rörande Messenierna (Johan † 1636 och Arnold † 1651).
Meddelade af K. G. *Leinberg*. Hfrs. 8:o. 27 s.
Särtr. ur Histor. arkisto 1896.
- Hansen, P.* Illustreret dansk Litteraturhistorie. 2. Udg. H. 3—11.
Københ. 8:o. S. 97—528. Kr. 0,85 pr häfte.
- Jensen, Kr. S.* Himmelbreve.
Dania III s. 193—228.
- Jiriczek, O. L.* Die Amlethsage auf Island.
Germanist. Abhandl. hsg. v. Fr. Vogt. H. XII. S. 59—108.
- (*Jónsson, Finnur*). "Hauksboks indhold og dettes betydning".
Hauksbok udg. af det kgl. nord. Oldskriftselskab. H. 3 s. LXIII—CXXXVIII.
- Jónsson, Vilh.* Nyere islandsk litteratur.
Nord. tidskr. (Letterst.) 1896 s. 635—653.
- Küchler, C.* Geschichte der isländischen Dichtung der Neuzeit (1800—1900). Leipz. 8:o. VIII + 86 s. M. 2,40.
- Kälund, Kr.* Peder Låle på Island.
Arkiv. f. nord. filol. XII s. 387.
- Kan *Historia de profectioe danorum in terram sanctam* regnes til Danmarks litteratur?
Aarb. f. nord. Oldkynd. 1896 s. 79—96.

- Kölbing, E.* Die Sigurdar saga þögla und die Bevis saga.
Zeitschr. f. vergl. Lit. gesch. N. F. X s. 381—384.
- Magnússon, E.* Codex Lindesianus.
Arkiv f. nord. filol. XIII s. 1—14.
- Mogk, E.* Kelten und Nordgermanen. Leipz. 4:o. 27 s. M. 1.
Programm des Leipz. Real-Gymn:s 1896.
Anm.: Deut. Litter. zeit. 1897 sp. 1326, av M. Roediger.
- Nielsen, F.* Bidrag til den evangelisk-kristelige Psalmebogs Historie.
Københ. 1895. 8:o. 68 s.
- Paludan, J.* Danmarks Literatur i Middelalderen med Henblik til det øvrige Nordens. Københ. 8:o. IV + 272 s. Kr. 4.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 77, av H. S[chück]. — Literar. Centralbl. 1897 sp. 467, av [E. Mo]gk.
— Danmarks Literatur mellem Reformationen og Holberg med Henblik til den svenske. Københ. 8:o. 356 s. Kr. 5,50.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 77, av H. S[chück]. — Literar. Centralbl. 1897 sp. 467, av [E. Mo]gk.
— Bemærkninger til nogle Grupper af Reformationstidens Digtning.
Kirkehist. Saml. 4. R. III s. 693—720.
- Rørddam, H. F.* Historieskriveren Arild Hvitefeldt, Danmarks Riges Kansler og Raad, Skoleherre for Herlufsholm. Paa Herlufsholms Stiftelses Foranstaltning udgiven. Københ. 8:o. 578 s. + 1 portr. o. 1 faksim. Kr. 8.
- (*Rørddam, H. F.*) Prøvelse af en nys fremkommen Oplysning om Skibykrønikens Forfatter.
Hist. Saml. og Studier udg. af *H. Rørddam*. I s. 320—336.
— Nogle Efterretninger af og om den yngre M. Hans Svaning.
Hist. Saml. og Studier udg. af *H. Rørddam*. II s. 142—159.
— Den kongelige Historiograf Steffen Hansen Stephanius.
Hist. Saml. og Studier udg. af *H. Rørddam*. I s. 1—74 o. 193—275.
- Schück, H.* Smärre bidrag till nordisk litteraturhistoria.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 217—240.
- Schück, H. & K. Warburg.* Illustrerad svensk litteraturhistoria. Afd. I. H. 3—8. Sthm. 8:o. S. 97—438 + IX. Kr. 1 f. häfte.
Anm.: Kyrkl. tidskr. 1896 s. 567, av J. A. E[klund].
- Skaar, J. N.* Den evangelisk-kristelige Salmebogs Historie i Trondhjems Bispedømme. Kra 1895. 8:o. 59 s.
- Smith, S. B.* Studier paa den ældre danske Literaturs, særlig Skue-spilletts Omraade. 2. Række. Københ. 8:o. 8 + 128 s. Kr. 2.
- Stave, E.* Om källorna till 1541 års öfversättning af Nya testamentet. Ups. 8:o. X + 226 s.
Särtr. ur Skrifter utg. af Human. vet. samf. i Upsala. IV.
- Steenstrup, J. C. H. R.* Saxo Grammaticus og den danske og svenske Oldtidshistorie. I Anledning af Axel Orlriks Skrift "Kilderne til Saksens Oldhistorie".
Arkiv f. nord. filol. XIII s. 101—161.

Sylvan, O. Svenska pressens historia till statshvälfningsen 1772. Lund. 8:o. 6 + 498 s. Kr. 7.

Anm.: Finsk tidskr. 1896, 2 s. 401—403, av M. G. Schybergson. — Literar. Centralbl. 1897 sp. 498. — Ord och bild 1897 s. 34, av J. K[rus]e. — Hist. tidskr. (sv.) 1897. Ö. & gr. s. 19, av R. Steffen.

Söderberg, V. Nicolaus Ragvaldis tal i Basel 1434.

Samlaren 1896 s. 187—195.

Aasen, Ivar.

Ivar Aasens udvalgte Skrifter. S. XI—XXIII. Av *Vette Vislie*. — Selvbiografi. Dst. s. 3—6. — The Athenæum 1896, 2 s. 452, av *Edm. Gosse*. — Arkiv f. nord. filol. XIII s. 376—381, av *Hj. Falk*.

Finsen, Vilhjålmur.

Um Vilhjålm Finsen, hæstarjettardómara. Af *Bogi Th. Melsted*. Sjerprentun úr Andvara XXI. Reykjavik. 8:o. XXXII s. + portr.

Haukr Erlendsson.

Hauksbok udg. af det k. nord. Oldskriftselskab. Indledn. s. I—V. Av *Finnur Jónsson*.

Hjärne, Urban.

Den svenska odlingens stormän. Af *Ellen Fries*. I. S. 31—60.

Petersen, Henry.

Illustr. Tidende. Bd. 38, n:o 1. (M. portr.)

Rudbæk, Olof. d. å.

Den svenska odlingens stormän. Af *Ellen Fries*. I. S. 1—30.

Stephens, George.

Illustreret Tidende 1894—95 nr. 47.

Svedberg, Jesper.

Den svenska odlingens stormän. Af *Ellen Fries*. I. S. 61—84.

Wimmer, Ludv. F. A.

Eimreiðin II s. 63—65. Av *Finnur Jónsson*.

II. Tidskrifter ock lärda sällskaps skrifter.

Arkiv för nordisk filologi utgivet under medvärkan av S. Bugge, G. Cederschiöld, Finnur Jónsson, Kr. Kålund, N. Linder, Ad. Noreen, G. Storm, L. F. A. Wimmer genom *Axel Kock*. Bd. 12 (N. F. 8). H. 3, 4. Lund. 8:o. S. 217—387. — Bd. 13 (N. F. 9). H. 1, 2. Lund. 8:o. S. 1—209. Kr. 6 f. band.

Dania. Tidsskrift for folkemål og folkeminder udgivet for Universitets-jubilæets danske samfund af *Otto Jespersen* og *Kristoffer Nyrop*. III. H. 5—7. Københ. 8:o. S. 193—388.

Nordisk tidsskrift for filologi. 3. Række. IV, h. 3, 4. Københ. 8:o. Nyare bidrag till kannedom om de svenska landsmålen ock svenskt folkli. Tidsskrift utgifven på uppdrag af landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund genom *J. A. Lundell*. 1896. A, B. Sthm—Ups. 8:o.

Sproglig-historiske Studier tilegnede Professor C. R. Unger. Kra. 8:o. 6 + 226 s. + 1 faksim. Kr. 5.

Anm.: Modern language notes XII nr. 5, av Schofield.

- Aarvog for dansk Kulturhistorie 1896 udgiven af *Poul Bjerger*. Kolding. 8:o. 4 + 203 s. Kr. 2.
- Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie udgivne af det k. nordiske Oldskriftselskab. 1896. 2. Række. Bd. 11. Københ. 8:o. 419 s. Kr. 4.
- Antiqvarisk tidskrift för Sverige utg. af k. Vitterhets historie och antiqvitets akademien genom *Hans Hildebrand*. XIII. H. 2, 3. Sthm. 8:o. S. 81—240. Kr. 2.
- Árbók hins íslenzka fornleifafjelags 1896. Reykjavík. 8:o. 4 + 52 s. + 5 pl. Kr. 3.
- Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia utgifna på föranstaltande af länets fornminnesförening. H. 23. (Bd. VI, h. 2). 1896. Gbg. 8:o. S. 99—209 + 2 kartor. Kr. 5.
- Finska fornminnesföreningens tidskrift XV. Hfrs. St. 8:o. 182 s. + en karta. M. 3.
- Foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring. Aarsberetning for 1895. Kra. 8:o. 4 + 139 + XVIII s.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 687.
- Kongl. vitterhets historie och antiqvitets akademien månadsblad. Årg. 21. 1892. Juli—dec. Sthm 1896. 8:o. S. 97—194. — Årg. 22. 1893. Sthm 1896. 8:o. 48 + 16 + 16 s. + 20 pl.
- Kulturhistoriska meddelanden. Qvartalskrift utg. af Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige genom *G. J:son Karlin*. Årg. 2. 1895—96. H. 1, 2. Lund. 8:o. 70 s. Kr. 2 f. årg.
- Meddelanden af Gestrickslands fornminnesförening. 1896. Gefle. 8:o. 56 s.
- Meddelanden från Nerikes fornminnesförening utgifna genom sekreteraren. I. Örebro. 8:o. XV + 148 s. Kr. 2,50.
Anm.: Nord. tidskr. (Letterst.) 1896 s. 567, av O. Montelius.
- Mémoires de la Société royale des antiquaires du Nord. Nouvelle série. 1894. Københ. 8:o. 64 s. + 2 pl. Kr. 1.
- Numismatiska meddelanden utgifna af Svenska numismatiska föreningen. XIV. Sthm. 8:o. VI + 71 s.
- Svenska fornminnesföreningens tidskrift. IX. H. 3. Sthm. 8:o. S. 215—350.
- Upplands fornminnesförenings tidskrift utgifven på föreningens bekostnad af *Rolf Arpi*. XVIII. (Bd. 3, h. 3). Med en plansch, 2 planer och 57 figurer i texten. Ups. 8:o. S. 235—362. Kr. 3.
Anm.: Finsk tidskr. 1897, 1 s. 418, av A. O. F[reudenthal].
- Historiske Samlinger og Studier vedrørende danske Forhold og Personligheder især i det 17. Aarhundrede, udg. af *Holger Rørdam*. Bd. 1, 2. Københ. 1890—96. 8:o. 672 o. 571 s.
- Historisk tidskrift utgifven af Svenska historiska föreningen genom *E. Hildebrand*. Årg. 16. 1896. Sthm. 8:o. Kr. 5.
- Historisk Tidsskrift, sjette Række, udgivet af den danske historiske Forening ved dens Bestyrelse. Redigeret af *C. F. Bricka*. Bd. 6, h. 2. Københ. 8:o. S. 319—534.

- Historisk Tidskrift udgivet af den norske historiske Forening. 3. R.
Bd. 4. H. 1. Kra. 8:o. 197 s.
- Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta að fornu og nýju, gefið út af hinu íslenzka bokmentafélagi. III. 1. Københ. 8:o. 2 + 191 s. Kr. 2.
- Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. Herausg. von O. Behaghel und Fr. Neumann. 17. Jahrg. 1896. Leipz. 4:o. XXIV + 432 sp. M. 11.
- Samlaren. Tidskrift utgifven af Svenska literatursällskapets arbetsutskott. Årg. 17. 1896. Ups. 8:o. — Årg. 5. 1884. 2 uppl. Ups. 8:o.

III. Nordisk språkvetenskap.

1. Allmänt.

- Braune, Th.* Über einige schallnachahmende Stämme in den germanischen Sprachen. Berlin. 4:o. 18 s. + 1 pl.
Programm des K. Louisen-Gymn. zu Berlin 1896.
- Detter, F.* Múspilli.
Beitr. z. gesch. d. deut. spr. u. liter. XXI s. 107—110.
- Falk, Hj.* Om indskud af *j* med forsterkende og navnlig nedsættende betydning i nordiske ord.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 205—216.
- Kahle, B.* Der *u*-brechungsdiphthong des *e*.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 374—377.
- Karsten, T. E.* Studier öfver de nordiska språkens primära nominalbildning. II. Hfrs. 8:o. 2 + 72 s.
- Kock, A.* Bemerkungen zum altnordischen sprachschatz.
Zeitschr. f. deut. altert. XL s. 193—206.
- Fornnordisk språkforskning. I—IV.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 241—269.
- Om språkets förändring. Gbg. 8:o. 4 + 171 s. Kr. 1,75.
Populärt vetensk. föreläs. vid Göteborgs högskola. III.
Anm.: Nord. tidsskr. f. filol. 3. R. V s. 73, av H. Pedersen. — Deutsche Litter. zeit. 1897 sp. 607, av A. Heusler. — Literaturbl. f. germ. u. roman. Philol. 1897 sp. 297, av O. Brenner.
- Studier i väst- och östnordisk grammatik.
Arkiv f. nord. filol. XIII s. 162—195.
- Zur frage nach den verbalendungen und den nebenaccenten der indogermanischen ursprache.
Zeitschr. f. vergl. sprachforsch. Bd. XXXIV (N. F. XIV) s. 576—582.
- Lind, E. H.* Några anmärkningar om nordiska personnamn. 3. Ytterligare om betoningsförhållandet mellan för- och äfternamn.
Arkiv f. nord. filol. XIII s. 66—72.
- Noreen, Ad.* Om språkets musikaliska sida.
Nordisk tidskr. (Letterst.) 1896 s. 382—395.

- Rosengren, Er.* Språkliga undersökningar. 1. Om förhållandet mellan antik och modern versbyggnad. 2. Om melodi och rytm i språket. Östersund. 4:o. 39 s.
Östersunds h. allm. lärov. årsredog. 1895—96.
- Torp, A.* Bidrag til germansk, fornemlig nordisk Ordforklaring. Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 171—188.
- Uhlenbeck, C. C.* Etymologisches.
Beitr. z. gesch. d. deut. spr. u. liter. XXI s. 98—106.
- Wadstein, E.* Die entwicklung von urnord. *ga-w*.
Beitr. zur kunde der indogerm. sprachen. XXII s. 114—118.
— Beiträge zur westgermanischen wortkunde.
Zeitschr. f. deut. Philol. XXVIII s. 525—530.
- Wiklund, K. B.* Entwurf einer urlappischen Lautlehre. I. Akad. Dissert. (Ups.). Hfrs. 8:o. VIII + 307 s.
Behandlar även urnordiska lånord i lappskan.

2. Isländska ock fornnorska.

a. Grammatik ock läksikografi.

- Blind, K.* The meaning of Edda.
The Academy 1896 nr. 1233.
- Bugge, S.* Oldnorske Sammensætninger paa *nautr*.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 12—29.
- Frítzner, J.* Ordbog over det gamle norske Sprog. Omarbejdet, foretaget og forbedret Udgave. H. 30. Virðingarbæn—Óxultré. Kra. 8:o. [Bd. 3]. S. 961—1110 + titelbl. forord o. portr. Kr. 2,50.
- Gebhardt, A.* Beiträge zur bedeutungslehre der altwestnordischen präpositionen mit berücksichtigung der selbständigen adverbialia.
Inaug. dissert. (Leipz.). Halle. 8:o. VIII + 114 s. + 1 tab.
- Gering, H.* Glossar zu den Liedern der Edda (Sæmundar Edda). 2. Aufl. Paderborn. 8:o. XV + 212 s. M. 4.
Bibl. der ältesten deut. Liter. Denkmäler VIII.
- Jónsson, Finnur.* Høgr.
Festschr. zur 50-jähr. Doktorjubelfeier Karl Weinholds.
- Jónsson, Jón.* Nokkrar vǫðukagreinir um forn ættnöfn.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 385—387.
- Kahle, B.* Altisländisches Elementarbuch. Heidelb. 8:o. XII + 238 s. M. 4.
Samml. v. Elem. büchern altgerm. Dialekte hsg. v. W. Streitberg. 3.
Anm.: Literar. Centralbl. 1897 sp. 174. — Arkiv f. nord. filol. XIII s. 265, av Finnur Jónsson. — The Academy 1896, 2 s. 259. — Literaturbl. f. germ. u. roman. Philol. 1897 sp. 267, av O. Brenner. — Zeitschr. f. deut. Philol. XXX s. 263, av O. L. Jiriczek.
— Noch einmal der beiname skald.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 272—273.

Kristensen, M. En bemærkning om dentaler og supradentaler i oldnorsk-islandsk.

Arkiv f. nord. filol. XII s. 313—314.

Magnússon, E. "Edda" (its derivation and meaning). London. 8:o. 23 s.

Särtr. ur "The Saga-book of the Viking club".

Anm.: The Academy 1896, 1 s. 15.

Noreen, Ad. Abriss der altnordischen (altsländischen) grammatik. Halle. 8:o. 60 s. M. 1,50.

Samml. kurzer Grammat. germ. Dialekte. herausgeg. v. W. Braune. C. Abrisse. N:o 3.

Anm.: Museum 1896 sp. 51, av R. C. Boer. — Liter. Centralbl. 1896 sp. 706, av [E. Mo]gk. — Deutsche Liter. zeit. 1896 sp. 440, av A. Heusler. — Literaturbl. f. germ. u. roman. Philol. 1897 sp. 309, av O. Brenner.

Nygaard, M. Den lærde stil i den norrøne prosa.

Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 153—170.

Storm, G. Hvitabjörn og Bjarndýr.

Arkiv f. nord. filol. XIII s. 47—53.

Sweet, H. An icelandic primer. With grammar, notes and glossary. 2 ed. Oxford. 8:o. 118 s. Sh. 3,6.

Clarendon press series.

Thorkelsson, J. Supplement til islandske Ordbøger. 3. Saml. H. 12, 13. Reykjavík. 8:o. S. 881—1040.

b. Täckster, översättningar ock kommentarer.

Diplomatarium islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga, og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenzka menn. Gefið út af hinu íslenzka bókmentafélagi. III, 5. Københ. 8:o. XXX + 769—990 s. — IV, 2. Københ. 8:o. S. 385—768.

Diplomatarium norvegicum. Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Middelalderen. Samlede og udgivne af C. R. Unger og H. J. Huitfeldt-Kaas. XV. 1. Kra. 8:o. 4 + 416 s. Kr. 6.

Fernir forníslenskir rimnaflokkar er *Finnur Jónsson* gaf út. Københ. 8:o. VIII + 60 s. Kr. 1.

Fljótsdæla saga. Búið hefir til prentunar *Valdimar Ásmundarson*. Reykjavík. 8:o. VII + 168 s. Kr. 0,60.

Íslendingasögur XIII.

Flóres saga ok Blankifúr herausg. von E. Kölbing. Halle. 8:o. VIII + XXIV + 87 s. M. 3.

Altnord. Saga-Bibl. hsg. v. G. Cederschiöld, H. Gering u. E. Mogk. H. 5.

Anm.: Literar. Centralbl. 1897 sp. 434. — The Academy 1896, 2 s. 259.

Hauksbók udgiven efter de arnamagnæanske håndskrifter n:r 371, 544 og 675, 4:o samt forskellige papirhåndskrifter af det kon-

- gelige nordiske oldskriftselskab. H. 3. Københ. 8:o. S. 507—562 + 4 + CXL s. + 2 faksim. Kr. 3.
 Anm.: Museum 1897 sp. 48, av R. C. Boer.
- Hávarðar saga Ísfríðings. Buið hefir til prentunar *Valdimar Ásmundarson*. Reykjavík. 8:o. VI + 84 s. Kr. 0,35.
 Íslendingasögur XV.
- Håndskriftet Nr. 748. 4:o, bl. 1—6, i den Arna-magnæanske samling (Brudstykke af den ældre Edda) i fototypisk og diplomatisk gengivelse. Udgivet for Samfund til udgivelse af gammel nordisk Litteratur ved *Finnur Jónsson*. Københ. 4:o. VII + 12 s. + 6 bl. faksim.
 Anm.: Literar. Centralbl. 1897 sp. 848, av [E. Mo]gk.
- Laxdoela Saga herausgegeben von *Kr. Kälund*. Halle. 8:o. XIV + 276 s. M. 8.
 Altnord. Sagabibl. hsg. v. G. Cederschöld, H. Gering u. E. Mogk. Bd. 4.
 Anm.: Literar. Centralbl. 1896 sp. 1114. — Deutsche Lit. zeit. 1897 sp. 129, av F. Holthausen. — Zeitschr. f. deut. Philol. XXX s. 263, av O. L. Jiriczek
- Lehrbuch der altisländischen Sprache von *F. Holthausen*. II. Altisländisches Lesebuch. Weimar. 8:o. XXVII + 198 s. M. 5.
 Anm.: Literar. Centralbl. 1897 sp. 174. — Arkiv f. nord. filol. XIII s. 265, av Finnur Jónsson. — Literaturbl. f. germ. u. roman. Philol. 1897 sp. 309, av O. Brenner, — Zeitschr. f. deut. philol. XXX s. 263, av O. L. Jiriczek.
- Ljósvetninga saga. Buið hefir til prentunar *Valdimar Ásmundarson*. Reykjavík. 8:o. 4 + 150 s. Kr. 0,60.
 Íslendingasögur XIV.
- Nyfundet brudstykke af en gammel norsk homilie. Udg. af *Kr. Kälund*.
 Arkiv f. nord. filol. XII s. 367—369. — Tillägg: XIII s. 100.
- Oldnordisk Læsebog med anmærkninger og ordsamling af *Ludv. F. A. Wimmer*. 5. udg. Københ. 8:o. 378 s. Kr. 4,75.
- Register til Njála andet bind og K. Gislasons andre afhandlinger udg. af det kgl. nordiske oldskriftselskab (ved *Finnur Jónsson*). Københ. 8:o. 40 s. Kr. 1.
- Snorri Sturluson*. Heimskringla. Nóregs konunga sögur. Udgivne for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved *Finnur Jónsson*. H. 4. Københ. 8:o. [Bd. 2] s. 129—448.
-
- Fridtjovs Saga. I Omskrift i det nyere Landsmaal (af *Ivar Aasen*).
 Ivar Aasens udvalgte Skrifter. S. 411—451.
- Gretter der Starke. Einer alten isländischen Urkunde nacherzählt von *E. D. Schoenfeld*. Berlin. St. 8:o. VIII + 272 s. + 1 karta. M. 5.
- Höskuld Kolsson und Olaf Pfau. Aus der Laxdælasage von *Ferd. Khull*. Graz. 8:o. 37 s.
 Skolprogram.

- Kvädet om Skide och andra dikter från Nordens medeltid fritt tolkade af *A. U. Bååth* Sthm. 8:o. 82 s. Kr. 2.
- La saga de Nial traduite par *Rodolphe Dareste*. Paris. 18:o.
Ann. du Musée Guimet. Bibl. de vulgarisation.
- Sagaen om Torstein Stanghug. Oversat af *O. A. Øverland*.
Norske hist. Fortæll. Bd. 4.
- Snorre Sturluson*. Norges Konge-Sagaer. Nationalt Pragtværk, oversat af *F. Winkel Horn* med 300 Illustrationer af *L. Moe* og ti Kunstbilag i Chromotypogravure samt et Kunstbilag i Faksimiletryk. H. 1. Københ. 4:o. 16 s. + 3 färgtryck. Kr. 0,30.
- Norges Kongesagaer (til Aar 1177) oversat af *Gustav Storm*. Med Illustrationer af *Chr. Krogh*, *E. Petersen*, *E. Werenskiöld*. H. 1, 2. Kra. 4:o. 24 s. Kr. 0,80 f. häfte.
- Anm.: Liter. Centralbl. 1897 sp. 1008, av [E. Mo]gk. —
Samtiden 1896 s. 417—423, av G. Gran.
- The stories of the kings of Norway, called the Round world (Heimskringla). Done into english out of the icelandic by *Wil. Morris* and *Eiríkr Magnússon*. Vol. 3. London. 8:o. 514 s. Sh. 7,6
The Saga library. 5.
- The tale of Thronod of Gate, commonly called Færeyinga saga englished by *F. York Powell*. London. 8:o. XLVI + 83 s.

- Fridriksson, H. K.* Egilssaga 1886—88, bls. 423.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 372—374.
- Gering, H.* Zur Lieder-Edda. II.
Zeitschr. f. deut. Philol. XXIX s. 49—63.
- N[athorst,] A. G.* Kungaspeglens "hafsgårdingar" och förlisningen af den kgl. grönländska handels fartyg "Hvidbjörnen".
Ymer 1895 s. 253—256.
- Niedner, F.* Eddische fragen.
Zeitschr. f. deut. altert. N. F. XXIX s. 33—64.
- Zur Liederreda. Berlin. 4:o. 32 s. M. 1.
Progr. des Friedrichs-Gymn. zu Berlin 1896.
Anm.: Deutsche Litter. zeit. 1896 sp. 1196, av M. Ranisch.
- Wadstein, E.* Bidrag till tolkning och belysning av skalde- och eddadikter. IV. Till Hofodlausn.
Arkiv f. nord. filol. XIII s. 14—29.

3. Danska.

a. Grammatik ock läksikograf.

- Begtrup, H.* Den danske Sproglæres Benrad. 2. Udg. Kolding.
8:o. Kr. 0,25.
- Boberg, V.* Undersøgelser om de danske vokalers kvantitet.
Arkiv f. nord. filol. XII s. 315—366.
- Boysen, A.* Ledetraad til Brug ved den første Grammatikundervisning. Afd. 1. 2. Udg. Københ. 8:o. 52 s. Kr. 0,60.

Bøjningsmønster till Udsagnsord med de af Ministeriet anbefalede Benævnelser. Som Hjælpe-middel for de lavere Klasser med Hensyn til skriftlig Bøjning af de forskellige Udsagnsord. Ved A. J. Odense. 8:o. 8 s. Kr. 0,10.

Dahl, H. Nogle forslag till målsrensning på lovområdet. Flække, handelspads, faktori = købing.

Vor Ungdom 1896 s. 352—354.

Dahlerup, V. Det danske Sprogs Historie i almenfattelig Fremstilling. Københ. 8:o. 4 + 156 s. Kr. 2,50.

Anm.: Nord. tidsskr. f. filol. 3. R. V s. 87, av F. Dyrland. — Literar. Centralbl. 1897 sp. 753, av [E. Mo]gk. — Dania III s. 380—383, av O. Jespersen. — Nord. tidsskr. (Letterst.) 1896 s. 498, av J. Ottosen.

Grundbestemmelserne i dansk Sproglære lagte til Rette for BARNET saaledes, at de ved Læreren's Undervisning kan tjene som faste Støttepunkter til Orientering i og Forstaaelse af vort Modersmaal ved F. G. Vejle 1895. 8:o. 8 s. Kr. 0,10.

Jensen, J. M. Katakreser.

Dania III s. 334—336.

Jónasson, Jónas. Ný dönsk orðabók með íslenzkum þýðingum. Reykjavík. 8:o. VIII + 616 s. Kr. 5.

Kalkar, O. Ordbog til det ældre danske sprog (1300—1700). Trykt paa Carlsbergfondets bekostning ifølge foranledning af Universitetsjubilæets danske samfund. H. 24. Københ. 8:o. [Bd. 2] s. 257—336. Kr. 2,50.

Kortfattet dansk Retskrivnings- og Sproglære til Skolebrug af R—n. Nyborg 1895. 8:o. 40 s. Kr. 0,35.

Larsen, K. Om dansk argot og slang. II. Jægerargot.

Dania III s. 229—237.

— Dansk soldatersprog til lands og til vands. 2. Opl. Københ. 1895. 8:o. 50 s.

Anm.: Liter. bl. f. germ. u. roman. Philol. 1897 sp. 117, av W. Golther. — Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde 1896 s. 107, av K. W[einhold].

Lille dansk Sproglære. 6. Udg. Med de af Ministeriet i August 1895 anbefalede grammatiske Betegnelser. (Trykt som Manuskript). Københ. 16:o. 16 s. Kr. 0,10.

Luplau, F. H. Dansk Sproglære. 5. Udg. ved A. Hammershøy. Svendborg. 8:o. 18 s. Kr. 0,20.

Mikkelsen, K. Dansk Sproglære til Brug ved Undervisningen i Realskoler og højere Pigeskoler. Udg. paa Foranstaltning af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. 2. Udg. Københ. 8:o. 62 s. Kr. 1.

— Dansk Sproglære med Øvelsesstykker til Brug ved Undervisningen i Folkeskoler og Forberedelsesskoler. 2. Udg. med de af Ministeriet anbefalede danske Benævnelser. Københ. 8:o. 38 s. Kr. 0,50.

Mikkelsen, K. Modbemærkninger.

Dania III s. 331—333.

Olsen, N. F. Praktisk Retskrivnings-ABC. Afskrivnings- og Staveøvelser i 80 Timer. Nyborg. 8:o. 32 s. Kr. 0,35.

Pinholt, J. G. Retskrivnings-Hjælper. I Overensstemmelse med Undervisningsministeriets Bekendtgørelse af 27—2—92. Københ. 16:o. 16 s. Kr. 0,08.

— Barnets Sproglære. 6. Opl. Københ. 16:o. 16 s. Kr. 0,08.

Rasmussen, H. Dansk Sproglære med Øvelser for Folkeskolen (med de af Ministeriet anbefalede Benævnelser). Helsingør. 8:o. 44 s. Kr. 0,25.

Saaby, V. Dansk Retskrivningsordbog udarbejdet i Overensstemmelse med de ministerielle Retskrivningsregler af 27. Febr. 1892. 3. Udg. Københ. 8:o. 238 s. Kr. 2,75.

Schneekloth, K. A. Dansk Sproglære til Skolebrug. 6. Udg. Forsynet med en Lyd- og Orddannelseslære. Københ. 8:o. 96 s. Kr. 1.

Siesbye, O., Kr. Mikkelsen & O. Jespersen. Bemærkninger til afhandlingen "En sproglig værdiforskydning".

Dania III s. 239—258.

Simonsen, E. J. Kortfattet dansk Formlære. 3. Udg. Nyborg 1895. 8:o. 24 s. Kr. 0,35.

Vort Modersmaal er dejligt! Spredte Iagttagelser.

Studenterbladet 1896 nr. 88. 9. Jan.

b. Tækster.

Den gamle danske Dødedans. Udgiven med Indledning og Ordforklaring for Universitetsjubilæets danske Samfund af *R. Meyer*. Københ. 8:o. 92 s. Kr. 4.

Anm.: Nord. Tidsskr. f. Filol. 3. R. IV s. 48, av *E. Rørdam*.

Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve Danmarks Lovgivning vedkommende, 1558—1660. Udg. ved *V. A. Secher* af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Bd. 4. h. 4. Københ. 8:o. S. 481—641. Kr. 2.

Hans Theophilus Sadolins Dagbog fra det 17de Aarhundrede.

Hist. Saml. og Studier udg. af *H. Rørdam*. I s. 516—554.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1566—1570. I Uddrag udgivne ved *L. Laurson* af Rigsarkivet. Københ. 8:o. 746 s.

Samling af Danmarks Lavsskraaer fra Middelalderen med nogle tilhørende beslegtede Breve. Udg. ved *C. Nyrop* af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. H. 2. Københ. 8:o. S. 161—417. Kr. 2.

Statholderskabets Extraprotokol af Supplikationer og Resolutioner 1642—1652. Udg. af det norske Rigsarkiv. H. 1. Kra. 8:o. 160 s.

4. Norska.

Aasen, I. Det norske Sprog og Kulturen.

Ivar Aasens udvalgte Skrifter. S. 264—273.

- Aasen, Ivar* Fortalen til Grammatiken.
Dst. s. 273—289.
- *Minningar fra Maalstriden um Hausten 1858.*
Dst. s. 290—328.
- Hofgaard, S. W.* Lidt grammatik og retskrivningsregler for folkeskolen. 8—10. tusinde. Kra. 8:o. 16 s. Kr. 0, 15.
- Hougen, K.* Retsskrivningsdiktater. Udarbeidet til skolebrug. Kra. 8:o. 76 s. Kr. 1,20.
- Huseby, O.* 1000 norske døbenavne med korte forklaringer af deres betydning. Kra. 8:o. 46 s. Kr. 0,50.
- Koht, H.* Det norske målstræv.
Studenterbladet 1896 nr. 118, 119.
- Rygh, O.* Norske Fjordnavne.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 30—86.
- Storm, J.* Norsk Sprog. Kraakemaal og Landsmaal. Københ. 8:o. 4 + 115 s. Kr. 1,75.

5. Svenska.

a. Grammatik och läksikografi.

- Björkman, Er.* Smålandslagens ljudlära. Sthm. 8:o. 65 s.
Sv. landsmålen. XI. 5. — Även såsom akad. avhandl.
- *Till växlingen *fn—mn* i fornsvänskan.*
Arkiv f. nord. filol. XII s. 270—271.
- Bore.* De sammansatta verben i svenskan.
Verdandi 1896 s. 278—287.
- Cederschöld, G.* Eufemism. Några anteckningar.
Nord. tidskr. (Letterst.) 1896 s. 618—634.
- Gunterberg, A. V.* Hjälpreda vid begagnandet af Läusebok för folkskolan, 9:de omarb. uppl. (1892), jämte ordförteckningar. D. 1.
Lund. 8:o. X + 539 s. Kr. 2,50.
- Kock, A.* Studier i svensk grammatik. Sthm. 8:o. 52 s.
Sv. landsmålen. XI. 8.
- Kræmer, R. v.* Om predikativet utförligt. Örebro. 8:o. 100 s.
Särtr. ur Pedag. tidskr. 1896.
- Lagerblad, E.* Svensk språklära för lyceer och fruntimmersskolor.
För finska skolor tillökad och omarbetad af *Artur Sieberg*. 2 uppl. Kuopio. 8:o. 144 s. M. 1,80.
— Svensk språklära för folkskolor. Med Freudenthals ortografi. 2 uppl. Hfrs. 12:o. VIII + 100 s. M. 0,85.
- Larsén, K. L.* Om betydelsen och planen för allmänna frekvensundersökningar rörande svenska språket. Örebro. 8:o. 18 s.
Särtr. ur Pedag. tidskr. 1896.
- Larsson, R.* Om det nyfunna fragmentet af Södermannalagen.
Arkiv f. nord. filol. XIII s. 53—66.
- Lidén, E.* Strödda anteckningar om svenska ord hos Olaus Magnus.
Arkiv f. nord. filol. XIII s. 30—46.

- Linder, N.* Om afledningsformerna -länding, -ländning och -länning. Föredrag i Samfundet för nordisk språkforskning d. 24 mars 1896. Aftonbladet 1896. N:r. 171 B. — Även i särtryck. Sthm. 12:o. 22 s.
- Lundgren, M. F.* Personnamn från medeltiden. (H. 2). Ups. 8:o. S. 87—166.
Sv. landsmålen X. 6.
- Nordlander, J.* Några norrländska ortnamns etymologi. Sv. forn. fören:s. tidskr. IX s. 298—318.
- Noreen, Ad.* Om namnet Värmland. Värmländingarne. Värml. jultidn. 1896 s.7—10. Även i särtr. Ordbok till hjälpreda vid ordförklaring förnämligast i folkskolor och andra lägre undervisningsanstalter samt för den mindre språkkuniga allmänheten. Vänersb. 8:o. 4 + 100 s.
- Sjögren V.* Lärokurs i modersmålet för folkskolan. H. 1. Rättskrifning. 4 uppl. Sthm. 8:o. 37 s. Kr. 0,13. — H. 2. Formlära och satslära. 2 uppl. Sthm. 8:o. 40 s. Kr. 0,13.
- Sundén, D. A.* Svensk språklära för folkskolan. 9 uppl. Sthm. 8:o. 116 s. Kr. 0,50.
— Kort lärokurs i modersmålet för folkskolan. I. Rättskrifningslära och skriföfningar. II. Ord- och satslära. 10 uppl. Sthm. 8:o. 80 s. Kr. 0,25.
- Svensson, P.* Svenska språkets ställning inom den germanska språkgruppen. Etymologiska studier. Sthm. 8:o. 4 + 118 s. Kr. 2.
- Söderwall, K. F.* Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. H. 16. Lund. 4:o. S. 409—488. Kr. 5.
Saml. utg. af sv. fornscr. sällsk. H. 110.
- Wulff, Fr.* Om värsbildning. Rytmska undersökningar. Lund. 8:o. XIII + 130 s. Kr. 3,50.

b. Rättstavning.

- Appelberg, H.* Svensk rättskrifningslära enligt Sv. akademiens Ordlista, 6 uppl., för folkskolan och andra skolor samt för menige man. Hfrs. 8:o. VIII + 37 s. M. 0,60.
- Aurén, J. A.* Svenska rättskrifningsöfningar. 5 uppl. Sthm. 8:o. 104 s. Kr. 0,90.
- Bruket af komma. Jönk. 8:o. 4 s.
- Förteckning öfver främmande ord, hvilkas stafning bör inläras i mel-lanklasserna af Skara högre allmänna läroverk. Skara. 8:o. 8 s. Kr. 0,10.
- Lagerblad, E.* Svensk rättskrifningslära för skolornas lägsta klasser. Statsortografen. 4 uppl. Hfrs. 12:o. 44 s. M. 0,30.
- Lagerblad, E.* Några ord om afstafning. Tidskr. utg. af pedagog. fören. i Finl. 1896 s. 193—196.
- Landahl, M.* Svensk rättskrifningslära jämte ordlista för allmänna läroverken, högre flickskolor och seminarier efter 6:te uppl. af Svenska akademiens ordlista. Sthm. 8:o. 107 s. Kr. 0,60.

- Larsson R.* Äro några förenklingar i den nu stadgade ortografin önskvärda, och om så är, hvilka anses mest trängande?
Förhandl. vid 15:de allm. sv. läraremötet 1896 s. 152—154.
- Lilja, O. M.* Svensk rättskrifningslära. Lund. 8:o. 4 + 47 s. Kr. 0,30.
- Lundell, J. A.* Rättstavningen från pedagogisk och social synpunkt. Föredrag vid 7:de nordiska skolmötet i Stockholm 1895. Sthm. 8:o. 34 s.
Särtr. ur Sjunde nord. skolmötets berättelse.
- Regler för användning af skiljetecken och stor begynnelsebokstaf antagna af lärarne i modersmålet vid Norrköpings högre allmänna läroverk. Norrköp. 8:o. 13 s. Kr. 0,15.
- Richter, J.* Svensk rättskrifningslära. Första kursen. 3 uppl. Sthm. 8:o. 31 s. Kr. 0,25.
- Smeds, Is.* Rättstafningslärorna och rättstafningsfrågan, betraktade från pedagogisk synpunkt.
Sjunde nord. skolmötet i Sthm. 1895. Berättelse I s. 309—326.

c. Täckster.

- Konung Gustaf den Förstes registratur. Utg. af k. Riksarkivet genom *V. Granlund*. XVII. 1545. Sthm. 8:o. 4 + 644 + 60 s. Kr. 9.
Handl. rör. Sveriges hist. Ser. I.
- Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brevvevling utgifna af k. Vitterhets historie och antiqvitetssakademien. Afd. I. Bd. 2. Bref 1606—1624. Sthm. 8:o. XLVIII + 803 s. Kr. 11.
Anm. Hist. tidskr. (sv.) 1897 s. 71.
- S:t Nikolai kyrkas i Stockholm vigselbok. II. 1651—1700. Utg. af *F. U. Wrangel*. S. 135—150.
Bilaga till Sv. autografsällsk:s tidskr. 1896.
- Skatteboken af Medelpad pro anno 1543. Utg. af *Joh. Nordlunder*. Sthm. 4:o.
Norrländska samlingar. S. 121—134.
- Svenska riksrådets protokoll. Med understöd af statsmedel i tryck utgifvet af k. Riksarkivet genom *Severin Bergh*. VIII. 1640, 1641. H. 1. Sthm. 8:o. 420 s. Kr. 5,50.
Handl. rör. Sveriges hist. Ser. 3.
- Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll. D. 13. 1680. Sthm. 8:o. 2 + 388 s. Kr. 5.
- Utdrag ur Åbo stads dombok 1636 utg. af *Torsten Hartman*. Hfrs. 4:o. 235 s.
Bidr. t. Åbo stads hist. Ser. I. VIII.
- Wadstein, E.* Förklaringar och anmärkningar till fornnordiska lagar. II. Nord. tidskr. f. filol. 3 R. V s. 19—27.
— Medeltidsordspråk tolkade eller belysta. Sthm. 8:o. 72 s.
Sv. landsmålen XI. 6.

6. Dialäkter.

a. Grammatik och läksikografi.

- Feilberg, H. F.* Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål. Udgi-
vet af Universitetsjubilæets danske samfund. H. 14. Københ.
8:o. [Bd. 2] s. 177—256. Kr. 2.50.
- Larsen, A. B.* Om de norske dialekters forhold til nabosprogene.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 1—11.
- [*Lundell J. A.*] Undersökning av Upplands folkmål. [Sthm. 1896].
8:o. 38 s.
Anvisningar o. formulär för folkmålsundersökning.
- Smedberg, A.* Några tankar rörande svenska allmogespråkets ordför-
råd. Sthm. 8:o. 28 s.
Sv. landsmålen XI. 9.
- Öman, V. E.* Bergslagsspråk för femtio år sedan. Anteckningar.
Närkes allehanda 1896 d. 21 apr. o. ff.

b. Tåkster.

- [*Dahlgren, F. A.*] Viser på varmlanske tongmål deckta åttå *Fre-
drek på Ransätt*. Gamle å speller nye å sprett sprang nye.
Ny uppl. tillökad med Siste viser och författarens lefnadsteckning.
Sthm. L. 8:o. XVI + 159 s. Kr. 2.
- Flickan i Rosendelund. Visa på Delsbomål meddelad af *H. Jernberg*.
Sv. folkkalender 1897 s. 62—63.
- När husbon skulle tell å strika mä. Historia på Delsbomål meddelad
af *Ida Gawell*.
Svensk folkkalender 1897 s. 58—61.
- Sørensen-Thomaskjær, C.* Niels Kallskind's Kjøbinhawnsrejs. En
rigtig plasielie Faatehling mæ flir gue Visse i jydsk Buhmol
fra Silkebaarreejnen. Silkeborg 1895. 8:o. 30 s. Kr. 0,25.
- Värmländska ordspråk, ordstäv och talesätt samlade av *E. H. Lind*.
Sthm. 8:o. 48 s.
Sv. landsmålen XI. 2.

IV. Runkunskap och mytologi.

- Brate, E.* De nya nordiska runverken.
Sv. fornm. fören:s tidskr. IX s. 319—336.
- Grienberger, Th. v.* Die germanischen runennamen. I. Die gotischen
buchstabennamen.
Beitr. z. gesch. d. deut. spr. u. liter. XXI s. 185—224.
- Hempl, G.* The old-english runes for *a* und *o*.
Modern language notes XI n:r. 6.
- Hempl, G.* Wimmers runenlehre.
Philol. studien für Eduard Sievers 1896 s. 12—20.
- Hult, K.* Hvad våra förfäder läste på runstafven.
Läsn. f. folket 1896 s. 13—38.

- Meyer, R. M.* Runenstudien. I. Die urgermanischen runen.
Beitr. z. gesch. d. deut. spr. u. liter. XXI s. 162—184.
- Sander, Fr.* Marmorlejonet från Piræus med nordiska runinskrifter.
En undersökning och förklaring. Sthm. 8:o. 2 + 48 s. + 3 pl.
Kr. 2,50.
- Viotor, W.* Die northumbrischen Runensteine. Beiträge zur Textkritik. Grammatik und Glossar. Marburg 1895. 4:o. VIII + 50 s. + 1 karta o. 7 pl. M. 8.
Anm.: Deutsche Lit. zeit. 1897 sp. 127, av W. Ranisch.
- Mogk, E.* Über die Religion der alten Germanen.
Blätter f. liter. Unterhaltung 1896 n:o 6.
- Steenstrup, J. C. H. R.* Nogle Undersøgelser om Guders Navne i de nordiske Stedsnavne. Københ. 8:o. 38 s.
Särtryck ur Hist. Tidsskr. (dansk). 6. R. VI.
- Sundén, D. A.* Öfversikt af nordiska mytologien. 4 uppl. Sthm. 8:o. 102 s. Kr. 1,25.
Anm.: Pedagog. tidskr. 1896 s. 319, av A. Kempe.
- Thyregod, O.* Lovstridigt hedenskab i Norden. Uddrag af gamle love.
Dania III s. 337—355.
- Usener, H.* Götternamen. Bonn. 8:o. X + 390 s. M. 9.
Anm.: Anz. f. deut. altert. 1896 s. 103, av R. M. Meyer.
- Warnatsch, O.* Sif.
Germanist. Ahhandl. hsg. v. Fr. Vogt. H. XII s. 239—245.
- Weinhold, K.* Zur Geschichte des heidnischen Ritus. Berlin. 4:o. 50 s. M. 2.
Ur Abhandl. d. preuss. Akad. d. Wissensch.

V. Arkeologi ock kulturhistoria.

- Arpi, R.* Meddelanden från Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker. 3.
Upplys. forn. fören:s tidskr. III s. 344—350.
- Bendixen, B. E.* Fornlevningar i Søndhordland. (Forts.)
Foren. t. norske fortidsmindesm. bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 9—31.
- Boye, V.* Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark. Et monografisk Bidrag til Belysning af Bronzealderens Kultur. Med Kobbertavler og Afbildninger i Texten af *A. P. Madsen*. H. 4. Københ. Fol. S. 145—199 + 5 pl. Kr. 10.
- Brüchmann, C.* Eine Fundstätte der älteren Steinzeit.
Mittheil. des anthropol. Vereins in Schlesw.-Holst. H. 9 s. 3—7.
- Fortegnelse over Oldsager, indkomne i 1895 til Stavanger Museum. Efter Katalogen.
Foren. t. norske fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 52—54.

- Gjessing, G. A.* Fortegnelse over de til Arendals Museum efter 1893 indkomne oldsager.
Foren. t. norske fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 100—102.
- Gustafson, G. A.* Fortegnelse over de til Bergens museum i 1895 indkomne oldsager ældre end reformationen.
Foren. t. norske fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 103—123.
- Hildebrand, H.* Näsby- och Inedalsfynden.
Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 167—185.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 681.
- Kirmis, M.* Die erste Jadeit-Axt in Schleswig-Holstein.
Mittheil. des anthropol. Vereins in Schleswig-Holst. H. 9 s. 8.
- Madsen, P.* Gravhøje og Gravfund fra Stenalderen i Danmark. Udg. paa Bekostning af Carlsbergfonden. Københ. 4:o. 38 s. + 50 pl. Kr. 28.
Anm.: Liter. Centralbl. 1897 sp. 178, av [E. Mo]gk.
- Mestorf, J.* Bronzemesser mit figürlichen Darstellungen.
Mittheil. des anthropol. Vereins in Schlesw.-Holst. H. 9 s. 9—13.
- Mestorf, J.* Das vorhistorische Eisenalter im skandinavischen Norden.
Archiv f. Anthropol. XXIV s. 339—346.
- Montelius, O.* Den nordiska jernalderns kronologi. II.
Sv. forn. fören:s tidskr. IX s. 215—274.
— De förhistoriska perioderna i Skandinavien. Sthm. 8:o. 16 s. + 20 pl.
Bih. t. Antikv. akad. månadsbl. 1893.
- Müller, S.* Vor Oldtid. En populær Fremstilling af Danmarks Arkæologi. H. 11—14. Københ. 8:o. S. 481—673. Kr. 1 f. hæfte.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 639, av J. Mestorf, o. XXIV s. 675 — Nord. tidskr. (Letterst.) 1897 s. 527, av B. Salin.
— Nordische Alttertumskunde nach Funden und Denkmälern aus Dänemark und Schleswig. Übers. von O. L. Jiriczek. H. 1—2. Strassb. 8:o.
Anm.: Liter. blatt. f. german. u. roman. Philol. 1897 sp. 185, av O. Brenner.
- Nye Stenalders Former.
Aarb. f. nord. Oldkynd. 1896 s. 303—419.
- Nicolaissen, O.* Undersøgelser i Tromsø amt.
Foren. t. norske fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 1—8 o. 98—99.
— Fortegnelse over oldsager, indkomne til Tromsø museum 1895.
Dst. s. 95—97.
- Nicolaysen, N.* Udgravninger i 1895.
Foren. t. norske fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 32—37.

- Nicolaysen, N.* Antikvariske notiser.
Dst. s. 124—131.
- Rygh, O.* Fortegnelse over de til Universitetets Samling af nordiske Oldsager i 1895 indkomne Sager fra Tiden før Reformationen.
Foren. t. norske Fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 55—94.
- Rygh, K.* Fortegnelse over den tilvækst af gjenstande ældre end reformationen, som er indkommet til Trondhjems videnskabselskabs samling i 1895.
Foren. t. norske fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 45—51.
- Salin, B.* Våra minnen från hednatiden. Ups. 8:o. 40 s. Kr. 0,40.
Fören. Heimdals folkskrifter. N:o 41.
— Ornamentstudier till belysning af några föremål ur Vendelfynden.
Uppl:s fornm. fören:s tidskr. III s. 235—256.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 680.
- Splieth, W.* Über vorgeschichtliche Alterthümer Schleswig-Holsteins mit besonderer Berücksichtigung ihrer Beziehung zu der Geologie des Landes und ihrer mineralogischen Eigenschaften. Inaug. Dissert. Kiel u. Leipz. 8:o. 63 s.
— Ein Kjökkenmødding (Muschelhaufen) aus der Völkerwanderungszeit.
Mittheil. des anthropol. Vereins in Schlesw.-Holst. H. 9 s. 15—19.
- Statens historiska museum och k. myntkabinettet. Samlingarnas tillväxt jan.—mars (1893).
Antikv. akad:s månadsbl. 1893 s. 6—16.
- Steenstrup, J.* Det store Sølvfund ved Gundestrup i Jylland 1891. Orienterende Betragtninger over de tretten Sølvpladers talrige Relief-Fremstillinger. Med 8 Udslagstavler og mange i Texten indtrykte Figurer. Københ. 4:o. 136 s.
Det danske Vidensk. Selskabs Skrifter. 6. Række. Hist.-filol. Afd. III. 4.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 676.
- Stolpe, Hj.* Tuna-fyndet. (Alsike socken, Upland).
Ymer 1895 s. 219—234.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 683.
-
- Berg, W.* Staden Göteborgs vapen. Gbg. 8:o. 26 s.
Särtr. ur Bidr. t. känned. om Gbgs o. Bohusl:s fornm. o. hist. VI.
- Gustaf II Adolfs Erfurts och Osnabrücks riksdalrar. Af *B. E. H.*
Numismat. meddel. XIV s. 37—44.
- H[ildebrand], H.* Vapenbilderna i medeltidens sköldebref.
Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 138—141.
- Lagerberg, C.* Göteborgs stads vapen. En historisk-heraldisk studie.
Gbg. 8:o. 39 s. Kr. 1.
Anm.: Finsk tidskr. 1896, 1 s. 391, av J. A.

- Mestorf, J.* Fund arabischer Münzen.
Mitteil. des anthropol. Vereins in Schlesw.-Holst. H. 9 s. 14.
- Salin, B.* Romerska och byzantinska guldmynt funna i svensk jord.
Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 114—130.
- Stenersen, L. B.* Om et Myntfund fra Helgeland i Hole. Med 4 Planscher. Kra. St. 8:o. 32 s. Kr. 2,40.
Kra Videnskabselsk:s Skrifter II. Hist.-filosof. Klasse. 1895
N:o. 5.
- Westerlund, A. F.* Beskrifning öfver ett fynd af svenska mynt från Vaala i Finland.
Numismat. meddel. XIV. S. 1—36.
- Aasen, I.* Om Dannelsen og Norskheden.
Ivar Aasens udvalgte Skrifter. S. 321—264. "Om Tungemaal-
let" s. 248—264.
- Annerstedt, C.* Om samhällsklasser och lefnadssätt under förra hälften af 1600-talet. Ups. 8:o. 70 s. Kr. 0,40.
Särtr. ur Fören. Heimdals folkskrifter. N:r 33—34.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 60, av E. H[il-
debran]d.
- Appelberg, K. A.* Bidrag till belysning af sättet för prästtjänsternas besättande i Finland från Reformationen till medlet af 17:de sek-
let. Akad. afh. Hfrs. 8:o. 4 + 195 s.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896 s. 352.
- Bang, Nina.* Om Lastetoldens Indførelse.
Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 530—534.
- Bergh, S.* Rangstriderna inom adeln under 1600-talet.
Hist. tidskr. (sv.) 1896 s. 117—154.
- Bildt, C.* Sankt Birgittas relikier i Rom.
Antikv:s akad:s månadsbl. 1893 s. 16—30.
- Bjerge, P.* De Sønderskov Bønder.
Aarb. f. dansk kulturhist. 1896 s. 159—203.
- Björölin, G.* Fordomdags. Kulturhistoriska utkast och berättelser. Ser.
2. Sthm. 8:o. 1 + 191 s. Kr. 2,50.
- Brock, P.* Die chronologische Sammlung der dänischen Könige im Schlosse Rosenburg. Eine kurzgefasste Übersicht. 2. Ausg. Mit vielen Abbildungen. Københ. 8:o. 112 s. Kr. 2.
- Brolén, C. A.* Bidrag till Vesterås läroverks historia. 2. Vesterås.
4:o. 31 s.
Redog. för Vesterås h. allm. lärov. 1895—96.
- Bruun, C.* Lidt om Selskabslivet i Kjøbenhavn for hundrede Aar siden.
Museum 1896, 1 s. 133—140.
- Bugge, Alex.* Handelen mellem England og Norge indtil begyndelsen af det 15:de aarhundrede.
Hist. Tidsskr. (norsk) 3. R. IV s. 1—149.
- Christensen, C. V.* En Adelslægts sidste Dage. Familien Blik paa Møltrup og Risgaard.
Saml. t. jydske Hist. og Topogr. 3. R. I s. 113—139.

- Christensen, C. V.* Bettelpind og Stakkelsfjæl.
Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 3. R. I s. 180—196.
- Daue, L.* En dansk-norsk Kjærlighedshistorie for hundrede Aar siden.
Museum 1896, 2 s. 218—246.
- Danska tidens skatteförhållanden i Skåne. En kulturstudie från heden-
hörs till år 1658 af *Strömkarlen*.
Ny illustr. tidn. 1896 s. 210—211, 218—19, 226—27,
231—34.
- Dat Gartenrecht in den Jacobsfjorden vnnndt Bellgarden med over-
sættelse. Ved *W. D. Krohn* og *B. E. Bendixen*. Bergen.
8:o. 68 s.
Bergens Museums Aarboeg 1894—95. — Även i särtryck.
- Dyrlund, F.* Om præsekage og om landsbypigernes tidsfordriv.
Dania III s. 356—372.
- Eyjólfsson, Sæmundur.* Um minni í brúðkaupsveizlum og helztu brúð-
kaupssíði á Íslandi á 16. og 17. öld.
Tímarit hins isl. bokm. félags 1896 s. 92—143.
- Feilberg, H. F.* Navneskik.
Dania III s. 289—330.
- Fries, Ellen.* En middagsmåltid under 1600-talet. Några anteck-
ningar.
Julkvällen 1896 s. 9—11.
- Hagensen, A.* Lidt af Almanakens Historie.
Naturen og Mennesket XIV s. 363—372.
- Haukenæs, Th. S.* Gammelt og nyt fra Voss og Vossestranden. Ber-
gen. 8:o. 8 + 496 s. Kr. 4,50.
Natur, folkeliv og folketro XI.
- Hildebrand, H.* Sveriges medeltid. Kulturhistorisk skildring. D. 2, h.
4. Sthm. 8:o. S. 433—602. Kr. 3,50.
— Lyxen vid 1300-talets midt.
Antikv:s akad:s månadsbl. 1893 s. 30—44.
- Hirsch, J. C. W.* En Regimentshistorie fra Hvervetiden.
Museum 1896, 2 s. 334—361.
- Hultin, T.* Historiska upplysningar om bergshandteringen i Finland
under svenska tiden. I. Jernbruken. Akad. afh. Hfrs. 8:o. VII
+ 247 s.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896 s. 352.
- Ipsen, H. S.* Livet i en fynsk Præstegaard i den første Fjerdedel af
19:de Aarhundrede.
Kirkehist. Saml. 4. R. IV s. 1—36.
- Jacobsen, C.* Spredte Bemærkninger om det danske Postvæsen for
hundrede Aar siden.
Aarb. f. det danske Postvæsen 1896 s. 98—120.
- Jacobsson, E.* Kulturhistoriska bilder från äldre tider.
Meddel. fr. Sv. slöjdfören. 1896 s. 35—63.
- Jensen, P.* Skovbruget i gamle Dage i Kverndrup Sogn.
Aarb. f. dansk kulturhist. 1896 s. 56—106.

- Katstrup, J.* Fordums Folkeliv paa Mols. (Sæder og Skikke, Sagn, Overtro m. m.).
Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 3. R. I. s. 38—102.
- Kristensen, E. T.* Strid om kirkestole.
Aarb. f. dansk kulturhist. 1896 s. 107—122.
- Kullander, A.* Några drag ur det forna skogsbyggarelivet i Edsvedens skogstrakter. Sthm. 8:o. 50 s.
Sv. landsmålen XI. 10.
- Kulturhistoriska museet i Lund. (Utlåtande af Vitt. hist. o. antikv:s akademien).
Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 185—194.
- Larsen, C. C.* Det danske Landbrugs Historie. En kortfattet Oversigt nærmest udarbejdet til Brug ved Landbrugs- og Folkehøjskoler. Københ. 1895. 8:o. 194 s. Kr. 3.
- Lauridsen, P.* Om gamle danske Landsbyformer. Et Omrids.
Aarb. f. nord. Oldkynd. 1896 s. 97—170.
- Lauritsen, J.* Odense Smedelov igennem 400 Aar med en Efterslæt. Et kulturhistorisk Bidrag. Udg. af Smedemesterforeningen i Odense. Odense. St. 8:o. 68 s. Kr. 1.
- Levertin, O.* En gustaviansk ädlings ungdomshistoria.
Från Gustaf III:s dagar af *O. Levertin*. S. 173—220.
— Svenskt familjelif i slutet af 1700-talet.
Från Gustaf III:s dagar af *O. Levertin*. S. 220—268.
- Lehmann-Filhés, M.* Kulturgeschichtliches aus Island.
Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde 1896 s. 235—251, 373—395 o. 438—439.
- Levin, H.* Religionstvång och religionsfrihet i Sverige 1686—1782. Bidrag till den svenska religionslagstiftningens historia. Akad. afh. Sthm. 8:o. 7 + 310 s. Kr. 3.
- Løvenskiold.* Den kgl. Hofholdnings gamle Rhinskvin m. m. Museum 1896, 2 s. 83—88.
- Maurer, K.* Die Königslösung.
Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde 1896 s. 92—94.
- Mejborg, R.* Om Bøndergaarde i Slesvig. Nogle Bemærkninger fremkaldte ved Hr. Skoleinspecteur P. Lauridsens Udtalelser i "Historisk Tidsskrift" 6. R. IV og VI.
Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 343—352. Jfr s. 793—795.
- Norberg, O.* Hernösands kungl. gymnasium. Bidrag till svenska skolans historia. Sthm. 8:o. 2 + 132 s. + 1 pl. Kr. 1.75.
- Några historiska anteckningar om de s. k. yppighetsförfattningarna i Sverige. Också ett 150-årsminne. Af *J. L.*
Ny illustr. tidn. 1896 s. 48—49 o. 58—59.
- Olsen, B.* Stedsevarande kalendere i Lunds kulturhistoriske museum. III. Fortsättning af märkedage. Fra midvinter til midsommer. IV. Fra midsommer til vinternat.
Kulturhist. meddel. II. 1895—96 s. 7—28 ock 51—69.

Om buvallarna i Jemtland.

Läs. f. folket 1896 s. 276—282.

Pålsson, Pålmi. Um myndir af gripum í forngripasafninu.

Árbók hins isl. fornleifafélags 1896 s. 43—47.

Robinson, J. Ethnologisches in der Edda.

Das Ausland. Jahrg. 66. 1893. S. 609—611.

Schjærring, J. Skole- og Studenterliv i Fyrrerne. Ungdomsminder.

Aarb. f. dansk kulturhist. 1896 s. 123—158.

Sigurðsson, Olafur. Svar til síra Þorkels Bjarnasonar.

Tímarit hins isl. bokm. félags 1896 s. 159—165.

Sprinchorn, C. K. S. Bidrag till Lunds allmänna läroverks historia

efter Skånes förening med Sverige. Inbjudningsskrift. Lund. 4:o.

36 + 8 s. + 6 pl. o. 3 kartor. Kr. 1,50.

Stille, A. En folksägen från norra Skåne. En undersökning. Sthm.

8:o. 24 s.

Sv. landsmålen XI. 7.

Storm, G. En gammel gildeskraa fra Trondhjem.

Sprogl. hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 217—226 + 1

faksim.

Tegnér, Elof. Svenska bilder från sextonhundralet. Anteckningar

ur gamla papper. Sthm. 8:o. 4 + 314 + IV s. Kr. 6.

Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 97—99, av E.

H[ildebran]d. — Nord. tidskr. (Letterst.) 1896 s. 660, av A.

Hammar skjöld. — Finsk tidskr. 1896, 2 s. 477, av M. G. Schybergson.

Thiset, A. Om og af gamle Breve.

Museum 1896, 2 s. 151—181.

Thomsen, P. Om de gamle Postgaarde.

Aarb. f. det danske Postvæsen 1896 s. 121—132.

Tuxen, A. Et Fornuftsparti.

Museum 1896, 2 s. 278—286.

Wagner, L. Små Meddelelser om Sæxkøbing Kirke og Præsteembede.

Kirkehist. Saml. 4. R. IV s. 678—692.

Weibull, M. Snapphanevæsendet i Sydsåne året 1677.

Skånska saml. 1893. III, 2. S. 1—9.

— Paul Ennertson i Glimåkra. Ett minne från snapphanetiden.

Skånska saml. 1893. III, 2. S. 10—18.

Wrangel, E. Risbadstugan. En Stockholmskandal på 1750-talet.

Kulturhist. meddel. II. 1895—96 s. 1—6.

Beckett, F. Altertavler i Danmark fra den senere Middelalder. Udgifne paa Foranstaltning af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Avec un résumé. Københ. 4:o. 208 s. + 71 pl. i folio. Kr. 170.

Bendixen, B. E. Aus der mittelalterlichen Sammlung des Museums in Bergen. VI. Bergen. 8:o. 22 s. + 3 pl.

Bergens Museums Aarbog 1894—95.

- Berg, W.* Anteckningar om Göteborgs äldre teatrar. 1. 1690—1794. Gbg. 8:o. VI + 474 s. Kr. 6.
- Damgaard, A. K.* Om Korets Alder i St. Knuds Kirke. Kirkehist. Saml. 4 R. IV s. 672—677.
- Ekhoff, Em.* En nyfunnen stafkyrka vid Hemse på Gotland. Ny illustr. tidn. 1896 s. 374—75 o. 382—83.
- Fenger, L.* Nyt Indlæg i Striden om Tidsfølgen ved Opførelsen af St. Knuds Kirke i Odense. Foredrag. Kirkehist. Saml. 4. R. IV s. 641—671.
- Granberg, O.* Drottning Kristinas tafvelgalleri på Stockholms slott och i Rom, dess uppkomst och dess öden ända till våra dagar. En historisk-konstkritisk undersökning. I, II. Sthm. 8:o. XLII + 180 s. + 48 pl. Kr. 20.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1897. Ö. & Gr. s. 11—17, av J. Kruse.
- Grenaaegnets Kridtstenskirker. Efter Foranstaltning af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet opmaalte og undersøgte under Ledelse af *H. Storck* ved Arkitekterne *V. Ahlmann* og *V. Koch*. XXXI Tavler med Beskrivelse. Københ. Fol. 6 + 14 s. + 31 pl. Kr. 10.
- Heilmann, J.* St. Peders Kirke i Slagelse. Kirkehist. Saml. 4. R. IV s. 379—391.
- Hildebrand, H.* Vadstena klosterkyrka. Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 157—166.
- H[ildebran]d, H.* Tornkapellet i Mariakyrkan i Visby. Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 130—132.
- Sveriges cistercienserkyrkor. Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 132—138.
- Promemoria angående Visby ringmur. Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 141—144 ock 156—157.
- Kjellberg, C. M.* Gamla Uppsala kyrka. Resultatet af gräfningarna därstädes. Uppl:s fornm. fören:s tidskr. III s. 257—287 + 1 planritning.
- Kjellström, Ad. & J. Wahlfisk.* Nikolaikyrkan i Örebro. Arkitektonisk-historisk beskrifning öfver Örebro stadskyrka. Meddel. från Nerikes fornm:s fören. I s. 1—88 + 5 pl.
- Knudsen, A.* Tveje Merløse Kirke, Danmarks eneste Fraadstenskirkke med Tvillingtaarne, dens Historie, Udseende og Restauration. Med 6 Billeder. St. 8:o. 64 s. Kr. 1,50.
- Koch, V.* Vor Middelalderes Teglstenskirker. Kirkehist. Samlinger. 4. R. III s. 645—657.
- Löffler, J. B.* Nogle Bemærkninger om vore romanske Kirkers Alder fremkaldte ved Kritik af Sognepræst D:r Jacob Helms. Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 519—527.
- Petersen, H.* Restes de constructions danoises en bois du commencement du moyen age. Mém. de la soc. des antiquaires du Nord. N. S. 1890—95 s. 365—380.

- Renaissance in Dänemark und Schweden. Berlin 1895. Fol. 12 pl.
Denkmäler der Baukunst. H. 25.
- [*Rørdam, H.*] Til Musikens Historie i ældre Tid.
Hist. Saml. og Studier udg. af *H. Rørdam*. II s. 160—177.
- Schnittger, D.* Der Dom zu Schleswig. Geschichte und Beschreibung.
Schleswig 1895. 8:o 91 s.
- Tegninger af ældre nordisk Architektur. Med Tilskud fra Kultusministeriet udg. af *H. J. Holm, O. V. Koch* og *H. Storch*. 3. Saml. 2. Række. H. 5. Fol. 3 pl. Kr. 1.
- Tynell, L.* Vestra Tomarps kyrka i Skåne.
Antikv:s akad:s månadsbl. 1892 s. 104—114.
- Uldall, F.* De jydskes Granitkirkeres Alder.
Aarb. f. nord. Oldkynd. 1896 s. 197—302.
-
- Bang, V.* Hexevæsen og Hexefølgelser især i Danmark. Københ. 8:o. 144 s. Kr. 1,75.
- Danmarks gamle Folkeviser. Danske Ridderviser, efter Forarbejder af *S. Grundtvig* udg. af *A. Olrik*. Trykt og udgivet paa Carlsbergfondens Bekostning. Bd. 1, h. 2. Københ. 4:o. 160 s. Kr. 2,50.
- Danske Ordsprog udg. af *H. V. Rasmussen*. 4. Opl. Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme. Københ. 8:o. 30 s. Kr. 0,20.
Særtryk Nr. 30 af Folkelæsning.
- Danske Børnerim, Remser og Lege, udelukkende efter Folkemunde samlede og til Dels optegnede af *E. Tang Kristensen*. H. 1. Aarhus. 8:o. 144 s. Kr. 1,75.
- Feilberg, H. F.* Et blad af afgudsbilledernes historie.
Aarb. f. dansk kulturhist. 1896 s. 1—55.
- Kaarsberg, H. S.* Om Satanismen, Djævlbesættelse og Hexevæsen set fra et lægevidenskabeligt Standpunkt. Københ. 8:o. 42 s. Kr. 0,75.
- Kungssonen av Norigsland. Av *S. Bugge* og *Moltke Moe*.
Kalendern Norge. 2. Aarg. Kra 1895 s. 197—212.
Anm.: Dania IV s. 61, av O. Thyregod.
- Lampa, Sv. M.* Om folklig öfvertro. Ups. 8:o. 27 s. Kr. 0,20.
Fören. Heimdals folkskrifter. N:o 39.
- Lehmann-Filhés, M.* Isländischer Hexenspuk im 17. Jahrhundert.
Globus. Bd. 67 n:o 1.
- Maurer, K.* Die bestimmten Familien zugeschriebene besondere Heilkraft.
Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde 1896 s. 443—444.
— Der Wettkampf des Zauberers mit dem Lehrling.
Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde 1896 s. 444.
- Nordlander, J.* Hvarjehanda anteckningar. Sthm. 4:o.
Norrländska samlingar. S. 135—154.
- Nyländska folksagor och sägner ordnade af *A. Allardt* och *S. Perklén*.
Hfrs. 4:o. VIII + 326 s. M. 5,50.
Nyländ. Saml. utg. af Nyländska afdelningen. H. 6.
Anm.: Finsk tidskr. 1897, 1 s. 326, av H. Vendell.

- Nyström, Ant.* Häxeriet och häxeriprocesserna. Sthm. 12:o. 28 s.
Verdandis småskrifter. 58.
- Plenkers, W.* Das Hexenwesen in Dänemark.
Stimmen aus Maria-Laach 1896. H. 6, 7.
- Sommer, O.* Overtro paa afsides Steder.
Naturen og Mennesket XIV s. 149—167.
- Wigström, Eva.* Två blad ur folkets dolda kunskap. Anteckningar.
Sv. forn. fören:s tidskr. IX s. 275—297.
- Värmländska ordspråk, ordstäv ock talesätt samlade av *E. H. Lind*
Sthm. 8:o. 48 s.
Sv. landsmålen XI, 2.

VI. Äldre rättsvetenskap, historia ock topografi.

- Charpentier, A.* Om sytning. Akad. afh. Hfrs. 8:o. IV + 152 s.
— Om gåfva enligt äldre rätt.
Tidskr. utg. af jurid. fören. i Finl. XXXII s. 295—309.
- Hertzberg, E.* Endnu et Kristenretsudkast fra det 13:de Aarhundrede.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 189—204.
- Hildebrand, E.* Svenska statsförfattningens historiska utveckling från
äldsta tid till våra dagar. Sthm. 8:o. XXX + 684 s. Kr. 8.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 90—97, av L.
S[tavenow].
- Holberg, L.* Vor ældste Rigslov.
Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 319—342.
- Kock, A.* Västgötalagens stadgande om konungaval i Sverige.
Hist. tidskr. (sv.) 1896 s. 192—194.
- Matzen, H.* Forelæsninger over den danske Retshistorie. Privatret.
I. Personret. II. Familieret. III. Arveret. Københ. 8:o. 164
s. Kr. 2,80. — IV. Tingsret. Obligationsret. Københ. 8:o.
252 s. Kr. 4,50.
- Maurer, K.* Zwei Rechtsfälle aus Eyrbyggja. München. 8:o. 46 s.
Särtr. ur Sitzungsber. der philol.-philos. u. hist. Classe der
bayer. Akad. d. Wiss. 1896.
- Sjögren, V.* Bidrag till en undersökning af kontraktsbrotten enligt
Sveriges medeltidslagar. Ups. 8:o. 2 + 82 s.
Särtr. ur Ups. univ:s årsskr. 1896.
- Turanger, A.* Abúđ jarđar heimilar tekju.
Sprogl.-hist. Studier tilegn. C. R. Unger s. 108—124.
- Vår äldsta lagkommentar utgifven af *C. G. E. Björbling*. I. Lund.
4:o. 2 + 32 + XIV s.
Särtr. ur Lunds univ:s årsskr. XXIII. 1896.
- Öman, V. E.* Forntida straff.
Kalendern Förenade krafter. S. 22—29.

Bang, A. Chr. Den norske kirkes geistlighed i reformationsaarhundredet (1536—1600). Biografiske, kulturhistoriske og kirkehistoriske oplysninger. H. 1. Kra. 8:o. 4 + 32 s. Kr. 0,80.

- Bang, V.* Den danske Kirkes Historie i Tiden fra 1559 til 1699. Med 7 Billeder. Københ. 8:o. 216 s. Kr. 1,35.
Folkelæsning. Nr 209.
- Bjarnason, Þorkel.* Þáttur úr sögu Íslands á síðari helming 16. aldar.
Tímarit hins ísl. bókm. félags 1896 s. 19—91.
- Boor, C. de.* Der Angriff der Rhos auf Byzanz.
Byzant. Zeitschr. 1895 s. 445—466.
- Christensen, W.* Jens Andersson Beldenak — Eggert Frille.
Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 527—530.
- Chronologiske Optegnelser af M. Villads Nielsen Brøns.
Hist. Saml. og Studier udg. *H. Rørdam.* II s. 178—187.
- Daae, L.* Mere om Didrik Pining.
Hist. Tidsskr. (norsk) 3. R. IV s. 195—197.
- Dagbog, ført under Kjøbenhavns Beleiring 1658—60. Meddelt af *O. Nielsen.*
Museum 1896, 1 s. 29—49 o. 95—132.
- Erslev, Kr.* Kardinallegaten Guidos Hoveddom i Ærkebispesriden 1266 samt nogle Bemærkninger om C. Paludan-Müllers Fremstilling af Guidos Optræden i Danmark.
Kirkehist. Saml. 4. R. IV s. 332—354.
— Fra Holstenervældens Tid i Danmark (1325—1340). Kritiske Smaastudier.
Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 389—437.
- Fries, Ellen.* Johan Classon Risingh.
Hist. tidsskr. (sv.) 1896 s. 31—78.
- Hansen, R.* Zur Geschichte der Besiedelung Dänemarks aus den Ortsnamen.
Globus. Bd. 68 nr. 15.
- Hjelmqvist, Th.* Olaf Tryggvason. En lifsbild från Nordens forntid.
Ups. 8:o. 22 s.
Särtr. ur Läs. f. hemmet 1896.
- Johansson, J.* Statens vinst af kyrkan inom Nerike genom reformationen.
Meddel. från Nerikes fornms fören. I s. 97—147.
- Khull, Ferd.* Das Leben König Olafs des Heiligen. Nach Snorri Sturlusons Bericht dem deutschen Volke erzählt. Graz 1895. 8:o.
- Kreüger J.* Cecilia Wasa.
Nord. revy 1896 s. 321—337 o. 401—419.
- Lind, E. H.* Namnhistoriska bidrag till frågan om den gamla norska konungaättens härstamning.
Hist. tidskr. (sv.) 1896 s. 237—254.
- Moltesen, L. J.* De avignonske Pavers Forhold til Danmark. Københ. 8:o. 250 s. Kr. 3,20.
Anm.: Nord. tidskr. (Letterst.) 1897 s. 167, av H. Olrik.
— Hist. tidskr. (sv.) 1897. Ö. & gr. s. 38—46, av K. H. Karlsson. — Liter. Centralbl. 1897 sp. 966, av K.—L.

- Per Brahe den äldres fortsättning af Peder Svarts krönika utg. af *Otto Ahnfelt*. I. Lund 1896. 4:o. XII + 32 s. (Inbjudningsskrift).
- Perger, Aug.* Jesuiterpatern Laurits Nielszen, saakaldt "Klosterlasse". Kra. 8:o. 108 s. Kr. 0,60.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 48, av K. Hildebrand.
- Pira, K.* Svensk-danska förhandlingar 1593—1600. Akad. afh. (Upsala). Sthm 1895. 8:o. VIII + 170 s.
- Porraath, O.* Die Züge der Dänenkönige gegen Julin nach Saxo Grammaticus. 2.
Schulprogr. Wollin 1894—95.
- Saxo Grammaticus.* Danmarks Krønike. Oversat af *F. Winkel Horn*. Med 300 Illustrationer af *L. Moe* og to Kunstbilag. H. 1—18. Københ. 4:o. 288 s. Kr. 0,30 f. h.
- Scippel, A.* Rerum normannicarum fontes arabici e libris quum typis expressis tum manu scriptis collegit et sumptibus universitatis Christianensis edidit. Fasc. I, textum continens. Progr. acad. Kra. 4:o. 148 s. + 4 pl. Kr. 20.
- Sjöblom, Sv.* Presterskapets privilegier af år 1650 och 1723. Akad. afh. Ups. Karlst. 8:o. 154 s. Kr. 1,50.
- Sjögren, O.* Gustaf Wasa. Ett 400-årsminne. Sthm. 8:o. 560 s.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1897. Ö. & gr. s. 58, av E. Hildebrand.
- Stille, A.* Till frågan om Blekings förbindelse med Sverige i äldre tid. Skånska saml. 1893. III, 2. S. 19—24.
- Storm, G.* Om Magnus Erlingssöns Privilegium til Nidaros Kirke 1164. Kra. St. 8:o. 27 s. Kr. 1,20.
Kra Videnskabsselsk:s Skrifter. II. Hist.-filol. Klasse. 1895. N:o 2.
- Tessen-Węsierski, Fr. de.* De tribus episcopis slesvicensium a sede condita primis. Dissert. acad. (Breslau). Paderborn 1895. 8:o. 4 + 50 s.
- Þorkelsson, Jón.* Íslenzkar ártíðaskrár eða obituaria islandica með athugasemdum. Gefið út af hinu íslenzka bókmentafélagi. IV. (Formáli ok registr). Københ. 8:o S. 233—344 + IX s. + 1 tab.
- Ödberg, F.* Tidsbilder ur 1500-talets svenska häfder. Skara. 8:o. 138 s. Kr. 1,75.
— Om prinsessan Cecilia Wasa, markgrefvinna af Baden-Rodemachern. Anteckningar. Mariest. 8:o. 231 s. Kr. 3.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1897. Ö. & gr. s. 55, av K. Hildebrand.
- Överland, O. A.* Vikingetog og Vinlandsfærder. Kra. 8:o. 195 s. Kr. 1.
-
- Bendixen, B. E.* Udgravninger paa Nikolaskirkens tomt i Bergen. Foren. t. norske fortidsmindesm:s bevar. Aarsberetn. f. 1895 s. 38—44.

- Bernard, A.* De Adamo Bremensi geographo. Thesis. Paris 1895. 8:o. 112 s.
- Blom, P.* Beskrivelse over Valle prestegjæld i Sætersdalen med dets prestehistorie og sagn. Med tegninger. Kra. 8:o. 4 + 197 s. Kr. 2.
- Brusewitz, G.* Vandring genom Konongahellas dal. Gbg. 4:o. 32 s.
- Daac, L.* Om berøringer mellem Orknøerne og Hjøltland og moderlandet Norge efter 1468.
Statsøkonom. Tidsskr. 1895 s. 42—58.
— Nogle Bidrag til Baahuslens Historie i Overgangstiden fra dansk-norsk til svensk Herredømme.
Hist. Tidsskr. (norsk) 3. R. IV s. 159—194.
- Dahlgren, E. W.* Forntida seglingsanvisningar för de nordiska farvattnen. Sthm. 4:o. 32 s. + 2 kartor.
Särtr. ur Bidrag till sjökartornas och sjöfartens äldsta hist. af A. E. Nordenskiöld.
- Eckardt, H.* Kiels bildliche und kartographische Darstellung in den letzten 300 Jahren. Kiel 1895. 8:o. 80 s.
Mitteil. der Gesellsch. f. Kieler Stadtgesch. H. 13.
- Ehrenheim, F. v.* Grönsö under 1600-talet.
Uppl:s fornm. fören:s tidskr. III s. 306—318.
— Gröneborg.
Dst. s. 351—353.
- En Smule Klosterhistorie. I. Hovedøens Kloster. II. Munkelivs Kloster. Folkevennen. N. R. XX s. 403—416 o. 417—429.
- Fischer, E.* Bidrag til Bryrup Møllens og Nørre-Møllens Topografi og Historie.
Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 3. R. I s. 140—179.
- Forntida minnen. Afskrifter af Orsa socken tillhöriga gamla handlingar rörande finnarna inom Orsa m. fl. socknar jemte hvarjehanda underrättelser samlade och utgifna af *Sigå's Eric Andersson*. Falun 1895. 8:o. 96 s. Kr. 1.
- Hartman, T.* Raseborgs slotts historia. Hfrs. 8:o. 6 + 156 s. + 6 pl. M. 2,75.
Skrifter utg. af Sv. liter. sällsk. i Finl. XXXIII.
Anm.: Finsk tidskr. 1897, 1 s. 236, av M. Schybergson. —
Hist. tidskr. (sv.) 1897 s. 272.
- Högberg, O.* Torsåkersbygdens förtider. Efter en föreläsning på stället. Härnösand. 8:o. 15 s.
- Jakobsen, J.* Shetland og Shetlænderne.
Tilskueren 1896 s. 721—736 o. 771—788.
- Janse, O.* Om Läby kyrka och dess arkiv.
Uppl:s fornm. fören:s tidskr. III s. 319—339.
- (*Johansson, J.*) Lindesberg. Ur "Noraskogs arkiv". H. 1. Sthm. St. 8:o. 224 s. + 3 pl. o. 1 karta. Kr. 3.
- Jónsson, Brynjúlfur.* Rannsóknir byggðaleifa upp frá Hrunamanna-hreppi sumarið 1895.
Árbók hins ísl. fornleifafélags 1896 s. 1—13.

- Jónsson, Brynjúlfur.* Rannsókn nokkurra eyðibygða i Mýrasýslu sumarið 1895.
 Arbók hins isl. fornleifafélags 1896 s. 14—18.
- Fornleifar á Fellströnd skoðaðar sumarið 1895.
 Arbók hins isl. fornleifafélags 1896 s. 19—23.
- Um nokkur vafasöm atriði i Íslendingasögum.
 Arbók hins isl. fornleifafélags 1896 s. 29—41.
- Athugasemd um Langavatnsdal.
 Arbók hins isl. fornleifafélags 1896 s. 41—42.
- Jónsson, Jón.* Um "Goðatættur" i Freysnesi.
 Arbók hins isl. fornleifafélags 1896 s. 24—28.
- Lagus, G.* Ur Wiborgs historia. Minnesskrift utg. på Wiborgs stads bekostnad. II. H. 1. Viborg 1895: 8:o. VI + 149 + XXVI s. M. 4.
 Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896 s. 352.
- Lewenhaupt, E.* Uppsala och dess omgifningar 1660. [Ur *Gerh. Stalhoffs Itinerarium Sveciæ*].
 Uppl:s fornm. fören:s tidskr. III s. 288—305.
- Lindblom, Th.* Salstaborg.
 Uppl:s fornm. fören:s tidskr. III s. 340—343 + 1 pl.
- Mathiesen, H.* Det gamle Throndhjem. Byens historie fra dens anlæg til erkestolens oprættelse. 997—1152. Med kartter og tegninger. H. 4. Kra og Københ. 8:o. S. 95—126. Kr. 0,60.
- Meier, F. J.* Frederiksborg Slot, dets ældste Historie, for en stor del efter utrykte Kilder. Udgivet med Understøttelse af den grevelige Hjelmsjerne-Rosencroneske Stiftelse. Københ. 8:o. 172 s. Kr. 3.
- Nervander, E.* Lojo kyrka och dess medeltidsmålningar. Bidrag till Lojo sockenbeskrifning. III. Hfrs. 8:o. 96 s.
 Anm.: Finsk tidskr. 1897, 1 s. 230, av J. J. Tikkanen].
- Nicolaysen, N.* Stavanger domkirke og de nærmest omliggende gamle bygninger. Udg. af Foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring. H. 2. Kra. Fol. 4 s. + 9 pl.
 Suppl. VII til "Kunst og haandverk".
- Petersen, H.* Den paabegynte Udgravning af Vitskøl Klosterkirke. En foreløbig Beretning fra Nationalmuseets 2den Afdeling.
 Aarbøger f. nord. Oldkynd. 1896 s. 65—78.
- Schmidt, K. af.* Anteckningar om Röne härad. I. Alla helgona kyrka. Nyköp. St. 8:o. IX + 291 s. + 10 pl. Kr. 5,50.
 Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 57, av [C. Silfve]rst[olpe].
- Smith, A. C.* Beskrivelse over Trysild Præstegjeld i Aggershuus Stift i Norge forfattet af Stedets Præst i Aaret 1784. Kra. 8:o. VII + 317 s. Kr. 2,75.
- Steenstrup, J. C. H. R.* Nogle Undersøgelser over Danmarks ældste Inddeling. Københ. 8:o. 2 + 30 s. + 1 karta.
 Särtr. ur Overs. over det k. danske Vidensk:s Selskabs Forhandl. 1896.

- Thoroddsen, Þorvaldur.* Landfræðissaga Íslands. Hugmyndir manna um Ísland, náttúruskoðun þess og rannsóknir, fyrr og síðar. Gefin út af hinu íslenska bókmentafjelagi, I, 2. Reykjavík. 8:o. VIII + 239—259 s. Kr. 0,50. — II, 1. Københ. 8:o. 112 s. Kr. 1,50.
- Åkerblom, L.* Die Insel Öland in der Ostsee. Lübeck 1889. 8:o. 14 s. + 3 pl.

Bihang.

Anmälningar av tidigare utkomna arbeten.

- Ahlström, A.* Om folksagorna. Sthm 1895. 8:o.
Anm.: Dania III s. 384, av T. A. Müller.
- Bendixen, B. E.* Udgravninger og undersøgelser i Røldal. (Foren. t. norske fortidsmindesms bevar. Aarsberetn. f. 1893).
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 647, av J. Mestorf.
- Blinkenberg, C.* Etrurisk kedelvogn funden ved Skallerup. (Aarb. f. nord. Oldkynd. 1895).
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 672.
- Brate, E.* De nya nordiska runverken. (Sv. fornms fören:s tidskr. IX).
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 677.
- Christensen, W.* Unionskongerne og Hansestæderne 1439—1466. Københ. 1895. 8:o.
Anm.: Nord. tidskr. (Letterst.) 1896 s. 330, af H. J. Huitfeldt-Kaas.
- Det arnamagnæanske håndskrift 310 quarto. Udg. af *P. Groth*. Kra 1895. 8:o.
Anm.: Gött. gel. Anz. 1896 s. 409—417, av O. Klockhoff.
— Anz. f. deut. altert. 1897 s. 344, av F. Detter.
- Die Bósa-rímur hsg. von *O. L. Jiriczek*. Breslau 1894. 8:o.
Anm.: Anz. f. deut. altert. 1896 s. 106, av L. Larsson.
- Finska fornminnesföreningens tidskrift. XIV. Hfrs 1894. 8:o.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 650, av J. Mestorf.
- Foreningen til norske fortidsmindesmærkers Bevaring. Aarsberetn. f. 1892 og 1893. Kra. 8:o.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 647, av J. Mestorf.
- Fries, Ellen.* Teckningar ur svenska adelns familjelif i gamla tider. Sthm 1895. 8:o.
Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 73—77, av G. Djurklou. — Dagny 1896 s. 23—28, av M. C.
- Fritzner, J.* Ordbog over det gamle norske Sprog. 2. Udg. Kra. 1883—96. 8:o.
Anm.: Arkiv f. nord. filol. XIII s. 370—375, av H. Gering.
- Gíslason, K.* Forelæsninger over oldnordiske skjaldekvad. Reykjavík 1895. 8:o.
Anm.: Literaturbl. f. german. u. roman. Philol. 1896 sp. 403, av B. Kahle. — Anz. f. deut. altert. 1896 s. 259, av Hj. Falk. — The Academy 1896, 2 s. 48.

- Golther, W.* Handbuch der german. Mythologie. Leipz. 1895. 8:o.
Anm.: Zeitschr. f. die Österr. Gymnas. XLVII, av Th. v. Grienberger. — Le moyen age 1897, av F. Lot. — Anz. f. deut. altert. 1896 s. 239, av Fr. Kauffmann. — Gött. gel. Anz. 1897 s. 647—655, av R. Kögel. — Anz. f. indogerm. Sprach- u. Altertums-kunde VIII s. 87, av R. M. Meyer.
- Hauberg, P.* Skandinaviens Fund af romerske Guld- og Sølvmynt før Aar 550. (Aarb. f. nord. oldkynd. 1894).
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 674.
- Hirdskraa i fotolithogr. Gjengivelse. Kra 1895. 4:o.
Anm.: The Athenæum 1896, 1 s. 249.
- Historisk-topograf. Skrifter om Norge. Udg. ved *G. Størm.* Kra 1895. 8:o.
Anm.: Gött. gel. Anz. 1897 s. 377—386, av O. Klockhoff. — The Academy 1896, 2 s. 48. — Anz. f. deut. altert. 1897 s. 385, av F. Kauffmann.
- Holberg, L.* Konge og Danehof i det 13- og 14. Aarhundrede. I. Københ. 1895. 8:o.
Anm.: Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. VI s. 459—468, av Kr. Erslev.
- Holthausen, F.* Altisländisches Elementarbuch. Wejmar 1895. 8:o.
Anm.: Anz. f. deut. altert. 1896 s. 38, av A. Heusler.
- Íslenzkar þjóðsögur. Safnað hefir *Ólafur Davíðsson.* Reykjavík 1895. 8:o.
Anm.: Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde 1896 s. 453, av K. Maurer.
- Jungfru Mariæ örtagård. Utg. af *R. Geete.* Sthm 1895. 8:o.
Anm.: Kyrklig tidskr. 1896 s. 287, av O. Q[uensel].
- Kunst og haandverk fra Norges fortid. Ser. 2, h. 1. Kra. 1894. Fol.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 649, av J. Mestorf.
- (*Kålund, Kr.*) Katalog over den arnamagn. håndskriftsamling. II. 2. Københ. 1894. 8:o.
Anm.: The Athenæum 1896, 1 s. 249.
- Madsen & Necrgaard.* Jydske Gravpladser fra den førromerske Jernalder. (Aarb. f. nord. Oldkynd. 1894).
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 638, av J. Mestorf.
- Montelius, O.* Grafkistor af klufna och urhålkade stockar. (Sv. fornms. förens tidskr. IX).
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 645, av J. Mestorf.
- Möller, H.* Bemærkninger til Prof. Wimmers Afsluttende Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid. (Overs. over det danske Vid. Selsk:s Forhandl. 1893).
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 641, av J. Mestorf.
- Nicolaysen, N.* Foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring 1844—1894. Kra 1894. 8:o.
Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 649, av J. Mestorf.

- Norges gamle Love indtil 1387. V. 2. Kra 1895. 4:o.
 Anm.: Krit. Vierteljahresschr. f. Gesetzgeb. 1896 s. 363—373, av K. Maurer.
- Oddr Snorrason*. Saga Olafs konungs Tryggvasonar. Kra 1895. 8:o.
 Anm.: The Academy 1896, 2 s. 48.
- Olvrik, A.* Kilderne til Saksens oldhistorie 1, 2. Københ. 1892. 94. 8:o.
 Anm.: Anz. f. deut. altert. 1896 s. 137, av Fr. Kauffmann.
- Skjoldungasaga i Arngrim Jonssons udtog. (Aarb. f. nord. Oldkynd. 1894).
 Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 637, av J. Mestorf.
- Reeves, A. M.* The finding of Wineland the good. London 1890. 4:o.
 Anm.: Deut. Lit. zeit. 1897 sp. 258, av K. Kretschmer.
- Salin, B.* De nordiska guldraketeatern. (Antikv. tidsk. XIV).
 Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 679.
- Fynd från Djurgårdsäng, Vestergötland, (Månadsbl. 1892).
 Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 642, av J. Mestorf.
- Samfundet för Nordiska museets främjande. 1891 och 1892. Meddel. utg. af *A. Hazelius*. Sthm 1894. 8:o.
 Anm.; Archiv f. Anthropol. XXIII s. 641, av J. Mestorf.
- Sernander, R.* Några arkeologiska torfmossesynd. (Antiqv. tidskr. XVI).
 Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 682.
- Stolpe, Hj.* Om Vendelfyndet. (Upplands forum, förens tidskr. III).
 Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIV s. 682.
- Svenska fornminnesföreningens tidskrift, IX, h. 1. Sthm 1894. 8:o.
 Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 644, av J. Mestorf.
- The saga of king Olaf Tryggwason translated by J. Sephton. London 1895. 4:o.
 Anm.: Arkiv f. nord. filol. XIII s. 264, av L. Larsson.
- Udvalg af oldnord. skjaldekvad ved *K. Gislason*. Københ. 1892. 8:o.
 The Athenæum 1896, 2 s. 318.
- Vadstena klostets uppbörds- och utgiftsbok 1539—1570 utg. af *C. Silfverstolpe*. Sthm 1895. 8:o.
 Anm.: Hist. tidskr. (sv.) 1896. Ö. & gr. s. 7, av O. Ahnfelt.
- Wimmer, L.* Les monuments runiques de l'Allemagne. Københ. 1895. 8:o.
 Anm.: Literaturbl. f. germ. u. roman. Philol. 1897 sp. 49, av O. Brenner.
- Om undersøgelsen og tolkningen af vore runemindesmærker. Københ. 1895. 4:o.
 Anm.: Literaturbl. f. germ. u. roman. Philol. 1897 sp. 50, av O. Brenner.
- De tyske runemindesmærker. (Aarb. f. nord. Oldk. 1894).
 Anm.: Archiv f. Anthropol. XXIII s. 637, av J. Mestorf.
- Östnordiska och latinska medeltidsordspråk utg. av *A. Kock* och *C. af Petersens*. Lund 1889—94. 8:o.
 Anm.: Anz. f. deut. altert. 1896 s. 262, av B. Kahle.

Fyrunga-stenen.

Då jag utan tjänedom om prof. Bugges tålkning av inskriften på Fyrunga-stenen råkat kamma till en från denna vitt sjild uppfattning av inskriften ock tycker mig hava starka stöd för sannolikheten av min tålkning, vill jag på prof. Bugges egen uppmaning här underställa densamma fackmännens beprövande.

Inskriften har jag först undersökt självständigt ock sedan jämfört med prof. Bugges beskrivning, vilken han godhetsfullt ställt till mitt förfogande. Vid denna jämförelse har jag i såmliga fall måst uppjiva min föregående uppfattning, i andra åter måst fasthålla därvid äller kämmit till en från både prof. Bugges ock min föregående avvikande. Min uppfattning av inskriften har jag sedermera stadgat vid upprepade besök i museet ock tror mig sålunda kunna betrakta min läsning som säker.

Vad jag äfter prof. Bugges noggranna beskrivning av inskriften kann behöva framhålla, är blått följande. A 22, i vilken jag av nedan utvecklade själ ser en bindruna av e ock k, är jämförelsevis smal, ej fullt 1 cm. bred, varför tvärstrecket, som utgår från vänstra staven 1,5 cm. nedifrån ock 3,5 cm. uppifrån, mynnar in i högra staven unjefär 2,5 cm. nedifrån ock 2 cm. uppifrån ock sträcker sig ett grand över denna högra stav, som tjännestreck till k icke ter sig alltför avvikande från inskriftens övriga k. Det streck snett upp åt vänster, som prof. B. anser utgå från detta strecks högra ända, anser jag icke förefinnas som ristning. Sjljetecknet av tre punkter över varandra mellan b 6 ock 7 är alldeles tydligt, mellan b 13 ock 14 äro ett par punkter tydliga, till läget motsvarande det förra sjljetecknets två översta ock mellan dem finnes möjligen en långsträckt för-

djupning, som kann men ej behöver vara en prick; sjiljetecknet har alltså utjorts av tre prickar i radens övre hälft äller ock har nedersta pricken av ett sjiljetecken, likt det föregående, blivit avglömd. Vad som följer närmast äfter b 18, är inskriftens otydligaste del. Där läser jag, som mig synes med ganska stor visshet, sedan jag en gång fått ögonen öppna därför, b 19—21 hw ock stupat a, varpå de fullt tydliga b 22—24, stupat t ock in, följa. B 19 är nedtill ett regelbundet h; tjännestreckets sitter något lågt, på mitten unjefär 4 cm. uppifrån, 3 cm. nedifrån, men vid samma höjd som å b 18. Från tjännestreckets övre ända utgår åt höger en fåra tvärs över runan, vilken fåra dock är för svag för att behöva antagas vara huggen. En dylik fåra, som tydligen är en avsats i stenen, finnes ock å b 13, ock i b 9 förefaller det, som om en liknande fåra jinge i samma riktning från tjännestreckets högra ände. Allt detta styrker att icke tillägga tvärfåran i b 19 någon språklig betydelse utan läsa b 19 som h, vars stavar upptill äro bårtnötta men svagt kunna spåras även åvanför fåran. B 20 w står med tåppen 1,5 cm. under slinglinien. 1,5 cm. nedom stavens tåpp utgår ett $\frac{1}{2}$ cm. långt streck snett uppåt vänster, vilket icke tycks sträcka sig över staven ock saknar språklig betydelse. Runan w synes ju rätt tydligt på avbildningen. C 1 måste anses som h, ehuru vänstra staven råkat få en oregelbunden krökning. Rakt under i fjärde raden finnes vänstra staven ock tjännestreckets till h i fullt regelbunden fårm. Måhända har ristaren av misstag börjat anbringa h i fjärde i stället för tredje raden, vadan vi kannsje i fjärde raden kunna se, hur den olyckligt utfallna c 1 borde hava sett ut. Den lilla fördjupning, som finnes till höger om högra staven i c 1 h, kann svårligen fattas som tjännestreck till þ, då uti både b 4 ock c 5 tjännestreckets tydligen omsluter en liten yta med stenens röda färj ock det kann

näppeligen försvaras att som betydelselöst fatta, vad som här ansetts för tjännestreckt ock vänstra staven av h.

Uppfattande a 5 som en variant äller felristning av f ock a 8 som en bindruna av ik läser jag sålunda inskriften på följande sätt,

A-raden: runofahik ragina kudo tojeka

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

B-raden: unapou : suhurah : susih hwatin

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

C-raden: hakupo

1 2 3 4 5 0

Utgångspunkten för min tydning ock anledningen till min uppfattning av a 5, a 8 ock sedermera a 22 var, vad som föll mig in vid översändandet till prof. Bugge av jämförelsen mellan hans beskrivning ock inskriften, nämligen att vi uti fahik hava en färm av verbet isl. *fā*, ock uti runo raginakudo motsvarighet till isl. *rūnar reginkunnar* från Häv. 79 (80): *þat er þā røynt, er þū at rūnom spyrr enom reginkunnom þeim er gørðo ginnregeu ok fæðe fimbulpulr*. Detta adjektiv översätter Vigfussons ordbok med 'world-known', men Fritzner ock Gering riktigare med 'af gudomlig Slægt, Herkomst' ock 'von der höchsten herkunft'.

Detta infall anser jag hava träffat det rätta av följande själ. Då eddadiktningens hela poetiska karaktär är väsentligen likartad med de övriga jermanska fälkens forndiktning, har säkerligen en diktning av samma skaplynne funnits i Norden även på de äldre runornas tid. Sammanställningen *rūnar reginkunnar* tillhör uppenbarligen denna diktningens gamla förråd av aliteratsjonsfärmler, den måste hava uppkämnat på en tid, då tron på hedna gudar ännu var livskraftig. Det måste då anses som ett starkt stöd för tålkningens riktighet, om en dylik gammal aliteratsjonsfärmel kann påvisas uti inskriften, hälst det icke är ovanligt, att runinskrifter börja i metrisk färm, jfr Rök-stenen ock många yngre inskrifter. Ock å andra sidan följer, att varje tålkning måste

förkastas, som icke tager hänsyn till denna aliteratsjonsfärmel. I detta fall förstärkes vissheten om tålkningens riktighet av den omständigheten, att **raginakudo** icke diräkt kann motsvara isl. *reginkunnar*, utan utjör just den färm, som man väntar som motsvarighet till de gotiska bildningarne *airþa-*, *goda-*, *guma-*, *himina-*, *ufarhimina-kunds* m. fl., av vilka de senare även i betydelsen påminna om isl. *reginkunnr*. Dettas färm *-kunnr* torde sålunda uppkämmit jenom anslutning till isl. *kunnr* 'bekjendt', got. *kunþs*. Ristningen **raginakudo** står för ***raginakundo**, såsom på Torvikstenen a lada för *landa-*, Burg, Die älteren nord. runeninschriften s. 135, äller *Landa*, Wimmer, Die Runenschrift s. 167.

De anförda själen för utgångspunktens riktighet synas mig så starka, att betänkligheterna mot de mot hittillsvarande åsikter stridande följsatser, som måste härledas från denna utgångspunkt, måste falla till föga såsom inför ett påtagligt faktum.

En sådan följsats är den, att **runo raginakudo** är ack. pl. fem. av subst. ock adj. *ō*-stammar. Även på Einangstenen förekämmer **runo**, vilket av mig Bezzenbergers Beitr. XI s. 198 föreslagits böra uppfattas som ack. pl., till vilket förslag Noreen anslutit sig i Grundriss I, 492. Uti Norges Indskr. med de äldre Runer s. 80, har Bugge, som mig synes, avjörande vederlagt Wimmers tålkning av **runo** som ack. sg. med kolektiv betydelse jenom att hänvisa på, att uttrycket "disse Runer" förekämmer i hundratals inskrifter med den kårtare runraden, medan "(skrev) der Runen" ingenstädes är uppvisat i runskrift. Mot min förklaring av **runo** som ack. pl. f. jör Bugge den invändningen, att en dylik kasusfärm icke överhuvud har något stöd i jermanska språk, ock att vi redan tjänna ordets ack. pl. såsom **runor** (Varnum, Tjurkö) ock dess ättling **runar** Istaby. Då nu Einang **runo** måste vara ack. pl., ock denna icke kunde

heta runo, drog Bugge den slutsatsen, att Einang runo vore ristfel för *runor, vilken slutsats jag vidgått vara riktig under förhandenvarande omständigheter Arkiv XI s. 368 ock Svenska fornminnesfören. tidskr. 1896 s. 333. Men att förklara runo som ristfel är här omöjligt, där det bekräftas av raginakudo. Då på förut anförda själ runo måste vara ack. pl., återstår ingen annan möjlighet än att medjiva tillvaron av en dylik urnordisk fårm, sannolikt att fatta som *rūnō ock troligen att förklara av äldre *rūnōnz såsom föreslagits av mig p. a. st. Huruvida denna fårm utjör en fortsättning av ett förjermanskt *rūnāns eller en urnordisk nybildning äfter a-stammarnes ack. pl. ock huruvida ack. pl. runa i yngre runor utjör avläggare därav, må förbliva öppna frågor; det är nog att här fastslå tillvaron av ack. pl. f. runo ock dess adjektivattribut ack. pl. f. raginakudo. Är sålunda på Fyrunga-stenen runo otvivelaktigt ack. pl., kann icke håller runo Einang förklaras som felristning.

Att finna verbet isl. *fā* som predikat är, vad man väntar, då detta verb annars så åfta förekämmer med "runor" till objekt. Man måste på den grund låta all betänklighet fara mot att läsa a 5 som f. Runan f förekämmer annars icke uti inskriften, vadan a 5 kann förklaras som en hitills obekant variant av f, om man icke vill antaga felristning. Fårmen *fahik* antager jag vara 1 sg. pres. ind. med enklitiskt personalpronomen. Värkets 1 sg. pres. ind. bör antagas hava havt fårmen *fāhiju, jfr Opedal nom. sg. f. *minu*, *liubu*, *birgzu* för ändelsen, ock för penultima *arbija* Tune. Uti *fāhiju ek torde först verbalfärmens slutjud kunna antagas hava försvunnit, såsom i got. *patist*, *karist* för *pata ist*, *kara ist*; då *j* väl icke kunnat kvarstå framför *ek*, har detta sammansmält med värket till *fāhik.

Man kunde ju tänka på, att *fahik* vore någon förkärting för pret. *fāhido, vilket föreligger med bibehållen diftång i Einang *faihido*, då andra fall av dylik förkärting

antagas av Bugge, Norges Indskr. s. 83. Men denna möjlighet visar sig omöjlig jenom insikt om, att a 19—23 äro att fatta som *tojeka* 1 sg. pres. ind. med enklitiskt *eka* av ett värb, som till färlen motsvarar isl. *tōja*, *týja* "hjälpe" men till betydelsen got. *taujan* 'göra'. Identiteten av dessa värb är ertjäänd, ävensom att betydelsen 'jöra' är äldre än 'jälpa'. Sammanställes *tojeka* med guldhornets *tawido*, ser det ut, som vore urnordiskt den ursprungliga böjning bevarad, som utjämnats åt sjilda håll i got. *taujan*, *tawida* å ena sidan, *stōjan*, *stauida* å den andra, men naturligtvis kunna ock dessa färmer tillhöra var sin av dessa utjämnningar. I 1 sg. **tōju eka* skulle *-u* försvinna som i **fāhiju ek*, men därvid tyckes sammansmältningen hava stannat. Att läsa a 19—23 som *tojeka* är förknippat med åtsjilliga betänkligheter.

En sådan är uppfattningen av * som *j*-runa. *Jara*-runans ursprungliga betydelse är *ju j* ock numera kann man väl säga, att en färm av runan med säkerhet brukas i denna betydelse på Tunestenen, måhända ock på Skodborg-brakteaten, Wimmer, Die Runenschrift s. 122, en annan färm *┘* sannolikt i betydelsen *j* på Kragehul-spjutskaftet, Wimmer, Die Runenschrift s. 126. Då denna Kragehul-spjutskaftets färm av *jara*-runan åter säkert betyder *a* på Istaby-stenen, innebure det *ju* intet överraskande, om även * hade begångnats, såväl då runan betydde *j*, som då den betydde *a*. Nu är * med säkerhet uppvisad blått i betydelsen *a* på jämförelsevis yngre runstenar men detta bör sålunda icke i ock för sig hindra att antaga betydelsen *j*, om detta antagande jiver en god tydning. Fyrungastenen visar * i samma ställning mellan två vokaler, som föranlett Wimmer p. a. st. att ifrågasätta, att runan betyder *j* på Skodborgbrakteaten ock Kragehul-spjutskaftet.

Emellertid förekommer * ock uti Skåäng-stenens inskrift *hariȝa* * *leugar*; men fattas där av Wimmer, Die Runen-

schrift s. 166 som sjiljetecken. Bugge, Arkiv VIII s. 22 noten antager åter, att * betyder $\bar{a}$, ock förklarar * leugaR som ett tillnamn med betydelsen "som er uden Lögn", "som ikke svigter", jfr fht. *āherzēr* 'excors', ags. *āmōd* 'out of mood' o. s. v. Det är dåck alltid annars kvaliteten av runnamnets bejynnel-sejud, icke kvantiteten, som bestämmer runans användning, varför Bugges förklaring tarvar bekräftelse av nya fynd, vilket senare väl ock kann sägas om Wimmers, som dåck förefaller sannolikare. Det synes mig dåck, att man ock kunde tänka på den möjligheten, att redan här * betyder *j* ock utjör förkårtning för ett *jah* 'ock', som förenat de båda namnen; ett säkert fall av förkårtning i en urnordisk inskrift synes mig b (äller by) ock r Opedal vara, som Bugge, Arkiv VIII s. 16 tyder "*baþ raisjan*" äller "*baþ wurkjan runor*". Möjli-gen talar sålunda * på Skåängstenen rentav till förmån för antagandet av betydelsen *j* på Fyrungastenen, i alla händelser är det intet starkt motbevis.

Såsom ett motbevis av större styrka torde man kannsje åberopa *iah* på stenen vid Järsberg i Varnum, vilket förmenats visa, att runenamnet *jāra* då förlorat *j*, varför runan icke kunnat begagnas. Men den ööverbanneliga svårigheten att med detta antagande förklara, varför *iah* själft har sitt bejynnel-sejud i behåll, synes mig jöra denna uppfattning ohållbar. Den rätta lösningen av svårigheterna torde då vara att antaga, att ord med ursprungligt bejynnande *j* ännu icke förlorat detta på Varnum-stenens tid, att *j* fanns kvar både i *jāra* ock *jah*, men att detta senare av en tillfällighet i denna inskrift kāmmit att tecknas *iah*. Vi veta nu mera av Tunestenens *arbi*, *arbi-jano*, *prijor*, *sijoster*, att *j* betecknat konsonantiskt *i* ock det är ej synnerligen ööverraskande att då understundom därför finna tecknet för det vokaliska *i*. Det är samma förhållande, som när vi i yngre runor finna L 391 *toa* 'två', L 239 *kupoastr*, L 326 *hoita uapum* med *o*, som annars är tecken för vokal, i stället för väntat *u* som konsonant-

tecken. Själlnaden är blått, att vi i de yngre runorna tjänna det regelbundna beteckningssättet från ett överväldigande antal fall, varemot vi uti *iah* råkat först möta, vad som torde varit undantag. Jag anser sålunda, att hinder icke förefinnas att fatta * som *j*, om en tilltalande tydning däri-jenom uppkämmer, ock det synes mig, att en tilltalande tydning uppkämmer jenom möjligheten att vinna presens av värbet *tōjan, vars formälla motsvarighet fortlever i isl. *tōja*, *týja*, ehuru med något förändrad betydelse ock vars gotiska motsvarighet *taujan* står med sådana objäkt som *akran gōd*, *frawaúrht*, *taikn*, *wawrstw*, medan guldhornets *tawido* rentav betyder "förfärdiga" med *horna* som objäkt.

En annan betänklighet mot läsningen *tojeka* utjör binderunans beskaffenhet, vilken prof. Bugge tålkår som *we*. Att den icke är någon synnerligen lycklig binderuna *we*, då övre delen av tjännestreckket till *w* sammanfaller med högra staven till *e*, har åvan framhållits. Men även som binderuna *ek* är den icke lycklig, då man väntar tjännestreckket till *k* anbrakt på högra staven till *e*, icke på den vänstra; från utseendets synpunkt är runan snarare *ke* än *ek*. Detta förhållande kann jag icke jiva själ för; godheten av den vunna tålkningen måste jöra oregelbundenheten antaglig, såsom man nödgades hålla till godo med *owlpupewar* för *wolpupewar på Torsbjærg-dåppskon. Om man nu med Bugge, Runverser s. 259 uppfattar detta som afsiktlig omflyttning, så ligger det däck nära att antaga, att en hel del oavsiktliga omflyttningar jivit upphov åt tanken att använda avsiktlig omflyttning ock säkert ock förekämmit, även sedan den tanken uppstått. Att binderunan *ek* fått den färm, som a 22 visar, må man sålunda anse märkvärdigt men icke oantagligt.

Oaktat *fahik* synes man däck böra läsa *tojeka* med den längre enklitiska färm av pronomen 'jag' som finnes uti Lindholm-inskriftens *hateka* jämte flera fall, anförda av Bugge,

Norges Indskr. s. 8. För att antaga denna färm talar kraftigt, att raden sålunda får sluta med ett ord, ock a icke behöver dragas över till följande rad. Att i *fahik* den enstaviga enklitiska färmen av 'jag' använts, torde bero på metriska själ, då slutsänkningen i värstypen A regelmässigt är enstavig såväl i nordisk som i fornengelsk aliteratsjons-poesi, Sievers Altgerm. Metrik s. 66, 130.

Vad som utom överensställelsen med *fahik* kunde synas tala för *tojek* med den enstaviga färmen *ek* tillfogad, är möjligheten att av a 23 ock b 1—3 sammansätta namnet *auna* fht. *Ōno*, kårtnamn av namn sådana som *Aunobert*, *Aunulf* (Förstemann), fe. *Eánréd*, *Eánwulf*, ock stämmande med Ynglingasagans *Aun eða Āni* (*Auni F*). Men uppfattningen *tojeka* synes som sagt sannolikare, ock då motsvarar b 1—3 *una* fht. *Unno* äller *Uno* (Förstemann 9 årh.), av vilken stamm ett deminutiv synes finnas i *Oövlac* Prokopius. F. Wrede, Über die Sprache der Wandalen skriver *Ūnelāsius*, *Ūnulfus*. Nordiskt motsvarar isl. *Uni enn danski* Landn., fsv. *uni* SD III, 87, 94 (1312 Uppl.). Måhända har namnet varit *Ūna* med *ū*, icke *ü*. Namnet *uni* före-kämmer i yngre inskrifter, t. ex. L. 385, 415.

Det följande *pou* uppfattar jag som nom. pl. n. av dem. pron. ock förstadium till isl. *þau*. Huruvida *pou* skall förklaras så, att ändelsen *-u* från nom. ack. pl. n. av substantiv tillagts en äldre färm **þō*, motsvarande got. *þō*, äller *pou* skall fattas som vittnesbörd om en övergång av dift. *au* till *ou*, saknar jag medel att avjöra, men är benägen att antaga den förra av dessa möjligheter.

Äfter *pou* följa rungrupperna *suhurah* ock *susih*, båda föregångna av sjiljetecken ock den senare visande sig avslutad, jenom att nytt *h* följer. Det slutande *h* i båda grupperna uppfattar jag som en samårdnande konjunksjon, motsvarande det got. *uh*, vilket äfter diftång, lång vokal ock

kårt betonad vokal uppträder som *h*, t. eks. got. *sa-h*, *ni-h*, *þai-h*, *wiljau-h*, *hwarjanō-h* Braune, Got. gr.¹ s. 11. Detta synes visserligen blått användas till samårdning av satser, icke av ensjilda ord, men till samårdning av ensjilda ord ock särskilt nära samhöriga brukas dess etymolågiska motsvarighet grek. *τε*, lat. *que*, även upprepat utan att betyda 'både—ock' t. eks. *παθησ̄ ἀνδρῶν τε θεῶν τε* Od. I, 28, *spemque metumque inter dubii* Virg. Eneid. I, 218. Det synes då icke alltför vågat att antaga, att även den urnordiska motsvarigheten till den got. konjunksjonen *uh,-h* kunnat användas att samårdna ensjilda ord.

Bårtser man från den samårdnande konjunksjonen *-h* i slutet, återstå av de anförda rungrupperna de samårdnade lederna, *suhura*, ett mansnamn, ock *susi*, ett kvinnonamn, båda i nom. sg. ock på övligt sätt sammanfattade jenom det föregående neutrala *þou*. Att denna bekanta syntaktiska konstruktion kann påvisas uti inskriften, anser jag för ett nytt starkt stöd för tålkningens riktighet. Namnet *suhura* har den ändelse *-a*, som för övrigt uppträder hos urnordiska sv. mask. Namnet *susi* har de fem. *iō*-stammarnes gotiska ändelse, got. *bandi*, gen. *bandjōs*, vilken deklinatsjon utjör det äldre sättet att av personliga maskulinbenämningar bilda fem. (Kluge, Nominale Stammbildungslehre d. altgerm. Dial. s. 20), ock äfter vilken i isl. talrika kvinnonamn böjas, Noreen, Altisl. u. anorw. Gr.² s. 169. Denna deklinatsjon har visserligen i isl. nom. sg. *-r* men detta anses som en analogibildning äfter *i*-stammarne, Noreen, Grundriss I s. 491. Denna analogibildning måste sålunda antagas icke ännu vara jenomförd på Fyrungastenenens tid äller åtminstone icke jenomförd vid tillfogande av enklitiskt *-h*. Att en färm med enklitiskt *-h* icke behöver följa utvecklingen av en färm utan detta, visar gotiskan jenom färmpar som *hwammē-h* : *hwamma*; *hwanō-h* : *hwana*. Då konjunksjonen *-h* i gotiskan skulle tyda på, att slutvokalerna i *suhura* ock *susi* vore långa,

såsom de ju ock ursprungligen varit, är det icke omöjligt, att de äro långa även i Fyrungainskriften, vare sig i allmänhet i nom. sg. av sv. mask. ock fem. iö-stam., äller åtminstone, då enklitiskt *-h* fogades till dessa färmer. Någon motsvarighet i andra språk till de antagna namnen kann jag icke uppvisa. Någon uppmärksamhet kann det förtjäna, att båda börja med *su*, som kann vara en etymologisk motsvarighet till det i grekiskan namnbildande *εὐ* t. eks. *Εὐ-μολος*. Kvinnonamnet *susi*, som sannolikt är ett kårtnamn av ett sammansatt namn, har en viss judlighet med fornjermanska namn som *Siseguntia* f., *Sisigis* 6 årh., *Sisu*, *Sisebald* 7 årh., *Sisa* f. 8 årh., *Susuhagdis* f. 9 årh., men J. Kremer PB Beitr. VIII. 457 tålkar got. *Sisenand* som **siga-sanps*. Dessa namn äro alltså utan betydelse för *susi*. Men även om således motstycken till dessa namn icke kunna uppvisas, synas deras passande ändelser ock deras sammanfattning jenom *pou* vara nog att trygga dem som ett mansnamn ock ett kvinnonamn.

Sjiljetecknen framför *suhurah* ock *susih* anser jag tjäna till att framhålla dessa namn. I yngre runinskrifter har sjiljetecknet understundom uppenbarligen detta ändamål, nämligen då vid namnet annat sjiljetecken användes än i inskriften för övrigt. Ut i L. 159, D I, 196 följas den dödes ock ristarens namn av $\times$, resarnes namn liksom annars i inskriften av punkt. I L. 29, D I, 14 står kårs på båda sidor om den dödes namn. L. 318, D I, 6 brukar punkt vid resarnes namn, äljes kårs. D 8:vo 19 brukas : äfter resarens namn, äljes kårs. Redan dessa eksempl torde vara nog att jöra ett dylikt bruk av sjiljetecken sannolikt. I sammanhang härmed torde det förtjäna uppmärksammas, att raden, där namnen finnas, är bredast ock namnen sålunda ock framhållna jenom runornas längd.

Det följande ordet *hwatin* fattar jag som dat. sg. av mansnamnet **Hwata*, isl. *Hvati* Ld., fsv. **Hwati* i ortnam-

net *Hwatabodkum*, nu Hvatebo, By Dal., Lundgren, Personnamn från medeltiden. Denna dat. sg. motsvarar den gotiska böjningen got. *gumin*, varemot isl. fsv. förutsätta *-an*, vilket ock föreligger i *witadahalaiban* Tune. Noreen, Grundriss I s. 494 anför däck åtsjilliga förhållanden, som tyda på, att även ändelsen *-in* funnits i urnordiskan som i got.

Inskriftens sista ord *hakupo* tyckes av sammanhanget böra äga betydelsen 'ristning'. Denna samma betydelse kann äfter min mening ock tilläggas Gursten-inskriftens *hakupa*, vilket uppenbarligen till fårmen kann vara en diräkt avkämpling av Fyrungastenenens *hakupo*. Gursteninskriften är tålkad av Bugge Runverser s. 361. Detta uppenbara formälla sammanhang talar emot att tålka *hakupa* som jentiv av ett personnamn, då Fyrungastenenens *hakupo* icke kann vara en sådan. Gursteninskriften lyder enligt Bugge: *afatar || utsmip || sunurha || kupaskakifapi || uifriparsun ||*, vilket Bugge anser utjöra en halvstråf ock tålkar:

aftr Odd smid 3 st. V.

sunur Haguda (?).

Skæggi fæði A 3

Vefriðar sun

samt översätter: "Skjegge, Hagudes (?) Sön, skrev (disse Runer) efter Odd Smed (eller Bygmester), Vefrids Sön". Om *hakupa* anmärker Bugge, att det "synes afledet, ikke sammensat, men Læsningen er usikker", i det *ha* icke är fullt tydligt ock u ej fullt säkert. Læsningen *hakupa* bekräftas emellertid av Fyrungastenenens *hakupo*. Tillägger man nu *hakupa* betydelsen 'ristning', äller nogare taget 'ristningar(na)', varom mera nedan, så blir tålkningen av gursteninskriftens halvstråf följande:

aftr Odd smid   *sunur hakuda*

Skæggi fæði   *Vefriðar sun*

'Äfter Odd smed, Vefrids sän, ristade sänen Sjägge ristningarne'. Även Bugge anser, att det är Odd, som är Vefrids sän.

Riktigheten av detta antagande bekräftas av en annan ålderdomlig inskrift L. 1183, B. 889 Bjälbo, Ögl., som jag undersökte 1894. Den lyder:

trikiar + rispu + stin + þisi + aft + kribunta + sin
+ lufi + rist + runar + þisi + iuta + sunu
'Huskarlarne (?) reste denna sten äfter Grim, sin husbonde, Joddes son. Luve ristade runorna'. Inskriftens sista runa är u, såsom ock B. 889 har, icke r som L. 1183 tror; sista ordet är sålunda *sunu* en ålderdomlig ack. sg., som blåt kann bestämma *Grim*, icke *Lufi*. B. 889 har *luki* men *lufi* är tydligt, utom att roten av nedre tjännestrecktet ock runans spets icke synas av runan f. I förbigående vill jag i fråga om denna inskrift, som utom *sunu* även har ålderdomligheten *aft*, ock det i prosa, påpeka, vilket värde den har som bevis på att monoftångeringsen av de fsv. diftångerna åtminstone i Österjötland inträtt tidigt, *rispu*, *stin*, *rist*. I anordningen visar den sig ock som ett intresangt mellanled mellan den radvisa anordningen hos rökstensgruppens inskrifter med bibehållen diftång ock yngre inskrifters slinga, se B. 889.

För svårigheterna med *sunur* Gursten, *sunu* Bjälbo med bibehållet *u*, men å andra sidan *sun* Gursten med bårtfallet, ser jag ingen annan lösning än den Runverser s. 310 noten av mig föreslagna specialförklaringen för 'sån', att ändelsen *u* syddats av en biton, som utgör en återstod av dess ie. slutbetoning, skr. *sūnū-*. Det synes mig däck, som om denna uppfattning ingalunda behövde innebära någon motsats till Bugges förklaring Runverser s. 362: "sun i Modsetning til sunur forklares deraf, at hint står i enklitisk Stilling". Både det urjermanska uppjivandet av den ursprungliga huvudtonvikten på ändelsen ock det särspråkliga av ändelsens biton hava äfter analogibildningars art naturligtvis sjett så småningom ock under mångfaldig vacklan ock det är ju rentav sannolikt, att denna

vacklan först uppkåmmit ock tidigast blivit avjord till förman för de yngre fårmerna i ställningen *Vefriðar sun*, i det denna sammanställning i avseende på uttalet anslöt sig till talrika sammansättningar. Bibehållandet av *u* i *hakupa* torde åter vara att förklara som en analogibildning från osynkoperade kasus, se Noreen Grundriss I s. 453, § 48; man skulle således närmast hava väntat **hakuþa*. Värser *sunur hakuða* utjöras av idel kårta stavelser. Den skulle vara Sievers typ A 2 a, v 2, om icke slutsänkningen av typerna A, C, D i fornyrdeslag vore strängt enstavig (Sievers Altgerm. Metrik s. 66). Om vid den antagna analogibildningen även bitonen på *u* överförts till ack. pl., kann värser utjöra utvidgad D 2 men med kårt andra böjning. Även annars är ju höjningen mot förväntan kårt i de metriska runinskrifterna, se Runverser s. 386, ock slutvärser *Vefriðar sun* är oregelbunden i samma avseende. Slutligen förefinnes möjligheten, att ändelsen i *sunur* utjör svarabhaktivokal, såsom antagligen det sista *a* i *afatar*, varijenom värstypen hleve D 3, men då åter med oregelbundet kårt bihöjning. Jenom detta antagande upphörde motsägelsen i ändelse mellan inskriftens *sunur* ock *sun*.

Prof. Löffler har åter benäget meddelande tänkt sig följande tydning av Gursten-stenens inskrift: *aftR Odd, Smiðs sun, uR Hakuða Skæggi fāði Vifriðar sun*. "Åfter Odd, Smids son, från Hakuda ristade Sjägge, Vifrids son", för ortnamnet åberopande det av Lundgren, Personnamn från medeltiden s. 91 anförda *Hakadhabæks broo* Ögl. Denna tydning, som är av en anslående ämnelhet, måste vara prosa, ty en värdsdelning *aftR Odd Smiðs || sun uR Hakuða* vore omöjlig, emedan värser blått får omfatta en satsled, se Sievers, Agerm. metrik s. 47 (2, a). Ortnamnet *hakupa* har prof. Bugge föreslagit att fatta som **hakuð-ā* 'gäddån' av **hakuð*, fs. *hacud*, ags. *hacod*, *hæced*, fht. *hahhit*, t. *Hecht*, vilken äljes tilltalande härledning lider av den betänkligheten, att

denna västjermanska beteckning för "jädä" icke är uppvisad i nordén. Sedan Fyrungastenen's **hakupo** kámmit i dagen ock måste betyda "ristning", är det ock vida sannolikare, att dess formälla fortsättning **hakupa** Gursten äger samma betydelse, än att det skulle beteckna ett ortnamn, även om dettas härledning icke innebure någon betänklighet. Beviskraften hos *Hakadhabæks broo* Ögl. må häller icke överskattas. Vet man icke mer därom än detta sitat, kann dess från vanliga ortnamn avvikande utseende tänkas bero på skrivfel, hälst ett sådant synes ligga ganska nära till hands. Fanns där en bro, då namnet nedskrevs, har väl där förr funnits ett vad, ock *Hakadhabæk* kann stå för *Haka-vadhabæk, bäcken hade kannsje sitt namn äfter sina vadställen, som tilläventyrs voro hakfärmiga. Det vore ett förklarligt skrivfel, om redan äfter det första *a* skrivits, vad som borde följa på det andra.

Talar sammanhanget för, att **hakupo** har betydelsen 'ristning, ristningar', kann ock en sådan formäll förklaring vinnas av denna färm, att denna betydelse blir sannolik. Både på grund av judlikheten ock betydelsen ligger det nära att antaga sammanhang med mht. nht. *hacken*, fe. *haccian*, e. *to hack*, grundfärm antagligen *hakkwön, jfr Kluge EDWb *hacken*. Men såsom prof. Noreen i brev påpekar för mig, borde en abstraktbildning till *hakkwön heta *hakkwō-þō; **hakupo** förutsätter snarare ett värb. *hakwan. Emellertid tror jag icke, att något värb *hakwan skall förutsättas utan att **hakupo** utjör en avledning diräkt av värbet *hugga*, isl. *hoggva*, fht. *houwan*, fe. *heáwan* ock tillika jer förklaring över en hittils oförklarad företeelse i den urjermanska judläran. I förbigående vill jag påpeka, att om sålunda **hakupo** kann uppvisas vara en avledning av värbet *hugga*, så stärker detta sannolikheten, att det betyder ristning, då det just är värbet *hugga*, som i talrika yngre runinskrifter betecknar ristarens värksamhet.

Sammanhanget mellan *hakupo* ock *hugga* förhåller sig enligt min uppfattning på följande sätt. Värbet *hugga* tillhör som bekant de först av Holzmann, Ad. Gr. I, 109 påpekade fallen med urjerm. 'sjärpning' av *w*, grundfärm *hawwan Kluge, Grundriss I 334, vilken sjärpning östjermanskt utvecklar sig, kannsje närmast till *zw* ock därpå *zzw*, men slutligen till *ggw*, Noreen, Grundriss I, 458. 462. Kluge anser orsaken till denna sjärpning av *j* ock *w* vara indoeur. betoning av den föregående kårta vokalen ock anför som bevis "got. *iddja* 'er ging' aus *ijjê(ð)* = skr. *á-yát* 'er ging': got. *daddja* aus *dajjō = skr. *dháyāmi*; mit got. *twaddjê* 'zweier' vgl. skr. *dváyōs*", men anför ock avvikande meningars litteratur. I Bezenbergers Beitr. XIII, 53 påpekas ur färöiskan en del paralleller t. eks. *figgja* 'hata' isl. *fjā*, got. *fijan*, vilka stödja Kluges förklaring. Då en dylik utveckling sålunda åtminstone i tvänne fall försiggått på jermanskt språkområde, är det i sig icke otänkbart, att den ytterligare där kann anträffas. Ock det synes mig, att icke blott *hakupo* utan alla äller åtminstone många av de fall, som nu uppföras under rubriken, att "före *w* tyckes stundom ett *k* insjutet" (Noreen, Urjerm. judlära s. 105, Abriss d. urg. lautl. s. 167, äfter Bugge, Beitr. XIII, 515, som där antar en övergång *w* till *k*), skulle erhålla en god förklaring jenom antagandet, att en dylik utveckling ägt rum i urjermansk tid före avslutningen av judskridningen, vars antagligen sista akt lät den antagna utvecklingens *g* övergå till *k*, liksom *ἀγοός* motsvaras av got. *akrs*. Det är motsvarigheter sådana som "skr. *dēvā*, gr. *δαῖς* (*daiwēr), lat. *lēvir* : ags. *tācor*, fht. *zeihlur* 'sväger'; lat. *nāvis*, gr. *ναῦς* : isl. *nokkve*, ags. *naca*, fht. *nahha* 'båt'; got. *speiwan*, fs. fht. ags. *spīwan* 'spy' : got. *spai(s)kuldr*, fht. *speihhila* 'spått', t. *spucken* 'spåtta'; skr. *pivā*, gr. *πιῶν* 'fet' : isl. *spik*, ags. *spic*, fht. *specch* 'späck'" (Noreen, Urj. judl. s. 106), som det här jäller att förklara, till vilka ock synes kunna läggas skr.

srávāmi, gr. ῥέω (*srevō 'flyta'), isl. *strǫðr* 'strong, of a stream', : sv. *streke*, vars äldre fårm jag ej känner. Att denna utveckling blått skulle uppträda hos *w*, icke tillika hos *j*, vore en avvikelse från 'sjärpnings' utveckling av både *j* ock *w* men att jämföra med att i färöiskan åter blått intervokalskt *j* var av beskaffenhet att kunna 'sjärpas'. En annan sjiljaktighet från den holzmanska 'sjärpnings' är ock anmärkningsvärd, nämligen att denna blått uppträder äfter kårt vokal, denna antagna sjärpning före judskridningen också uppenbarligen äfter lång. Anmärkningsvärt må detta väl synas, men för ingen del otroligt. Att sjärpningsens långa konsonant kunnat förefinnas äfter lång vokal visar töljden lång vokal ock lång konsonant i fht. (Kluge, Grundriss I, 367) ock i isl., ock själva möjligheten av sjärpnings inträde äfter lång vokal kann man väl varken neka eller bevisa.

Under antagande av en dylik 'sjärpning' före judskridningen vore utvecklingen av *hakupo* följande, av vilken tillika framgår, huru utvecklingen av övriga anförda fall vore att tänka. Är *hakupo* en abstraktbildning till *hugga* fht. *houwan*, har dess grundfårm måst vara *hawé-pō. Avledningen är ie. *tā*, jerm. *-pō* : *-ðō*, som enligt Kluge, Nom. Stammbildungslehre d. altgerm. Dial. s. 55, § 120 blått i urjerm. tid varit produktiv för primär bildning av verbalabstrakta, ock i de historiska jerm. språken blått finnes i spridda återstoder. Avledningarne med detta primärsuffiks hava övervägande slutbetoning ock därmed stämmer väl överens, att suffikset fogas till enstavig rot, i det den tvåstaviga basens sista vokal synkoperats. I nominalabstrakta åter förefinns dental av huvudtonvikten, t. eks. skr. *ghorātā* 'grauenhaftigkeit' av *ghorá* 'grauenhaft', måhända att sammanställa med got. *gauriþa* 'bekümmernis' av got. *gaura-* 'bekümmert' Verner, KZ XXIII, 125. Eks. finnas däck på att även i nominalabstrakta aksänten följde äfter dentalen

såsom got. *aupida*, *waírþida* Kluge, Nom. Stammbildungslehre s. 56; befintligheten av mellanvokalen beror säkerligen på anslutning till adj. Om nu även värbalabstrakta stundom bildats med tonvikten framför dentalen i detta suffiks (ock Kluge har åtminstone ett säkert fall vid enstavig rot), så skulle huvudtonen vila på basens slutvokal, ett verbalabstraktum till *hugga* alltså vara **hawé-þō*, liksom skr. *ghorátū* ock got. *gaurīþa* blott kunna förenas i ett ie. **ghawé-tā*, urjerm. **ǰauré-þō* vid vernerska lagens tid. Men för att från denna grundfärm förklara suffiksfärmen *-īþō*, got. *mēriþa*, fht. *mārida*, måste man antaga en jenomgripande förflyttning av huvudtonvikten på rotstavelsen i dessa ord, sannolikt förorsakad av samhörigheten med adjektivet. Sedan **ǰauré-þō* sålunda blivit **ǰaurēþō*, överjick det obetonade *e* sannolikt jenom ett mellanstadium *ə* till *i*, alltså **ǰauré-þo* > **ǰāure-þō* > **ǰāurə-þō* > **ǰauri-þō*. Även Kluge, Grundriss I, 354 härleder got. *dīupīþa* av ie. **dheubētā*. Av samma anledning ock äfter mönstret av nominalabstrakta ändrades ock **hawé-þō* till **hāwe-þō* ock **hawə-þō*, men det labiala grannskapet hindrade övergången *ə* till *i*, omöjliggjorde inträdet av **hawi-þō*. Av **hāwə-þō* blev i stället **hāwuþo*, unjefär som av ie. **widhəwā* got. *widuwō* Noreen, Urj. judl. s. 13. Så inträder sjärpning med utvecklingen: **hāwuþō* > **hāwwuþō* > **hāzwwuþō* > **hāzǰwuþō* > **hāǰǰwuþō* > **hākkwuþō*. I denna grundfärm bårtfaller slutligen *w* västjermanskt ock nordiskt, såsom fht. *nahhut*, fe. *nacod* visa i förh. till got. *nakwaps*, t. *Nachen*, fht. ack. sg. *nahhun* till isl. *nokkve*, Kluge, Grundriss I, s. 368, ock sålunda återstode **hakkupō*. Men det änklade *k*, som förutsattes av t. *Nachen*, visar, att den judutveckling, som här antagits i överensstämmelse med vad man förmodat för den nordiska utvecklingen *jj*, *ww* till *ggj*, *ggv* är oriktig, ock sålunda, att förmodligen även mönstret, utvecklingen *jj*, *ww* till nord. *ggj*, *ggv* är oriktigt uppställt. Änkelt *k* förutsätter

att **háwwuþō-* omedelbart äller möjligen jenom mellansta-
died *zw* blev *gw*, vilket jenom judskridningen överjick till
kw alltså utvecklingen **háwwuþō* > [**házwuþō*] > **hágwuþō-*
> **hákwuþō* > **hákuþō*.

Liksom **hakuþō* har ock t. *hacken* uppstått av fht.
*hacchōn < **hakkwōn* < **hákwn* < **hágwōn* < **háwwōn*
< **háwōn*, jfr hurusom även senare till fht. *houwan* bil-
dats ett *houwōn*. Värbet *houwan* själfvt undjick denna ut-
veckling, emedan det på dess tid såsom aoristpresens icke
hade tonvikten på rotstavelsen men deltog i den yngre
sjärpningen äfter att under mellantiden hava jenom ana-
lågisk invärkan förflyttat tonvikten till rotstavelsen. En
dylik analågisk förflyttning av tonvikten till rotstavelsen
må ock antagas i övriga fall av sjärpningen *ww*, varför
det icke är överraskande, att Bechtel, Gött. Gel. Nachr.
1885 nr. 6 kunnat uppvisa, att den gamla aksänten följde
i många fall, där sjärpningen *ww* föreligger. Förflyttning-
en av tonvikten till rotstavelsen, vilken huvudsakligen ber-
ror på analogibildning, måste antagas vara en ganska lång-
sam prosäss, som inträtt i det ena ordet äller lilla ordgrup-
pen då ock det andra då ock försiggått under stor vacklan
ock strid mellan den gamla ock nya betoningen. Något
jämförligt erbjuder striden mellan jermansk ock romansk be-
toning i engelskan jenom de många undantag, som måste
medjivas från de regelbindande tendänsor, vilka kunna spä-
ras. De fall, då sjärpningen utebliver, böra sålunda antagas
bero på, att tonvikten icke vilade på rotstavelsen på sjärp-
ningens tid utan först senare flyttades dit. Bland de av
Bechtel anförda fallen, där sjärpning utebliver, emedan ak-
sänten går omedelbart före *w*, finner jag blått **trewa-*, **knewa*
betänkliga, som bero på ie. böjningen **déru*, **drévos*, **genu*,
gnévos. Måhända hade dessa ord förlagt tonvikten äfter *w*,
påverkade av andra ord, i vilka tonvikten följde äfter *w*.
Got. *þiwi*, urn. *þewar* höra åter icke hit, utan till Sievers'

lag om (z)w- på grund av släktskapen med fht. *dëgan*, fe. isl. *þegn* Kluge EDWb Degen. Men såsom det påpekas av Bugge, Svenska landsmälen IV, 236 ock Noreen Urj. judl. s. 106, är det möjligt, att i en del fall föreligger en redan indoeur. växling mellan (g)w ock g(w) att dömma av t. eks. l. *vīvo*, *vīci*, *victum*, skr. *jīvā*, got. *kwius*, isl. *kvíkr*, -van, ags. *cwicu*. Dylika fall böra naturligtvis avseändras från de av mig förklarade men de av mig till förklaring upptagna sammanställningarne synas dåck vara tillräckligt många ock slående för att tarva en från fall sådana som got. *kwius*, fe. *cwicu*, l. *vīvus* sjild förklaring.

Bugge, Germanisch ug aus uw uti PB Beitr. XIII, 504 f. har som det synes övertygande styrkt, att *ūw* omedelbart framför en betonad (oxytonerad) vokal urgermaniskt blivit *ūg*, vilken judlags förhållande till den övergång *uw* > *gw* > *kw*, som jag åvan sökt jöra trolig, nödvändigtvis måste bestämmas. Bugge påpekar s. 514, att övergången *uw* > *ug* icke inträtt i got. *skuggwa*, isl. *skuggi*, fht. *scuwo*, ags. *scuwa*, *scua* m. fl. fall ock att den övergång av *w* till *k* äfter protoniskt *ai*, *oi*, *v*, som han s. 515 antager för att förklara motsvarigheten gr. *δαήε* ags. *tācor* m. fl. fall, icke visar sig i got. *aiws*, *fraiw*, *hlaiw*, *hraiw*, *saiws*, *snaiws*, *saiwala*, (un-) *aiwisks*, ehuru det icke är sannolikt, att samtliga dessa ord vid den fria betoningen haft huvudtonen på första stavelsen. Enligt här utvecklade synpunkter skulle den förmenta övergången *w* > *k*, i själva värkets utvecklingen *uw* > *gw* > *kw*, uteblivit, emedan tonvikten i dessa ord på dess tid icke vilade på rotstavelsen, ock att övergången *uw'* > *už'* icke inträtt i got. *skuggwa* m. fl. kann väl sålunda ock blått vara att fatta så, att detta ord vid denna övergångs tid icke hade tonvikten äfter *uw*, alltså väl på rotstavelsen. Därav följer åter, att övergången *uw'* > *už'* är senare än åtminstone en del av utvecklingen *'uw* > *gw* > *kw*. Vid ursprunglig förbindelse *uw* finnas alltså följande

utvecklingsstadier: a) $úw > úww > ugw > ukw : ww'$. Jenom att en del av ww' - jenom analogibildning bliva $úw$ uppstår ny dubbelhet: b) $úw : ww' > ug'$. Slutligen träffas de rotbetonade av den holzmannska sjärpningen: c) $úw > úww > got. nord. uggw$. Något alternativ ww' - finnes då ej längre, annat än möjligen någon analogibildning från $úw$, som trätt i stället för ug' - ock förblir oförändrad.

Bugge s. 514 antager 1 pers. dual. got. $ugka-$ $ughi-$ uppkommet av förjerm. $*nwo$ (n tonlös stammfärm av 1 pers. pron. + $*dwo$ 'två') jenom övergång av förjerm. w till jerm. k ock att från denna fårm såväl nasal som k -jud överförts till 2 pers. dual. got. $igga-$, $igqi-$, skr $yuvām$. Äfter vad åvan utvecklats, kann icke k hava uppstått i 1 pers. dual, där blåt nasal en kunnat utvecklas, men väl i 2 pers. dual., från vilken det väl överförts till 1 dual. Ett urj. $*iww-$, som Kluge Grundriss I 395 ansätter som grundfärm till ags. $éow$, fht. eu , iu måste utveckla sig till $*igw-$ $>$ $*ikw-$. Överföres nasalen från 1 dual., uppstå got. $inkwis$, ags. inc , fht. ink , ock sannolikt isl. $yk(k)r$. Sådan vore denna pronominalstams utveckling som betonad. Obetonad åter i satsen skulle $*iw-$, såsom motsvarigheten till skr. $yuvām$ närmast måste sättas, kvarstå för att, då det jenom analogibildning uppträdde betonat, underkastas den holzmannska sjärpningen, alltså jiva upphov åt dubbelheten $*iww-$: $*iw-$. De västjermanska språken hava således överhuvud av 2 pers. pron. i obl. kasus alldeles uppjivit pluralfärmerna till förmån för dualis. Dessa dualfärmer hava åter differentierats, så att de fulltoniga bibehöllo den duala betydelsen, de tonlösa användes som pluralfärmer.

Prof. Noreen har föreslagit att som en sammansättning med $hakupo$ uppfatta isl. $hokunött$ f. enligt Vigfussons ordbok: 'mid-winter night, about the time of Epiphany, when the heathen Yule began; a $\alpha\pi. \lambda\epsilon\gamma.$: hann setti pat i lögum at hefja Jólalhald sem Kristnir menn. . . , en áðr var

Jóla-hald hafit Hökunótt, þat var miðsvetrar-nótt (thus in Fms. I. 32, l. c.), ok haldin þriggja (þrettán?) náttu Jól, Hkr. I, 138 (Hák. S. Aðalst. ch. 15).” Noreen föreslår att antaga *hökunótt* stå för *høku(ð)nótt*, ock jämför isl. *Una(ð)vægr*, *muna(ð)fullr*, *bauta(ð)steinn*, *vita(ð)fē*, *fagna(ð)fundr*, vilken förklaring synes mig övertygande. Fritzner föredrager läsarten *høggunótt*, sannolikt med tanke på ordets härledning. En tilltalande sådan är framställd av R. Keyser, Samlede Afhandlingar s. 334, som säger: ”Denne Offering tog sin Begyndelse Midvintersnat (*miðvetrarnátt*), hvilken på grund af den da foretagne store Offerslagting benævntes *høggunátt* d. e. Hugge- eller Slagtenatten, og den varede i 3 Dage”. Men efter vad som utvecklats om den språkliga ställningen av *hakupo*, jiver detta ord just den av Keyser antagna betydelsen. Läsarten *hökunótt* torde sålunda innehålla ordets ursprungliga färm, ock *høggunótt* vara en i tjänslan av ordets betydelse jord likdaning av det ålderdomliga *hökunótt* med värbet *høggva*.

Då *hakupo* är objäkt till *tojeka*, måste det vara ack. Den ursprungliga färmen i ack. sg. fem. av *ō*-stammarne, vilken finnes bevarad hos adjektiven ock möjligen i finska lånord, Noreen, Grundriss I s. 491, jfr Bugge Arkiv VIII, s. 21, skulle sannolikt uppträda uti denna inskrift som **hakupō*, ock det är åtminstone möjligt, att *hakupo* är denna färm. Men då hos *ō*-stammarne i nordiska språk ack. sg. sammanfaller med nom. sg., synes det försiktigast att antaga detsamma för Fyrungastenenens språk. Då Opedal-stenen visar nom. sg. f. *minu*, *liubu*, *birnggu*, har sålunda i Fyrungainskriften ack. sg. f. antagligen haft färmen **hakupu*. Det föreliggande *hakupo* kann då blått vara samma form som *runo raginakudo* nämligen ack. pl. f., pluralen begagnad med avseende på ristningens särsjilda runor. Riktigheten av denna slutsats styrkes i hög grad av Gursten-stenens *hakupa* som icke järna kan tänkas vara ack. sg. f.

Inskriften tyder jag sálunda på följande sätt. *Rūnō fāhik raginakundō, tōjeka Ūnā, þōu Suhurā-h Susī-h Hwatin hakuþō*. Öfversättning: "Runor ristar jag, som stamma från gudar; jag Una jör (ock) Suhura ock Susi ristningar åt Hwata".

Att samårdning mellan namn lämnas obetecknad, som här mellan *Ūna* ock de följande, förekommer understundom i yngre runinskrifter t. eks. L. 799, 885, 887, 894, 916, 992.

Inskriftens början antager jag, som åvan sagts, utjöras av ett värspår i fornyrdeslag:

Rūnō fāhik A 1

raginakundō A 1, v. 1

Stockholm den 30 nov. 1896.

Erik Brate.

Um orðin *dyggð, einna og hreifa (hreyfa)*.

1. Hvort er rjettara: *dyggð* eða *dyggð*?

Það hlýtur að vera öllum þeim ljóst, sem lesið hafa nokkuð til muna í íslenskum fornritum, að eigi má reida sig á rithátt fornanna fremur en framburð Íslendinga nú á dögum í því, hvort rita skuli *g* eða *gg*, þá er *ð* fer næst á eptir í sama atkvæði, fremur en hvort rita eigi aðra samhljóðendur tvöfalda eða einfalda á undan samhljóðanda, ef rita skal eptir uppruna orðanna. Það er svo, að hvorki ritháttur fornanna eða framburður Íslendinga nú gjöra skýran og nægilegan greinarmun í því efni. Konráð Gíslason fullyrðir, að fornskáldin hefi gjört skýran mun á því, hvort orðið hafi *gg* eða einungis *g* eptir uppruna og afleiðslu, og því láti þeir ávallt *g* vera hendingu við *g*, og *gg* við *gg*, eptir því, hvort rita eigi orðið með *g* eða *gg* eptir uppruna sínum, hvort sem samhljóðandi eða hljóðstaður fari á eptir (Nj. II, bls. 358—415), en láti aldrei *g* vera hendingu við *gg*. Á hinn bóginn kannast hann að sjálfsögðu við, að þessari reglu sje eigi fylgt í rithættinum, og eptir honum sje *g* einatt

hending við *gg*, en það hljóti að vera gagnstætt framburði fornskáldanna, þar sem ritað sje t. a. m. *hrygði, bygðan, bygðar, bygðir, ugðu*, sem hending við *dyggs, glyggs, hryggs, huggendr, leggja, yggr, yggjar, Tryggvi, styggr*, o. s. frv., og eigi því að rita: *hryggð, byggðan, byggðir, uggðu*, o. s. frv., þar sem *gg* eigi að vera í þessum orðum eptir uppruna þeirra, og með því að aldrei bregði út af þessu, þar sem enginn efi sje á, að vísuorðin sjeu rjett, þá ræður hann af því, eins og jeg hef sagt, að formenn hafi gjört skýran mun á *y* og *gg* í framburði sínum eptir upprunanum, þá er samhljóðandi hafi farið næst á eptir, hvað sem svo rithættinum líði. Sömu reglu fylgir Sturla Þórðarson í sínum kvæðum, enda þótt þess sje í rithættinum eigi fremur þar gætt en í kvæðum hinna eldri skálda, t. a. m. *glyggs or Finnbygðum; hryggs í stórbygðir, hrygðar stund í Dana bygðum; dygðarmenn or Finnabygðum; bygðir ódygðar*. Hjer lætur þá Sturla *dygð* vera aðalhending á móti *byggð* (eptir upprunanum), og þá á eptir því að rita *dyggð*, því að annars væri hjer eigi rjett aðalhending.

K. G. kannast reyndar við, að í síðari kvæðum, t. a. m. í vísunum í sögu Harðar og Hólmverja, Maríukvæði, drápum þeirra Arngríms Brandssonar og Árna Jónssonar um Guðmund biskup Arason, Lilju Eysteins Ásgrímssonar og Nikulásardrápu Halls prests, sje *dyggð* haft sem aðalhending á móti *frægð, vígði, útlægðan*, en líka *byggð* hending við *hugði, styggðan* við *útlægðan* o. s. frv.; en öll þessi kvæði eru frá miðri 14. öld, eða kveðin síðar, og segir K. G., að auðsætt sje, að framburðurinn sje þá orðinn breyttur, svo að *gð* hafi þá verið borið fram eins og *ggð*, og þá sannar framburðurinn ekkert um uppruna slíkra orða.

Jeg veit það vel, að Guðbr. Vigfússon segir í orðabók Cleasbys við orðið *dygð*, að rita eigi *dygð*, en eigi *dyggð*, samkvæmt engilsaxneska orðinu *dugud*, hinu fornþýzka *tugad*, hinu þýzka *Tugend*, hinu danska *Dyd* og hinu sænska *dygd*;

en af hverju veit hann, að hið íslenska orðið sje beinlínis jafnandi við *duguð* eða *tugad*? Það þarf sönnunar við; því að þótt tvö orð, sitt í hvorri tungunni, sjeu lík, geta þau haft ólíkan uppruna, eða verið runnin sitt af hvoru orði. Að danska orðið *Dyd* sanni alls ekkert í þessu efni, virðist mjer auðsætt, og sænska orðið *dygd* sannar heldur ekkert; því að Svíar rita líka *bygd*, og ber þó sjálfsagt enginn á móti því, að það muni vera sama orðið og íslenska orðið *byggð*.

Íslenska orðið *dyggð* mun eigi koma fyrir í þeim norrænum fornkvæðum, sem vjer nú höfum, fyr en hjá Sturlu Þórðarsyni; en það er þó engin sönnun fyrir því, að það sje runnið af útlendri rót, eða jafnvel hafi eigi verið til í tungunni áður; því að orðið *dyggr* kemur þó fyrir hjá eldri skáldum og fornum rithöfundum, t. a. m. í Völuspá:

”Þar skulu dyggvar
dróttir byggja”.

Eptir Fms. VI, bls. 401, sagði Haraldur konungur Sigurðarson um Úlf stallara, er hann stóð yfir grepti hans: ”Þar liggur sá, er allra var *dyggastr ok dróttinhollastr*”, og s. frv.

Þá er vjer hugleiðum merkinguna í orðinu *dyggð*, þá virðist auðsætt, að hún er eigi hin sama hjá Sturlu Þórðarsyni og í danska orðinu *Dyd*, heldur þýði orðið þar trúmennska, t. a. m. í *dyggðarmenn or Finnabyggðum*, enda leggur Sv. Eg. það út í Lex. poët. homines *fidi*, og með *byggðir ódyggðar* á Sturla við byggðir þær, sem höfðu reynzt ótrúar Noregskonungi, og Sv. Eg. leggur *ódyggð* út perfidia, og *ódyggðar bímenn* perfidi rustici. Sama merking virðist og vera í *dyggð* í Fms. VI, bls. 58, er Saxlands keisari sagði við Otto hertoga: ”Fyrir sakir þinnar dygðar ok okkarrar kærú vináttu ok skyldrar frændsemi, þá vil ek, at þú farir enn ok biðir konunnar sjálfum þér”. Sama verður og ofan á, er Magnús konungur góði segir við Harald konung harðráða (Fms. VI, bls. 227): ”er betra lið ok dygð

eins góðs drengs en mikit fé", og enn fremur í orðum Sigurðar Jórsalafara um Óttar birting (Fms. VII, bls. 158). Hin eldri merkingin í orðinu *dyggð* svarar þá að öllu leyti til merkingarinnar í *dyggur* bæði að fornu og nýju, og þá liggur beinast við að leiða *dyggð* af *dyggur*, öldungis eins og *hryggð* af *hryggur*, *stygð* af *stygur*, *tryggð* af *tryggur*. En það eru eigi þessi orð ein, er leidd sjeu af einkunnum í norrænunni, heldur mun meiri hluti, eða jafnvel mestur hluti þeirra kvennkynsnafna, sem hafa afleiðslu-endinguna *ð*, *d*, eða *t*, vera leiddur af tilsvarendi einkunnum, t. a. m. *breidd*, *dýpt*, *eymd*, *fremd*, *fæð*, *hæð*, *lengd*, *mörgð*, *sekt*, *spekt*, *stærð*, *þykkt*, *þyngd*, af *breiður*, *djúpur*, *aumur*, *framur*, *fár*, *hár*, *langur*, *margur*, *sekur*, *spakur*, *stór*, *þykkur*, *þungur*, o. s. frv. en þau munu að eins fá, er leidd sjeu beinleidis af sögnum. Jeg fæ því eigi sjeð neina ástæðu til að segja, að *dyggð* (*dygð*) sje eigi leitt af *dyggur*, heldur sje það leitt af útlendum orðum, eða öðrum, sem liggja langt um fjær, t. a. m. af sögninni *duga*. Þar að auki fær orðið *dyggð* líka eða sömu merkingu og danska orðið *Dyd* fyrst um miðja 14. öld, og er sú merking auðsjáanlega sótt til dönskunnar.

2. Um orðmyndina *einna*.

Eins og kunnugt er, er *einn* frumtöluorð, og getur eigi í þeirri merkingu sinni haft neina fleirtölu; en allt um það er orðið opt haft í fleirtölu, 1, þá er nafnorðið, sem með fylgir, er einungis haft í fleirtölu, t. a. m. *einir páskar*, *ein jól*. 2, um tvo hluti, sem saman eiga og mynda þannig eina heild, t. a. m.: *einir vettlingar*, *einir skór*, o. s. frv. 3, þýðir það í fleirtölu *einir saman* (einsamlir) og engir að auki: t. a. m. *bræðurnir gjörðu það einir*. 4, = *eintómir* (ekkert nema): (handklæðið) "*var raufar einar*" (Njál. kapit. 116): "*fastara hefir Gunnarr staðit, enn hann hafi fallit fyrir orðum einum* (Nj. kap. 59). 5, = *nokkurir*, *einhverjir*: "*þér erut einir spejarar*" (Stjórn). 6, *einir ok ýmissir* (Stjórn).

Þessar munu vera hinar helztu merkingar orðsins *einn* í fleirtölu, og þykir mjær óþarft að fara hjer nákvæmar í það efni, og eru sumar þessara merkinga orðsins einungis í yngri ritum, t. a. m. Stjórn, sem rituð er á síðari hluta 14. aldar.

Á hinn bóginn höfum vjer nokkur dæmi orðmyndarinnar *einna* í hinum forna skáldskap, og er þá um að ræða, hvort nokkur þessara merkinga orðsins í fleirtölu, sem jeg hef tínt og talið, komist þar að. Helztu dæmin munu vera 1, Völuspá (Bugges útgáfa (bls. 7), 40. v.: "*verðr af þeim öllum | einna nökkurr | tungls tjúgari | í trolls hami*" (Sbr. Gylfaginning); 2, Fms. II, bls. 40. (Hallfreðr):

"Hlaut ek þann es óztr var einna
undir niðbyrði Norðra
norðr guðföður orðinn".

3. Hávamál, 64. v. (sbr. Fáfnism. 17): "*Engi er einna hvatastr*". Í þessum dæmum, sem jeg nú hef talið úr fornkvæðunum, segir Sv. Eg. í Lex. poet. bls. 126 a, að þetta *einna* sje genit. pluralis af *einn*, sem í sambandi við efsta stig einkunna þýði: aliquid in suo genere præstantissimum. G. V. telur og þetta einna genit. pluralis af *einn*, og tekur það auðsjáanlega eptir Sv. Eg. En ef þetta *einna* er eig. flt. (gen. plur.), hvernig verður merkingin í þessu "*einna*" rímuð saman við þær merkingarnar í flt. af *einn*, sem orðabækurnar hafa, og jeg hef þegar talið: *einir* um tvo hluti, sem saman eiga, *einir saman* (einsamlir); *eintómir*, *nökkurir*, *einhverjir*, o. s. frv.? það fæ jeg eigi sjeð. Að jeg taki dæmið úr Völuspá: "*verðr af þeim öllum* (=: úlfunum) *einna nökkurr* (eða einhverr) *tunglstjúgari*", þá er eigi auðið að sjá, hvernig eig. fleirt. getur komizt hjer að, þar sem hjer stendur af *þeim*, og svo *einna* að auki; því að *einna* hlýtur að vera sama sem "af einum", en þó er "*af þeim*" komið rjett á undan. Jeg fæ eigi betur sjeð, en að eig. flt. væri hjer hrein málleysa, bæði eptir hinni fornu og hinni nýju tungunni. Hjer virðist "*einna nökkurr*" hljóta að

vera sama sem *einhverr einn*, eða með öðrum orðum: hljóta að vera nominat. singul. Sv. Eg. virðist og eigi vera sjálfum sjer samkvæmur, er hann segir, að "*einna*" sje genit. plural., og segir þó um þetta dæmi, að *einna nökkurr* sje id. qu. "*einhverr einn*", og leggur það út með unice; "*einna æztr manna*" leggur hann út *hominum longe summus*. Hann segir líka rjett á eptir, að það geti verið fyrir *einn hinn*, a aptan við *einn* getur eigi verið sama sem *hinn*; en hvaðan kemur þá *a*, sem hengt er aptan við "*einn*"? Það virðist auðsætt á orðum Sv. Eg., að hann hefur verið í vafa um, hvernig hann ætti að skýra þetta orð, og því tekið upp skýringu Gunnars Pálssonar. Auk þessara dæma úr fornkvæðunum kemur þetta "*einna*" nokkrum sinnum fyrir í óbundinni ræðu, þar sem eigi verður sjeð, að önnur mynd orðsins geti átt við en nominat. singul., t. a. m. Grág. I, bls. 2: "at engi viti einna miklogi görr", — Bjarn. s. Hít-dælakappa: "Kolli sótti Björn fast, nær í mesta lagi einna manna" (Sbr.: "einn heiðinna manna, er bezt hefir verit sið-aðr"), og víðar. Síðar breytist merking þessa "*einna*", svo að það virðist vera haft, eins og það væri atviksorð (ad-verbium), og dregur þá að nokkru leyti úr efsta stiginu, sem með því fylgir, og er þó að líkindum hin sama orð-mynd og í þeim dæmum, sem þegar eru talin; t. a. m. Laxd. bls. 8: "er einna var mest verðr", Fms. VI, bls. 252: "allir Danir, ok einna mest dætr þorkels, gerðu . . . mikit gabb at Haraldi konungi ok Norðmönnum", Fms. I, bls. 37: "einna sízt", Fms. I, bls. 297: "er einna var ríkastr"; og þess konar dæmi mætti fleiri telja í fornritunum, og þannig hafa og Ís-lendingar þetta orð nú á dögum. En hvaða mynd er þá þetta einna, ef það er eigi eig. flt. af "*einn*", sem jeg fæ eigi sjeð að geti verið?

Jeg er sannfærður um, að það er gjör. eint. (nom. sing.) *einn* og *a* demonstrativum, eða heldur intensivum, hengt þar aptan við, sama *a* og í "*þeima*", "*þenna*". En hvernig

sem á því stendur, þá fæ jeg eigi sjeð, að eig. flt. af "einn" geti komizt að í dæmum þeim, sem jeg hef nefnt, eða að "einna" geti verið annað en gjör. eint. "einn" og *a* intensi-
vum tengt aptan við. Við þetta *a* má og bera saman *a* í *enna* (Fms. VI, bls. 360).

3. *hreyfa* og *hreifa*.

G. V. segir í orðabók Cleasbys við orðið *hreyfa*, að þetta orð þýði *stír* (bifa), og sje ranglega skrifað á síðari tímum *hreifa*, og skírskotar til samanburðar til norska almúga-orðsins röyva hjá Ivar Aasen. Fritzner segir og í orðabók sinni, að *hreyfa* þýði bevæge, og tekur líka til samanburðar hið sama norska almúga-orð sem G. V., en skrifar það *røyva*, en hvorugur þessara fræðimanna getur þess, að *hreifa* sje til í hinni fornu norrænu. Þessa skoðun hafa síðan margir tekið að sjer, án þess þó að nokkur einn, svo jeg viti, hafi sýnt fram á, hvaðan orð þetta sje runnið.

Í Sn.-Ed. I, bls. 146, standa, eins og kunnugt er, þessi orð: "engi (= engan) knút fékk hann (þ: þórr) leyst, ok engi álarendann hreyft", og síðar bls. 162 skýrir U'tgardaloki þetta atvik þannig, að þór hefði eigi fundið, "hvar upp skyldi lúka". Hjer virðist því auðsætt, að *hreyfa* þýðir eigi beinlínis *bifa*, heldur *rjúfa*. Í Fms. VI. bls. 105 stendur: "nú varðar eigi, þótt sá seyðir rjúki, er þeir hafa hreyft". Hjer er með öllu auðsætt, að *hreyfa* er hjer sömu merkingar og *raufa*, Sn.-Ed. I, bls. 208: "þeir raufa seyðinn". Þetta munu vera merkustu dæmin í hinum elztu ritum vorum um orðið *hreyfa*, sem takandi eru til fullra greina; því að þótt orðið komi fyrir svona ritað í riddarasögum frá síðari tímum má eigi telja ritháttinn áreiðanlegan í slíkum ritum. Þorbjörn hornklofi segir reyndar í kvæði sínu um Harald hárfagra (Fagursk., Christ. 1847, bls. 4.): "hreyfðisk hinn hausfjadrí", og Sturla Þórðarson segir í Hrafnsmálum 10 v.: "hreyfðisk

hrafn", en þessir staðir eru eigi skýrðir til fullnustu enn, enda ýmislegur skilningur á þeim, og jafnvel stafsetning.

Ef *hreyfa* þýðir *rjúfa* eða *raufa*, sem jeg verð að telja vafalaust, þá er spurningin: af hvaða orði er það þá runnið? Hvorki G. V. nje Fritzner gjöra grein fyrir uppruna eða afleiðslu orðs þessa öðruvísi, en jeg hef þegar sagt. En skírskotun eða samamburður þeirra er alls engin skýring á uppruna þess eða afleiðslu. Orðið verður að vera runnið af öðru orði í fornri norrænu, sem nú er týnt. Þá er litíð er á hljóðvarp þess *ey*, þá virðist næst að leida það af *hrauf*, sem ætti að vera páleg tíð af *hrjúfa*.

Þorlákur Guðbrandsson, sonarsonur Arngríms prests hins lærða, sýslumaður í Norður-Ísafjardarsýslu, er dó 1707, kveður svo í *Ulfarsrímunum*:

Eyddist friður, Haralds hrauf
hrottinn grímu sjóla;
hvergi miður hausinn klauf,
í herðar niður búkinn rauf.

(*Ulfarsrímur* 5, v. 37.)

og enn fremur:

Gaur ljet falla, hlíf sá hrauf,
höggin skár á tyggja.

(*Ulfarsrímur* 5, v. 73).

Af þessu virðist mega ráða, að hann hafi þekkt þessa sögn; og skyldi eigi einkunnin *hrjúfur* vera runnin af sama stofni? Benda eigi á það orðin í Heilagr. I, bls. 442⁵: "hellir einn var heimili mitt ok var hann hrjúfr ok rifinn"?

En er það víst, eins og G. V. segir í orðabók Cleashys við orðið *hreyfa*, að þetta orð hafi í hinni nýrri tungunni fengið sömu merkingu og vjer höfum í *snerta*, *bifa*, og sje því rangt að rita *hreiða*; *hreyfa* sje hinn eini rjetti ritháttur, hver merkingin sem í því sje, og eins eigi ávallt að rita *hreyfing*, en eigi *hreifing*. Eins og jeg hef þegar sagt í rjettaritunarreglum mínum 1859, bls. 129, er jeg sannfærður um, að hjer er um tvö orð að ræða: *hreyfa* = *rjúfa*, *raufa*, og *hreiða*

= snerta, bifa. Það er auðsjeð á Lex. poet., að Sv. Egilsson ætlar, að rita eigi *hreifa*, eins og það hefur ritað verið um margar aldir, þá er það þýðir sama sem *bifa* eða *snerta við*; *reifr* leggur hann út motor, *lögreifandi* með motor æquoris, *logreifr* = motor luminis, o. s. frv., *hræfa* id. qu. *hreifa*. Í hinni dönsku orðabók sinni skrifar K. G. alstaðar *hreifa* = bevæge á dönsku. Hann hefur því þá verið þeirrar skoðunar, að *hreifa* væri allt annað orð en *hreyfa*, og jeg veit eigi til, að hann hafi breytt þeirri skoðun sinni. Báðir þessir vísindamenn, Sv. Eg. og K. G., hafa þó þekkt *hreyfa* í Sn.-Ed. og Fms. VI. Eiríkur Jónsson skrifar og í orðabók sinni *hreifa* (og *hræfa*, sem að líkindum er eigi annað en ritháttur í forntungunni fyrir *hreifa*). En auk þess er *hreifa* ritað fullum stöfum í Fms. XI, bls. 90: "Menn þóttust trautt mega umb hreifa hans skaplyndi ok ofsa"; G. V. og Fritzner geta alls eigi þessa dæmis, líklega af því, að það er ritað *hræva* í hdr. (sjá útg. Petersens' af AM. 291). Enn fremur stendur í Fms. IV, bls. 79: "reifa þetta fyrir nokkrum vitrum mönnum", og Fms. V, bls. 320: "at reifa engan hlut eðr kvittu í konungs höll", og virðist þetta *reifa* sömu merkingar og *hreifa*, sem vjer höfum nú, þannig að *h* sje fellt framan af. Sbr. *lögreifandi* og *reifr*. Svo bætist hjer við orðið *hreifingur* ("at hyggja sér til hreifings" í Vápnfirðingasögu, og nú almennt í daglegu tali), sem allir skrifa svo. Og hvaðan er *hreiði* (= hönd) runnið?

U'r því að málfræðingar þeir, sem rita vilja *hreyfa* (= snerta, bifa) geta eigi borið annað fyrir sig, en svo sje ritað í Sn.-Ed. og Fms. VI, enda þótt það sje þar auðsjáanlega haft í allt annari merkingu, þá verður með engu móti sagt víst, að ávallt skuli rita *hreyfa*, þótt það þýði = *snerta, bifa*. Miklu edlilegra og rjettara ætla jeg, að *hreyfa* og *hreifa* sjeu tvö orð, sitt af hvorum stofni og ólíkrar merkingar, og að *hreifa* standi í sama sambandi við *hrífa, hreif, eins og t. a. m. beita, beitti, við híta, beit; reiða,*

reiddi, við *ríða*, *reid*; *reisa*, *reisti*, við *rísa*, *reis*, og einkum eins og *dreifa*, *dreifði*, við *drífa*, *dreif*; *sneiða*, *sneiddi*, við *sníða*, *sneid*; *þreifa*, *þreifði*, við *þrífa*, *þreif*, o. s. frv.

Reykjavík í janúarmánuði 1897.

H. K. Friðriksson.

Athugasemdir við vísurnar í Eyrbyggju, og skýringarnar á þeim.

Eyrbyggja (sbr. Nj. II 337—339.) eða *Eyrbyggja saga* (nafn sögunnar í útgáfunum) hefur verið gefin út fjórum sinnum. Í fyrsta sinni var hún gefin út í Kaupmannahöfn árið 1787, á kostnað P. F. Suhm's, en Grímur Thorkelin sá um útgáfuna; þá í Leipzig 1864, og gaf Guðbrandur Vigfússon hana þá út; í þriðja sinni var sagan prentuð á Akureyri 1882, og annaðist Þórleifur prestur Jónsson þá útgáfu; en hin fjórða útgáfa sögu þessarar er prentuð í Reykjavík 1895, og hefur Valdimar ritstjóri Ásmundsson búið hana undir prentun.

Í sögu þessari er fjöldi af vísnum. Í útg. 1787 eru skýringar eða skýringatíraunir á sumum vísunum og athugasemdir við ýms atriði í þeim eptir Gunnar Pálsson, og ræður að líkindum, að skýringar þessar muni vera mjög ófullkomnar og víða ákaflega rangar, og er það vorkunn, þar sem fræðigreinin þessi, þekking á hinu forna skáldamáli, var þá í bernsku, og engin stuðningsrit til, er not mætti hafa af. Þó koma þar fyrir fáein atriði heppileg. Vísurnar eru og allar þýddar á latínu, og má af þeirri þýðingu sjá, hvernig þýðandinn hefur skilið vísurnar, að því er efni þeirra snertir. Í útg. 1864 eru vísurnar færðar til rjetts máls, en að öðru leyti lítið skýrðar. Margt er hjer tekið rjettara en í hinni fyrri útgáfunni, en þó eru hjer allmiklir gallar á ýmsu. Í útg. 1882 eru enn skýringar; eru þær allnákvæmar, en að

öðru leyti að mestu fylgt útg. 1864, eða vísurnar teknar eins saman og þar, og fátt mun vera þar er nýtt sje eða til mikilla bóta frá því, er áður var fram komið, og er margt rangt í skýringum þessum. Þá eru og skýringar á vísunum í útg. 1895; þar er að mestu fylgt skýringunum í útg. 1882, en hins vegar þó vikið frá þeim á einstökum stöðum, t. d. teknir upp nýir leshættir eptir aðra (Konráð Gíslason) og sumt, ef til vill, eptir útgefandann sjálfan. Í skýringunum koma fyrir stórvillur og beinar vitleysur, en vera má, að sumt sje þar betur skýrt, en áður hafði gert verið, og verður drepíð gjör á þetta síðar.

Þá eru enn skýringar á vísun þessum, þær er finna má í orðabók Sveinbjarnar Egilssonar yfir hið forna skáldamál (*Lexicon poëticum*). Konráð Gíslason hefur gert athugasemdir við fáeinar þeirra (í Nj. II.), og hef jeg haft allt þetta fyrir mjer við samning ritgerðar þessarar.

17. k. 1. v. 1-4:

*Vestr vas þröng á þingi
Þórness með hug stórum*

*höppum studdr þars hodda
hjalmraddar stafr kvaddi.*

Þ. e.: *Vestr á Þórness þingi vas þröng, þars höppum studdr hjalmraddar stafr kvaddi hodda með stórum hug*, og er þetta tekið rjett saman í þremur síðustu útgáfunum. Í útg. 1787 er þetta tekið eins, nema það, að *hug stórum* er látíð vera = *hugstórum* (af *hugstórr*; með *hugstórum* = apud (viros) magnanimos), sem bersýnilega er rangt. *hjalmraddar stafr* er mannkennning, en þessi kennning er eigi rjett skýrd í útg. 1882 og útg. 1895, er þar segir, að *hjalmrödd* sje = sverð. Þetta er alveg rangt. *hjalmrödd* er ekki sverð, heldur = orusta, eins og orðið er þýtt í Lex. poët. og útg. 1787, og er sams konar kennning eins og t. d. *dynr hjalma* Nj. 52. v.; *hjaldr hjalma* Nj. 6. v.; og annars sams konar kennning eins og *randa rödd*, *hjørva rödd*, *hjörödd*, *geirrödd*, *þriðja logs þrymr*, *geira dynr*, *sverðjalmr*, *hrælinns hljómr* (sbr. í Eyrb.: *þremja þrymr* 6. v.; *vápna galdr* 12. v.; *geira dynr* 31. v.;

hjörsenna 34 v.), og aðrar orustukenningar, þar sem *dynr*, *galdr*, *gnýr*, *hljómr*, *söngr*, eða önnur þess kyns orð, eru höfuðorð kenningar, og kennt er við vopn eða verju. Hins vegar má vel vera, að hjer eigi að lesa *hjörreddar*, í stað *hjalmraddar* (*hjörreddar* (orustu) *stafr* = manntenning), eins og bent er á í útg. 1787, enda er þess og getið þar í orðamuninum, að eitt handr. (K) hafi *harkradda*, sem gæti verið aflögun úr *hiarraddar*, og annað handr. (P) hafi *hiarraddar*.

Í síðara hluta vísu þessarar er *dolgsvölu barma fæðir* manntenning. En hvað þýðir þá *dölg*- (útg. 1787), *dölg*- (útg. 1864), *dolg*- (útg. 1882, 1895)? Í útg. 1882 er það skýrt svo: "*dolg*, hvk. (es. *dolg* = sár; fhp. *tolg*; sbr. d. *dolk*) líkl. hér = sár". Þetta gæti verið rjett, og *dolgsvala* yrði þá sams konar kenning og t. d. *sárgagl*, *sárgammr*, *sárlómnr*, *sármútarí*, *sárorri*, *sára svanr*; *bengagl*, *bengjóðr*, *benmárr*, *benskári*, *benþiðurr*, *undgagl*, *unda gagl*, o. sv. frv. En í Lex. poët. er *dolgsvala* þýtt með "hirundo pugnæ" (*dölg* þá = pugna, orusta), og fellst jeg heldur á þá skýringu. Reyndar gæti *dolg* (eða *dölg*) verið = sár í orðum sem *dölgeisa*, *dölglinnr*, *dölgskári*, en það gæti og í þessum orðum verið = orusta, og hins vegar getur það ekki þýtt "sár" í orðum sem *dölgmaðr*, *dölgrognir*, *dölgviðr* (arbor pugnæ, vir Lex. poët.), *dölgþorinn*, og virðist því rjett að ætla, að *dölg* hafi hina sömu þýðinguna í öllum orðunum = (fjandskapr =) orusta; sbr. *dölgr*, óvinur, fjandmaður. *dolgsvala* (hrafn eða örn) verður þá sams konar kenning og t. d. *gunnar haukr*, *gunnar már*, *gunnar svanr*, *gunnvalr*, *gauts bragða gaukr*, *hildar haukr*, *hlakkar haukr*, *hjaldragagl*, *fleingaldrsvafr* (Nj. II. 232), *vígs valr*, o. sv. frv.

17. k. 2. v. ⁵⁻⁸.

áðr kynframaðr kæmi
kváunar hreggs við seggi

frægt görðisk þat fyrða
forráð gríðum Snorri.

Þ. e.: áðr Snorri, hreggs kváunar kynframaðr, kæmi gríðum við seggi. Þat fyrða forráð görðisk frægt (útg. 1864, 1882;

og eins virðist þetta tekið saman í útg. 1787, eptir því sem ráðið verður af hinni latínsku þýðingu á vísunni). *hreggs kváunar kynframaðr* á að vera mannkening, og er svo skýrt í útg. 1882: "*hreggskván*, orrustukona, Valkyrja; *kyn Valkyrju*, orrustudísir; *hreggskváunar kynframaðr* (= sá er framar, styrkir, hjálpar) hraustr maðr". Það þarf varla að taka fram, að þessi skýring getur eigi verið rjett, því að það er óhugsandi, að *hregg* sje hjer hálfkenning = orusta; og þetta eitt nægir til þess, að hafna verður þessari skýringu. Í Lex. pöet. er *reggs* (= hreggs) *kván* látíð þýða (femina tempestatis, tempestatibus et procellis obnoxia, femina gigas =) tröllkona, og *reggs kváunar kyn*, afkvæmi tröllkonu, úlfar, og *reggs kváunar kynframaðr*, úlfseðjandi, mannkening. En *reggs kván* er varla rjett tröllkonu-kenning, og engin dæmi til þess konar tröllkonukenninga. Þá er einnig hitt efasamt, að fornskáldin hafi kennt úlfa svo, að kalla þá "afkvæmi tröllkonu", og engin áreiðanleg dæmi til þess (*áttgrennir unnar* (Korm. 66. v., útg. 1886) vill Konr. Gísl. lesa: *eldgrennir unnar* eða *elgrennir unnar* Aarb. 1884. 145.). Í Nj. II. 390—91. minnst Konr. Gísl. á þetta, og telur efa á, að skáldin hafi kennt úlfa svo, að kalla þá "jettekvindens afkom", en getur þó til, að rita eigi hjer *fleggs*, í stað *hreggs*, þar sem *fleggr* er jötunsheiti, og tekur svo saman: *áðr fleggskváunar-kynfrömuðr kæmi gríðum við seggi*. Það fyrða-forráð *snorra gerðisk frægt*. Í útg. 1895 er *fleggs* tekið upp eptir tilgátu K. G., og sje jeg eigi hægt að ráða betur fram úr þessu, enda þótt þessi úlfakenning verði efasamleg eptir sem áður. En þar sem K. G. vill lesa: *þat fyrða-forráð snorra gerðisk frægt*, þá ætla jeg að þetta sje rjett, og hefði vel mátt taka það upp í útg. 1895, því að miklu betur fer á því, að taka svo saman, enda hafa sum handrit *snorra*, og verður það til að styrkja þetta mál.

18. k. 1. v. ¹⁻²: *Varðak mik þars myrðir morðfárs vega þorði.*

Mannkenningin *morðfárs myrðir* er skýrð svo í útg. 1882: "*morðfár*, bardagi; *myrðir morðfárs*, sá er myrðir, drepr menn í orrustu, hm." = hermaður, og í útg. 1895: *morðfár*, orrusta; *morðfárs myrðir*, mannkenning. Setjum svo, að það væri rjett, að *morðfár* væri = orusta, þá væri þó *morðfárs myrðir* eigi "sá er myrðir, drepr menn í orrustu", heldur yrði það þá að vera sá er drepur niður orustu, sefar bardaga, fríðsamur maður og yrði þá sams konar kenning og *víga myrðir* Fms. I. 46., 95., en óvanaleg væri hún, og ætti ekki við hjer. Hið rjetta er, að *morðfár* er = sverð (eða spjót), og svo er það þýtt í Lex. poët.; er það sams konar kenning og t. d. *hildar skóð*, *vígskóð*, og, ef til vill, *geirhríðar grand* Grett. 12. bls. [*Þá er geirhríðar gnúði | grand hvasst . . .* Jón Þorkelsson lætur það þýða: "tjón bardagans, mannskæðr bardagi" Skýr. 4. bls. Sje mín ætlun rjett, að *geirhríðar grand* sje sverð eða annað vopn, þá er *hvasst* hjer = egghvasst, beittur; en jeg held þessari skýringu alls eigi fastlega fram (*geirhríðar grand hvasst* sbr. *hrotta hreggvindr* í sömu vísu)], og *morðfárs myrðir* væri þá sams konar kenning og *jalks skýja myrðifreyr* (Korm. 12. 4., eptir skýr. þeirra BMO og S. Bugge í Aarb. 1888, bls. 36 og Aarb. 1889, bls. 66.).

18. k. 2. v.:

Knátti hjörr und hetti
(*Hræflóð*) *bragar Móða*
(*rauk um sóknar sæki*)
slíðrbeitr staðar leita;

blóð féll, es vas váði
vigtjalds nær, skaldi
(*þá vas dæmisalr dóma*
dreyrafullr) *um eyru.*

Þessi vísa er rituð á þennan hátt í útg. 1864, og tekin svo saman: *Slíðrbeitr hjörr knátti leita staðar und hetti bragar-Móða — hræflóð rauk um sóknar-sæki — blóð féll um eyru skaldi, es vigtjalds váði vas nær — þá vas dæmisalr dóma dreyrafullr.* Vísan er tekin að öllu á sama veg í útg. 1882. *bragar-Móði* á að vera = Óðinn, og *bragar-Móða höttr* = hjálmur, og getur þetta alls eigi verið rjett. *bragar-Móði* er = skáld = "Þórarinn máhlíðingr" sjálfur.

hjörri bragar-Móða = sverð mitt, og á þá að taka svo saman: *slíðrbeitr hjörri bragar-Móða knátti leita staðar und hetti*. Í stað *rauk* í 3. vo. vill dr. Finnur Jónsson (brjefl.) lesa *rann* (= *hræflóð rann of sóknar sæki* = blóðið rann um Þórbjörn), og ætla jeg það rjett, enda hafa sum handr. *raun Rann ran* (sbr. útg. 1787). Í 6. vo. verður að lesa *nær* í tveim samstöfum (*naer* eða *naar*, eins og Sievers vill), svo að sex samstöfur verði í vísuorðinu. Bragmálið leyfir eigi að lesið sje *nærri*. Konr. Gíslason hefur rjett skýrt vísu þessa í "Udvalg" bls. 105, og að mestu í Nj. II. 550—551, 557—558. En þar sem hann í Nj. skýrir orðin: *enn vígtjaldsváði vas nærri skaldi* með "sværdet blev svunget af min hånd", þá get jeg eigi fallizt á þá skýringu; mjer finnst þetta óeðlilega til orða tekið, ef þessi væri hugsunin. Jeg ætla þetta rjett skýrt í útg. 1895: "enn við sjálft lá, að eg yrði fyrir sverði hans". Þessi skýring liggur beint við, og svo skilur K. G. setninguna í 'Udvalg'.

19. k. 1. v. 1.—4.:
Myndit vitr í vetri
vekjandi mik sekja

þar ák lífhvötuð leyfðan
 lögráns of þat vánir:
 ef o. sv. frv.

Þetta er tekið svo saman: *vitr vekjandi lögráns myndit sekja mik í vetri* — *þar ák leyfðan lífhvötuð; vánir of þat! ef* o. sv. frv. (útg. 1864; *þar* er sleppt í útg. 1882 og útg. 1895, og getur það verið rjett). *lífhvötuðr* á að þýða "líf-gjafi, verndari (Arnkell goði)". *vánir of þat* á að vera sjer stæð setning = *vánir* eru of þat, en þess konar setning er óeðlileg og getur eigi staðizt. Skýringunni í Lex. poet. verður að hafna. *ák lífhvötuð leyfðan of þat vánir* ætla jeg sje ein setning, en orðin eru sjálfsagt aflöguð, og verða eigi skýrd, eins og þau liggja fyrir. En mjer kemur engin lagfæring í hug, er fullnægjandi sje. Ef lesið væri

At leyghötuðr lægis
 . . . of þat vánir,

þá yrði rjett hugsun í þessu: *lægis-leyghötuðr át* (= á ekki) *vánir of þat* (o: að sekja mig í vetri), *ef* o. sv. frv., og *lægis-*

leughötudr væri þá = Snorri goði. En þessi breyting liggur fjarri handritum. Mjer hefur því komið til hugar, að hið upphaflega kynni að hafa verið:

át lífhötudr laufa
... of þat vánir

= *laufa-lífhötudr* (Snorri) *át vánir of þat. laufa-lífhötudr kann* að þykja óeðlileg mannkenning, en jeg tel það nálega sams konar kenning og *morðfárs-myrðir, Jalks-skýja-myrðifreyr*. Má ekki finna ýms dæmi, er benda á, að skáldin hafi hugsað sjer sverðin (vopnin) sem lifandi verur (sbr. Jón Þorkelsson: "Skýr. á vís. í Gísl." bls. 5.; Nj. II. 478., 639.)? Mjer finnst kenningin *laufa-lífhötudr* vera í anda fornskálda, þótt jeg þekki enga alveg samstæða kenningu, því að fornskáldin fara með vopnin í kvedskap sínum, eins og þeir hafi hugsað sjer þau sem lifandi verur. Verið getur, að rjettara væri að lesa *á* (eigi *át*), *laufa-lífhötudr* væri þá (eigi Snorri goði, heldur) þórarinnu máhlídingr sjálfur, og hugsunin sú, að hann hefði þær vonir, að Snorri goði myndi eigi gera sig sekan, ef hann fengi aðstoð Vermundar. — Síðari hluti vísunnar er aflagaður, enda skýringar á honum eigi fullnægjandi.

19. k. 3. v. ³⁻⁴: *gnýljómi beit geymi*
geira stígs at vígi.

gnýljómi á að vera hálfkenning (útg. 1882 og útg. 1895.; sbr. Lex. poet.). Ef orðið er rjett, þá er það að eins fyrri hluti þess (*gný*-r), sem er hálfkenning, og merkir orusta. En að hjer sje um hálfkenning að ræða, er að öllu leyti ósenni-legt. Jeg ætla, að orðið sje aflagað, og að lesa eigi *gunn-ljómi*, og er það rjett sverðskenning. Dr. F. J. hefur (brjefl.) fallizt á þetta, og hyggur, að gvn í handr. hafi verið lesið *gnv*, þ. e. *gný*.

19. k. 5. v.: *Fróða bóga bjúgröðull* er skýrt svo í útg. 1882 (sbr. útg. 1895): "*Fróði, sækonungr; bógr Fróða, skip; bjúgröðull Fróða bóga, hin íholfa* (sic) *sól skipanna, skjöldr*".

Það er rjett, að skjöld má svo kenna, að kalla hann "sól skipa", en hjer hefði þurft að skýra, hvað *bógr* þýðir hjer; annars verður eigi hægt að sjá, hvernig skýrandi hefur hugsað sjer, að *bógr Fróða* væri skip; enda mun þessi skýring á *Fróða-bóga bjúgröðull* alls eigi rjett. Hin rjetta skýring á þessari kenningu er í Lex. poët.; þar segir, að *bógr* sje hjer = handleggur. *Fróða-bóga-bjúgröðull* er sams konar kenning og *Hedins-bóga-rauðmáni* Fms. I. 56., og er þá skjöldurinn kallaður hin bjúga sól (hin rauði máni), er Fróði (Hedinn) bar á armi sjer eða hlið sjer, og tel jeg þessa kenning að öllu vel skiljanlega og edlilega.

19. k. 6. v. ¹⁻⁴:

<i>Reka þóttumk ek (Rakna)</i> <i>remmiskóðs við Móða</i>	<i>(kunnfáka hné kennir)</i> <i>klámorð af mér borða.</i>
--	--

Þetta er tekið svo saman (útg. 1864): *þóttumk ek reka af mér klámorð við borða remmiskóðs Móða — kennir Rakna kunnfáka hné*. En hvernig á þá að skilja kenninguna *borða-remmiskóðs-Móði*? Þessu svarar útg. 1882 og útg. 1895 á þessa leið: "*remmiskóð*, vopn (sverð, útg. 1895); *borð remmiskóðs*, skip; *Móði skips*, m." (= "*borða-remmiskóðs Móði*, maðr", útg. 1895). Þessi skýring er alls kostar röng. *remmiskóð* getur alls eigi verið vopn (sverð), og þó að svo væri, þá getur þó *remmiskóðs borð* (= sverðs borð) alls eigi verið skip(!); það ætti þá að vera = skjöldur. Skýringin í Lex. poët. er þessi: *borði*, skjöldur; *remmiskóð borða*, tjón skjaldar, sverð; og er þá *remmiskóð borða* lík kenning og *remmitungl randar* (Lex. poët.). Annars gæti verið, að *-skóðs* væri aflögun úr *-stóðs* (*stóð* = hestar); *borða-remmistóð* = skip. — 1. vo. á að vera: *Reka þóttumk ek Rakna* (útg. 1787 og 1864), en eigi *Reka þóttumk Rakna* (útg. 1882 og 1895), því að svo er vísuorðið of stutt (∩ ∪ | ∟ — | ∟ ∩).

19. k. 10. v.: 1. vo. á að vera: *Muna munu vér at várum* (útg. 1787 og útg. 1864; sbr. Nj. II. 608. n. m.), en eigi *Munu vér at várum* (útg. 1882) nje *Munum vér at*

várum (útg. 1895), því að þá er vísuorðið of stutt (∩ ∪ | ∩ -- | ∩ ∪). Að taka saman: *Vermundr, auðar-þollr* (tvö ávörp) er sjálfsagt eigi rjett. Ef lesið er *olli*, í stað *ollum*, eins og gert er í útg. 1895, og tekið saman: *Vermundr, vér munu muna, at várum stundum glaðir, áðr auðar-þollr* (= ego) *olli dauða auðvarpaðar* (o: Þórbjarnar digra), virðist vel mega við það una; en dr. F. J. ætlar, og telur það efalaust (brjefl.), að lesa eigi *auðar-þöll*, í stað *auðar-þollr* (sbr. *hörgerðr* í 6. v.); en eigi veit jeg, hvernig hann ætlar, að þetta eigi þá upp að taka. — Í síðari hluta vísunnar á að rita:

*leið erumk randa rauðra
regn — — — —*

en eigi: *leitt erumk rauðra randa*, eins og í handr. stendur, og í útgáfunum, nema útg. 1895. Þessi breyting kemur þegar fram í útg. 1787, 83 bls. n. m., og er lagfæring Gunnars Pálssonar; svo er þetta lagfæring Konr. Gíslasonar í Nj. II. 905., og er þessi lagfæring tekin upp í útgáfuna 1895, og segir útgef., að dr. Jón Þorkelsson hafi bent sjer á, að svo ætti að rita. Jeg ætla, að *hörgerðr* sje eigi ávarp (= Auðr, kona Þórarins), svo sem það er tekið í útgáfunum, og skýringin á *hlæja* (= verða að athlægi) er eigi fullnægjandi. Jeg rita *muni*, í stað *munum*, og tek svo saman: *nú sjámk hitt, at hörgerðr muni verða hlæja fyr þrúðum þegni*. *hörgerðr* er þá þuríðr, ekkja Þórbjarnar digra, er Þórarinn vá, en systir Snorra goða. Hugsunin verður þá: nú er jeg hræddur um (og það veldur ógleði minni), að konan (þuríðr) fái tilefni til hláturs (gleði) frammi fyrir Snorra goða o: að hann muni reka harma hennar og gera mig sekan. Hendingar í 5. vo. eru *nú* : *hlæj-*; það er ekki hendingalaust, eins og segir í útg. 1895. Af því að jeg skil síðari hluta vísu þessarar á þennan hátt, ætla jeg, að rjett muni að lesa *auðar-þöll* í 3. vo., og hygg jeg, að með því sje átt við þuríði, ekkju Þórbjarnar. *auðar-þöll* er ekki ávarp, heldur

þágufall, og tek jeg saman: *áðr ollum auðar-þöll dauða auðvarpaðar*, þ. e. áður en jeg vann henni það mein, að vega bónda hennar. Jeg rita þá vísuna á þessa leið:

*Muna munu vér at várum,
Vermundr, glaðir stundum,
auðar-þöll áðr ollum
auðvarpaðar dauða;*

*nú sjámk hitt, at hlæja
hörgerðr muni verða —
leið erumk randa rautra
regn — fyr þrúðum þegni.*

Hugsunin: Jeg var glaður, áður en jeg vann þuríði það sorgarefni, að vega bónda hennar, en nú er jeg hryggur af því, að jeg býst við, að hún nái aptur gleði sinni. Þetta finnst þórarni sjálfum vera allkynlegt.

19. k. 11. v. ^{5. — 8.}:

*Þás á fyrða fundi
frán víkinga mána*

*lind beit lögðis kindar
líðu Högna vé gögnum*

Þetta er tekið svo í útg. 1864: *Þá es frá n víkinga mána lind á fyrða fundi beit lögðis kindar líðu gögnum vé Högna. Víkinga mána lind á að vera = sverð; lögðis kind á að vera = menn; Högna vé á að vera = brynja. Þessu er fylgt í útg. 1882, nema þar segir, að Högna vé sje = skildir; og sama skýring er í útg. 1895. Að segja, að lögðis kind sje = menn, er alveg fráleitt. lögðir er sverð, og lögðis kind er — alls ekkert. Vísuhelmingurinn er, ef til vill, aflagaður, að minnsta kosti er 1. vo. hendingalaust. En verið getur, að það eigi að vera: *þars á fundi fyrða*, enda hefur Mbr. *þar er* (útg. 1787) því að líklega er ekki hægt að lesa *þár á fundi fyrða*, ef vísan er svo gömul sem sagan segir. Sje *kindar* eignarf. af *kind*, afkvæmi, þá væri þó nær að taka saman: *Högna kind* = afkvæmi Högna = *Hildir*, og *Högna kindar vé* (= *Hildar vé*) = skildir? eða taka saman: *víkinga kindar* = víkinga, eins og *lýða kind* = lýðir; *fyrða kind* = fyrðar, menn; *seggja kind* = seggir, menn; *gumna kind* = gumnar, menn, og mætti þá taka vísuhelminginn svo: *þás* (eða *þars*) *frán lögðis mána lind beit víkinga kindar líðu gögnum Högna vé*.*

19. k. 13. v.: *ljóna stríðs fjón* er skýrt með "hatrfullr ófriðr manna" (útg. 1895; sbr. útg. 1882). Jeg ætla, að

betur færi að lesa *stríð*, en eigi *stríðs*; *stríð fjón* (sbr. *hörð fjón*), ákaflegt hatur. Þó getur verið, að öllu betur færi að lesa *stríðr*; og taka saman *stríðr hræva-haukr*. Annars þykir mjer efasamt, að síðari hluti vísu þessarar sje rjett skýrður. *hjør-döggvar leikr* sýnist eigi vera eðlileg orustukenning, og varla er óhugsandi, að lesa ætti:

at ek hræðöggvar hyggja
hér es fjón komin ljóna

haukr unir hörðum leiki
hjørva stríð(r) á kvíðu.

Þ. e.: *at ek hyggja á kvíðu. hér es komin (stríð) fjón ljóna. (stríðr) hræðöggvar-haukr unir hörðum hjörva-leiki.*

19. k. 14. v. ^{7.-8.}: *vel trúik grímu geymi*
galdrs — — —

grímu galdr er þýtt með "hjálma söngr, sverð" (útg. 1895; í hinum útgáfunum segir að eins, að *grímu galdrs geymi(r)* sje mannkennning, en kenningin eigi skýrð). En þetta ætla jeg eigi rjetta skýringu (sbr. hjer að framan um *hjalmsrödd* í 1. vís.). *grímu galdr* er = orusta; en vera má, að *grímu-galdrs-geymir* þyki óeðlileg kenning; en skýrir Sv. Eg. þetta svo (Lex. pöet.): *galdr* (hálfkenning), orusta; orustu-*gríma* = *hjálmur*. En eigi get jeg fallt á að telja hjer hálfkenningu, og ætla jeg, að *grímu-galdrs-geymir* (= orustu-geymir) sje rjett mannkennning, að því er hugsunina snertir; því að *geymir* hefur hjer sína eiginlegu merkingu: sá er gefur gaum að, sinnir, fæst við, leggur stund á (sbr. *flaupings-vörðr*), enda mun þessi vera eiginlega merkingin í *geymir*, er það orð er haft í mannkenninum, t. d. *geymir geira stígs, geymir hafhyrs*, o. sv. frv., því að hugsunin í kenningunni er ekki, að maðurinn liggi á skildinum, sverðinu, o. sv. frv., eins og ormur á gulli, eða geymi þetta á kistubotninum, heldur að hann hafi þetta í höndum, fari með það, noti það. Af því koma kenningar eins og *sverðs-brjótr*, o. sv. frv. (sbr. Nj. II. 85.).

28. k. 2. v. Að því er snertir kenninguna: *siggjar-linda-sólgrund*, þá tel jeg engan efa á því, að hún er rjett

skýrð í Lex. poët., en rangt skýrð í útg. 1882 og 1895. Í Lex. poët. er skýringin þessi: *Sigg* er eyjarheiti; *Siggjar-lindi* (cingulum Siggiae [insulæ], mare) = sær; sævar-sól = gull; gulls-*grund*, kvenkenning; en eptir útgáfunum á *Siggjar lind* að vera = sækonungs vatn, sjór; en *Siggjar* getur eigi verið eignarfall af *Siggi* (var hann sækonungr?), og hins vegar er það eigi rjett, að kalla sæinn: vatn (lind) sækonungs. Hitt er rjett, að kalla sæinn: land sækonungs, t. d. *Sveiða vangr*, *Gylfa láð*, *Áta fold*, *Áta land*, *Atals grund*, o. sv. frv. — Af því að tvö ávörp (tvær kvenkenningar) eru í síðara hluta vísunnar: *hoddgrund* og (*hýrmælt*) *hvítingshlín*, gat Konr. Gíslason til (Nj. II. 625), að lesa mætti *hýrsunds*, í stað *hoddgrund*, og *hvítörm*, í stað *hvítings*, og er þetta tekið upp í útg. 1895, án þess að getið sje um, hvaðan þessar breytingar stafi; en þessar breytingar tel jeg ólíklegar. Það er mjög ólíklegt, t. d., að *hvítings* sje aflögun úr *hvítörm*, og virðist mjer eigi rjett, að taka upp þessar breytingar, enda er svo að sjá, að K. G. hafi sjálfur eigi talið þessar breytingar óygggjandi, þar sem hann segir, að vísuhelmingurinn kynni upphaflega að hafa verið *hýrsunds* o. sv. frv. — *hvat* (5. vo.) er tekið sem spurnarorð í öllum útgáfum. Jeg ætla hitt rjettara, að *hvat* sje hjer = eitthvað, og svo skilur Sv. Eg. orðið á þessum stað í Lex. poët.

(Gísl. bls. 67.: *hvat hyggur þú mér hin mæra*
— — — *undir því váru.*

Jeg ætla, að *hvat* sje hjer (eigi spyrjandi, heldur) = eitthvað, og vil rita þetta svo:

hvat hykk mér hin mæra
— — — *und því váru.*

hin mæra tek jeg saman við *öldu eldnjörun*).

28. k. 3. v. 1-4.:

Sýndisk mér sem myndi
móteftandar spjóta

Áta ekki dælir
élherðendum verða.

Af því að hjer verður að lesa *eftandar* (eigi *eflendr*) ætlaði Konr. Gíslason, að vísa þessi mundi eigi vera "ekta"

(Nj. II. 222), því að slíkar orðmyndir mundu eigi vera eldri en frá 13. öld, og er það rjett, að ef hjer á að lesa *-eflandar*, þá er vísa þessi eigi svo forn, sem sagan segir. En dr. Finnur Jónsson hefur (brjefl.) bent mjer á, að hjer eigi að rita *móteflanda* og *élherðendr um* (= of), og ætti þá svo að taka saman: *Mér sýndisk sem Ála-élherðendr* (berserkirnir) *myndi ekki* (eða eigi) *of veiða dælir spjóta-móteflanda* (= mihi), og kveður þann blæ vera á vísunni, að hún muni eflaust vera "ekta", og tel jeg mjög líklegt, að þetta sje rjett.

29. k. 1. vísa ¹⁻⁴:

<i>Gulls, mundu vit vilja</i>	<i>grund</i> (<i>Fæ ek stöð stundum</i>)
<i>viðar ok blás í miðli,</i>	<i>strengs, þenna dag lengstan.</i>

Vísuhelmingurinn er prentaður á þennan veg í útg. 1864, og svo tekinn saman: *Gulls-strengs grund, mundu vit vilja þenna dag lengstan í miðli viðar ok blás — fæ ek stundum stöð* (sbr. útg. 1787 og útg. 1882), og er *miðli viðar ok blás* skýrt svo, að það sje = milli skógar og himins (Lex. poet.). Þetta er að öllu leyti rjett skýrt, eptir því sem vísuhelmingurinn er hjer ritaður; en sökum hendinganna í 1. vo. (*gulls—vilja = ll : l*) gat Konráð Gíslason þess til, að rita ætti *guls*, í stað *gulls* (Nj. II. 628), og er þessi tilgáta tekin upp í útg. 1895, og vísuhelmingurinn ritaður svo:

<i>Guls — mundu vit vilja —</i>	<i>grund — fæ ek stöð stundum —</i>
<i>viðar ok blás í miðli —</i>	<i>strengs — þenna dag lengstan.</i>

Því ætti svo upp að taka: *Guls strengs grund, vit mundu vilja þenna dag lengstan í miðli viðar ok blás*. Í rauninni er ekkert á móti því, að taka saman *guls strengs* (gulstrengur = gullstrengur, gullband), og að kenningin sje *guls strengs grund*; en í skýr. í útg. 1895 er þetta tekið öðru vísi. Þar er tekið svo saman: *strengs Grund, vit mundu vilja þenna dag lengstan milli* (sic! í stað *í miðli*) *guls ok blás viðar. í miðli guls ok blás viðar* á að þýða "milli himins og jarðar", og er þetta rammskakkt. K. G. tók saman: *í miðli guls viðar ok blás*, og skýrir það með þessum orðum:

"ímellem den gule skov og den blå himmel", og ætlar, að vísa þessi sje ort á hausti, er skógur er gulur. Jeg ætla að öllu rjett, að rita *guls*, í stað *gulls*, og eptir því sem orðunum er skipað í vísuhelm. virðist edlilegast að taka það saman við *viðar*, eins og K. G. gerði.

29. k. 2. v. 1-2: *Munat hyrlesti hraustum*
hríðar mér at stríða, o. sv. frv.

hríðar hyrlestir á að vera mannkennning, og er skýrt svo (útg. 1882; Lex. poët.), að *hríð* sje = orusta; *hríðar-hyrr* (eldur) = sverð; sverðs-*lestir* = sverðs-brjótr, mannkennning; en í útg. 1895 segir, að *hríðar hyrlestir* eigi víst að vera mannkennning, en sje líklega afbökud. Jeg fellst á þetta, því að engin líkindi eru til, að *hríð* sje hjer = orusta (o: hálfkennning). Sje átt við þórodd skattkaupanda með orðinu *deigum* (*deigr* = huglaus) í síðara hluta vísunnar, þá er orðið *hraustum* í 1. vo. í mótsögn við það; og ef lesið væri:

Munat hyrlesti hjörva
hríðar — — —,

þá er *hjörva-hríðar-hyrlestir* (= sverðs-*lestir*, sverðs-brjótur) rjett mannkennning. Síðari hluti vísunnar hefur eigi verið skýrður svo, að fullnægjandi sje. *draupnis skattr* hefur verið tekið saman og látið þýða = gull. Jeg fæ eigi sjeð, að þetta sje rjett gullskennning; gull er kallað *draupnis dög*, *draupnis dropi*, *draupnis regn*; en hvaða hugsun er í *draupnis skattr*? *dalsveigir* er að vísu rjett mannkennning; en það sannar eigi, að það orð sje upphaflegt á þessum stað. Jeg ætla, að lesa mætti:

eðr döggsveigi deigum
draupnis skatt at kaupá.

draupnis-dög = gull; *gulls-sveigir* (= *hoddssveigir*, *hafs hyr-sveigir*, *linns-látrssveigjandi*), mannkennning. *skatt at kaupá* sbr. þóroddr *skattkaupandi*.

37. k.: *Fekk enn fólkrakki*,
o. sv. frv.

Í stað *frændisk* í 2. vo. í útg. 1787 og 1864) er lesið *frægðisk* í útg. 1882 og *fegrðisk* í útg. 1895, en óvíst er, að svo sje nokkru rjettara, því að eigi verða samt hendingar rjettar; en í 7. vo. ætla jeg fyllilega rjett að lesa *gjalfrs*, í stað *iaml*s (útg. 1787) og *jálms* (útg. 1864). *leifa máreifar* á að vera *leifa máreifir*, eins og Konr. Gíslason vildi lesa (Nj. II. 270), og á svo að taka saman, eins og gert er í útg. 1895: *leifa máreifir laust unda gjalfrs eldi í lífskøstu*, o. sv. frv. Kenningin *leifa máreifir* er rangt skýrð í útg. 1882, er þar segir, að *leifa már* sje = skip; og enn verra er þetta í útg. 1895, þar sem sagt er, að *máleifar* sje hræ(!), en *máleifa-reifir*(!) mannkenning. Hið rjetta er: *leifi* (= *Leifi*) er sækonungsheiti; *leifa már* = hræfugl, hrafn eða örn; *leifa-máreifir*, hræfugla-kætir, er mannkenning, og er þetta svo skýrt í Lex. poet.

40. k. 1. v.: *Sák hvar rann í runni*
o. sv. frv.

Þar sem segir í útg. 1882 og 1895, að *hlunns-runnr* sje hjer mannkenning, þá er það alls eigi rjett. *hlunnr* getur eigi verið = skip (pars pro toto), útg. 1882, því að *hlunnr* er eigi partur af skipi, hvort sem það er = skorða, eða = trjebútur til að setja skip á. Auk þess er það athugandi, að *hlunns*, sem stendur í 8. vo., getur eigi átt við *runnr*, sem stendur í 2. vo., og ekki er setningasamband milli fyrra og síðara hluta vísunnar. Þessi orð geta alls eigi átt saman, og eigi getur úr þeim orðið rjett mannkenning. Um það, hvernig eigi að skilja *runnr* hjer hefur Bugge ritað í: Om Versene i Korm.: Aarb. f. n. O., 1889, 31. bls., og vill hann líta svo á, að *runnr* sje hjer eigi hálfkenning (og heldur þó Bugge fram hálfkenningum), heldur sje *runnr* hjer eins konar samlíking ("Spiren, Poden, Vekstringen", segir Bugge), og er þessi skýring allheppileg. Sv. Eg. ætlar, að *hlunnr* sje hjer = *hlunnr*, *hlynnr*, víðarheiti, og tekur svo saman: *þrjótar mörnar víta láta þeigi (þeygi) þat barn rastar-hesta hleypi-*

hlunns kunna sinn föður (Lex. poët.: *hleyppihlunnr*). Verið getur, að rjettara væri að rita *hlunnr*, í stað *hlunns*, og taka svo saman: *þrjótar marnar vita láta þeygi þat barn kunna föður sinn, rastar-hesta-hleyppihlunnr. rastar-hesta-hleyppihlunnr* væri þá ávarp (= þórðr bligr).

40. k. 2. v. ^{7.-8.}: *enn emk gjarn til gunnar gjalfrelda — — —*

Þetta er skýrt svo í Lex. poët.: *gjalfr*, sjór: *gjalfreldr*, gull; *gjalfrelda gunnr*, kvenkenning. Jeg tel engan efa á, að þetta sje rjett skýrt, og að hugsunin sje þessi: jeg er enn fús að finna konuna, o: þuríði á Fróðá. Á sama hátt er þetta og tekið í útg. 1787 (: adhuc foeminam convenire cupio), útg. 1864 og útg. 1882; en í útg. 1895 er röng skýring á þessu. Þar segir: "Gunnr, valkyrja; Gunnar gjalfreldr, orusta". Opt fer eigi betur, þá er breytt er. *gunnar-gjalfr*, valkyrju-gnýr, væri rjett orustukenning, og *gunnar-gjalfreldr* væri þá sverðskening. Til að fá orustukenning út úr þessum orðum verður að taka þau svo: *gunnar-gjalfreldr* = *gunnar-elds-gjalfr*; *gunnar-eldr*, sverð; *gunnar-elds-gjalfr*, sverðagnýr, orusta. En skýringin á þessu í Lex. poët., o. sv. frv., er að minni ætlun hin rjetta.

40. k. 3. v. ^{3.-4.}: *sú er berr, í vá viðá, váðir — — —*

vá á að vera = *vrá*, horn, skúmaskot; "*í vrá viðá*, in silvarum latebris", útg. 1864; "*viðá vrá*, skógr", útg. 1882 og útg. 1895. En þetta vísuorð: *sús berr í vrá viðá* getur auðvitað eigi verið rjett, því að 1) er það hendingalaust; 2) getur *viðá* (∪) eigi myndað síðasta braglið í vísuorðinu, því að næst-síðasta samstafa í dróttkvæðu vísuorði verður að vera löng; 3) fæst engin hugsun, er við eigi, út úr *vá* (= *vrá*) *viðá*, því að Björn Breiðvíkingakappi var ekki staddur í skógi, er hann kvað vísu þessa, heldur lá hann í hellisskúta uppi á heidi í hríð mikilli. Í handr. stendur *vo viðri*, og hefur það verið tekið sem *voviðri* (= *váviðri*), *voðaveður* (útg. 1787; Lex. poët.). Betur færi þó að lesa *vá*

veðra, og verður vísuorðið þó hendingalaust. Verið getur, að vísuorðið hafi upphaflega verið: *sús berr í vrá virða(?)*. *vrá virða* ætti þá að þýða: hús manna, bústaður manna, og vera gagnstætt *steina-hellir*. Yrðu þá hendingar í vísuorðinu (*berr : virð.*). 6. vo. á að vera *einn vissi nú steina*, eins og Konr. Gíslason vildi rita (Nj. II. 392.; útg. 1895), en eigi *einn vissi mik steina*. Í 1. vo. ætla jeg að rita eigi *mundi*, en eigi *mundit*, því að neitunin er í þeygi (= þó eigi). 1. vo. er hendingalaust, og ætla jeg, að hin upphaflega mynd þess hafi verið: *Hlín of hyggja mundi* og verða þá hendingar í því (*Hlín : mundi*). Jeg rita þá vísuhelminginn svo:

<i>Hlín of hyggja mundi</i>		<i>sús berr í vrá virða</i>
<i>hafleygjjar vel þeygi</i>		<i>váðir mínu ráði,</i>

og tek svo upp: *Hafleygjjar-hlín, sús berr váðir í vrá virða, mundi þeygi of hyggja vel ráði mínu, ef o. sv. frv.*

62. k.: <i>Böð varð í Bitru,</i>		<i>görvi gnógs styrjar</i>
<i>bráð hykk þar fengu</i>		<i>gjóðum sigrfjóða, o. sv. frv.</i>

Líklegt er, að 2. vo. eigi að vera: *bráð hykk þar náðu*, eins og ritað er í útg. 1895, þó að aptur sje horfið frá því í skýringunum; þá verða hendingar í vísuorðinu. *hykk görvi gnógs styrjar náðu bráð gjóðum sigrfjóða* gefur ágæta hugsun; *ná bráð* = afla bráðar (handa hræfuglum = *gjóðum sigrfjóða*). Annars rekur engin nauður til, að hafa hendingar í þessu vísuorði, því að hendingalaus eru 1., 5., 8. vísuorðin. En það lá svo beint fyrir skáldinu að segja *bráð hykk þar náðu*, að jeg ætla, að svo hafi vísuorðið upphaflega verið.

63. k. 1. v. ^{5.-8.}:

<i>sá kennir þér sinna</i>		<i>þat verðr, at fé fjötrar</i>
<i>svarðhrístir ben jarðar,</i>		<i>fjör þitt, en ek sé görva.</i>

Vísuhelmingurinn er ritaður á þennan hátt í útg. 1864. (*svarð hrístir ben jarðar . . . fjör þitt enn sék görva*, útg. 1882; *svarðhrístir ben jarðar, . . . fjör þitt, enn sék görva*, útg. 1895). Svo er tekið saman: *sá svarðhrístir kennir þér sinna jarðar ben; en ek sé görva; þat verðr, at fé fjötrar fjör*

þitt, útg. 1894; . . . *þat verðr, at fé fjötrar fjör þitt, enn sék görva* (sé = eg sé), útg. 1884; . . . *Enn sék görva*, útg. 1895. — *svarðhristir* á að vera graðungurinn Glæsir; *sinna jarðar ben(!)* á að vera: hugsa um gröfina, dauðann. Jeg ætla það ljóst, að óhætt sje að hverfa frá þessari skýringu. — Í útg. 1787 er lesið:

*sá kennir þér syna (seina)
svarð ristit men jarðar;*

og í Lex. poët. er tekið saman: *sá kennir þér svarðristit men jarðar*, og þýtt svo: is (taurus) *monstrabit tibi effos-sam terræ glebam* (sepulcrum), i. e. necem tibi adferet. En hvar kemst þá að síðasta orðið í 5. vo. (*syna seinna sinna*)? A' því finn jeg enga skýring í Lex. poët. En verði að sleppa því, þá er ljóst, að vísuorðin eru eigi rjett skýrð, enda ætla jeg bert, að einnig verði að hverfa frá þessari skýringu í Lex. poët.; en jeg hef fært til allt þetta, til að sýna, að skýringar þær, sem enn eru fram komnar, eru eigi fullnægjandi. Hins vegar treysti jeg mjer eigi til að leiðrjetta vísuorð þessi (5. og 6. vo.), og skýra þau til hlítar, en þó vil jeg geta þess, er mjer hefur í huga komið. Ef 6. vo. er ritað

svarðhristir mens jarðar,

gæti verið í því fólgin mannkenning, þannig að *svarðhristir mens jarðar* væri = *svarðar mens jarðhristir*; *svarðar-men* = ormur (sbr. *lyngva-men*, *grundar-men*); *svarðar-mens-jörð* = gull; *gulls-hristir*; mannkenning (sbr. *hringa-hristir*?) *handar-fasta-hristir*, og *hristir hadds hallar mjallar* í þessari vísu, er hjer ræðir um; og væri þetta þá ávarp, eins og *hristir hadds hallar mjallar* í fyrra hluta vísunnar. 5. vo. getur hver farið með eptir því sem hann vill, og telur líklegast. Mjer hefur komið til hugar, að það kynni að hafa verið

*svá kennir þér svanni,
(eða svá kenna mér sýnir).*

Þá ætti svo upp að taka: *svarðhristir mens jarðar! svanni*

(ego) *kennir þér svá: þat verður, at fé fjötrar fjör þitt. Enn sék görva. Enn sék görva* er rjett skýrt í útg. 1895: "eg er enn þá glöggskygn", o: þó að jeg sje orðin gömul. Þar eð *hrístir* kemur fyrir í 3. vo. og aptur í 6. vo. (í *svurð-hristir*), ætla jeg, að lesa eigi *hreytir* í 3. vo. (sbr. *hryfi* (handr. P, útg. 1787)).

63. k. 2. v. 1.—11.

*Opt es auðar þopta
ær, es tungu hrærir,*

*sék á blóðgum búki
bengrát, en þér látið.*

Þetta er tekið svo saman í útg. 1864: *Auðar þopta er opt ær, er hrærir tungu — sék bengrát á blóðgum búki, en þér* (þú, þóroddr) *látið* (nfl. bengrát, enn það er þér, þóroddr, sem blædir, útg. 1882). Í útg. 1895 er þetta tekið á annan veg. Þar er ritað *æri*, í stað *ær*, í 2. vo., og tekið svo upp: *Auðar þopta er opt æri es hrærir tungu enn þér látið; sék bengrát á blóðgum búki*, og er þetta skýrt svo: "Eg er oft yngri enn þér hyggið, þegar eg tala; eg sé þig blóðugan". *oeri* væri þá hjer í óeiginlegri merkingu; en jeg ætla, að *ær* sje hjer hið rjetta (sbr. orð þórodds: *gamalær gerist þú nú, fóstura, ok mantu eigi þat sjá*. Vísan er svar upp á þessi orð). En í 4. vo. vil jeg lesa *es*, í stað *en* (*enn*), og tek saman: *Auðar-þopta es opt ær, es þér látið, es hrærir tungu. es þér látið* = að því er þjer segið¹⁾.

Á sumar vísurnar í Eyrbyggju hef jeg eigi minnt í grein þessari, og eru til þess þær ástæður, að nokkurar þeirra tel jeg rjettar, annaðhvort allar, eða að mestu leyti, og skýringarnar á þeim víðunandi, en sumt var það, er jeg þóttist sjá, að eigi mundi rjett, en þóttist hins vegar að svo stöddu eigi geta unnið neitt að því, að lagfæra það eða skýra betur. En jeg vona, að þó að jeg í grein þessari hafi fátt lagað, og komið fram með fáar skýringar nýjar, þá muni

¹⁾ Á sama hátt hefur Konráð Gíslason skýrt þessi orð í Aarbøger 1866 s. 259, en hann breytir þó eigi *en* í *es*, en ætlar að *en* sje = *es*, og vitnar til ýmsra staða.

þó nokkur von vera þess, að rangar skýringar á vísunum í Eyrbyggju, er áður hafa verið bornar fram, muni margar síður hjer eptir "ganga aptur" hjá þeim, er eptir þetta kunna að fást við það, að skýra vísur þessar.

Að öðru leyti get jeg þess, að jeg hef eigi hvervetna haldið mjer við rithátt útgáfnanna, er jeg hef til fært vísur eða visnahluti, eða annað það, er jeg hef tekið úr þeim ¹⁾.

Janus Jónsson.

The tale of Thronð of Gate, commonly called Færeyinga saga, englished by F. York Powell. London, David Nutt 1896.

Dass in England auch in weiteren kreisen interesse für alt-nordische literatur existiert, zeigt eine unternehmung wie die "Northern library", als deren zweiter band herr York Powels übersetzung der Færeyinga saga vorliegt. Kaum ein verleger auf dem continente würde es wagen, eine übersetzung einer isländischen saga auszustatten wie diese ausgabe, und es zeugt für den geschmack des englischen publicums, dass es neben modernen romanen und dichtsammlungen sich auch skandinavische klassiker bieten lässt.

Die wahl des textes war eine überaus glückliche. Denn die Fær. s. verdient wegen ihrer poetischen und kulturhistorischen bedeutung eine weit allgemeinere beachtung als ihr bisher zu teil geworden ist. Die zerstreute überlieferung an verschiedenen stellen der weitläufigen Flateyjarbók hat gewiss zu ihrer geringeren bekanntheit mitgewirkt, obgleich die saga und teile derselben mehr als einmal gesondert herausgegeben worden sind. Herr Y. P., der sich schon seit 1868 mit der saga beschäftigte, war für die vorliegende bearbeitung wie angewiesen. Und er hat in der tat eine in vielen hinsichten sorgfältige übersetzung geliefert, welche nicht nur für das grosse publicum seinen wert hat, sondern auch dem anfänger das verständniss des textes erleichtern kann. Freilich ist vollständige genauigkeit nicht an jeder stelle erreicht ²⁾, doch darf

¹⁾ Denna avhandling tillsändes red., innan "Eyrbyggja saga, herausgegeben von Hugo Gering" (1897) publicerats.

²⁾ Ich erwähne nur ein paar beispiele. Flat. I, 148, 9—10 heisst es: *Sigmundur kuat nu ekki gera at hwicka vm þetta*. Herr Y. P. übersetzt c. 25: *Sigmund said that he would not shrink in this matter*; er hat also gera nicht verstanden. Flat. I, 554 lautet die überschrift des c. 439: *Drepinn ok myrðr Sigmundur Brestisson*. Das ist keine tautologie, sondern *drepinn* bedeutet: *getötet*, *myrðr* : *versteckt*, vgl. z. 35: *drepim hann ok myrðim hann sidan*; s. 555, 3: *kasa þeir hann hia Sigmundi ok myrða þa bada*. Herr Y. P. übersetzt die überschrift: *Sigmund Brestesson is Murdered* (c. 38). An den beiden folgenden stellen, wo eine andere übersetzung vollständig unmöglich war, gibt er zwar *myrða* durch *to hide* wider, aber wider Flat.

man die übersetzung im grossen und ganzen loben. Den text teilt der übersetzer "for the readers convenience" in 10 abschnitte ein, was ihm natürlich freisteht; wenn er aber dieser einteilung eine bedeutung für die geschichte der saga beilegt, so ist die behauptung ziemlich grundlos, was ich unten in anderem zusammenhang ausführen werde. Doch könnte man fragen, ob nicht sogar für practische zwecke ein engerer anschluss an die überlieferung gewünscht gewesen wäre. Wesshalb lässt z. b. herr Y. P. bei c. 35 (c. 436 der Óláfs s., Flat. I, 550) einen neuen abschnitt anfangen und zählt er c. 34 (c. 435 der Ól. s.), bei dem in der Flat-eyjarbók ein neuer þáttur der Fær. s. beginnt und welches auch die natürliche einleitung zu dem folgenden bildet, zu dem vorhergehenden abschnitte? ¹⁾ — Die capita tragen die überschrift des urtextes; wo sich aber schwierigkeiten auftun, ist um sie zu beseitigen kein festes princip gefolgt; noch weniger gibt herr Y. P. von seiner methode rechenschaft. Einmal wird eine überschrift eines þáttur ohne weiteres als capitelüberschrift benutzt (Flat. II, 394: þáattr fra þrandi ok frændum hans, Y. P. c. 49: *Of Thrond and his Kinsman*, wo þáattr einfach nicht übersetzt ist), ein ander mal, wo wie hier der anfang eines þáttur mit herr Y. P.s einteilung nicht übereinstimmt, ist die überschrift durch eine von ihm selbst erfundene ersetzt (Flat. I, 549: þáattr af Sigmundi Brestissyni, Y. P. c. 34: *Sigmund and the Young Earls*). Schlimmer ist an einigen stellen eine willkürliche entstellung des textes, wo für die änderung kein grund angegeben wird, wie z. b. c. 4 (Flat. I, 125, 126) wo mehrere sätze, welche u. a. berichte über Brestis äusseres und seine familienverhältnisse enthalten, einfach aus dem texte entfernt und als noten mitgeteilt werden. Was ist der grund dieses verfahrens? Etwa dass die freie ehe Brestis und Beinis nicht *fashionable* war?

Der herausgeber hat dem texte eine einleitung hinzugefügt, welche nicht bloss für den laien bestimmt ist, sondern für: *the scholar . . . for whom I have striven to provide some matter in the Introduction* (s. XL). Diesem bestreben verdanken wir wol die anwendung der ursprache in den citaten, was freilich in einer übersetzung, welche doch zunächst für der sprache unkundige geschrieben ist, sich wunderlich ausnimmt ²⁾. Am besten gelungen

I, 556, 10: *firir huat mundu uer vilia myrda þa : why should we wish to murder him* (l. them).

¹⁾ Störend ist die inconcinnität zwischen der einleitung, welche c. 48—51 als § IX, c. 51—58 als § X zugehörig angibt, und dem texte, wo § X erst bei c. 55 anhebt. Das ist wol demselben mangel an sorgfalt zuzuschreiben, der auch verursachte, dass die §§ in der einleitung s. VIII mit anderen namen als im texte genannt werden. Auf dieselbe weise heisst es auf dem titelblatte: *The tale of Thrond of Gate*, auf s. 1: *The Story of Thrond of Gate*.

²⁾ Es wäre zu wünschen dass der verf. sich eine glücklichere und consequentere altnordische orthographie angewöhnte als diese citate zeigen. Er

scheint mir die zweite hälfte. Der verf. liefert hier wertvolles material für das studium der realia. Auch die literarischen zusammenstellungen und die chronologischen erörterungen sind sehr brauchbar. In dieser richtung liegt augenscheinlich herr Y. P.'s talent. Weniger glücklich ist er da, wo er über fragen aburteilt, zu deren entscheidung philologische schulung erforderlich ist. Überhaupt sollte eine ausgabe wie diese nur eine popularisierende tendenz haben und nur sichere resultate mitteilen. Will sie zugleich zeit wissenschaftlichen zwecken verfolgen, so entsteht leicht eine amphibische schöpfung, welche weder dem publicum noch dem fachmanne genügt. Herr Y. P. teilt seine hypothesen als begründete tatsachen mit, und dem kritiker liegt die unangenehme pflicht ob, die unstatthaftigkeit solcher behauptungen nachzuweisen.

Schon der titel ist willkürlich geändert. Wenn die Óláfs saga Tryggvasonar sich ausdrücklich auf die Færeyinga saga als ihre quelle beruft¹⁾, so meint herr Y. P.: *that it can only have been a religious scruple that made the scribes evade giving it his* (d. h. Þránds) *name*, eine behauptung welche durch analoge beispiele wahrscheinlich zu machen wäre, und er nennt die saga: *The Tale of Thronð of Gate*, weil Þrándr: *plainly the hero of the Saga* ist. Auch das wäre zu erweisen. Zwar ist Þrándr eine höchst interessante gestalt, auch begegnet er schon im ersten capitel und stirbt erst im letzten; doch erzählt die saga von ihm gewiss nicht mehr als von seinem gegner Sigmundr Brestisson, und dieser flösst manchem leser — denn das ist bis zu einem gewissen grade geschmackssache — kein geringeres interesse ein als jener. In mehreren abschnitten wird Þrándr gar nicht genannt; gegen den schluss tritt er vor seinen verwanten Sigurðr Þórðr und Gautr völlig in den hintergrund. Die sagaschreiber concentrirten eben nicht alles interesse auf eine einzige gestalt. Das bedürfniss, in einer alten saga die abrundung eines modernen romanes zu sehen, führt herrn Y. P. ferner einerseits dazu, ohne genügenden grund ganze abschnitte für zusätze zu erklären, während er andererseits motive hinzudichtet, von denen keine spur überliefert ist. Ein beispiel der letzteren art liefert die anmerkung zu s. XII. Der ring, den Sigmundr von Hákon jarl empfangt, wird die ursache seines todes; Óláfr Tryggvason scheint das zu abnen und bittet Sigmundr, aber vergebens, dass er ihm den ring gebe. Durch Óláfs ahnung wird der ring — der aus dem tempel der göttin Þorgerðr Þorgabrúdr stammt — zu einem verhängnisvollen besitzthum. Solche züge begegnen in der alten literatur häufig und wirken poetisch; doch beherrschen sie selten oder niemals die ganze intrigue, nicht einmal der Andvaranautr repräsentiert das ganze geschick seiner besitzer. Für herrn

schreibt z. b. s. X—XI: *es min atlan at þar sití einn hinn verste maðr á aullom Norðrlaundom es hann es. Also: es. stí. verste. aullom. laundom!*

¹⁾ Und zwar sowohl die redaction der Flateyjarbók (I, 369) als die der Fornmanna sögur (II, 92), sogar an verschiedener stelle.

Y. P. aber wird Sigmunds ring zu einen symbole des heidentums und der heidnischen zauberkraft; er kann nicht annehmen, dass derselbe nach Sigmunds ermordung seine aufgabe erfüllt hat, und glaubt, dass die überlieferung verderbt ist. *"In the original tradition the ring must have fallen to Thronð's share. He would not let it go, but take it as fea for his trouble. It should then have turned up in connection with the catastrophe somehow; we may imagine the little Sigmund carrying it off with him, and Thora having it made into a chalice for Scufey church"*. Das heisst nicht mehr eine saga untersuchen, sondern selbst als sagaschreiber auftreten.

Es ist wol auch auf grund der von herr Y. P. construierten einheit, dass er die capita, welche von Sigmunds wikingzügen berichten, für zusätze erklärt. Die frage, ob sie historisches enthalten, ist für die frage nach der echtheit von untergeordneter bedeutung; unwahrscheinlicher als das übrige sind die züge jedenfalls nicht. Überflüssig ist ihre erwähnung auch nicht, denn durch sie gewinnt Sigmundr die gunst des Hákon jarl. Für eine geänderte geschmacksrichtung zeugen sie auch nicht, denn so lange die Isländer geschichte geschrieben haben, haben sie auch von wikingfahrten berichtet, denn damit fängt eben die geschichte der Nordländer an; nur dann könnte von einem geänderten geschmacke die rede sein, wenn hier fabelhafte kraftproben und übernatürliche abenteuer erzählt wären; man vergleiche nur die erste beste lygisaga, und der unterschied im stile wird sich zeigen. Aber freilich spielt die geschichte nicht auf den Færeyyjar und tritt Þrándr darin nicht auf, was dem verfasser der einleitung genügt zu haben scheint. Um die episode zu verurteilen, brauchte es aber für den philologen eines weiteren beweises als der aussage: *Sects IV and IX¹) are fictitious matter, absolutely of the same kind as those miserable episodes that disfigure Nial's Saga and many more, and show the sad decay of taste for true epic prose in the post-classic centuries, which had been to care for other things than native traditions.*

Bei der beurteilung der echtheit einer erzählung kommen ästhetische gründe nur in zweiter linie in betracht. Nachdem die untersuchung auf anderem wege geführt worden ist, können ästhetische betrachtungen als stütze der gewonnenen ansicht herangezogen werden; es zeigt sich dann in der regel zugleichzeit, ob unsere ästhetik ein hirngespennst oder objektiv — d. h. dem kunstwerke angemessen — ist. Herr Y. P. aber wählt die ästhetische methode. Daher denn immer das lob der erzählung durch ver-

---

¹) Sect IX enthält die geschichte von Þránds verwanten Ól. s. h. c. 187. 329—334 (Flat. II, 249—50. 394—99). Bis zu einem gewissen grade gilt das gesagte auch für diese episode; nur die widerholung des motives des c. 330 in c. 331 ist verdächtig und lässt den gedanken aufkommen, dass c. 331 ein zusatz sein könnte; für die unechtheit des ganzen spricht, soweit ich sehe, kein einziger grund, wenigstens führt herr Y. P. keinen an.

gleichung mit etwas fremdem verkündet, wird. Sect I ist: *Homeric and Homeric in the right Odyssean vein*. Óláfr Tryggvasons rede ist: *Herodotean*. C. 51 ist: *Shakspearcan*. Die fatalität des ganzen ist: *Sophoclean*. Þránds geisterbeschwörung ist: *as impressive as the visions in Macbeth*. Ist denn nichts mehr altnordisch? Diese adjective aber bedeuten in herr Y. P.'s sprache einen hohen grad von vollkommenheit, und vollkommenheit bedeutet echtheit. Also sind die betreffenden stücke alle echt. Nun ist es aber für jeden, der die saga aufmerksam liest, klar, dass der stil jener gepriesenen stücke nicht überall derselbe ist. Namentlich ist Óláfr Tryggvasons *Herodotean* speech sehr in die länge gezogen und insofern in der tat Herodotisch; er contrastiert aber durch diese eigenschaft stark mit andern teilen der saga, deren ausdrucksweise durchgehend sehr kurz, sogar mitunter durch kürze weniger klar ist. Die frage, welche wol eine nähere untersuchung verdient, ob nicht die rede des königs die arbeit eines redactors der Óláfs saga ist, und die damit zusammenhängende, ob nicht die ganze episode Flat. I, 362. 364—69 eine umarbeitung im stile der Óláfs saga ist, kann ich an dieser stelle nur streifen; daraus würde sich der unterschied im stile mit solchen abschnitten, welche mechanisch nachgeschrieben wurden, erklären. Darauf deutet auch die schon genannte verweisung auf die Færeyinga saga als auf eine andere schrift (s. 369), welche nur ein zusatz des bearbeiters der Ól. s. sein kann¹⁾, welche aber zugleichzeit anzudeuten scheint, dass das, was er schrieb, für ihn nicht die Færeyinga saga sondern einzig und allein die Óláfs s. war, während er die Fær. s. nur als seine quelle betrachtete. Dafür spricht ferner der einschub des c. 295, welches von Þangbrandr handelt, zwischen c. 294 und 296, welche beide stofflich zur Fær. s. gehören (c. 28. 29 bei Y. P.). Auch an anderen stellen zeigen sich spuren selbständiger bearbeitung der saga durch den compiler, der sie in die Ól. s. aufnam (vgl. unten).

Wer die älteste gestalt eines denkmals zu reconstruieren wünscht, muss mit einer vergleichung der überlieferungen anfangen. Das hat herr Y. P. nicht getan. Wir würden nicht einmal vernehmen, dass es neben der in der Flateyjarbók überlieferten überhaupt noch eine andere recension der Fær. s. gäbe, wenn es der übersetzer nicht für gut erachtet hätte, aus ihr ein capitel, welches ihm mehr als das entsprechende in der Flat. mit den übrigen berichten in einklang zu stehen schien, in den text aufzunehmen. Also wieder ästhetische rücksichten. Er teilt uns nicht einmal mit, dass jener text in den Fornmanna sögur zu suchen ist. Ich werde nun gerade an diesem beispiel zeigen, welchen nut-

¹⁾ Freilich sollte herr Y. P. aus dem grund die stelle nicht ausgelassen haben, denn nichts beweist, dass sie jünger als das vorhergehende ist. Wenn aber der übersetzer sie aus kritischen gründen ausliess, so sollte er sie um ihres inhaltes willen an anderer stelle — etwa in der einleitung — mitgeteilt haben.

zen man aus dem texte der Fms. ziehen kann. Das capitel erzählt Sigmunds teilname an der seeschlacht wider die Jómsvíkingar. Herr Y. P. bemerkt darüber: *It is clear, that neither of the two versions formed part of the original Thronð's Saga.* Aus welchem grunde er die geschichte dennoch aufnimmt, vernehmen wir nicht. Die Flat. erzählt sie I, 193, und zwar im Jómsvíkinga pátrr. Die redaction der Ol. s., welche in den Fms. I—III abgedruckt ist, berichtet von der seeschlacht zweimal; einmal II, 117 in der Fær. s.; hier ist die erzählung in übereinstimmung mit der Flat.; das andere mal I, 178 in der Jómsvíkinga s., und hier weicht die darstellung ab. Während Flat. I, 193 und Fms. II, 117 nur Sigmundr mit dem wiking Búi kämpfen lassen, nennt Fms. I, 178 zunächst Þorsteinn miðlangr. Darauf heisst es: *"Sumir menn segja, at Sigmundr Brestisson utan af Færeyjum hafi verið í þessum bardaga með Hákonu jarli; ok hafi hoggvit báðar hendr af Búa, þá er hann hafði átr dröpit Þorstein miðlangr."* — *'Sumir menn'*, das ist die Færeyinga saga, deren darstellung von der ursprünglichen Óláfs saga abwich, und welche die quelle der darstellung in Flat. I, 193 ist. Der schreiber der Fms. I, 178 versucht die berichte zu combinieren. Also ist die episode echt, aber wie s. 362—69 für die Ol. s. bearbeitet. Für das verhältniss der beiden redactionen beweist die stelle, dass die kurze redaction der Fms. nicht ohne weiteres eine schlechte ausgabe des textes der Flat. ist.

Welchen grund haben wir, an eine schrift, welche in einem solchen zustande wie die Fær. s. überliefert ist, den massstab unserer ästhetik anzulegen? Wissen wir doch nicht einmal, ob wir die ganze saga besitzen, oder ob ein beträchtlicher teil, vielleicht ein grösserer als der überlieferte, verloren ist. In zwei redactionen der Óláfs saga wurden an verschiedenen stellen stücke aus ihr aufgenommen. Beweist das, dass nicht sehr viel fortgelassen sein kann, was für den zweck des bearbeiters, die geschichte der könige, bedeutungslos war? Auf die überlieferung sind wir angewiesen als unsere quelle; auf ihr beruht unsere ganze kritik.

Ich könnte auf diese weise fortsetzen. Doch würde das zu weit führen, wesshalb ich mich auf ein paar bemerkungen über die heimische tradition beschränke. Ein teil des stoffes ist in einer færöischen ballade behandelt. Zwei texte liegen vor. Herr Y. P. übersetzt weder *einen* noch *beide* texte, sondern: *an eclectic version (has been) made out of the two texts.* Von dieser rein subjectiven basis aus operiert er und kommt zu dem schlusse, dass die saga an mehreren stellen weniger original als die lieder ist. Es wäre zu untersuchen, inwiefern die saga die quelle, vielleicht sogar die einzige quelle der lieder ist, und ob die abweichungen nicht auf selbständigen combinationen oder freier phantasie resp. verderbniss der überlieferung beruhen können. Ich behaupte das nicht bestimmt, wünsche aber, dass man darüber

nicht im handumdrehen urteilt. Dass eine, wie der technische ausdruck ist, "im volksmunde lebende" tradition in einer schriftlichen quelle, wo etwas ganz anderes steht, ihren grund haben kann, davon liefert gerade unsere saga und die ballade wieder einen beweis. Die ballade lässt Sigmundr auf der reise nach den Færeyjar vom priester Þangbrandr begleitet werden. Darüber bemerkt herr Y. P.: *This is possibly true, but we have no confirmatory evidence.* Es ist aber durchaus evident, nicht nur dass das *unhistorisch* ist, sondern auch, dass die saga die quelle des berichtes ist. Denn in beiden versionen der Óláfs saga sendet Óláfr Tryggvason unmittelbar vor Sigmunds bekehrung den priester Þangbrandr nach Island. Darauf reist Sigmundr nach den Færeyjar. Der dichter der ballade kombinierte diese beiden berichte, und liess die beiden missionäre die reise zusammen antreten.

Wir sind am ende. Wenn unser urteil über die neue publication nicht in jeder hinsicht günstig lauten konnte, so wollen wir doch die vorzüge einer gewissenhaften übersetzung nicht übersehen. Es ist nun einmal ein leicht zu erklärendes factum, dass der kritiker oft hauptsächlich das betont, was ihm verfehlt zu sein scheint. Aber in dem vorliegenden falle ist für die betonung der fehler noch ein besonderer grund vorhanden. Die vorzüge dieses buches sind in dem populären teil gelegen, und dieser muss zunächst von den Engländern gewürdigt werden. Ob sich das buch leicht lesen lässt, entscheide ich nicht; ich kann nur die bis auf einzelheiten getreue wiedergabe des inhaltes loben. Aber für die leser des Arkivs hat diese seite von herr York Powels arbeit eine geringere bedeutung, für sie kommt in erster linie der wissenschaftliche wert des buches in betracht. Wenn der verfasser, falls er es wieder unternehmen sollte, einen altnordischen text zu bearbeiten, sich entschliessen könnte, entweder nur sichere resultate zu geben, oder eine einzige frage gründlich zu untersuchen, so würde er sich ohne zweifel eines weit grösseren erfolges freuen dürfen.

Leeuwarden, Januar '97.

R. C. Boer.

W. Streitberg, Urganische grammatik. Einführung in das vergleichende studium der altgermanischen dialekte. Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung 1896.

Kein unparteiisch urteilender wird dem Streitbergschen buche die existenzberechtigung absprechen wollen. Kluge's Vorgesichte der altgermanischen dialekte ist schon in vielen punkten veraltet — jetzt liegt uns freilich eine zweite ausgabe der trefflichen arbeit vor — und ist durch ihre kurze ausdrucksweise

und gedrängte darstellung wenig geeignet als erste einführung in die germ. grammatik dienste zu leisten. Noreen beschränkt sich in seinem ausgezeichneten Abriss der urgermanischen lautlehre, dem titel gemäss, auf die lautgeschichte und sein buch entspricht dadurch nur teilweise den bedürfnissen des anfangenden grammatikers. Deshalb können wir Streitberg nur dankbar sein, dass er mit frischem muth es gewagt hat ein neues gesamtbild der jüngsten forschung ausgiebig verwertet sind. Es wird kaum nötig sein daran zu erinnern, wie viel wichtiges wir gerade den untersuchungen Streitberg's verdanken.

Die Urgermanische grammatik zerfällt, wie sich erwarten lässt, in zwei haupttheile, deren ersterer die laut- und accentlehre zur darstellung bringt und deren zweiter der formenlehre gewidmet ist. Dem buche geht eine einleitung voraus, welche über die fachliteratur, die stellung des Germ. im indog. sprachkreise und die innere gliederung unserer dialectgruppe orientiert. Insbesondere ist hervorzuheben, dass Streitberg die von mehreren forschern vertretene zweiteilung des Germ. aufgegeben hat und unter Ostgerm. nur Gotisch-Wandalisch-Burgundisch versteht, indem er die scandinavischen dialecte mit Schleicher als Nordgerm. bezeichnet. Der übergang von intervoc. *ii*, *uu* in *g'g'i*, *ggü* ist die einzige neuerung, welche das Nordische mit dem Gotischen gemeinsam vollzogen hat, und es wäre nicht gerechtfertigt blos auf grund dieses lautwandels die beiden sprachen im gegensatz zum Westgerm. zu einer scharf begrenzten ostgerm. gruppe zu verbinden. Dennoch werden die Goten, Wandalen und Burgunden aus dem scandinavischen norden stammen und, ihren ursprünglichen wohnsitzen gemäss, am nächsten mit den nordischen völkern verwandt gewesen sein. Die sprache giebt uns freilich keine genügende auskunft, doch mit recht hat Kossinna (IF. 7, 276 ff.) neuerdings betont, dass die archäologie in solchen dingen ein wichtiger zeuge sein kann. "In der jüngsten bronzenzeit — sagt dieser forscher a. a. o. 279 — dehnt sich das germanische gebiet an der küste bis zur Weichsel und weiter oberhalb jenseit der mittleren und oberen Oder nach Osten über so grosse flächen aus, dass ich zu ihrer besiedlung die hilfe der Scandinavier in anspruch nehmen muss", und er stützt diese behauptung sowol durch archäologische beobachtungen wie durch den hinweis auf volksnamen wie z. b. Goten und Rugen, welche in Scandinavien und Jütland ihre entsprechungen finden. Es ergibt sich also, dass die zweiteilung der Germanen ethnologisch wahrscheinlich ist, woraus aber die richtigkeit der sprachlichen zweiteilung noch nicht gefolgert werden darf. Mit Streitberg finde ich es, vorläufig wenigstens, noch vorsichtiger das Nordische als selbständige gruppe neben das Gotische zu stellen und es als ein mittelglied in der germ. dialectkette zu betrachten.

Der verfassers hat seiner laut- und accentlehre ferner noch eine übersicht der sprachphysiologie vorausgeschickt, welche trotz ihrer kürze dem anfänger alles nötigste bietet. Und dann bespricht er, nach einer skizze des indog. vocalismus, die vertretung der ursprachlichen vocale im Germ., wobei er zwischen haupttonigen und nicht-haupttonigen silben systematisch scheidet und zugleich den versuch macht die vocaländerungen chronologisch zu bestimmen. Von den bezw. wenigen fällen, in welchen ich Streitberg's meinung nicht teilen kann, erwähne ich nur, dass er (s. 44) indog. *o* in haupttoniger silbe ausschliesslich durch *a* vertreten sein lässt und die von Sievers' herrührende ansicht, dass *u* auch in haupttoniger silbe und nicht nur in der nähe von liquiden oder nasalen aus *o* entstanden sein könne (Beitr. 16, 235 ff.), zurückweist. Auch glaube ich nicht, dass es noch zur zeit der indog. sprachtrennung uncontrahierte tautosyllabische *oi* und *ou* gegeben habe (s. 45).

Die vocalischen auslautsgesetze kommen erst im abschnitt über den accent (s. 163—191) zur sprache. Dieser teil des buches verdient besondere anerkennung, denn es ist hier das erste mal, dass die ergebnisse der von Hanssen vorbereiteten und von Hirt zu ende geführten untersuchungen über die verschiedene behandlung geschleifter und gestossener längen in eine grammatische darstellung des Germ. eingang gefunden haben. Zweifels- ohne wird Streitberg's verteidigung der accent- und morenthorie und seine widerlegung der ältern auslauthypothesen dem neuen standpunkte manchen freund erwerben.

Die abteilung der lautlehre, welche dem consonantismus gewidmet ist (s. 97—153), wird durch eine übersicht der indog. consonanten eröffnet. Dann folgt eine chronologische darstellung der germ. lautverschiebung, welche besonders geeignet ist den anfänger mit der historischen methode vertraut zu machen und ihm einen einblick in die aufeinanderfolge sprachlicher ereignisse zu gewähren. Es ist jedoch schade, dass Zupitza's lehrreiches buch über die germ. gutturale Streitberg noch nicht vorlag, als er sich über die schicksale der labiovelaren auszusprechen hatte (s. 110. 122. 125. 134). Zupitza hat endgültig dargetan, dass die labialisierung in *χu* und *ku* im anlaut nur vor *u* und consonanz verloren gegangen war, wodurch manches in Streitberg's buch leider schon jetzt veraltet ist. Scheinbar ansprechenden etymologien wie mhd. *hall* : an. *hvellr*, got. *huls* : an. *hwel* u. dgl. ist durch die klarstellung der lautgesetze für immer der boden entzogen worden. In einem wichtigen punkte hat auch Zupitza m. e. das richtige nicht getroffen, nämlich wo er behauptet, dass anlautendes *gu* unter allen umständen die labialisierung eingeüsst habe. Dagegen habe ich (Beitr. 22, 543 ff.) zu erweisen versucht, dass auch anlautendes *gu* nur vor *u* und consonanz zu *g* geworden sei (an. *gunnr*, ags. *gūt* : gr. *ὄβλω*, *φόνος*) : später wurde es in allen andern fällen durch Sievers' gesetz zu *u* (an. *varmr* : skr. *gharmá-*

u. dgl.). Es sei mir erlaubt hier einen ziemlich sichern fall von *g* aus *gu* vor consonanz nachzutragen, nämlich got. *grētan*, an. *gráta* (wozu mit ablaut an. *grōta* und abd. *gruozan*), das sich mit gr. *φράζω* (*φράδιω), apr. *gerdaut* 'sprechen' unter einer wurzel **ghrēd-*, **gherd-* vereinigen lässt. Zupitza's beleg an. *grunn* : gr. *φρήν* hat keine beweiskraft, denn das nordische wort ist wahrscheinlich ganz anders zu beurteilen (vgl. Wadstein, IF. 5, 28). In widerspruch mit Streitberg und Zupitza halte ich wortgleichungen wie an. *gandr* : gr. *δελω* für verfehlt und die verbindung von got. *gildan*, an. *gjalda* mit gr. *τέλδος* lässt sich m. e. nur aufrecht erhalten durch die annahme, dass das *g* aus *guldum*, *guldans* übertragen sei (vgl. Osthoff, IF. 4, 269). Ferner nimmt Streitberg (s. 111) an, dass die labiovelaren unter unbekanntem bedingungen zu labialen geworden seien. Mir dünkt es noch immer, dass Kluge vor jahren im rechte war, als er den germ. übergang von gutturalen in labiale durch labiale umgebung zu erklären versuchte, ohne dass ich aber das gewicht der entgegengesetzten ausführungen Zupitza's unterschätzen möchte.

Im capitel über die consonantenverbindungen (s. 138—151) vermisste ich eine erörterung über die urgerm. geminierten *xx*, *ff*, *þþ* und *gg*, *bb*, *dd*. Es geht allerdings aus s. 148 ff. hervor, dass Streitberg mit Kauffmann (Beitr. 12, 520 ff.) die gemination in fällen wie ahd. *chnappo* u. dgl. einer westgerm. consonantendehnung vor *n* zuschreibt. Nun dürfte es aber vielmehr scheinen, dass schon im Urgan. geminierte spiranten und mediae vorhanden waren, denn es liegt kein zwingender grund vor um wörter wie an. *spott* (mit *tt* aus *þþ*), *kuggr*, *vagga*, *gabb*, *krabbe*, *stubbr*, *kodde*, *todde*, *padda* als lehnwörter aus dem Westgerm. zu betrachten. Die von Kluge (Beitr. 9, 176 f.) vorgeschlagene erklärung ist mir noch immer annehmbar (vgl. zu einzelnen wörtern Beitr. 22, 193 ff.).

Mit recht findet Streitberg (s. 143) es wahrscheinlich, dass indog. *mr* anlautend durch germ. *br* vertreten sei (so erklärt sich ebenfalls got. *brūps* : avest. *mraomi*); hinzuzufügen ist jedoch, dass anlautendes *m* auch vor *l* zu *b* geworden zu sein scheint. Das sicherste beispiel ist got. *bleips*, sei es denn, dass man es mit Johansson (Beitr. 15, 226 f.) zu skr. *mlā'yati* oder aber mit mir (Beitr. 20, 563 f.) zu skr. *mrīyati* stellen wolle.

Die formenlehre, welche die kleinere hälfte des buches ausmacht (s. 192—348), ist sachgemäss in zwei abschnitte verteilt : im ersteren sind nominal- und pronominalflexion zusammengefasst, während der zweite das verbum zum gegenstand hat. Streitberg's darstellung der flexion hat dieselben vorzüge wie der vorhergehende teil: klare ausdrucksweise und praktische anordnung machen den gebrauch dieser grammatik zu einer freude. Die übersichtlichkeit der formenlehre wird besonders dadurch erhöht, dass die paradigmata in fünf altgerm. mundarten neben einander aufgeführt werden. Wie der phonetische teil des buches zugleich als einlei-

tung in die indog. lautlehre zu empfehlen ist, so führt die flexionslehre den leser zugleich in die wichtigsten morphologischen probleme der ursprache ein. So gewährt die besprechung der *ā*-stämmen (s. 198 f.) einen einblick in die bekannte theorie J. Schmidt's über die pluralbildungen der neutra und enthält der abschnitt über das verbum auch allgemeine erörterungen über actionsart und zeitstufe und über die weise, worauf diese anschauungsdifferenzen im Indog. ihren sprachlichen ausdruck gefunden haben (s. 276 ff.).

Dieses wenige wird genügen. Einer kurzen anzeige darf man ja nicht die anforderung stellen, dass sie alle vorzüge des buches gleichmässig würdige, und der leser wird auch so den eindruck bekommen haben, dass Streitberg's *Urgerm. grammatik* ein unentbehrliches handbuch ist. Schon der namen des verfassers macht für jeden, dem die jüngste sprachforschung nicht unbekannt geblieben ist, den hohen wissenschaftlichen wert seiner arbeit selbstverständlich.

Amsterdam Mai 1897.

C. C. Uhlenbeck.

Tillägg och rättelser till Arkiv XIV. 1—46, 136—194.

Till s. 5 r. 16 nfr.: på den här anförda härledningen af sv. *babbla* måste jag fortfarande hålla trots det förslag till etymologisk tolkning af detta ord, som framställt af O. v. Friesen *Germ. mediageminatorna* s. 22 följ. Utrymmet förbjuder att ingå på närmare detaljer. Det må blott anmärkas, att sv. dial. *babbe* 'gosse' och nlg. *babbe* 'pappa', som F. anför såsom stöd för postulerande af det urgerm. nomen, af hvilket sv. *babbla* skulle vara en afledning, med all sannolikhet böra betraktas som särskilt uppkomna, från barnspråket härrörande ord, hvilka sinsemellan äro lika litet "besläktade" som t. ex. got. *atta* och gr. *ἄτρα* (se för öfrigt Uhlenbeck *Et. Wbch*), t. *bube* 'pojke' och pl. *buben* 'mammæ' (jfr dock Friesen *anf. afh.* s. 26), sv. dial. *datte* 'bröstvårta' och de af Rietz s. 86 *anf. likbetydande orden*, gotl. *mamme* 'spene' och det likbetydande lat. *mamma*¹⁾, sv. dial. *pappe* 'bröstvårta' och sv. *pappa* eller som flertalet af de ord, som anföras af G. Meyer *IF* VI. 109, många andra att förtiga. — till s. 6 r. 18 nfr.: hänvisningarna till § 5 utgå²⁾. — till s. 7 bör läggas: af sv. dial. *bjäffa* 'skälla o. d.' på -s: (ä. nsv. o.) sv. dial. *bjäfsa* ds. s. Rz m. fl. *Nom. dev.*: *bjäfs* n. Rz. — till s. 8: no. *blikta* osv. har en direkt motsvarighet i ags.

¹⁾ Att dock detta själf är ett "barnord" och ej med Fick, Osthoff och senast Froehde *Bezz. Beitr.* XXI. 193 bör föras till gr. *μαζός*, kan på grund af de många parallellerna i andra språk ej betvivlas.

²⁾ Denna paragraf, där meningen var att meddela en öfversikt af de verb på -k, -l osv., som icke föllo inom afhandlingens ram, har af utrymmesskal måst utelämnas.

blicettan 'glitter, vibrate'. — till s. 14: af sv. diall. *dulla* 'stå osäkert' på *-r*: *dullra* ds. Rz. — till ss. 142, 162 böra sannolikt läggas: fsv. *nafsa*, sv. diall. *snäfsa* osv., hvarom utförligt K. F. Johansson PBB XIV. 362. — till s. 143: af no. *oma* 'ljuda' osv., jfr isl. *ómun* f. 'stämma, röst', nisl. *ómr* 'svagt ljud' osv., (är äfven afedt) på *-t*: isl. *ómta* 'sige, ytre, ymte'. Med afseende på såväl bildning som betydelseutveckling bör jämföras det likbetydande isl. (osv.) *ymta* (se s. 176). Intressant är, att den hos *ymta* i no. o. sv. diall. förekommande betydelsen 'idisla' äfven uppträder i no. *ómta* (se Ross). *Ómta* : isl. *omla* (se s. 143) = *ymta* : *umla* (se s. 176). Isl. *ómr*, jämte *O'me*, namn på Oden, osv. höra sannolikt tillsammans med ags. *wóma* m. 'sonitus, fragor', se (Grimm och) Bugge Ark. I. 270³). — till s. 143: af no. adj. *röm* 'rymlig' på *-k*: *romka* (*rumka seg*) 'göra l. blifva rymligare' Ross s. 612. — till s. 162: om fsv. *snypta* osv. se äfven K. F. Johansson PBB XIV. 365. — till s. 179: af isl. *virnja* 'vara omsorgsfull' Fr.², no. *virnjen* 'omsorgsfull' på *-t*: no. *virnta* 'omsorgsfullt utföra' Ross.

Ofvan tillagda bildningar böra naturligtvis äfven insättas på sina respektive platser i §§ 3 och 4. — Den i sistnämnda § anförda exempelsamlingen gör icke anspråk på någon slags fullständighet.

³) Jfr Sievers Ags. Gramm. § 68. Det i samma § anförda ags. *óm* 'rost' jämte ags. *óman* pl. 'erysipelas' gör det osannolikt, att mitt Ark. XIII. 241 följ. framställda försök till tolkning af isl. *ámunaþkr* är riktigt, nota bene, om detta ord hör till isl. *áma* 'erysipelas'. I alla händelser bortfaller det stöd för sammanställningen, som kunde sökas däri, att ordet som sjukdomsnamn icke annars var känt utom de nord. språken.

Lund i febr. 1898.

Elof Hellquist.

